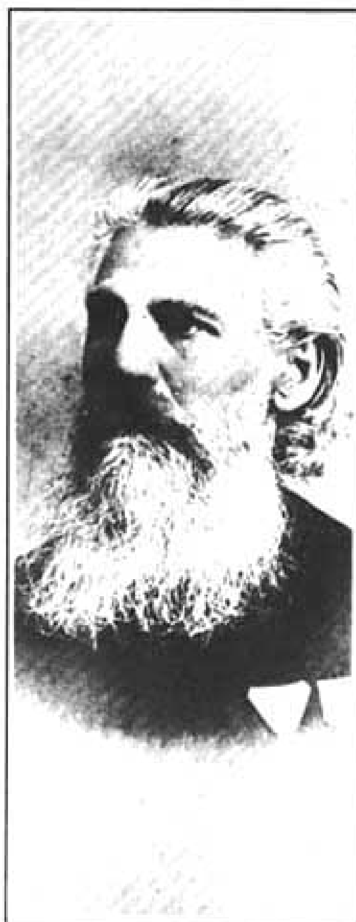
Colecția Fundamente

Mai fiecare știe că poporul român de pretutindenea, pe lîngă sărbătorile legate de biserică sau creștine, mai ține încă și alte sărbători, nelegate sau păgîne.
Sărbătorile legate tuturora li-s cunoscute, căci fiecare creștin adevărat le serbează; nu tot așa însă și cele nelegate, și cu atîta mai puțin numărul, numele și cauza ținerii lor.
A sosit însă timpul ca să le cunoască și pe acestea nu numai poporul de rînd, care adeseori le ține cu o sfințenie mai mare chiar decît pe cele legate, ci și ceilalți români, cărora nu li-s cunoscute, și mai ales cei ce se ocupă cu studiul literaturei poporale.
Și asta cu atîta mai mult, deoarece ele, și cu deosebire legendele, poeziile, datinele, credințele, superstițiunile, petrecerile și jocurile uzitate în decursul lor, sînt de o însemnătate foarte mare pentru literatura și mitologia română.
SIM. FL. MARIAN

S. Fl. Marian

SIM. FL. MARIAN

SĂRBĂTORILE LA ROMÂNI

Studiu etnografic

I

Ediție îngrijită și introducere
de
IORDAN DATCU

EDITURA FUNDAȚIEI CULTURALE ROMÂNE

CUPRINSUL

INTRODUCERE

În ultimele decenii ale secolului al XIX-lea și în primele decenii ale secolului următor, este adesea exprimată, nu doar cu preocupare, ci și cu adîncă îngrijorare, convingerea că producțiunile populare pier în fața avansului civilizației, și că dacă nu se purcede la o cercetare adîncită paguba va fi imensă, fiindcă ceea ce se culesese pînă atunci era puțin și irelevant. Iată de ce acum cercetarea spiritualității poporului român dobîndește o mare extensiune, un număr apreciabil de etnografi și folcloriști distingîndu-se prin contribuții însemnate, grație cărora au fost scoase la lumină domenii necunoscute sau vag știute. Se manifestă o imensă preocupare pentru strîngerea a cît mai multe documente, pentru înfăptuirea de arhive folclorice și etnografice. T. Maiorescu, ca ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice (1874-1876), schițează un plan de culegere, prin învățătorii rurali, a folclorului literar și muzical, B.P. Hasdeu lansează cele două chestionare ale sale, *Obiceiele juridice ale poporului român. Programa* (1878) și *Programa pentru adunarea datelor privitoare la limba română* (1884-1885), Nic. Densușianu trimite și el în țară un *Chestionariu despre tradițiunile și antichitățile țerilor locuite de români* (I, 1893, II, 1895). Apare, începînd din martie 1892, prima revistă de folclor, *Șezătoarea*, la Fălticeni, pe care A. Gorovei o va scoate pînă în anul 1929. Sînt tipărite, începînd din 1895, *Proverbele românilor*, vastul corpus înfăptuit de Iuliu A. Zanne, ultimul volum, al zecelea, apărînd în 1912. Cîțiva distinși profesori realizează, cu ajutorul elevilor lor, bogate culegeri, ca aceea înfăptuită de canonicul blăjean Ion Micu Moldovan, între anii 1863 și 1878, ori ca aceea coordonată de Gr. Crețu, în timpul cît a fost profesor la Huși și apoi la Liceul „Matei Basarab“ din București (din anul 1882). Gr. G. Tocilescu, secundat de profesorul Christea N. Țapu, inițiază în anul 1897 adunarea *Materialurilor folcloristice*, apărute în 1900.

Unul dintre aceia care au contribuit fundamental la remedierea situației semnalate a fost Simion Florea Marian. Era și el convins, în 1882, că „nici a suta parte din literatura poporană încă nu s-a scos la lumină“. Între aceia amintiți, la care s-ar putea adăuga și numele altora, S. Fl. Marian și-a cîștigat merite mari, profilul său de etnograf fiind singular. De altfel, în anul 1882, cînd S. Fl. Marian si-a rostit discursul de primire în Academia Română, B. P. Hasdeu, în răspunsul la discursul de recepție i-a spus, între altele, că este „singurul etnograf român“ din sînul prestigiosului for de cultură. Această notă de unicitate avea să capete tot mai ferm contur, fiindcă într-adevăr unică este opera sa prin multitudinea domeniilor prospectate, prin noutatea adusă în

multe studii ale sale, prin scrupulozitatea cu care a investigat zone etnofolclorice pînă atunci virgine, prin talentul cu care a ştiut să antreneze un număr record de colaboratori benevoli.

La primirea în rîndurile membrilor Academiei Române, S.Fl. Marian avea în urma sa o întinsă activitate în presa vremii: *Albina, Albina Carpaţilor, Amicul Familiei, Amicul poporului, Aurora română, Calendar ordinal, Calendar diecezan, Calendarul poporului, Cărţile săteanului român, Columna lui Traian, Convorbiri literare, Familia* (în aceasta a debutat în anul 1866 cu studiul *O nuntă la Ilişeşti în Bucovina*), *Federaţiunea, Foaia Societăţii Românismul, Gazeta poporului, Lumea nouă, Rîndunica, Şezătoarea, Traian*, ş.a. şi tipărise patru volume: *Poezii poporale din Bucovina. Balade române* (1869), *Poezii poporale române* (I, 1873, II, 1875) şi *Tradiţiuni poporale române* (1878).

S.Fl. Marian[1] s-a născut la 1 septembrie 1847 în satul Ilişeşti, de lîngă Suceava, într-o familie de ţărani, tatăl său fiind fiu de preot iar mama sa fiică de dascăl. Urmează trei clase la şcoala primară din Ilişeşti (1859-1860), după care a continuat la Şcoala poporală germană din Suceava. Este, după absolvirea acestei şcoli, elev la liceul cezaro-crăiesc cu limba de predare germană, unde are profesori cehi, polonezi şi germani. Îşi continuă studiile la Gimnaziul superior românesc grănicerese greco-catolic din Năsăud (unde termină clasa a VII-a), şi apoi la liceul din Beiuş clasa a VIII-a şi examenul de maturitate (1871).

Între anii 1871 şi 1875 studiază la Facultatea de Teologie de la Cernăuţi. După absolvire ocupă următoarele slujbe: preot la Poiana Stampii (14 iulie – 19 octombrie 1876), Cîndreni, Voloca, Siret (în această din urmă localitate fiind ajutor de preot începînd din mai 1877); totodată, la Siret este, începînd de la 8 august 1879, catehet la şcoala poporală mixtă şi apoi la şcoala reală inferioară; din mai 1883 funcţionează ca „învăţător provizor" la gimnaziul superior ortodox-oriental din Suceava, învăţător definitiv va fi de la 17 iulie 1885 iar de la 21 decembrie 1894 – profesor definitiv. Stabilit la Suceava, desfăşoară de acum pînă la trecerea sa în lumea celor drepţi, o însufleţită activitate în învăţămîntul local, în viaţa culturală a urbei. Ca publicist a scos, între anii 1886 şi 1891, împreună cu T.V. Ştefanelli, St. Ştefureac şi Matei Lupu, *Revista politică*, prima gazetă românească din Suceava, care şi-a propus „să apere poziţia românilor în viaţa publică din Bucovina şi să ţie viu sentimentul de solidaritate". Membru al Societăţii Şcoala română şi al Clubului român. Opera sa etnografică şi activitatea amintită i-au atras simpatia multor personalităţi, care i-au trecut pragul casei din Suceava: Ion Bogdan, G. Bogdan-Duică, T.T. Burada, M. Eminescu, C.I. Istrati, G. Musicescu, G. Weigand, A.D. Xenopol, ş.a.

Etapa suceveană a vieţii sale este cea mai prolifică, acum elaborînd şi tipărind, într-un ritm pentru care mulţi l-au invidiat, lucrări privind cele mai diverse componente ale culturii populare: *Ornitologia poporană română*, I-II (1883), *Descîntece poporane române* (1886), *Nunta la români*, studiu istorico-etnografic comparativ (1890), *Înmormîntarea la români*, studiu etnografic (1892), *Naşterea la români*, studiu etnografic (1892), *Satire poporane române* (1893), *Vrăji, farmece şi desfaceri* (1893), *Răsplata. Poveşti din Bucovina* (1897), *Sărbătorile la români*, I (1898),II (1899), III (1901), *Poezii populare despre Avram Iancu* (1900), *Insectele în limba, credinţele şi obiceiurile românilor*, studiu folcloristic (1903), *Legendele Maicii Domnului*, studiu folcloristic (1904), pe a cărui documentaţie avea să-şi scrie Mircea Eliade articolul *Maica Domnului* (în revista *Familia*, Oradea, an. III, nr.6, iulie-august 1936, p. 33-38). Unele lucrări i-au apărut postum, ca *Hore şi chiuituri din Bucovina* (1910), iar altele au rămas în manuscris pînă acum, cea mai importantă fiind *Botanica poporală*. Toate la un loc alcătuiesc o operă pentru care autorul ei a fost calificat „figura dominantă în etapa de elaborare a etnologiei române, care profesează un *romantism etnografic* de bună calitate"[2].

S.Fl. Marian a fost o energie. Pe lîngă activitatea sa de preot şi militant pentru drepturile românilor bucovineni, dimensiuni care au făcut din el – cum a scris Leonida Bodnărescu – „duhovnic adevărat şi strajă a românismului"[3], s-a consumat creator în alte varii activităţi, nu mai puţin însemnate, cum a fost aceea de colaborator la Dicţionarul Academiei Române, pentru care a fost solicitat la sfîrşitul anului 1897. Astfel că opera sa, prin numeroase cuvinte locale, prin diferite expresii particulare a folosit lexicografilor. În aceeaşi măsură a folosit lingviştilor opera lui Tudor Pamfile, despre care pe bună dreptate s-a spus că a fost fiul spiritual al lui S.Fl. Marian.

Căsătorit în anul 1875 cu Leontina Piotrovschi, fiica parohului din Siret, şi-au crescut în demnitate cei trei copii: Inocenţiu, care a făcut Facultatea de hidrotehnică la Viena, Liviu, publicist şi profesor, figură marcantă a Bucovinei, şi Maria, profesoară.

Şi-a atras în timpul vieţii o preţuire meritată: Academia Română îi decernează Premiul Năsturel-Herescu pentru lucrarea *Ornitologia poporană română;* în mai 1882 M.S.Regele Carol îl decorează cu medalia Bene Merenti clasa I „pentru scrierile poporane", ca apoi să-l distingă din nou, la 24 septembrie 1904, cu Coroana României în gradul de ofiţer şi cu medalia jubiliară. În aprilie 1896 primeşte din partea Mitropolitului Arcadie titlul de exarh şi brîul roşu iar la 2/15 noiembrie 1903 este hirotonisit protopresviter. O serie de specialişti de peste hotare îi scriu: Dr.J. Ulrich, profesor de filologie romanică la Universitatea din Zürich, Auguste Emile Picot, Henry Carnoy, De Beaurepaire-Froment, Achille Millien, tuspatru din Paris, Julian Jaworskij din Lemberg, Vladimir Lamansky din St. Petersburg, Hugo Schuchardt, romanist austriac de la Graz, J. Urban Jarnik şi G. Polivka de la Praga. Devine membru al unor societăţi străine, cum a fost Societatea Etnografică Austriacă.

Etnograful se stinge din viaţă prematur, în urma unei pneumonii, la Suceava, la 11/24 aprilie 1907.

În anul 1932 a fost fixată pe zidul casei sale de la Suceava o placă comemorativă, i-a fost ridicat, în faţa aceleiaşi case, un bust, iar în anul 1974 s-a deschis Casa memorială şi Fondul memorial şi documentar „S.Fl. Marian". Operele sale esenţiale urmează abia de acum să fie reeditate. Restituire necesară, fiindcă îşi păstrează valabilitatea observaţia lui N.Iorga: „Astăzi nu se poate încerca pătrunderea ştiinţifică în sufletul acestui neam fără întrebuinţarea integrală a trebuincioaselor cărţi pe care le-a pregătit, poate fără a-şi da seamă pe deplin de toată însemnătatea lor, harnicul şi modestul cleric."[4]

*

Întreaga structură a monumentalei lucrări a lui S.Fl.Marian, *Sărbătorile la români* (I, *Cîrnilegile,* 1898, II, *Păresimile,* 1899, III, *Cincizecimea,* 1901) şi declaraţiile programatice, inserate în ea cu destulă zgîrcenie, vădesc unitatea de concepţie a uriaşului fond documentar pe care s-a structurat trilogia cu aceea a autorului, care cu modestie, prudenţă şi sobrietate lasă să vorbească faptele, grija sa fiind de a expune „numai ceea ce cred şi spun românii" despre sărbătorile lor. Probitate care se cuvine cu atît mai mult să fie subliniată cu cît fuseseră exprimate teorii fanteziste despre tradiţiile poporului român, dacă ar fi să le amintim doar pe cele emise de Nic.Densuşianu. Probitate care, de asemenea, trebuie recunoscută cu cît S.Fl.Marian, în prima parte a activităţii sale, am mai spus, a fost tributar modului romantic de a culege şi publica producţiile populare. Primele colecţii de lirică populară publicate de el erau „întocmite", „corese", faptul fiind recunoscut cu franchețe încă de pe coperta unor astfel de culegeri.

Spre sfîrşitul secolului trecut, după ce tipărise un mare număr de cărţi cuprinzînd creaţii populare din cele mai diverse domenii ale spiritualităţii populare, S.Fl.Marian, cu o viziune, cu o metodă şi un elan care amintesc de B.P.Hasdeu (s-a spus de altfel că dintre discipolii acestuia cel care s-a apropiat cel mai mult de viziunea autorului celebrei *Etymologicum Magnum Romaniae* a fost cărturarul bucovinean), a început elaborarea unei noi trilogii, consacrată de data aceasta ciclului calendaristic, calendarului popular. Cînd a apărut primul volum ale acestui monumental studiu, Marian împlinise 51 de ani şi era celebru, cărţi ale sale erau deja cunoscute şi peste hotarele ţării noastre. Îşi vedea tipărită ultima sa mare lucrare.

Subiectul fusese tratat de alţii fragmentar, într-o serie de studii şi articole, şi făcuse obiectul unor mici colecţii. Cîteva chestionare (B.P. Hasdeu, Nic. Densuşianu) recoltaseră un bogat fond documentar. B.P. Hasdeu utiliza-se răspunsuri primite la chestionarul său în celebrul *Etymologicum Magnum Romaniae.* Lipsea însă sinteza. At.M. Marienescu, care concepuse un studiu mai amplu, în mai multe volume, a tipărit doar pe primul, consacrat sărbătorilor romane.

O serie de note caracteristice cărturarului bucovinean îl făceau să fie mai îndreptăţit, în momentul acela, să abordeze cu succes vastul domeniu al sărbătorilor poporului român. Era mai întîi îndelungata sa experienţă, în urma căreia agonisise un tezaur fără egal. Era, totodată, favorizantă pentru tratarea subiectului amintit, formaţia cărturarului bucovinean, egala sa competenţă de etnograf şi teolog, care-l făcea apt, ca pe nimeni altcineva, în epocă, să discearnă cu siguranţă între ceea ce este creştin şi ceea ce este păgîn într-o sărbătoare. Şi modul de apropiere de sărbătorile poporului este unul nou. Dacă în diferite luări de cuvînt despre sărbători se exprimase, nu o dată, un punct de vedere luminist, care propunea eradicarea sărbătorilor superstiţioase, în trilogia lui Marian perspectiva este alta: de examinare, cu egal interes, a tuturor. Prudenţa l-a sfătuit să se menţină strict pe terenul faptelor controlabile, să nu avanseze în necunoscut, să nu se aventureze în ipoteze riscante. De aceea notează frecvent: „după cît ştiu eu pînă acuma", „după cît mi s-a spus".

Din puţinele consideraţii teoretice pe care le face şi din citatele pe care le dă din alţi autori, la care subscrie, se desprinde, între altele, convingerea sa că în decursul vremii unele obiceiuri dispar, altele luîndu-le locul. Studierea lor îi este necesară istoricului, antropologului, etnografului.

Cercetarea monografică l-a obligat să acorde egală atenţie şi sărbătorilor nelegate de biserică, sărbătorilor păgîne, pe care poporul le celebrează „adeseori cu mai mare solemnitate" decît pe cele creştineşti. Încercările preoţilor de a-i împiedica de la astfel de serbări s-au dovedit zadarnice, poporul ţinîndu-le în ciuda teologilor. Între aceste sărbători nelegate de biserică, etnograful aminteşte: Sîn-Toader, Baba Dochia, Alexiile, Armendenul sau Armendina, Sf.Pricopie, Marina, Palie, Foca, Pintelei Călătorul, Sărbătoarea dinţilor, Sărbătoarea tîlharilor, Sărbătoarea oilor, Sărbătoarea lupilor, Paparudele, Marţolea sau Marţiseara, Repotinii, Circovii, Mărinii, Filipii.

Pentru examinarea acestui complex de sărbători cercetarea a dobîndit o extensiune şi o adîncime care depăşesc prin efort şi prin rezultate poate că tot ceea ce realizase Sim.Fl.Marian pînă atunci. Cu siguranţă că nicăieri nu menţionează el mai apăsat că informaţiile sînt obţinute, în numeroase cazuri, sub dictare. Cu alte cuvinte relatările din corpul studiului şi din notele de subsol – acestea atît de ample şi de numeroase încît alcătuiesc ele însele un alt studiu – nu mai sînt însoţite doar de numele celui ce le-a cules ci şi de al acelora care le-au furnizat, precum şi de ocupaţia acestora, localitatea, districtul. De asemenea, poate că nici o altă lucrare a etnografului nu conţine, deodată, mai multe relatări despre aceleaşi credinţe şi datini, obţinute de la mai mulţi subiecţi din aceeaşi localitate. Pivotul documentar al lucrării îl constituie fireşte Bucovina (de aici a avut 140 de informatori, iar din celelalte provincii doar 26), însă se observă îndată că nu i-a scăpat nimic profesorului de religie de la Liceul greco-ortodox din Suceava (titlu pe care şi-l aşeza, pe coperta cărţii alături de acela de academician) din ceea ce se scrisese în şi privind celelalte provincii ale ţării. Această scrupuloasă documentare i-a permis autorului să menţioneze dacă o sărbătoare este proprie întregii Bucovine („pretutindenea în Bucovina", „credinţă lăţită [-ori foarte lăţită-] pretutindenea în Bucovina", „credinţa tuturor fetelor din Bucovina"), Bucovinei şi Moldovei („datina şi credinţa fetelor române din Bucovina şi Moldova"), Basarabiei, altor provincii ori numai unor părţi ale lor („în unele localităţi mai ales în Muntenia"), cu precădere în anumite localităţi bucovinene („mai ales în satul Vama", „datina fetelor din Buninţi", „ datina şi credinţa fetelor din Bilca") ş.a. A folosit, în vederea cuprinderii în raza de observaţie a unui spaţiu românesc cît mai larg, şi manuscrisul (de la Biblioteca Academiei Române) cuprinzînd răspunsurile la chestionarul lui Nic. Densuşianu, din care şi-a extras numeroase relatări din localităţi ale unor judeţe ca Gorj, Dolj, Olt, Mehedinţi, Romanaţi, Teleorman, Roman, Dorohoi, Rîmnicu Sărat, Muscel, Dîmboviţa, Prahova, Constanţa. Manuscrisul lui I. Pop-Reteganul i-a furnizat informaţii din Transilvania, iar din Banat s-a bazat pe documentarea ce i-au oferit-o Iosif Olaru, Aurel Iana, Enea Hodoş. Am insistat pe menţionarea informaţiilor ce i-au fost trimise, dar nu omitem cantitatea apreciabilă de observaţii făcute nemijlocit de însuşi autorul trilogiei. A rezultat un uriaş aparat documentar, fructificat în corpul studiului şi în impresionantul capitol de note de subsol. Note care nu doar repetă, ci întăresc cele afirmate, comple-

tează, nuanțează fenomenul studiat. Au, totodată, rostul de a preciza dacă obiceiul examinat are, într-un anumit spațiu, o existență viguroasă ori mai palidă, dacă o anumită datină se întîlnește și în contextul altei sărbători. Prin toate acestea S.Fl.Marian a dovedit caracterul științific al demersului său și și-a conturat un profil de etnograf distinct. Calități care au fost recunoscute, între alții, de marele lingvist și filolog Sextil Pușcariu: „Însemnările acelea minuțioase din josul paginii, care indică în modul cel mai meticulos izvorul și variantele, devin aproape proverbiale; după ele puteai recunoaște, cînd deschideai revistele noastre, că ai înainte-ți un studiu al părintelui Marian. Cu timpul el se deosebește tot mai mult de ceilalți folcloriști români, atît în felul de a lucra, cît și în ținta pe care și-o pune. Excentricitatea necăzînd în firea sa, toată munca i-a fost concentrică și condusă de un spirit ordonat și de o privire limpede". (*Părintele Marian*, în *Junimea literară*, Suceava, 1907, nr. 6–7, p. 133.)

În spațiul sărbătorilor studiate (în vol.I cele dintre Anul Nou și Duminica albă, în vol. al II-lea cele dintre Lunea curată și Vinerea Paștilor, iar în al III-lea cele de la Paști pînă la Rusalii),extensiunea cea mai mare o au Anul Nou și Paștile.

Pentru a releva amploarea tratării și originalitatea demersului critic, vom stărui asupra capitolului consacrat Sfintelor Paști, în concepția poporului român și a etnografului Simion Fl. Marian „cea mai mare, mai însemnată, mai sfîntă și mai îmbucurătoare sărbătoare de peste an", sărbătoarea Învierii Domnului, așteptată cu mare dor și mare bucurie și celebrată întotdeauna cînd natura reînvie. O notă particulară a studiului, vădită în acest capitol, precum și în celelalte consacrate marilor sărbători, este conferită de descrierea nu numai a manifestărilor din ziua unei sărbători anumite, ci și a manifestărilor care o premerg și a celor ce o succed. Sfintelor Paști le premerg o serie de munci gospodărești care au loc în Săptămîna Patimilor, cum sînt curățirea spațiului gospodăriei, aratul grădinii, apoi de cele ale gospodinelor: spălarea albiturilor, încondeierea ouălor, coacerea păștii. Acum, stăpîniți de sfintele îndatoriri, dar și temători de coerciția tradiției, a obștei tradiționale, de sfichiul ironiei semenilor, gospodarii sînt stăpîniți mai mult decît oricînd de un spirit de competiție, de dorința de a fi prin tot ceea ce fac, în rîndul oamenilor. Gospodinele pregătesc alimentele rituale (numite babe, moși sau moșnegi, cozonaci rotunzi, cozonaci lungăreți, învîrtite, plăcinte simple, plăcinte în tavă, colaci rotunzi, prescuri și mielul Paștilor). Pagini de erudiție în materie sînt consacrate originii păștii, ingredientelor care intră în componența ei, formei, grosimii, tipologiei (pască simplă, pască cu zimți, pască cu cruci). Nu este omisă semnificația acestor alimente rituale, cozonacii lungi, spre exemplu, amintind că astfel de formă a avut sicriul Mîntuitorului. Un capitol de referință este cel consacrat încondeierii ouălor. Trebuie subliniat că Sim. Fl. Marian, în această secțiune, dar și în altele, depășește spațiul românesc, făcînd referiri și la alte arealuri etnografice. Astfel, el amintește că tradiția ouălor roșii au avut-o și alte popoare: romani, perși, greci, gali, egipteni, italieni, spanioli, precum și popoare din sudul Americii. Expresive și originale sînt legendele despre originea ouălor încondeiate, iar capitolul despre culorile cu care se „impistresc" ouăle, despre termenii cu care sînt denumite vopselele și plantele din care acestea sînt preparate, lista celor 76 de motive de închistrire, terminologia acțiunii amintite și a instrumentelor folosite dau măsura erudiției etnografului și în arta populară, dovadă stînd și discursul său de recepție la Academia Română, care avusese ca temă cromatica populară. Revenind la legendele care sînt inserate în acest capitol ca și în altele, cum sînt cele despre Caii lui Sîn – Toader (un veritabil capitol de mitologie populară), cel despre Zilele Babei, menționăm că Marian a inclus un bogat fond de legende și tradiții, aspect care iarăși singularizează trilogia. Marian și-a îndeplinit cu prisosință dezideratul exprimat în pagina liminară a primului volum: „cu deosebire legendele, poeziile, datinile, credințele, superstițiunile, petrecerile și jocurile uzitate în decursul lor (al sărbătorilor, n. ns. I.D.) sînt de o însemnătate foarte mare pentru literatura și mitologia română".

În noaptea spre ziua Învierii are loc la biserică veghere icoanei reprezentînd înmormîntarea Mîntuitorului, prilej cu care veghetorii spun povești și legende despre patimile lui Is. Hristos. În aceeași noapte, se face în preajma bisericii un foc, întreținut pînă la ziuă, datină care în Basarabia se ținea „foarte strict", aci aproape fiecare casă făcînd un astfel de foc, încît „de fumăria cea mare mai că nu se văd casele". Spre miezul nopții veghetorii trag focuri de pușcă pentru a-i vesti pe gospodari să se pregătească pentru a veni la biserică, participarea lor la slujbă avînd semnificația preamăririi lui Dumnezeu și a mulțumirii că-i ține în viață sănătoși. Înainte de plecare are loc ritualul spălării pe față cu apă proaspătă dintr- un vas în care au fost puse: ou roșu, monezi de argint sau de aur, un fir de busuioc. Pentru a participa la slujba Învierii se îmbracă în haine noi și frumoase. Blidul cu pasca este purtat de capul familiei, spre a fi sfințit la biserică. Solemnitatea actului liturgic este descrisă de un specialist necontestat. Gospodarii se întorc apoi acasă fiecare purtînd în mînă cîte o lumînare, pe care o vor păstra tot anul și vor apela la ea cînd au de înfruntat primejdii și duhurile rele. De o atenție specială se bucură descrierea ceremoniei aducerii acasă a păștii, ca și ritualul punerii legăturii cu pască pe capul vitelor, al cîinilor, pe capul fiecărui membru al familiei. Și la Paști se manifestă cultul morților, pentru ei împărțindu-se colaci (numiți moși), ouă, friptură de miel, caș, ulcele cu apă.

Dorința de a-i găsi sărbătoarea Învierii curați sufletește și trupește îi mînă, cu deosebire pe tineri și pe tinere, ca în dimineața acestei zile, dis-de-dimineață, să se ducă, individual, în cea mai perfectă taină la cel mai apropiat rîu, pentru a se spăla în apa neîncepută. Pentru fete acesta era și un prilej de a spune, închinîndu-se, descîntece de dragoste. Se întorceau, tot așa cu mare discreție, acasă. Practicau această abluțiune cu credința că în restul anului vor fi sănătoși, agili și iubiți.

Dintre obiceiurile practicate în prima zi de Paști, amintim Bricelatul, Alegerea craiului sau Tînjaua, prin care se cinstește feciorul care a ieșit întîia dată cu plugul la arat în acea primăvară. A doua zi de Paști feciorii udă fetele, iar a treia zi sînt udați ei de către fete. A doua și a treia zi se fac vizite la rude, cărora le este împărțită pască. Jocul intră și el în complexul sărbătorii. Dacă în prima zi jocul este interzis, petrecerea tinerilor (fără lăutari) avînd loc în curtea bisericii, întîlnirea făcîndu-se și în credința că împreună vor fi și pe lumea cealaltă, petrecerea la scrînciob avea loc numai în zilele a doua și a treia de Paști.

Sărbătoare profund religioasă, sfînta sărbătoare a Paştilor este precedată şi succedată, cum spuneam, de o serie de obiceiuri festive profane, însă între ea şi ele nu există o ruptură, ci o fuziune a sacrului cu profanul. Este convingerea ce ne-o lasă trilogia lui S. Fl. Marian, care a propus, pentru prima dată în literatura noastră de specialitate, nu numai o imagine concludentă a unei părţi a sărbătorilor românilor, văzute ca un ansamblu coerent, ci şi o definire a lor, una mai mult conţinută, autorul reţinîndu-se să teoretizeze. Se desprinde, din documente extrem de numeroase şi sugestive, o imagine a societăţii patriarhale, a omului acestei societăţi, om care-şi revelă chipul adevărat, stilul de viaţă, moravurile („sărbătoarea este esenţa şi în orice caz apogeul moravurilor", scria Vasile Băncilă), în timpul sărbătorii, timp în care transcendentul coboară. Omul acestei societăţi petrece sărbătoarea cu bucurie, armonie, măreţie, cu adînc sentiment de frăţietate pentru semeni, cu plenitudine, cu echilibru. Sentimentul de frăţietate creştină faţă de semeni nu şi-l vădeşte românul doar pentru semenii de aceeaşi naţionalitate şi de aceeaşi religie. Ilustrativă în acest sens este relatarea pe care o face I. Pop-Reteganul despre datina de a împărţi la Paşti, păscuţă, ouă roşii, slănină şi vinars ciurdariului, purcariului şi stăvariului: „La noi în Reteag de mai mulţi ani sînt păstori tot oameni sărmani unguri. Iar ei deşi sînt unguri iubesc mai tare sărbătorile româneşti decît pe cele ungureşti, căci atunci se-ndulcesc şi ei, deşi nu e nimeni obligat a-i cinsti, pe cînd la sărbătorile ungureşti numai două-trei gazde de unguri, care ţin mai tare la sărbătorile românilor, decît la ale lor, fac păstorilor o mică bucurie, dăruindu-i cîte cu ceva, afară de plata îndatorată". Textul este destul de grăitor pentru a mai fi nevoie de comentariu. Sărbătorile înlesnesc definirea modului cum ţăranul român a înţeles să valorifice timpul, să-l corecteze. O profundă definire a acestei valorificări de către români a timpului a propus Vasile Băncilă: „Prin crearea şi trăirea puternică a sărbătorii, care e un moment luminos de punere în legătură cu existenţa generală şi absolută, cu transcendentul sau măcar cu direcţii spre transcendent, poporul a învins ori a valorificat timpul. Învingerea în acest sens a timpului devine de fapt o valorificare maximă a lui. Căci timpul e acela care, în trecerea lui fatală, aduce o sărbătoare după alta. În locul categoriei absurde şi duşmănoase nouă, el se arată mai degrabă ca dispozitivul ce revelează cu intermitenţe absolutul. Timpul e ceva care trece, dar care are din loc în loc explozii festive. Astfel, el capătă un caracter de respectabilitate şi organicitate. Timpul nu mai e o înşirare de clipe deşarte, aducătoare de cazne sau distrugătoare de bucurii, ci e înălţat la rangul de majestate, fiindcă pe făgaşul lui sînt prinse sărbătorile. Acum, se înţelege uşor de ce poporul nostru a creat ori şi-a însuşit atîtea sărbători. N-a făcut-o din «lene», cum au crezut unii. Aceasta a putut fi cel mult o cauză cu totul secundară, cum tot cauză secundară a fost moştenirea noastră bogată de la alte popoare sau fantezia vie a românului sau chiar mijlocul de a mai scăpa de împilatorii sociali ai trecutului, cari îi cereau prea multe zile de muncă. Cauza principală a fost nevoia spirituală de a colora şi valorifica timpul. De aici a rezultat pentru poporul nostru o mare densitate sărbătorească, care dă vieţii un preţ înalt. Această învingere sau valorificare a timpului prin sărbători are o valoare filosofică demnă de a fi luată în consideraţie. Poporul nostru, dacă a ajuns la ea, nu a făcut-o deliberat, ci mai mult instinctiv. Dar instinctul puternic şi just

orientat dovedeşte gradul în care un individ sau o colectivitate participă la misterul armonios al existenţei generale. Aşa că sărbătorile, în ultimă analiză, sînt creaţia acestei participări. Sărbătorile sînt voinţa adîncă de a trăi a popoarelor, manifestată prin înlăturarea zădărniciei timpului şi coborîrea în efemer a sensurilor adînci şi luminoase ale existenţei." (*Duhul sărbătorii*, în *Gîndirea*, an. XV, nr.4, aprilie 1936, p. 161 – 170.)

Studiul lui Sim. Fl. Marian a fost semnalat, la apariţie, de cîteva publicaţii periodice de seamă. În *Familia* (an. 36, 1900, p.93) s-a scris că volumul al doilea, *Păresimile*, „prezintă o lectură cît se poate de interesantă şi instructivă". Despre volumul următor, *Cincizecimea*, aceeaşi revistă (acelaşi an, p.584) a scris: „se vede ce comoară scumpă cuprinde această lucrare, cîte datini necunoscute ne destăinuieşte. Este de dorit ca ea (lucrarea) să se răspîndească cît mai mult." Sînt, fireşte, rîndurile acestea din *Familia*, ca şi acelea din *Tribuna*, note bibliografice. O singură dată, după ştiinţa noastră, lucrarea lui Sim. Fl. Marian a făcut obiectul unei recenzii scrise de un specialist, şi anume recenzia amplă pe care a publicat-o, despre ultimul volum al trilogiei, folclorista Pauline Schullerus, fiică a unui preot sas din Cincu Mare, jud. Braşov, în publicaţia *Korrespondenzblatt des Vereins für siebenbürgische Landeskunde* (Sibiu, an. 25, 1902, p. 31 – 35), în care, nu se rezumă să prezinte, metodic, conţinutul tuturor capitolelor, ci face o apreciere ca aceasta: „Profesorul Marian a dat opiniei publice o carte deosebit de interesantă şi frumos ilustrată. Descriind viaţa bisericească şi casnică desfăşurată în timpul sărbătorilor dintre Paşti şi Rusalii, autorul a izbutit să arate cît de multă poezie este cuprinsă în obiceiurile, credinţele şi superstiţiile poporului român. Cu multă sîrguinţă, el a adunat de prin toate ţinuturile locuite de români, din Valahia, Moldova, Bucovina şi Transilvania, diferite obiceiuri, legende legate de originea acestora, apoi descîntece şi leacuri pentru animale şi oameni." Într-atît de merituoasă este această carte, conchide scrupuloasa recenzentă, încît „merită să fie tradusă, căci şi-ar găsi, şi în alte limbi, un cerc întins şi recunoscător de cititori". Nu numai că n-a fost tradus în vreo limbă străină vreun volum al trilogiei, dar Sim. Fl. Marian nu şi-a putut duce pînă la capăt ambiţiosul său program de a cuprinde toate sărbătorile dintr-un an. În opt fascicole existente în Casa memorială de la Suceava, se află documentaţia, parţială, pentru celelalte două volume ce urma să le scrie. Astfel, în vol. IV ar fi urmat să figureze capitole despre sărbătorile: Rusaliile, Sînzienele, Sîn-Petru, Procopie, Chiriac. Marina, Sîn-Ilie (Palie. Foca), Pinteleiu Călătorul, Şepte Macoveu. În vol. V ar fi figurat: Tăierea capului Sf. Ioan, Ziua Crucii, Sf. Onofrei, Sf. Nicolae, Sf. Andrei, Vinerea mare şi Crăciunul. Misiunea de a-l continua şi-a asumat-o Tudor Pamfile, care a publicat: *Sărbătorile de vară la români* (1910), *Sărbătorile de toamnă şi Postul Crăciunului* (1914) şi Crăciunul (1914). Să reţinem deci şi meritul lui Marian de a fi impulsionat studierea acestor manifestări.

S-a scris în genere elogios despre opera etnografică a lui Sim. Fl. Marian, inclusiv despre trilogia sa închinată sărbătorilor, însă avem sentimentul că aportul său ştiinţific n-a fost pus cu suficientă claritate în lumină. Sextil Puşcariu credea că:„ Studiile sale lipsite de zborul fanteziei nu sînt atît de «interesante», cîţi le-au citit din cei care le laudă ? dar ele vor rămînea." Noi nu vom merge pînă acolo să-i acuzăm pe cei care au scris despre Sim. Fl.

Marian că n-au citit ceea ce laudă, dar sigur este că, dincolo de unele excepții fericite, cărțile sale au fost citite fragmentar. Acel descriptivism despre care tot s-a scris, inclusiv despre ciclul de volume închinat sărbătorilor, ni se înfățișează altfel la o lectură atentă. Nu de puține ori Sim. Fl. Marian nu doar descrie, nu doar expune cu fidelitate texte culese de el ori de alții, ci își spune și opinia despre ele. Cîteva exemple sînt concludente. Este de amintit filtrul critic prin care a trecut ceea ce a reținut. O legendă despre Baba Dochia n-o reține pentru că este transcrisă într-un stil acuzat literar și conține adaosuri ale culegătorului. Nu lipsește opinia sa în probleme controversate. Se raliază la opinia lui T. Frîncu și G. Candrea privind Tîrgul sărutului de la Hălmagi, care nu s-a născut, cum au scris publiciști străini, din dorința poftei de cîștig a femeilor. Buna stăpînire a bogăției tradițiilor și legendelor îi permite să departajeze cu ușurință pe sfinții care s-au numit Teodor, Toader sau Tudor de miticul Sîn-Toader, acesta din urmă nefiind „un sfînt în înțelesul bisericesc, adecă un bărbat care ar fi trăit cîndva și în urma faptelor sale ar fi fost declarat de către biserică ca sfînt, ci pur și simplu o ființă mitologică". Paradoxal, adaugă Marian, poporul îl serbează pe acesta„pe cel mitic, cu mai mare sfințenie decît pe cel adevărat, pe cel recunoscut ca atare de biserică". Un merit deosebit este apelul la vechi atestări ale unor obiceiuri. Pentru a evoca modul cum se desfășura altădată sfințirea apei la Bobotează, citează pe larg din descrierile făcute de Paul de Alep și de logofătul Gheorgachi. În capitolul despre paparudă sînt reunite părerile exprimate de D. Cantemir, S. Mangiuca, G. Săulescu, T. T. Burada, G. Alexici, Enea Hodoș, P. Papahagi. În alt capitol, se dovedește avizat că celebra baladă a lui G. Asachi despre Dochia este o creație de autor. Pe de altă parte, observă că L. Șăineanu n-a cunoscut toate legendele populare despre Dochia și a confundat mitul despre aceasta cu zilele Dochiei. Consideră ca nepopulară o legendă despre cei Patruzeci de Mucenici, în fapt „un fragment dintr-o legendă publicată în Mineiul de pe luna martie, tipărit la Mănăstirea Neamț în 1846". Nu este o probă de descriptivism faptul că de mai multe ori ia distanță critică față de unele credințe, ca de exemplu cînd denunță naivitatea locuitorilor din unele localități din Transilvania care dăruind, la Crăciun, preotului, fuior de cînepă, credeau că fuiorul va fi utilizat ca funie la clopotele de la biserică:„nu e adevărat – scrie etnograful – căci fiecare preot strînge fuioarele acestea și le întrebuințează numai pentru sine". Altă dată semnalează naivitatea, eroarea de gîndire a fetelor care spălîndu-se pe cap cu homan credeau că astfel le va crește părul mare cît cozile cailor. De Spolocanie, adică a doua zi după lăsatul secului, se obișnuia, în Bucovina, ca femeile să se adune la o vecină ori la o crîșmă, unde mîncau numai borș. Datina avea să degenereze ulterior într-o beție a femeilor, pe care o motivau cu credința că astfel va crește cînepa. Pentru a masca beția își luau cu ele furcile de tors. „Dar vai de torsul acela – exclamă ironic etnograful – unde paharul de rachiu se învîrte cu mult mai repede pe sub nas decît fusul pe caier!"

Ar fi fost ideal ca autorul să rețină în studiul său numai documente de mare autenticitate, de mare vechime. Așa s-a întîmplat de cele mai multe ori. Și a ținut să menționeze această preocupare a sa în formulări ca următoare: „Din ms. d-lui I. Pop Reteganul. Iar d-sale i l-a comunicat dl. Nicolau Pop din Ohaba de pe Secaș, comună spre sud – est de la Blaj, în Transilvania, care la

rîndul său l-a prescris dintr-un manuscript vechi, rămas în familie de la strămoșul său". Preocupat să adune toate sursele posibile, a făcut loc de cîteva ori unor texte care nu-și aveau rostul într-un studiu riguros ca al său: o legendă auzită de I. C. Măldărescu în proză și scrisă de acesta în versuri, o legendă versificată de S. N. Șoimescu, poezia *Mucenicii* de G. Baronzi, o alta pe aceeași temă de N. Rădulescu – Niger, apoi poezia *Armindenul* de N. Beldiceanu, o poezie despre sărbătoarea Bobotezei, semnată de Lucreția Suciu. De unde se vede că prelungiri, chiar dacă palide, ale școlii lui V. Alecsandri se resimt și în trilogia despre sărbători a lui Marian.

În paginile sale despre sărbătoare Vasile Băncilă a menționat că pentru „majoritatea faptelor" citate de el trimite „mai ales" la volumele al doilea și al treilea din trilogia lui Sim. Fl. Marian. Este aceasta una dintre cele mai importante recunoașteri a valorii cărții etnografului bucovinen.

Cum ni se înfățișează însă studiul lui Sim. Fl. Marian la mai bine de nouă decenii de la apariția sa și după 87 de ani de la moartea etnografului ? Fără îndoială că are valoarea unei lucrări de referință, a unei lucrări clasice, care a propus o imagine rotundă, am putea zice completă a sărbătorilor și obiceiurilor pe care le-a cercetat, a lumii patriarhale care le practica. O lume care trăia fără cărți de astronomie, fară termometre, fără calendare tipărite, o lume care se conducea după o străveche știință dobîndită prin observarea naturii, a vieții. O știință care, spune etnograful, îi era suficientă: „Atîta-i trebuie, mai mult nimic!". În lumea aceasta sărbătorile aveau, spunea eseistul V. Băncilă, „calitatea de *summum bonum*". Tot el avea să examineze, într-un alt studiu, *Declinul sărbătorii* (în *Gîndirea*, XV, nr. 5, mai 1936, p. 229 – 236), sărăcirea, slăbirea „densității sărbătorești", explicată prin efectul individualismului asupra sentimentului religios, prin slăbirea comunicării omului cu realitatea cosmică, prin exagerarea politicului și a economicului, prin necomunicarea omului cu „viața totală", prin epicureism, prin „mecanizarea vieții", prin apariția sărbătorilor convenționale, a pseudosărbătorilor, a sărbătorilor desfășurate în cadru intim, a sărbătorilor concepute doar ca prilej de repaos, toate acestea fiind lipsite de „halo spiritual". Omul modern, scrie eseistul, este caracterizat de „orfanism metafizic și moral", de „impotență festivă". Unul dintre factorii majori care au destructurat sărbătorile tradiționale a fost politicul. Eseistul scrie la un moment dat:„Revoluționarii desființează adesea sărbătorile, dar au grijă să instituie altele." Formulînd acest adevăr n-a prevăzut ce rol monstruos aveau să joace în această privință revoluționarii comunismului totalitar în ultimii 45 de ani din România. În programul ucigaș de distrugere a tradițiilor, a memoriei românilor, sărbătorile au fost permanent vizate, sărbătorile și lăcașurile sfinte unde ele din străvechime se celebrează.

Iată de ce în procesul de recuperare a spiritualității și civilizației noastre tradiționale un rost adînc dobîndește și reeditarea acelor lucrări fundamentale care le-au surprins în deplinătatea manifestărilor lor. Lucrarea lui Sim. Fl. Marian este una dintre acestea.

IORDAN DATCU

NOTE

1. Pentru alcătuirea biografiei sumare a lui S.Fl. Marian am folosit următoarele surse: *Junimea literară*, Suceava, an. IV, nr. 6-7, iunie-iulie 1907, p. 128-167, în care semnează: A.D. Xenopol, Dr.C.I. Istrati, Dr. Ioan Urban Jarnik, Sextil Pușcariu, At.M. Marienescu, T.T. Burada, Iacob C. Negruzzi, Elena Niculiță Voronca, Dimitrie Dan, Mihai Lupescu, C. Morariu, Iancu I. Nistor, N. Iorga, Liviu Fl. Marian.
Mircea Fotea, *Simeon Florea Marian folclorist și etnograf*, Editura Minerva, București, 1987, 246 p.
Simion Florea Marian și corespondenții săi. Ediție îngrijită de Eugen Dimitriu și Petru Froicu, Cuvînt înainte de Iordan Datcu, Editura Minerva, 1991, 408 p.
Pentru cunoașterea colaborării lui S.Fl.Marian la presa vremii, am folosit bibliografia, inedită, elaborată de Strat Elfriede, *Simion Florea Marian. Bibliografie*, 1971, Suceava, 30 p.
2. Romulus Vulcănescu, *Etnologia*, Editura Academiei, București, 1975, p. 35.
3. *Simeon Florea Marian și ceilalți...*, în *Făt-Frumos*, an. VII, nr. 1-2, 1932, p. 103. Apud Mircea Fotea, *op. cit.*, p. 46.
4. *Un cercetător al vieții poporului românesc: S. Fl. Marian*. Apud N. Iorga, *Oameni cari au fost*, I. Ediție îngrijită, prefață și note de Ion Roman. Editura pentru Literatură, B. P. T., nr. 368, 1967, p. 169.

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Această ediție, în două volume, cuprinde trilogia lui Sim. Fl. Marian, *Sărbătorile la români*. Studiu etnografic. Edițiunea Academiei Române, București, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl (I, *Cîrnilegile*, 1898, 290 p.; II, *Păresimile*, 1899, 310 p.; III, *Cincizecimea*, 1901, 346 p.)

În prefața la volumul al doilea autorul nota că un capitol al acestui volum, *Sf. Haralampie și Sf. Vlasie*, „s-ar fi potrivit mai bine în vol. I, și anume înainte de *Lăsatul secului*" și că va face această plasare la a doua ediție a cărții, ediție care n-a mai apărut. Iată de ce am considerat ca obligație a noastră să facem cuvenita mutare, la locul dorit de autor, a capitolului în cauză.

Prezenta ediție păstrează particularitățile lingvistice (fonetice și morfosintactice) ale textului. În transcriere am aplicat principiul interpretativ, respectînd ceea ce considerăm a reprezenta o pronunție, modificînd ceea ce ține de grafie:

e la început de cuvînt sau silabă a fost transcris *ie* în cuvinte ca: *es = ies, ernatic – iernatic;*

é a fost transcris *ea* în grafii ca: *céră = ceară, déluri = dealuri, érnă = iarnă*, etc.

ê a fost redat prin *î : avênd = avînd, vazênd = văzînd;*

ĕ a fost transcris *ă: bĕtrîn = bătrîn, douĕ = două, rĕscopt = răscopt, rĕu = rău, tĕu = tău* etc.

ie în exemple ca *iea* și *ieau* l-am trascris *i*;

ĭ în grafii ca *acesteĭ, aĭ, căcĭ, copiiĭ, copilașiĭ, fier, horaĭțe, lumînărĭ, mălaĭ* etc. a fost transcris *i;*

ó a fost interpretat ca *oa: cocóne = cocoane, fórte = foarte, glóta = gloata, icóne = icoane, misterióse = misterioasă, mórte = moarte, nópte = noapte, ocóle = ocoale* etc.;

ch din grafiile paroch, Michai, Michailescu a fost transcris *h*;

s în cuvinte ca *abusa, brasdă, cas, gasdă, isbi, musicant, ocasiune, orisontal, poesii, posderie, positiune, presinta,* a fost transcris *z*;

s în poziție inițială a fost transcris *z* în exemple ca: *sbieret = zbieret, sbiciui = zbiciui, sgomot = zgomot;*

sce a fost transcris *ște: cunoascere = cunoaștere, lipsesce = lipsește, odihnesce = odihnește, prevestesce = prevestește,* etc.

sci a fost transcris *ști* în exemple ca: *scie = știe, Ilisesci = Ilișești, strămosesci = strămoșești;*

ḑ a fost transcris *z*: *amiaḑi* = *amiazi*, *curmeḑis* = *curmeziş*, *decăḑut* = *decăzut*, *ḑînă* = *zînă*, *întîrḑia* = *întîrzia*, *rîḑînd* = *rîzînd*, *vînḑare* = *vînzare*;

ŭ a fost transcris *u* în grafii ca: *descriŭ* = *descriu*, *eŭ* = *eu*, *frîŭ* = *frîu*, *grîŭ* = *grîu*, *lepedeŭ* = *lepedeu*, *răŭ* = *rău*, *resteŭ* = *resteu*;

ŭ în grafii ca *aiŭ*, *oiŭ*, *plaiŭ*, *Vieroşiŭ*, *voiŭ* a fost eliminat.

Am păstrat dubletele: *care – cari*, *monetă – monedă*, *roş – roşu*, *roşi – roşii*, *malai – mălai*, *intră – întră*, *petecă – petică* ş. a.

Am păstrat prescurtările folosite de autor: articl. = articulat, bis. = bisericesc, calend. = calendar, cant. = cantor, cest. = chestionar, c. m. = cuvioasa mucenică, com. de = comunicat de, cr. = creiţar, cred. = credinţă, cuv. = cuvînt, dat. = datină, d. e. = de exemplu, dict. = dictat, distr. = district, ed. = ediţie, Fălt. = Fălticeni, jud. = judeţ, loc. cit. = locul citat, mss. = manuscris, op. cit. = opera citată, pl. = plasa, p. = pentru, p. S. = pe Sirĕt, publ. = publicat, rom. = românesc, sf. m. m. = sfîntul mare mucenic, sf. pr. = sfîntul prooroc, sing. = singular, ss. ap. = sfinţii apostoli, t. = tomul, tip. = tipărit, urm. = următor.

Unele nume de localităţi le-am păstrat sub formele date de autor: Frătăuţul Nou, Frătăuţul Vechi, deşi lucrările de specialitate de astăzi dau formele Frătăuţii Noi, Frătăuţii Vechi. De asemenea, am păstrat împărţirea administrativă care exista în momentul cînd şi-a scris autorul cartea. Unele menţiuni de genul „ de la românii din Ungaria" trebuie citite: „de la românii din Transilvania".

Notele de subsol le-am numerotat în continuare.

Am trecut în text corecturile inserate de autor într-o erată publicată la sfîrşitul volumului al doilea. Am corectat noi înşine atît greşelile de tipar neobservate de autor cît şi pe acelea ce le-am constat în urma colaţionării citatelor (din cărţi, reviste şi ziare) date de Sim. Fl. Marian.

Autorul studiului citează din vreo 67 de cărţi şi din vreo 50 de reviste, ziare, almanahuri, calendare. Din unele reviste, ca *Şezătoarea* (Fălticeni) şi *Familia* dă zeci de citate. Am socotit de datoria noastră să controlăm aceste citate. Nu doar le-am colaţionat, ci le-am şi corectat, pentru că autorul adesea a procedat neştiinţific tratînd foarte liber forme de limbă. Vom da cîteva exemple. S. T. Kirileanu, într-un text din *Şezătoarea* (Fălticeni, 1899, p. 107 – 111), pe care Sim. Fl. Marian îl citează în extenso, s-a străduit să reproducă forme ale graiului moldovenesc, care dispar în cartea lui Sim. Fl. Marian. Vom pune pe două coloane cele două forme, pentru ca să se vadă cum a procedat Marian.

Textul S. T. Kirileanu:	Textul Sim. Fl. Marian:
ieie	ia
carare	cărare
vreu	vreau
ieu	iau
o spus	a spus
o murit	a murit
o umblat	a umblat
sapat	săpat
monastiri	mînăstiri
împlut	umplut

dasagi	desagi
mîniet	mîniat
împarţască	împărţească

În citatul pe care-l dă din *Foaia pentru toţi* (an. I, p. 139), Sim. Fl. Marian înlocuieşte formele *braţurile*, *fîrtat*, *repeţesc*, *acele* cu *braţele*, *fărtat*, *repet*, *aceste*.

Citatul din *Educatorul* (I, 1883, p. 90) conţine o greşeală, termenul *magazie* fiind *transcris magazine*.

Într-un lung citat din Théodore (la Sim. Fl. Marian transcris: Theodoret!) Margot, *O viatorie din cele şaptesprezece districte ale Romåniei*, apar mai multe greşeli de transcriere.

Th. Margot:	Sim. Fl. Marian:
prăvălii	prăvălii cu bovălii
dependenţa	independenţa
războluri	războaie
populul	poporul
preste	peste
rond	rînd

Ne rezumăm la aceste exemple, precizînd că am putea adăuga numeroase altele.

O altă preocupare a noastră a fost să precizăm, acolo unde confuzia şi-a făcut loc, ce este text al autorului şi ce este citat după alţi autori, fiindcă nu de puţine ori am constatat la Sim. Fl. Marian o stranie amnezie a ghilimelelor.

În ediţia principes notele autorului au fost tipărite în subsol. În ediţia de acum ele apar după fiecare capitol.

Notele noastre au fost însemnate cu asterisc şi cu precizarea: (N. ed.).

În colaţionarea citatelor din cele peste o sută de cărţi şi publicaţii, de mare ajutor mi-a fost soţia mea, Viorica Săvulescu, bibliotecară la Biblioteca Academiei Române.

Aduc sincere mulţumiri Editurii Fundaţiei Culturale Române, datorită căreia vede lumina tiparului această ediţie.

I. D.

SĂRBĂTORILE LA ROMÂNI

VOL. I.

CÎRNILEGILE

PREFAȚĂ

Mai fiecare știe că poporul român de pretutindenea, pe lîngă *sărbătorile legate de biserică* sau *creștine*, mai ține încă și alte *sărbători nelegate* sau *păgîne*.

Sărbătorile legate tuturora li-s cunoscute, căci fiecare creștin adevărat le serbează: *nu tot așa însă și cele nelegate*, și cu atîta mai puțin numărul, numele și cauza ținerii lor.

A sosit însă timpul ca să le cunoască și pe acestea nu numai poporul de rînd, care adeseori le ține cu o sfințenie mai mare chiar decît pe cele legate, ci și ceilalți români, cărora nu li-s cunoscute, și mai ales cei ce se ocupă cu studiul literaturei poporale. Și asta cu atîta mai mult, deoarece ele, și cu deosebire legendele, poeziile, datinele, credințele, superstițiunile, petrecerile și jocurile uzitate în decursul lor sînt de o însemnătate foarte mare pentru literatura și mitologia română.

De accea mi-am propus ca, pe lîngă alte studii pe terenul literaturei poporane, cu care mă ocup de un timp mai îndelungat, să public unul și despre *Sărbătorile la români*, care să cuprindă descrierea tuturor sărbătorilor române, și anume atît a celor *legate* cît și a celor *nelegate*.

Fiind însă materialul deja adunat cam mărișor și avînd bună speranță că și de acum înainte voi mai aduna, de aceea și studiul din cestiune va consta din mai multe volume.

De astă dată însă prezint on. public cetitor numai vol. I, întitulat *Cîrnilegile*, iar celelate volume vor urma succesiv după cum îmi vor ierta timpul și împrejurările.

Observ totodată că atît unele dintre sărbătorile legate, cît și unele dintre cele nelegate, poporul le serbează, ca și biserica, prin *înainte serbare, serbare* și *după serbare*, începînd adecă datinele și credințele în ajunul sărbătorii și sfîrșindu-le abia a doua zi după sărbătoare.

De aceea și eu am aflat de bine ca toate datinele și credințele, adecă nu numai cele ce sînt uzitate în ziua unei sărbători, ci și cele ce premerg, precum și cele ce urmează, să le descriu pe rînd sub numele aceleiași sărbători.

În fine, mă simt dator de-a exprima sincerile mele mulțămiri *Academiei Române*, care a avut deosebita bunăvoință de a tipări pe spesele sale volumul de față, precum și tuturor P. T. domni, cari mi-au întins mînă de ajutor la adunarea materialului cuprins în acest volum.

Suceava, 12(24) august 1898.

S. Fl. MARIAN

SFÎNTUL VASILE SAU ANUL NOU

I. SEARA SFÎNTULUI VASILE

Dintre toate serile de peste an, cea mai bogată în datine şi credinţe, cea mai misterioasă şi totodată una dintre cele mai plăcute pentru poporul român este *Seara Sfîntului Vasile* sau a *Anului Nou*.

În această seară, toată suflarea românească, începînd de la copiii ce de abia pricep şi rostesc cîte un cuvînt, pînă la cel mai bătrîn moşneag, îşi are partea sa de petrecere, distragere şi bucurie.

Încă nu s-a sfîrşit un şir de datine şi credinţe, începute cu *ajunul Crăciunului,* şi iată că acuma se începe altul, tot atît de îmbelşugat, tot atît de atrăgător şi de încîntător.

Pe cînd, cu puţin mai înainte de aceasta, fiecare putea să ia parte la datinele poporului român, ce se petreceau în faţa lumii, să le vadă şi să le admire, acuma, cine voieşte să cunoască toate datinele, credinţele, prejudeţele şi misterele acestei seri, trebuie să alerge de la casă la casă.

În această seară ni se înfăţişează un şir de credinţe, prejudeţe şi mistere, în al căror sîn, după credinţa poporului, zace ascunsă cunoaşterea viitorului.

Abia a apucat să apună soarele după culmile dealurilor, şi iată că poporul român, credincios obiceiurilor şi reminiscenţelor sale strămoşeşti, îşi începe ceremoniile sale superstiţioase.

El aprinde o lumină de ceară curată, pe care o lasă să ardă toată noaptea dinaintea icoanelor, şi mai cu seamă dinaintea icoanei ce reprezintă pe Domnul nostru Iisus Hristos[1], anume ca să poată întra norocul în casă.[2]

„Începe [apoi] a unge uşorii şi pragurile casei cu usturoi (ai) şi cu mai multe specie de unsori. Asemene unge pragurile şi uşorii grajdurilor şi ale şurilor; apoi, în forma crucii, unge toate animalele, şi în urmă pe sine şi toată familia. El crede că astfel în decursul anului viitor va fi scutit de apropierea lui Bată-l-Crucea"[3] şi a strigoaicelor, cari umblă pe la casele oamenilor ca să ia mana de la vaci.[4]

Ceva mai pe urmă, cete de băieţi, cari de-abia aşteptară sosirea acestei seri, încep a umbla pe la case cu colindatul şi cu pluguşorul, cîntînd, urînd, pocnind din bice şi strigînd de răsună satul.Tot pe atunci cînd încep băieţii a umbla cu colindatul sau cu uratul, prind a umbla şi ţiganii, unde este datină, cu Vasilca.

La fiecare casă, la fiecare bordeiaş, e acuma lumina aprinsă. Toţi aşteaptă cu nerăbdare pe colindători şi pe plugăraşi.[5]

Copilaşii cei mititei, cum aud zgomot şi sunete de clopoţei şi buhai, îndată aleargă la ferestre, să asculte cum se urează şi colindă, să înveţe şi ei a ura şi

a colinda. Iar după ce colindătorii şi plugăraşii au sfîrşit de colindat şi urat, mamele, ca să facă mai mare bucurie îngeraşilor lor, le dau în mînă darurile menite pentru colindători, ca ei să le scoată afară şi să le dăruiască colindătorilor. Fireşte, ele încă ies dimpreună cu dînşii, ca să nu li se întîmple vreo neplăcere. O! cîtă bucurie, cîtă palpitare de inimă la aceşti mititei...! Dar ei nu pot să se împotrivească mult timp somnului...! Ascultă ce ascultă şi după aceea se culcă şi dorm duşi, visîndu-se colindînd şi ei prin sat şi căpătînd felurite daruri.

Feciorii cei holtei, cari au să serbeze a doua zi după amiază Vergelul, merg în această seară pe la toate casele unde sînt fete mari şi poftesc pe părinţii acestora, precum şi pe dînsele, ca să binevoiască a veni pe a doua zi la Vergel.

Acestea de pînă aici înşirate se petrec mai la fiecare casă.

Sînt însă foarte multe datine şi credinţe cari se petrec numai la unele case, în unele locuri anumite, şi în unele odăi chiar cu ferestrele astupate, ca să nu se vadă de afară ce se petrece înlăuntru.

Colea, la o casă, unde sînt adunaţi feciori şi fete, bărbaţi şi neveste, tineri şi bătrîni, între risete şi veselii, se serbează un fel de Vergel. Aici se aude buciumul sunînd, lăutarii zicînd din vioare, feciorii horind, iar cei bătrîni istorisind felurite anecdote şi alte istorioare interesante de pe cînd erau şi ei feciori holtei, sau din timpurile mai vechi.

Mai încolo, la o altă casă, vedem ferestrele astupate şi, dacă o licărire de lumină n-ar străbate prin vreo crăpătură, care din greşală a rămas neastupată, am crede că toţi ai casei dorm. Dar nu...! aici e locul misterelor. Aici încă se serbează un fel de Vergel... O mulţime de fete adunate, unele mai tinere, altele mai bătrîne, unele mai isteţe şi mai frumoase, iar altele cum a dat Dumnezeu, caută prin diferite mijloace să ştie: de se vor mărita în anul ce vine ori nu, cine şi cum le va fi ursitul, adecă soţul viitor.

Chiar şi gardurile, lemnarele, ocoalele vitelor, coteţele porcilor, fîntînele şi pîraiele nu sînt în astă seară lăsate în pace. Acestea încă îşi au tainele lor.

De altă parte, pe vîrful unui deluşor sau în alt loc, unii feciori „suflă în buciume, cîntă în surliţe (surle), fluiere, bat tobe, pive şi alte obiecte sunătoare şi timpanice."[6]

Unii români mai bătrîni, cu gîndul mai mult la economie şi la cele ce le-ar putea mai lesne ferici gloata[7], lăsînd tineretul să-şi petreacă în bună pace, cum s-au veselit şi ei cînd au fost de seama lui, se aşază lîngă vatra focului, pun pe foc lemne de stejar sau de fag, aduc apoi vreo cîteva cepe şi, desfăcîndu-le, prin mijlocirea acestora şi a cărbunilor de stejar şi fag, cu sînge rece şi gînditori, încep a face călindariul, ca să vadă cum va fi anul următor: bun sau rău, roditor sau neroditor. După ce au gătit astfel de făcut călindariul, dacă e afară senin, se uită la stele şi la lună, ca şi din lucirea şi poziţiunea acestora să cunoască cum va fi anul următor.

Alţi români, visînd să se facă într-o bună dimineaţă deodată avuţi, priveghează mai de cum înserează şi pînă se face ziuă, căci în această noapte, după credinţa lor, se văd toţi banii îngropaţi arzînd; prin urmare, văzîndu-i, ar putea să-i dezgroape. Dacă, după cum spun ei, ard de cu seară, nu-s buni; iar dacă ard în zori de zi, adecă în revărsatul zorilor Anului Nou, atunci sînt buni, poate merge orişicine fără sfială şi frică să-i dezgroape, căci îi va lua, numai de vor fi ai săi.[8]

Vrăjitoarele, cari se ocupă cu căutatul în cărţi, cu diferite farmece, vrăji şi descîntece, încă nu se culcă cum înserează, ci şi ele îşi au ocupaţiunile lor. Aşa vrăjitoarea, care voieşte să aducă ursitul unei fete din depărtare, fură în această seară un resteu sau şi mai multe de pe la jugurile oamenilor, însă numai de acolo unde oamenii nu-s priminiţi, adecă de la acele case ai căror stăpîni sînt numai o dată cununaţi, şi le păstrează apoi peste tot anul, ca la timp de trebuinţă să le aibă la îndemînă.[9] Iar cînd se culcă, pun cărţile cu cari vrăjesc sub cap, crezînd că prin această faptă pot mai bine vrăji, sau că li se arată în vis cum trebuie să vrăjească ca să ghicească mai nimerit şi mai bine.[10]

Tot într-această noapte de sfîntul Vasile sau de Anul Nou cred românii cum că toate vitele vorbesc ca şi oamenii şi că în acel timp cînd vorbesc ele nu e bine să le asculţi. Cel ce le ascultă e pedepsit cu moartea. Aşa, istorisesc unii, că înspre seara Sfîntului Vasile, voind un român a auzi ce vor vorbi boii în grajdul său, se duse să-i asculte. Unul dintre boi, văzîndu-l că vine anume ca să-i asculte, zise soţului său:

– Mănîncă, frate, şi te odihneşte bine, căci poimîne vom duce pe stăpînul nostru la groapă şi nu ştiu de acolea înainte cum ne va mai merge !

Şi într-adevăr această profeţire s-a şi împlinit, căci chiar în seara predestinată stăpînul lor muri şi a treia zi boii trebuiră să-l ducă la ţinterim.[11]

Mai departe, crede poporul că tot într-această seară se deschide cerul, şi numai acei oameni îl văd cînd se deschide cari sînt foarte buni la Dumnezeu. Cei ce pretind a-l fi văzut deschizîndu-se spun că în acel moment e foarte frumos şi strălucitor atît în cer cît şi pe pămînt.[12] Iar această deschidere a cerului sau a cerurilor, care se întîmplă de regulă numai o dată pe an, şi anume: ori spre Anul Nou, ori spre Bobotează, ori spre Paşti sau spre Crăciun, se face, după cum cred şi spun românii din unele părţi ale Moldovei, atît de repede ca şi cum ar clipi cineva din ochi sau ca şi cum ar deschide o carte şi iar ar închide-o de trei ori după olaltă. Iar cînd se deschide, atunci acolo se arată mai întîi ceva tare albastru, apoi o roşaţă de-ţi ia ochii; şi cine o vede, să ceară de la Dumnezeu în acea clipeală ce pofteşte, că toate i se vor da.[13]

O seamă de români din Bucovina, cînd merg să se culce, pun un pahar plin cu apă pe o fereastră, bat douăsprezece mătanii dinaintea paharului şi apoi merg de se culcă. Dacă a doua zi dimineaţă, adecă în ziua de Anul Nou, află paharul aşa de plin că curge apa dintr-însul, cred că peste tot anul vor avea noroc, iar dacă apa din pahar a scăzut şi prin urmare nu curge nimic dintr-însul, atunci cred ei că peste an nu vor fi deplin fericiţi, le va merge rău.[14]

Românii din unele părţi ale Moldovei, voind a cunoaşte cum are să-i meargă omului peste an, iau atîtea pahare cîte suflete locuiesc în casă şi pun în ele apă neîncepută; deopotrivă de multă, pe care o menesc după pofta inimei. Aceste pahare astfel umplute le aşază apoi pe o măsuţă sub icoane, ca să stea pînă a doua zi, cînd apoi măsoară apa din fiecare pahar, şi în care se găseşte apă în spor, aceluia i se prevesteşte noroc şi an bun; iar dacă se găseşte apa împuţinată, atunci prevestire rea se arată.

În alte părţi, tot din Moldova, precum bunăoară cei din comuna Hermeziu, judeţul Iaşi, deduc prevestiri bune, dacă, punînd sub icoane un pahar aproape plin cu apă, îl găsesc, cînd se scoală a doua zi, cu promoroacă (brumă).

Şi iarăşi în alte localităţi din ţara de pe urmă, pun în două strachini două pahare totuna de pline şi menesc; a doua zi, al cărui pahar va fi mai plin, acela va fi mai norocos şi în belşug de toate, iar din paharul căruia a scăzut apa, pagubă însemnează şi viaţă nevoiaşă.[15]

Româncele din unele părţi ale Bucovinei, cărora li-i aminte de starea, binele şi fericirea fiilor lor, atunci cînd merg să se culce iau atîtea coji de ceapă cîţi fii au şi, turnînd într-însele cîte un pic de sare, le pun pe fereastră, unde le lasă apoi pînă a doua zi dimineaţă, adecă pînă în ziua de Anul Nou. A doua zi dimineaţă, a cărui ceapă o află că e mai plină cu apă, acela cred ele că va avea mai mult noroc.[16]

În unele părţi din Moldova, locul mamelor îl ocupă adeseori fetele cele mari. Se strîng adecă vreo cîteva fete la un loc, ia fiecare fată cîte o ceapă, o scobeşte bine înlăuntru, o umple cu sare pînă la jumătate; le aşază apoi pe prichiciul ferestrei, unde stau pînă a doua zi. Cepele, la umezeală, slobod mai puţină ori mai multă apă şi, cu cît o fată găseşte mai multă apă în coaja de ceapă pe care a pus-o dînsa, cu atîta crede că are mai mult noroc.[17]

În Muntenia, în loc de coji de ceapă, se pun linguri pline cu apă într-o tavă cu tăvile, şi a cui lingură o fi seacă, acela n-are noroc.[18]

Lingurile sînt de altmintrelea întrebuinţate şi în Bucovina, însă nu spre cunoaşterea norocului, ci spre a afla cine va trăi sau va muri în decursul anului ce urmează.

Se iau adecă atîtea linguri cîţi inşi locuiesc în casă şi fiecărei lingure i se dă numele unuia dintre casnici. După aceasta, se aşază toate lingurile răzimate de ceva, însă într-o depărtare anumită una de alta, astfel ca, picînd vreuna din ele, să nu prăvale pe celelalte, şi într-un loc singuratic, unde să nu le smintească nimeni, şi acolo le lasă apoi pînă a doua zi dimineaţă. A doua zi dimineaţă se caută lingurile şi, aflîndu-se una din ele prăvălită jos, se crede că persoana, al cărei nume l-a avut lingura respectivă, nu va trăi lung timp, ci va trebui să moară în decursul anului următor.[19]

Alţii iau, spre acelaşi scop, atîtea bucăţele de lemn cîţi inşi locuiesc în casă, dau fiecărui lemn cîte un nume, şi, după aceea, răzimîndu-le pe toate de un părete, mai ales de către cel de răsărit, şi lăsîndu-le acolo pînă a doua zi dimineaţa, se duc şi se culcă. A doua zi dimineaţa, cum se scoală, merg să vadă ce s-a întîmplat cu lemnele de peste noapte. Dacă stau toate în picioare, cum s-au pus de cu seară, atunci e semn bun, căci în cazul acesta nimeni din casă n-are să moară în decursul anului ce urmează. Iar dacă s-a răsturnat şi a căzut vreunul la pămînt, atunci nu e semn bun, căci respectivul al cărui nume l-a purtat lemnul n-are să audă mai mult cucul cîntînd, ci trebuie să moară pînă la primăvară sau cel mult pînă la sfîrşitul anului viitor.[20]

Şi iarăşi alţii fac gropiţe în pămînt, împlîntă într-însele ţăndurele de lemn aprinse şi, dacă pică cărbunii în gropiţe, după ce ard ţăndurelele, cei ce le-au pus cred că vor muri în scurt timp; iar dacă cărbunii pică alăturea cu gropiţele, atunci cred ei că nu vor muri degrabă.[21]

Mai e de însemnat încă şi aceea că unele fete din Bucovina, cari voiesc să aibă glas frumos şi armonios, cu care să poată întrece ori şi pe cine în cîntare, iau în seara de Sfîntul Vasile clopoţelele de la băieţii cari umblă cu pluguşorul şi beau apă cu ele zicînd:

Cum a sunat clopoţelul iesta în ia-sară,
Aşa să sune şi guriţa mea la vară.[22]

Iar fetele din Moldova, cari voiesc să se mărite, iau busuioc de la clopoţelul unui plugar, pun o bucăţică din el în gură sub limbă, şi apoi se culcă. Făcînd aceasta, cred şi spun că peste noapte îşi visează ursitul.[23]

În fine, tot în această seară se ameninţă şi pomii cei neroditori.

Se adună adecă mai mulţi copii cu clopote şi cu securi în mînă, pleacă în sunetul clopotelor şi încunjură de trei ori pomul neroditor. Unul dintre copii ameninţă cu securea că-l va tăia dacă nu va face poame, iar altul îi răspunde: „ba nu-l tăia, că mă bag chizeş (garant) că la anul va face poame!"[24]

Iată în puţine şire o schiţă mică a datinelor şi credinţelor poporului nostru din seara Sfîntului Vasile sau a Anului Nou! Zic schiţă, şi încă mică, pentru că cele mai multe datine şi credinţe, cele mai multe moravuri şi prejudeţe din această seară s-au scris în capitolii deosebiţi, cari urmează mai la vale.

NOTE

1. Datina românilor din Calafindeşti, sat în districtul Siretului, precum şi din alte sate din Bucovina. Vezi şi Dim. Dan, *Comuna Straja şi locuitorii ei, studiu istoric, topografic şi folcloric*, Cernăuţi, 1897, p. 94: „Înspre seara Anului Nou nu se doarme defel, nici se stinge lumina".
2. Din manuscriptul d-lui I. Pop – Reteganul aflător la Academia Română din Bucureşti: „Spre ziua de Anul Nou nu-i bine să stingi focul, nici luminarea, nici să adormi cu uşile închise, ca să poată intra norocul în casă, şi chiar de ai dormi, să nu nădăiască că tu dormi".
3. A. P. Alexi, *La Sfîntul Vasile*, publicat în *Familia*, an. VII, Pesta, 1871, p. 32. Bată-l-Crucea însemnează diavolul.
4. Credinţa românilor din Bucovina.
5. Românii din Bucovina numesc colindători numai pe aceia cari în ajunul Crăciunului şi al Sfîntului Vasile cîntă colindele. Cei ce în seara Sfîntului Vasile umblă cu pluguşorul şi declamă, urează colinda acestei datine, se numesc plugăraşi.
6. A.P. Alexi, *loc. cit.*
7. Sub *gloată* înţeleg românii din Bucovina *familia*. *Glotaşi*, membrii familiei. *L-a împresurat gloata* zic ei, cînd cineva are mulţi copii.
8. Com. de dl. P. Prelipcean din Horodnicul de Jos, sat în districtul Rădăuţului, şi de dl. P. Ursul din Cândreni, sat în ţinutul Dornei.
9. Dat. şi cred. rom. din Pătrăuţi, sat în distr. Sucevei, com. de dl. Vasile Turturean, preot.
10. Com. de dl. P. Ursul.
11. Dim. Dan, *op. cit.*, p. 94: „Se crede că atunci s-ar deschide cerul şi vitele ar vorbi întreolaltă, însă nimeni nu le-ar putea auzi, nici înţelege, iar acela care le-ar auzi vorbind ar trebui să moară în scurt timp."; Cred. rom. din Ilişeşti, sat în distr. Gurei Humorului; din Buninţi, sat în distr. Sucevei; din Cireş-Opaiţ, sat în distr. Storojineţului; din Calafindeşti şi Siret; precum şi a celor din Heci, jud. Sucevei, în Moldova. Vezi şi *Şezătoarea*, revistă pentru literatură şi tradiţiuni populare, sub direcţiunea d-lui Artur Gorovei, an. I, Fălticeni, 1892, p. 292-293.
12. Cred. rom. din Ilişeşti, Calafindeşti şi Siret.
13. Const. D. Gheorghiu, *Calendarul femeilor superstiţioase*, Piatra-N., 1892, p. 6 şi 7. Vezi şi *Şezătoarea*, an. II, Fălticeni, 1893, p. 194: „În noaptea de Paşti, ori de *Sf. Vasile*, dacă-i vedea cînd se deschide cerul, ce-i cere îţi dă Dumnezeu. Povestesc oamenii că un om avea capul foarte mititel şi s-a pus de a păzit toată noaptea şi, cînd a văzut că se

deschide cerul, a zis: «Dă-mi, Doamne, un cap mare». Şi cum şedea el cu capul scos afară pe fereastră, printre drugii ferestrei, odată i s-a făcut capul cît o baniţă şi a şezut acolo pînă la celalt an, cînd s-a rugat să-i facă capul mai mititel, de l-a putut scoate înapoi."; Ion Neniţescu, *De la românii din Turcia europeană*, Bucureşti, 1895, p. 529: „Ca şi noi, armânii cred că în seara de Sf. Vasile s-ar deschide cerul, pe la miezul nopţii, şi că acel care stă deştept şi vede această minune are dreptul de a cere orice de la Dumnezeu. Se povesteşte cum că un tînăr, vîrîndu-şi capul printre fiarele de la fereastră, şedea şi pîndea să vadă deschiderea cerului. Şi cum şedea el aşa, tot aşteptînd, deodată vede o lumină orbitoare... Se deschisese cerul ! În graba lui, voind să ceară de la Dumnezeu un cap mare, adecă cu minte multă, ceru «un cap de sinic»... Şi deodată capul lui deveni cît un *sinic* (= un sfert de chilă, aproape 25 ocale) şi nu-l mai putu scoate dintre fiarele ferestrei decît numai după ce acestea fură tăiate cu pila. Dar nenorocitul trebui să aştepte şi anul viitor, ca să vadă iarăşi cerul deschizîndu-se, cînd ceru ca Dumnezeu să-i facă capul cum era de la început."

14. După spusa Sofiei Frîncu, româncă din Calafindeşti.
15. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 5-6.
16. Dat. şi cred. rom. din Udeşti, sat în districtul Sucevei, dict. de Marghioala Voiculescu şi Ileana Rotariu: „Mama pune atîtea corji de ceapă cîţi feciori are şi în fiecare coarjă pune puţină sare. Şi în care coarjă află a doua zi mai multă apă, acel fecior crede ea că va fi mai bogat."
17. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 5.
18. I.N. Constantinescu, *Superstiţii din Ciulniţa*, jud. Ialomiţa, publ. în *Şezătoarea*, an. III, Fălticeni, 1895, p. 122: „În sara de Sf. Vasile se pun linguri pline cu apă într-o tavă cu tăvile, şi a cui o fi seacă, n-are noroc."
19. Dat. şi cred. rom. din Buninţi, com. de Vas. Strachină, stud. gimn.
20. Dat. şi cred. rom. din Buninţi, dict. de Irina Jalobă; a celor din Bălăceana, distr. Sucevei, com. de Gavril Boca, stud. gimn.; a celor din Frătăuţul Vechi, distr. Rădăuţului, dict. de Zenovia Rusu şi Domnica Ionesi; şi a celor din Fundu Sadovei, distr. Cîmpulungului, com. de T. Luncan, stud. gimn.
21. Dat. şi cred. rom. din Bucovina.
22. Dat. şi cred. fetelor din Bălăceana, com. de Gavril Boca.
23. Com. de dl. P. Herescu, învăţător în Găineşti, jud. Suceava.
24. Teofil Frîncu şi George Candrea, *Românii din Munţii Apuseni (Moţii)*, Bucureşti, 1888, p. 124.

II. COLINDATUL

Timpul cel mai întrebuinţat pentru umblarea cu colindatul este ajunul Crăciunului.

În seara acestei zile, mic şi mare, tînăr şi bătrîn, îndătinează a umbla pe la case şi a colinda diferite colinde.

Şi în ajunul Sfîntului Vasile încă se colindă, dar mai puţin. Şi mai cu seamă în acele ţări unde este uzitat Pluguşorul, umblă în această seară cu colindatul mai mult numai săracii şi băieţii cei mici, pe cînd mai toţi ceilalţi inşi umblă de regulă cu Aratul.

Cu toate acestea însă, între datina colindatului din ajunul Crăciunului şi între cea din seara Sfîntului Vasile nu există nici o deosebire mai esenţială.

Drept aceea, în şirele ce urmează, noi ne vom mărgini la reproducerea numai a două colinde din Bucovina, dimpreună cu variantele lor.

Ce se atinge însă de datina colindatului, precum şi de toate celelalte datine şi credinţe, cari stau în strînsă legătură cu aceasta, vom scrie mai pe larg cînd ne va fi vorba despre ajunul Crăciunului.

Iar colindele ce ne-am propus să le reproducem de astă dată sînt:

1. *Prădarea raiului*

(Din Zahareşti, sat în districtul Sucevei,
dict. de Ioana Horişcu şi com. de Const. Horişcu, stud. gimn.)

Sculaţi, sculaţi, boieri mari,
Lerui Doamne !
Că vă vin colindători,
Lerui Doamne !
Pe la miez de cîntători.
Sculaţi, sculaţi, nu dormiţi,
Sculaţi şi vă-mpodobiţi,
Că nu-i vremea de dormit,
Că-i vremea de-mpodobit
Cu podoabe de argint,
Cu cănafi pînă-n pămînt.
Şi sculaţi şi slugile,
Să măture curţile.
Cocoş negru mi-a cîntat,
Zori de zi s-au revărsat,
Slugile mi s-au sculat,
Curţile mi-au măturat,
Popii-n slujbă mi-au întrat.
Mîndră-i slujba, cine-o-ascultă ?
C-o ascultă
Maica sfîntă,
Şi Ion
Sînt-Ion,
Nînaşul lui Dumnezeu,
Şi cu scump finuţul său.
Maica sfîntă
Stă şi-ascultă,
Şi ascultă
Cît ascultă
Şi din gur-apoi cuvîntă:
– Of ! Ioane
Sînt-Ioane !
De-ai şti tu, precum nu ştii,
Aici mult n-ai zăbăvi !
– De ce să nu zăbăvesc,
Pe domnul să-l pomenesc ?
– Că Iuda cel blăstămat
În rai că ţi s-a băgat
Şi raiul că l-a prădat !
– Da el din rai ce-a prădat ?
– Păhăruţul mirului,
Scaunul judeţului,
Ciubărul botezului !
– Maică sfîntă ! mergi, fii bună,
Şi fă tunuri şi mi-l tună !
După el de vei tuna,
Iuda că s-a spăimînta,
Toate-n rai că le-a lăsa !
Maica sfîntă c-a tunat,
Iuda că s-a spăimîntat,
Toate-n rai că le-au lăsat.

Întîia variantă

(Din Stupca, sat în distr. Gurei Humorului, dict. de
Elisaveta Rosmeteniuc şi com. de Dumitru Rosmeteniuc, stud. gimn.)

Sculaţi, sculaţi, boieri mari,
Lerui Doamne !
Că vă vin colindători,
Lerui Doamne !
Noaptea pe la cîntători.
Sculaţi-vă nu dormiţi,
Sculaţi şi vă-mpodobiţi
Cu podoabe de argint,
Cu cănafi pînă-n pămînt.
Şi sculaţi şi slugile,
Să măture curţile.
Înaintea cestor curţi
Sînt doi meri mîndru-nfloriţi.
La trupina merilor,
Merilor, frumoşilor,
Este-un pat mîndru de brad.

Iar pe pat cine-i culcat ?
Tot Ion
Sînt-Ion,
Nînaşul lui Dumnezeu
Ce ne mîntuie de rău.
Lîngă stîlpul patului,
Îmi stă Maica Domnului.
Ion doarme, odihneşte,
Maica stă şi mi-l priveşte,
De lacrămi de-abia zăreşte
Şi din gur-aşa vorbeşte:
– Măi Ioane,
Sînt-Ioane !
Tu dormi şi te odihneşti
Şi de rai nici că gîndeşti,
Iuda-n rai că mi-a întrat
Şi raiul că l-a prădat !
– Da el din rai ce-a luat ?
– Cheiţele raiului,
Luminiţa soarelui,
Păhăruţul mirului,
Ciubărul botezului,
Scaunul judeţului !
– Nu te, Maică, supăra,
Nu ofta, nu lăcrăma,
Că eu pe loc m-oi scula,
Tunuri în mîn-oi lua
Şi cînd oi prinde-a tuna
Iuda rău s-a spăimînta,
Toate jos că le-a lăsa !
Şi el, cum a cuvîntat,
Pe loc că s-a şi sculat,
Tunuri în mîn-a luat
Şi cu ele c-a tunat,
Iuda rău s-a spăimîntat
Şi celea ce le-a luat
Toate-n rai că le-a lăsat.
Streşină de busuioc,
Să vă fie de noroc;
Streşină de măgiran,
Să vă fie peste an;
Streşină de mintă creaţă,
Să vă fie pe viaţă;
Streşină de bumbuşori,
Să vă fie de-ajutori
La fete şi la feciori
Şi nouă de sărbători![1]

A doua variantă
(din Stupca, dict. de Alexandru Murgu
şi com. de Ilie Căilean, stud. gimn.)

Sculaţi, gazde, nu dormiţi,
Sculaţi şi vă-mpodobiţi,
Că nu-i vremea de dormit,
Că-i vremea de-mpodobit
Cu podoabe de argint,
Cu cănafi pînă-n pămînt,
Că-n mijlocul raiului,
Raiului, frumosului,
Sînt trei mese aşternute,
Trei scaune zugrăvite.
Dar la mese cine şede ?
Tot Ion,
Sînt-Ion,
Nînaşul lui Dumnezeu,
Şi cu Iisus, finul său,
Şi Maria, chip frumos,
Maica Domnului Hristos.
Şi Ion se veseleşte,
Cu Iisus se zăbăveşte.
Maica stă şi mi-i priveşte
Şi din gur-aşa vorbeşte:
– Of ! Ioane,
Sînt-Ioane !
Cînd ai şti
Precum nu ştii,
Nici n-ai bea,
Nici n-ai mînca,
Num-ai sta
Şi-ai suspina !
– Da de ce,
Măicuţa me ?
– Că Iuda-n rai a intrat
Şi raiul mi l-a prădat !
– Da din rai ce mi-a luat ?
– Scaunul judeţului,
Ciubărul botezului,
Păhăraşul mirului !
– Mergi, Măicuţă,
La tăbliţă,
Ia un pumn de tămîiţă
Şi-ncepe a afuma,
Că Iuda s-a spăimînta
Şi pe-a noastre le-a lăsa,
Şi de rai s-a depărta !

A treia variantă
(Din Corlata, sat în distr. Gurei Humorului,
dict. de Pavel Fierariu şi Domnica a lui Petru Fierariu,
şi com. de George Piersec şi Iacob Paicu, stud. gimn.)

Colo-n jos şi mai din jos,
Pe cel şes mîndru frumos,
Este-un măr
Şi este-un păr.
Măru-i mîndru, rotilat,
Păru-i mîndru-ntr-argintat.
Şi sub poala mărului,
Mărului
Şi-a părului
Este-o masă rotilată,
De bucate-ndestulată,
De băuturi încărcată.
Da la masă cine şede ?
Tot Ion
Sînt Ion,
Nînaşul lui Dumnezeu,
Şi cu Maica precurată.
Ion bea, se veseleşte,
Maica-mi şede şi-l priveşte
Şi din grai aşa grăieşte:
– Of ! Ioane
Sînt-Ioane !
Cînd ai şti
Precum nu ştii,
Nici n-ai bea,
Nici n-ai mînca,
Voie bună n-ai prea face!
– Şi oare de ce n-aş prea face ?
– Că-n rai Iuda ţi-a întrat
Şi raiul ţi l-a prădat!
– Dar din rai ce s-a luat ?
– Scaunul judeţului,
Ciubărul botezului
Şi păharul mirului!
– Maică ! fii dumniata bună
Şi îmi ia tunul în mînă,
Şi-ncepe, Maică, a tuna,
Doar Iuda s-ar spăimînta,
Toate-n rai doar le-ar lăsa !
Maica tunul c-a luat,
După Iuda c-a tunat,
Iuda că s-a spăimîntat,
Toate-n rai că le-a lăsat.
Să fii, gazdă, sănătos,
C-am ajuns ajun frumos.
Să fiţi, gazde, sănătoase,
C-am ajuns sărbători frumoase !

A patra variantă
(Din Corlata, dict. de Ilie Drăcosul şi com. G. Piersec.)

Sculaţi, sculaţi, boieri mari,
Florile dalbe !
Că vă vin colindători,
Florile dalbe !
Noaptea pe la cîntători.
Sculaţi, sculaţi, nu dormiţi,
Sculaţi şi vă-mpodobiţi,
Că nu-i vremea de dormit,
Că-i vremea de-mpodobit
Cu podoabe de argint,
Cu cănafi pînă-n pămînt.
Şi sculaţi şi slugile
Să măture curţile,
Că-naintea istor curţi
Sînt doi meri mîndru-nfloriţi
Şi doi peri într-argintiţi.
La mijlocul merilor,
Merilor şi-a perilor,
Este-o masă rotilată,
De îngeri împrejurată.
La mijlocu-acelei mese
Şed Ion

Sînt Ion,
Nînaşul lui Dumnezeu,
Şi cu scump finuţul său,
Iar în partea ceealaltă
Şede Maica precurată.
Ion bea, se veseleşte,
Pe Dumnezeu pomeneşte.
Maica-mi şede şi-mi priveşte
Şi din grai aşa-mi grăieşte:
– Of! Ioane,
Sînt-Ioane!
Cînd ai şti
Precum nu ştii,
Nici n-ai bea,
Nici n-ai mînca,
Voie bună n-ai prea face!
– Şi oare de ce n-aş prea face?
– Că Iuda-n rai a întrat
Şi raiul ţi l-a prădat!
– Dar din rai ce s-a luat?
– Soarele
Cu zorile,
Luna cu luminele,
Stelele
Cu razele,
Scaunul judeţului,
Ciubărul botezului,
Păhărelul mirului!
Du-te, Maică, fii-mi bună,
Şi ia tunuri şi mi-l tună;
Prinde, Maică, a tuna,
Doar Iuda s-a spăimînta,
Toate-n rai că le-a lăsa,
Şi raiul a rămînea
Rai frumos şi luminos
Ca şi faţa lui Hristos!
Să fii, gazdă, veseloasă
Şi voioasă
Ca vara,
Ca primăvara
Şi ca toamna cea bogată,
Cu de toate-ndestulată!

A cincea variantă

(Din Corlata, dict. de Ileana Gavrilean şi com. de G. Piersec.)

Noi umblăm şi colindăm
Boieraşului Efrim.
Dar boierul nu-i acasă,
Ci-i dus la pădurea deasă.
Şi el s-a dus la vînat,
Şi-a vînat cît a vînat
Şi nimică n-a aflat,
Numai cît un cerbuşor,
Suricel şi sprintinior.
Şi după el s-a luat
Şi din gură c-a strigat:
– Adă-mi arcul să-l săget,
Să-l culc la pămînt de tăt![2]
Cerbuşorul a oftat
Şi din grai că mi-a strigat:
– Nu mă săgeta pe mine,
Că şi eu îs om ca tine!
Eu-s Ion
Sînt-Ion,
Nînaşul lui Dumnezeu!
Maica mea m-a blăstămat
Cînd eram mic, ne-nţărcat,
Să fiu fiară de pădure
Nouă ani şi nouă zile.
Anii cînd i-oi împlini,
Jos la ţear-oi scoborî,
Mănăstire că mi-oi face,
Cu nouă uşi, cu nouă altare,
Nouă răsăriţi de soare,
Pentru boieri şi cucoane!
Nouă ani că i-a-mplinit,
Jos la ţear-a scoborît,
Mănăstire a făcut,
Cu nouă uşi, cu nouă altare,
Nouă răsăriţi de soare,
Pentru boieri şi cucoane.
Dar într-însa cine cîntă,
Cine face rugă sfîntă?
Tot Ion
Sînt-Ion,
Nînaşul lui Dumnezeu!
Dară ruga cine-ascultă?
C-o ascultă
Maica sfîntă
Şi din gur-aşa cuvîntă:
– Of! Ioane,
Sînt-Ioane!
Cînd ai şti
Precum nu ştii,
Aici n-ai mai zăbăvi!
– Da de ce,
Măicuţa mea?
– Iuda-n rai că ţi-a întrat
Şi raiul ţi l-a prădat!
– Dar din rai ce s-a luat?
– Scaunul judeţului,
Ciubărul botezului
Şi păharul mirului!
– Pînă slujba voi gàta,
Du-te, Maică, dumneata
Şi prinde, Maic-a tuna,
Doar Iuda s-a spăimînta,
Toate-n rai că le-a lăsa!
Să fiţi, gazde, sănătoase,
Sănătoase
Şi voioase,
C-aţi ajuns sărbători frumoase!
Streşină de mintă creaţă,
Să vă fie pe viaţă,
Streşină de busuioc,
Să vă fie de noroc
La fete şi la feciori
Şi nouă de sărbători.
Cum aţi ajuns Sfîntu Vasile
Cu pace, noroc şi bine,
S-ajungeţi cu toată gloata
Şi sfintele Paşti,
La mulţi ani cu sănătate!

A şasea variantă

(Din Pîrteştii de Sus, sat în distr. Gura Humorului,
dict. de Eudochia Oltean şi com. de Nicanor Andronic, stud. gimn.)

După dealul cela mare
Răsărit-a sfîntul soare.
Acela nu-i sfîntul soare,
Ci-i o sfîntă mănăstire
Cu păreţii de tămîie,
Cu uşorii de făclie
Şi cu praguri de-alămîie.
În mijlocul mănăstirii
Este-o masă de *strafire*[3]
Îmbrăcată cu smochine,
Deasupra struguri de vie.
Dar la masă cine şede?
Tot Ion
Sînt-Ion,
Nînaşul lui Dumnezeu,
În braţe cu finul său.
Ion bea, se veseleşte,
Maica Domnului priveşte
Ca să vadă
De se-mbată,
Şi din ochi de-abia zăreşte
Şi din gur-aşa vorbeşte:
– Of! Ioane,
Sînt-Ioane!
Tu de vin te-ai îmbătat,
Şi de rai văd c-ai uitat,
Iuda-n rai că mi-a întrat,
Raiul că mi l-a prădat!
– Da el din rai ce-a prădat?
– Ciubărul botezului,
Scaunul judeţului
Şi paharul mirului!
– Na-ţi, Măicuţă, trei parale
Şi te du prin tîrguşoare,
Şi te du prin tîrgurele,
Şi cumpără tunurele
Şi prinde-a tuna cu ele.
Cînd îi prinde a tuna,
Iuda rău s-a-nspăimînta
Şi nemică n-a lua,
Ci-n rai toate le-a lăsa,
Dumnezeu s-a bucura!
Frunză verde mintă creaţă,
Da-v-ar Dumnezeu viaţă,
Frunză verde busuioc,
Da-v-ar Dumnezeu noroc!

A şaptea variantă

(Din Mănăstirea Humorului, sat în distr. Gura Humorului,
dict. de Vasile Croitoriu şi com. de George Micuţariu, stud. gimn.)

Noi umblăm
Şi colindăm.
Da nu-mblăm
Nici de-un rău,
Ci cătăm
Pe Dumnezeu.
Şi-aicea că l-am cătat,
Şi-acolo că l-am aflat,
Mîţiţel
Şi-nfăşăţel,
Faşă dalbă de mătasă
Pe-mprejur cu aur trasă,
Cu scutic
De-arşinic,
Cu titia de argint,
Cu cănafi pînă-n pămînt
Cum n-am văzut de cînd sînt.
Faţă albă de mătasă,
Şede cu Hristos la masă,
Cu Hristos, cu Sfîntul Petrea,
Cu sluguţa lui cea dreaptă.
Slug-afară c-a ieşit,
S-a uitat la răsărit
Şi ce-a văzut s-a-ngrozit.
A văzut cum a întrat
Iuda-n rai şi l-a prădat.
Şi-napoi că s-a-nturnat,
Domnului de ştire-a dat.
Dumnezeu l-a întrebat:
– Da el din rai ce-a luat ?
– Ulcicuţa cea de vin,
Linguriţa cea de mir,
Scaunul judeţului,
Ciubărul botezului,
Şi-acum cată-n una
Crucea şi lumina !
– Du-te, Petre, aleargă, Petre,
Şi ia tunul şi-l tunează,
Că Iuda s-a spăimînta
Şi ce-a furat a lăsa !

A opta variantă

(Din Vama, sat în distr. Cîmpulungului,
dict. de Ion Tîmpescul şi com. de Const. Iosep, stud. gimn.)

Sculaţi, sculaţi mari boieri,
Că vă vin colindători
Noaptea pe la cîntători.
Sculaţi, sculaţi, nu dormiţi,
Sculaţi şi vă-mpodobiţi,
Că nu-i vremea de dormit,
Ci-i vremea de-mpodobit
Tot cu aur şi cu-argint.
Gazda sus mi s-a sculat,
Curţile şi-a măturat.
De-naintea cestor curţi
Sînt doi meri mîndru-nfloriţi
Şi doi peri într-auriţi.
La trupina merilor,
Merilor şi-a perilor,
Este-o masă rotilată
De bucate încărcată.
Da la masă cine şede ?
Tot Ion
Sînt-Ion,
Nînaşul lui Dumnezeu,
În braţe cu finul său,
Iar la mîna lui cea dreaptă
Maica sfîntă preacurată.
Ion bea, se veseleşte,
Cu-al său fin se zăbăveşte.
Maica-mi şede şi-i priveşte
Şi din grai aşa-mi grăieşte:
– Of ! Ioane
Sînt-Ioane !
Tu stai şi te zăbăveşti,
Bei, mănînci, te veseleşti
Şi de rai nici nu gîndeşti !
Ţi-ai uitat
Raiul descuiat,
Iuda-ntrat
Şi l-a prădat!
– Dar din rai ce s-a luat ?

– Scaunul judeţului,
Ciubărul botezului,
Păhăruţul mirului!
– Nu te, Maică, supăra,
Du-te şi prinde-a tuna,
A tuna şi-a fulgera,
Că Iuda s-a spăimînta,
Toate în rai că le-a lăsa!
Maica prinse a tuna,
A tuna şi-a fulgera.
Iuda că s-a-nspăimîntat
Şi celea ce le-a furat
Toate-n rai că le-a lăsat
Şi spre iad a alergat.
Hîdu-i iadul şi-nfocat,
Pentru lume stă gătat.
Mîndru-i raiul şi-nflorit,
Pentru lume-i mulţămit.
Coroană de busuioc,
Să fii, gazdă, cu noroc;
Coroană de mintă creaţă,
Să fii, gazdă, cu viaţă,
Cu cana de vin pe masă,
Lîngă cană păhărel,
Să cinstim şi noi din el!

II. *Ce-i mai bun?*

(Din Reuseni, sat în distr. Sucevei,
dict. de George Bugnariu şi
com. de Vasile Pop, stud. gimn.)

După dealul cel mai mare,
Unde soarele răsare,
Este-un mîndru feredeu
Şi se scaldă Dumnezeu,
Tot se scaldă
Şi se-ntreabă:
Ce-i mai bun pe ist pămînt?
Nu-i mai bun
Ca calul bun,
Că te duce
Şi te-aduce.
Iar se scaldă
Şi se-ntreabă:
Ce-i mai bun pe ist pămînt?
Nu-i mai bun
Ca boul bun,
Că răstoarnă brazdă neagră
Şi revarsă pîne albă.
Iar se scaldă
Şi se-ntreabă:
Ce-i mai bun pe ist pămînt?
Nu-i mai bun ca oaia bună,
Că ea vara te hrăneşte
Şi iarna te încălzeşte.
Iar se scaldă
Şi se-ntreabă:
Ce-i raiul pe ist pămînt?
Raiul este primăvara,
Cînd înverzesc toţi cîmpii
Şi înfrunzesc copacii,
Şi înfloresc florile
Şi-mpodobesc luncile,
Luncile,
Dumbrăvile
Şi toate pădurile...
Noi umblăm şi colindăm,
Pe la gazde ne-nchinăm,
C-aş-a lăsat Dumnezeu...
Streşină de busuioc,
Da-v-ar Dumnezeu noroc;
Streşină de mintă creaţă,
Da-v-ar Dumnezeu viaţă,
Să trăiţi, să-mbătrîniţi,
Ca florile să-nfloriţi,
Ca copacii să-nverziţi
Şi ca ei să-mbătrîniţi
Întru mulţi ani fericiţi!

Întîia variantă

(Din Pătrăuți, sat în distr. Sucevei,
dict. de Niculae Puiul și com. de Ioan Puiul, stud. gimn.)

Grecii fac o mănăstire,
Domnul Dumnezeu!
Grecii o fac, turcii o desfac,
Domnul Dumnezeu!
Nu-i făcută după plac.
I-au făcut nouă altare
Despre răsărit de soare.
Cocoși negri c-au cîntat,
Zori de zi s-au răvărsat,
Preoții-n slujb-au întrat,
Și ei mîndră slujbă cîntă.
Dară slujba cine-ascultă?
C-o ascultă
Maica Sfîntă
Cu fiuțul său în brațe.
Slujbă sfîntă
C-o ascultă
Și din gur-așa cuvîntă:
Ce-i mai bun pe iest pămînt?
Boul este cel mai bun,
Că răstoarnă brăzdă neagră
Și revarsă pîne albă
Și hrănește lumea-ntreagă.
Slujbă sfîntă
C-o ascultă
Și din gur-așa cuvîntă:
Ce-i mai bun pe iest pămînt?
Calu-i mai bun pe pămînt,
Poartă oase
Păcătoase,
Cum le duce
Așa le-aduce.
Slujbă sfîntă
C-o ascultă
Și din gur-așa cuvîntă:
Ce-i mai bun pe iest pămînt?
Oaia este cea mai bună,
Că ea ne dă nouă lînă,
Și-ndulcește,
Și-ncălzește,
Și de frig că ne scutește.
Slujbă sfîntă
C-o ascultă
Și din gur-așa cuvîntă:
Ce-i mai bun pe iest pămînt?
Bună-i vița vinului
La casa românului,
Bună-i vara,
Primăvara
Și cu toamna cea bogată,
Că-i de toate-ndestulată.
C-așa-i dat de Dumnezeu
Și de prea scump fiul său
Să umblăm,
Să colindăm,
L-aste gazde să-nchinăm,
Să-nchinăm spre sănătate,
S-aibă peste an de toate.
Sănătatea intră-n casă,
Bogăția sus pe masă,
Rămîi, gazdă, sănătoasă,
Poate n-ai fost bucuroasă
De-atîția oaspeți la casă!

A doua variantă

(Din Ilișești, sat în distr. Gura Humorului,
dict. de Vasile Ungurean.)

Colo-n deal,
După deal,
Florile dalbe!
Este-un tău
Și-un feredeu,
Florile dalbe!
Și se scaldă Dumnezeu,
Dumnezeu
Cu fiul său.
Tot se scaldă
Și se-ntreabă:
Ce-i mai bun pe-acest pămînt?
Bunu-i boul săleacu,
Că răstoarnă pămîntu
Și revarsă grîu roșu.
Tot se scaldă
Și se-ntreabă:
Ce-i mai bun pe-acest pămînt?
Bunu-i calul săleacu,
Că el îți poartă trupu
În trezie
Și-n beție
Și la timp de grea urgie.
Tot se scaldă
Și se-ntreabă:
Ce-i mai bun pe-acest pămînt?
Bună-i oaia săleaca,
Cît trăiește
Te-ndulcește,
Te-ndulcește
Și hrănește,
Dacă moare te-ncălzește!

A treia variantă

(Din Stupca, dict. de Maria Bud și com. de Ioan Brătean, stud. gimn.)

Colo-n jos pe prundurele,
Florile dalbe!
Joacă două rîndunele,
Florile dalbe!
Și tot joacă
Și se-ntreabă:[4]
Ce-i mai bun pe-acest pămînt?
Ce-i mai bun
Ca boul bun,
Că răstoarnă pămîntu
Și revarsă grîu roșu.
Și tot joacă
Și se-ntreabă:
Ce-i mai bun pe-acest pămînt?
Ce-i mai bun
Ca calul bun,
Că te duce
Și te-aduce
În trezie
Și-n beție.
Și tot joacă
Și se-ntreabă:
Ce-i mai bun pe-acest pămînt?
Ce-i mai bun ca oaia bună,
Că hrănește
Sufletele
Și învește[5]
Trupurele.
Colindița nu-i mai multă,
Trăiască cine-o ascultă!
Sus la cer o înălțăm,
Jos la gazde o-nchinăm.
O-nchinăm cu veselie
Și cu mare bucurie,
C-am ajuns Sf. Crăciun
Veselos
Și frumos
La nașterea lui Hristos!

A patra variantă

(Din Todirești, sat în distr. Sucevei, dict. de Ioan Rădășan
și com. de Nicolae Rădășan, stud. gimn.)

Colo-n jos și mai în jos,
Pe cel cîmpușor frumos,
Sînt doi meri mîndru-nfloriți
Și doi peri într-auriți.
L-acei meri
Și-acei peri
Pică două lumînări,
Pică două,
Pică nouă,
Pică douăzeci și nouă,
Să se fac-un feredeu,
Să se scalde Dumnezeu,
Dumnezeu
Cu fiul său.
Ei se scaldă
Și se-ntreabă:
Ce-i mai bun pe ist pămînt?
Nu-i mai bun
Ca boul bun,
Că răstoarnă brazdă neagră
Și revarsă pîne albă,
Și revarsă grîu frumos

Ca şi faţa lui Hristos.
Tot se scaldă
Şi se-ntreabă:
Ce-i mai bun pe ist pămînt?
Nu-i mai bun
Ca calul bun,
Duce oase
Păcătoase,
Cum le duce
Aşa le-aduce.
Tot se scaldă
Şi se-ntreabă:
Ce-i mai bun pe ist pămînt?
Nu-i mai bun ca oaia blîndă,
Că-ncălzeşte
Şi-ndulceşte
Şi pe stăpîn îl hrăneşte!

A cincea variantă
(Din Frătăuţul Vechi, sat din distr. Rădăuţului, dict. de Toader Vătăman şi com. de Laurenti Vătăman, stud. gimn.)

Sculaţi, boieri şi cuconi,
Că vă vin colindători
Noaptea pe la cîntători.
Dar boierul nu-i acasă,
Că s-a dus la Ros-Pietros
Să-l aducă pe Hristos
În chilie
De tămîie...
S-a sculat un cuconaş
Şi-a aprins un fînăraş
Şi mi se primblă prin casă
De la uşă pîn-la masă;
Tot se primblă
Şi se-ntreabă:
Ce-i mai bun pe ist pămînt?
Nu-i mai bun
Ca boul bun,
Că răstoarnă brazdă neagră
Şi hrăneşte lumea-ntreagă,
Şi seamănă grîu de vară
Şi-alungă foamea din ţară.
Tot se primblă
Şi se-ntreabă:
Ce-i mai bun pe ist pămînt?
Nu-i mai bun
Ca calul bun;
Poartă oase
Păcătoase
Ca şi colind-ast' frumoasă.
Tot se primblă
Şi se-ntreabă:
Ce-i mai bun pe ist pămînt?
Nu-i mai bun ca oaia bună,
Că ne-ncălzim cu-a ei lînă,
Cu lîna ei ne-ncălzim
Şi cu fruptul ne hrănim.
Sus, mai sus v-am înălţat,
Cît am ştiut v-am urat!

A şasea variantă
(Auzită de la un fecior din Voloca, sat în distr. Cernăuţului)

Colo-n vale la Buzău,
Este-un mîndru feredeu
Şi se scaldă Dumnezeu,
Dumnezeu cu fiul său.
Tot se scaldă
Şi se-ntreabă:
Ce-i mai bun pe-acest pămînt?
Ce-i mai bun
Ca calul bun,
Poartă oase
Păcătoase
Ca colead-asta frumoasă,
Cum le duce, aşa le lasă.
Tot se scaldă
Şi se-ntreabă:
Ce-i mai bun pe-acest pămînt?
Ce-i mai bun
Ca boul bun,
Merge pe-ogor rumegînd,
Brazdă neagră răsturnînd
Şi grîu roşu semănînd;
Brazdă neagră-mi prăvăleşte

Şi grîu roşu-mi răsădeşte,
Toată lumea se hrăneşte.
Tot se scaldă
Şi se-ntreabă:
Ce-i mai bun pe-acest pămînt?
Ce-i mai bun ca oaia bună,
Că ea ne dă frupt şi lînă,
Cu lîna ne încălzeşte
Şi cu fruptul ne hrăneşte,
Pe cel gol mi-l învăleşte,
Pe cel flămînd mi-l hrăneşte!

A şaptea variantă
(Din Transilvania, com. de d-l Pavel Beşa.)

Colo-n jos
Şi mai în jos,
Şi-al nostru Domn!
Este-un lepedeu frumos,
Şi-al nostru Domn!
D-acela nu-i lepedeu,
C-acela-i un mîndru tău
Şi se scaldă Dumnezeu,
Dumnezeu cu fiul său.
Tot se scaldă
Şi se-ntreabă:
Ce-i mai bun pe-acest pămînt?
Ce-i mai bun
Ca boul bun,
Că răstoarnă pămîntul
Şi răsădeşte grîul.
Tot se scaldă
Şi se-ntreabă:
Ce-i mai bun pe-acest pămînt?
Ce-i mai bun
Ca calul bun,
Că te duce
Şi te-aduce,
Şi-ţi poartă păcatele
Pe toate horaiţele.
Tot se scaldă
Şi se-ntreabă:
Ce-i mai bun pe-acest pămînt?
Ce-i mai bun ca oaia bună,
Că ea vara te-ndulceşte
Şi iarna te încălzeşte!

NOTE

1. Româncele din cele mai multe părţi ale Bucovinei au datină de a atîrna pe sub streşina din faţă a casei o mulţime de flori, precum şi alte plante, legate în mănunchiuri şi în formă de cruce, şi anume: văzdoage, ochişele, mintă creaţă, maghiran şi mai cu seamă busuioc, cari rămîn apoi acolo peste tot anul. De aici se vede că vine apoi şi datina colindătorilor de a încheia o seamă de colinde cu versurile de mai sus.
2. Provincialism bucovinean în loc de tot.
3. Probabil: *strafide*.
4. O altă variantă din Bălăceana, dict. de Vîrvara Findrihan şi com. de Gheorghe Boca, stud. gimn. se începe aşa:
Colo jos pe prundurele,
Se scald două turturele,
Tot se scaldă
Şi se-ntreabă...
5. Înveşte = învăleşte, îmbracă.

III. PLUGUŞORUL

Una dintre cele mai frumoase şi mai vechi datine româneşti din seara Sfîntului Vasile sau a Anului Nou este Pluguşorul.

Voind a descrie această datină frumoasă, trebuie să începem cu ceea ce ne spune despre dînsa poetul nostru bucovinean dl. V. Bumbac.

„Poporul român – zice d-sa, – ce se ocupă cu plugăritul şi păstoritul, nu pretinde de la Anul Nou alte daruri decît un timp mănos pentru cîmp şi pentru vitele sale. De aci se explică şi întîmpinarea ce-o face dînsul acelui călător neostenit, din carele se urzesc veacurile, se urzeşte veşnicia.

Românii întîmpină Anul Nou cu mult alai, cu zurgătul clopoţelelor, cu strigătul de «mînaţi măi!», şi de «hăi! hăi», cu pocnetul bicelor, în scurt cu simbolizarea aratului. Alte popoare ară şi seamănă numai primăvara şi toamna. Românul ară şi seamănă chiar şi în dricul iernii, ară în preseara şi seamănă în dimineaţa Anului Nou.

Frumoasă este această veche datină românească, care desemna cu colori atît de vii deprinderea principală a poporului nostru.

Am zis că românul ară chiar şi în dricul iernii. Dar care român face minunea aceasta suprafirească? Au doară românul bărbat? Românul serios? Ba nu! Ci românul cel tînăr ca şi anul ce soseşte; înţeleg cum că pruncii ară şi seamănă în anul cel mai de o vîrstă cu dînşii. Iar naintînd cu timpul şi vîrsta anului, sosind dricul primăverei şi dricul toamnei, atunci ară şi seamănă românul cel serios, românul bărbat ca şi anul ce păşeşte spre capăt.

Plugul românului este portat în genere de către patru boi. Dară numai fruntaşii satelor pot să aibă cîte patru boi, şi prin urmare şi plugul lor propriu. Sătenii cei mijlocii au de comun numai cîte doi boi; pentru aceea se însoţesc cîte doi vecini şi-şi ară dimpreună ţarinele. Însoţirea aceasta pentru scopul aratului se numeşte cu un termin tecnic poporal simbrie[1], iară consoţii respectivi se cheamă simbriaşi. Românul, mai cu seamă cel fruntaş, este mîndru de plugul său, de boii săi, şi de aceea anină un clopoţel de tînjala plugului, ca să atragă asupra sa atenţiunea trecătorilor. Dar şi altfel iubeşte românul să cînte o doină, să fluiere o horă, ţinînd plugul de coarne, să producă alai pentru sine şi pentru bourenii săi, căci mare este bucuria românului cînd soseşte timpul aratului."[2]

Iată cum îndătinează românul bărbat a-şi ara cîmpiile sale: cu doine, cu hore, cu alai şi mai totdauna cu voie bună.

Să vorbim acum puţin despre modul aratului din seara Anului Nou, adecă despre Pluguşor. Să vedem cum ară românul cel tînăr în cîmpia cea întinsă, încîntătoare şi mănoasă a datinelor şi reminiscenţelor strămoşeşti. Băieţii românilor imitează pe părinţii lor.[3]

Cu cîteva zile mai înainte de sosirea acestei sărbători, îşi caută simbriaşi pe la colegii lor vecini, se însoţesc cîte trei pînă la şase inşi laolaltă, se îngrijesc de bice, harapnice, clopoţele, pe unele locuri chiar şi de o talancă[4] în locul clopoţelelor, apoi de cîte o traistă sănătoasă pentru încasarea cîştigului comun, şi în urmă de un buhai.

Astfel pregătiţi cu toate cele trebuincioase îi găseşte preseara Sfîntului Vasile sau a Anului Nou.

Bicele şi harapnicele[5] le fac din fuior de cînepă, groase şi mai adeseori cu pleasnă de mătasă, ca astfel, cînd pocnesc, să răsune mai tare şi mai departe.

Buhaiul[6] e un instrument compus dintr-o putinică sau cofă deşartă, care se leagă la gură cu o piele dubită de oaie.

La mijlocul pielii anină o şuviţă de păr de cal, care, fiind udată cu apă şi trasă cînd cu o mînă cînd cu alta, produce o vibraţiune ce seamănă cu ragetul unui bou[7] depărtat, sau mai bine zicînd cu al unui buhai, de unde se vede că-i vine şi numirea. De la acest instrument vine zicala românilor din Bucovina: a umbla cu buhaiul, ceea ce însemnează tot atîta cît: a ura de Anul Nou.

În Muntenia, după cum ne spune d-l G. Dem. Teodorescu, întrebuinţează unii băieţi de pe la oraşe, afară de buhai, şi un plug în miniatură, imitînd cît se poate de bine adevăratul plug. Ei îl ornează cu hîrtii colorate şi cu flori, îi pun un clopoţel sau două pe coarne. Cei de la ţară iau chiar adevăratul plug cu un clopot mai mare, îl tîrăsc şi merg cu el la fiecare casă de urează.[8] De la acest pluguşor în miniatură sau de la umblarea cu adevăratul plug, se vede că se trage şi numirea acestei datine, adecă a pluguşorului.

Sosind acuma seara Anului Nou, îndată ce apucă a se întuneca, cei însoţiţi încep a umbla şi a ura de la casă la casă. Cei mai gureşi dintre aceşti gingaşi plugari recitează[9] colinda aratului, stînd aproape de fereastra casei, şi o însoţesc cu sunetul unui clopoţel sau al unei talance, sau şi cu al fiarelor de plug.[10] După fiecare pasagiu se repeţeşte refrenul „mînaţi măi!", sau „mînaţi flăcăi!", sau „pocniţi copii!", iar simbriaşii, cari se înşiră în faţa casei, departe unul de altul, ca să nu se plesnească cu bicele, răspund cu toţii într-un glas strigînd: „Hăi! hăi!" şi plesnesc în acelaşi moment voiniceşte din bice.

Cel cu buhaiul se aşază în apropierea oratorului şi, trăgînd necontenit cu mînile de şuviţa cea de păr, o face să răsune amarnic.

Alăturea cu acesta stă un alt simbriaş cu o cofiţă de apă, în care cel ce trage buhaiul îşi moaie din cînd în cînd degetele, ca aşa coarda să producă un sunet mai puternic şi mai pătrunzător.

Colinda sau urarea pluguşorului este foarte frumoasă, cuprinde în sine foarte multă poezie. Ea este întreţesută de icoane vii şi răpitoare, icoane precum le ştie depinge numai poezia poporală. Ea se recitează numai în seara Anului Nou şi putem zice că este unica care are nenumărate variante.

Iată una din mulţimea acelora, dictată de Simeon Muntean, agricultor român din Reuseni, sat în Bucovina:

Seara Sfîntului Vasile
Fie-vă boieri de bine!
Seara Sfîntului Vasile
De multişor a-nserat
Dar noi am întîrziat
Şi la boieri n-am urat;
Şi-a fost vremea mai de mult,
Dar noi nu ne-am priceput,
Tot ca băieţi am făcut;
A fost vreme de cu seară
Dar noi n-am băgat în seamă!
Mînaţi măi!
– Hăi! hăi!
De cînd noi umblăm
Şi urăm
Curţi c-acestea nu aflăm,
Aşa nante,
Minunate,
Pe temelii aşezate
Şi de bun meşter lucrate.
Mînaţi măi!
– Hăi! hăi!
Staţi feciori şi nu uraţi,
Bine seamă vă luaţi

În bote vă rezimați,
La păreți vă lăturați,
La copile vă uitați,
La copile frumușele,
La neveste tinerele.
Mînați măi!
– Hăi! hăi!
Într-o sfîntă zi de joi,
Cu feciorii cu-amîndoi,
Jupîn gazda s-a sculat,
Pe ochi negri s-a spălat,
La icoane s-a-nchinat,
S-a șters pe-un șervet de in,
Să-i fie cheful deplin,
Haine noue a-mbrăcat,
Harapnicul și-a luat,
Afară a alergat,
Slugile și le-a chemat,
Și lor că le-a poruncit
Să-i dea calul cel iubit.
Trageți măi flăcăi!
– Hăi! hăi!
Slugile s-a-ntîrziat,
Calul iubit nu i-au dat.
El la grajd a alergat,
În suliți s-a răzimat,
Pe-un cal graur s-a aruncat,
Pe-un cal graur,
Cu șea de aur,
Cu frîu de mărgăritari
Ca la boierii cei mari,
Și cu scările de-argint
Cari n-am văzut de cînd sînt.
Ia mai mînați măi!
– Hăi! hăi!
Și după ce-a-ncălicat
În tîrg la Dorohoi a alergat,
Doisprece juncani a negușat,
Negri ca corbul,
Iuți ca focul.
Unde călca
Balta seca,
Broasca striga:
Oacaca! oacaca!
Fugi, moșule, că te-a mînca!
Ia mai îndemnați flăcăi!
– Hăi! hăi!
Și după ce-a negușat
Acasă că s-a-nturnat.
Și cum a sosit acasă,
Pe plugari i-a pus la masă,
Și-a gîndit, și-a cugetat:
Unde-ar merge la arat.
Seama bine și-a luat,
Plugurile și-a gătat,
Plugarilor că le-a dat,
Și i-a pornit la arat
Pe dealul Galileului[11]
Care-i place grîului.
Îndemnați flăcăi!
– Hăi! hăi!
Plugari-au prins a ara,
Brazdă neagr-a răsturna
Și grîu roșu a revărsa,
Grîu de vară[12]
Cu secară,
Să răsară
Pînă-n seară,
S-alunge foamea din țară;
Grîu de vară arnăut
A dat Domnul s-a făcut,
La anul a da mai mult.
Pocniți măi!
– Hăi! hăi!
Iar boierul dumnealui,
Ce ca dînsul altul nu-i,
S-a dus la lună,
La săptămînă,
Pe-un cal bun,
Cu șea de prun,
Cu piciarele de-alun,
Să vadă grîul de-i copt.
Grîul era copt,
Răscopt:
În pai ca trestia,
În spic ca vrabia,
În grăunț ca mazărea.
Plesniți măi!
– Hăi! hăi!
Boierul s-a bucurat,
De călare s-a plecat
Și trei spice a luat,
În buzunar le-a băgat,
Acasă că s-a-nturnat,
În curte că s-a băgat,
Pe masă le-a aruncat,
În curte s-a luminat.
Mînați măi!
– Hăi! hăi!
Cucoana s-a supărat,
Că e pîne de lucrat,
Dar boierul dumnealui,
Ce ca dînsul altul nu-i,
Nici în seamă n-a băgat,
În tîrg iute-a alergat,
Pe ulițe-a apucat.
Pe ulița mică
N-a aflat nemică,
Pe ulița mare
A aflat fier și oțel de vînzare.
Ia mai mînați măi!
– Hăi! hăi!
Boierul s-a bucurat
Și pe loc a cumpărat
Mai multe oca de fier
Și de oțel
Și s-a dus la Ile țiganu[13],
Care bate bine cu ciocanu,
Și-a făcut secerele
Mărunțele
Cu zimții de viorele
Pentru fete frumușele,
Și neveste tinerele,
Cu mănunchiuri de căpșună,
Cu-adevăr că nu-i minciună.
Ia mai trageți flăcăi!
– Hăi! hăi!
Și-a strîns nepoți și nepoțele,
Tot copile frumușele
Și neveste ochișele,
Și niște babe bătrîne,
Care știu haru[14] la pîne,
Și cu ele-n cîmp s-a dus
Și la secerat le-a pus.
Care cu dreapta trăgea,
Postata[15] mi-o și gătea,
Care cu stînga trăgea,
Snopul că mi-l și făcea
Și-n jumătăți mi-l punea.
Mînați măi!
– Hăi! hăi!
Dar boierul se gîndea,
Se gîndea, se răzgîndea:
Unde-ar face aria?[16]
Dar el mult nu s-a gîndit,
Ci pe loc mi-o-a și făcut:
În fundul pămîntului,
În veliștea[17] vîntului,
Cu fața de-aramă,
Nebăgată-n seamă,
Și c-un stîlp de-argint,
Car' n-am văzut de cînd sînt.
Ia mai mînați feciori!
– Hăi! hăi!
Și-a scos nouă iepe
Sirepe
De nouă ai sterpe,
Cu copitele de-argint,
Ce prind bine la pămînt...
Cu copitele trierau,
Cu cozile felezuiau[18],
Cu nările vînt făceau,
Cu urechile-n saci puneau,
Nici căuș nu trebuia,
Cu dinții înțăpușau[19],
Buni de moară mi-i găteau.
Ia mai mînați măi!
– Hăi! hăi!
Și-a-ncărcat nouă cară
De povoară,
Nouă cară țărănești,
Nouă harabale[20] boierești
Și-a purces
La moară la Ivănești.
Mînați băieței!
– Hăi! hăi!
Dar morărița,
Iute ca crița,
Cînd a văzut atîtea cară
Cu povoară,
A pus coada pe spinare
Și-a tulit[21]-o-n lunca mare.
Trageți, băieți!
– Hăi! hăi!
Dar ei au dat haisa-n loc[22]
La moara de la Mitoc[23].
Dar la moară la Mitoc
Nu era apă-n lătoc
Cît să beie-un biet boboc.
Mînați măi!
– Hăi! hăi!
De-aici iară s-au luat,

Mai departe c-au plecat
La moară la Brădețel.[24]
La moară la Brădățel,
Într-o putină cu zer,
S-a-necat o vacă c-un vițel,
Și-ntr-o oală cu chișleag[25]
S-a-necat o babă c-un moșneag.
Trageți feciorași!
– Hăi! hăi!
Dar ei oameni treji la minte
Au pășit iar mai-nainte
Pîn-la moară la Bulai[26].
Iar la moară la Bulai
Se băteau șoarecii de doi ai
Pentru-o coajă de mălai,
Uscată de nouă ai.
Ia mai mînați măi!
– Hăi! hăi!
Dar morarul sta în vatră
Cu gura căscată,
Cu moara stricată,
Ghibos,
Dar bun minteos,
Butac[27],
Dar bun de cap.
Mînați măi!
– Hăi! hăi!
Da moara sta pe-o costiță,
Păștea frunzi de dumbrăviță
Și cu frunze de căpșună,
Cu-adevăr că nu-i minciună.
Ia mai mișcați băieței!
– Hăi! hăi!
Dar morariul meșter mare,
Mămulica cui îl are!
Cu luleaua-n dinți,
Cu dinții rînjiți,
Cu ochii boldiți,
Cu ochii de steclă,
Cu dinții de greblă,
Care, cînd te uitai la dînsul,
Deauna te și umfla rîsul,
A luat o scăfiță
Cu trei tărîțe,
Și-alerga
Și tot striga:
Ptrrr! ptrrr! și nea, nea, nea!
Moara sta
Și se uita.
Mînați băieței!
– Hăi! hăi!
Și cu scafa de tărîțe
O amăgi pe portiță.
Și i-a dat un pumn în cap
Și-a așezat-o pe dulap,
Și i-a dat un pumn în șele
Și-a așezat-o pe măsele,
Și i-a dat un pumn în splină
Și-a așezat-o pe făină,
Și i-a dat un pumn în gură
Și făina prinse-a cură.
Dară nu curgea făină,
Că curgea aur și mărgăritari,
În curțile d-voastră, boieri mari.
Ia mai mînați măi!
– Hăi! hăi!
Dar boierul dumnealui,
De părere bună,
Că-i făina bună,
A luat făina în poala mîntalei
Și a turnat-o-n chelna[28] harabalei,
A luat-o-n poala sumanului
Și-a turnat-o-n chelna carului.
Îndemnați băieței!
– Hăi! hăi!
Și după ce-a gătit,
Carele-a pornit.
Carele scîrțîiau,
Galbenii curgeau.
Domnu gazdă-n cușmă-i punea,
În buzunari îi izbea,
Acasă se pornea.
Acasă cînd sosea,
Boii mugeau,
Harabagiii din biciuști pocneau,
Argații porțile deschideau.
Pocniți băieței!
– Hăi! hăi!
Dar jupîneasa domnia-sa
Cînd auzea
Porțile deschizînd,
Carele scîrțîind,
Boii mugind,
Harabagiii din biciuști pocnind,
S-a sculat
De pe un pat

Mîndru, rotat,
Din papuci pleoscăind,
Din rochiță vînt trăgînd,
C-un tulpan cărămiziu,
Cu fes negru narangiu,
C-așa-i lucru cilibiu;
Cu mîni mîndre soponite,
Ca garoafele-nflorite.
Mînați flăcăi!
– Hăi! hăi!
Și s-a luat din cămară
În cămară
Pîn' la a noua cămară
Și-a găsit o sită rară
De năgară.
Și văzînd-o că-i prea rară
I-a dat brînci pe uș-afară.
Trageți ficiorași!
– Hăi! hăi!
Și-aducîndu-și ea aminte
Că mai are multe site,
A mers puțin mai-nainte
Și-a găsit o sită deasă
De mătasă
Pentru plugărași aleasă,
Și-a adus-o-nuntru-n casă,
Și-a cernut în sită și covată,
Și-a cernut făina toată.
Mînați băieței!
– Hăi! hăi!
Și-a făcut un colăcel,
De-a dragul să cați la el,
Colac mîndru și frumos
Ca și fața lui Hristos,
Pentru plugari de folos.
Și l-a pus în cui din jos,
Să fie ușor de scos.
Și l-a rupt în două
Și ne-a dat și nouă.
Și l-a rupt în trei
Și-a dat lui Andrei.
Și l-a rupt în patru
Și-a dat la tot satu.
L-a rupt într-o mie
Și mi-a dat și mie.
Mînați măi!
– Hăi! hăi!
Am mai ura, ura, ura,
Da ni-i că vom însera.
Și decît vom însera
Pe la curțile domniilor – voastre,
Mai bine pe la bordeiele noastre.
Că curțile domniilor – voastre
Sînt tot cu var văruite,
Cu șindil-acoperite,
Cu cătramă cătrămite[29],
Dar tot mai bine să-nserăm
Pe la bordeiele noastre,
Ce-s cu baligă lipite,
Cu pozderie-acoperite.
De bune, de rele,
Noi ne odihnim în ele.
Mînați măi!
– Hăi! hăi!
Am mai ura, ura, ura,
Da ni-i că vom însera,
Și noi nu sîntem de pe-acolea,
Că sîntem de la Buda veche
Unde mîța streche,
Și motocu
Nu-și află locu,
Și-un motoc
Nu-și află loc
Într-un fund de poloboc.
Mînați băieței!
– Hăi! hăi!
Am mai ura, ura, ura,
Ne temem c-om însera
Și nu sîntem de pe-acolea,
Ci din munți întunecoși,
Să fiți, boieri, sănătoși,
Sara Sfîntului Vasile
Să vă fie tot spre bine,
La mulți ani cu sănătate,
S-aibă și plugarii parte!
Ahooo! Hahoooo!
Opriți copii!

„În timpul acestei urări, ceilalți (simbriași), cari nu vorbesc, nu încetează d-a tot plesni amarnic din (harapnice), încît tot satul e deșteptat și prevenit astfel d-această vizită, d-această colindare.

Modul d-a pronunţa versurile, verva, conţinutul lor, trosnetul (sau pocnitul) bicelor şi credinţa că urarea aduce fiecărei case îmbelşugare, fertilitate, abundanţă de producte şi prosperitate în tot cursul anului care începe, toate împlu de bucurie anima săteanului român, care, întrebat de ce se fac, răspunde cu refrenul din colinde:

„Aşa-i legea din bătrîni,
Din bătrîni, din oameni buni!"[30]

În satul sau tîrgul unde se află această datină, nu umblă numai o ceată sau două de băieţi a ura, ci mai multe deodată. Din toate părţile se aud pocnetele bicelor, zurgăitul clopoţeilor, mugetul sau ragetul buhaiului şi strigăte de „mînaţi măi!" şi, „hăi! hăi!".

Întreg satul murmură.

Şi, cînd două cete se întîlnesc la o casă, una urează, iar cealaltă aşteaptă pînă ce sfîrşeşte cea dîntîi şi apoi începe şi ea. Prin această aşteptare însă nu se naşte între plugăraşi nici o neînţelegere sau ceartă. Iar ai casei îndată cunosc cînd sfîrşeşte o ceată şi începe cealaltă, atît de pe modul urării, cît şi de pe cuprinsul acesteia.

E de însemnat încă şi aceea, că buhaiul precum şi plugul nu sînt de neapărată lipsă la umblarea cu uratul, ci acestea se iau numai pentru a atrage mai tare atenţiunea, pentru a face mai mare alai şi a imita mai bine aratul. De aceea, nu fiecare ceată de băieţi le ia cu sine cînd umblă a ura. Însă clopoţelul nu lipseşte nimărui; chiar şi numai un singur băiat, de merge a ura, ia cu sine un clopoţel sau talancă, cu sunetul cărora acompaniază versurile. Fără de acestea, după părerea poporului, puţin s-ar deosebi urarea pluguşorului de celelalte colinde, sau mai bine zis, atunci datina pluguşorului nu s-ar numi pluguşor.

„Colinda pluguşorului, zice dl. Burada, vorbind despre aratul pămîntului cu plug cu doisprezece boi, despre semănatul grîului, seceratul, măcinatul lui şi altele, era natural ca buhaiul, care imitează mugetul boilor ce trag la brazdă, să fie totdeauna însoţit şi de un clopot sau talancă. Şi aceasta fiindcă la noi s-a păstrat obiceiul ca totdeauna, cînd sînt mai mult boi sau şi alte animale la un loc, să aibă unul din ele un clopot sau o talancă aninată de gît."[31]

Clopotul şi buhaiul sînt aşadar semnele caracteristice externe ale pluguşorului.

Cei ce umblă cu buhaiul, aceia ştiu mai bine a ura. Urarea sau colinda lor e în genere şi mai lungă, mai frumoasă şi întreţesută de icoane mai vii şi mai răpitoare. A celorlaţi e de multe ori mai scurtă, însă nici acesteia nu-i lipseşte nimica din frumuseţe. Spre încredinţare, mai reproduc aici o variantă a acestei urări, ceva mai scurtă decît cea de mai înainte, pe care asemenea am auzit-o de la un român din Bucovina.

Iat-o:

Hohaho! sar-a-nserat,
La domnul N. n-am urat.
Iar domnul N. s-a sculat
Într-o joi de dimineaţă,
Cînd băteau zorile-n faţă,
Pe ochi negri s-a spălat,
Lui Dumnezeu s-a-nchinat.
Iar nevasta lui frumoasă,

Sprintină şi drăgostoasă,
Un ştir[32] alb pe mîni i-a dat,
Domnul N. s-a şters curat
Şi la ocol a plecat,
Şi din ocol a luat
Doisprezece boi bourei,
În coadă cudălbei,
În frunte ţintăţei,
În trup de-o mie de lei.
Mînaţi băieţei!
– Hăi! hăi!
Şi cu plugul dumnisale
S-a dus domnul N. să are
Dealul Galileului,
Care-i place grîului.
Şi-a arat tot în lungiş
Şi-n curmeziş,
Şi-a arat de dimineaţă pînă-n sară,
Şi-a răsturnat un corn de ţară.
Iar de la amiazi şi pînă-n sară
S-a aninat plugul într-un coş de rîmă
Şi s-a făcut tot fărîmă.
Ia mai ziceţi băieţei!
– Hăi! hăi!
Domnul N. s-a supărat,
Că plugul i s-a sfărmat.
Pe-un cal alb a-ncălicat
Şi la oraş a plecat,
Şi-a cătat cît a cătat,
Dar meşter bun n-a aflat.
Şi cînd era mai scîrbit,
Atunci iată c-a ieşit
Faraon[33] cel mare
Cu barosul în spinare
Şi cu foii în picioare,
Şi s-a dat iute-a foi,
Fierele-a le oţeli,
Şi foi şi oţeli,
Plugu-ndată mi-l tocmi.
Mînaţi flăcăi!
– Hăi! hăi!
Domnul N. se bucură,
Plugul iute şi-l luă,
Şi cu dînsul se-nturnă
Şi-n brazdă iară-l băgă,
Brazdă neagră răsturnă
Şi grîu roşu semănă.
Grîu de vară
Să răsară
Pînă-n sară,
Pînă mîne să se coacă,
Colac mîndru ca să facă,
Şi s-aducă mîne
Lui Dumnezeu pîne.
Mînaţi băieţei!
– Hăi! hăi!
Şi cînd soarele-a sfinţit,
Domnul N. din cîmp s-a pornit
Şi acasă mi-a venit
Foarte bucuros
Şi voios,
Şi s-a culcat
Pe-un pat
De diamant ...
Pocniţi copii!
– Hăi! hăi!
Într-o joi de dimineaţă,
Cînd bătea zorile-n faţă,
Domnul N. iar s-a sculat,
Pe ochi negri s-a spălat,
Lui Dumnezeu s-a-nchinat.
Iar soţia dumnisale
Un ştir alb pe mîni i-a dat,
Domnul N. s-a şters curat
Şi la grajd a alergat
Şi pe-un cal a-ncălicat,
Pe-un cal graur
Cu şea de aur,
Cu potcoave de argint,
Ce prind bine la pămînt,
Unde călca
Balta seca,
Broasca striga:
Oacaca! oacaca!
Fugi, lele, că te-a mînca!
Pocniţi băieţei!
– Hăi! hăi!
Şi-a mers la luna,
La săptămîna,
Să vadă grîul de-i copt.
Iar grîul era copt,
Răscopt:
În pai ca trestia,
În spic ca vrabia,
În grăunţ ca mărgăritariul...
Mînaţi flăcăi!

– Hăi! hăi!
Domnul N. s-a bucurat,
Și pe loc mi-a și plecat
În țara cea ungurească,
Secerele s-arvunească,
Și s-a dus
Ș-a adus
Secerele
Mărunțele,
Cu mănunchi de viorele,
Pentru fete tinerele
De seama drăguței mele.
Și-acasă cum a sosit,
Secerători a tocmit,
La secerat i-a pornit:
Unii secerau,
Unii snopi legau,
Unii în cară-aruncau
Și la arie plecau.
Plesniți flăcăi!
Hăi! hăi!
Și-a scos domnul N.
Din grajdul dumisale
Douăsprezece iepe
Sirepe
Cu cozile călăcănite,
Cu copitele zugrăvite.
Cu copitele trierau,
Cu nările strănutau,
Grîul că mi-l vînturau,
Cu urechile-n saci îl puneau,
De nici căuș nu trebuia.
Ia mai mînați măi!
– Hăi! hăi!
Și după ce mi-a gătat
Tot grîul de trierat,
Domnul N. a încărcat
Douăsprezece cară
De povară
Și-a pornit la moară.
Dar ce fel de cară?
Cară de cele mocănite,
De buni meșteri alcătuite:
Cu butucii de scai,
Cu spițele de putrigai,
Cu ciolanii de obadă.[34]
Că de cînd sînt și m-am făcut,
Așa grea povară încă n-am văzut.
Ia mai mișcați băieței!
– Hăi! hăi!
Iară hoața de moară,
Cînd a văzut atîtea cară
Cu povară,
A pus coada pe spinare
Și-a fugit pe drum la vale,
Tocmai ca și-o fată mare.
Mînați băieței!
– Hăi! hăi!
Iar morariul, meșter mare,
Mămulica cui îl are!
Cu brîul de lînă,
Cu ciocanu-n mînă,
C-o cojiță de mălai,
Uscată de nouă ai,
Într-un picior că sărea,
Moara că mi-o amăgea,
Și pe loc că mi-o prindea,
Pe căpătîi mi-o punea.
Moara se pornea,
Galbenii curgea,
Domnul N. se repezea,
Cu polonicu-i strîngea.
Mînați băieței!
– Hăi! hăi!
Și-a-ncărcat iară
Douăsprezece cară
De povară,
Și s-a-ntors de la moară,
Și-a mers la curtea dumisale.
Iar soția dumisale
Pe zăbrele se punea
Și la dumnialui privea.
Și-apoi îndată s-a dat,
Mînicile-a suflicat,
Niște mîni poleite
Ca niște tînjeli pîrlite.
Și-a intrat din casă
În casă
După sită deasă
De mătasă
Pentru dumnialor din casă,
Și din cămară
În cămară
După sită rară
De năgară
Pentru slugile de-afară.
Mînați băieței!
– Hăi! hăi!
Și-a cernut în sită și-n covată
Și-a cernut făina toată,
Și-a făcut un colăcel,
De-a dragul să cați la el,
Colac mîndru și frumos,
Ca și fața lui Hristos,
Tot în patru împletit,
Pentru noi plugari gătit.
Trageți feciorași!
– Hăi! hăi!
Dar noi, domnule N.,
Noi ne rugăm dumnitale
Să ne dai vro trei parale,
Să ne cumpărăm mantale;
Că pe cea vale
Este viscol mare
Și ne frige la spinare.
Iar de nu, un bănișor,
Să-l punem în boldișor,
Sau vreo cîțiva puișori,[35]
Să-mpungem în boișori
Să meargă mai tărișor,
Că-i noapte și-i tîrzior.
Mînați flăcăi!
– Hăi! hăi!
Noi de urat am mai ura,
Da ni-i că vom însera.
Și decît vom însera
Pe la curțile d-voastre,
Cele nalte, șindelite
Și cu aur aurite,
Tot mai bine să plecăm,
S-ajungem și să-nserăm
Pe la bordeiele noastre,
Cele mici și tupilate,
Și cu baligă lipite,
Și cu stele-acoperite.
Mînați flăcăi!
– Hăi! hăi!
De urat am mai ura,
Ne temem c-om însera,
Și cărările ni-s încurcate,
Ne-or apuca lupii de spate .
Și-or rămînea copilele nesărutate.
Ia mai trageți băieței!
– Hăi! hăi!
Am mai ura, ura, ura,
Dar ni-i că vom însera,
Și nu sîntem de-acolea,
Ci sîntem din Buda veche,
Unde mița streche,
De la Buda nouă,
Unde mița se oauă
Și motocul miorlăiește.
Sare N. și-l plesnește.
Mînați măi!
– Hăi! hăi!
Am mai ura, ura, ura,
Dar ni-i că vom însera.
Și nu sîntem de-acolea,
Ci sîntem din Cîmpulung,
Unde trag fetele-n plug
Și-o babă bătrînă
De-napoi le mînă
Cu un bici de lînă,
Și cînd le plesnește,
Sîngele țîșnește.
Mai mînați băieței!
– Hăi! hăi!
Am mai ura, ura, ura,
Da ni-i că vom însera,
Și nu sîntem de colea,
Ci din munți întunecoși,
Să fiți, boieri, sănătoși!
Seara Sfîntului Vasile
Să vă fie tot spre bine!
Opriți, feciori!
Ahooo! hahooo!

O altă variantă, așijderea din Bucovina, însă cu mult mai lungă și mai frumoasă decît cele reproduse în șirele de sus, e cea următoare:

Bună vremea,
Bună vremea!
Bade gazdă odihnești,
Ori numai ne amăgești,
Ori plugărași nu dorești,
Căci te cam posomorești.
Noi cu plugul ne-am luat
De cu seară ce-a-nserat

Și-am fi venit mai de mult,
Dar noi nu ne-am priceput,
Ca copiii am făcut;
Dară și de-acuma-i bine,
Căci mîne-i Sfîntul Vasile.
Mînați băieței!
– Hăi, hăi!
Într-o joi de dimineață
S-a sculat badea din față,
Dimineața s-a sculat,
Pe ochi negri s-a spălat;
Iar soția dumisale,
Prea cinstita gazdă mare,
Un știr alb în mîni i-a dat
Și s-a șters pe mîni curat;
Apoi iară s-a-nturnat,
Un pieptene și-a luat,
Chica neagră-a pieptănat,
În strai nou s-a îmbrăcat,
La icoane s-a-nchinat,
Și ieșind afară-ndat'
Din bucium a buciumat,
Slugile și-a adunat,
Slugilor poruncă-a dat
În ocol de-au alergat,
Și-au scos doisprezece boi
Dintre cei mai buni de soi:
Boi bourei
În coadă cudălbei,
În frunte țintăței,
Mici de statură,
Buni de trăsură,
Cu coarnele belciugate,
Cu aur suflate.
Mînați băieței!
– Hăi! hăi!
Și-și luase bădișorul
Tăvala și plugușorul,
Cei doisprezece bourei
Și doisprezece plugărei,
Și-apoi mi-a plecat,
S-a dus la arat
La cîmpul durat[36],
La măru-nrotat,
Pe-un deluț ascuțit
Ca o dungă de cuțit,
Ajungînd
Și-ncepînd,
A brăzdat,
Și-a arat
În lungiș
Și-n curmeziș,
Brazdă neagră a răsturnat,
Grîu de vară a răvărsat,
Grîu de vară
Cu secară,
Pînă-n sară
Să răsară,
Ș-alunge foamea din țară,
Pe păgîni de pe hotară,
Grîu mărunt,
Arnăut...
Și-a dat Domnul, s-a făcut.
Pe la vară și mai mult!
Mînați feciorei!
– Hăi! hăi!
Și-a arat cît a arat,
De lumea s-a minunat.
Iar dacă a-nserat,
Bade-acasă s-a-nturnat
Bucuros,
Veselos,
C-a ieșit grîul frumos.
Iar după ce a-noptat,
Atunci, mări, s-a culcat
Cu lelica într-un pat,
Mîndru, mare și-ncingat,
Cu scîndurile de brad,
Cu-așternutul de argint,
Cu ciucuri pînă-n pămînt,
Cum n-am văzut de cînd sînt.
Mînați băieței!
– Hăi! hăi!
Dormind cu lelica-n pat
Badea vis mîndru-a visat.
Dimineața s-a sculat,
Fața albă și-a spălat,
Chica neagr-a pieptănat,
Cu strai nou s-a-mbrăcat,
La icoane s-a-nchinat,
Domnului mi s-a rugat
Visul să i se-mplinească
Și mulți ani să-i dăruiască.
Mînați feciorași!
– Hăi! hăi!
Apoi badea s-a-nturnat

Și din bucium a sunat:
Slugile s-au adunat,
Slugilor porunci a dat;
Ei la grajdi a alergat,
Și din grajdi ei mi-au luat
Un cal graur
Cu șeaua de aur,
Negru ca corbul,
Iute ca focul,
Cu potcoavele de-argint,
Cu zurzuri pînă-n pămînt
Și cu frîul de mătasă,
Cu copiți de iarbă grasă.
Mînați feciorași!
– Hăi! hăi!
Ei în fugă mi s-au dus
Și-ndată i l-au adus.
Bade-atunci s-a bucurat,
Sulița și-a răzimat,
De pe dîns-a-ncălicat,
Pămîntul a tremurat,
Văile au răsunat,
Frunza-n codru a picat,
Sînt Vasii s-a bucurat.
Mînați băieței!
– Hăi! hăi!
După ce a-ncălicat
Pe acel cal neînvățat,
Sus la munte a plecat,
Sus la munte la vînat.
De vînat el n-a vînat,
Orișicît s-a zbuciumat,
De zbieretul oilor,
De ragetul vacilor,
De cîntecul mierlelor,
De țipetul ulilor,
De vuietul văilor,
De șoșetul frunzelor.
De vînat el n-a vînat,
Dar degeaba n-a umblat,
Căci în sine-a cugetat
Și îndată mi-a plecat
La grîul cel negrăpat.
Și cum a sosit,
Îndată a zărit
Că grîul cel negrăpat
Era mîndru și curat,
Era mîndru și frumos
Ca și fața lui Hristos,
Nici prea mare, nici prea mic,
Cum îi mai frumos la spic.
Mînați băieței!
– Hăi! hăi!
Atunci singur dumnialui
Peste coama calului
Lîngă grîu mi s-a plecat,
Trei spice-n mîni a luat,
În basma mi le-a legat,
În curea că le-a băgat
Și spre casă s-a-nturnat,
Lelichii că mi le-a dat.
Lelica le-a dus în casă
Și-a pus spicele pe masă;
Casa mi s-a luminat,
Copiii s-au bucurat.
Lelica frumoasă,
Stăpîna de casă,
Pe masă le-a desfăcat
Și din gur-a cuvîntat:
Că nu-i verde, nici uscat,
Numai bun de secerat.
Mînați băieței!
– Hăi! hăi!
Bădica s-a bucurat,
La Răsnăvan a plecat,
Auzind c-acolo-i fier
Și mulțime de oțel.
S-a dus pe ulița mare,
N-aflăfier de trei părale;
S-a dus pe ulița mică
Și n-a găsit, zău, nemică;
Iar pe ulița din dos
Tot fuse mai norocos.
Mînați feciorași!
– Hăi! hăi!
Ș-a luat opt oci de fier
Și pe-atîtea de oțel,
Le-a luat și s-a-nturnat
Și le-a dat
Lui Lionte țiganul,
Ce lucrează cu ciocanul,
Să gătească seceruici,
Seceri mari și seceri mici,
Cum mai bune de voinici,
De neveste ochișele,
De copile tinerele,

De seama puicuţei mele.
Mînaţi măi!
– Hăi! hăi!
Seceruica cea mai bună
Pentru baba cea bătrînă,
Seceruica cea mai mică
Pentr-o zînă tinerică;
Secerile mărunţele
Cu dinţii de floricele,
Cu mănunchi de viorele,
La nepoţi şi nepoţele,
Copilelor frumuşele,
Nevestelor ochişele
Cu ţîţele bourele,
Cu garoafe prin cosiţe,
Cu flori roşii pe guriţe,
La cari inima-ţi sughiţă.
Mînaţi măi!
– Hăi! hăi!
Secerile s-au gătit,
Pe la toţi le-a împărţit
Şi la lucru s-au pornit,
Şi la lucru mi s-au dat,
Mi s-au dat la secerat;
Cu dreapta îmi secera,
Cu stînga mănunchi făcea,
Cu-amîndouă snopi lega
Şi în clăi îi aşeza.
Mînaţi băieţei!
– Hăi! hăi!
Şi, mări, îmi secerară
Zi de vară
Pînă-n seară,
Răsturnînd un corn de ţeară.
Iar după ce a înserat,
Înapoi cînd s-a uitat,
Au stat snopii
Ca şi drobii,
Clăile
Ca stelele.
Mînaţi băieţei!
– Hăi! hăi!
Apoi carele-ncărcară
Şi pe toate le cărară
Şi jirezi mari că durară
În capul pămîntului,
În steriţa[37] vîntului.
Iar badea de bucurie
S-a dat cu lelea-n sfeţie[38]
Unde aria să fie:
În capul pămîntului,
În steriţa vîntului,
O arie de aramă,
Puţintel băgată-n samă,
Cu otgon de ibrişin,
Ca să meargă treaba-n plin.
Mînaţi băieţei!
– Hăi! hăi!
Şi prin vorbe, prin cuvinte,
Badea şi-a adus aminte
Cum că are-o herghelie
La păscut, la suhăţie[39],
Şi cum sfatul şi-a gătat,
Pe un murg a-ncălicat,
La herghelie-a plecat,
Şi-a ales cincisprezece iepe
Tot sirepe,
Cîte de zece ani sterpe,
Cu potcoave de argint,
Ce prind bine la pămînt,
Care se duceau ca vîntul
Şi nu atingeau pămîntul:
Unde călca
Scînteі ieşea
Şi colb sărea.
Mînaţi măi!
– Hăi! hăi!
Cum mi le-a apropiat
În năsadă[40] le-a băgat,
Nouă zile le-a mînat,
Jirezile-a trierat;
Şi după ce le-a gătit,
La măsură a ieşit:
Dintr-o claie
O odobaie,
Dintr-un snop
Un oboroc,
Dintr-un spic
Un mertic.
Mînaţi măi!
– Hăi! hăi!
Bade-atunci, de bucurie,
Ca săracul de-avuţie,
Cu poala sumanului
Turna-n chelna carului;
Umplea pumnii, umplea poale
Şi turna în harabale,
Harabale-mpărăteşti
Cu boi de cei munteneşti,
Nouă cară
Cu povoară,
Şi porni apoi la moară,
La morişca cea tărcată,
Unde dă făina gată.
Mînaţi voinicei!
– Hăi! hăi!
Iară morăriţa, cînd
A văzut venind
Care scîrţăind,
Boii rumegînd
Şi slugile zbiciuind,
Şi-a făcut coada bîrzoi
Şi-a fugit prin celea văi,
Şi-a pus coada pe spinare
Şi-a fugit la lunca mare:
Lunca mare
Frunză n-are,
Lunca mică
Frunza pică.
Mînaţi feciori!
– Hăi! hăi!
Morăriţa frumuşică
Paşte frunza de urzică,
Paşte frunza de căpşună,
Adevăr că nu-i minciună.
Iar morariul, meşter mare,
Crişu el şi-a cui îl are,
A sărit îndată tare
Cu barosul pe spinare,
Cu brîul de lînă,
Cu ciocan în mînă,
Şi-a strigat: ptrrr, ptrr şi
nanana!
Stăi morişcă, nu mişca!
Mînaţi măi!
– Hăi! hăi!
Şi-apucat-o la cercat,
La cercat şi la mustrat,
Din gură i-a cuvîntat:
– Tinerică cînd erai,
Zici că nărav nu aveai,
Dar acum te-ai bîrzoiat,
Cu nărav te-ai învăţat!
Şi-apoi cum i-a cuvîntat,
I-a şi dat un pumn în cap
Şi-aşezat-o pe dulap,
Şi i-a dat un pumn în şele
Şi a pus-o pe măsele;
I-a mai dat un pumn în splină
Şi-a tocmit-o pe făină.
Mînaţi voinicei!
– Hăi! hăi!
Apa se izbi,
Moara se porni;
Şi venea apa, venea,
Umbla moara de pocnea.
Apoi a turnat în coş
Grîu mărunţel de cel roş.
Grîul şi-aşeza îndată
Şi din coş cădea sub piatră,
De sub piatră în covată,
Curgea făina curată.
Mînaţi băieţei!
– Hăi! hăi!
Badea mult se bucura,
Zeciuială morii da,
Pe morari îl dăruia,
Pe un murg se arunca
Şi spre casă se-nturna
Cu flăcăi alăturea,
Cari carele mîna.
Badea venea tot rîzînd,
Feciorii veneau cîntînd
Şi din zbice tot pocnind,
Văile de răsunau,
Munţii se cutremurau.
Mînaţi feciorei!
– Hăi! hăi!
Iar lelica cea frumoasă,
Preumblîndu-se prin casă,
Auzind larna cea mare,
Le-a ieşit spre-ntîmpinare
Cu mînecele-nvîrtite,
Cu mînile rumenite
Ca garoafele-mpodobite;
A ieşit pe prag afară
Şi se uita la povară,
Se uita la soţul său
Şi făcea din ochi mereu.
Mînaţi băieţei!
– Hăi! hăi!
Iară badea, cum sosi,

Carăle hălădui[41].
Dar lelica cea frumoasă,
Ca o garoafă aleasă,
Se tot preumbla prin casă
Şi zicea că nici nu-i pasă,
Că avea fată frumoasă,
Era fata domnialor
Ca şi-o zîn-a codrilor,
Cu cămeşa cu altiţă,
Cu flori roşii pe guriţă,
Cu garoafe în cosiţe,
Tinerică,
Ochişică,
Tinerică, sprintenioară,
Ca un pui de căprioară,
Cu ochii ca murele,
Obrajii ca rujele,
Şi-orice fecior o vedea
Pe dată o şi-ndrăgea.
Mînaţi măi!
– Hăi! hăi!
Lelea la dîns-o chemară
Şi trimise în cămară
Dup-o sită rară
De năgară,
Ca să cearnă pînă-n sară,
Să scoată răul din ţară,
Pe păgîni de pe hotară.
Şi copila frumuşea,
Ascultînd pe maică-sa,
Se şi duse
Şi aduse
Sită rară
De năgară
Pentru noi plugari de-afară,
S-alungăm răul din ţară,
Pe păgîni de pe hotară.
Mînaţi măi!
– Hăi! hăi!
Dar lelichii i-a părut
Că-i prea rară de cernut,
I-a părut sita prea rară
Şi-a dat-o pe uş-afară.
Şi s-a dus singură iară,
Din papuci tot pleoscăind,
Din rochie vînt făcînd,
Din cercei
Tolocănei,
Şi-a întrat din casă-n casă
Şi dădu de-o sită deasă,
Sită deasă
De mătasă
Pentru dumnialor din casă.
Mînaţi băieţei!
– Hăi! hăi!
Şi cum a sosit acasă,
A pus fata după masă,
Şi-a pus-o la cernut,
La cernut şi la bătut.
Din sită fata cernea,
Din jos tobele bătea,
Din sus negura cădea,
La plugari din ochi făcea.
Mînaţi fecioraşi!
– Hăi! hăi!
Şi era o babă
Bătrînă şi slabă,
Babă de cele bătrîne,
Care ştiu rîndul la pîne.
Bab-aceea-a plămădit,
Aluatul a dospit;
După ce a pregătit,
A făcut la colăcei,
Şi mai mari şi mititei,
Şi-a făcut un colăcel
Rumenel şi-mpleticel,
Şi-a făcut unul frumos
Ca şi faţa lui Hristos,
Nici mai mare nici mai mic,
Dintr-o mierţă şi-un miertic;
Şi cu miere mi-l ungea,
Cu zahăr îl zăhărea,
În cuptiori că mi-l punea,
Şi el mîndru se cocea,
Pentru plugari ni-l gătea.
Mînaţi băieţei!
– Hăi! hăi!
Din cuptiori că mi-l scotea
Şi nouă că ni-l menia,
Şi-apoi mi l-a pus pe masă
Şi s-a luminat în casă;
Şi l-a rupt în două
Şi ne-a dat şi nouă,
Şi l-a rupt în trii
Şi-a dat la copii,
Şi l-a rupt în patru

Şi-a hrănit tot satu,
Şi l-a rupt în cinci
Şi-a dat la voinici,
La feciori cu-opinci;
Iară cît a mai rămas
Înapoi că mi l-a tras,
Şi l-a pus în cuiu din dos
Ca să fie-ndemînos
Pentru alţi plugari de scos.
Mînaţi băieţei!
– Hăi! hăi!
Şi noi nu urăm
Pentr-un colăcel,
Dar noi vă urăm
Pentr-un gălbenel,
Gălbănaş de aur
Din luna lui faur;
Şi noi vă urăm
Ca să căpătăm
Cel puţin un leuşor,
Sau, de nu, un puişor,
Să făcem un boldişor
Să-l avem la pluguşor,
Să meargă mai iutişor.
Mînaţi băieţei!
– Hăi! hăi!
De urat am mai ura,
Dar ni-i că vom însera,
Şi-i de mult de cînd urăm,
De cînd cu plugul umblăm,
Şi mai avem înc-un sat
La o casă de urat.
N-om lăsa-o neurată,
Căci lelica are-o fată,
Şi n-ar vrea cu capu-o dată
Să steie nesărutată.
L-alta într-un corn de sat,
Stricăţică de vărsat,
De-am ura cît am ura,
Dar de noi tot n-a scăpa.
Mînaţi feciorei!
– Hăi! hăi!
De urat am mai ura,
Dar ni-i că vom însera:
Drumurile ni-s departe
Şi cărările încurcate.
La mulţi ani cu sănătate,
Şi să vă fie de bine
Ziua Sfîntului Vasile
Dumniavoastră-n bucurie
De-acum şi pînă-n vecie!
Ahooo! hahaooo!

Sfîrşind acum oratorul de urat, strînge clopoţelul, se retrage de lîngă fereasta unde a stat în tot timpul urării şi atît el cît şi ceilalţi simbriaşi, ceilalţi consoţi ai săi, după ce au mai pocnit de vreo cîteva ori din bice, se duc cu toţii şi, postîndu-se grămadă dinaintea uşii, aşteaptă cu nerăbdare darurile din partea căsenilor, cărora le-au urat.

Darurile ce le capătă ei sînt aceleaşi ce le capătă şi colindătorii de la Crăciun: adecă colaci, nuci, mere, pere, bani etc.

Iar după ce au primit darurile şi le-au înmînuat casierului comun, pleacă fără întîrziere la altă casă.

Astfel umblă plugăraşii de la casă la casă pînă spre miezul nopţii, cînd, împărţind frăţeşte între sine toate darurile cîştigate şi dorindu-şi unul altuia noroc, mulţi ani şi sănătate, se duce fiecare pe acasă.

NOTE

1. În unele locuri, precum d. e. în Ilişeşti, se zice cînd intră în această însoţire: a pune în plug. Am pus cu cutare în plug, adecă m-am însoţit cu dînsul la arat. Dar după ce s-au însoţit, poartă numirea tot de simbriaşi.
2. V. Bumbac, *Serbarea Anului Nou la români*, publ. în *Albina*, an. IV, Viena, 1869, nr. 1.

3. Se întîmplă însă, numai rareori, că umblă şi cîte o copilă de urează împreună cu băieţii, dar numai copile singure nu umblă niciodată cu Pluguşorul. Cu colinda umblă şi ele, atît în ajunul Crăciunului, cît şi în seara spre Anul Nou.
4. T. T. Burada, *Almanah muzical,* an.II, Iaşi, 1876, p. 62.
5. Cu privire la aceste două obiecte voi să însemnez că românii din Bucovina au pentru dînsele următoarele numiri: bici, zbici şi zbicuţ, biciuşcă şi zbiciuşcă. Toate numirile acestea însemnează bice mici, scurte şi subţirele, ale căror codărişte însă la toate e lungă; aceste bice servesc mai mult la mînarea cailor. Harapnice, corbace şi scobarce numesc ei un fel de bice mai groase, mai lungi şi cu codăriştea mai scurtă decît a bicelor. Acestea servesc mai mult spre mînarea boilor.
6. V. Alecsandri numeşte acest instrument bou şi-l descrie aşa: „Boul consistă într-o sită de piele petrecută cu un fir gros de păr de cal. Tragerea firului prin pielea sitei produce un răget surd de bou depărtat." V. *Poezii pop. ale rom.*, Bucureşti, 1866, pp. 391 şi 392.
7. T. T. Burada, *Almanah muzical,* an. III, Iaşi, 1877, p. 65; acelaşi op., an.II, p. 62 şi 63. Tot aici se poate vedea şi desemnul acestui instrument care, după cum spune dl. Burada, se află numai la români.
8. *Încercări critice asupra unor credinţe, datine şi moravuri ale pop. rom.*, Bucureşti, 1874, p. 59.
9. Deoarece colinda pluguşorului nu se cîntă ca celelalte colinde, ci numai se declamă, se urează, de aici vine că în Bucovina se mai zice acestei datine şi a umbla cu uratul.
10. V. Alecsandri, *op. cit.*, p. 391.
11. Unii spun dealul Garareului, în loc de Dealul Galileului.
12. Românii numesc grîul ce-l seamănă primăvara: „grîu de vară", iar cel ce-l seamănă toamna: „grîu de toamnă".
13. Ile, în loc de Ilie. Această numire mai cu seamă la românii din Reuseni este foarte uzitată.
14. Adecă: care ştiu rîndul, treaba pînii, care se pricep bine la secerat.
15. Postată numeşte poporul o bucată de loc cît cuprinde un şir de secerători sau prăşuitori, cînd seceră sau prăşesc (sapă).
16. Mai demult, cînd românii nu aveau şure (standole) unde să-şi îmblătească pinile, făceau arii sub cerul liber şi pe acestea îmblăteau ei pînile cele albe au cu îmblăciile, au că le trierau cu caii. Românii cei sărmani pînă şi în ziua de astăzi îmblătesc pînea cea albă pe asemenea arii.
17. Sub veliştea vîntului, se înţelege aici „în faţa vîntului", unde suflă vîntul mai tare, şi prin urmare este mai lesne de vînturat pînea.
18. A felezui însemnează a alege grăunţele din pleavă cu ajutorul unei mături late, care se numeşte felezoaie.
19. De multe ori leagă românii gura sacilor, mai ales cînd aceştia sînt tare plini, nu numai cu aţe, ci şi cu un fel de ţăpuşele mici, cu cari înţăpuşează marginile gurei sacilor, şi apoi le strîng cu aţe pe sub ţăpuşe. La acest fel de ţăpuşe se face aici aluziune.
20. Harabalele sînt un fel de care mari, pe cari le întrebuinţează mai cu seamă boierii la căratul pînilor.
21. A tuli înseamnă a fugi. A tuli-o la fugă, a tulit-o la sănătoasă, adecă: a fugit.
22. Hăis se spune boilor cînd au să cîrnească în mîna stîngă. A da hăisa însemnează a apuca în mîna stîngă. A da hăisa în loc însemnează a întoarce carul în mîna stîngă îndărăt, pe aceeaşi cale pe care a venit mai înainte. Hăisa, în loc de: în mîna stîngă, se întrebuinţează de altmintrelea şi în vorba de toate zilele, mai ales spre arătarea direcţiunii unei căi. Aşa se zice: apucă de-acolo şi-acolo hăisa, în loc de: apucă în stînga sau în mîna stîngă.
23. În Bucovina, după cît ştiu eu, există patru locuri cu numirea de Mitoc, şi anume: Mitocu Dragomirnei, sat spre miezul – nopţii, răsărit de Suceava; Mitocul armenesc, mănăstire armenească şi o jirebie de ţarină spre apus – amiezi de la Suceava; Mitoc, cîteva odăi împărăteşti în ţinutul Rădăuţului; şi în urmă Mitoc, o bucată de ţarină spre răsărit de

satul Drăgoeşti, unde în vechime s-a aflat şi o biserică de piatră, a cărei urme însă acuma abia se mai pot cunoaşte. Aici cred că se face aluziune la Mitocul armenesc, pentru că nu departe spre amiazi de acest Mitoc se aflau mai demult iazuri cu mori.
24. Despre această moară mai există în Bucovina încă şi următoarea chiuitură, pe care am auzit-o de la un român din satul Berchişeşti:

La moară la Brădăţel
S-a-necat o baoă-n zer,
Şi m-au pus păcatele
S-o rădic cu spatele.

25. Chişleag numeşte poporul din Bucovina laptele de vacă prins, închegat.
26. Bulaiu se numeşte o bucată de ţarină, precum şi un iaz mare de pe hotarul satului Bosanci, în ţinutul Sucevei. La iezitura acestui iaz se afla mai demult o moară, care însă era foarte arareori cercetată de măcinători. Acum mi se pare că nu mai există nici moară, nici iaz.
27. Butac însemnează: prost, tântălău. Explicarea oratorului.
28. Mai demult aveau românii din Bucovina datină de a face la capătul coşului dinainte al carelor un fel de fund încovoiat care dedesupt era nemijlocit prins de coş, iar partea deasupra se prindea sau cu nişte lănţişoare, sau cu gînjuri de nuiele de mesteacăn, de salcie sau şi de fag, aşa că într-însul se putea şi şedea. Acest fund se numeşte chelnă. Astăzi se află mai mult numai la carele harabagiilor.
29. Sub cătramă înţelege poporul un fel de venin. De la acest cuvînt vine apoi şi zicala m-am încătrămit, adecă: m-am supărat, că nici a vorbi nu pot, m-am împietrit la inimă.
30. G. Dem. Teodorescu, *Încercări critice,* p. 61.
31. *Almanah muzical,* an. III, p. 65 şi 66.
32. Ştir, provincialism, în loc de ştergar. Sub această formă se întîlneşte mai adeseori în poezia poporală.
33. Între multe alte porecle ce dau românii ţiganilor este şi acea de Faraon. Sub Faraon înţeleg ei numai pe ţigani.
34. Obadă numesc românii din Bucovina cuiele cu care cos doi ciolani de la roţile carelor. Obede sînt aşadară cuiele cari ţin ciolanii la roţi.
35. Puişor se numeşte în Bucovina o monedă de argint în preţ de 10 cr.
36. În loc de dur (durus). Poporul român mai înainte, pe cînd avea locuri mai întinse, adeseori lăsa ogoarele nearate cîte şapte ani, ca să le prilogească, pentru ca aşa să se mai îngraşe şi să devină mai productive. Cînd voiau a le sparge, a le ara, atunci înjugau vreo şase-opt boi la plug, de le ara. Din acestea putem deduce că colindătorul înţelege prin cîmpul durat cîmpul nearat, prilog sau ţelină.
37. Provincialism bucovinean, în loc de în calea vîntului.
38. Provincialism, în loc de sfat.
39. Suhat însemnează păscătoare sau păşune.
40. În loc de trier, le-a pus la trierat.
41. Le aşază, apoi le descarcă.

IV. VASILCA

„Expresiunea Vasilcă e o sincopare din Vasilică, nume obicinuit a se da de către ţigani urşilor domesticiţi, pe cari îi joacă prin sate sau prin oraşe, pe la răspîntii sau în curţile oamenilor. În general ţiganii ursari pun acest nume urşilor şi ursoaicelor nu prin întîmplare, ci dintr-un vechi uz, cu timpul devenit aproape invariabil, spre a se potrivi cîntecului următor:

De te-ai face mai barò,
Vasilica mò,
Să-ţi dea tica d-un grasnò,
Vasilica mò.

E în deprinderea ţiganilor ca, după cum dau nume urşilor, să dea şi celorlalte animale, dar mai cu seamă porcilor, căci nu e laie, nu e sălaş, nu e familie de ţigan care să nu aibă un porc, hîrbar ca şi stăpînii. Între numele de preferinţă, puse urşilor şi porcilor, ursoaicelor şi scroafelor, figurează cu deosebire cele următoare: Vasilică, Pandelică, Marinică, Stănică şi Ionică."[1]

Sub Vasilca, care se mai numeşte altmintrelea încă şi Vasivă, Sivă, Silcă şi puiul Sivei[2], se înţelege capul unei scroafe sau al unui porc „împodobit cu foi naturale şi flori artificiale, cu panglice şi verdeţuri de mîncare", cu care îndătinează a umbla ţiganii în ajunul sau şi în dimineaţa Anului Nou pe la casele oamenilor şi a colinda. Iar a umbla cu acest cap se zice „a umbla cu Vasilca."[3].

Mai demult, pe cînd ţiganii erau sclavi, erau numai ei aceia cari mergeau în ajunul Anului Nou pe la domnii lor cu Vasilca, ca şi românii cu pluguşorul, şi cîntau aşa-numitul colind al Vasilcei.

Iar pregătirea pentru această colindare, proprie numai ţiganilor şi cu deosebire celor din Muntenia[4], se făcea în următorul mod:

Cînd tăiau domnii porci la Crăciun, dăruiau sclavilor lor, adecă ţiganilor, căpăţîna porcului tăiat. Aceştia, împodobind căpăţîna ce li s-a dăruit, mergeau cu dînsa la începutul anului, adecă în seara Sf. Vasile, pe la domnii lor, ca să le colinde şi să capete ceva bani[5].

Vasilca oferea ţiganilor, şi mai ales bucătarilor ţigani, căci aceştia erau mai cu seamă deprinşi a umbla cu dînsa, „ o rară ocaziune ca să mai poată căpăta tradiţionalul bacşiş.

După reformele sociale din 1848, datina (aceasta) luă un avînt nou, pentru că foştii sclavi, deşi proclamaţi liberi continuară să recunoască tot pe vechii stăpîni, la care vătavii sălaşurilor alergau cu Vasilca la începutul fiecărui an. Încetul cu încetul însă ea a decăzut, mai cu seamă de la 1864 încoace", aşa că în ziua de astăzi „ o mai practică numai servitorii ţigani, care fără deosebire îşi încearcă norocul, intrînd în toate curţile caselor şi la toate familiile cu dare de mînă."[6]

Ţiganii din timpul de faţă iau adecă căpăţîna porcului, dacă au şi ei porc, iar de nu, se împrumută de la vreun român, şi apoi, punînd-o pe o tavă de dulceaţă sau, în lipsa acesteia, pe o tavă în care se coc plăcintele, o împodobesc cu cercei, cu salbe de mărgele şi de bani, cu basmale de mătasă sau de lînă cu flori artificiale, cu beteală şi cu o oglindă.

După ce au împodobit-o în chipul acesta, merg cu dînsa pe la domnii şi oamenii mai de frunte ai oraşului sau ai satului, despre cari presupun ei că au cu ce-i plăti,[7] ca să le ureze şi să le dea totodată de cunoscut că porcul cel spornic la prăsilă şi bogat în grăsimi are s-aducă la casa, la care urează cu dînsul, spor şi belşug în toate.[8]

Unul dintre dînşii duce tava, pe care e pusă căpăţîna de porc, adecă Vasilca, şi după ce ajunge la casa unde voiesc a colinda, întră înăuntru, o pune pe masă în fundul casei sau pe pat, anume ca toţi cei de casă să se poată uita la dînsa. Ceilalţi inşi însă stau afară la fereastă, sau, intrînd şi ei în casă se postează lîngă uşă şi aici apoi, stînd în picioare şi cu capetele goale, încep a cînta colindul Vasilcei sau Sivei[9], care „expune cauzele pentru ce a fost scroafa tăiată şi modul cum i se face ultima judecată în cer",[10] şi care sună precum urmează:

Sus sînt nalte mînăstiri,
Mînăstiri, nalte zidiri.
Iar în ele cine-mi şade?
Şade Maica şi cu Fiul
Şi-mi judecă pe Siva,
De ce-mi este aşa grasă,
Aşa grasă şi frumoasă,
Întrebînd-o,
Ispitind-o
Ce-a băut şi ce-a mîncat
D-are trup aşa-ncălat.
Iară Siva răspundea
Şi din gură cuvînta:
– Sus la munte m-am suit,
Jir şi ghindă mi-am păscut;
Jos, mai jos m-am pogorît,
Apă rece mi-am băut,
Apă rece, sloi de ghiaţă,
Priitoare la-ngrăşiaţă.
În grădină c-am sărit,
Ceapă verde mi-am păscut,
Două-trei verzi am stricat;
Cînd românii m-au simţit,
Sar ei cu topoarele,
Ciobotari cu-ntinsorile,
Lăutari cu-arcuşele,
Ţigani cu baroasele,
Mă bătură,
Mă-njunghiară,
Mă pîrliră,
Mă-mpărţiră!
Luară români slănina,
Noi ţiganii căpăţîna,
Şi frumos mi-o-mpodobirăm
Cu cercei şi cu mărgele,
Şi am adus-o la-mneavoastră[11],
Cu bani mari s-o dăruiţi:
Doi-trei galbeni înfloriţi,
C-un colac de grîu curat,
Să-l avem pentru mîncat,
Sub colac vadra de vin,
C-aşa-i legea din bătrîni,
Din bătrîni, din oameni buni.
La mulţi ani cu sănătate,
Că-i mai bună decît toate,
La boieri ca dumniavoastră,
Că sînteţi propteaua noastră[12].

O variantă a colindului acestuia, dictată de un muncitor ţigan de la Crucea de Piatră din Bucureşti, sună aşa:

Cum e-n cer şi pre pămînt,
C-aşa zice Domnul sfînt;
Dar în dalbe mînăstiri
Şi-n mai naltele zidiri,
Numai jeţuri stoborîte,
Pentru judecăţi gătite.
Iar în jeţuri cine-mi şade?
Tot la sfinţi mai mărunţei.
Mai în sus de scăunel
Mi-este-un jeţ de-aurel.
Iar într-însu cine-mi şade?
Şade bunul Dumnezeu
De-mi judică pe Siva:
– Sivo-leo,
Vasivo-leo!
Ce-ai băut şi ce-ai mîncat
D-ai un trup aşa-ngălat?
Unde-ai vărat ş-ai iernat
De-mi eşti grasă
Şi frumoasă?
Siva Domnului zicea
Şi frumos îi răspundea:
– Sus la munte am iernat,
Jir şi ghindă am mîncat,
De sînt grasă
Şi frumoasă;
La vale m-am scoborît,
Apă rece d-am băut,
Apă rece, sloi de gheaţă,
Numai bună la-ngrăşiaţă;
Prin grădini că am intrat,
Două-trei verzi am mîncat,
Românii că m-au văzut,
După mine s-au luat,
Români cu topoarele,
Ţigani cu baroasele,
Cobzarii cu cobzele,
Lăutari cu diblele,

Casapi cu masatele[13],
Olteni cu palanţele[14],
Dănciuci cu copăile,
Bucătari cu cleştele,
Flămînzii cu gurile;
Toţi pe mine m-a-ncolţit,
După ceafă m-au lovit,
M-au junghiat, m-au jupuit.
Luat-au românii slănina
Şi boierii carnea bună,
Iar ţiganul, ca ţiganul,
Nu ştie ce e şofranul:
Luat-au românii slănina
Şi boierii carnea bună,
Iar ţiganii căpăţîna:
Pe lemn de tei mi-o pîrliră
Şi frumos o-mpodobiră
Cu mărgele, cu cercei,
Cu salbă de ghiocei,
Cu parale de opt lei;
La 'mneavoastră m-au poftit,
Frumos dar mi-aţi dăruit:
Un colac de grîu curat,
Cît piatra morii de lat,
Pe colac vadra de vin
Şi cu galbenul deplin,
C-aşa-i legea din bătrîni,
Din bătrîni, din oameni buni!
La mulţi ani cu sănătate,
Că-i mai bună decît toate,
La boieri la domnia-voastră,
Să ne iasă partea noastră![15]

O altă variantă, culeasă de preotul Al. Popescu din Cernica, sună precum urmează:

Ce-mi e-n cer şi pe pămînt?
Sus mi-e luna, soarele;
Jos mi-e dalbe mînăstiri,
Iar-n dalbe mînăstiri
Jeţuri de aur scrise,
Iar într-însele
Şade bunul Dumnezeu,
Mai de rînd cu Dumnezeu
Şade Ioan
Sînt-Ioan,
Mai d-a rînd cu dumnialor
Şade Maica Precista,
Mai de rînd cu dumnialor
Şade sfinţii cei de rînd,
Mai d-a rînd cu sfinţii cei de rînd
Şade bătrînul Crăciun,
Lîngă bătrînul Crăciun
Şade Siva-Vasilcuţa.
Grăi bunul Dumnezeu:
– Sivo-leo,
Vasilco-leo!
Ce-ai mîncat şi ce-ai băut
De-mi eşti grasă
Şi frumoasă?
– Stătuşi, Doamne, de-ntrebaşi,
Cu tot dreptul spune-ţi-aş:
Iacă vremea mi-a venit,
Sus la munte m-am suit,
Jir şi ghindă mi-am păscut,
Dup-aceea n-am şezut,
Într-o grădin-am sărit,
Mai nimica n-am stricat,
Două-trei verze-am mîncat,
Şi românii m-au văzut,
După mine s-au luat,
Românii cu topoarele,
Ţiganii cu baroasele,
Prinsu-m-a, tăiatu-m-a,
Mai frumos pîrlitu-m-a;
Lua românii slănina
Şi ţiganii căpăţîna.
Dar ţiganu, ca ţiganu,
Văzut-a că s-a înşelat.
Deci el m-a împodobit
Cu cercei, cu ghiocei,
Şi salbă de nouă lei...
La d-voastră am adus-o,
S-o vedeţi şi s-o priviţi,
Cu bun dar s-o dăruiţi
Car' cu lei, car' cu bani,
Cu colac de grîu curat,
Pe colac vadra de vin,
C-aşa-i legea din bătrîni,
Din bătrîni, din oameni buni!
La mulţi ani cu sănătate![16]

A treia variantă, culeasă de dl. S. Popescu, din com. Tonea, jud. Ialomiţa, sună astfel:

Ce-mi e-n cer şi pe pămînt?
Mi-este-o dalbă mănăstire.
Doamnele, Domn din cer.
Dar în ea cine-mi şade?
Şade bunul Dumnezeu.
Doamnele, Domn din cer.
Lîngă bunul Dumnezeu
Şade sfintele Ion,
Lîngă sfintele Ion
Şade bătrînul Crăciun,
Lîngă bătrînul Crăciun,
Şade Maica Precista
Şi judecă pe Siva:
– Siva-i leo,
Vasilco-i leo!
Ce-mi eşti grasă
Şi frumoasă?
– Stătuşi, Doamne, mă-ntrebaşi
Cu tot dreptul spune-ţi-aş:
Sus la munte m-am suit
Jos că m-am şi coborît,
Apă rece am băut,
În noroi m-am tăvălit
În grădină c-am sărit,
Usturoi că mi-am păscut,
Românii că m-au văzut,
Sări românii cu topoare
Şi noi meşteri cu baroase,
M-au ajuns, m-au tăbărît,
Frumuşel că m-au pîrlit,
Cu nedreptul m-au împărţit,
Luat-au românii slănina
Şi noi meşterii căpăţîna.
Am adus-o, am împodobit-o,
S-o vedeţi şi s-o priviţi,
Cu dar mic s-o dăruiţi,
Cu doi-trei galbeni înfloriţi,
C-aşa-i legea din bătrîni,
Din bătrîni, din oameni buni!
La mulţi ani cu sănătate![17]

În fine a patra şi cea din urmă variantă, culeasă în comuna Raşi, jud. Ialomiţa, e aceasta:

Ce-mi e-n cer şi pe pămînt?
Sîntu-mi dalbe mănăstiri.
Dar în dalbe mănăstiri
Cine-mi este, cine-mi şade?
Şade bătrînul Crăciun
Şi judecă pe Sivo:
– Sivo leo, Vasilco!
Ce-ai mîncat şi ce-ai băut
De-mi eşti grasă
Şi frumoasă?
Sus la munte mi-am urcat,
Ghindă şi fag mi-am mîncat,
La vale m-am scoborît,
Apă rece am băut,
Într-o grădin-am sărit,
Românii că m-au văzut,
Sărit-au românii
Cu topoare
Şi ţiganii
Cu baroase,
Şi frumos gonindu-mă,
Prinsu-m-au
Şi luatu-mi-au
Românii slănina
Şi ţiganii căpăţîna.
La zugravi mi-au zugrăvit-o,
Mai frumos mi-a-mpodobit-o,
La dumniavoastr'-am venit
Să mi-o vedeţi şi s-o priviţi,
Frumos dar s-o dăruiţi
Cu doi-trei galbeni înfloriţi,
C-un colac de grîu curat,
C-un colac, vadră de vin,
C-aşa-i legea din bătrîni,
Din bătrîni, din oameni buni!
Sănătate-n astă casă![18]

După ce-au terminat colindul acesta al Vasilcei, stăpînul de casă îi dăruieşte cu bani, vin, colaci, carne, muşchi sau limbi de porc etc.[19]
Unii oameni îi pun de colindă şi în ţigăneşte.[20]

NOTE

1. G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, Bucureşti, 1885, p. 134.
2. Dobre Ştefănescu, *Studii asupra literaturei populare*, publicat în *Lumina pentru toţi*, an. IV, Bucureşti, 1888, p.6; Teodorescu, op. cit.
3. G. Dem. Teodorescu, *Poezii pop.*, p. 134.
4. D. Ştefănescu, *op. cit.*, p.6; din Răspunsurile la *Cestionar despre tradiţiunile istorice şi anticităţile ţărilor locuite de români* de Nic. Densuşianu, partea II-a, Epoca pînă la an. 600 d. Hr., Iaşi 1895, com. Socetu, jud. Teleorman: „Cu Vasilca umblă numai ţiganii în seara spre Sf. Vasile, recitînd cîteva cuvinte de urare. Fac căpăţina porcului în chipul unei fete şi o numesc Vasilcă."
5. D. Ştefănescu, *op. cit.*, p. 6-7.
6. G. Dem. Teodorescu, *Poezii pop.*, p. 134.
7. D. Ştefănescu, *op. cit.*, p. 6 – 7.
8. *Vatra*, foaie ilustrată pentru familie, an. I, Bucureşti, 1894, p. 18.
9. D. Ştefănescu, *op. cit.*, p. 7; S. Popescu, *Siva*, publ. în *Şezătoarea*, an. IV, Fălticeni, 1896, p. 7.
10. G. Dem. Teodorescu, *Poezii pop.*, p. 134.
11. Din domnia – voastră prin contractare s-a făcut dumniavoastră, iar prin aferezare: mniavoastră.
12. G. Dem. Teodorescu, *Poezii pop.*, p. 135.
13. Masatul e un sul de oţel, pe care măcelarii (în Moldova casapii) îşi ascut cuţitele.
14. Palanţă, pronunţie poporală în loc de balanţă. Oltenii au fost şi sînt vînzători de legume, fructe, carne etc.
15. G. Dem. Teodorescu, *Poezii pop.*, p. 135-136.
16. *Ţara nouă*, an. III, Bucureşti, 1886, p. 383- 384.
17. *Şezătoarea*, an. IV, Fălticeni, p. 7.
18. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densuşianu.
19. D. Ştefănescu, *op. cit.*, p. 8; B. P. Hasdeu, *Etym. magn.* t. II, p. 1222 şi 1223: „Vasilca sau Siva este o căpăţînă de porc împodobită cu mărgele, cercei, inele, brăţări, salbi, etc.; umblă cu ea cîntînd ţiganii în noaptea Sf. Vasile şi capătă bani, muşchi sau limbi de porc."
20. D. Ştefănescu, *op. cit.*, p. 8.

V. VERGELUL

Sub numirea de Vergel aflăm la poporul român trei specii de datine păstrate din moşi-strămoşi. Aceste trei specii se deosibesc una de alta parte prin timpul, scopul şi modul serbării lor, parte prin credinţele cu cari sînt îmbinate şi persoanele cari le serbează.

Mai înainte de a începe cu descrierea fiecăreia din aceste trei specii de Vergel, le voi premite în extras o deslușire, ca astfel din capul locului să se ştie despre ce este vorba: care e scopul principal al acestor datine şi credinţe, cînd se serbează şi cine le serbează.

Scopul principal al speciei prime de Vergel e profeţirea norocului pentru anul viitor, apoi petrecerea, cunoaşterea mai de aproape a persoanelor cari îl serbează, şi în urmă încuscrirea sau înrudirea. Această specie de Vergel se

serbează în seara spre Sfîntul Vasile sau Anul Nou şi, după cît ştiu eu pînă acuma, numai de către românii de prin unele sate de la munte din Bucovina şi Moldova. La acest Vergel iau parte feciori şi fete, bărbaţi şi neveste, tineri şi bătrîni, pe scurt: cine voieşte. Însă îndemnul la serbarea lui îl dau mai întîi feciorii şi părinţii cu fete mari.[1]

Scopul principal al speciei a doua de Vergel, care se serbează tot în seara spre Sf. Vasile sau Anul Nou, însă numai de către fete mari, e profeţirea şi cunoaşterea ursiţilor, adecă a bărbaţilor viitori. Această specie de datine şi credinţele cu cari e îmbinată se află, cu puţine deosebiri esenţiale, în toate provinciile locuite de români. Însă numirea ei de Vergel am aflat-o pînă acuma numai la românii din unele părţi ale Transilvaniei şi cu deosebire la cei din ţinutul Bîrgăului şi al Năsăudului.[2]

Scopul principal al speciei a treia de Vergel este mai întîi petrecerea, apoi primirea şi ospătarea oaspeţilor, cari se adună la această petrecere. Vergelul acesta îl serbează numai feciorii; la el se invită şi fetele mari dimpreună cu părinţii lor. În unele sate din Bucovina se serbează această specie de datine în ziua de Anul Nou după amiază, iar în altele în ziua de Lăsatul secului de Postul mare. Cînd anii sînt buni, mănoşi, atunci se serbează şi la celelalte lăsaturi de sec de peste an. Aşa feciorii din Ilişeşti[3] şi cei din Botuşana[4] îl serbează în ziua de Anul Nou după amiază, iar cei din Corlata[5] în ziua de Lăsatul secului. Românii din unele părţi ale Ungariei, precum cei din Şomcuta Mare şi împrejurime, îl serbează, ca şi cei din Bucovina în ziua de Anul Nou după amiază[6], cei din Banat în ziua de Bobotează[7], iar cei din comitatul Solnocului de mijloc din Transilvania în sărbătorile Paştilor[8].

Modul de serbare al acestor trei specii de Vergel e foarte diferit, atîrnă foarte mult de timpul, ţara, pînă şi de la satul unde se serbează, precum şi de la persoanele cari îl serbează.

Însemnez, totodată, că datina speciei a treia de Vergel trebuie să fie adusă în Bucovina, ca şi Berea sau Bereanul[9], din Transilvania, pentru că ea numai în acele sate din Bucovina se serbează, cari sînt colonizate cu români veniţi din Transilvania după anexarea Bucovinei la Austria. În celelalte sate, după cît mi s-a spus şi ştiu pînă acuma, nu se serbează nici într-unul; ba nici nu ştiu măcar să spună cum se numeşte această datină.

Ce se atinge de vechimea fiecăreia din aceste trei specii de Vergel, toţi românii, în satul cărora se serbează Vergelul şi pe cîţi i-am întrebat în această privinţă, mi-au mărturisit că aşa l-au apucat din bătrîni, de cînd s-au trezit, şi tot aşa le-au spus că l-au apucat moşi din strămoşii lor. Vasăzică Vergelul nu e o datină din timpurile mai nouă, ci de o vechime foarte depărtată.

I. Să vedem acuma cum se serbează prima specie a Vergelului, despre care am amintit mai sus.

Feciorii din ţinutul Dornei, în Bucovina, precum şi părinţii cu fete mari, bune de măritat, din acest ţinut, îndeamnă cu vreo cîteva zile înainte de Anul Nou pe un gospodar din mijlocul lor să facă Vergel. Acesta, credincios şi iubitor al datinelor străbune, nu se împotriveşte, ci cu cea mai mare plăcere şi bucurie se prinde că va face Vergel şi-l şi face. Se pregăteşte de bună vreme cu toate cele trebuincioase. Între altele, cumpără şi un polobocel de vin, ca de vreo cîteva vedre. Iară cînd soseşte seara Anului Nou, îndată după ce prinde

a se întuneca, începe a buciuma și a trîmbița[10], dînd de știre că e timpul să se adune toți cei ce voiesc să serbeze Vergelul.

Această buciumare și trîmbițare durează, în răstimpuri, cam pînă cătră unsprezece oare din noapte, cînd toți cei ce au avut să vie la Vergel s-au adunat. După aceea nu se mai buciumă în această seară.

După ce s-au strîns acuma o mulțime de feciori, fete mari, bărbați, neveste, băieți, copile, moșnegi, babe, în scurt toți aceia care au dorit să fie la Vergel, și după ce a cuprins fiecare un loc anumit, așterne stăpîna casei o masă cu o față de masă curată, iar gospodarul pune tot pe această masă un ciubăraș sau alt vas cu apă neîncepută. După aceasta, dîndu-se semn că Vergelul se începe, tot insul care voiește a-și cunoaște viitorul aruncă în apa din ciubăraș cîte un semn, adecă: un cuțitaș, un crucer, un bumb, un inel, o cheiță, un cercel, în scurt fiecare ce are la îndemînă și ce voiește, însă fiecare trebuie să-și cunoască semnul cînd se va scoate din apă. După aceasta se rînduiește un băiat de vreo 10-13 ani ca să scoată semnele. Băiatul rînduit, în vreme ce toți ceilalți adunați stau departe de masă, se apropie încet de ciubărașul cu semnele, dimpreună cu un alt om bun de gură, care se numește vergelator sau vestitor de Anul Nou.

Vergelatorul, avînd cîte un bețișor verde de pom în fiecare mînă, începe a toca încet cu aceste bețișoare pe marginea ciubărașului cu semnele și a ura:

Cine trece
Și petrece?
Irodia Doamne!
Trece Toma cel bogat,
Cu bici de foc înfocat,
Irodia Doamne![11]
Văile
Cu oile
Poartă Toma cîrmele,
Luncile
Cu juncile,
Poartă Toma vacile.
Vacile îs bune foarte,
Toma poate să le poarte.
Prin toate cîmpiile
Poartă Toma oile.
Oile-i sînt mari ca boi;
Lui Toma-i stă după oi.
Toma umblă tot pe munți
Alegîndu-și tot cai iuți.
Dintr-a lui herghelii mari
Își alege doi cai tari,
Și după vin se pornește.
Cătră slugi așa grăiește:
– Haideți feciori după vin
Ca s-avem cînd vom da fin!
Și așa zicînd se duc
Și vin de cel bun aduc.
Acum, dragii mei feciori,
Vom avea de sărbători.
Anul vechi, ia, se sfîrșește
Și cel nou ni se ivește.
Mergeți măi, tăiați un bou,
Căci mîni este Anul Nou!
Și fripturi bune făcînd,
Să bem vinul gîlgăind...
Semnele din acest vas
Să vă fie tot de tras,
De tras sorț de bucurie
Din anul ce o să vie.
Scoate-un semn și-mi spune drept
Mîne care an să-ncep?...

Sfîrșind vergelatorul de urat, băiatul orînduit vîră mîna în vasul cu apă și, scoțînd un semn și arătîndu-l adunării, întreabă zicînd:

– Al cui este anul ce se-ncepe dimineața?

Proprietarul semnului răspunde:

– Al meu este!

Vergelatorul zice atunci:

– Al tău noroc are să ți-l dea Dumnezeu de Anul Nou, de Sf. Vasile!

După aceasta, predînd proprietarului semnul, începe vergelatorul iarăși a toca cu bețișoarele pe marginea vasului și a ura:

Cine trece
Și petrece?
Irodia Doamne!
Trece Toma cel bogat
Cu biciul de foc înfocat.
Irodia Doamne! etc.

Și sfîrșind de urat, băiatul orînduit scoate alt semn din ciubăraș și întreabă al cui este.

După ce răspunde cel cu semnul, zice vergelatorul:

– Al tău noroc are să ți-l dea Dumnezeu de Sf. Bobotează.

Și tot așa, după fiecare urare, scoate băiatul orînduit cîte un semn, iară vergelatorul numește cutare sărbătoare însemnată sau pe vreun sfînt ce vine la rînd, cînd Dumnezeu are să dea noroc celui cu semnul.

După ce sfîrșește de înșirat toți sfinții și sărbătorile cele mai însemnate de peste an, dacă mai rămîn semne în vas, vergelatorul spune celui cu semnul că el va avea noroc la cutare vite, de exemplu: oi, capre, boi, vaci, cai, porci etc. Iar dacă și pe acestea le gătește de înșirat și semne tot mai rămîn în vas, atunci începe a înșira fiare sălbatice, spuind că cutare va avea parte de cutare fiară, va pușca-o sau va prinde-o așa și așa. Astfel merge, pînă se gătesc toate semnele de scos.

În răstimpul cînd vergelatorul urează și băiatul scoate semnele, domnește în casă oareșicare tăcere. Dar cînd vergelatorul începe a profeți că cutare sfînt, vită, sau fiară îi va aduce celui cu semnul norocul, atunci se nasc rîsete și hohote, cari durează cîteva minute, pentru că vergelatorul, ca un om isteț, prefăcut și dedat de mai înainte în profețirea norocului, știe așa de bine să potrivească vorba, că trebuie să producă rîsete și voie bună între cei de față.

De multe ori însă i se leagă ochii, așa încît nu poate vedea nimic, și atunci vergelatorul trebuie să spuie cum va fi viitorul celui cu semnul fără a-i ști de mai înainte numele. Atunci unele le nimerește, însă altele le spune așa de întortocate și de ciudate, încît și fără de voie ascultătorii trebuie să rîdă de profețiile lui. Așa, de exemplu, după ce băiatul scoate semnul unui bărbat, vergelatorul, socotind că e al unei fete, spune că viitorul său soț va fi un bărbat așa și așa de frumos, va avea stare bună, sau va fi un om urît, sărac și Dumnezeu mai știe cum. Și iarăși scoțînd semnul unei fete, spune că viitoarea sa nevastă va fi o fată bătrînă, uricioasă, și altele de asemenea.

Sfîrșindu-se astfel de scos toate semnele din vasul cu apă, vergelatorul încheie funcțiunea sa cam prin următoarea urare:

Anul Nou cu fericire
Să-l începeți și-n unire,
Tineri și bătrîni să fiți
Și cu toții să-nfloriți
Ca merii,
Ca perii,
Pe la mijlocul verii,
Ca toamna cea-mbelșugată,
Cu de toate îndestulată![12]

La aceste cuvinte răspund cei din casă prin strigăte de vivat și să trăiască! Iar mai mulți inși, cari cu puțin mai înainte de aceasta au ieșit anume afară,

încep a pușca atît din pistoale cît și din puști, slobozind vreo 10-20 de încărcături sau și mai multe după olaltă.

În urmă, după ce și rîndul împușcăturilor s-a sfîrșit, scoate gospodarul vasul cu apă, în care au fost semnele și, deșertîndu-l, aduce în locul apei, tot în acest vas, ca la o vadră de vin și-l pune pe masă. Apoi se așază mai toți cei de față la masă și încep a închina și a cinsti din vinul adus, petrecîndu-și, vorbind cîte de toate, glumind și povestind fel de fel de istorioare. Unii istorisesc cum se făcea mai demult Vergelul. Alții spun că lor li s-a împlinit tot ce le-a profețit vergelatorul în anii trecuți. În scurt, fiecare adaoge cîte ceva la voioșia generală. Fiecare caută a întrece pe antevorbitorii săi prin istorioare și glume, cari dau un avînt foarte plăcut și desfătător veseliei și voiei bune.

Într-aceea însă vinul din vas se tot împuținează, pînă ce nu rămîne nici un strop. Și de cumva gospodarul a mai ascuns vreun șip sau două de vin, voind a-l păstra pentru mai tîrziu și feciorii au dat de dînsul, nu i-l lasă, ci cumpărîndu-l de la dînsul, îl scurg și pe acesta pînă la cel din urmă strop.

După aceasta, sculîndu-se de la masă, se prind, mai ales feciorii și fetele, la joc și joacă pînă ce se face ziua mare, cînd se împrăștie și se duce fiecare la casa sa.

Danțurile și chiuiturile sau strigăturile cu cari se încheie Vergelul acesta sînt aceleași cari se joacă și se chiuie în decursul anului întreg.

Muzicanții, cari firește încă nu trebuie să lipsească de la această petrecere, sînt sau vreo doi-trei țigani cu violine și cu o cobză, sau un cimpoiaș cu cimpoiul. Pentru aceștia se îngrijesc feciorii. Ei îi caută, ei îi tocmesc și tot ei le plătesc pentru truda lor vreo cîțiva fiorini.

Lipsind muzicanții, ceea ce numai rar se poate întîmpla, atunci cîntă unul sau doi feciori din fluiere sau din triște, iar ceilalți bărbați și neveste, însă mai ales feciorii și fetele, joacă de se prăbușește pămîntul sub picioarele lor.

În fine, e de însemnat și aceea, că Vergelul acesta, pe lîngă profețirea norocului din anul viitor, mai are și scopul, după cum spun românii din ținutul Dornei, ca oamenii să facă cunoștință mai de aproape unii cu alții și ca feciorii să pețească pe fetele cele mari[13].

Tot cam așa se serbează această specie de vergel și de către românii din unele părți ale Moldovei, precum bunăoară de către cei din Cotîrgași-Broșteni, jud. Suceava.

Iată ce scrie în privința aceasta dl. I. Teodorescu:

„Și pi la noi sî arî ca și pi-aiurlea, și plugari au cu i tîrș[14], bghici, pchistol, fluir, urs, babî, moșniag, caprî, jîdan șî alti budihali urîti, meniti ca sî sparii pi cieli copchili șî neviesti dim sat.

După ce-o găti di-arat, sî ieu șî sî strîng cu tăți într-o casî dim sat, nămnitî di cu vremi di băietani cii măi di uamini, unii și-aduc dzîcalaș șî beuturî. Sî strîng pi urmî bărbați, fumei, fieti șî ori cini vre șî ari placeri.

Cieli feti harnici aduc mîncări ca acelia, gata di-acasî, colaci, plăcinti, pui fripți... Las cî la noi di-om timp di vriemi nu sî măi aduci-așa, da in sî ti faci pisti hraniți di ceia parti-m Cordun... și-apu sî viedz pitrecanii șî mîncări, di sî ai dzăci pintici, nu unu.

Tot amu mamili și-aduc copchilili, cari n-o mai ieșît în sat (la horă) diloc, și la gioc mni-o așadzî lîngî fata cei măi harnicî șî măi di gospodari din sat șî i-o aratî s-o aivî ori și cîn di pildî...

Și cum dzîc, după ci sî strîng, apu sî ieu șî s-aleg 2-3 flăcăi măi dim uamini, măi cu trieceri din sat; sî pun la capu miesî șî strîng di pi la fiști cari uom cîti-om lucru: o verigî, o mărge, iei ...om șirag di mărgieli, iei o păra bortită, și ori ci lucru însamnat, anumi-adus, șî sî pun tăti la om loc într-omun vas cu apî. Amu-i începutu vergielului.

După ci-o găti di pus lucrurli, om flăcău ie duauî linguri ori duauî vergieli di la stativi și dzîci:

– Ci sunî,
Ci răsunî?

Altu răspundi:

– Luncili
Cu giuncili,
Văili
Cu uoili

Zmnidzili
Cu caprili,
Vergielu cu fietili!

Amu dzîci tot cel dintîi:

– Da pim vaduri cini trieci?
– Trieci Toma cel bogat,
Cu cinci bghici-l bat.

Sunî din ineli,
Bati din vergieli,
Arodiia Duamni.

Șî ciel dintîiu scuati-om lucru pus în vas, șî dzîci c-o scos pi Sfeti Vasili, pi el îl scuati-ntîi, cî cu iel se înciepi anu.

Tăti lumia stă șî aștiaptî sî-i iasî norocu și sorocirea.

A cui o fost lucru scos, di-aciela-i ferici, cî-i ca și Sfeti Vasîli.

Și scuati pi urmă Bobotiadza, Sfeti Ioan șî pi rînd tăți Sfinți șî cinstiți Părinți, dzîcindu-sî la fiicari sfînt:

Ci sunî,
Ci răsunî?

După ci-o găti di scos tăt sfinți, cieli duauîspreci praznici împărătești șî tăti sărbătorili cîti-s într-on an, încep a sî scuati: casa, masa, plugu, cuasa... șî tăti bichisurile omului din casî și di pi-afarî, știadza, pchiua, muara, bătocu, ilău, barosu, foi... tîrla oilor, coșăriu, strunga, stîna, trîmghița, comarnicu, spătărili, budaca, găliata, vîrtieju, tăujeriu, culișeriu, hîrzobu, străcătoaria, fidileșu, zgîrfaciu, ciaunu, brigideu, mă rog tăti lucrurile, cîti trebi omulu ori cîn șî la ori șî ci.

Pi urmî încep cu pasîri, întîi cu cieli dumiesnici și pi urmî cu cieli din tîrș (pădure): găina, rața, gînsca, pichiria, găinușa, uliu, hultanu, ierunca (fugăi), cîrstielu, vrabghiia, mnierla, ciuarea, buha, huhuriedzu, pupîdza, bou di baltă.. tăti cielia, di-a ciru păru pîn și dihăniile.

Amu la mulț li sî pun porecli cum li-o fost norocu, pi cari l-o scos o dihanii urîtî ori cini ști ci dihanii rămîni cît a ci lumia. Numa la sărbători sî dzci:

Ci sunî
Ci răsunî...

La alti cielia nu.

După ci s-o fîrşit Vergeliu sî pun pi beuti şi pi giucati, sî măi triacă din năduhurli şi năcazurli omului ci sî duci.

Amu fiicari-ş aduci-aminti di vorba ceia:

Cieli buni
Sî s-aduni,

Cieli răli
Sî sî speli!

Băietani si-nsoţăsc şi au adusî din bunî vremi cinsti (rachiu). Îl cerb cu mnieri, cu cafè şi cu chiperi şi sî to bei şi sî cînţ.

Tot amu flăcăi-ş duc di mînî la capu miesi pi draga inimioari lor, şi-o cinstesc dimpreunî cu părinţi ori v-o rudenii di-i cu ie.

Pi la cîntători sî duc fieşti cari pi la casa cui i ari..."[15]

II. Să trecem acuma la a doua specie de Vergel, adecă la acea parte de datine şi credinţe, care, după cum am spus şi mai sus, cu puţine deosebiri esenţiale, se află în toate provinciile locuite de români.

E ştiut că fiecare om, fără deosebire, doreşte să-şi cunoască viitorul. Mulţi din poporul de jos întrebuinţează spre acest scop diferite mijloace superstiţioase. Unii aleargă pe la babele vrăjitoare, ca acestea să le caute în cărţi şi în palmă, să le arunce bobii, iar alţii se duc pe la zodieri, ca aceştia să le spuie tot ce stă scris despre dînşii în cartea sorţii. Însă dintre toţi aceşti oameni superstiţioşi şi plini de încredere în spusele şi tîlcurile zodierilor şi ale babelor ştiutoare, nimeni nu e aşa de curios despre viitoarea lor soartă ca fetele cele mari. Înţeleg pe fetele cari duc dorul măritatului. Dar curiozitatea acestora se mărgineşte mai mult numai la cunoaşterea ursiţilor, adecă a viitorilor lor soţi: cine şi cum vor fi aceştia? frumoşi sau uriţi? bogaţi sau săraci? tineri sau bătrîni? buni sau răi? blînzi sau înţinaţi? isteţi sau tăntălăi? şi la cunoaşterea timpului cînd se vor mărita. Iată ce voieşte mai înainte de toate să ştie o fată mare.

Însă e lucru rar ca o fată cinstită să alerge pe la zodieri şi vrăjitoare ca să-şi caute viitorul. Doară numai fetele cele stătute, cum le numeşte poporul, cari au trecut de mult peste anii măritişului şi totuşi ar vrea, sărmanele, să se mărite şi ele şi nu ştiu unde le e soarta şi norocul, unde le e partea; sau acelea cari cu orice preţ ar vrea să se mărite după cutare fecior, însă acela nici nu caută la dînsele. Numai unele ca acestea umblă pe la vrăjitoare. Fetele mai tinere nu fac aceasta nicicînd, ştiind prea bine că în seara spre Sfîntul Vasile sau Anul Nou ele pot să-şi cunoască viitorii lor soţi şi timpul cînd se vor mărita şi fără de ajutorul vrăjitoarelor, şi a zodierilor, şi atunci fără de-a intra prin gurile oamenilor, fără de a fi luate în rîs şi fără de a-şi pierde vaza şi numele cel bun, precum din contră şi-l pierd cele ce umblă pe la vrăjitoare şi zodieri.

În seara Sfîntului Vasile sau a Anului Nou, mai multe fete mari, cari voiesc să-şi cunoască ursiţii şi timpul cînd se vor mărita, se adună la o casă anumită sau şi la una dintre dînsele.

Această adunare de fete mari cu scopul de a cunoaşte ursiţii, timpul cînd se vor mărita, şi toată petrecerea lor se numeşte de către românii transilvăneni din ţinutul Bîrgăului şi al Năsăudului, după cum am spus şi mai înainte,

cu un cuvînt tehnic poporal, Vergel, iar de către românii din celelalte părţi ale Transilvaniei, Vergelat[16].

Principele Dimitrie Cantemir e cel dintîi şi, după cît ştiu eu pînă acum, cel de pe urmă autor român, care scrie despre o datină a moldovenilor de felul Vergelului, numind-o Vergelat.

Iată ce ne spune el despre această datină strămoşească:

„Vergelatul este o specie de devinaţiune, ce se face în noaptea spre prima ianuarie; moldovenii adecă pun în această noapte nişte vergele în anumită ordine şi cred că în dimineaţă li se arată tot binele şi răul, ce are să-i ajungă în decursul anului. Tot aceasta o fac şi prin linte, bobi şi oale, aşezate într-un mod cum ştiu ei"[17].

Ca despre toate celelalte datine şi superstiţiuni, despre cîte a scris Cantemir, aşa şi despre această datină străveche, ne-a lăsat numai un schelet, încît, cetind şirele de mai sus, nimeni nu-şi poate face o închipuire destul de lămurită despre ea. Alăturîndu-le însă şi asemănîndu-le cu cele ce vor urma mai la vale, vom afla cu toate acestea că Vergelatul lui Cantemir nu poate fi decît o schiţă foarte restrînsă şi mică a Vergelului din cestiune.

Dar să lăsăm Vergelatul lui Cantemir şi să ne întoarcem la obiect.

Am spus chiar din capul locului că, la această petrecere a fetelelor numită Vergel, participă numai fete mari. Feciorii, în genere, n-au intrare. Şi deşi participă vreunul, doi sau şi mai mulţi inşi, aceia nu se amestecă mai la nimic, ci stau numai deoparte şi privesc la cele ce se petrec.

Conducătoarea acestei petreceri de fete, care e de obicei o babă bătrînă, ce se pricepe foarte bine la asemenea lucruri, sau stăpîna casei, sau şi o fată mai expertă, se numeşte ursitoare[18].

După ce a înserat bine şi după ce s-au adunat toate fetele cîte au avut să se adune, ursitoarea face semn că profeţirea ursiţilor acuşi se începe, deci s-astupe bine ferestrele, ca să nu se vadă nimic de afară.

Fetele, supuse întru toate voiei ursitoarei, fac ceea ce li se porunceşte.

Ursitoarea aşterne acum masa, aduce o mulţime de obiecte, precum: cuţit, sare, pipăruşă, pîne, cărbune, apă, pieptene, perie, inel, piatră şi altele şi le aşază toate frumos lîngă olaltă. Apoi tot pe acea masă pune diferite vase, precum: blide, talgere, oale, scafe, şi altele pe cari le aşază întoarse cu fundul în sus. Făcînd aceasta ursitoarea spune fetei să iasă pînă-n tindă sau afară şi cînd va striga-o, să intre iar înăuntru.

Fata iese.

Ursitoarea şi cu celelalte fete ascund iute obiectele sub vasele de pe masă, adecă sub fiecare vas pun cîte un obiect. Apoi fetele se pun în jurul mesei, iar ursitoarea în frunte strigă fetei de afară să intre.

Uşa se deschide şi fata, intrînd, se apropie cu teamă de masă şi, cu mîna tremurîndă, ridică unul din vase.

Ursitoarea ia de sub vas obiectul ascuns şi, ursind, zice:

– Fata mea! tu ai ridicat un cuţit. Aceasta însemnează că ursitul, adecă bărbatul tău va fi un om aprig. El va avea o limbă ca şi tăişul cuţitului, cu care adeseori va tăia inima ta!

Biata fată, auzind aceasta, se sparie, i se face părul măciucă şi, gîlfezind, abia se mai poate ţinea pe picioare.

– Nu te spăria, draga mea! îi zice una din nevestele cari şi ele au venit la această petrecere şi stau deoparte, şi eu am ridicat odată un cuţit şi totuşi mi-am căpătat un bărbat destul de bun.

Ursitoarea face semn altei fete să iasă afară. Aceasta iese.

Cele dinăuntru schimbă iute obiectele de sub vase. Se face apoi semn şi fata de afară intră iar înăuntru. Ea merge drept către vreun vas şi-l întoarce. Sub acesta se află, d.e., un pieptene. Toate se uită acum cu curiozitate la ursitoare, să vadă ce va spune. Aceasta zice:

– Fata mea! Tu eşti norocoasă, tu vei avea un bărbat aspru, dar bun la inimă. Pieptenele e cam neplăcut cînd ne pieptănăm cu dînsul, dar apoi ne place părul frumos pieptănat.

Urmează acum o altă fată. Aceasta descopere, d.e., o pipăruşă.

– Şi tu vei fi norocoasă, draga mea! îi zice bătrîna ursitoare. Pipăruşa e iute, înfocată, dar apoi e şi bună, sănătoasă. Bărbatul tău va fi iute la mînie, dar după aceea bun şi iubitor!

A patra fată descopere, d.e., o bucată de cărbune.

– Tu vei avea un bărbat înalt, sănătos, bine făcut şi cam negricios, zice ursitoarea, dar bagă de seamă să nu-l aprinzi, pentru că nu-l vei putea stinge decît cu lacrămi!

A cincea fată descopere, d.e., sare.

– Fără sare nimic n-ar fi bun, începe ursitoarea, fără sare nici o mîncare nu s-ar putea face. Bărbatul tău va fi sarea ta, el îţi va face plăcută viaţa. Dragostea lui va fi pentru tine ceea ce este sarea în mîncare. Însă tu trebuie să te porţi cumsecade cu dînsul, căci de nu, vei fi ştiind zicala:

Sarea-i bună la fertură,
Însă nu peste măsură.

A şasea fată descopere, d.e., apă.

Ursitoarea începe:

– Apa e foarte folositoare, dar şi stricăcioasă, după cum adecă o ştim întrebuinţa. Bărbatul tău va fi un om bun dacă tu te vei purta bine cu el; dar dacă nu vei avea minte destulă, el va fi biciul tău!

Altă fată descopere, d. e., pîne.

– Draga mea! urmează ursitoarea, tu vei fi foarte norocoasă. Vei avea un bărbat bun ca pînea de toate zilele, sănătos, plăcut, şi iubit ca şi pînea, ce-o iubim mai mult între toate mîncările şi de care niciodată nu ne urîm[19].

Viind altă fată la rînd, descopere, d.e., o perie.

– Tu ai să te măriţi, fata mea, în scurtă vreme, zice ursitoarea, dar nu în satul tău, ci te vei mărita după un fecior de peste pădure, căci, vezi, peria însemnează pădure[20]. Ce se atinge de ursitul tău, ce să-ţi spun?... va fi cam bătrîn, un fecior tomnatic sau chiar văduvoi[21].Cît despre soarta ta, despre viitoarea ta viaţă, n-am nimic alta de zis decît să-ţi aduc aminte de cîntecul, pe care cred eu că-l vei fi ştiind poate şi mai bine decît mine... Ascultă:

În sat străin dacă-i mere,
De-ai mînca pîne cu miere,
La inimă nu mai mere;
De-ai mînca pîne cu vin,
La inimă-i tot venin.[22]

Fata care a venit acuma la rînd descopere, d.e., un inel. Ursitoarea, cum îl zăreşte, zice:

– Fiecare ştie că inelul însemnează logodnă. Deci tu, draga mea, ai să te măriţi cît de curînd aici în loc, în sat la tine, şi bărbatul tău are să fie un fecior tînăr, ştii colea cum zice cîntecul:

Mîndru, frumuşel,
Tras printr-un inel.

Cea din urmă fată descopere, d.e., o piatră.

– Ah! scumpa mea! exclamă bătrîna ursitoare, încreţindu-şi fruntea, îmi pare destul de rău, dar ce să-ţi fac, trebuie să-ţi spun că încă lung timp vei rămînea nemăritată. Aceasta însemnează piatra, bat-o pîrdalnicul s-o bată![23]

Astfel, una după alta vin la rînd toate fetele, cîte sînt adunate în acest Vergel, şi ursitoarea le urseşte, le explică şi profeţeşte, după obiectele ridicate, cum vor fi ursiţii, viitorii lor bărbaţi. Fireşte că obiectele, cari au fost odată ridicate, ursitoarea nu le mai tîlcuieşte şi de a două oară, ci tîlcul, explicarea dată fetei de mai înainte rămîne şi pentru cea din urmă.

Afară de aceasta, mai e încă şi aceea de observat, că nu pretutindenea şi nu toate obiectele despre cari ne-a fost pînă aicea vorba se întrebuinţează spre cunoaşterea ursiţilor, ci ele variază după ţări, ba uneori chiar după ţinuturi şi comune. Asemenea nu fiecare ursitoare dă obiectului descoperit unul şi acelaşi înţeles.

Aşa, în unele părţi ale Bucovinei, pe lîngă unele dintre obiectele înşirate mai sus, se mai întrebuinţează, spre acelaşi scop, încă şi un *puişor*, adecă o monedă de 10 cr. în argint, cu înţelesul de tinereţe, un struţ de busuioc cu înţelesul de dragoste, un şomoltoc de buci cu înţelesul de bătrîneţe şi o oglindă cu înţelesul de frumuseţe.[24]

Tot aşa se întîmplă şi în celelalte ţări locuite de români, precum găsim la românii din Transilvania[25] şi la cei din Moldova[26].

Sfîrşind cu vasele şi cu obiectele mai sus înşirate, le strîng de pe masă, le pun fiecare la locul lor şi încep a-şi profeţi prin alte mijloace care le va fi soarta, precum: prin topirea plumbului, prin albuş de ou, prin peri de porc, prin o para sau ban, prin lumînărele şi prin turtiţe de aluat.

Să începem mai întîi cu topirea plumbului sau a cositoritului.

Fetele adunate pun apă rece ne-ncepută[27] într-o strachină, însă mai ales într-un pahar. După aceasta topesc într-o lingură sau în altceva plumb şi apoi îl toarnă în apă. Dacă din plumbul turnat în apă se formează ceva ca un chip de om, atunci se crede despre fata, pentru care se face aceasta, că se va mărita; iar dacă nu se formează nimic, decît numai nişte grămezi de plumb, din cari nimic nu se poate deduce şi explica, atunci se crede că nu se va mărita. De cumva însă se formează un chip de om şi pe lîngă el mai multe puncte, atunci crede fata, care a topit plumbul, că viitorul ei bărbat, ursitul ei, va fi om bogat, om cu stare; iar de cumva se formează numai chip de om fără de puncte, atunci crede că viitorul ei bărbat va fi om sărman[28]. De se formează din plumbul topit şi turnat în apă o biserică, viitorul soţ al fetei va fi preot; de se formează pădure, bărbatul ei va fi pădurar; de se formează o cruce, crucea e

ursitul ei, vasăzică n-are ce să mai aştepte la măritat, căci încă înainte de aceasta are să moară. De se formează un fel de suliţă, sabie sau puşcă, atunci bărbatul ei va fi soldat. În scurt, după forma ce o capătă plumbul topit îşi explică fiecare fată sau mai bine zis le-o explică ursitoarea fiecăreia cum îi va fi bărbatul, ce fel de stare şi meşteşug va avea, cum va fi la făptură şi cam cît are să trăiască[29].

Unele fete întrebuinţează, în loc de plumb, ceară[30].

După topirea sau vărsarea plumbului, urmează perii de porc.

Fetele dau la o parte din vatra focului cărbunii şi cenuşa, aşa ca vatra să rămîie curată. După aceasta, fiecare fată ia pe rînd cîte doi peri de porc şi, menindu-i, dă unuia numele unui fecior pe care şi-a pus ea de mai înainte ochiul, adecă pe care şi-l doreşte de soţ, iar altuia numele său. Pe acei peri, astfel botezaţi, îi pun în vatra focului, zicînd:

Cum nu stau perii de porc pe foc,
Aşa să nu steie ursitul meu în loc!...

Dacă prin fierbinţeala focului se întîlnesc perii şi se împreună, se crede că numiţii tineri se vor căsători, iar dacă perii se depărtează unul de altul, atunci tinerii, ale căror nume le poartă aceşti peri, nu se vor căsători împreună, adecă fata nu va avea parte de feciorul pe care şi-a pus ochiul[31].

O seamă de fete din Transilvania întrebuinţează spre acelaşi scop, în loc de peri de porc, două frunzişoare de saschiu sau bănuţ. Pun adecă pe vatra bine măturată şi înfierbîntată a focului două frunzişoare de acestea şi dacă, uscîndu-li-se vîrfurile, se încovoaie una spre alta, cununia e sigură; încovăietura în partea opusă a uneia din frunzişoare însă indică necredinţa amantului sau a amantei, pe care o reprezintă frunzişoara respectivă. Sau dacă, beşicîndu-se şi învîrtindu-se, se apropie una de alta, iubirea nu va fi zadarnică; dacă se depărtează, e semn rău; iar dacă frunzişoara, arzînd, se învîrte roată, avem să aşteptăm noroc în anul viitor, la din contra, nenorocire"[32].

După ce sfîrşesc cu perii de porc, încep a-şi profeţi soarta şi norocul prin un albuş de ou. Iau adecă un blid, însă mai ales un pahar cu apă rece neîncepută, apoi sparg un ou de găină şi lasă să-i curgă tot albuşul în apă. Dacă din albuşul acesta se formează în cîtva un chip de om, atunci fata, pentru care se face această cercare de noroc, se va mărita în anul ce urmează. Iar dacă din acest albuş nu se formează nimic din care să poată fata alege şi explica, atunci crede că nu se va mărita. De cumva din albuşul turnat în pahar se formează un chip de om şi pe lîngă dînsul mai multe puncte, atunci crede fata că viitorul ei bărbat va fi om bogat şi va avea oi multe; iar de cumva din albuş se face chipul singur, fără puncte, atunci crede ea că viitorul ei bărbat va fi un om sărac."[33]

Fetele din unele părţi ale Transilvaniei iau un pahar cu apă neîncepută şi apoi, spărgînd un ou, îl toarnă într-însul. Dacă oul pînă dimineaţă se umflă şi creşte afară din pahar, atunci e sigur că fata care l-a turnat se va mărita în anul viitor; din contra, dacă oul se aşază pe fund, speranţa e pierdută. Dacă pe gălbenuşul oului se prezintă figura unui copil, însemnează ruşine, secriul, moarte."[34]

După cele arătate pînă aici, urmează jocul cu paraua sau cu banul. Acesta se face în următorul chip:

Fata de casă, unde se serbează Vergelul, aduce apă proaspătă din fîntînă şi, turnînd-o într-o strachină curată, o pune pe masă. Strachina trebuie să fie plină cumsecade. Apoi, fiind fiecare fată prevăzută de mai înainte cu cîte o para, cu un ban rău, încep una după alta a lăsa să cadă banul cam de sus în strachină, făcînd mai întîi semnul crucii peste apă şi grăind încet:

– De-a fi să-mi fie cutare partea, ursitul, să sară paraua din apă; iar de-a fi să nu-mi fie, să nu sară!

Sau:

Dac-a fi să sară banul,
Să mă mărit pîn-la anul!

Dacă banul sare din apă, e semn bun, căci feciorul, la care a gîndit fata cînd a aruncat banul, va lua-o. Şi cum sare banul, toţi cei de faţă se bucură; toţi strigă şi întreabă rîzînd pe aceea care l-a aruncat: la cine a gîndit. Iar de nu sare banul din apă, atunci nu e semn bun, căci feciorul la care a gîndit fata nu-i va fi partea; cu toate aceste şi pe aceasta o întreabă: la cine a gîndit cînd a aruncat banul.

Astfel aruncă fiecare de trei ori, gîndind la una şi aceeaşi persoană. După aceasta, combinează feciorii şi fetele de faţă împrejurările, cum vor procede cu peţitul, însuratul şi măritatul."[35]

După ce au venit toţi la rînd, după ce fiecare a aruncat paraua, banul, purced la alt mijloc de a-şi ghici şi cunoaşte viitorul şi anume prin două lumînărele.

Fac adecă două lumînărele mici şi subţirele de ceară, şi de este cu putinţă din ceară curată. Lumînărelele acestea le fac la un capăt turtite, sau le pun pe nişte coji de nucă, ca să poată pluti pe apă. Apoi le aprind, le dau drumul pe apa din strachina de mai înainte, făcînd printre ele semnul crucii şi menindu-le, adecă dînd uneia numele unui fecior, iar celeilalte numele unei fete. Dacă aceste două lumînărele, plutind pe apă, se împreună, cred toţi că acei doi tineri, ale căror nume le poartă lumînărelele, se vor căsători cît de curînd; iar de nu se împreună, nu-i speranţă de nuntă. Sau dacă în urmă una sau alta din lumînărelele scăpătează, adecă se cufundă în apă, e semn că acela pentru care a fost menită va muri.[36]

Tot cam aşa fac şi cred şi fetele din unele părţi ale Transilvaniei[37] şi ale Moldovei[38].

Altele iau o lumină subţirică de ceară curată şi, aprinzînd-o, o lipesc de marginea unui blid, în care se află apă neîncepută, astfel ca, după ce prinde a arde, să poată picura dintr-însa în apă. Dacă lumina, după ce a început a arde cu flacără, începe a sfîrîi şi ceara ce picură dintr-dînsa produce, atît cînd picură cît şi cînd ajunge în apă, un fel de sunet ca tiii, atunci e semn că fata, pentru care s-a lipit lumina, se va duce din casă, adecă se va mărita în anul ce urmează; iar dacă picurii produc un sunet ca siii, atunci e semn că nu se va mărita.[39]

Mai alte fete picură dintr-o lumînare de la Paşti, într-o strachină cu apă neîncepută, două picături, pe cari le menesc: una pentru fată, cealaltă pentru

ursit; dacă picăturile se unesc, nunta-i pe aproape; dacă nu, atunci mai cam pe așteptatele.[40]

În fine, unele fete fac mai multe lumini de ceară și pe fiecare lumină o pun în cîte un tălgeraș sau luntrișoară, făcute asemenea de ceară. După aceasta, dîndu-se fiecăreia numele unei persoane care se află în casă, le pun să plutească deasupra apei ce se află într-o strachină. Dacă arde lumînarea toată, atunci se zice că persoana al cărei nume îl poartă va trăi pînă la adînci bătrînețe; dacă arde numai pe jumătate, se crede că va muri în floarea vieței.[41]

În acest chip trece la rînd fiecare și cu lumînărelele.

Urmează acum tîlcuirea sorții și a norocului prin mijlocul turtițelor de aluat.

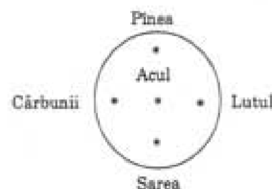
Aceasta se face în următorul mod:

Fata de casă unde se serbează Vergelul se duce la fîntîna de unde iau totdeauna apă și, scoțînd o ciutură de apă, ia o gură din ea, o duce în casă și o pune într-o strachină. După aceasta, aducînd făină și turnînd-o în strachina cu apa adusă precum s-a arătat mai sus, fiecare fată frămîntă făina și-și face cîte-o turtiță, pe care, cocînd-o în vatra focului și ungînd-o cu unt sau cu untură, fiecare fată își însemnează turtița sa și o dă apoi unei mîțe s-o mănînce. Fata, pe a căreia turtiță o va mînca mîța, are să se mărite în anul ce vine. Dacă mîța o va mirosi numai, fetei o să-i vie starosti. Iar fetele, ale căror turtițe au rămas neatinse de mîță, n-au ce mai trage nădejde că se vor mărita în anul ce urmează.[42]

O seamă de fete întrebuințează spre același scop, în loc de turtiță, un fel de colțunași sau piroști[43], una sau mai multe bucățele sau gologoațe de mămăligă[44], mai multe găluștele[45] sau bucățele de slănină[46], pe cari de asemenea le dau unei mîțe sau unui cîne spre mîncare.

Fetele din unele părți ale Moldovei, voind a ști de vor avea bărbați bețivi ori nu, și ce băutură anume vor bea, mai fac încă și următoarea vrajă: omul de gazdă, la care s-au adunat fetele, umple cîteva ulcele cu diferite băuturi, precum: vin, rachiu și altele, iar unele cu apă; apoi le duce afară și le lasă în tindă ori pe prispă. Fetele ies cîte una și aleg o ulcică, și ce băutură găsesc aceea cred ele că vor bea-o bărbații lor. Iar fata care ia ulcica cu apă nu va avea bărbat bețiv.[47]

Unele fete din Bucovina iau trei cărbuni stinși, o bucățică de lut, una de pîne și una de sare și le pun pe toate în cruciș pe o sită întoarsă cu pînza în sus, iar la mijlocul acestor obiecte pun un ac sau un bold înfipt într-o fărmătură de pîne.

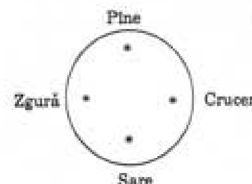

După ce au făcut aceasta, învîrtesc ața, care e prinsă în ac sau legată de bold, de două ori pe degetul arătător de la mîna dreaptă, ridică puțin acul sau boldul în sus și rostesc următoarele cuvinte:

Sfinte Vasile!
Spune-mi:
Vine mirele sau nu?
De vine,
Să tragă la pîne
Și sare!
De nu vine,
Să tragă la lut și la cărbune!

Dacă, după rostirea acestor cuvinte, fărmătura în care e înfipt acul sau boldul se trage spre pîne și sare, atunci înseamnă că mirele fetei respective va fi om cu meșteșug (meseriaș) iar de se trage spre cărbune sau lut, mirele ei va fi agricultor.[48]

Alte fete, tot din Bucovina, pregătesc de cu zi o sită, pe care pun asemenea în cruciș o bucățică de pîne, una de sare, una de zgură și un crucer:

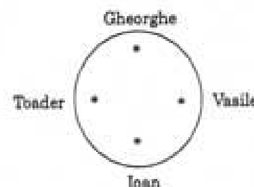

Pe la miezul nopții pun mîna cu ochii închiși pe sită și zic:

Eu nu pun mîna pe sită,
Ci o pun pe-a mea ursită,
Care-i de Dumnezeu dată
Și de la oameni lăsată!

Dacă a pus mîna pe pîne, ursitul ei are să aibă noroc la pîne; dacă a pus-o pe crucer, are să aibă mulți bani; dacă a pus-o pe sare, are să aibă de toate; iar dacă a pus-o pe zgură, va fi fierar.[49]

Fetele din unele părți ale Moldovei, din contra, iau un fund, fac pe dînsul patru semne cu cărbune sau cu cretă, în formă de cruce: menesc la fiecare semn numele unui flăcău căruia îi trag nădejdea, d.e.:

Iau apoi un fus de tort și prind a-l suci pe fund, și asupra căruia semn stă fusul, feciorul acela o va lua de soție.[50]

În fine, fiecare fată din ținutul Năsăudului în Transilvania merge în seara lui Sîn-Văsîi „la casa unde umblă dînsa în șezătoare, ducînd cu sine o cununiță. Această cununiță este făcută din coajă de măr“ bun, în mărime cam de 3-6 cm în diametru; pe lîngă coajă e învelit ceva bumbac sau scul colorat.

„Pentru ca fiecare fată să-şi poată cunoaşte veriguţa, cum numesc ele această cununiţă, pe lîngă aceea că cununiţele variază în mărime, mai au şi ceva bumbac sau scul verde, albastru, negru, galbin etc., ca semn de distingere.

Adunîndu-se toate fetele din o respectivă şezătoare, închid uşa, ca să nu intre feciorii înăuntru, iau o cofă nouă, nefolosită încă, plină cu apă (luată din vreo apă) curgătoare, nu din fîntînă, şi din care apă nu este iertat să beie nimeni, pentru că altcum nu-i de leac, pun toate cununiţele în cofă, însă aşa ca fiecare cununiţă să fie văzută de toţi cînd s-a pus; apoi una dintre fete, cea mai isteaţă, ia un mănunchi, (o legăturiţă) de busuioc uscat, îl bagă în cofă şi începe a învîrti cununiţele prin apă, pînă cînd s-au legat toate sau cele mai multe de busuioc.

În timpul cît se învîrtesc cununiţele în cofă, toate fetele sînt strînse în jurul cofei, asupra căreia se află întinsă o năframă mare, ca nimeni să nu poată vedea în cofă. Fetele, în timpul acesta, ţinînd fiecare o margine a năfrămii apropiată de gură, cîntă următoarea poezie:

Sîn – Văsîi, Văsîi,
Unde te găsii,
La vadul bogat;
Cine te-a legat?
Petrea cu Ignat.
Dă-mi, Doamne, bărbat,
Să mă culc în pat,
Să fac un ficior,
Să-l cheme Ion!
– Sus, vere, drăguţă,
Scoate-mi veriguţă!

Fiecare vers, în cîntare, se repetă de două ori, şi cînd ajung de cîntă cele două versuri din urmă, se ridică năframa.

Fata care a învîrtit busuiocul în cofă îl scoate acum afară şi fără a fi iertat să se atingă cineva de el, ţinîndu-l sus", se uită fiecare fată să vadă ori de s-a prinde sau nu cununia ei de el şi, dacă da, observă unde s-a prins: mai sus sau mai jos de busuioc.

„Aceasta o fac pentru aceea, deoarece se crede că acea fată a cărei cunună nu s-a lipit de busuioc nu se va mărita în anul acela şi că, cu cît cununiţa s-a legat mai sus pe busuioc, cu atît fata respectivă se va mărita mai curînd.

Luîndu-şi apoi fiecare fată cununiţa sa, prinsă de busuioc, o bagă din nou în cofă; repeţesc de trei ori" cîntecul de mai sus. „După ce au scos a treia oară cununiţele din cofă, încep a trage concluziuni, care se ţin de foarte adevărate. Aşa, de exemplu, dacă cununiţa unei fete a ieşit de toate trei ori pe busuioc, fata respectivă desigur se va mărita în acel an; dacă a ieşit numai de două ori sau numai o dată, atunci este posibilitatea să se mărite; dacă însă la o fată nu i-a ieşit niciodată cununiţa pe busuioc, aceea hotărît că în acel an nu se mărită; şi în urmă, la care fată i-a ieşit cununiţa mai sus pe mănunchiul de busuioc, aceea se va mărita mai întîi, şi viceversa.

După aceasta, fiecare fată îşi ia cununiţa sa, merge drept spre vreun gard din apropiere cu ochii închişi şi de la parul, pe care a pus prima dată mîna, numără nouă pari în oricare parte şi în parul al noulea îşi pune cununiţa. Deschide apoi ochii şi, dacă parul e drept, din lemn frumos şi cu coajă, crede că bărbatul ei va fi om frumos, isteţ şi avut; dacă parul e clenciuros (cu noduri), strîmb şi urît, urît îi va fi şi bărbatul; iar dacă parul e fără coajă, bărbatul ei va fi sărac. Dacă s-ar întîmpla ca parul de al noulea să fie

îngemănat, adecă doi pari lîngă olaltă, unul de o parte, altul de cealaltă parte pre lîngă gard pentru sprijinirea acestuia, se crede că respectiva va avea doi bărbaţi.

Datinele descrise pînă aici sînt cunoscute la românii din jurul Năsăudului „sub numele de Veriguţă: se zice de exemplu: mergi la Veriguţă? Ai fost aseară la Veriguţă etc., şi aceasta pentru aceea, deoarece cununiţa cea de coajă de măr se numeşte exclusivamente veriguţă."[51]

Toate datinele înşirate pînă aici se petrec mai mult numai în casă, la zarea unei lumînări sau, în lipsa acesteia, la zarea unui opaiţ. Fiecare fată asistă la cercarea norocului celorlalte, fiecare se bucură sau, după împrejurări, se scîrbeşte de rezultatul nefavorabil al suratelor sale. Însă în genere, fie cum va fi acel rezultat, voioşia şi glumele nu lipsesc nici uneia, căci deşi se întîmplă ca unei fete să nu i se fi nimerit după cum i-a fost dorinţa, îşi calcă pe inimă, se face, deşi numai ea şi Dumnezeu ştie cum, că nu-i pasă; apoi şi celelalte fete o îmbărbătează, spuindu-i că doară nu va fi tocmai aşa după cum i s-a arătat.

De multe ori voioşia trece în rîsete, din cauza figurilor pocite sau a altor semne, cari se arată din topitul şi vărsatul plumbului, cît şi din albuşul oului. Şi cu cît acestea sînt mai diforme şi mai ciudate, cu atîta voioşia se măreşte.

După ce au împlinit şirul profeţirilor cu celea ce s-au arătat mai sus, ies toate afară, purtînd cu sine un lingurariu cu linguri cu tot şi cu o ciobotă. Cum au ieşit afară, fiecare fată scutură pe rînd lingurariul cu lingurile şi, după ce încetează de scuturat, ascultă cu luare-aminte să audă nu vor lătra dincotrova cînii. Dincotro latră cînii, într-acolo cred ele că se vor mărita.[52]

Unele, voind a şti încotro se vor mărita, încalecă pe melesteu, se suie pe poartă şi strigă:

U! Ursitorul meu! încotro eşti?

Şi din care parte încep cînii a lătra, dintr-acolo cred că le va veni ursitul.[53]

După ce se perindează cu lingurarul, încep cu ciobota, şi anume fiecare fată pe rînd o aruncă peste casă. Aceasta însemnează că încotro va fi căputa ciobotei căzută jos, după ce aceasta a căzut, într-acolo va fi viitoarea casă a aceleia care a aruncat-o.[54]

Unele fete întrebuinţează, în loc de ciobotă, un papuc pe care de asemenea îl aruncă peste casă; şi încotro pică papucul cu gura, într-acolo cred ele că se vor mărita.[55]

De aici, după ce au sfîrşit şi cu ciobota sau cu papucul, se iau cu toatele şi se duc în tăcere pînă la o casă megiaşă, unde ştiu că sînt copii mici, spre a începe alt şir de profeţiri, şi anume să cerce norocul cînd se vor mărita: în timp scurt? ori mai tîrziu? în anul ce vine, ori în celălalt an? Aceasta o cunosc ele din aceea că încunjură fiecare pe rînd de trei ori casa, iar la a treia oară se pune aceea care a încunjurat-o lîngă o fereastră şi, tăcînd mulcom, trage cu urechea să audă ce se vorbeşte în casă. Dacă aud că în casă părinţii zic copiilor: „du-te!", „cară-te!" sau „mergeţi de-aice!", este semn de bucurie, căci de bună samă au să se mărite, se vor duce de la casa părintească. De aud pe părinţii din casă strigînd către copii: „vină mai degrabă!" sau „vină mai iute!", peţitorii vor sosi chiar în cîşlegile de iarnă.

Iar de aud zicîndu-se în casă: „şedeţi locului!" sau „stăi!" sau „nu te urni din loc!", atunci nu e semn bun, căci fata care a ascultat nu se va căsători în anul ce urmează.[56]

Sfîrşind fiecare fată de ascultat, se duc toate la altă casă, unde ştiu că sînt lumini de cununie, şi, cerîndu-le pe vreo cîteva minute de la proprietarul lor, le aprind şi merg cu dînsele la o fîntînă. Aici la luminile aprinse, fiecare se pleacă şi caută în apă. Dacă fata care s-a aplecat vede în apă o umbră de bărbat care-i este cunoscut, e semn sigur că se va căsători cu acea persoană, a căreia umbră i s-a arătat în apă.[57]

Acestea sînt datinele şi credinţele, la a căror manifestare iau parte şi feciorii, însă ei la întreaga petrecere au un rol secundar, după cum am mai spus-o de vreo cîteva ori; ei mai mult privesc şi combină din cele ce li se arată fetelor cum vor purcede cu peţitul şi însuratul.

Vine însă acum un şir de datine şi credinţe proprii numai fetelor, la a cărora manifestare caută să nu fie nimeni de faţă ca să le vadă. Aceasta e o mare taină pentru dînsele. Şi eu le dau toată dreptatea, căci un praşcău, un om de nimica, văzîndu-le, poate să le ia în rîs, sau, ce e şi mai rău, poate încă să le facă şi alte neplăceri. Drept aceea, se despărţesc acum de feciori şi, lăsîndu-i să meargă unde voiesc, ele se duc la casa uneia dintre dînsele, şi acolo îşi urmează profeţirile despre cari vom vorbi mai pe larg în capitolul următor.

E de însemnat şi aceea că, cu cît e afară mai întuneric cu atît cred ele a fi mai bine pentru dînsele, căci atunci sînt scutite de ochii cei răi ai lumii.

III. Am văzut, din cele expuse mai sus, cum serbează românii din ţinutul Dornei în Bucovina şi cei din jud. Sucevei în Moldova Vergelul lor; am văzut şi aceea cum serbează fetele române de pretutindenea un şir de datine şi credinţe cari asemenea se numesc Vergel. Aceste datine, după cum ni se spune, sînt foarte vechi, căci aşa le-au apucat şi le-au serbat moşi din strămoşii noştri, precum se serbează şi în ziua de astăzi.

Vine acum rîndul să vorbim despre o datină a feciorilor tot atît de veche şi de interesantă ca şi cele de mai înainte, care poartă acelaşi nume, dar care de un timp încoace în unele sate s-a dat cu totul uitării.

Voind a descrie cu de-amăruntul şi această datină ca şi pe cele de mai înainte, am fi nevoiţi să reproducem, dacă nu tocmai întreagă, apoi cel puţin cea mai mare parte din descrierea Berii sau a Bereanului. Aceeaşi regulă se observă la acest Vergel atît de către feciorii cari îl fac, cît şi de către fetele cari iau parte la dînsul, avînd totodată acelaşi scop ca şi Berea sau Bereanul, adică: petrecerea tineretului, cinstirea şi ospătarea părinţilor acestuia şi a altor oaspeţi bineveniţi, cari se adună ca privitori la această petrecere.

Deci, ca să nu mai repetăm ceea am spus o dată, în descrierea Vergelului de faţă vom fi cît se poate de scurţi.

Vergelul acesta nu se serbează în una şi aceeaşi zi, ci feciorii din unele părţi ale Bucovinei, şi anume cei din Ilişeşti şi cei din Botuşana, precum şi cei din Şomcuta Mare din Ungaria şi din împrejurimea ei, îl serbează în ziua de Anul Nou după amiază; cei din unele părţi ale Banatului, în ziua de Bobotează după amiază; cei din Corlata în Bucovina, în ziua de Lăsatul secului, iar cei din Transilvania, în sărbătorile Paştilor. Mai pe scurt: timpul cînd se serbează nu e acelaşi, modul cum se serbează la feciorii din Bucovina şi Ungaria e mai acelaşi, pe cînd la cei din Banat şi Transilvania se deosebeşte în cîtva. În ce constă deosebirea aceasta vom vedea mai apoi.

Să începem mai întîi cu descrierea Vergelului feciorilor din Ilişeşti.

Feciorii din acest sat, cari voiesc să serbeze Vergelul, pun toate de mai înainte la cale, unde au să-l serbeze şi pe cari din fete să le poftească; apoi tocmesc muzicanţi şi aleg din mijlocul lor pe doi inşi, pe cari îi numesc colceri şi cărora le încredinţează conducerea Vergelului.

Sosind seara Sf. Vasile sau a Anului Nou, mai mulţi feciori, luînd cu sine cîte un şip cu rachiu, se duc pe la toate casele, unde sînt fete mari hotărîte să fie invitate, şi le poftesc dimpreună cu părinţii lor ca să binevoiască a veni pe a doua zi la Vergel.

La fiecare casă în care intră, după îndătinata dare de bună vreme sau bună seara şi după o scurtă convorbire, care mai totdeauna e în versuri, învitătorii cinstesc mai întîi pe tatăl fetei, apoi pe maică-sa şi-n urmă pe fată, zicînd că le-ar fi cu mare plăcere şi s-ar bucura dacă nu i-ar trece cu vederea, ci s-ar osteni pe vreo cîteva ore pînă la petrecerea lor.

În ziua de Anul Nou, după amiază, se adună mai întîi feciorii cari fac Vergelul la o casă anumită, cu al căreia stăpîn însă sînt înţeleşi de mai înainte.

Fiecare fecior e îndatorit, cînd vine la Vergel sau şi cu o zi mai înainte de aceasta, să aducă băuturi pentru oaspeţi şi bani pentru muzicanţi: acestea se dau în stăpînirea colcerilor. Fără de această contribuţiune nu este iertat nici unui fecior să pună piciorul în joc, nici nu poate să aştepte că va căpăta ceva din mîncările ce le aduc fetele.

După ce s-a adunat cea mai mare parte din feciori, încep muzicanţii să cînte iar feciorii să joace.

Cel mult peste o oră încep a se aduna şi fetele din toate părţile, dimpreună cu mamele lor, cari aduc bucate, ce le numesc cinste, precum: colaci, plăcinte, mere, nuci, găini fripte, babe şi altele.

Pentru fata care n-are mamă, duce cinstea o soră a sa măritată, o mătuşă, sau o vecină. Niciodată însă nu duce cinstea fata singură.

Colcerii, cum văd că a sosit atare mamă cu fiică-sa, îndată le ies înainte şi le poftesc în casă, le pun după masă şi le închină cîte un pahar de băutură. Iar după ce le-au primit cinstea, după ce acestea au închinat cîte un pahar de băutură şi au îmbucat cîte ceva din bucatele puse pe masă, iese fata afară unde o aşteaptă jocul.

Astfel sînt întîmpinate şi ospătate toate fetele de-a rîndul cîte aduc bucate.

În scurt, aceeaşi datină, aceeaşi primire, cinstire şi ospătare, aceleaşi apucături se observă la Vergelul acesta ca şi la întrunirea numită Bere.

Danţurile şi chiuiturile sînt tot aceleaşi cari se uzitează de către feciorii din Bucovina peste tot anul. O singură abatere, mai cu seamă cu privire la chiuituri, constă întru aceea că feciorii, de astă dată, cînd strigă în joc, nu critică, nu iau în rîs, sau cum se zice peste picior, pe nici una din fetele cari au adus cinste. Ei se poartă faţă cu dînsele cît se poate mai omeneşte şi caută să le joace pe toate de-a rîndul şi cît se poate mai de multe ori, ca nu cumva mai pe urmă una sau alta să aibă cuvînt a se plînge că n-a fost băgată în seamă şi că, prin urmare, numai degeaba le-a adus cinstea, căci n-a fost de obrazul lor.

Fiecare fecior, dar mai cu seamă colcerii, caută ca toată adunarea, toţi oaspeţii poftiţi şi cei bine veniţi să fie deplin îndestulaţi cu primirea, cinstirea, petrecerea şi purtarea lor.

În acest chip durează Vergelul feciorilor din Ilişeşti pînă ce înnoptează bine. După ce începe a înnopta, fetele se duc pe acasă. Feciorii şi cu alţi bărbaţi mai rămîn şi se mai petrec, cinstind, ospătînd şi jucînd pînă într-un tîrziu de noapte, cînd apoi se duc şi ei pe acasă.

Tot cam aşa serbează Vergelul şi feciorii din Corlata. Aceştia încă aleg doi inşi din mijlocul lor, cari se împuternicesc ca să strîngă şi să privegheze cinstea adusă de fete, să conducă Vergelul, să primească şi să cinstească oaspeţii, să păstreze ordinea cuvenită, în scurt să caute ca întreaga petrecere să fie în cea mai bună orînduială.[58]

Ce se atinge de Vergelul feciorilor din Botuşana, avem următoarele amănunte, pe cari a binevoit să ni le comunice venerabilul exarh şi paroh din loc, dl. N. Sbiera:

„La Vergel, ne scrie sfinţia sa, poftesc doi feciori[59] pe fetele cari le plac lor, nu însă de-a rîndul pe toate, ca în ziua de Anul Nou, să vie la Vergel. Fetele duc de-a rîndul mîncări, fiecare ce are, iar feciorii plătesc muzica şi băutura. Acestea toate se strîng la o casă anumită, anume hotărîtă spre acel scop. De către seară se adună o ceată de feciori la acea casă, iar nu toţi feciorii cîţi sînt în sat, ci după alegerea lor, un număr amăsurat localităţii şi numărului fetelor invitate, şi pregătesc mese în acea casă.

Fetele cari vin cu bucatele pregătite le pun pe masă. Muzica le cîntă.

Feciorii le cinstesc şi aşteaptă pînă ce se adună toate. Apoi se aşază la masă tot un fecior şi o fată, unde beau şi mănîncă pînă ce se satură. În acelaşi timp părinţii se cinstesc pe de lature şi privesc la tineri. Apoi tineretul iese cu danţul primprejurul mesei afară şi deschide jocul, care durează toată noaptea.

După ce s-au sculat tinerii de la masă, se aşază părinţii lor şi toţi bătrînii invitaţi la băut şi mîncat, însă numai ceea ce a rămas de la cei tineri. Părinţii tinerilor şi ceilalţi oaspeţi încă se veselesc şi-şi petrec mai toată noaptea acolo."

Comparînd acum Vergelul acesta cu al feciorilor din Ilişeşti şi Corlata, vedem că în fond sînt totuna, au acelaşi scop, numai în privinţa executării lor se deosebesc în cîtva.

Ce se atinge de Vergelul feciorilor din Şomcuta Mare şi împrejurime, dl. El. Pop ne scrie următoarele:

„Sărbătoarea Anului Nou sau a Sîn-Vasîiului e cea mai însemnată pentru tinerimea română, căci acum se face Vergelul, acum se fac şi farmecele.

Încă cu o săptămînă mai înainte, feciorii satului se strîng laolaltă şi se sfătuiesc unde vor face Vergelul şi ce muzicant să-şi cuprindă.

După aceea, fiind toate hotărîte, se aleg dintre dînşii doi chemători sau soli şi un cămăraş, care păstrează cheile cămării în care se ţin colacii, vinarsul etc.

Chemătorii îşi fac două beţişoare frumuşele; apoi fiecare merge la aleasa inimei sale, ca să-i pună la beţişor o năframă (zadie) frumoasă.

Atît beţişoarele cît şi legarea năframei se fac cu mare gust. Aceşti chemători, astfel pregătiţi, se pornesc din casă în casă pe la gazdele cu fete mari, cari au de gînd să le pună în Vergel.

Unul din ei, după ce intră în casă, cheamă aşa:

– Este cuvîntul lui Dumnezeu întîia oară, a doua oară al celor 12 Apostoli, apoi al Maicii Preacurate, toate de la Dumnezeu sînt lăsate! Aşa zic şi feciorii acestui sat: Mulţumim lui Dumnezeu că ne-a ajutat de-am ajuns la acest praznic strălucit al Anului Nou! Pentru bucuria acestui mare praznic, socotitu-ne-am a face o veselie, un Vergel, în casele lui N. N., la care, prin rostul nostru, sînteţi rugaţi şi d-voastre, cinstiţi gazde, a slobozi pe tînăra d-voastră mlădiţă să ieie parte!...Să strigăm la Hr. să ne dea noroc la toţi!... Iertaţi, cinstite gazde, că nu ştim vorbi chiar aşa precum s-ar cuveni la nişte oameni de omenire ca d-voastre!

Această vorbire se ţine în mijlocul casei, cu pălăriile luate de pe cap, şi chemătorii stau alăturea unul lîngă altul.

Gazda răspunde:

Dumnezeu vă dea noroc,
Poftim de cuprindeţi loc!

După aceasta se începe un ospăţ scurtuţ, după care, luîndu-şi rămas bun, solii ies şi fata îi petrece pînă afară, iar aici solii mai schimbă şi cu dînsa vreo cîteva cuvinte. În locurile unde chemătorii sînt mai interesaţi, adecă unde sînt fete frumoase, ei puşcă cu pistoale.

Mamele îşi pregătesc fetele cum ştiu mai frumos, le fac colaci ca rotiţa plugului, precum şi altă cinste, cu care stau gata pînă ce soseşte ziua Anului Nou, în care se începe Vergelul, ce ţine 2-3 zile şi tot atîtea nopţi.

Fiecare fecior pune o sumă anumită de bani, din cari se cumpără lemne, se solveşte muzicantul şi se cumpără toate cele trebuincioase, precum: lumînări, vinars etc.

În seara a doua a Vergelui, cam la 12 ore din noapte, se răspund cinstele fetelor. Atunci sînt chemaţi şi părinţii. Toţi se aşază la o masă. Iar unul dintre chemători, şi anume acela care a vorbit şi la chemare, începe a răspunde pe rînd atît colacii cît şi fripturile aduse de coconiţe.

Vorbitorul face mai întîi o introducere despre scopul Vergelului, ia apoi un colac al cutării fete, precum şi vin, de este lîngă colac, şi apoi prourmează cam aşa:

– Aşa zice N. N. tînăra mlădicioară: O, Doamne sfîntule! mulţumescu-ţi că ne-ai învrednicit a ajunge acest An Nou! Dar după datina din moşi şi strămoşi, făcîndu-se în satul nostru Vergelul întru bucuria Anului Nou, şi fiind şi eu chemată, iacă mă răspund întru lauda lui Dumnezeu şi în cinstea a toată tinerimea:

C-un colac de grîu frumos
Ca peliţa lui Hristos
Şi cu o bute de vin[60],
Cine-a bea să n-aibă chin,
C-o bute de băutură,
La cîţi le va umbla prin gură
Toţi să strige la Hristos
Să ne fie de folos,
Să ne dea noroc la toţi...
Butea-i legată cu cercuri,
Să ne fie pînă miercuri!...

În unele locuri se răspunde în ambe nopţile, iar în altele numai în cea din urmă.

Pînă ce se răspunde, muzicanții mîncă, apoi se începe veselia din ce în ce mai mare, cu hori, cîntece și chemări cu pocalele (toaste).

După aceasta, sculîndu-se de la masă, se începe jocul, care se continuă pînă în zi.

Bătrînii, și mai ales mamele, sînt de față pînă la fine, fiind foarte atente care flăcău a jucat mai mult pe fiicele lor.

Jocurile sînt diferite. Mai cu seamă însă se joacă pe la noi Codrănescul, Pe sub mînă, Ardeleanca, Țigănescul și Mînînțelul.

Cînd ies de la biserică, de regulă se poftesc unul cu altul pe ospăț.

Acolo să auzi apoi cîntînd:

Sîn-Vasei cu Bobotează
Tot după Crăciun urmează,
Să lăudăm,
Să cîntăm,
Să ne bucurăm!
Cîte sărbători pe lume,
Nu-s ca Crăciunul cu nume.
Să lăudăm,
Să cîntăm,
Să ne bucurăm!
Iacă vin cîșlegile,
Se mărită fetele.
Să lăudăm,
Să cîntăm,
Să ne bucurăm!
Dar și popa așa vrea,
Ca să-i umble secerea,
Să-și capete simbria
Pe toată cununia!

În unele părți din Banat se serbează Vergelul, după cum am amintit și mai sus, în ziua de Bobotează. Și iată cum:

„După sfîrșitul cutărui dans, cînd știu ei adecă că nu e departe de a se despărți, un fecior aduce o cofiță în chilia de dans, aici își așază toate fetele cîte un inel și feciorii se duc pe rînd și iau din cofiță inelele, fiecare fecior cîte unul, și feciorul cu acea fată joacă toată seara aceea, al cărei inel l-a luat din cofiță. Nu e iertat însă a alege inele, căci atunci fiecare fecior ar lua pe al celeia pe al căreia i-ar porunci inima. Și pentru ca să nu se întîmple una ca asta, se alege dintre feciori unul, care să steie cu o vergea lîngă cofiță, și pe care îl va vedea că alege, să-l judece cu vergeaua peste mînă."

„Atunci cînd sînt așezate inelele în cofiță, feciorii stau toți de o lature, iar fetele de alta și, pînă a nu încerca scoaterea inelelor, feciorii încep a hori hora Vergelului."[61]

În fine, ne-a mai rămas să vorbim puțin și despre Vergelul feciorilor din Transilvania.

Iată în cîteva șire și descrierea acestuia, pe care o reproducem din *Familia:*

„Muzica se aude de departe.

În mijlocul satului, la o casă, sînt adunați o mulțime de feciori și fete, cari saltă cu entuziasm.

Acolo e Vergelul.

Știți ce e Vergelul?

Vergelul e o datină străbună a poporului român din Ardeal... În ziua dintîi a Paștilor, feciorii și-aleg un rege, iar acesta a doua zi și-alege virgo vestalis; apoi acești doi aranjează toată petrecerea.

Aceasta e petrecerea cea mai plăcută a poporului român din comitatul Solnocului de mijloc."[62]

NOTE

1. Com. de dl. Petre Ursul, cantor bis. din Cîndreni.
2. Com. de conșcolarul meu dl. Pavel Beșa: „Întrunirea fetelor în seara spre Anul Nou pentru a-și cerca norocul se numește pe aici Vergel."
3. După spusa lui Vasile Ungurean și a altor români din Ilișești.
4. Dl. Nicolae Sbiera, paroh din Botușana, îmi scrie că, după cum i-au spus parohienii sfinției sale, mai demult ar fi existat Vergelul acesta nu numai în Botușana, ci și în satele învecinate Cășvana și Poieni, însă acuma în satele din urmă s-a dat această datină frumoasă cu totul uitării.
5. Com. de dl. George Tomoiagă, de loc din Zaharești, nu departe de Corlata, de prezent cant. bis. în Suceava.
6. Com. de dl. El. Pop, învățător.
7. *Gazeta poporului*, an., IV, Timișoara, 1888, nr.18, p. 5.
8. Alexandru Onaciu, *Datinele pop. române,* publ. în *Familia,* an. II, Pesta, 1866, p. 275.
9. Asupra acestei datine, pe care am publicat-o în *Familia*, an. VI, Pesta, 1870 p. 433 și urm. voi mai reveni încă.
10. În această seară, după cum ne scrie dl. P. Ursul, nicăiri în alt loc nu se buciumă, fără numai la casa unde se ține Vergelul.
11. Irodia Doamne se repetă tot după al doilea vers.
12. A. P. Alexi, *La Sînt Vasile,* publ. în *Familia*, an. VII, 1871, p. 32.
13. Toate amănuntele de pînă aici ale acestei datine mi le-a comunicat dl. P. Ursul.
14. Tîrș, brad împodobit.
15. *Șezătoarea*, an.II, Fălticeni, 1893, p. 209-212.
16. S. C. Mîndrescu: *Literatură și obiceiuri poporane din comuna Rîpa de Jos, comitatul Mureș – Turda (Transilvania),* București, 1892, p. 229: „Presara Anului Nou e considerată ca cea mai potrivită pentru a afla ce are să se întîmple în noul an, cine are să-și găsească vreun amant sau amantă, cine are să se căsătorească etc. De aceea, îndată ce înserează, se adună în diferite locuri ficiori și fete la așa-numitul vergel sau vergelat. T. Frîncu și G. Candrea, op. cit. p. 123: „În genere feciorii și fetele se adună cu toții, în presara Anului Nou, la o casă din sat spre a se sîn-văsia, sau, cum se zice în ținutul moților, să se vergeleze (a se aduna la vergelat)". Din manuscriptul d-lui I. Pop-Reteganul: „Vergelatul este cunoscut în toate părțile Ardealului locuite de români ca un act solemn și misterios. De aceea pregătirea pentru vergelat în anumite cazuri se face cu anumite formalități. Feciori și fete se adună la un loc. Fiecare zice în sine cîte un *Tatăl nostru,* cîte o *Născătoare,* mai fac și cîteva cruci, așa cam în ascuns, apoi încep a vergela."
17. *Descrierea Moldovei*, ed. Societății Academice, București, 1875, p. 157.
18. Adeseori auzim pe poporul român vorbind despre ursite, apoi despre ursiți și ursite și în urmă de ursitori și ursitoare. Aici cred că, deoarece nu e vorba despre ursiți și ursitoare, ar fi cel mai potrivit loc de a le da o oarecare explicare. Ursitele, despre cari se va vorbi mai pe larg în *Mitologia română,** , sînt, după credința poporului, trei zîne, cari împărțesc norocul și soarta fiecărui om cînd se naște. Ursiții și ursitele, în înțeles pasiv, sînt feciorii și fetele, cari de la nașterea lor sînt meniți, predestinați de către zînele ursite a fi partea, soția cutăruia și cutăruia. Ursitorii și ursitoarele, în înțeles activ, sînt acele persoane, bărbați și femei, cari, prin diferite mijloace superstițioase, profețesc celor ce-i întreabă cum va fi ursitul sau ursita. Sînt, cum am zice, preoții zînelor ursite. De multe ori însă am văzut că unii din români confundă ursitorii și

* Lucrare pe care n-a publicat-o. (N. ed.)

ursitoarele cu ursiții și ursitele, dîndu-le același înțeles, ceea ce nu e corect, deoarece ursitorii și ursitoarele sînt cei ce ursesc, pe cînd ursiții (feciorii) și ursitele (fetele) sînt de mai înainte predestinați, meniți de zînele ursite.

19. Dat. și cred. rom. din unele părți ale Bucovinei, Transilvaniei și Banatului. Vezi despre aceasta și I. Vulcan, *Novele*, t. II, Pesta, 1872, p. 6-13; Fr. Longin, *Seara de Sîn-Vasîiu*, publ. în *Familia*, an IV, Pesta, 1868, p.532.
20. Dat. și cred. rom. din Bilca, sat din distr. Rădăuțului, com. de dl. George Brăilean, învățător superior. În povești aflăm asemenea că dintr-o perie, ce o aruncă feți-frumoșii în calea zmeilor și a altor ființe mitologice, încă se face pădure.
21. Dat. și cred. rom. din Siret.
22. S. Fl. Marian, *Poezii poporane române*, t.II, Cernăuți, 1875, p. 197.
23. Dat. și cred. rom. din Bilca, com. de dl. G. Brăilean.
24. Dat. și cred. rom. din Frătăuțul Nou, sat în distr. Rădăuțului, com. de Vesp. Reuț, stud. gimn. și a celor din Frătăuțul Vechi, dict. de Axenia Sofroni și Măriuca Pînzaru: „O fată își ține ochii, iar celelate fete așază mai multe străchini pe masă, întoarse cu gura în jos. Pun apoi sub una din aceste străchini un puișor, sub a doua un inel, sub a treia un struț de busuioc, sub a patra un șomultoc de buci, sub a cincea o oglindă, sub a șasea un pieptene, și sub a șaptea o perie. Făcîndu-se aceasta, fata care și-a ținut ochii ia mînile de la ochi și ridică una dintre străchinele de pe masă. Și dacă sub strachina ridicată dă de puișor sau de oglindă ori de inel, zice că ursitul ei va fi un om tînăr și frumos; dacă dă de struțul de busuioc, crede că va fi un om drăgăstos; dacă dă de șomultocul de buci, crede că se va mărita după un om bătrîn; dacă dă peste pieptene, atunci zice că va fi un om colțat sau un văduvoi; iar dacă dă peste perie, crede că viitorul ei soț va fi urîciunea și sluțenia lumii, bătrîn și neghiob." După credința românilor din alte părți ale Bucovinei, pieptenele însemnează fudulie, mai cu seamă cu privire la feciori, căci vor rămîne necăsătoriți; iar cărbunele însemnează scîrbă peste an.
25. S. C. Mîndescu, *op. cit.*, p. 229-230: „Se iau apoi mai multe farfurii, sub cari se așază diferite obiecte ca: inele, verigi, mărgele, pieptini, sare, pîne, ceară, cute, pițulă, cărbune, cușmă sau căciulă etc. Fiecare dintre acestea reprezintă o calitate sau însușire a unui fecior sau fete; așa inelul, veriga, mărgelele: soț frumos; cutea: om rău la inimă; pieptinele: colțat sau cu gura mare; ceara: palid, bolnăvicios; cărbunele: negru și căciula: păros. După ce s-au așezat toate obiectele acestea sub diferite farfurii, puse cu gura în jos, vin fetele și feciorii din altă odaie și, ridicînd fiecare cîte o farfurie, își explică din ceea ce află sub ea cum o să le fie soțul sau soția." T. Frîncu și G. Candrea, *op. cit.*, p. 123: „O femeie bătrînă, fără ca să fie văzută de cei adunați, pune pîne, pieptini, sare, cuțite, cărbuni, păr etc. pe o masă sub tiere și blide și, luînd de mînă pe un fecior sau pe o fată, cari așteaptă în altă odaie, și care mergînd și ridicînd de pe masă un tier sau un blid, bătrîna, conform obiectului găsit, începe a proroci viitorul, așa că, dacă a găsit sare, va fi norocos în căsătorie; pînea însemnează stăruințe, hărnicie; cărbunele însemnează un viitor soț urît, negru; cuțitul însemnează că viitorul soț sau soție va fi rea de gură; părul însemnează că căsătoriții vor fi norocoși la vite." Din manuscriptul d-lui I. Pop-Reteganul, comunele: Sîncel, Blaj, Șchiopi și Turda: „La Anul Nou (Sîn Văsîi) își caută tinerii norocul; adună adecă pe masă atîtea blide, taliere, ori oale, cîți inși sînt cei ce vor să-și caute de noroc, apoi pun sub ele: sare, pîne, cărbuni, perie, pieptene, inel, săpun etc. Cela cui i se caută de noroc, stă afară iar cei dinăuntru așază lucrurile acestea sub vasele de pe masă. După ce sînt toate așezate, îl cheamă să-și ridice. De-și ridică pîne va fi bogată orinda; de-și ridică sare, săracă; cărbune, urîtă; pieptene, colțată; inel, drăgăstoasă. Aceasta se repețește de trei ori pentru fiecare fecior ori fată, care este de față la această jucărie." *Ibidem*, din alte părți ale Transilvaniei; „Vergelatul consistă din mai multe părți. Se iau mai întîi zece sau mai multe oale și se pun pe masă întoarse cu gura în jos. După aceea ascund sub fiecare oală cîte un obiect; sub una se pune, d.e., pîne, sub alta sare, apoi bani, cărbune, pieptene etc. Toate acestea se fac fără ca persoana ce vrea să vergeleze să vadă. Ea vine apoi și ridică una din oale, și dacă

sub oala ridicată află pîne, bărbatul, respectiv femeia, dacă vergelatorul este bărbat, va fi bogat; sare, va fi dragostea dulce; pieptene, va fi bărbat colțat."

26. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 10-11: „Iau patru străchinuțe: în una pune păr de porc, în alta flori, în alta peteală și în alta pîne: le acoperă apoi cu pocrișe și cheamă pe fata care vrea să se vrăjească; de-și alege ea strachina cea cu pîne, atunci halal și bine-i va merge; de-și va alege cea cu peteală, de nimic nu va duce lipsă, slavă Domnului; de va da peste cea cu florile, la puțină bucurie să se aștepte; iar de-a alege strachina cea cu păr de porc, atunci, vai, bătrîn va fi bărbatul ursit și grea și anevoioasă viață va mai duce, sărmana, cu dînsul!... Alte fete de obicei pun: zahar, pene, bani și pîne, menind: de ia zaharul, dulce-i va fi viața ca zaharul; de se nemeresc pene, mult ușor va trăi pe lume; de se-ntîmplă bani, zbuciumată ca banul va fi pe lume, hălăduind din loc în loc; și de ia pînea, Doamne, bun îi va fi traiul!"
27. În Bucovina și Transilvania, vezi: mss. d-lui I. Pop-Reteganul: „Una din fetele mai harnice și mai cu curaj pleacă din casă în momentul cînd cocoșul vestește miezul nopții. Ea merge cu un vas la rîu ori la fîntînă ca să aducă apă. În cale nu-i este permis ca să se uite îndărăt. Apa o ia cu fața întoarsă spre răsărit. Vasul trebuie să fie cu gura largă, pentru ca deodată să poată ridica apă cu el. Iar apa aceasta, din care nici un picur nu este iertat ca să se piardă, se numește apă ne-ncepută și are sigur efect, dacă fata respectivă s-a rugat lui Dumnezeu în timpul cuvenit și a ajunat ziua ajunului de Anul Nou și în fine dacă ea la întoarcere spre casă nu și-a întors privirea îndărăt."
28. Com. de dl. P. Beșa.
29. Dat. și cred. rom. din Bucovina, Transilvania, Moldova și Muntenia. Vezi și T. Frîncu și G. Candrea, op. cit.,p.124: „Proorociile se mai fac și cu plumb. Se pune pe un vătrar (lopățică) o bucățică de plumb, care, fiind topit pe jăratec se varsă într-un vas cu apă și din figurile ce s-au format în apă se vestește viitorul." Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: „Fiecare persoană varsă cîte trei lingurițe de plumb topit în această apă ne-ncepută. Figurile ce și le face plumbul în apă indică viitorul junelui. Dacă plumbul arată figura unei biserici, cununia e apropiată; secriul vestește moarte, copilul rușine." Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 8.: „Topesc plumb sau ceară și-l toarnă într-o strachină cu apă ne-ncepută unde, răcindu-se se fac feli de feli de chipuri, după cari își tălmăcesc gîndurile și viitorul." P. S. Ionean, *Mica colecțiune de superstițiile poporului român*, Buzău, 1888, p.48: „În ziua de Sf. Vasile, fetele mari torn plumb topit în apă, ca să-și ghicească norocul."
30. *Șezătoarea*, an.II, Fălticeni, 1893, p.127: „Tot înspre Sf. Vasile se pune apă într-o strachină și se picură, în două margeni opuse, cîte o picătură dintr-o luminare de ceară. Fata care vrea să știe dacă o va lua cutare minește picușurile, și dacă ele se lipesc una de alta, nunta se va face."
31. Dat. și cred. fetelor din Bucovina, a celor din Transilvania, ținutul Bîrgăului și al Năsăudului și a celor din Moldova. Vezi și W. Schmidt,*Das Jahr und seine Tage in Meinung und Brauch der Romänen Siebenbürgens*, Hermanstadt, 1866, p. 4; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*,p. 7: „Iau două (în alte localități, jud. Botoșani, trei) fire de păr de porc egale în lungime și le menesc; apoi dau cărbunii de-o parte și le suflă bine spuza; pe vatra încălzită, pun alăturate firele de păr: dacă ele se despart, e semn rău despre partea măritișului, iar cînd încep a sfîrîi și se împleticesc prin căldură, atunci e semn să-și gătească zestrea." *Șezătoarea*, an. I, Fălticeni, p.145: „Se iau doi peri de porc tot una de lungi și să pun pe vatră după ce s-a stîns focul. Dacă perii să înlăturează unul de altul, fata nu să va mărita; iar dacă să apropie și se împleticesc, musai va face nuntă." G. S. Ionean, op. cit., p. 48: „În seara de ajunul Sf. Vasile, fetele mari pun pe-o vatră arsă două fire de păr de porc ursite, unul cu numele fetei și altul cu al tînărului ce voiește a lua în căsătorie, și dacă firele de păr arzînd se împreună, atunci fata va lua în căsătorie pe acel tînăr; iar altfel nu." S. C. Mîndrescu, *op. cit.*, p. 229: „Iau un mănunchi de peri de porc, în cele mai multe cazuri din coamă, aleg cîte doi și gîndindu-se la un ficior și o fată sau la un bărbat și o femeie, îi pun pe vatra focului, de

pe care s-a dat în lături jăratecul. Dacă perii din cauza căldurei se încolăcesc, se întîlnesc, însemnează că și cele două persoane pe cari le reprezintă se vor îmbrățișa, au să trăiască împreună; dacă însă perii în mișcarea lor s-au depărtat unul de altul, însemnează că cele două persoane nu vor fi niciodată împreună."
32. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.
33. Dat și cred. fetelor din Bucovina și Transilvania, com. de dl. P. Beșa.
34. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.
35. Dat. și cred. fetelor din Bilca, com. de dl. G. Brăilean; a celor din Volovăț, sat în distr. Rădăuțului, com. de Ilie Buliga, stud. gimn; a celor din Pătrăuțul de pe Siret, com. de G. Pițul, stud.gimn.; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 7-8: „Altele pun într-o strachină cu apă neîncepută o părăluță de cele vechi, subțiri și mici de argint; dacă părăluța se va scufunda, e semn bun; iar dacă va pluti deasupra, e semn că va rămînea nemăritată."
36. Dat. și cred. rom. din Bilca, com. de dl. G. Brăilean; a celor din Frătăuțul Vechi, dict. de Domnica Antemie, com. de Ioan Covașă, stud. gimn.: „Se pun într-o strachină cu apă două lumînări aprinse ale căror capete de jos sînt destul de turtite ca să nu se prăvălească lesnicios. Dacă aceste două lumini, dintre cari una este destinată pentru o fată iar cealaltă pentru un flăcău, despre cari se crede că trăiesc bine între olaltă, se întîlnesc și plutesc amîndouă astfel alipite una de alta, pînă ce se sting, se crede cum că respectivii se vor lua de soți; iar dacă înoată deosebit una de alta, apoi se crede cum că nu se vor lua de soți niciodată."; a celor din Fundu Sadovei, com. de T. Luncan: „Aleg jumătăți de coji de nucă și, în cele ce au să însemne bărbați, pun cîte o lumînărică mică, iar cele ce au să însemneze fete rămîn goale. După aceasta, punîndu-se într-o scafă cu apă și clătinînd puțin scafa, dacă cojile, începînd a pluti încolo și-ncoace, se întîlnesc, atunci se întîlnesc și feciorii cu fetele, cari sînt, după credința lor, destinate pentru dînșii de muieri; dacă nu se întîlnesc, nici feciorii cu fetele nu se vor întîlni."
37. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: „Tot ele pun în două găoci de nucă cîte o mică luminiță aprinsă, una pentru fetiță și una pentru iubitul ei. Apoi găocile cu luminile acestea le lasă a pluti într-un tănier cu apă. Dacă, plutind ele acolo, se întîlnesc, atunci e semn că drăgăstoșii tineri se vor lua; la din contra, nu."
38. *Șezătoarea*, an. II, Fălticeni, p.128: „Se iau două coji de nucă; în fiecare se pune cîte o lumînărică de ceară, aprinsă, și se lasă să plutească pe o strachină cu apă. Dacă se apropie cojile una de alta, fata se va mărita în cursul anului. În alte sate se pun trei coji de nucă: două reprezintă pe mire și mireasă, iar una pe preut. Dacă tustrele se adună, fata se va mărita."
39. Dat. și cred. rom. din Mahala, sat în distr. Sadagurei, com. de dl. G. Tomoiagă și a celor din Fundu Sadovei, com. de T. Luncan.
40. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 12 și com. de dl. P. Herescu din Găinești, jud. Suceava: „Să ia o strachină cu apă și o lumînare aprinsă de ceară albă, se picură o dată în o parte și a doua oară în altă parte, menindu-se cel sau ceea ce operează cu cine trage nădejde a o lua; și dacă picușurile se întîlnesc, atunci se iau în căsătorie."
41. Dat. și cred. rom. din Frătăuțul Nou, com. de Vesp. Reuț.
42. Dat. și cred. rom. din Calafindești, Siret, precum și din alte sate din Bucovina.
43. Dat. și cred. rom. din Bălăceana, com. de dl. G. Boca: „Pun un șir de mușcături ori de piroște (sing. piroșcă, chiroșcă) pe o scîndură sau pe podele și zic: mușcătura sau piroșca asta îi fata cutare, iar mușcătura astalaltă, fata cutare etc. După ce au înșirat mușcăturile și le-au dat tuturora cîte un nume de fată, cheamă cînele la ele, și pe care mușcătură o apucă cînele mai întîi acea fată se mărită mai întîi." Colțunașul se numește pe unele locuri colțuraș, după colțurile bucății de aluat umplute.
44. Dat. și cred. rom. din Stupca, com. de Onufr. Căilean, stud. gimn.: „Tot în seara spre Sf. Vasile ung fetele doi miezi de mămăligă cu unt, îi pun pe maiul de bătut cămeși și zic că un miez este fata cutare, iar celălalt miez este cealaltă fată. În urmă dau miezii la o mîță și, pe al cărei fete îl mănîncă mîța mai degrabă aceea se mărită mai întîi"; a celor din Frătăuțul Nou, com. dl. Iulian Sidor: „În seara Sf. Vasile strigă cînele în casă și-i

dau o bucată de mămăligă, și cîte bucături face cînele, într-atîția ani se va mărita fata"; a celor din Frătăuțul Vechi, dict. de Domnica Antemie și com. de I. Covașă: „Se fac mai multe gologoațe de mămăligă cari se moaie în lapte dulce sau smîntînă și se înșiră apoi pe pragul casei. După ce se destinează fiecare din aceste gologoațe cîte unei fete, se trimite (mînă) mîța spre ele, așa ca dînd aceasta de dînsele, să se puie la ospăț. Fetele cred apoi că, pe care gologoț l-a mîncat mai întîi, acea fată se va mărita mai degrabă. Iar de mănîncă mîța numai unul, apoi zic că numai acea fată se va mărita în acel an, pe cînd celelalte cu părere de rău nu."
45. Dat. și cred. rom. din Fundu Sadovei, com. de T. Luncan: „Mai fac fetele în seara spre Sf. Vasile nouă găluștele din pîne sau din mămăligă, pe cari le ung cu unt, și apoi, punîndu-le pe o scîndură, aduc pe o mîță flămîndă ca să le mănînce. A cărei fete a fost gălușteaua pe care a luat-o mai întîi mîța și a mîncat-o, acea fată se crede că se va mărita mai curînd. Dacă numai le miroase, iar nu mănîncă nici pe una, atunci nici o fată n-are să se mărite în anul ce urmează."
46. Dat. și cred. rom. din Găinești, jud. Suceava, com. de dl. P. Herescu: „Se taie trei bucăți de slănină și se menește fiecare cu numele acelora ce voiesc să le ia în căsătorie; apoi cheamă mîța, și pe care bucată va pune gura mai întîi, acela, ce este menit pe ea, o va lua de soție."
47. *Șezătoarea*, an. II, Fălticeni, p. 127.
48. Dat. și cred. rom. din Ciocănești, distr. Dornei, dict. de Ilinca Moșulea.
49. Dat. și cred. rom. din Buninți, dict. de Irina Jalobă.
50. Dat. și cred. rom. din Găinești, jud. Suceava, com. de dl. P. Herescu.
51. Ștefan Buzilă, *Nunta la țăranul român din jurul Năsăudului*, publ. în *Tribuna*, an. VII, Sibiu, 1890, nr. 198.
52. Dat. și cred. rom. din Siret.
53. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 13.
54. Dat. și cred. rom. din Bilca, com. de dl. Gheorghe Brăilean; a celor din Bosanci, sat din distr. Sucevii, com. de Sim. Șuțu, stud. gimn.: „Aruncă o ciobotă peste casă și, încotro va pica ciobota cu gura turetcei, dintr-acolo are să-i fie mirele".
55. Dat. și cred. din Frătăuțul Vechi, dict. de Domnica a lui Toader Ionesi; *Șezătoarea*, an. II, Fălticeni, p. 128: „Se pune fata la pămînt cu spatele spre ușă și aruncă papucul peste cap. De va cădea papucul cu vîrful spre ușă, se va mărita, adecă va ieși din casă."
56. Datina și credința fetelor rom. din Bucovina și Moldova. Vezi Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 8: „Se duc la o casă de gospodar cu gloată mare și ascultă la ușă sau la fereastră; dacă vor auzi vorbe: „du-te ce zăbăvești!" sau altele cam în sensul acestora, se mărită musai în anul acela; iar de va auzi în casă: „unde pleci? rămîi!" etc., semn rău e și cu zăbavă se arată".; *Șezătoarea*, an. II, Fălticeni, p. 128: „În același scop și în aceeași zi, fetele se duc la o casă, unde știu că gospodarii au copii și deschid poarta cît e de mare; apoi se duc la fereastră și ascultă ce zice mama către copii. De va zice: „du-te încolo!", fata crede că se va mărita curînd; iar de va da ceva mama copilului și i-a zice: „șezi acole!", atunci nu se va mărita degrabă."
57. Dat. și cred. fetelor din Bilca, com. de dl. G. Brăilean; a celor din Bosanci, com. de Sim. Șuțu; a celor din Costina, sat în distr. Sucevei, com. de Vas. Huțan, stud. gimn.: „Se strîng mai multe fete la un loc în seara de Sf. Vasile și-și iau cîte o lumină și o oglindă cu sine și se duc la produh și se uită în oglindă și zic că văd pe acela după care au să se mărite"; a celor din Frătăuțul Vechi, dict. de Zenovia Rusu: „Iau o lumină de cununie a unei femei măritate și o oglindă și merg la o fîntînă. Aicea aprind lumina și o bagă în fîntînă. După aceea, întorcînd oglinda cu fața către fîntînă, se zice că văd pe viitorul lor bărbat pe deasupra apei"; a celor din Frătăuțul Nou, com. de Vesp. Reuț: „Fetele iau o lumină de cununie și o oglindă și merg la miezul nopții spre Sf. Vasile la un izvor sau fîntînă, aprind lumina, țin oglinda spre fundul apei și cată înlăuntru. Ele zic că văd atunci pe ursitorii lor, dacă a fi să se mărite în anul ce urmează"; a celor din Mihoveni, sat în distr. Sucevei, dict. de Mariuca Maruneac: „Iau o lumînare și o oglindă și se duc

la fîntînă şi aprind luminarea şi pun oglinda cu faţa deasupra feţei apei, şi care are să le fie soţul se arată în oglindă. Şi iarăşi zic că, dacă are să fie negricios, atunci li se arată negru, iar dacă are să fie albineţ, atunci li se arată alb"; V. şi Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 10: „La 12 ore noaptea, fata singură, fără a fi văzută de nimene, se duce la fîntînă, luînd cu sine o luminare, care a fost arsă numai la Paşti: acolo o aprinde lipind-o de clobanţul (cîrligul) fîntînei, pe care îl vîră înlăuntru, de se uită în apă, unde vede numaidecît faţa ursitului ei."

58. Com. de dl. G. Tomoiagă.
59. Aici vedem numai pe doi feciori poftind, pe cînd în Ilişeşti poftesc toţi feciorii cîţi compun Vergelul.
60. Sticlei sau şipului cu vin i se zice în glumă bute.
61. M. Popovici-Popa, *Viaţa sătenilor în timp de iarnă*, publ. în *Gazeta poporului*, an. IV, Timişoara, 1888, nr. 18, p. 5.
62. Al. Onaciu, *op. cit.*

VI. CĂLINDARIUL

1. *Introducere*

Românul de la ţară, care n-a ajuns încă pînă la acel grad de cultură ca să poată ceti şi şti din cărţi astronomice, de pe termometre, barometre şi din calendare schimbarea timpului, se mulţumeşte cu experienţa şi cu ceea ce a moştenit de la străbunii săi, cari l-au învăţat a cunoaşte cînd e vreme bună şi cînd rea şi cum are să se poarte, ca să nimerească mai bine cu semănăturile sale, să n-aibă nici o scădere într-însele, şi ori în care întreprindere să nu-i fie munca în zadar.

Românului ţăran nu-i trebuiesc cărţi astronomice, nici barometre, nici calendare tipărite. El e singur astronom şi calendarist. Vremea l-a învăţat a observa şi a-şi întipări bine în minte semnele de căpetenie, prin cari să poată cunoaşte dintr-o zi în alta: ce fel de vreme are să fie, bună sau rea? ploioasă sau secetoasă?

Aceste semne însă nu le păstrează el numai pentru sine, ci precum le-a moştenit de la părinţii şi străbunii săi, aşa le împărtăşeşte şi le explică el şi copiilor săi, şi astfel din tată în fiu, din moşi în nepoţi şi strănepoţi, se păstrează această ştiinţă, care cu tot dreptul putem zice că foarte de multe ori întrece pe ceea a calendariştilor şi a astronomilor învăţaţi.

Pasările şi insectele, patrupedele şi reptilele, plantele şi mineralele, soarele, luna şi stelele, precum şi multe alte semne de pe cer şi de pe pămînt, pe cari le observă românul mai în fiecare zi de peste an, sînt pentru dînsul cele mai bune, mai sigure şi mai acurate barometre.

Pe cînd cei învăţaţi se ostenesc şi scriu la calendare cu vreo cîteva săptămîni sau chiar luni întregi înainte de Anul Nou, ca să le tipărească şi apoi să le împărţească publicului cititor, spre orientare în anul viitor, românul neînvăţat îşi caută de trebile sale, aşteptînd pînă în ziua cea de pe urmă a anului vechi. Abia atunci, în momentul cel de pe urmă, îşi aduce şi el aminte că trebuie să-şi facă călindar, ca să ştie cum va fi anul următor: bun ori rău? roditor ori neroditor?...

Atîta-i trebuie, mai mult nimic!

De sărbători nu se prea interesează. Acestea sînt pentru dînsul un lucru secundar. El ştie pe de-a rostul toate sărbătorile lunare sau fixe de peste an, care după care urmează şi cîte zile sînt de la o sărbătoare pînă la cealaltă. Ce se atinge de sărbătorile numite anuale sau mutabile, încă nu se prea îngrijeşte, ştiind prea bine că, mergînd la biserică, preotul o să le spuie poporului adunat, şi iată că şi cu acestea e în curat.

Pentru dînsul, acela e călindar adevărat care-i spune cu acurateţă schimbarea timpului, cînd va ploua şi cînd va fi vreme bună. Aşa un călindar însă nimeni nu-l poate face mai bine şi mai nimerit de cum şi-l face el singur.

Deci să vedem cum îşi face românul de la ţară călindarul său, cum împărţeşte el anul şi timpul, cum ştie cînd pică cutare şi cutare sărbătoare, şi cari sînt semnele acelea de pe cari cunoaşte schimbarea timpului.

2. *Facerea călindariului*

Seara spre Sfîntul Vasile, tot românul, care voieşte a şti cum va fi anul următor, ia douăsprezece felii de ceapă şi le înşiră pe toate într-un rînd, pune în fiecare felie o cîtime anumită de sare pisată, cam pînă la jumătatea feliei, dă fiecăreia numele unei luni de peste an, şi apoi lasă toate feliile să stea aşa pînă a doua zi dimineaţa, adecă pînă în ziua de Anul Nou.

În care felie află a doua zi dimineaţa mai multă apă, acea lună va fi mai ploioasă; în care află sarea aşa precum a pus-o de cu seară, în acea lună va fi secetă, arşiţă mare, iar în care felie va fi sarea pe jumătate udă sau umedă, pe jumătate uscată, acea lună va fi schimbăcioasă[1].

Tot spre Sfîntul Vasile fac românii cărbuni numai dintr-un unic lemn, spre exemplu de fag sau din alt lemn tare; înşiră un număr anumit dintre aceşti cărbuni, cîţi adecă le sînt de trebuinţă, pe vatră; fiecărui cărbune îi dau un nume de pîne, spre exemplu: grîu, secară, popuşoi, orz, ovăz, mălai mărunţel, barabule, etc. A doua zi dimineaţă, care cărbune se află tot prefăcut în cenuşă, acea specie de pîne are să se facă mai bună peste vară, iar cărbunii care rămîn aşa cum i-au pus de cu seară arată cum că acea specie de pîne, cu care s-au însemnat ei, n-are să se facă defel, n-are să rodească. Care cărbune e pe jumătate prefăcut în cenuşă acela arată că pînea cu care s-a însemnat are să fie slabă.[2]

După ce au pus sare în feliile de ceapă, după ce au aşezat cărbunii pe vatră, de e senin afară ies să caute la stele, ca şi de pe acestea să cunoască cum va fi anul următor. Mai ales luna e pentru dînşii prorocul, profetul cel mai bun în această seară, care arată cu siguranţă, după credinţa lor, cum va fi timpul peste an. Cînd luna e plină în seara Sf. Vasile, va fi anul roditor, mănos; cînd nu va fi plină, anul va fi neroditor.[3]

Acestea sînt semnele principale după cari cunoaşte românul cum va fi anul următor. Acesta e începutul călindarului poporal. Celelalte semne cari arată schimbarea timpului urmează succesiv în decursul anului.

Despre acele semne voi vorbi mai la vale.

3. *Împărţirea anului*

Anul îl împărţeşte poporul necult, ca şi cel cult, în patru anotimpuri şi anume în: primăvară, vară, toamnă şi iarnă; apoi în douăsprezece luni, fiecare

lună în patru săptămîni, fiecare săptămînă în şapte zile, fiecare zi în douăzeci şi patru oare.

Anul astfel împărţit ni-l arată poporul prin următoarele cimilituri:

– Am un copaci cu douăsprezece ramuri, în fiecare ramură cîte patru cuiburi, şi în fiecare cuib şapte ouă.[4]

Sau:

– Am un copaci cu douăsprezece stîlpări, în toată stîlparea patru crengi, în toată creanga un cuib, în tot cuibul şapte ouă, în tot oul douăzeci şi patru gălbenuşuri[5].

Sau mai bine:

– Am un copaci cu douăsprezece ramuri, în fiecare ramură cîte patru cuiburi, în fiecare cuib cîte şapte ouă, în fiecare ou cîte douăzeci şi patru de pui.

– Acesta-i anul cu lunile, cu săptămînele, cu zilele şi oarele.[6]

4. *Anotimpurile*

Dacă astronomii, cu toată ştiinţa şi calculul lor, nu sînt în stare să fixeze în tot locul şi pentru totdeauna o zi anumită, hotărîtoare, între două anotimpuri, cu atît mai puţin putem aştepta de la poporul neînvăţat ca el să ştie cu pozitivitate cînd se sfîrşeşte un anotimp şi se începe altul. Trecerea unui anotimp în altul mai în fiecare an se schimbă şi urmează aşa-zicînd pe nesimţite, că numai foarte cu greu se poate cunoaşte şi hotărî. Afară de aceasta, ştiut este că provin împrejurări de la cari foarte mult atîrnă începerea unui anotimp.

Prin urmare, nici de la românii ţărani nu putem pretinde ce este peste putinţa lor.

Părerea mai tuturor românilor, pe cari i-am întrebat în această privinţă, adecă cînd se începe cutare anotimp, e diferită. Eu am aflat de bine să reproduc pe cea mai apropiată de cea a astronomilor.

Aceea e următoarea:

Primăvara se începe, după unii, cu prima lunei lui martie, după alţii cînd se sfîrşesc zilele babei Dochiei, şi anume de la Alexii, 17 martie, şi durează pînă la Sf. Onofrei[7], 12 iunie. Alţii iarăşi pun ziua întîi de primăvară după ce trec 13 săptămîni numărate din ziua de Crăciun. Atunci, zic ei, că omătul se topeşte şi curge în torente chiar şi de pe vîrful celor mai înalţi munţi.[8]

După calculul acesta, pică aşadar cea dintîi zi a primăverei în săptămîna de pe urmă a lunei lui martie, adecă 9 zile mai tîrziu de Alexii. Vasăzică nu numai după trecerea celor douăsprezece zile ale babei Dochiei ci şi după cele împrumutate[9], sau în intervalul acestor din urmă, cînd adecă nu este nici o frică că va ninge mai mult.

Vara se începe cu Sf. Onofrei şi durează pînă la Sîntă Maria Mică, 8 septembrie. Miezul verii sau dricul verii se numeşte timpul cînd temperatura e mai călduroasă.

Pintelei-călătoriul, 27 iulie, se numeşte ziua de cînd, după cum spun românii, călătoreşte vara spre toamnă.

Toamna se începe de la Sîntă Maria Mică şi durează pînă la Sfîntul Nicolae, 6 decembre.

Iarna se numeşte tot răstimpul cît ţine omăt. Ea se începe de la Sf. Nicolae şi durează pînă la Alexii.

Mijlocul iernei sau dricul iernei se numeşte răstimpul cînd gerul e mai mare.

5. *Semnele anotimpurilor*

Semnele anotimpurilor sînt următoarele:

Cînd încep a ieşi jigăniile şi gujuliile de prin ascunzişurile lor de peste iarnă, cînd prind a zbura gîzele şi fluturii cei roşii şi mai ales cînd încep a veni rîndunelele, cocostîrcii, cocoarele şi celelalte paseri ce petrec peste iarnă în ţările cele calde, atunci, cînd vin acestea, e semn cum că şi primăvara a sosit şi că mai mult n-are să ningă.

Cînd încep a înflori pe fînaţe brînduşele de toamnă, numite şi brînduşele morţilor, lat. Colchicum autumnale, e semn că şi toamna e aici.

Cînd se duc cocostîrcii, rîndunelele, cocoarele şi celelalte pasări călătoare, cînd gangurii cară curcuduşe (poame de pruni spinoşi) şi alte de ale mîncării în copaci borţoşi, arată prin aceasta că se apropie iarna friguroasă.[10]

6. *Lunile*

Lunile în limba poporului român numai foarte rar se numesc precum se întrebuinţează prin calendarele tipărite, mai adeseori poartă numele ce urmează:

Ianuarie: genarie, ghenarie şi ghenare, călindariu, cărindariu, cărindar şi carindar[11], pentru că, după cum cred unii, ar fi începutul colindelor şi gerariu, numit aşa de la gerul cel mare ce se află de comun în această lună[12], sau fiindcă după o zicală: „Cărindari/ Cu gheţile mari"[13].

Februarie: faur sau făurariu şi făurar[14], adecă luna faurilor de fier, cari pregătesc fiarele aratului[15],sau pentru că „Faur ferecă/ Şi desferecă". Şi anume: „Două săptămîni ferică/ Iar două desferică", adecă ninge şi plouă, îngheaţă şi dezgheaţă, e ger şi căldură.[16]

În luna aceasta e uneori aşa de frig, că crapă ouăle corbului, după cum se exprimă poporul din Bucovina.

Iar românii din Transilvania, cînd voiesc să exprime asprimea gerului din această lună, zic: „gîndeşti că-i luna făurariu".

Mai cu seamă însă ţiganii se tem de frigul din făurariu, de unde vine şi zicala lor: „Şie iarna cît de reaşie/ Numai făurariu de-ar treaşie;/ Şie iarna ori nu şie,/ Numai făurariu nu vie."[17]

Sau după cum spune o zicală din Bucovina:

Fie orişicît de rece,
Numai făurar de-ar trece.

Martie: mart, marte, marţiu, mărţişor şi germănariu.[18]

Despre această lună o zicală din Muntenia zice:

Marte
Strîmbă parte
La o parte.[19]

April: prier, cîteodată şi florariu.[20]
Despre acastă lună zice poporul din Bucovina:

Prier prieşte
Dară şi jupeşte.

Adecă : de multe ori e frumos, cald şi atunci prieşte; de multe ori însă se întîmplă că ninge, îngheaţă şi atunci jupeşte. Aceasta însă se întîmplă numai cînd zilele babei Dochiei trec în prier.

Mai: florari, frunzari şi pratar, luna ierburilor.

Despre această lună românii spun:

Mai
E rai.[21]

Iunie: cireşari, cireşar, cireşeri şi cireşel, luna cireşelor.

Iulie: cuptori, cuptor, coptori, adecă luna fierbinţelilor şi a coacerilor.

August: augustru, agust, aust, ogust, măsălari, gustar, gustea şi secerar, numită aşa pentru că în această lună se seceră holdele.

Septembre: răpciune şi răpciuni, vinimeri şi viniţel, adecă luna vinului.

O zicală din Muntenia zice despre această lună:

În luna răpciuni
Cad copiii pe tăciuni.[22]

Octobre: brumărel, numit aşa pentru că în această lună începe a bruma sau a cădea brumele cele mici.

Novembre: brumariu, brumar, brumar mare şi promorariu, adecă luna brumei şi a promoarei sau, după cum spun bucovinenii, a promoroacei sing. promoroacă.

Cu privire la luna aceasta, o zicală din Muntenia ne spune că:

În luna răpciuni
Cad copiii pe tăciuni
Iar în brumari
Cad şi cei mari.[23]

Iar o chiuitură din Ardeal zice:

Frunză verde d-alunică,
Primăvara-i noaptea mică,
Nu-i vreme de ibovnică,
Pînă-n luna lui brumari,
C-atunce-s nopţile mari,
Şezi cu mîndra cît îţi place
Şi ziuă nu se mai face.[24]

La romani Bruma însemna: a) ziua cea mai scurtă de peste an, b) iarna. De aici apoi, în loc de an, de acolea Brumalis: α) cu privire la ziua cea mai scurtă, signum, Cic. Capriorul: dies. Cic. ziua cea mai scurtă, sidus Ovid. zi de iarnă; β) cu privire la iarnă, iernatic, tempus, Martial, timp de iarnă.[25]

Decembre: andrea, indrea, undrea şi Neios, adecă: luna ninsorii.[26]

Dl. G. Dem. Teodorescu zice despre luna aceasta:

„Indrea, undrea sau andrea de la numele Sfîntului Andrei. Această lună fiind geroasă încît te-nţeapă de parcă-ţi bagă ace, undrele[27], cum se exprimă românul în limbaju-i familiar, focului îi vine să joace rolul principal."[28]

Iar o zicală din Muntenia tot despre această lună ne spune că:

În undrea
Iarna-i grea.[29]

7. *Semnele lunilor*

Îndeobşte luna lui ianuarie este luna frigului, a gheţei şi a negurei. Iar dacă este ea moale, apoi tempestatea lui ianuarie urmează obicinuit la februarie.[30]

Cînd luna lui prier e frumoasă şi călduroasă, atunci se aşteaptă ca în luna lui mai să fie frig, ba adeseori chiar şi îngheţuri; cînd însă e posomorîtă şi friguroasă, atunci e semn că luna mai va fi călduroasă şi frumoasă.[31]

Dacă în octobre cade multă brumă şi omăt (zăpadă), apoi în ianuarie putem aştepta tempestate moale şi călduţă.[32]

De este în octobre şi novembre multă ploaie, poţi aştepta după aceea în decembre mari vînturi.[33]

8. *Zilele*

Luni, latineşte *lunae dies,* adecă ziua lunei.

Marţi, *Martis dies,* ziua lui Mars (Marte).

Miercuri, *Mercuri dies,* ziua lui Mercuriu.

Joi, *Jovis dies,* ziua lui Joe (Jupiter).

Vineri, *Veneris dies,* ziua Vinerei (Venus).

Sîmbătă, *Saturnus dies,* Ziua lui Saturn. Evreieşte Sabat, ziua sîmbetei.[34]

Duminecă. Această zi la romani era ziua soarelui, *solis dies,* iar mai tîrziu s-a consacrat lui Iisus, dîndu-i-se numirea de ziua Domnului, *dominis dies.*[35] De aici vine apoi că românii o numesc duminecă (dominica).

Dumineca tînără se numeşte prima duminecă după luna nouă.[36]

Pe lîngă mulţimea sărbătorilor, pe cari le ţine ţăranul român de pretutindenea şi despre cari vom vorbi mai pe larg la rîndul lor, el, şi mai ales femeile, nu lucrează nici în unele zile ale săptămînei.

Pe lîngă această nelucrare, mai există la popor încă şi o mulţime de alte datine şi credinţe, cari asemenea se ţin strîns legate numai de unele zile ale săptămînei.

Deci, fiindcă în decursul studiului de faţă nu vom mai vorbi despre zilele săptămînei, de aceea am aflat de bine ca să reproducem în şirele ce urmează toate acele datine şi credinţe cari cad pe una dintre aceste zile şi cari ne-au venit pînă acum la cunoştinţă şi anume:

Lunea trebuie început orice lucru de ispravă, pentru ca Dumnezeu să ajute a-l termina cu bine şi curînd.[37]

Oricine trebuie să se bucure în această zi, pentru a fi vesel peste toată săptămîna; iar dacă i s-ar întîmpla supărare, atunci toată săptămîna se va întrista şi-i va merge rău pentru te miri ce.

Lunea trebuie să se înțarce copiii.[38]

Nu e bine să se dea bani din casă în această zi și cu deosebire dimineața, căci toată săptămîna va trebui să tot dea; ci să caute numai a lua, căci atunci va primi de pretutindenea.[39]

Lunea nu e bine să-și taie cineva unghiile, căci își va căpăta vrăjmași și-l vor urî prietinii.[40]

Lunea nu-i bine de a merge în pețite, pentru că ziua aceasta e începutul săptămînii, și de cumva fata, pe care și-a pus feciorul ochiul și la care a mers într-o luni în pețite, n-ar voi să se ducă după dînsul, lesne poate să i se întîmple mai pe urmă că nici altă fată n-ar voi să-l ia de bărbat, ba i se poate foarte lesne întîmpla încă și altă neplăcere sau nenorocire.[41]

Lunea nu se îngroapă morții, căci, luînd-o din capul săptămînei, e rău de moarte pentru cei rămași în viață.[42]

În această zi să nu se ia ouăle din cuibar, căci găinele nu se vor mai oua acolo.[43]

E o credință veche și foarte lățită la români, că cel ce se apucă să postească lunea, aceluia în multe privințe îi merge bine. Orice-și propune duce la bun sfîrșit. Așa nevestele, cari n-au copii și doresc să aibă, dacă postesc douăsprezece luni după olaltă, cred că vor naște copii. Asemenea mulți și dintr-aceia cari capătă dureri crîncene de ochi, că mai nu pot vedea nimic, încă se apucă a posti mai multe luni, unii chiar și toată viața. Alții iarăși se prind a posti lunea, din cauză că li se bolnăvesc și le pier vitele. Mai pe scurt, fiecare pentru ce voiește și pentru ce îl doare inima, și zic că de cînd s-au apucat a posti lunea, de atunci și-au ajuns scopul dorit. E de însemnat și aceea, că cei ce s-au apucat să postească toată viața postesc chiar și în lunea Paștilor, iar ceilalți, cari se prind a posti numai un număr anumit de luni nu mănîncă defel pînă-n ziua următoare. Și dacă, fiind apucați, se înfruptă în vreuna din aceste zile, atunci spun ei că nu li s-arată, adecă le merge rău. De aceea fiecare apucat observă cea mai mare strictețǎ în postirea acestor zile. De aici apoi, de la această datină străveche, s-a născut și zicala postește lunile, și se aplică mai cu seamă celor ce sau că n-au sărmanii de multe ori nimic ce mînca și postesc de nevoie, sau că n-au de frupt sau, în limbajul ardelenilor, de dulce.[44]

Marțea nu e bine de plecat la drumuri îndelungate (mari) nici a începe vreun lucru de căpetenie, căci va merge rău.

În această zi femeile nu trebuie să taie la guri de cămăși ce se croiesc din nou, căci îi semn de moarte. Femeii, care se laie ori face leșie în această zi, îi moare bărbatul și ea rămîne văduvă. Bărbatul nu e bine să pună porumb în pămînt (să semene), căci marțea e zi de primejdie și grăuntele nu va încolți (răsări) niciodată.[45]

Marțea nu-i bine de pornit în pețite, nici de logodit și cununat, pentru că în această zi s-a pornit lumea. Drept aceea, romåncele nu îndătinează în această zi nicicînd a începe vreun lucru nou și de o durată mai lungă, bunăoară: a urzi, a porni pînza, a croi o cămașă, mai pe scurt nimic nu încep din nou a lucra, ca nu cumva să le meargă trebile pe dos. De aici se vede că vine apoi și proverbul: „toate pe dos și nunta marțea", care însemnează: cum se potrivesc toate lucrurile pe dos, așa se potrivește și nunta marțea.[46]

„Dacă sîmbătă, vineri și marți seara aduci apă în casă, să nu bei din ea înainte de ce vei țipa în foc de trei ori".[47]

Miercurea nu se face leșie, nu se fierb cămăși, nu se mănîncă de frupt, căci e rău de boale, de primejdii și de năpaste.[48]

Dacă pui rața în această zi să clocească, va scoate numai rățoiești fără nici o rățușcă; asemenea s-ar întîmpla și dacă s-ar pune cloșca vineri, fiind amîndouă zilele acestea de post.[49]

Asemenea nu e bine a porni miercurea în pețite pentru că miercurea e stinghere pe lume, miercurea e văduvă, și cel ce pețește sau se cunună în această zi foarte lesne poate să rămîie văduvoi.[50]

Această credință se vede că este foarte răspîndită, pentru că un proverb din Muntenia sună:

> După ce toate-s în cercuri,[51]
> Și nunta o avem miercuri.[52]

Miercurea și vinerea nu se iau ouăle din cuibar, că se fac pecingini pe obraz.[53]

Joia se fac toate celea. Numai joile de după Paști pînă la Înălțare se țin, că-i rău de piatră, bate piatra lanurile.[54]

Cu toate aceste însă, o seamă susțin că joia nu trebuie să se leie cineva (să se spele pe cap), că e rău de năpaste; ci sîmbăta, pentru că toate boalele și durerile de cap se duc pe apa sîmbetei.[55]

În această zi e bine să se facă logodne și cununii.[56]

În Macedonia este obiceiul ca joi dimineața să se strîngă fetele și nevestele ca să curețe grîul și orezul, și tot în această zi se trimit mai mulți băieți cu căldărușe ca să care apă de la trei cișmele, ca apoi să poată plămădi pînea.[57]

Vinerea e cea mai sfîntă zi de peste săptămînă. Cine poate s-o postească de-a binele – să nu mănînce deloc – aceluia îi merge bine. Vinerea o postesc mai ales fetele, ca să le crească părul și să fie frumoase, și nevestele cari s-au prins din tinerețe – din fetie – a o ținea.[58]

Vinerea nu e bine să coasă, să spele cămăși, cu un cuvînt să lucreze, pentru că Sfînta Vineri se supără foc pe acel care o nesocotește.[59]

Sîmbăta se lucrează orișice, numai hainele nu e bine de-a se croi în această zi și a se porni la drum, pentru că marțea și sîmbăta numai la morți se croiește și numai morții se pornesc din casă în aceste două zile.[60]

Cînd vremea rea începe de sîmbăta, ține mult.[61]

Dumineca este zi de repaus și de petrecere. În această zi se fac cele mai multe nunți, dar e păcat de a lucra ceva, chiar de a tăia vreun lemn de pus pe foc, pentru că, tăindu-se, se dă cu barda (toporul, cuțitul, etc.) în Dumnezeu.[62]

Mai departe, nu e bine să mături dumineca în fața soarelui, că colbăiești fața sfîntului soare.

Nu e bine să dormi duminecă dimineața cînd sună clopotele la biserică, că trec șerpii peste tine.[63]

Nu e bine să spui dumineca că te doare capul, căci te va durea mai rău.[64]

Visurile înspre duminecă nu se izbîndesc.[65]

„Părinții pentru copii, copiii pentru părinții morți au datină (îndeosebi se observă această datină la sexul femeiesc) de a nu-și pieptăna părul dumineca, în credința că prin pieptănare în această ziuă se zgrabălă (zdrighie) cei morți".[66]

În fine, la Dumineca tînără se cheamă preotul spre a face rugăciunea cu sfințirea apei pentru curățirea casei și a familiei. La Dumineca tînără se îngaură (străpung) urechile copiilor mici, spre a le pune cercei. În Dumineca tînără își tund românii părul și-și taie unghiile, crezînd că vor crește repede, precum crește lumina lunei. Fînul se cosește totdeauna după ce a trecut luna tînără (nouă). La Dumineca tînără fetele mari se piaptănă și-și taie cu foarfecele vîrful părului ca să crească mai lung și mai des.[67]

Din cele înșirate pînă aici rezultă că unii români și îndeosebi romancele de pretutindenea se abțin de la unele întreprinderi și lucrări chiar și în zilele de rînd ale săptămînei, cu toate că aceste sînt hotărîte pentru orișice întreprindere și lucru.

De aici vine apoi că româncele cele harnice au început în decursul timpului a lua pe cele ticăite, mangosite și leneșe în rîs și batjocură prin diferite satire, și anume:

Eu, de cînd m-am apucat,
Lunea, marțea n-am lucrat,
Că nu mi s-a arătat;
Miercurile-s între ele
Și le țin de multe rele.
Joile încă-s legate,
Nu lucru că-mi fac păcate.
Vinerile le cinstesc,
Nu lucru să păcătesc,
Sîmbăta-i praznic legat,
Nu lucru, mă culc pe pat.
Dumineca m-am sculat,
Sapa-n mînă am luat
Și la cîmp am alergat,
Dar popa cu toac-a dat
Și-napoi m-am înturnat,
La făgădău m-am băgat...
Mă-ntîlnii cu sfîntul vin,
Mi-l făcui pretin deplin,
Îl prinsei frate de cruce
Și palinca soră dulce.[68]

Sau:

De la părinți am apucat:
Lunea, marțea n-am lucrat.
Miercurea e o zi mare,
O țin pentru multe boale.
Joile sînt legate,
Nu vreau să fac păcate,
Vinerea e o zi scumpă,
Nu mă prea silesc la muncă.
Sîmbăta m-am apucat
Și-am lucrat
Și-am făcut o bubă-n cap.
Ce să fac, să sar în pat
Să scap de buba din cap?
Dumineca-i zi-mpărătească,
Toată lumea s-o cinstească.[69]

Sau:

Lunea, marțea n-am lucrat
Mai de cînd m-am măritat.
Miercurea n-am apucat,
Joile îmi sînt oprite,
Nu lucrez de nu țin minte.
Vinerile-mi sînt legate,
Nu lucrez că fac păcate.
Sîmbăta, ce-o lucra moașa
Oi lucra și eu și nașa.[70]

Și în fine:

Luni îi Luneiu,
Marți îi Macoveiu,
Miercuri la tîrg mă pornesc,
Joi rămîn și tîrguiesc,
Vineri înapoi pornesc,
Sîmbătă mă odihnesc,
Dumineca, de-a lucra popa,
Voi lucra și eu.[71]

Pe lîngă cele arătate pînă aici, mai e de observat încă și aceea că la români există încă și o rugăciune, numită *Rugăciunea săptămînei*, care e îndreptată către cele șapte zile ale săptămînei și care sună precum urmează:

Sfîntă lune, zi de post,
Cădelnița lui Hristos,
Rogu-mă sfinției tale
Să-mi fii ajutătoare
Și folositoare,
Cu rugă rugată,
Cu inimă plecată,
Cu îngerul meu
Dat de Dumnezeu.
Ajută-mi Doamne!
Sfîntă marți!
Curătoarea ceriului
Și-a pămîntului,
Mă rog sfinției tale
Să-mi fii ajutătoare
Și folositoare,
Cu rugă rugată,
Cu inimă plecată,
Cu îngerul meu
Dat de Dumnezeu.
Ajută-mi Doamne!
Sfîntă miercuri!
Zidirea Domnului Hristos,
Mă rog sfinției tale
Să-mi fii ajutătoare
Și folositoare,
Cu rugă rugată,
Cu inimă plecată,
Cu îngerul meu
Dat de Dumnezeu.
Ajută-mi Doamne!
Sfîntă joie!
Sabornica lui Hristos,
Mă rog sfinției tale
Să-mi fii ajutătoare
Și folositoare,
Cu rugă rugată,
Cu inimă plecată,
Cu îngerul meu
Dat de Dumnezeu.
Ajută-mi Doamne!
Sfîntă vineri!
Zi îngerească,
Mă rog sfinției tale
Să-mi fii ajutătoare
Și folositoare,
Cu rugă rugată,
Cu inimă plecată,
Cu îngerul meu
Dat de Dumnezeu.
Ajută-mi Doamne!
Sfîntă sîmbătă!
Mă rog sfinției tale
Să-mi fii ajutătoare
Și folositoare
Cu rugă rugată,
Cu inimă plecată,
Cu îngerul meu
Dat de Dumnezeu.
Ajută-mi Doamne!
Sfîntă duminecă!
Sora soarelui,
Doamna zilelor,
Capătul săptămînilor,
Mă rog și sfinției tale
Să-mi fii ajutătoare
Și folositoare,
Cu cărțile deschise,
Cu luminile aprinse,
Cu rugă rugată,
Cu inimă plecată,
Cu îngerul meu
Dat de Dumnezeu.
Ajută-mi Doamne![72]

9. *Împărțirea zilei*

Ziua o împărțesc românii în:

Răsăritul soarelui, răsărirea sau soare răsare, adecă timpul cînd răsare soarele.

În faptul zilei, la ziuă, nemijlocit după ce a răsărit soarele și s-a făcut ziuă, sau cînd soarele e de o suliță de deal.

Prînz mic, prînzuț, prînzișor, cînd soarele e de trei sulițe, adecă pe la 8-9 oare.

Amproor, împror, înprour, năprăor, năproor, pe la 9-10 oare.

Prînz mare, timpul dejunului sau al ospățului înainte de amează.

Prînz bun, ameazi, amează-zi, cînd sînt 12 oare.

Cina mică, cam pe la 4 oare.

Cina,timpul ospățului de către seară și anume vara între 8-9 oare, cina bună între 9-10, și cina mare între 10-11 oare.

Răstimpul de la răsăritul soarelui și pînă la ameazi sau răstimpul înainte de ameazi se numește dimineață, și aceasta se împarte iarăși în des-dimineață și dimineață; iar de la ameazi, sau după ce a trecut de amează și pînă ce sfințește soarele sau pînă la soare apune, se numește dup-ameazi. De aici vine apoi, cînd se întîlnesc doi români și se salută, că zic înainte de amează bună dimineața, după amează bună ziua, pe la asfințitul soarelui bună vremea, iar după ce sfințește soarele, bună seara, și cînd se despărțesc, seara bună.

Cînd e soarele drept la amează, adecă punct douăsprezece oare, zic că e cruce-ameazi.[73]

Vara, cînd soarele aruncă mai drept razele spre pămînt, atunci cunoaște românul mai bine cînd e amează, pentru că atunci, stînd drept în picioare, umbra trupului nu se vede și cînd nu se vede umbra, atunci trebuie numaidecît să fie amează, iar cînd umbra e numai de un pas, atunci e aproape de amează, ceva înainte de 12 oare.

Cîte oare sînt înainte de amează și după amează, cunosc ei dintr-aceea că-și măsoară umbra cu pasul. Iar cînd începe a se prelungi umbra, atunci merge soarele spre sfințit.[74]

10. *Împărțirea nopții*

Noaptea o împărțesc în:

Amurg, amurgul serii, murg sau și murgitul de seară, apus, asfințit, asfințite, sfințit, sfințite, cînd soarele a apus, a sfințit, cînd nu se vede, dar este o lucire în urma lui și întuneric încă nu s-a făcut, adecă cînd lumina se amestecă cu întunericul[75],cînd se luptă ziua cu noaptea pînă ce una sau alta rămîne învingătoare sau, după cum se exprimă poporul din Bucovina, cînd începe a se îngîna ziua cu noaptea.

Seara, cînd începe a se întuneca.

A treia strajă.

Pe la culcate, timpul culcării.

Miezul nopții sau la cîntători, adecă cînd sînt 12 oare de noapte sau cînd cîntă cocoșii întîia dată noaptea.

La mîncate, adecă timpul dintre cîntători și zori.

Revărsatul zorilor, zori, în zori, pe la zori, în zori de zi sau de ziuă, revărsatul zilei, adecă cînd sîncelează zorile, se zorește sau se zărește de ziuă, cînd se mijește de zi, se revarsă ziua.

Cînd e drept la miezul nopții, adecă punct 12 oare, se zice miez de miază noapte.

Cînd cîntă cocoșii întîia oară noaptea, atunci sînt 12 oare sau miezul nopții; cînd cîntă a doua oară sînt trei oare după miezul nopții, iar cînd cîntă a treia oară și gîștele încep a gîgîi, atunci se face ziuă.[76]

Cînd răsare luceafărul de seară sau steaua ciobanului,[77] atunci se începe seara.

Cînd sfințește găinușa[78] și răsare luceafărul de dimineață, atunci îndată se face ziuă.[79]

În genere luat, „cei mai mulți [români] se orientează noaptea după stele și numai cînd e înnorat după cocoși".

Stelele, după care se orientează ei, afară de cele înșirate mai sus, sînt: rarițele, toaca, capul boului, crucea, sfredelul, carul și fusceii.

Găinușa, zic românii din Munții Apuseni ai Transilvaniei, „că răsare cu zorile odată cam prin 11 din luna cireșar. Rarițele răsar cu zorile odată pe la prinderea postului Sîntei Mării.

Găinușa și rarițele sfințesc pe la Sf. Nicolae cu seara odată. Toaca sfințește seara pe la Vinerea mare (14 octombre). Cu puțin mai tîrziu decît toaca sfințește crucea și pe urmă capul de bou.

Pentru arătarea timpului, e mai bun sfredelul și cel mai bun e carul, care se vede totdauna pe cer."[80]

În fine, trebuie să mai amintim încă și aceea, că „o credință foarte lățită între poporul nostru" ne spune „că timpul de la oarele 12-1 noaptea este timp necurat, și prin urmare umblarea pe strade, prin cimitir, ori alte locuri misterioase în acest timp este periculoasă, fiind acesta timpul spiritelor, precum al strigonilor – strigoilor, muronilor – moroilor și al altor spirite necurate.

Ba se susține că în acest răstimp însuși miezul nopții sau puterea nopții, sub chipul diferitelor forme, umblă pe pămînt.

Se întîmplă deci că, fiind cineva în acest timp pe stradă ori alte locuri neumblate, adese se întîlnește cu miezul nopții. Și ca el să nu se atingă de om, să-l spăimînte, din care spaimă să se bolnăvească chiar de moarte, este bine ca văzîndu-l omul din depărtare să-și facă cruce."[81]

11. *Hotărîrea sărbătorilor*

Cum știe românul cînd pică cutare sărbătoare vine de acolo că el, avînd o memorie foarte ageră, ține bine în minte din anii trecuți în care zi a picat cutare sărbătoare și după aceasta se orientează, și, calculînd, trebuie să ghicească în care zi pică și în anul curgător. El începe a calcula de la cutare sărbătoare mare și așa nimerește cînd pică cutare sărbătoare, pe care voiește să o știe.

Dacă vom întreba de exemplu pe un român, în lunea a treia după Paști, cînd pică Rusaliile, el, fără multă cugetare, ne va răspunde: „de azi în patru săptămîni și șase zile".

Auzind aceasta, noi cești dedați cu calendarele tipărite, ne vom uita lung la dînsul și, pînă nu vom căuta în calendar, nu vom ști de are dreptate ori ba. Abia căutînd ne vom încredința că e tocmai așa și nu altfel.

Să vedem acum de unde vine că românul știe aceasta.

E mult puțin cunoscut că românii, și mai cu seamă româncele, serbează toate joile de după Paști și pînă la Rusalii, ca grindina să nu le bată holdele. Numărul acestor joi îl știe fiecare că nu e nici mai mult nici mai puțin decît șapte. Prin urmare, din Paști și pînă la Rusalii trebuie să fie și șapte săptămîni.

Din Paști și pînă într-a treia luni după Paști sînt două joi trecute. Mai rămîn așadar cinci pînă în Rusalii. Două și cu cinci fac șapte. Substrăgînd acum din cele cinci săptămîni o zi, adecă ziua ce a trecut peste cele două săptămîni dintîi, sau ziua întîia din săptămîna a treia de după Paști, iată că rămîn patru săptămîni și șase zile, tocmai ziua de Rusalii.

Tot cam în acest chip hotărăște românul și celelalte sărbători. Mai cu seamă se orientează el întru hotărîrea cutării sărbători și după cele patru posturi de peste an.

12. *Numirea sărbătorilor*

Precum lunile, așa și cele mai multe sărbători au în limba poporului român alte numiri de cum sînt cele întrebuințate în scris.

Unele dintre acestea sînt curat românești, iar altele de origine slavonă.[82]

Reproduc aici numai pe cele mai însemnate.

Sîntul Vasile sau Sîn-Vasiiu, sau Anul Nou, 1 ianuarie.

Iordanul sau Boboteaza, Arătarea sau Botezul Domnului, 6 ianuarie.

Tri-Ierarhi, ss. 3 ier. Vasile, Grigorie și Ioan, 30 ianuarie.

Despre această sărbătoare o zicală din Bucovina spune:

Trisfitițele
Ziua cu luminele
Și se sparg cărările.[83]

Stretenia, Întîmpinarea Domnului, 2 februarie.

Floriile, Dumineca Floriilor sau a stîlpărilor, 20 martie.

Buna Vestire, pe unele locuri și Blagoviștenia.

Ispasul, Înălțarea Domnului.

Duminica mare sau Rusaliile, Pogorîrea Spiritului Sfînt.

Sînzienele, Nașterea pr. Ioan Botezătorul.

Sîn-Petru, ss. ap. Petru și Pavel, 29 iunie.

Sînt-Ilie, în unele locuri însă cunoscut numai sub Nedeie[84], sf. pr. Ilie, 20 iulie.

Schimbarea la față, pe unele locuri și Probajele, Schimbarea la față a Domnului, 6 august.

Sîntă Măria Mare, Adormirea Maicei Domnului, 15 august.

Sîntă Măria Mică, Nașterea Maicii Domnului, 8 septembre.

Ziua Crucii, Înălțarea sf. Cruci, 14 septembre.

Vinerea Mare, c.m. Paraschiva, 14 octobre.

Sî-Medru[85], sf. m. m. Dimitrie, 26 octobre.

Arhanghelii, arh. Mihail și Gavril, 8 novembre.

Ovedenia, Intrarea în Biserică a Maicei Domnului, 21 novembre.

Sîn-Nicoară[86] sau sfîntul Niculae, sf.p. Nicolae de la Mira Liciei, 6 decembre.

Crăciunul, Nașterea Domnului, 25 decembre.

13. *Sărbătorile românești*

Afară de sărbătorile creștinești sau legate de biserică, cum le numește poporul, mai au românii încă și o mulțime altele, păstrate din moși-strămoși, pe cari, în butul preoților, cari nu încetează la fiecare ocaziune bine venită de a-i desfătui de la serbarea lor, condemnîndu-le ca eresuri și sărbători păgînești, le țin și le serbează adeseori cu mai mare solemnitate decît pe cele creștinești.

Aceste sărbători, cari se țin nu numai în Bucovina, ci și în celelalte părți locuite de români, sînt următoarele:

Sîntul Ion, Adun.pr. Ion Botezătorul, 7 ianuarie.

Sîn-Petru de iarnă, Închinarea lanțului sf. Petru, și Antanasiile, adecă c.m. Antonie și Atanasie, 16,17 și 18 ianuarie.

Sfîntul Trif, Trif cel Nebun, 1 februarie.

Sfîntul Haralambie, 10 februarie.

Sîn-Toader, îl serbează mai mult fetele, ca să le crească părul și să fie frumos.

Baba Dochia, 1 martie. În această zi nu lucrează, pentru ca să domolească mînia babei Dochiei și frigul de primăvară să nu facă pagubă în cîmpuri.[87]

Alecsiu sau Alexiile, 17 martie. Se serbează această zi pentru șerpi, șoareci și toate gujuliile, cari se crede că ies într-această zi.[88]

Joile de după Paști și pînă la Dumineca mare sau Rusalii; le serbează mai cu seamă femeile, pentru ca grindina să nu le bată holdele.[89]

Armendinul sau Armendina, 1 mai.

Niculae de vară, 9 mai.

Sfîntul Pricopie, st. m. m. Procopie, 8 iulie. Românii cred că această zi e ziua lupilor și de aceea o serbează, ca lupii să nu le mănînce vitele domestice.[90]

Mărina, 17 iulie. O serbează ca să nu fie măriniți, adecă să nu capete un fel de boală răutăcioasă de pîntece.

Pălie e a doua zi de Sînt-Ilie, 21 iulie. Nu lucră în această zi, ca să nu fie detunați, trăzniți.

Foca, 22 iulie. Această zi o serbează românii din Bucovina, socotind-o foarte primejdioasă de foc.

Pinteleiu Călătoriul, 27 iulie, adecă ziua st.m.m. Panteleimon.[91]

Sîntul Andrei, Sînt Indrea, 30 novembre. Se serbează pentru lupi și strigoi.

Afară de aceste, mai au încă și alte sărbători, pe cari le țin românii și mai cu seamă româncele, precum: Sărbătoarea dinților, 11 aprilie; Sărbătoarea tîlharilor, 11 novembre; Sărbătoarea oilor, ca să nu fie oile bolnave de vărsat; Sărbătoarea lupilor[92]. Apoi paparudele[93], Marțolea sau Marțiseara[94], Repotinii, Circovii, Mărinii, Filipii[95] și altele o mulțime, despre cari însă voi vorbi mai pe larg la timpul său.

14. *Cîșlegile*

Românul numește cîșlegi toate zilele cele de frupt sau de dulce de peste an.

Răstimpul dintre Postul Crăciunului pînă în Postul mare sau ajunul patruzecimii se numește pe unele locuri Dulcele Crăciunului iar pe altele Cîșlegile de iarnă[96] sau Cărnilegi, spre deosebire de celelalte cîșlegi de peste

an. Săptămînile din aceste cîşlegi, în cari miercurea şi vinerea se mănîncă de frupt sau, după cum zic ardelenii de dulce, se numesc hîrţi[97], şi cărnilegi sing. cărnileagă.[98]

Săptămîna dinaintea Postului mare se cheamă Săptămîna albă şi această numire îi vine de acolo pentru că într-această săptămînă românii îndătinează a mînca numai frupt alb, precum: lapte, brînză, ouă, nu însă şi carne.

În unele părţi din Muntenia această săptămînă, pe lîngă Săptămîna albă, se mai numeşte încă şi Săptămîna brînzei şi Săptămîna nebunilor[99], iar în unele părţi din Transilvania Săptămîna nebunilor şi Săptămîna bondrişilor.[100]

Săptămîna dinaintea celei albe se numeşte Mistreaţa, Vrîstata sau Învrîstita[101],pentru că în această săptămînă miercurea şi vinerea se posteşte, adecă nu se mănîncă carne.

Ziua înainte de intrarea într-un post sau ajunul unui post se numeşte lăsat de sec sau lăsatul secului.

15. *Ajunurile*

Ajunurile în limba poporului român au următoarele numiri: Paresime sau Paresimi, la macedo-români Presin[102], numit altmintrelea şi Postul mare, adecă ajunul patruzecimii, care cade înaintea Sf. Paşti.

Mijlocul acestui ajun sau post îl numesc Miezul-Păresei; săptămîna cea dintîi Săptămîna mare; iar cea de pe urmă Săptămîna mare şi Săptămîna patimilor.

Postul Sîn-Petrului, ajunul sf. ap. Petru şi Paul.

Postul Sîntă-Măriei, ajunul sf. Marii.

Postul Crăciunului, ajunul Crăciunului sau al încarnării.

Celelalte zile de sec, de post sau ajun, prescrise de biserica creştinească, neavînd numiri deosebite, nu voi să le mai înşir aici.

16. *Despre semne*

Am arătat cum îşi face românul călindariul, cum împărţeşte el anul, cum cunoaşte cînd pică cutare şi cutare sărbătoare, cum numeşte lunile, zilele şi sărbătorile; acum vine rîndul să arătăm şi semnele de pe cari cunoaşte el schimbarea timpului.

Oamenii din timpurile cele mai vechi s-au încercat să afle oarecari semne după cari să ştie ce timp va fi mîne, adecă să prezică sau să profeţească umblarea timpului.[103]

Această datină o întîmpinăm şi la românii noştri. Ei încă au semnele lor proprii, prin cari cunosc schimbarea timpului, şi se folosesc de dînsele ca şi cei învăţaţi de termometre, higrometre şi barometre.

Din mulţimea lor voi reproduce mai la vale numai pe cele mai însemnate.

a) Semne generale

Cînd e luna plină în seara Sfîntului Vasile, atunci anul următor va fi mănos; cînd nu e luna plină, va fi sec, neroditor.

De a fost iarna înzestrată cu omăt gros şi n-au fost furtuni, adecă vifore, vicolituri şi vînturi mari, au să fie păpuşoii şi celelalte pîni bune, căci vor avea

ploaie la timp şi căldură de ajuns, măsurată, şi crescînd mari nu vor fi date jos de furtuni şi vînturi. Iar de va fi iarna întreruptă de călduri mari şi de vînturi cu vifore şi vicolituri straşnice, au să se prefacă căldurile din iarna trecută în friguri pentru vara viitoare.[104]

Dacă iarna va fi omătoasă sau plină, după cum se exprimă poporul, e semn că vara următoare va fi roditoare; iar cînd e goală, cînd nu e mult omăt, atunci vara va fi slabă.

Cînd se află peste iarnă multă chidie pe pomi, pomii vor fi peste vară mănoşi, vor produce o mulţime de poame.

Dincotro vin primăvara întîia dată ploile, dintr-acolo vor veni peste toată vara.

Încotro tună primăvara întîiaşi dată, în acea parte s-or face pînile mai bune.

Cînd se puşcă, se spînzură sau se îneacă cineva de bunăvoie, atunci trebuie să se schimbe vremea, trebuie să urmeze furtuni şi grindine grele sau vîntoase.[105]

De vor cădea frunzele de cu vreme, la anul viitor are să fie belşug mare[106].

Cărăbuşii, lat. Scarabeus melolonta, cari ies primăvara, sînt de asemenea buni vestitori de creşterea şi bunătatea păpuşoiului.Dar numai mulţimea lor e băgată în seamă. De se află foarte mulţi cărăbuşi, ca să umble seara bîzîind ca albinele cînd joacă roiul, va fi şi pînea bună, coaptă şi spornică la mîncare.

De se coboară veveriţele, lat. *Sciurus vulgaris,* de la munte la ţeară şi umblă prin pometele oamenilor, de mănîncă poamele de pe pomi, asemenea de umblă găinele după mîncare ca focul, are să fie foamete. Cînd are să fie foamete oamenii şi animalele încă umblă morţiş după mîncare, chiar şi pasările nu umblă mai lin sau nu sînt mai molcomite, toate umblă după mîncare, ca focul care mistuieşte tot cînd erumpe.[107]

Cînd se scoală găinele des-dimineaţă şi se culcă tare tîrziu, încă însemnează foamete.[108]

Fiecare român, cum se scoală şi caută la zori, la răsăritul soarelui şi vede cum e cerul dimineaţa, ştie cum va fi vremea peste zi. Unele semne, cari le-a învăţat a le cunoaşte de la strămoşii săi şi din experienţă, îi spun aceasta. De aici s-a născut apoi proverbul: ziua se cunoaşte de dimineaţă, prin care înţeleg că precum de dimineaţă se cunoaşte cum are să fie toată ziua, aşa şi omul din tinereţe se poate cunoaşte cum are să fie pînă la bătrîneţe.

Dacă trăgîndu-se clopotele, se aud foarte departe, e semn cum că va fi vreme bună; iar de nu se aud departe, se va schimba timpul.

b) Semne de ploaie

Dacă vremea stă pe ploaie, rîndunica zboară tot atingînd pămîntul şi din cînd în cînd scoate sunete line, spărioase şi plîngătoare.

Păunul, cînd se apropie ploaia, cîntă cu glasul său urît, care ne face să uităm penele lui cele frumoase.

Cînd vine ploaie gîsca e neliniştită, îşi înalţă şi scutură aripele, acuş sare în apă, acuş iese la uscat, merge, vine; pe scurt, nu mai ştie ce să facă.

Dacă în zori de zi din cuibul de ţarcă numai una zboară afară, putem şti că de bună seamă va să plouă.[109]

Cocoşii cînd cîntă seara devreme la culcuşul lor arată că va fi timp cu ploaie.[110]

Culicii, cari umblă pe sus şi strigă „culi, culi", încă prevestesc cînd are să plouă. Aceste paseri presimţesc îndată cum are să se schimbe vremea şi de aceea încep a striga mai tare ca de altădată.[111]

Calul, pisica, cînele, oaia şi alte dobitoace aşişderea presimţesc ploaia, toate fac ceva mişcare neliniştită şi au un miros ce de altă dată nu-l au.[112]

Dacă oile sar mult, saltă şi se lovesc cu capetele, însemnează ploaie.[113]

Cînd ies furnicele afară şi se adună sute şi mii într-un loc, ne putem aştepta la ploaie.[114]

Dacă albinele mînecă des-dimineaţă să-şi culeagă miere şi nu zboară departe şi îndată se întorc, e semn de ploaie.[115]

Soarele cînd arde prea tare, muştele cînd înghimpă prea mult, găile cînd ţipă prin aer, încă prevestesc că are să plouă.[116]

Dacă purecii mai mult decît altădată muşcă, urmează mai totdeauna ploaie.[117]

Cînd are să fie vara ploaie, umblă mornițele (ţînţarii) seara cu droaia, adecă în mulţime mare, şi muşcă pe oameni şi animale sugîndu-le necontenit sîngele din locul unde apucă a se pune.

Dacă huiesc albinele ziua şi noaptea la prisacă însemnează cum că timpul cel frumos se va schimba în posomorît, ploios şi furtunos[118]. Dacă peştii, cînd e cerul limpede, sar în sus peste apă sau merg pe sus în apă de li se văd afară spinările, este semn că are să plouă.[119]

Racateţul[120] e bun prevestitor de ploaie vara pe cînd e secetă, arşiţă, uscăciune mare, căci el cînd are să fie ploaie se suie în frunzişul arborilor şi începe foarte tare a striga.[121]

Chiar şi cerul ne dă în privinţa aceasta un îndeptar oarecare. Dacă soarele sau luna se văd împrejur cu un cerc strălucit, dacă norii la apus au coloare galbenă, dacă negura e deasă şi întunecoasă, urmează ploaie.[122]

După roşeaţa dimineţei urmează mai totdeauna vînt cu ploaie.[123]

Cînd se arată curcubeu dimineaţa pe pîclă, atunci e semn că lung timp vor fi tot pîcle cu bure.[124]

Dacă negura se suie în sus, urmează ploaie.

Dacă bălţile miros prea tare, are să urmeze ploaie.[125]

Cînd e seara umedă arată ploaie.

Cînd nu arde focul şi lumina cumsecade, încă va fi ploaie.

Sarea, cînd se topeşte, arată că va ploua.

De asudă vara ferestrele cînd e cald, iarăşi e semn că are să plouă.[126]

Dacă pietrele, mai ales marmura şi zidurile asudă, vine tempestate udă.

Dacă fumul la vreme lină şi limpede nu vrea să iasă prin horn, sau ieşind se pleacă, urmează ploaie.[127]

Femeilor sătene li-i cunoscut cînd are să plouă din creşterea sau vîrvomarea apei în oale şi din arderea gurei cuptorului, căci atunci apa rece din oalele puse la foc se ridică pînă peste buze şi dă sau cură în foc; atunci gura cuptorului începe sus, unde iese para focului în horn, a scînteia şi scînteiarea asta umblă în toate părţile gurei pînă unde e fierbinte ca şi focul, precum umblă para focului pălăind într-o parte şi în alta. Astă observare o fac femeile, şi orişicine altul, după ce se potoleşte focul de pe vatră.[128]

Dar să ne întoarcem şi la plante.

Între plante încă găsim multe cari ne spun ce vreme are să urmeze.

Iată florile! Ele încă prevestesc, prin mirosul lor, ce vreme are să fie. Dacă urmează senin, mirosul lor e mai uşor; iar dacă vine ploaie, mirosul acesta se face mai greoi.[129]

c) Semne de vreme bună

Cînd are să fie vreme bună, rîndunica zboară în sus şi se joacă cu surorile sale.[130]

Dacă privighetoarea neîncetat, împotriva obiceiului său, cîntă, însemnează vreme frumoasă.[131]

Iarna, cînd cîntă cocoşii foarte mult peste zi, e semn cum că vremea are să se moaie, va fi cald sau moloşag, după cum se mai exprimă românii din Bucovina.[132]

Dacă în zori de zi ies amîndouă ţarcele din cuibul lor afară putem fi liniştiţi, că va să fie vreme bună.

Dacă soarele şi luna strălucesc curat, dacă seara spre răsărit se vede curcubeul, dacă negura e albie şi nourii au coloarea rozei, de bună seamă va fi vreme senină.[133]

Dacă seara cînd asfinţeşte soarele e frumos şi senin, este semn a vreme bună.[134]

Cînd seara e uscăcioasă, arată timp bun, frumos şi uscăcios.

Dacă negura cade în jos şi se lăţeşte pe şesuri, atunci mai totdeauna se însenineazā.[135]

d) Semne de vînturi şi furtuni

Cînd seara la apunerea soarelui vor fi nourii roşii, atunci e semn că se va schimba timpul, că vor urma vînturi şi furtuni.

Vîlvătaia cînd se primblă pe fierosteie ori pe vase, e semn cum că în curînd au să urmeze vînturi şi furtuni.

De te mănîncă trupul foarte tare, aşa numai cît din senin, sau de te ustură urechile, e în apropiere o furtună, o ploaie mare sau vînturi.[136]

Cînd ne ameninţă vreo vijelie, atunci rîndunelele zboară în sus pînă se pierd printre nori, atunci nu zboară repede ci încet.[137]

Dacă cocoarele, vulturii şi alte pasări răpitoare într-un şireag pe sus zburînd spînzură, apoi nu este departe furtuna.[138]

Dacă oile îs prea zburdalnice şi se lovesc la un loc cu coarnele şi cu capetele, însemnează trăsnete din cer, furtună cu tunete.[139]

De cîntă seara grieruşii în casă cu glas mai pătrunzător decît de altădată, are să fie furtună sau ploaie.[140]

e) *Semne de frig şi omăt*

Ciorile strînse grămadă, cînd zboară pe sus croncănind, ne vestesc iarna că va fi omăt (zăpadă) iar vara ploaie.[141]

Iarna, cînd se adună vrăbiile la un loc şi ciripesc, pare că ar ţine consiliu, însemnează că va ninge.[142]

Ciocîrlanul, care are cucui în vîrful capului şi iernează pe la noi, strigă de asemenea vara şi iarna, dînd de ştire cînd are să fie frig. Iar românii zic atunci că el

Strig-a cioareci şi opinci
Şi-a obiele cîte cinci.[143]

De umblă sturzul tare ciripind încolo şi încoace, iarăşi însemnează frig.[144]

De-şi strîng mascurii paie pentru strat, culcuş şi umblă cuviţînd sau de zburdă vitele seara cînd le aduci de la păşune acasă, sînt semne sigure cum că va fi frig în ziua următoare.[145]

Mîţa, cînd se pune cu spatele spre foc, frig sau ninsoare ne spune.[146]

Broaştele încă-s vestitoare de frig, omăt şi răceală, dacă ies şi cîntă înainte de Alexii: iar dacă ies ele la timp cuvenit, adecă după ce trec Alexiile şi după ce se încălzeşte cumsecade, apoi atunci

Să n-ai frică
De nemică.[147]

NOTE

1. Dat. şi cred. rom. din cele mai multe părţi ale Bucovinei, precum din Fundu Moldovei şi Vama, sate în distr. Cimpulungului; a celor din Bilca, com. de dl. G. Brăilean; a celor din Frătăuţul Vechi, dict. de Toader Ionesi; a celor din Frătăuţul Nou, com. de Vespasian Reuţ; a celor din Volovăţ, com. de Ilie Buliga; a celor din Cireş-Opaiţ, com. de Const. Dugan: „Oamenii din Cireş – Opaiţ iau 12 jumătăţi de coji (găoci) de ceapă, adecă cîte luni sînt într-un an şi, după ce scot pieliţele din ele, pun sare într-însele şi apoi le aşază pe fereastră, unde le lasă pînă a doua zi dimineaţa. În care coajă se preface în decursul nopţii sarea în apă, acea lună va fi ploioasă; iar dacă coaja poartă numele unei luni de iarnă, atunci în luna respectivă va fi ninsoare mare. Dacă însă sarea rămîne uscată, adecă cum s-a pus de cu seară, atunci luna aceea va fi uscată, secetoasă."; a celor din Tereblecea, sat în distr. Siretului, dict. de Irina Bulbuc: „Românii de la ţară fac spre Anul Nou călindariu de ceapă. Iau adecă 12 coji de ceapă şi, puind în fiecare puţină sare, le aşază într-o linie dreaptă, cu gurile în sus, pe masă. Cojile se numesc pe rînd de la stînga la dreapta: ianuarie, februarie, etc. şi se lasă apoi aşa neclintite pînă a doua zi. În cari coji este a doua zi sarea topită, în acele luni (dacă sînt luni de iarnă) va fi vreme molatică, iar dacă sînt luni de vară, vor fi ploi, zloată. În cari coji sarea nu-i topită, în acele luni, de sînt de iarnă, va fi ger mare; iar de-s luni de vară, va fi mare secetă. Şi în cari coji e sarea puţin topită, în acele luni va fi schimbăcios." V. şi Dim. Dan, *Credinţe poporale bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, Cernăuţi, an.IV, 1894, nr.99. Această datină şi credinţă e uzitată şi la românii din Moldova,v.Const.D.Gheorghiu, op.cit.,p.5, precum şi la cei din Transilvania, v. W. Schmidt, *op. cit.*, p. 5 şi T. Frîncu şi G. Candrea, *op. cit.*, p. 121: „Pentru a şti care lună va fi ploioasă şi care secetoasă, muntenii fac înspre seara Anului Nou călindare de ceapă. Desfac douăsprezece coji de ceapă şi le numesc cu numele celor douăsprezece luni de peste an. Pun sare în fiecare coajă şi le aşază într-un loc zvîntat. După un timp oarecare, cam a doua zi, des-de-dimineaţă, dacă sarea e zbicită sau umedă în coaja de ceapă, aşa va fi şi luna reprezentată de coajă, secetoasă sau ploioasă."

2. Dat. şi cred. rom. din Bilca, com. de dl. G.Brăilean; a celor din Tereblecea, dict. de Irina Bulbuc; a celor din Carapciu pe Siret, com. de T. Tovarniţchi, stud. gimn.; a celor din Cireş-Opaiţ, com. de Const. Popescu, stud. gimn.; a celor din Volovăţ, com. de Ilie Buliga; a celor din Frătăuţul Vechi, com. de Vasile Dascăl. V şi Dim. Dan, *loc. cit.*: „În preseara Anului Nou se face cercare cari cereale vor rodi în anul viitor, în următorul chip: Într-o strachină sau tavă se pun atîţia cărbuni aprinşi totuna de mari cîte feluri de cereale ar fi să se semene, şi fiecare cărbune se înseamnă cu numele de grîu, secară, etc. A doua zi dimineaţă se caută care cărbune are mai multă cenuşă, apoi se seamănă de acel fel de cereală, a cărei însemninţă are el, crezîndu-se că acel fel va rodi mult în anul viitor. De cel care are mai puţină cenuşă sau nu se seamănă defel sau foarte puţin, fiindcă se crede că puţin va rodi."
3. Această credinţă e lăţită mai pretutindeni între românii din Bucovina.
4. P. Ispirescu, *Legendele şi basmele românilor, Ghicitori şi proverburi*, part.I, ed. 3-a, Bucureşti, 1872, p.159.
5. Alexa Lateş, în *Şezătoarea*, foaie pop. rom. redact. Iosif Vulcan, Budapesta, an. II, 1876, p. 22.
6. Din colecţiunea mea de cimilituri pop. rom. V. şi Art. Gorovei, *Cimiliturile românilor*, Ed. Acad. Rom., Bucureşti, 1898, p. 12.
7. Românii din Bucovina îndătinează, îndată după ce se desprimăvărează de a semăna pînea cea albă, apoi păpuşoiul, barabulele şi celelalte seminţe, aşa ca cu vreo cîteva săptămîni înainte de Sf. Onofrei să fie toate seminţele în pămînt. În săptămîna dinaintea Sf. Onofrei doar numai hrişcă mai seamănă. Iar după Sf. Onofrei nici aceasta.
8. Com. de Simeon Florea, rom. din Ilişeşti.
9. At. M. Marienescu, *Baba Dochia şi babele*, publ. în *Familia*, Pesta, 1872, an. VIII, p. 366.
10. *Călindarul pentru Bucovina* pe an. 1841, Cernăuţi.
11. Din răsp la Cest. d-lui Nic. Densuşianu, com. Roşia, jud. Gorj şi Vişani, jud. Rîmnicu Sărat; D.T. Bojinca, *Anticele romanilor*, part. II, Buda, 1833, p.183; G. Chiţu, *Despre numirea lunilor la români*, publ. în *Columna lui Traian*, an. IX, noua serie, t.III, Bucureşti, 1882, p.303; T.Frîncu şi G. Candrea, op.cit., p.120.
12. V. Alecsandri, *Poezii populare*, p. 34, D. T. Bojinca, *op. cit.*, p. 183.
13. Din răsp. la Cest. d-lui Nic. Densuşianu, com. Roşia, jud. Gorj.
14. Din răsp. la Cest. d-lui Nic. Densuşianu, com. Rîjleţu-Vieroşi, Roşia, jud. Gorj şi Vişani, jud. Rîmnicu Sărat; Chiţu, *loc. cit.*; Bojinca, *op. cit.*; Frîncu, *op. cit.*
15. V. Alecsandri, *op. cit.*, p. 34.
16. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densuşianu, com. Roşia, jud. Gorj; I.A. Zanne, *Proverbele românilor*, vol. I, Bucureşti, 1895, p.31.
17. Ştefan Buzilă, Răspuns la Cest. d-lui B.P. Hasdeu pentru *Etym. Magn. Rom.*, publ. în *Tribuna*, Sibiu, an. VII, 1891, p. 154.
18. C. Ghitu, *op. cit.*, p.303; Frîncu şi Candrea, *op. cit.*, Bojinca, *op. cit.*, p. 183; A.T. Marienescu, *Baba Dochia şi babele*, p.390 şi 391; din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densuşianu, com. Rîjleţu-Vieroşi, Netoţii de Jos, jud. Teleorman şi Vişani, jud. R. Sărat.
19. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densuşianu, com. Roşia, jud. Gorj.
20. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densuşianu; v. şi opurile de sub nota 18.
21. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densuşianu, com. Roşia, jud. Gorj.
22. *Idem de eadem.*
23. Din Răsp. la Cest. d-lui Densuşianu, com. Roşia, jud. Gorj.
24. T. Hiristu, *Chiuituri din Ardeal*, publ. în *Şezătoarea*, an. III, Budapesta, 1877, p. 6.
25. *Schönberger Wörterbuch*, t. I, p. 231.
26. V. Alecsandri, *op. cit.*, p. 34; D. T. Bojinca, *op. cit.*, p. 183; *Calendar pe an 1874* şi urm., Cernăuţi; G. Chiţu, *op. cit.*, p. 303; T. Frîncu şi G. Candrea, op. cit., p. 120 şi din Răsp.

la Cest. d-lui Nic. Densuşianu, com. Rijleţu-Vieroşi, Roşia, jud. Gorj, Netoţii de Jos, Teleorman şi Vişani, Rîmnicu Sărat.
27. Undreaua se numeşte în Bucovina andrea.
28. *Încercări critice*, p. 10.
29. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densuşianu, com. Roşia, jud. Gorj.
30. *Calend. pentru Buc.* pe an. 1841.
31. După spusa mai multor români din Bucovina.
32. *Calend. pentru Buc.* pe an. 1841.
33. *Ibidem.*
34. V.Roman, *calend.* cit.; M.Călinescu, în *Calendar pe an. 1874*, Cernăuţi, p. 60, articl. despre calendar.
35. V.Roman, *Amicul poporului, Calendar pe anul comun 1861*, Sibiu, p. 5.
36. Sim. Mangiuca, *Călindar pe anii 1882 şi 1883.*
37. Const. D. Gheorghiu, op. cit., p. 140; M. Lupescu, *Superstiţii*, publ. în *Şezătoarea*, an. I, Fălticeni, p. 126-127: „Orice lucru să-l începi lunea, miercurea, joia şi vinerea; marţea şi sîmbăta sînt zilele morţilor şi orice lucru vei începe în ele nu iese la capăt bun".
38. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 141.
39. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 140-141; E. Patriciu, *Superstiţii din Bursucani, jud. Covurlui*, publ. în *Şezătoarea*, an. III, Fălticeni, p. 150: „să primeşti bani lunea e semn bun."
40. Const. D. Gheorghiu, *op cit.*, p. 141.
41. S.Fl. Marian, *Nunta la români*, studiu istorico-etnografic comparativ, Bucureşti, 1890, p. 87.
42. S. Fl. Marian, *Înmormîntarea la români*, Bucureşti, 1892, p. 248.
43. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 141; E. Patriciu, *Superstiţii din Bursucani, jud. Covurlui*, p. 150: „Lunea nu se iau ouăle din cuibar, căci părăsesc găinile ouatul în acel loc."
44. S. Fl. Marian, *Proverbe pop. rom.*, publ. în *Familia*, an. XIII, Budapesta, 1877, p. 434-435; Const. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 140: „În această zi mulţi postesc pentru diferite boale, alţii pentru noroc"; *Gazeta poporului*, an. IV, Timişoara, 1888, nr.17, p. 5: „Dacă cineva posteşte lunea, are noroc"; S.Mihăilescu, *Superstiţii*, publ. în *Şezătoarea*, an. I, Fălticeni, p. 153: „Lunea nu se mănîncă frupt, păţeşti ceva şi pentru vite îi rău de dihănii"; M. Lupescu, *Datine săptămînale*, publ. în *Şezătoarea*, an. III, Fălticeni, 1895, p.199-200: „Lunea, cei mai mulţi oameni o postesc, cu toate că canoanele bisericeşti n-o prevăd în zilele de post, şi o postesc crezînd că e bună pentru boale. Doamne, soro dragă, pe mine mă durea ochii de nu mai ştiam ce să fac! Şi de cînd m-am prins c-oi posti lunea, parcă mi-o luat cu mîna, aşa povestea o femeie... care suferea de ochi... şi care n-a mai mîncat de frupt lunea".
45. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 143 şi 144; M.Lupescu, *Datine săptămînale*, loc. cit., p. 200.
46. S. Fl. Marian, *Nunta la români*, p. 87-88; *Gazeta poporului*, an. IV, nr. 17, p. 5: „Marţea, miercurea sau vinerea nu este bine să se facă logodne, căci aceste zile sînt nefavorabile căsătoriţilor".
47. Avr. Igna, *Cred. pop. din comuna Sabolciu în Biharia*, publ. în *Familia*, an. XXXII, Oradea Mare, 1896, p. 92.
48. M.Lupescu, *Datine săpt., loc. cit.*, p. 200.
49. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 144.
50. S. Fl. Marian, *Nunta la români*, p. 88.
51. În cercuri = în învîrteli.
52. A. Pann, *Culegere de proverburi sau Povestea vorbei*, Partea II, Bucureşti, 1853, p. 148.
53. P. Herescu, *Superstiţii din Găineşti*, jud. Suceava, publ. în *Şezătoarea*, an. III, Fălt., p. 50.
54. M. Lupescu, *Datine săpt., loc. cit.*, p. 200.
55. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 144.

56. S. Fl. Marian, *Nunta la români*, p. 89; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 144.
57. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 144.
58. M. Lupescu, *loc. cit.*
59. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 144-145; M. Lupescu, *loc. cit.*: „Vinerea nu se coase, nu se croieşte, nu se spală cămeşi"; P. Herescu, *Superstiţii din Găineşti, jud. Suceava*, publ. în *Şezătoarea*, an. III, p. 50: „Vinerea nu se mătură prin casă, nici nu se dă gunoiul afară, că mînîncă uliul găinele; tot pentru aceasta nu se dă cu mătura pe vatră"; I. St. Negoescu, *Credinţe pop. din Măţău, jud. Muscel*, publ. în *Lumina pentru toţi*, an. III, Bucureşti, 1888, p.514: „Dacă o femeie lucrează vinerea face brîncă. În privinţa asta unele femei se tem mai mult de vineri decît de duminecă. Vinerea mănîncă numai cîte odată sub cuvînt de nenorociri, după credinţa lor"; I.N.Constantinescu, *Superstiţii din Ciulniţa, jud. Ialomiţa*, publ. în *Şezătoarea*, an. III, Fălt. p.123: „Vinerea să nu coşi, căci vei suferi de ochi"; Sim. Mangiuca, *Calend. pe anul 1882 şi 1883*: „Vinerea, în fieştecare lună şi peste tot anul se serbează cu post şi nelucrare, mai vîrtos din partea sexului femeiesc, declarînd-o de nefastă (nenorocită). Se crede că orişice lucrare va începe omul vinerea nu reuşeşte, nu are capăt bun"; Aurel Iana, *Din cred. pop. rom. din Maidan de lîngă Oraviţa*, publ. în *Familia*, an XXVI, Oradea Mare, 1890, p.6: „Vinerea, în fiecare săptămînă de peste an, are poporul datină de nu lucră lucrurile grele, precum: săpat, cosit: mai ales sexul femeiesc nici nu coase, declarînd-o de nenorocită şi că orice lucru început vinerea nu are şi nu poate să aibă sfîrşit bun."
60. M. Lupescu, *Datine săpt.*, loc. cit., p.200; S. Mihăilescu, *Superstiţii din jud. Suceava*, publ. în *Şezătoarea*, an.II, Fălticeni, p.196: „Nu se croieşte cămeşa sîmbăta, că moare acel ce a purta-o"; G. P. Salviu, *Superstiţii*, publ. în *Şezătoarea*, an.I, Fălticeni, 1892, p.277: „Să nu găteşti hainele sîmbăta, le laşi măcar o cheotoare negata, că nu-i bine pentru sănătate".
61. S. Mihăilescu, *Superstiţii, loc. cit.*, p.197.
62. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 146.
63. G. P. Salviu, *Superstiţii, loc. cit.*, p. 277.
64. I. N. Constantinescu, *Superstiţii*, loc. cit., p. 123.
65. M. Lupescu, *Superstiţii*, publ. în *Şezătoarea*, an. II, Fălticeni, 1893, p. 66.
66. Aurel Iana, *Din credinţele pop. rom. din Maidan de lîngă Oraviţa*, publ. în *Familia*, an. XXVI, Oradea Mare, 1890, p. 479.
67. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882 şi 1883.*
68. Alex. Onaciu, *Marţi seara*, nuvelă, publ. în *Familia*, an. 1871, nr. 1; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 142; *Şezătoarea*, an. IV, Budapesta, 1878, p. 91.
69. M. Lupescu, *Dat. săpt., loc. cit.*, p. 201; cf. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 141.
70. Pr. Al. Popescu, *Cîntece din Cernica*, jud. Ilfov, publ. în *Şezătoarea*, an. II, Fălticeni, p. 80.
71. Din Ilişeşti în Bucovina; cf. M. Lupescu, *loc cit.*; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 141.
72. Dict. de Irina Bulbuc din Tereblecea şi com. de P. Scripcariu, stud. gimn. Cf. S. Fl. Marian, *Naşterea la români*, p. 189.
73. T. Frîncu şi G. Candrea, *op. cit.*, p. 120-121; V. Alecsandri, *Poezii pop.*, p. 395; B.P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. I, p. 1107-1109 – şi în cele mai multe părţi din Bucovina.
74. După spusa românilor din Bucovina.
75. At. M. Marienescu, *Seran şi Zoran; Serilă, Mezilă şi Zorilă*, două poveşti poporale, Pesta, 1873, p. 50.
76. S. Fl. Marian, *Ornitologia pop. rom.*, t. II, Cernăuţi, 1883, p. 242-243; Idem, *Poezii pop. rom.*, t. II, Cernăuţi, 1875, p.53; V.Alecsandri, *Poezii pop.*, p. 395; T. Frîncu şi G. Candrea, *op. cit.*, p. 120-121.
77. Este o zicală la poporul român din Bucovina, că în zile de sec, adecă miercurea şi vinerea, după ce răsare luceafărul de seară, nu e păcat a mînca de frupt. El zice: a răsărit steaua ciobanului, adecă luceafărul de seară, deci poţi mînca de frupt, că nu e păcat. Eu cred că steaua ciobanului, în loc de luceafăr de seară, îşi are numirea de acolo

pentru că tocmai cam pe cînd răsare acest luceafăr ies ciobanii de la stîne cu oile în porneală, adecă le scot la păscut după ce le-au muls de seară.
78. Găinuşe, germ. Siebengestirn.
79. După calculul românilor din Bucovina. Cf. S. Fl. Marian, *Ornitologia pop. rom.*, t. II, p. 243.
80. T. Frîncu şi G. Candrea, *op. cit.*, p. 121.
81. Aurel Iana, *Din credinţele pop. rom. din Maidan, lîngă Oraviţa*, publ. în *Familia*, an. XXVI, Oradea Mare, 1890, p. 479; S. Fl. Marian, *Ornitologia pop. rom.*, t. II, p. 244.
82. Luînd în privire întrebuinţarea limbei slavone în cele oficioase şi mai cu seamă în biserică într-un timp foarte îndelungat, la români, apoi împrejurarea că chiar pînă şi în ziua de astăzi cele mai multe cărţi bisericeşti foiesc de cuvinte slavone, că partea cea mai mare a preoţilor noştri nu voiesc o dată cu capul a se dezbăra de aceste cuvinte, socotind că prin introducerea şi pronunţarea de cuvinte româneşti s-ar scandaliza oarecum credinţa cea adevărată; luînd, zic, toate aceste în privire, nu trebuie nicidecum să ne mirăm că românii ţărani, pe lîngă numirea sărbătorilor cu cuvinte adevărat româneşti, întrebuinţează şi numiri slavone.
83. Dict. de Catrina Epure din Tereblecea şi com. de P. Scripcaru: „ziua cu luminele" înseamnează soarele cel călduros, iar „se sparg cărările" – se topeşte omătul şi gheaţa.
84. Mai ales în satul Vama, distr. Cîmpulung, com. de I.Beraru, fost preot în această comună.
85. Românii ce poartă numele Dimitrie se cheamă de către popor Dumitru şi Mitru.
86. Mai cu seamă în Transilvania şi Ungaria.
87. At.M. Marienescu, *Baba Dochie şi Babele, loc. cit.*, p. 366.
88. Pretutindenea în Bucovina.
89. Com. de un român din Ilişeşti.
90. *Idem.*
91. Bărbaţii cari poartă acest nume sînt numiţi de către popor Pintelei, Pintea şi Pîntea.
92. După spusa unui român din Tereblecea.
93. G. Dem. Teodorescu, *Încercări critice*, p. 128.
94. Se serbează mai cu seamă în Transilvania. Cf. I. Vulcan, *Nuvele*, t. III, Pesta, 1873, p. 99 şi 102.
95. Anton Pann, *Culegere de proverburi sau Povestea vorbei*, part. I, Bucureşti, 1852, p. 140.:

> Vinerea n-am tors cu furca, Pilipii toţi i-am ţinut;
> Nouă marţi şi Repotinii i-am păzit cum am putut.
> Joile pîn-la Rusalii eu nu m-am atins de fus,
> Şi la Circovii Mărinii mîna pe nemic n-am pus.
> Cum şi alte ca aceste, după cum am apucat,
> Le-am prăsnit, mi-a fost frică să nu caz în vrun păcat;
> Căci, după ce sînt săracă, să n-ajung să mă slutesc,
> Să pierz vrun ochi, or vro mînă şi să mă ticăloşesc.

96. M.Călinescu în articl. despre calendar, tip. în *Calendarul pe an 1876*, Cernăuţi, p. 58, zice că numirea aceasta ar veni de acolo „pentru că românii în aceste zile, în carneval sau cişlegi, se nutresc mai mult cu caş, adecă frupt alb."
97. *Idem de eadem*, p. 76 şi 77: „În săptămîna întîia a triodului, adecă a vameşului şi a fariseului, e de către biserica răsăriteană ajunarea de miercuri şi vineri desrădicată anume în contra sectarilor armeni, cari ajună de trei ori în săptămîna aceasta, aşa-numitul ajunul lui Artivuriu; din astă cauză numeşte poporul român săptămîna aceasta hîrţi".
98. Singularul cîrnelegiu (Mangiuca, *Calend. cit.* şi Laurian şi Massim, *Dicţ.*, t. I, p. 458) nu e poporal.
99. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densuşianu.

100. Din mss. d-lui I.Pop-Reteganul.
101. În Bucovina şi la Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882 şi 1883*: „Începerea săptămînei mistreţe (învrestite) care ţine pînă la dumineca lăsatului de carne".
102. I. A. Zanne, *op. cit.*, p. 49.
103. V. Roman, *Amicul pop.; Calend. pe an. 1862*, Sibiu, p. 36 şi 37.
104. Com. de conşcolarul meu dl. Petru Prelipcean, de loc din Horodnicul de Jos.
105. Credinţă lăţită pretutindenea între românii din Bucovina.
106. *Calend. pentru Buc.* pe an. 1841.
107. Com. de dl. P. Prelipcean.
108. Com. de un român din Tereblecea.
109. Isaia Scînteie, în *Şezătoarea*, an. I, Budapesta, 1875, p.47.
110. Pronost. din *Calendarul babelor, Calend. pe an. 1848* de Anton Pann, apud. G. Dem. Teodorescu, *Încercări critice*, p. 92.
111. Com. de dl. P. Prelipcean.
112. Is. Scînteie, *loc. cit.*, p. 47 şi 48.
113. *Calend. p. Buc.* pe an. 1841.
114. Is. Scînteie, *loc. cit.*, p. 46.
115. Credinţa românilor din Bucovina.
116. *Calend. p. Buc.* pe an. 1841.
117. *Ibidem.*
118. Com. de dl. P.Prelipcean.
119. *Calend. p. Buc.* pe an. 1841.
120. Numit în unele locuri răcănel iar în altele buratic, germ. Laubfrosch.
121. Com. de dl. P. Prelipcean.
122. Is. Scînteie, *loc. cit.*, p. 48.
123. *Calend. p. Buc.* pe an. 1841.
124. Cred. rom. din Bucovina.
125. *Calend. p. Buc.* pe an. 1841.
126. Cred. rom. din Bucovina.
127. *Calend. p. Buc.* pe an. 1841.
128. Com. de dl. P. Prelipcean.
129. Is. Scînteie, *loc. cit.*, p. 48.
130. *Idem de eadem*, p. 48.
131. *Calend. p. Buc.* pe an. 1841.
132. După spusa românilor din Bucovina.
133. Is. Scînteie, *loc. cit.*, p. 47 şi 48.
134. *Calend. p. Buc.* pe an. 1841.
135. Cred. rom. din Bucovina.
136. Credinţă comună în Bucovina.
137. Is. Scînteie, *loc. cit.*, p. 47.
138. *Calend. p. Buc.* pe an. 1841.
139. *Ibidem.*
140. Credinţă comună în Bucovina.
141. *Idem.*
142. Com. de dl. P. Prelipcean.
143. *Idem.*
144. *Idem.*
145. Credinţă comună în Bucovina.
146. Pronost. la *Calendarul babelor* de Ant.Pann, *loc. cit.*
147. Com. de dl. P. Preplicean.

VII. VRĂJI ŞI FARMECE

După ce s-a sfîrşit Vergelul, despre care am vorbit sus la cap. V, şi după ce s-au despărţit fetele de feciori, sau mai bine-zis feciorii de fete, fetele se duc să lege parii unui gard de nuiele din apropiere, anume ca de pe parii legaţi să afle cum le vor fi peţitorii, respectiv bărbaţii, cari le vor lua în căsătorie. Însă înainte de a pleca fiecare fată se îngrijeşte ca să aibă pe lîngă sine un obiect anumit, cu care să lege parii. Aşa, una se îngrijeşte de o crenguţă de bărbănoc cu strămătură roşie, una de un struţ de perişoare cu panglică (cipcă) verde, sau de un struţ de pospan cu strămătură verde; alta de o cruciţă de tisă cu cipcă albastră[1]; alta ia un găitan sau lînă ori aţă roşă, iar în lipsa acestora ia chietoarea de la cămaşă sau cordeluţa cu care-şi împleteşte codiţele[1bis]; în scurt fiecare trebuie numaidecît să aibă un obiect anumit la dînsa, cu care să poată lega parii.

După aceasta, mergînd fiecare[2] spre gard, cu ochii legaţi[3], zice:

Sîn-Vasii bălţat
Adă-mi un bărbat
Cît de blăstămat,
Dar bine-ntrămat![4]

Iar după ce ajung la gard încep de la cel dintîi par pe care pun mîna, a număra îndărăt şi anume: nouă, opt, şapte, şase, cinci, patru, trei, doi, unul.[5] Pe cel din urmă par, adecă pe unul îl leagă apoi cu obiectul ce-l are în mînă, zicînd:

Eu nu leg parul,
Ci-mi leg ursitul,
De trei ursite ursat
Şi de Dumnezeu dat[6],
În vis să-l visez,
Aieve să-l văz![7]

În unele părţi ale Moldovei, precum bunăoară în comunele Găineşti şi Sasca, se numără de la unu pînă la zece şi pe al zecelea îl leagă[8], iar în unele părţi ale Transilvaniei nordice, precum bunăoară în comuna Vama din comitatul Solnocului, se numără asemenea de la unul pînă la unsprezece şi abia pe acesta îl leagă[9].

Astfel se perîndează ele una după alta, spunînd mai aceleaşi cuvinte, numărînd şi legînd parii, după cum s-a arătat mai sus.

Dacă parii pe cari i-au legat ele sînt strîmbi şi ciotoroşi, şi ursiţii, adecă viitorii lor soţi, bărbaţi, vor fi gîrbovi, ghiboşi, urîţi şi bolnăvicioşi; dacă parii sînt drepţi, sănătoşi sau verzi, ursiţii vor fi frumoşi, tineri şi sănătoşi; dacă-s cu coajă subţire, ursiţii vor avea puţină avere; dacă-s cu coajă groasă, vor fi avuţi; dacă-s drepţi, groşi şi cu coajă netedă, viitorii lor soţi vor fi voinici, tari şi frumoşi; dacă-s lungi, vor fi de statură înaltă; dacă-s scurţi, vor fi mici, iar dacă-s adăogiţi, vor fi văduvoi. Dacă parul legat s-a nimerit să fie putred, însemnează că bărbatul viitor va fi bătrîn.[10]

Tot aşa cred în privinţa aceasta şi fetele din celelalte ţări locuite de români.[11]

Mai pe scurt, cum va fi făptura parului, aşa va fi şi ursitul.Însă ele nu caută parii îndată după ce i-au legat, ca să vadă cum sînt, ci-i lasă pînă a doua

zi dimineaţă, adecă pînă în revărsatul zorilor Anului Nou. În revărsatul zorilor Anului Nou, se duc apoi şi-i caută. Şi ele numai de aceea îi leagă, pentru ca a doua zi să-i poată cunoaşte.[12]

Sfîrşind de legat parii, se întorc de la gard pînă la un loc cu ochii legaţi, iar de acolo îşi dezleagă ochii şi apoi se duc la coteţul porcilor, ca de pe tăcerea sau grohăirea acestora să cunoască: mărita-se-vor în anul ce vine, ori ba? Deci cea dintîi, care ajunge la coteţul porcilor, strigă: *hudioa* sau *haţa în anul acesta!*, adecă în anul ce începe a doua zi. De cumva vreun porc grohăieşte după rostirea cuvintelor de mai sus, e semn bun, căci fata care i-a ascultat se va mărita în anul ce vine. Cel puţin aşa crede ea. Iar de cumva porcul, sau – de sînt mai mulţi – porcii nu zic nimic, atunci fata crede că nu se va mărita în anul ce vine. Prin urmare, supărarea ei nu e proastă. Însă pentru ca să-şi mai aline supărarea, pune porcilor din coteţ o a doua întrebare, zicînd: *hudioa de acum într-un an!* Dacă porcii de astă dată grohotesc, crede fata că de abia într-un an se va mărita. Iar din contră, dacă porcii nici acum nu răspund nimic, crede că ea nici la anul nu se va mărita. Nerăspunzînd porcii nici a doua oară, mai pune ea încă şi o a treia întrebare, zicînd: *hudioa de acum în doi ani!* De răspund acuma porcii, se va mărita după doi ani. Dar de nu răspund nici acum nimic e semn rău căci, amăsurat credinţei sale, ea nici după doi ani nu se va mărita. Şi supărată foc pe porci, că nu i-au răspuns nici la o întrebare, îi blastemă, zicîndu-le: „mînca-v-ar brînca!" sau: „avere-ar lupii parte de voi!" Şi după acest blastem părăseşte coteţul cu porci, căci peste trei ori, după datină, nu poate să-i mai întrebe nimic. Întrebările peste a treia oară nu au nici o însemnare.[13]

Tot aşa se pactică datina aceasta şi în celelalte ţări locuite de români, precum în Moldova[14], în Transilvania, ţinutul Bîrgăului şi a Năsăudului[15], comitatul Mureş-Turda[16], Munţii Apuseni[17], precum şi în alte părţi[18], şi în Ungaria, ţinutul Chioarului şi al Sălajului[19].

Unele fete, după ce au sfîrşit de strigat porcii, tot la coteţul acestora mai rostesc încă şi următoarele cuvinte:

Hura-n ist an, ştim!
Mărita-m-aşi, ştim
Eu de mă voi mărita,
Şi mascurii or scăpa;
Iar de nu m-oi mărita,
Mascurii or degera![20]

Şi:

Să fiu dragă socrului
Ca cîrnaţul porcului,
Să fiu dragă soacrei
Ca cîrnaţul scroafei![21]

După ce au sfîrşit şi cu coteţele porcilor, se duc la ocolul vitelor şi găsind vreo vacă sau vreun bou culcat, le lovesc cu piciorul zicînd: „anul ista sau la anul celălalt?"... Şi la a cîtea lovitură se va scula vaca sau boul, atîţia ani vor trece pînă se vor mărita.[22]

De la ocolul boilor se duc la ţarcul sau tîrla oilor, unde sînt oi, şi repezindu-se pe necăutate în mijlocul turmei, prind o oaie. De va fi berbece, se va mărita numaidecît; iar de nu, trebuie să mai aştepte.[23]

După ce au sfîrşit cu vitele, stau puţin şi se mai odihnesc. Apoi se uită pe cer la o stea, care este mai luminoasă decît toate celelalte, şi rostesc următoarele cuvinte de vrajă:

Săriţi săteni,
Săriţi poporeni,
Că arde
Înaltul ceriului!
Da nu arde
Înaltul ceriului,
Ci arde
Cuşma ursitului meu
Cel ales de Dumnezeu,
Cuşma-n capul său
Şi cămeşa pe dînsul
Şi inima-ntr-însul!
Stea frumoasă
Şi luminoasă!
Eu voi dormi,
Dar tu nu dormi,
Ci te du-n lume,
Peste lume,
La ursitul meu anume,
Şi de le-i afla
C-a sta
La mese-ntinse,
La făclii aprinse,
Cu neveste grase
Şi copile frumoase,
Fă-l să-i pară căţele vermănoase,
Numai eu să-i fiu mai frumoasă.
Şi mi-l adă:
Prin pădure, prin desime,
Şi prin sat fără ruşine,
Şi prin cîmp fără de drum,
Şi peste ape fără de pod,
Şi peste gard făr-de pîrlaz...
M-am uitat la răsărit
Şi n-am văzut nemic;
M-am uitat la asfinţit
Şi-am văzut
Pajură păjurată
Şi cu foc înfocată.
Pajură împăjurată,
Un'te duci aşa-nfocată?
– Mă duc codrii să-i pîrlesc,
De verdeaţă să-i gătesc,
Şi văile să le sec
Şi pietrile să le crep!
– Lasă codrii să-nfrunzească
Şi văile să-nverzească
Şi pietrile ca să crească,
Da te du mai bine în lume,
Peste lume,
La ursitul meu anume,
Cu foc îl încinge,
Cu foc îl aprinde,
Foc în gura cămeşii îi bagă,
La inimă i-l aşază;
Să ardă cămeşa pe dînsul
Şi inima-ntr-însul,
Să nu poată dormi,
Să nu poată hodeni,
Pîn-la noi n-a veni,
La părinţi a mă peţi!

Dacă steaua în decursul rostirii acestor versuri va străluci din ce în ce tot mai tare, atunci îl va avea pe acela la care gîndeşte; iar dacă steaua se va întuneca, atunci nu va avea parte şi noroc de acela la care se gîndeşte.[24]

Fetele din Moldova, judeţul Suceava, cari voiesc a se mărita, dacă în preseara Sfîntului Vasile e senin afară, iau bata de fustă în mînă, îşi ţintesc ochii la o stea luminoasă şi, aruncînd necontenit cu bata în sus spre stea, zic:

Bată, betişoara mea!
Fă-te mare bălaur
Cu solzii de azur,
Şi-du-te la ursitul meu,
Cel ales de Dumnezeu:
De le-i găsi pe pat,
Dă-l sub pat;
De le-i găsi pe scaun,
Dă-l sub scaun;
De le-i găsi pe cuptoriu,
Dă-l sub cuptoriu;
De le-i găsi

Unde le-i găsi,
Cu botul îl muşcă,
Cu nasul îl suflă,
Cu coada-l plesneşte,
Cu urechile îl netezeşte
Şi la mine-l porneşte.
Să crepe, să plesnească,
La mine să se pornească!

Aceste cuvinte le spune fata de trei ori, apoi continuă:

Sfîntă stea!
Te mulţămeşte
Cu sfintele mătanii
Să-mi trimiţi pe ursitul
Ursitoriul meu,
În vis să-l văz,
Aievea să-l visez!

După ce găteşte aceste cuvinte de spus, face cîte trei mătănii la răsărit, apus, miazănoapte şi miazăzi, vine în casă cu ochii legaţi sau numai închişi şi, punînd mîna pe cleşte, învîrte focul, zicînd:

Cum nu poate toată lumea
Fără cleşte-a trage foc,
Aşa şi ursitul meu,
Cel ales de Dumnezeu,
Să nu poată-n loc a sta
Pîn-ce nu s-a arăta
În ast-noapte să-l visez!

După ce sfîrşeşte de rostit şi cuvintele acestea, pune bata fustei şi cleştele la cap, apoi se culcă pe mîna dreaptă, pune palmele strînse între genuchi, şi aşa visează ursitul.[25]

Fetele din unele părţi ale Ungariei, cînd e cerul senin, încep a număra stelele de la 1-9, zicînd:

O stea cu două stele,
O stea cu trei stele,
O stea cu patru stele,
O stea cu cinci stele.

Şi tot aşa pînă la:

O stea cu nouă stele.

Iar cînd ajung la a noua stea, exclamă:

Această mîndră stea
Este orînda mea!

Şi dacă steaua a noua, la care s-a oprit, este din întîmplare o stea luminoasă, bucuria lor este nespus de mare, căci în cazul acesta cred ele că orînda lor va fi un fecior holtei şi avut. Iar dacă steaua nu e luminoasă, va fi urît şi sărac.

Dacă cerul e nourat, fără stele, e semn că nu mulţi peţitori vor umbla şi nu multe nunţi vor fi în acel an.[26]

Cum au sfîrşit cu stelele, se duc în grădină (livadă) la un păr, cu un ac, pîne şi sare, şi împungînd cu acul la rădăcina părului, rostesc de trei ori după olaltă următoarea vrajă:

Mă luai din casă
Di la[27] masă,
Cu ochii ochind,
Cu sprîncenele amăgind,

Toţi feciorii la mine să gîndească,
La mine să pornească.
Mă uitai în sus,
Nu văzui nemic;
Mă uitai la răsărit,
Văzui un păr mîndru înflorit
Şi su'[28]păr era un bou sur, mare,
Şi pe bou 99 de ucenici[29] negri,
Sîngele i-l beau,
Oasele i le sfărmau,
În strat de moarte îl lăsau.
Eu din gură aşa am grăit:
Lăsaţi voi 99 ucenici
Boul ăst bătrîn,
Nu-l chinuiţi,
Nu-l trudiţi,
Sîngele nu i-l beţi,
Oasele nu i le sfărmaţi,
Şi vă duceţi voi 99 ucenici
Une[30] voi veni şi eu,
Vă duceţi la N. N.,
Cu 99 ace împungătoare
Împungeţi-l
Străpungeţi-l;
Cu 99 suliţi însuliţătoare
Însuliţaţi-l,
La mine mînaţi-l,
Că pîn[31] ce veţi duce
Vă făgăduiesc
Şi vă voi şi da
Pită şi sare
Şi 25 mătane.
De vă duceţi
Şi mi-l aduceţi,
Nu-i daţi stare a sta,
Mîncare a mînca,
Popas a popăsi,
Horbe[32] de a vorobi[33]
Nici cu mamă, nici cu tată,
Făr'cu mine-ntîiaşi dată;
Nici cu fini,
Nici cu vecini,
Cu drăguţele lui de-a se-ntîlni,
Nemic să nu poată povesti
Pînă la mine a veni!

După ce au rostit cuvintele aceste cîte de trei ori după olaltă, îngroapă la rădăcina părului pînea şi sarea şi apoi fac 25 de mătănii, pentru ca în carnevalul ce vine să se mărite.

Tot înspre seara de Anul Nou şi spre acelaşi scop, recitează unele fete, precum bunăoară cele din Rîpa de Sus din Transilvania, şi următoarea vrajă, şi anume pe la miezul nopţii, cînd, după credinţa generală a românilor, umblă mai tare spiritele cele necurate:

Ieşi oaste
Scaraoaste
Din fundul mării,
Din ţărîna văii.
Da aşa ieşi
Ca eu să nu te văd,
Să nu te aud,
Dar tu bine să mă vezi,
Bine să mă auzi,
Bine să m-asculţi,
Să te duci une te-oi mîna eu,
Că pînă ce ti duce
Eu îţi făgăduiesc
Cocoş negru necîntat,
Copil de ţigan negru nebotezat,
Pe seama d-tale bine gătat.
Eu îţi făgăduiesc,
Dar nu sînt vernic[34]
Şi puternic.
Unde ai afla
Şi de unde ai lua,
Să te duci la N. N.
Şi să mi-l aduci,
Şi de-a fi în lume,
Adă-l pe fune;
Şi de-a fi în pat,
Ţipă-l[35] sub pat:
De-a fi pe vatră,
Ţipă-l sub vatră,
Trudeşte-l,
Chinuieşte-l,
La mine porneşte-l.

Nu-i da stare a sta,
Mîncare a mînca,
Popas a poposi,
Vorbe a vorovi,
Nici cu mamă, nici cu tată,
Pîn' cu mine-ntîiaşi dată.
Nemic să nu poată povesti
Pîn' la mine a veni:
În ochi mi s-a uita,
În gură m-a săruta
Şi pe mine m-a lua.[36]

Sfîrşind cu pomii şi ieşind din grădină, se duc pînă la un rîu sau pîrău din apropiere şi, dacă acesta e îngheţat, fac în el un produu, din care apoi se spală toate pe rînd, dacă sînt mai multe, zicînd:

Rîuleţ,
Sprinten, creţ,
Să ne scapi de ţipături[37]
În anul următori,
Să fim ca nişte flori
Neninse,
Neatinse
Nici de brumă,
Nici de ciumă![38]

Prin rostirea acestor cuvinte, se cred fetele a fi scutite pentru anul ce urmează de orişice ţipături, făcături şi aruncături.

Iară dacă rîul e dezgheţat, atunci fata care s-a dus la dînsul pune peste rîu un răzlog, pe care-l numeşte punte, de-a lungul răzlogului pune brîul cu care e încinsă şi după ce face aceasta, trece peste rîu pe răzlog de trei ori încolo şi de trei ori încoace, aruncînd totodată un struţ de busuioc pe apă. Dacă struţul se duce pe apă la vale, se va mărita, de rămîne locului, nu se va mărita.[39]

După aceste, pune fiecare inelul său propriu la capătul răzlogului, merge pînă la mijlocul acestuia, se pleacă şi se spală, zicînd:

Bună seara, Sîn-Vasile!
Eu nu mă spăl
De zoioasă,
De lepoasă;
Da mă spăl
De ură,
De făcătură,
Să rămîn peste an:
Curată,
Luminată,
Ca sfîntul soare
Cînd răsare,
Ca apa din fundul pămîntului,
Curată, curgătoare,
Ivindu-se pe faţa pămîntului
La soare.
Eu mă rog, sfinte Vasile,
Să-mi trimiţi ursitul meu
De trei ursite ursat,
De Dumnezeu dat,
De buni oameni îndemnat,
Să-l visez la noapte
Luîndu-mi inelul meu
de sub punte!

După ce s-au spălat şi au rostit aceste cuvinte, iau inelul şi brîul şi se întorc iarăşi acasă.[40]

Fetele din Chioar, precum şi din alte părţi ale Ungariei, cum au sfîrşit de făcut produhul, încalecă pe un cîrnaţ, ce-l duc anume cu ele de-acasă, şi alergînd împrejurul produhului, zic:

Sîn-Vasei tărcat,
Dă-mi, Doamne, bărbat
Căci de nu-mi vei da,
Eu m-oi înfrupta!

Sau:

Sîn-Vasei tărcat,
Dă-mi, Doamne, bărbat,
Căci de nu-mi vei da,
Eu m-oi săgeta!

După aceasta, întorcîndu-se acasă, ascund cîrnatul într-un loc anumit, iar cînd le sosesc peţitori, atunci îl iau de unde l-au ascuns, îl frig şi puindu-l pe un tăieri (taler), îl dau peţitorilor ca să guste dintr-însul, în credinţă că, făcînd-o aceasta, peţitorii de bună seamă le vor lua.

Tot din acest cîrnaţ dau ele de gustat şi drăguţilor, dacă vreuna dintre dînsele are drăguţ.[41]

O seamă de fete din Bucovina au datină să ieie de la clopoţelele urătorilor celor dintîi ce urează busuiocul, cu de-a sila sau cu plată, şi după aceea, cînd se duc la pîrău, iau şi busuiocul acesta cu dînsele, îl pun pe apa din pîrău, legat cu un capăt de mal, şi-l lasă apoi aşa plutind pe suprafaţa apei pînă dimineaţa. Dimineaţa se duc apoi şi-l caută. Dacă s-a prins rouă pe dînsul, însemnează că fata respectivă se va mărita după un moşneag, adecă cărunt ca busuiocul brumat; dacă nu s-a prins nimic, apoi va lua-o unul tînăr.[42]

Unele iau un şmoc de busuioc şi se duc cu dînsul la un pîrău îngheţat, farmă gheaţa şi pun apoi şmocul cel de busuioc deasupra apei. De se prinde bură de busuioc, cred că au noroc; de nu se prinde nimic, n-au noroc.[43]

După aceasta, întorcîndu-se de la pîrău, cum ajung acasă, se desculţă de o ciobotă şi o aruncă peste casă. În care parte pică ciobota cu gura căputei, într-acea parte cred că se vor mărita.[44]

Altele, din contra, pun o punte peste o fîntînă şi pe punte pun apoi un şmoc de busuioc. Făcînd aceasta, cred că după ce se culcă se visează trecînd cu mirele pe puntea aceea. Iar a doua zi dimineaţă, adecă în ziua de Anul Nou, cum se scoală merg la fîntînă şi, dacă s-a prins de busuioc promoroacă, cred că mirii lor vor fi bogaţi; iar dacă nu s-a prins, că vor fi săraci.[45]

O seamă fac iarăşi aşa: iau un struţ de busuioc, îl leagă de un băţ şi-l pun într-o fîntînă. A doua zi dimineaţă se duc la fîntînă şi, de găsesc busuiocul cu bură, cred că au noroc; de nu-l găsesc cu bură, cred că n-au noroc.[46]

Dacă afară este troian mare şi din cauza aceasta nu se pot duce pînă la un pîrău, atunci ia fiecare fată cîte trei fire de busuioc, cari însemnează trei feciori ce le joacă mai adeseori, şi le înfig în omăt, unde le lasă pînă dimineaţă. Dacă peste noapte s-a prins chidă (chidie) de dînsele, atunci pe care s-a prins mai multă chidă, acela cred ele că va fi mai bogat.[47]

Fetele din Muntenia pun într-un vas cu apă o cracă de busuioc şi una de măr, apoi o para de argint ca punte, lăsîndu-le astfel pînă dimineaţă, ca peste noapte să viseze pe tinerii ce le vor lua în căsătorie. Dacă împreună cu tinerii visează verdeaţă, vor fi mult norocoase; iar de vor visa bivoli, e semn rău şi trebuie să caute o vrăjitoare ca să le desfacă de ursită.[48]

Sosind de la rîu acasă, iau sămînţă de cînepă, apoi se duce fiecare la lemnari[49] şi seamănă puţină sămînţă peste dînsul. După aceasta se descing de un capăt de brîu şi încep a grăpa[50] semănătura , zicînd:

Iată-mi fac brîul meu grapă,
Să mă visez la noapte măritată,
Culegînd cînepă laolaltă
Cu alesul meu,
Cu ursitul meu,
De trei ursite ursat,
De Dumnezeu dat,
De buni oameni îndemnat![51]

Gătind astfel de grăpat, se duc în casă, iau o oală cu apă neîncepută, o pun în vatra focului şi, învîrtind-o, zic:

Nu învîrtesc oala,
Da-nvîrtesc pe ursitul meu,
Poate-i în acest sat,
Poate-i în cel sat...
De-i în pat,
Dă-l sub pat;
De-i pe laiţă,
Dă-l sub laiţă;
De-i la uşă,
Dă-l sub uşă;
Izbeşte-l,
Porneşte-l,
La mine soseşte-l!
La mine-l porneşte,
La mine-l soseşte
Cu mîncarea lui,
Spre mîncarea mea,
Cu odihna lui,
Spre odihna mea,
Cu gîndul lui,
Spre gîndul meu,
Cu inima lui,
Spre inima mea.
Grăbeşte-l,
Porneşte-l!
La mine-l porneşte,
La mine-l grăbeşte.[52]

Sfîrşind de rostit formula aceasta de vrajă, lasă oala cu apă să se încălzească. Iar după ce apa s-a încălzit de ajuns şi după ce au mai pus într-însa şi nişte flori cari, după credinţa lor, au putere de a fărmeca, precum de exemplu busuioc, matocină, odolean, lemnul-Domnului, năvalnic şi altele, o iau de la foc, o toarnă într-o strachină sau într-o covăţică şi se spală cu dînsa. După ce s-au lăut, toarnă lăutoarea iarăşi în oală şi o pun la căpătîi. Apoi se descing de brîul pe care l-au fost pus cu puţin mai înainte de aceasta de-a lungul răzlogului de peste pîrău şi cu care au grăpat sămînţa de cînepă şi, dimpreună cu inelul, pe care încă l-au pus la capătul răzlogului de la pîrău, le pun sub perina de sub cap, crezînd că prin această faptă li s-a arăta în vis ursitul, adecă feciorul care are să le ia.[53] O seamă de fete se dezbracă de toate hainele în cari sînt îmbrăcate şi rămîn numai în cămaşă. Iau apoi brîul şi catrinţa, precum şi o mînă de sămînţă de cînepă şi mergînd la lemnari, încep mai întîi a ara cu brîul printre surcele, apoi a semăna sămînţa cea de cînepă şi pe urmă a o grăpa cu catrinţa. După ce-au semănat şi grăpat sămînţa, bat vreo cîteva mătănii şi apoi îngenuchind se roagă Sf. Vasile, ca acesta să trimită pe ursiţii lor spre a-i putea vedea peste noapte în vis. După aceasta, se întorc în casă, aştern patul cu catrinţa, iar brîul îl pun sub căpătîi, mai bat vreo cîteva mătănii, şi apoi se culcă. Făcînd aceasta, cred şi spun că peste noapte visează pe ursiţii sau ursitorii cari au să le ia de soţii.[54]

Altele ies cu ochii închişi din casă, se duc astfel pînă la trunchi şi acolo seamănă puţină sămînţă de cînepă. După ce au semănat, se dezbracă de straie şi, începînd a grăpa cu acestea cînepa semănată, rostesc următoarele cuvinte:

Cum nu poate creşte
Cînepa în acest loc,
Aşa să n-aibă acela
Ce are să mă ia
Stare
Şi-alinare,
Ci să vie
Să mă ia de soţie!

După rostirea acestor cuvinte, se întorc în casă şi pun hainele cu cari au grăpat cînepa sub căpătîi. Însă nu unele şi nu o dată mai pun sub cap, pe lîngă aceste obiecte, încă şi puţină mămăligă şi sare, şi anume aşa ca nimeni dintre

căsaşi să nu ştie nimic despre aceasta. Iar după ce au aşternut patul şi au pus toate obiectele de mai sus arătate sub cap, rostesc următoarele cuvinte:

Ursită, ursita mea,
Eu de nu te voi visa,
Inima-n tine-a crepa;
De nu mi-i veni prin vis,
Să rămîi lumii de rîs!

În urmă, după ce au rostit şi cuvintele acestea, se culcă. Iar peste noapte îşi văd apoi, după cum spun ele, ursiţii în vis.[55]

Unele, semănînd sămînţa de cînepă la lemnari, o grapă cu cămaşa, zicînd:

Să mă visez cu ursitoriul meu
Cel ales de Dumnezeu!
Culegînd cînep-aceasta!

Şi dacă au grăpat bine, că n-a rămas nici un singur fir deasupra, cred şi spun că ursiţii lor, cari au să le ia, au să fie buni şi tăcuţi ca pămîntul; iar dacă rămîne sămînţă deasupra, zic că au să fie săraci şi răi.[56]

Altele iarăşi, după ce seamănă sămînţa de cînepă la trunchi şi o grapă cu catrinţa sau cu fusta, încunjură de trei ori casa în pielea goală, iar după a treia oară, mergînd iarăşi la trunchi, unde au semănat, iau de acolo sămînţă sau ţernă şi cîte fire de sămînţă se întîmplă că iau dimpreună cu ţerna aceea, atîţia ani cred ele că nu se mărită.

La această ocaziune se zice că unele fete îşi văd chiar şi ursitul la spate. Dar fiindcă-l văd pe neaşteptate, multe dintre dînsele se sperie, se bolnăvesc şi chiar şi mor de frică.[57]

Şi iarăşi o seamă aruncă în cuptor foc de mălai. După aceasta încunjură casa de două ori după olaltă în pielea goală; apoi, băgîndu-se în casă, aruncă sămînţă de cînepă în cuptor.

Ies apoi din nou afară, încunjură a treia oară casa şi dacă, cînd se întorc în casă după a treia încunjurare, aud sămînţa pocnind, cred că se vor mărita în anul ce urmează; iar de nu pocneşe sămînţa, cred că nu se vor mărita degrabă.[58]

Tot cam aşa fac şi fetele din unele părţi ale Moldovei.

Acestea încă se duc în noaptea spre Sf. Vasile la trunchi, se dezbracă în pielea goală, îşi iau cerceii din urechi şi mărgelele de la gît; seamănă la trunchi sămînţă de cînepă şi o greblă cu straiele ce le ţin în mînă, ca şi cum ar da cu grebla. Apoi se duc în tinda casei, unde se îmbracă cu cămaşa: iar celelalte straie, după ce intră în casă, le pun sub cap, se culcă şi-şi visează partea.[59]

În alte părţi, tot din Moldova, se strîng mai multe fete la un loc, uneia dintre ele îi leagă ochii cu un testemel, şi astfel legată trebuie să meargă la un trunchi unde se taie ziua lemne.

După ce a ajuns la starea locului, apucă de jos deodată, cît poate să ducă, un braţ de vreascuri, le duce în casă şi celelalte fete le numără: dacă-s cu soţ, fata se mărită în anul acela; contrar, nu.[60]

Fetele din unele părţi ale Transilvaniei, cari asemenea îndătinează de a vrăji la tăietor, rostesc următoarele cuvinte:

Sînt Vasile! m-aş ruga
Pe mine-a mă asculta,
C-astă noapte
Mie poate
Ca să-mi facă
Ce să-mi placă,
Să-mi trimiţi un peţitor
De la vatră, ori cuptor,
C-un criţar descîntător,
Aicea la tăitor!
Să-l apuci,
Să-l aduci
Pe-un gătej
Cu pîrlej.
Ori pe care din flăcăi
Să-l aduci,
Fie mut, fie ciuntat,
Numai să-mi fie bărbat!
Că eu o cruce ţi-oi da;
Iar de nu, te-oi blăstăma
Şi de rău te-oi însemna!
Şi te rog, Sfinte Vasile,
Să-mi aduci unul din sănin.
Amin![61]

După ce au sfîrşit cu tăietoriul sau lemnariul, mai fiecare fată, care voieşte a şti anume cine va lua-o de soţie, se duce c-o lumină aprinsă la fîntînă, se uită în apa acesteia, şi a cărui fecior umbră va vedea-o în apă, acela are s-o ia de soţie.[62]

Tot aşa fac şi fetele din Moldova.

Fata din această ţeară, care voieşte să-şi vadă partea, după ce a părăsit tăietorul, se duce în casă, ia lumînarea de la Paşti, se duce cu dînsa la fîntînă, pleacă capul în fîntînă, se acopere cu o prostire, aprinde lumînarea, şi dacă are să se mărite în acel an, îşi vede partea.[63]

Dacă nu se află fîntînă în apropiere, se duce la un pîrău, iar dacă nici pîrău nu se află prin apropiere, atunci se uită chiar şi într-un ciubăr, în care se află apă de mai înainte adusă, şi uitîndu-se într-însul zice că i se oglindează viitorul.

Această datină a fetelor de a se uita spre Sf. Vasile în fîntînă a dat cu timpul naştere următoarei satire:

Mă uitai într-o fîntînă,
Mă văzui fată bătrînă;
Mă uitai într-o găleată,
Mă văzui fată guşată.[64]

Fetele din districtul Cernăuţului, precum bunăoară cele din comuna Mahala, aduc o cofă de apă şi, puind-o înaintea casei sau în tindă, încunjură de trei ori casa în pielea goală. După aceasta, aducînd o oglindă şi o lumînare aprinsă, pun oglinda pe cofă şi, ţiind lumînarea în mînă, se uită în apă şi în oglindă, şi făcînd aceasta se zice că-şi văd ursitul atît în cofă cît şi în oglindă.[65]

Alte fete, tot din Bucovina, pun în seara spre Sf. Vasile o oglindă dinaintea lor şi alta la spate; apoi aprind lumînări sfinţite de la Paşti şi, uitîndu-se în oglinzi, spun că-şi văd ursitorii.[66]

Fetele din Moldova, ţinutul Sucevei, voind a-şi vedea ursita, se duc cîte două într-o odaie, şi aşezîndu-se una dintre dînsele pe un scaun, îşi pune o oglindă în faţă şi alta în dos, iar la capetele oglinzilor pune cîte o lumînare, ca să reflecteze în amîndouă oglinzile. Puindu-se pe scaun şi uitîndu-se în oglinzi, nu vorbeşte şi nu face nici o mişcare, fără numai se uită fix în oglindă. Cealaltă fată însă stă deoparte pentru trebuinţă de primejdie.

După o lungă vreme de privire i se arată ceva fetei în oglindă, după care îşi cunoaşte viitorul. Aşa, de vede o biserică, e semn că are să se facă călugăriţă; de vede preoţi mulţi, are să moară; de vede un băietan şi nu-l cunoaşte, are să se mărite după un bărbat străin.[67]

În alte părţi, tot din Moldova, fata care voieşte să ştie care-i va fi ursitul, precum şi ceea ce i s-a întîmpla în decursul anului ce urmează, nu mănîncă nimic toată ziulica; către miezul nopţei aşază două oglinzi, una în faţa alteia, iar între dînsele pune patru lumînări, două de o parte şi două de alta; apoi se aşază în dosul unei oglinzi şi se uită printre lumînări fix în cealaltă, fără să clipească. În acest timp fata trebuie să fie singură în casă şi dezbrăcată, cu sînul gol. Iară ceea ce i se va întîmpla peste anul acela precum şi ursitul care o va lua i se vor arăta desluşit în oglindă.

În alte locuri, aşijderea din Moldova, iau două lumînări de ceară, cari au ars numai la Înviere, le aprind şi se pun între dînsele înaintea oglinzii (ori se duc şi se uită în fîntînă). Însă fata în acel timp trebuie să fie îmbrăcată toată în alb.[68] O seamă de fete din Bucovina, după ce au sfîrşit cu căutatul în oglinzi, se duc iarăşi la fîntînă, gîrlă, pîrău sau ce este, şi ajungînd la starea locului, rostesc următoarele cuvinte:

Eu scutur lacu,
Lacu scutură pe dracu.
Ieşi drace, de unde eşti,
Şi iuti să mi te porneşti
După ursitorul meu
Ce mi-i dat de Dumnezeu...
De nu le-i găsi în sat,
Du-te-n al doilea sat;
De nu le-i găsi în al doilea sat,
Du-te-n al treilea sat;
De nu le-i găsi-n al treilea,
Du-te în al patrulea;
De nu le-i găsi-n al patrulea,
Du-te în al cincilea;
De nu le-i găsi-n al cincilea,
Du-te în al şaselea;
De nu le-i găsi-n al şaselea,
Du-te în al şaptelea;
De nu le-i găsi-n al şaptelea,
Du-te în al optulea;
De nu le-i găsi-n al optulea,
Du-te în al noulea.
Şi de le-i găsi mîncînd,
Nu-i da a mînca;
Iar de le-i găsi bînd,
Nu-i da a bea.
Trînteşte-l,
Izbeşte-l,
Plesneşte-l,
Curînd porneşte-l,
Porneşte-l la mine
Prin codru de sine,
Prin sat fără ruşine,
Pe la apă fără vad,
Pe la gard
Fără prilaz,
Să vie degrabă,
Fără zăbavă,
Cu gura căscată,
Cu limba înfocată,
Şi pînă cu mine nu s-a logodi
Să se bată de-a plesni,
Şi pînă cu mine nu s-a cununa
Să se bată de-a crăpa.[69]

După ce au rostit cuvintele aceste, iau o gură de apă din fîntînă, produh sau ce este, şi o duc acasă. Sosind şi intrînd în casă, rîşnesc un pumn de grăunţe de păpuşoi, fac din făina ce iese din grăunţele rîşnite, precum şi din apa adusă, o turtiţă şi o coc în gura cuptorului. După ce s-a copt turtiţa, o iau cu lopata şi o pun în mijlocul casei sau pe prag. Cheamă apoi mîţa sau cînele ca s-o mănînce. De-o mănîncă, e semn că fata care a făcut-o şi a pus-o acolo se va mărita; de n-o mănîncă nu se va mărita.[70]

În multe locuri însă nu se duce numai o singură fată la fîntînă sau pîrău, ci mai multe deodată, dar fără să vorbească între olaltă sau să rîză, ci tăcînd. Iar după ce au ajuns la starea locului, se pleacă în genuchi, iau apă în gură, şi precum au mers în tăcere, tot aşa se întorc şi îndărăt.

De însemnat e încă şi aceea că apa, despre care ni-i vorba, se aduce, numai dacă se poate şi dacă pîrăul, de la care o aduc, nu e departe, în genuchi.

După ce-au sosit acasă, iau puţină făină de păpuşoi, toarnă apa adusă peste dînsa şi apoi, frămîntînd-o cu cotul drept, fac mai multe turtiţe dintr-însa.

Sfîrşind turtiţele de făcut, le menesc care pentru care fată e făcută şi apoi le pun pe vatră în jăratic ca să se coacă. A doua zi dimineaţă, cum se scoală, cel dintîi lucru ce-l fac e că cheamă cînele şi le aruncă acestuia ca să le mănînce. Pe care şiuşuleaţă o apucă mai întîi, aceea se va căsători mai degrabă. Dacă cînele nu vrea să le mănînce, ies cu dînsele afară şi le aruncă la mascuri sau la găliţe, şi dacă se întîmplă tot aşa, apoi tot aceeaşi socotinţă o au.[71]

Unele fete toarnă apa ce o aduc în gură de la fîntînă sau gîrlă într-o cantitate anumită de făină şi tot pe atîta sare şi din tustrele obiectele acestea fac o turtiţă, pe care o pun apoi în vatra focului ca să se coacă. După ce s-a copt de ajuns, şi anume cînd merg să se culce, o înghit, cu toate că, fiind plămădită din atîta sare pe cîtă şi făină, e foarte sărată. Făcînd aceasta, spun că peste noapte îşi visează ursitul.[72]

Fetele din Moldova aduc de trei ori după olaltă trei guri de apă de la fîntînă, fără ca să fie văzute sau să vorbească cu cineva. După ce au adus apa, iau făină cît încape între trei degete de trei ori, iau apoi sare de trei ori cu trei degete şi, puind făina şi sarea aceasta în apa ce-au adus-o mai înainte, fac dintr-însele o turtiţă. După ce au făcut turta aceasta, jumătate o mănîncă, iară cealaltă jumătate o pun sub pernă; descing apoi brîul, bat nouă mătanii, şi-l pun asemenea sub pernă. Făcînd aceasta, noaptea visează că partea, adecă ursiţii, le aduce apă de băut.

În alte părţi, tot din Moldova, fata cară apă cu gura de la fîntînă şi face turtă din sare cît încape în o coajă de nucă şi din făină cît încape în două coji de nucă.[73]

În Transilvania, fata care voieşte să-şi cunoască viitorul bărbat se duce precis înainte de miezul nopţii, dimpreună cu mumă-sa sau cu altă fată, care asemenea voieşte a cerca ce noroc va avea peste an, la fîntînă sau la vreun izvor, ţinînd ambele cîte un pahar în mînă. Ajungînd la starea locului, scot cu găleata apă şi umplu paharele cam pînă la jumătate; după aceasta, bagă fiecare în paharul său un albuş de ou, pe care l-au adus anume cu sine.

Din acest albuş, care pluteşte pe deasupra apei, se fac diferite figuri şi din figurile acestea apoi babele ştiutoare explică fiecărei fete cum are să fie viitorul ei soţ.[74]

Fetele din unele părţi ale Bucovinei, precum bunăoară cele din Mahala, se duc la fîntînă, aduc apă neîncepută, măsoară nouă pahare şi pun apa astfel măsurată într-un vas anumit, unde o lasă pînă a doua zi dimineaţă. A doua zi, des-dimineaţă, măsoară apa cu acelaşi pahar şi, dacă peste noapte a crescut apa, adecă dacă ies de astă dată zece pahare, apoi îi după gîndul lor; iară de nu ies, nu li se împlineşte voia.[75] În fine, fetele din unele părţi ale Moldovei, precum cele din judeţul Sucevei, cum a sosit miezul nopţii, sau ceva şi mai tîrziu, adecă cînd s-au astîmpărat plugarii de arat, voind numaidecît să ştie încotro au să se mărite, ies afară călare pe melesteu, se suie pe poartă şi zic: „U! partea mea! unde eşti?"

Făcînd aceasta, ascultă, și încotro aud cînii lătrînd, de acolo se așteaptă că le va veni partea, într-acolo se vor mărita.[76]

Iar fetele din Transilvania, cari sînt curioase să știe încotro se vor mărita, ies afară pe la miezul nopții sau ceva mai tîrziu, adecă cînd se apropie cîntatul cocoșilor, și ținînd o bucățică de colac de la Crăciun în gură, ascultă s-audă dincotro vor cînta cocoșii, și din care parte aud cel dintîi cocoș cîntînd sau cel dintîi cîne lătrînd, din acea parte cred ele că le va fi orînda.[77]

Sosind miezul nopții, anul vechi a dispărut și dimpreună cu dînsul s-au sfîrșit și datinele și credințele din seara cea de pe urmă a acestuia. Deci fiecare fată grăbește acuma să se culce cît mai degrabă, să aibă măcar ceva timp de dormit, ca să-și poată visa ursitul, căci acuși zorile Anului Nou se arată de după culmele dealurilor și ele trebuie să se scoale deodată cu acestea spre a începe un nou șir de datine și credințe.

NOTE

1. S. Botezan, *Seara de Sîn-Vasii în Maramureș*, publ. în *Familia*, an. V, Pesta, 1869, p. 49-51; com. de dl. Elia Pop, învățător în Șomcuta Mare: „În seara de Sîn-Vasei, se duc unele fete a număra parii dintr-un gard de nuiele, ca să afle cum le vor fi pețitorii, respective bărbații. Ajungînd la gard, încep a număra: 9, 8, 7, 6, 5, 4, 3, 2, 1. Acest unu crede ceea ce a numărat cum că e cel menit de soț al ei. Îl instruță apoi cu panglice, cu barbenoc și cu verdeață, mai ales de cumva parul acela e drept și scorțos, căci atunci crede ea că se va mărita după un fecior frumos, zdravăn și avut; iar de e belit de scoarță, atunci crede că va fi sărac."

1 bis. Datina fetelor române din Bucovina.

2. Unii români din Bucovina spun că, voind a li se arăta mai bine, merg în haina în care s-au născut, vasăzică în pielea goală. Iar românii din Moldova spun că merg numai în cămașă. Cf. *Șezătoarea*, an. I, Fălticeni, p. 145: „Ca să știe cum îi va fi soțul, fata se dezbracă numai în cămeșă, se despletește, își leagă ochii, iese în ogradă, și pe dibuite începe să numere parii de la gard. La al zecelea par se oprește și după ce-l înseamnă, legîndu-l cu o șuviță de păr din capu-i, se întoarce în casă."

3. Datina fetelor din Bucovina și Moldova. Cf. *Șezătoarea*, an. I, Fălticeni, p. 145-146: „Pe aiurea fetele se leagă una pe alta la ochi și cea care nu-i legată duce pe cealaltă la un gard, de numără nouă pari de-a rîndul, iar la cel de-al noulea leagă un fir de busuioc cu ceva roșu."

4. S. Botezan, *op. cit.*, p. 50.

5. Datina fetelor din Bucovina, și anume: a celor din Stupca, com. de Onufr. Căilean; a celor din Bălăceana, com. de G. Boca; a celor din Sînt-Ilie, com. de Eug. Cojocariu, stud. gimn.; a celor din Bosanci, com. de Sim. Șuțu; a celor din Reuseni, com. de Vas. Pop; a celor din Todirești, com. de Nic. Rădășan; a celor din Fundu Moldovei, com. de Eus. Merches, stud. gimn.; a celor din Volovăț, com. de I. Buliga; a celor din Frătăuțul Vechi, dict. de Axenia Sofroni; a celor din Frătăuțul Nou, com. de Iul. Sidor, stud. gimn.; și a celor din Bilca, dict. de Glicheria Crăsnean. S. Botezan, *op. cit.*, p. 50, spune că fetele din Maramureș leagă parul cel dintîi pe care-l ating cu mîna. Prin urmare, după S. Botezan ele nu numără parii cum fac toate fetele din Bucovina. Ori pe care român din Bucovina însă îl vei întreba ce fac fetele în seara spre Sf. Vasile, îți va răspunde: numără parii.

6. Dat. fet. din Bilca, com. de dl. G. Brăilean. Cu privire la adj. ursat din aceste versuri, trebuie să însemnez că aici e o licență poetică poporală, care provine numai în farmece și vrăji. Eu l-am scris așa după cum mi s-a comunicat. De altmintrelea, după părerea mea, ar trebui să fie ursit.

7. Dat. fetelor din Buninți, dict. de Irina Jalobă.

8. Com. de dl. P. Herescu, învățător în Găinești: „Fetele, ca să vadă de se vor mărita în acest carneval, ies în ajunul Anului Nou cîte două, leagă la ochi cu o cîrță una pe cealaltă și o duce la gard, unde numără nouă pari și al zecelea îl leagă cu o bucățică de cîrță; astfel face și cealaltă, legată la ochi de cea dintîi."

9. Din mss. d-lui I. Pop Reteganul: „În Vama fetele își caută de noroc în presara de Sîn-Vasii cu număratul parilor, adecă fata care voiește să se mărite, în seara aceea se leagă la ochi și merge la un gard și-i numără parii pînă la unsprezece, pe care apoi îl leagă apoi cu un fir de ață, ca apoi dimineața, cînd îl va căuta, să-l poată cunoaște."

10. Credința tuturor fetelor din Bucovina.

11. *Șezătoarea*, an. I, Fălticeni, p.141-146: „A doua zi, caută parul însămnat și de va fi drept și sănătos, va avea parte de un bărbat tînăr, voinic și frumos, iar de va fi strîmb și cioturos, nici bărbatul nu-i va fi mai de seamă". „În alte locuri fata iesă afară nedezbrăcată și parul face alte prevestiri. Așa, dacă parul va fi cioturos, nodoros și cojos, soțul va fi bogat, de va fi neted și fără cioturi, el va fi calic". „A doua zi să duce de-și vede parul. Dacă-i drept și cu coajă are s-o ieie unul frumos și bogat; de-i strîmb și fără coajă, o va lua un urît, șchiop și sărac". – Com. de dl. P.Herescu: „A doua zi se duc să vadă ce fel de pari au legat; de sînt ciotoroși, bărbații le vor fi văduvoi și cu copii mulți; de vor fi fără coajă, le vor lua oameni săraci; de vor fi cu coajă, le vor lua oameni bogați; de vor fi scurți, și bărbații vor fi tot astfel". – Din mss. d-lui I.Pop Reteganul: „De cumva parul cel legat e drept și fără noduri, atunci ea va avea un bărbat zdravăn și frumos; dacă parul e strîmb și nodoros, va avea un bărbat urît. Și această căutare o țin de adevărată."

12. Această datină e uzitată în Bucovina și în seara spre Sf. Andrei. Iar V. Alecsandri, *Opere complete*, București, 1875, p. 247, scrie: „Fetele române întrebuințează deosebite mijloace de a cunoște ursiții ce vor avea. Unele descîntă izvoarele, crezînd că vor vedea în fața apei chipurile bărbaților de cari vor avea parte; altele își leagă ochii în noaptea ajunului Bobotezei și merg de pun mîna pe un par din gardul casei. Dacă se întîmplă ca acel par să fie drept și curat, ursitul are să fie înalt și bine făcut; iar dacă din contră parul e strîmb și nodoros, ursitul are să fie bătrîn și urît."

13. Dat. și cred. fetelor din cele mai multe părți ale Bucovinei, precum: din Stupca, com. de Onufr.Căilean; Costîna, com. de V.Huțan; St.Ilie, com. de Eug.Cojocariu; Reuseni, com. de Vas.Pop; Volovăț, com. de Ilie Buliga; Frătăuțul Vechi, dict. Axen. Sofroni; Frătăuțul Nou, com. de Iul. Sidor, și Bilca, dict. de Gl. Crăsnian. Cf. Dim. Dan, *Credințe poporane bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. IV, Cernăuți, 1894, nr. 79: „Fetele cari vor să știe cînd se vor mărita, merg la bîrlogul porcilor și zic: hîr în ist an! Dacă grohăiesc atunci porcii, apoi se crede că se vor mărita în acel an; dacă aceste animale nu se răspund, apoi trebuie a zice: hîr la anul! etc. Dacă însă nu răspund defel apoi nu se vor mărita nicicînd."

14. *Șezătoarea*, an. I, Fălticeni, p. 144; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 7; com. de dl. P. Herescu: „Se duce fata de măritat la cotețul porcilor și strigă: huidea acum! Dacă porcii grohăiesc la acest strigăt, e semn că se va mărita chiar în iarna aceea. De nu grohăiesc, mai strigă: huidea la anul! De nu răspund nici la al doilea strigăt, e semn că nu se mărită degrabă."

15. Com. de dl. Paul Beșa.

16. S. C. Mîndrescu, *Literatură și obiceiuri poporane*, București, 1892, p. 230.

17. T. Frîncu și G. Candrea, *op. cit.*, p. 124.

18. Din mss. d-lui Pop Reteganul: „Tot spre Anul Nou mai ies fetele la cotețul porcilor încet: de grohotesc porcii îndată, e semn cum că în acele cișlegi s-or mărita; dacă nu grohotesc, atunci dau o dată cu piciorul în pămînt. De grohotesc după cea dintîi lovitură de picior, s-or căsători peste un an; la din contră, tot dau cu piciorul în pămînt și numără și la a cîtea lovitură grohotesc la atîția ani se vor mărita."

19. Com. de dl. El. Pop.

20. Dat. fetelor din Bosanci, com. de Sim. Șuțu.

21. Com. de dl. El. Pop.

22. Dat. fetelor din Frătăuţul Nou, com. de Vesp.Reuţ: „Merg la vaci şi dau cu piciorul în una dintre dînsele. Dacă vaca se scoală îndată cum a dat într-însa, atunci se va mărita în curînd; dacă se scoală puţin mai tîrziu, se va mărita într-un an; iar dacă nu se scoală pînă ce nu dă de vreo cîteva ori cu piciorul într-însa, atunci crede ea că se va mărita în atîţia ani de cîte ori a dat cu piciorul"; *Şezătoarea*, an. I, Fălticeni, 1892, p. 145; G. S. Ionean, *Mica colecţiune de superstiţiile poporului român*, Buzău, 1888, p. 47: „În dimineaţa de Sf. Vasile fetele mari se duc în oborul vacilor şi dau cu piciorul drept într-o vacă, care şade culcată, zicînd: «Hăi iestimp, hăi altă dată, hăi la anul, hăi la doi ani etc.» şi la ce zicere se va scula vaca, în acel timp se vor mărita."
23. Din Frătăuţul Nou, com. de Vesp Reuţ: „Merg la staulul oilor cu ochii legaţi şi, dacă prind cu mîna o mioară, atunci zic că nu se vor mărita; iar dacă prind cu mîna un cîrlan sau un berbece, atunci cred că se vor mărita"; *Şezătoarea*, an.I, Fălticeni, p. 145; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 7.
24. Din Pătrăuţi, sat în distr. Sucevei, dict. de Ioana Gramadă şi com. de Leon Holca, stud. gimn.
25. Com. de dl. P. Herescu.
26. Com. de dl. El. Pop.
27. Di la – de la.
28. Su = sub.
29. Ucenici = draci.
30. Une = unde.
31. Pîn' = pentru.
32. Horbe = vorbe.
33. Vorobi = vorbi.
34. Vernic = vrednic.
35. Ţipă-l = aruncă-l.
36. Ilie Popescu, *Descîntece din Rîpa de Sus, Transilvania*, publ. în *Tribuna*, an. X, Sibiu, 1893, nr. 124
37. Ţipăture – după cum scrie S. Botezan, *op. cit.* p. 51 – se numesc în Maramureş toate boalele (sau nenoricirile) cari, după credinţa ţărancilor noastre, provin din niscari operaţiuni necurate (făcătură), întreprinse de inimicele personale ori familiare, cu intenţiunea de a face stricăciune în frumuseţea sau sănătatea cuiva.
38. S. Botezan, *op. cit.*, p. 51.
39. Dat. şi cred. fetelor din Bucovina.
40. Com. de dl. G. Brăilean.
41. Com. de dl. El. Pop.
42. Datina şi cred. fetelor din Ilişeşti, com. de dl. G. Forgaciu, învăţător.
43. Dat. şi cred. fetelor din Sînt-Ilie, com. de Eug. Cojocariu.
44. *Idem.*
45. Dat. şi cred. fetelor din Udeşti, dict. de Ileana Rotariu, şi a celor din Reuseni, com. de Vas. Pop.
46. Dat şi cred. fetelor din Todireşti, com. de Nic. Rădăşan.
47. Dat. şi cred. fetelor din Costina, com. de Vas. Huţan.
48. G. S. Ionean, *op. cit.*, p. 47; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 12-13.
49. Lemnariul se numeşte pe unele locuri tăietori şi trunchi. Sub aceste cuvinte românii din Bucovina înţeleg mai întîi locul unde se taie lemnele, apoi şi o bucată de lemn, un trunchi pe care taie ei lemnele.
50. Unele spun că nu cu brîul grapă ele această sămînţă, ci se dezbracă de cămaşă şi cu cămaşa o grapă. Iar cînd se culcă, pun cămaşa sub cap, nu brîul, după cum se va vedea despre aceasta mai la vale.
51. Com. de dl. G. Brăilean.
52. Aceasta mi-a dictat-o o româncă din Crasna, distr. Storojineţului.
53. Dat. şi cred. fetelor din Bucovina.

54. Dat. şi cred. fetelelor din Frătăuţul Vechi, dict. de Catrina Dascăl şi Domnica Ionesi; a celor din Frătăuţul Nou, com. de Iul. Sidor; şi a celor din Bosanci, com. de Sim. Şuţu.
55. Dat. şi cred. fetelor din Stroieşti, sat în distr. Sucevei, com. de G. Bîrtoiu, stud. gimn.
56. Dat. şi cred. fetelor din Reuseni, com. de V. Pop.
57. Dat. şi cred. fetelor din Mahala, sat dincolo de Prut în Bucovina, com. de dl. G. Tomoiagă.
58. *Idem.*
59. *Şezătoarea*, an.II, Fălticeni, 1893,p.128. Ba în Moldova, după cum cetim tot în *Şezătoarea*, an. II, p. 127, chiar şi „flăcăii, cari vor să-şi cunoască ursita, după ce au urat prin sat, se duc la trunchiul unde se taie lemne şi se dezbracă în pielea goală. Apoi vin în casă,îşi pun îmbrăcămintea sub pernă şi în somn îşi văd ursita".
60. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 8.
61. Publ. de Iuliu Bugnariu, învăţător, în *Gazeta poporului*, an. II, Timişoara, 1886, nr. 49, p. 10.
62. Dat. fet. din Ilişeşti, com. de dl. G. Forgaciu.
63. *Şezătoarea*, an. II, Fălticeni, p. 146; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 12:„ ... iar cînd se uită în fîntînă se acopere cu o prostire pe deasupra capului şi a gavanului fîntînei"; com. de dl. P. Herescu: „Înspre Sf. Vasile, fata se duce cu lumînarea aprinsă la fîntînă, după ce s-a acoperit pe cap cu un suman, se uită în apă fără să clipească, cînd îşi vede ursitul".
64. Din mss. dl. I. Pop-Reteganul.
65. Com. de dl. G. Tomoiagă.
66. Dat. fetelor din Sînt-Ilie, com. de Eug. Cojocariu.
67. *Şezătoarea*, an.II, Fălticeni, p.127. Această datină e uzitată şi în judeţul Brăila, cu acea deosebire numai că ea se practică în noaptea spre Bobotează.
68. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 11-12.
69. Dat. fetelor din Poieni, distr. Siretului, com. de Dim. Furtună, stud. gimn.
70. Dat. fetelor din Poieni, com. de Dim. Furtună; a celor din Todireşti, com. de Nic. Rădăşan; a celor din Frătăuţul Nou, com. de Vesp. Reuţ: „În sara spre Sf. Vasile aduc cu gura apă de la un pârîu, fără ca să rîză, şi fac cu apa astfel adusă şi cu făină de păpuşoi nişte şuşuleţe,şi apoi cocîndu-le, le pun în mijlocul casei. Aduc după aceasta un cîne sau o mîţă în casă şi caută ca să ia una, şi a cărei şuşuleaţă o ia întîi, aceea se mărită mai întîi."
71. Dat. şi cred. fetelor din Bilca, com. de dl. G. Brăilean.
72. Com. de dl. Onest Dlujanschi: „Unele fete din Moldova şi Muntenia, precum cele din Dulceşti, Leoneşti, Ghermăneşti, Rîmnic şi Craiova, o fac aceasta spre Bobotează."
73. *Şezătoarea*, an. I, Fălticeni, p.146; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 12.
74. Com. de dl. B. B. Iosof.
75. Com. de dl. G. Tomoiagă.
76. *Şezătoarea*, an. I, Fălticeni, p. 145; com. de dl. P. Herescu: „În spre Sf. Vasile noaptea, hăt tîrziu, cam despre ziuă, cînd plugarii s-au astîmpărat, fata iese afară şi încotro aude cînii lătrînd, oricare cîne din sat, într-acolo crede că se va mărita, va deveni gospodină".
77. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.

VIII. ANUL NOU

În ziua de Sfîntul Vasile sau Anul Nou, numit în unele locuri Crăciunul mic[1],iar în altele, precum bunăoară în Banat, pe lîngă Crăciunul mic[2], încă şi fratele Crăciunului[3], des-dimineaţă, pînă a nu răsări soarele, toate fetele, cari de cu seară au legat parii, se scoală şi, ducîndu-se la gard, caută cu de-mănuntul cum sînt parii pe cari i-au legat[4]. Dacă parul legat de dînsele e drept, sănătos, cu coajă şi neted, atunci bucuria lor e nespus de mare, căci atunci, după cum am arătat în capitolul VI, viitorul lor bărbat sau soţ va fi frumos la făptură, înalt de statură, sănătos şi avut. Din contra, dacă parul legat e ciotoros, fără coajă şi putregăios, atunci pare că le-ai fi opărit, aşa se supără de tare, căci cred ele că atunci viitorul lor bărbat va fi urît, bolocănos, bolnăvicios şi sărăcăcios.

Iar dacă din întîmplare una sau alta nu află parul, ce l-au legat, din cauză că semnul cu care a fost legat l-a luat vîntul şi l-a aruncat cine ştie unde, pe nişte spini sau alţi mărăcini, atunci supărarea lor e şi mai mare, căci atunci ursitul lor le va muri şi partea le va fi spinoasă.[5]

După ce-au perîndat toţi parii şi-au văzut cum sînt aceştia, iau cîte o mînă de grîu şi se duc la produul ce l-au făcut de cu seară, sau la un alt produu, ori la o fîntînă, şi, după ce ajung la starea locului, îl aruncă în apă. Dacă tot grîul aruncat se cufundă în apă, atunci e un semn că nu se vor mărita în acea iarnă; iar dacă mai rămîne grîu pe apă, atunci au bună speranţă că se vor mărita în cîşlegile de iarnă.[6]

În caz cînd uneia sau altei fete nu i s-a arătat nici ursitul, nici că se va putea mărita în cîşlegile de iarnă, atunci îşi iau din nou refugiul la diferite farmece şi vrăji, ca şi în ajun.

Aşa fetele din unele părţi ale Transilvaniei, în cazul din urmă, se duc în ziua de Anul Nou, des-dimineaţă, pînă la un rîu, taie un produh în gheaţă şi apoi, umplîndu-şi vasele cu apă dintr-însul, zic:

Sîn-Văsii tărcat,
Doamne, dă-mi bărbat,
Fie cît de blăstămat,
Numai s-aibă clop în cap.[7]

Fetele din unele părţi ale Bucovinei, din contra, merg în ziua de Sf. Vasile, des-dimineaţă, pînă la fîntînă, scot patru ciuturi de apă şi dintr-a patra ciutură beau nouă guri de apă. Făcînd aceasta, cred că cîţi oameni vor veni în ziua de Anul Nou la fîntîna respectivă, atîţia peţitori le vor veni şi lor.[8]

Iar acele fete, tot din Bucovina, cari doresc să fie numaidecît iubite şi jucate de feciori, se scoală în ziua de Anul Nou, des-dimineaţă, iau cîte o bucăţică de pîne şi sare, se duc cu dînsele la o fîntînă sau la un rîu şi, aruncîndu-le în apă, zic:

Bună dimineaţa, apă albastră!
Fă-mă mîndră şi frumoasă
Ca sfîntul soare
Cînd răsare,
Ca garoafa cînd înfloare,
Ca struţul flăcăilor
Şi ca jocul fetelor![9]

Tot atunci pun o seamă dintre dînsele busuioc în troaca sau halăul din care beau vitele apă, anume ca să tragă feciorii la dînsele, după cum trag şi vitele la apă.[10]

Fata ce-a făcut-o aceasta, ducîndu-se după amează la joc, care fecior o cheamă mai întîi la joc şi joacă cu dînsa, acela crede ea că-i va fi partea.[11]

Fetele din unele părţi ale Moldovei, însă cînd se duc în această dimineaţă la muls vacile, iau apă în doniţă şi, spălîndu-se cu dînsa, zic:

Apă albă pomiroasă,
Mă spală, mă fă frumoasă,
Să le plac flăcăilor
Ca vinul boierilor,
Să fiu ca sfîntul soare
Cînd răsare,
Ca şi mărul plin de floare,
Ca o capră bourată,
De toată lumea lăudată!

Şi abia după ce s-au spălat şi au rostit de trei ori după olaltă, în timpul spălării, cuvintele acestea, încep a mulge vacile.[12]

Alte fete tot din Moldova, stînd în picioare, în timpul cînd răsare soarele, cu mînile la piept şi cu faţa la răsărit,zic:

– Soare, soare,
Frăţioare!
Ochii mei de mierloşiţă,
Limba mea de brânduşiţă,
Limba mea de glas de cuc.
Soare, soare,
Frăţioare!
Nu răsări
Pe munţi, pe codri,
Pe curţi zugrăvite,
Pe movili clădite,
Răsai pe satul meu
Şi fă frumos trupul meu,
Să vadă, să ştie lumea şi norodu;
Să stai în gura mea
Cum stă lumea şi ascultă cucu
Cînd cîntă în mijlocul codrului
Şi telegarii din fundul grajdului.[13]

Pe cînd fetele cele mari fac cele ce s-au arătat mai sus, pe atunci mamele lor se interesează de alte lucruri şi anume ca să le meargă bine în gospodărie.

Deci acestea, cum se scoală în ziua de Anul Nou şi mătură casa, iau atît gunoiul acesta cît şi acela ce l-au fost adunat cu vreo cîteva zile mai înainte de aceasta de prin odăi şi l-au ţinut îndosit într-un ungher şi, scoţîndu-l afară, îl duc şi-l pun pe la rădăcinile pomilor, crezînd că aceştia vor rodi apoi în anul ce urmează mai bine de cum au rodit în anul trecut.

După ce au aruncat gunoiul, întorcîndu-se în casă, iau un brîu şi aşternîndu-l înaintea uşei, dau în mijlocul brîului acestuia de mîncare găinelor, ca să nu le mănînce uliul peste an.[14]

După ce au măturat şi dereticat prin casă, femeile măritate din Muntenia fac piftie[15], ca să le fie corpul fraged şi gras ca piftia[16].

Româncele din Banat, voind ca familiei să-i meargă peste întreg anul lucrurile tot înainte şi să facă spor, au datină să fiarbă în ziua de Anul Nou un cap de porc sau un purcel, nicidecum însă o găină, în credinţă că, precum porcul rîmuieşte tot înainte, aşa şi lucrurile din casă să meargă tot spre spor; iar defel nu găină, pentru că, precum găina rîşchie tot înapoi, aşa şi familiei unde se mănîncă în ziua de Anul Nou găină îi merg trebile tot înapoi.[17]

În fine, românceele sau mai bine zis armâncele din Turcia europeană fac în ziua de Anul Nou „pituroni", adecă „un fel de pite cu mai multe pături, între cari se pune un ban de argint, numit «părălu al aghiu Vasile». La prînz, toată familia mănîncă din pituroane, cu luare-aminte, și e cu noroc pentru acel din membrii familiei care găsește banul.

La unele familii, pe lîngă «părălu al aghiu Vasile», se pun în pituroane și mai mulți bani mărunți, spre a face plăcere și bucurie copiilor din casă.

Proprietarii de turme de oi sau cirezi de vaci se duc, de Sf. Vasile și spre Bobotează, la vreo fîntînă și fac o cruce cu unt, ca să le trăiască și să le prospereze vitele."[18]

Pe cînd femeile fac cele înșirate pînă aici, pe atunci bărbații pun în halăul vitelor, în care le adapă, bani de aur și de argint, anume ca să se curățească vitele ca aurul și ca argintul și să le priască peste an[19]; strecură slatină prin brățarea coasei de nouă ori și apoi sară cu dînsa finul ce-l dau vitelor de mîncat, anume ca să nu pățească nimic dîndu-le sare în zile mari[20]; în fine, afumă vitele cu gunoiul ce se face în casă de la Crăciun și pînă la Sf. Vasile, anume ca acestea să nu pățească nimic peste an[21].

Pușcașii, sau mai bine zis vînătorii, pînă nu mănîncă, împușcă o țarcă (coțofană). După ce-au împușcat-o, își ung puștele cu sîngele ei, zicînd că, dacă pot împușca o coțofană, au noroc peste tot anul la vînat și nimeni nu le strică pușca[22].

Pe lîngă cele înșirate pînă aici, merită a fi însemnate încă și următoarele:

Cine va dormi în ziua de Sf. Vasile sau Anul Nou, acela tot anul va dormita.[23]

Cine nu strănută în ziua de Anul Nou, acela nu va ajunge pînă la anul viitor.[24]

Cine dă bani în această zi împrumut, sau cine n-are bani, acela va fi tot anul lipsit.[25]

Asemenea nu e bine să-ți vină în dimineața acestei zile o muiere la casă, ci numai bărbat.[26]

Dacă în ziua de Anul Nou sau Sîn-Vasei e ger mare și pe omăt (nea) se văd multe steluțe, e semn că anul ce urmează va fi un an bun și vor fi multe cununii.[27]

Dacă în ziua de Sf. Vasile va fi moale, atunci și timpul de vară va fi potrivit și mai ales pentru fîn.[28]

Afară de datinele și credințele amintite pînă aici mai sînt încă și altele, precum semănatul și sorcova, cari sînt uzitate asemenea dimineața și despre cari vom vorbi mai pe larg în capitolele ce urmează, precum și Vergelul, despre care am vorbit deja mai înainte.

NOTE

1. I. C. Tacit, *Crăciunul la români*, discurs rostit în a treia adunare a societății *Transilvania* și publ. în *Traian*, an. I, București, 1869, nr. 53, p. 212 și nr. 54, p. 216.
2. B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. II, p. 1221.
3. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.
4. În unele localități, mai ales din Muntenia, este datină de a se număra parii, nu ca în alte părți în preseară, ci în ziua de Sf. Vasile de dimineață. Cf. Ionean, *op. cit.*, p. 47: „În ziua de Sf. Vasile, fetele mari înumără parii de la un gard de la zece înapoi, și cel care va fi unul, de va fi cu coajă, va lua bărbat bogat; iar de va fi curățit de coajă, îl va lua sărac."
5. S. Botezan, *op. cit.*.
6. Dat. și cred. fetelor din Ilișești, dict. de Vasile Ungurean.
7. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.
8. Dat. și cred. fetelor din Sîn-Ilie, com. de Eug. Cojocaru.
9. Dat. fetelor din Cîmpulung.
10. Dat. și cred. fetelor din Bosanci, com. de Sim. Șuțu.
11. Dat. și cred. fetelor din Cîmpulung.
12. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 21-22.
13. *Ibidem*, p. 22.
14. Dat. și cred. rom. din Ilișești, com. de dl. G. Forgaciu.
15. Piftie = răcituri.
16. G. S. Ionean, *op. cit.*, p. 48: Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 15.
17. Aurel Iana, *Din credințele pop. rom. din Maidan lîngă Oravița*, publ. în *Familia*, an. XXVI, Oradea Mare, 1890, p. 6.
18. Ioan Nenițescu, *De la românii din Turcia europeană*, București, 1895, p. 529.
19. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul; Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882 și 1883*.
20. Dat. și cred. rom. din Cireș-Opaiț, com. de Const. Dugan.
21. Dat. și cred. rom. din Cireș-Opaiț, com. de Const. Dugan: „Locuitorii din Cireș-Opaiț obicinuiesc a strînge gunoiul ce se face în casă de la Crăciun și pînă la Sf. Vasile; apoi se aprinde în ziua de Anul Nou între vite, ca să nu pățească peste an nimic."
22. *Gazeta Transilvaniei*, an. LV, Brașov, 1892, p. 207.
23. Ionean, *op. cit.*, p. 47; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 13; Hasdeu, *Etym. magn.*, t. II, p. 1221.
24. Cred. rom. din Bilca, dict. de Glicheria Crăsnean.
25. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. II, p. 1221; Avram Igna, *Cred. pop. din com. Sabolciu în Biharia*, publ. în *Familia*, an. XXXII, Oradea-Mare, 1896, p. 92: „...nu e bine de a da bani în această zi de la casă, ci numai de a primi".
26. Avr. Igna, *loc. cit.*
27. Cred. rom. din Chioar în Ungaria, com. de dl. El. Pop.
28. Cred. rom. din Bucovina, com. de Nic. Rădășan.

IX. SEMĂNATUL

În capitolul întitulat *Plugușorul* am arătat cu de-amăruntul și cît se poate de răzvedit cum umblă tineretul român în preseara Anului Nou sau a Sf. Vasile cu aratul, cari sînt datinele plugărașilor, ce și cum urează ei la această ocaziune. Am amintit totodată și aceea că umblarea cu plugușorul sau cu aratul durează de regulă cam pînă către miezul nopții.

Sosind miezul nopții, cei mai mulți plugari, osteniți de multă alergare și urare, încetează de arat, se întorc cu plugurile și cu buhaii pe acasă și se pun cu toții ca să poposească și să se odihnească.

După fiecare arătură, însă, urmează și semănătura. Așa-i de cînd s-a tras cea dintîi brazdă în lume, și tot așa fac și românii noștri.

N-au apucat bine plugarii sau plugărașii a poposi și a se odihni cumsecade și numai ce vezi sculîndu-se cu noaptea în cap semănătorii și pregătindu-se

cu toate cele trebuincioase pentru semănat, căci în acele părţi unde este datină în preseara Anului Nou de a ara, acolo este datină a doua zi, adecă în ziua de Anul Nou, dimineaţa, de a şi semăna.

E de observat însă că, pe cînd cu pluguşorul sau cu aratul umblă nu numai băieţi, începînd cam de la 12 ani înainte, ci şi feciorii cei holtei, ba nu o dată şi nu într-un loc chiar şi o seamă de bărbaţi însuraţi, cu semănatul umblă de regulă mai mult numai băieţii cei mici de la 7-12 ani, iar dintre cei înaintaţi în vîrstă numai oamenii cei mai sărmani şi mai neputincioşi, cari sînt avizaţi la ajutorul celor avuţi.

Deci, cum s-au provăzut cu sămînţa trebuincioasă, anume grîu, secară, orz, ovăz sau orez, pe care o pun de regulă într-o trăistuţă sau, în lipsa acesteia, chiar şi într-o mănuşă de lînă, se pornesc pînă în ziuă cîte doi sau şi mai mulţi semănători de aceştia pe la casele oamenilor cu semănatul.

Şi deoarece, după cum am spus, semănătorii se pornesc pînă în ziuă cu semănatul, de aceea fiecare gospodină şi mai ales unde sînt fete mai în casă, fiecare fată trebuie să se scoale cît se poate mai de noapte, să măture şi să deretice prin casă, ca nu cumva, venind semănătorii, să afle casa nemăturată şi neîngrijită, căci apoi i s-ar duce vestea, cum se zice, peste nouă ţări şi nouă mări.

Iar după ce au sfîrşit de măturat şi de strîns prin casă, iau gunoiul, îl duc la movila cu gunoi, îl aruncă peste acesta şi apoi, suindu-se cu picioarele peste dînsul, stau şi ascultă, şi dincotro aud cocoşii cîntînd, într-acolo cred că se vor mărita.[1]

O seamă de bărbaţi însă, nemijlocit după ce s-a măturat şi grijit prin casă, îndatinează de a aduce în casă un viţel gras sau un miel, anume ca semănătorii să samene pe dînsul, crezînd că, făcînd aceasta, le va merge bine.[2]

Semănătorii, la rîndul lor, cum ajung şi intră într-o casă, îndată încep a semăna cu sămînţa ce o au la sine pe cei din casă şi în timpul semănatului a zice:

Anul Nou cu bine,
Cu zile senine,
Tot cu sănătate
Şi cu spor în toate
Să-l petreceţi,
Şi s-ajungeţi
Tot în fericire
Şi a lui sfîrşire!
La mulţi ani!

N-au apucat însă bine a rosti cuvintele acestea, şi numai ce vezi că uşa se deschide şi alţi semănători intră înăuntru, cari încep asemenea a semăna şi a zice:

Să trăiţi, să trăiţi,
Întru mulţi ani fericiţi,
Şi ca pomii să-nfloriţi,
Şi ca ei să-mbătrîniţi,
Şi ca toamna cea bogată
Fie casa-ndestulată,
Tot cu mesele întinse,
Cu făcliile aprinse.
Să petreceţi împreună
Pînă-n veci cu voie bună!

Abia au sfîrşit aceştia şi au ieşit afară, şi din nou intră alţii şi spun:

Mulţi ani să trăiţi
Şi să înfloriţi
Ca merii
Ca perii
În mijlocul primăverii,
Şi ca toamna cea bogată
De toate îmbelşugată!

Sau:

Anul Nou cu pace
Şi cu sănătate,
Cu spor întru toate!
Să fie această casă
Întru toate mai aleasă,
Tot cu mană
Şi cu hrană,
Din neam
În neam,
Din seminţie
În seminţie,
Şi aşa pînă-n vecie![3]

Şi tot aşa, n-apucă bine unii a semăna şi a ieşi din casă şi, intrînd alţii, continuă semănatul, rostind, cu puţină deosebire, mai tot aceleaşi cuvinte, şi anume:

Să trăiţi, să-nfloriţi:
Ca merii,
Ca perii
În mijlocul primăverii,
Şi ca toamna cea bogată
Cu de toate-ndestulată.
An nou bun, cu sănătate![4]

Sau:

An nou cu sănătate
Să trăiţi,
Să-nfloriţi:
Ca merii,
Ca perii
În mijlocul primăverii,
Şi ca toamna cea bogată,
Ce-i cu toate-ndestulată![5]

Sau:

Anul nou cu sănătate
Să trăiţi,
Să-nfloriţi:
Ca merii,
Ca perii
În timpul primăverii,
Şi ca toamna cea bogată,
Ce-i de toate-ndestulată![6]

Sau:

Bună dimineaţa,
An nou!
Seamăn grîu şi cu secară,
Pînă-n seară
Să răsară,
Pînă mîne să se coacă,
Pîne multă să se facă,
Să fiţi cu toţii voioşi,
Să rămîneţi sănătoşi:
Ca merii,
Ca perii
În mijlocul primăverii,
Şi ca toamna cea bogată
De toate îndestulată![7]

Sau:

Ziua Sfîntului Vasile
Fie-vă, boieri, cu bine,
La mulţi ani cu sănătate,
Că-i mai bună decît toate!
Dar la masă cine şade?
Şade dragul gospodar
Şi cu draga gospodină
Şi cu dragii îngeraşi...
Cînd vom mai veni la anu
Să vă găsim înfloriţi

Ca merii,
Ca perii
Ca prin miezul primăverii,
Şi ca toamna cea bogată,
Cu de toate-ndestulată![8]

Tot cam aşa urează în dimineaţa Anului Nou şi semănătorii din Moldova. Iată o urare şi din această ţeară:

Anul Nou cu fericire
Vă dorim, şi cu-nflorire
Ca merii
Ca perii
În mijlocul verii![9]

Alta:

Ca merii,
Ca perii
În mijlocul verii,
Ca toamna cea bogată
De toate-ndestulată,
Să trăiţi
Şi să-nfloriţi
La anul
Şi la mulţi ani![10]

Iar românii din unele părţi ale Transilvaniei îndătinează a ura în ziua de Anul Nou astfel:

Bună dimineaţa lui Sîn-Vasii!
Să dea Dumnezeu să fie
De acum într-un an
Stogul cît casa,
Pita cît masa,
Slăninele
Cît uşele,
Untura ca cuptorul,
Porcii unturoşi
Şi oamenii sănătoşi![11]

Cum au semănat şi au rostit cuvintele reproduse în şirele de mai sus, fiecare semănător se retrage ceva mai înapoi lîngă uşă, şi acolo aşteaptă apoi cu cea mai mare nerăbdare pînă ce stăpîna de casă sau alt căsaş îi aduce şi-i dă un dar.

Darurile uzitate la această ocaziune sînt: nuci, mere, pere sau colăcei făcuţi anume spre acest scop, rar cînd şi bani, căci în ziua de An Nou, după cum am arătat în capitolul premergător, mulţi inşi nu vor să dea bani, crezînd apoi că tot anul numai vor da şi nicicînd nu vor mai căpăta.

Fiecăruia îi e prea bine cunoscut că pe la Anul Nou e foarte frig şi uneori omătul e aşa de mare, că de abia te poţi urni dintr-un loc în altul.

Cu toate aceste însă, cine e în stare de a-i opri pe băieţi să nu meargă cu semănatul, dacă nu mai departe, măcar pe la vecini?

Iar dacă s-au pornit odată şi le-au umblat la două, trei case bine, adecă dacă au căpătat multe nuci, mere, pere şi colăcei, atunci nu mai bagă de seamă că omătu-i mare şi lemnele crapă de ger, ci se duc înainte.

De aici vine apoi că cei mai mulţi dintre aceşti semănători viteji, pînă ce ajung de la o casă la alta, îngheaţă ciocan de frig şi, cînd intră în casă, abia pot semăna şi ura de îngheţaţi ce sînt.

Ba unii dintre dînşii, şi anume cei mai mititei, nu o dată şi nu într-o casă încep a plînge că nu pot de frig să-şi strîngă darurile ce le-au căpătat pînă ce nu le ajută cel ce le-au dat.

Cu toate aceste însă, totuşi nu se lasă de semănat, ci după ce se mai încălzesc şi-şi mai vin puţin în fire, pleacă mai departe şi nu încetează de a semăna pînă pe timpul cînd ies preoţii şi oamenii de la biserică[12] sau pînă la amiază, terminul ultim pînă cînd e datină de a umbla cu semănatul.

Abia atunci se întorc şi ei pe acasă, unde încep apoi, fireşte că după ce s-au mai încălzit, a-şi număra nucile, merele, colăceii, precum şi celelalte daruri ce le-au mai căpătat.

În Istria este datină ca în ziua de Anul Nou să meargă mai mulţi băieţi prin sat în cete pe la casele locuitorilor cu colevda (colinda), pocnind din sbice, sunînd din clopoţel şi zicînd către gospodarul casei să *miravai* (să trăieşti), cînd tot atunci îl seamănă, aruncînd peste el grîu, precum se obicinuieşte şi pe la noi în ziua de Anul Nou. Aceste datine se păstrează mai mult în comuna Jeiane.[13]

Unii băieţi din Turcia europeană se îmbracă în ziua de Sf. Vasile „cu cojoace şi cu piei de urs, de care se atîrnă clopoţei, îşi pun măşti pe obraz, se înarmează cu săbii şi cu hangiare şi aşa ies apoi pe uliţă înaintea trecătorilor, pe cari îi opresc spre a le cere bacşişuri.

Pentru ocaziunea aceasta băieţii nu se mai numesc colindari, (ca în ajunul Crăciunului), ci suruvari."[14]

După ce a trecut timpul semănatului, gospodina mătură toată casa şi strînge sămînţa semănată, iar gospodarul de casă, luînd-o se duce cu dînsa şi-o aruncă în ocolul vitelor şi mai cu seamă în tîrla oilor, anume ca acestea să se înmulţească ca pînea şi ca băieţii cei ce au semănat.[15]

Afară de cele înşirate pînă aici, mai e de însemnat încă şi aceea că oamenii, la cari vin băieţii cu semănatul, cred că peste tot anul le va merge bine şi vor fi onoraţi[16], şi cu cît mai mulţi băieţi, adecă semănători, umblă cu semănatul, cu atîta are să fie şi anul mai mănos[17]. Iar dacă nu vin băieţi cu semănatul, atunci cred că peste tot anul le va merge rău şi nu vor fi băgaţi în seamă.[18]

Alţii iarăşi cred, că dacă nu le urează nimeni în seara spre Anul Nou şi nu-i seamănă în ziua de Anul Nou, nu vor ajunge pînă la anul.[19]

În fine, cred unii că, dacă vin copile mai întîi cu semănatul, atunci nu le va merge bine; iar dacă vin băieţi, atunci le va merge bine.[20]

NOTE

1. Dat. şi cred. fetelor din Frătăuţul Vechi, dict. de Toader Ionesi şi com. de I. Covaşă.
2. Dat. rom. din Costina, com. de V. Huţan.
3. Dr. I. G. Sbiera, *Colinde, cîntece de stea şi urări la nunţi*, Cernăuţi, 1888, p. 37-38.
4. Din Ilişeşti, com. de Filaret Doboş, stud. gimn.; din Reuseni, com. de V. Pop; din Todireşti, com. de Nic. Rădăşan; şi din Frătăuţul Vechi, com. de I. Covaşă.
5. Din Frătăuţul Vechi, dict. de Axenia Sofroni; şi din Frătăuţul Nou, com. de Iul. Sidor.
6. Din Stupca, com. de Onufr. Căilean; şi din Mihoveni, com. de Nic. Popenciuc, stud. gimn.
7. Din Frătăuţul Nou, com. de Vesp. Reuţ.
8. Din Stupca, dict. de Ilinca a Mielului-Capra.
9. V. Alecsandri, *Poezii pop.*, p. 104.

10. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 15.
11. R. Simu, *Comuna Orlat*, apud Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. II, p. 1220.
12. Dat. băieţilor din Stupca, com. de Onufr. Căilean, şi a celor din Todireşti, com. de Nic. Rădăşan: „Dimineaţa, pînă cam pe la 10 oare, umblă băieţii cu semănatul, dorind celor de casă an nou cu sănătate."
13. T. T. Burada, *O călătorie în satele româneşti din Istria*, Iaşi, 1869, p. 45.
14. I. Neniţescu, *op. cit.*, p. 528-529.
15. Dat. rom. din Reuseni, com. de V. Pop.
16. Cred. rom. din Todireşti, com. de Nic. Rădăşan.
17. Cred. rom. din Ilişeşti, com. de Fil. Doboş.
18. Cred. rom. din Todireşti, com. de Nic. Rădăşan.
19. Cred. rom. din Bilca, com. de G. Tofan, stud. gimn.
20. Cred. rom. din Costîna, com. de V. Huţan.

X. SORCOVA

Sub cuvîntul sorcovă, care e uzitată, după cît îmi este mie pînă acum cunoscut, numai în Muntenia, se înţelege un beţişor, o rămurică sau o nuieluţă verde de măr sau de păr, împodobită cu hîrtii de diferite colori, cu poleială, beteală şi cu flori artificiale, cu cari umblă copiii cei mici, de la 3 şi pînă la 12 ani, în ziua de Anul Nou, dimineaţa, pe la casele oamenilor, ca să-i sorcovească[1], adecă să le ureze ani mulţi şi fericiţi.

În timpurile mai dinainte mamele de familie, şi anume cele din popor, cari au păstrat datinele şi ţin la dînsele, obicinuiau a se duce în ziua de Sf. Andrei, 30 noiembre, des-dimineaţă, „în grădină sau în curte şi, cu cuget curat rupeau (mai multe rămurele) din fiecare arbor roditor (mai cu seamă însă din meri, peri şi trandafiri), iar în lipsa (acestora) din vişini, zarzări sau gutui, şi apoi legînd la un loc cîte trei rămurele diferite, destina cîte un mănunchi de acestea fiecăruia dintre ai familiei, soţului, copiilor etc."

După aceasta, puneau toate rămurelele într-un vas cu apă şi la o temperatură potrivită, ca să înmugurească.

Rămurelele fiind de aproape îngrijite şi apa din vasul în care erau puse în toate dimineţele schimbată şi înlocuită cu alta proaspătă, încetul cu încetul înmugureau, dau foi şi pînă în ajunul anului nou chiar înfloreau. Şi ale cui ramure înfloreau sau cel puţin înmugureau sau înverzeau, acela era mai norocos.

Florile acestor rămurele erau destinate a se pune la sorcovele pe cari copiii aveau să le poarte în dimineaţa zilei de 1 ianuarie. Astfel se împodobea sorcova în timpurile de mai înainte, şi la ramurele de meri, de peri şi de trandafiri fac aluziune versurile sorcovei, ce le reproducem mai la vale.[2]

În timpul de faţă însă rămurelele cele înmugurite de odinioară se înlocuiesc printr-un simplu beţişor sau nuieluţă verde de măr sau de păr; iar poleiala, beteala şi hîrtia de diferite colori cu cari se poleiesc şi se împodobesc, înlocuiesc florile naturale.[3]

Cu această sorcovă înmugurită şi înflorită sau împodobită în chipul cum s-a arătat, sorcovesc copiii pînă ce nu s-a luminat încă de ziuă şi anume mai

întîi pe toţi casnicii, iar după aceea se pornesc pe la rude şi pe la prietenii casei, ca să-i sorcovească şi pe aceştia.[4]

După ce s-au pornit, intră în fiecare casă şi, chiar şi în cazul acela cînd cei de casă nu s-ar fi sculat încă din aşternut, încep a bate încetişor, adecă a atinge cu sorcova pe fiecare din membrii familiei şi a rosti cu naivitate, inocenţă, sinceritate şi graţie, următoarele cuvinte[5]:

Sorcova
Vesela,
Peste vară,
Primăvară,
Să trăiţi,
Să-mbătrîniţi:
Ca un măr,
Ca un păr,
Ca un fir
De trandafir;
Tare ca fierul,
Iute ca oţelul;
Tare ca piatra,
Iute ca săgeata.
La anul
Şi la mulţi ani!

Sau:

Sorcova
Morcova,
Să trăiţi,
Să mărgăriţi[6]
Ca un măr,
Ca un păr,
Ca un fir
De trandafir.
La anul
Şi la mulţi ani!

Rostind cuvintele aceste şi lovind încetişor cu sorcova pe cei de casă, zic că-i sorcovesc sau îi sorcovăiesc.[7]

Unii copii, apropiindu-se de persoana ce voiesc s-o sorcovăiască, o ating uşor cu sorcova de patruzeci de ori după olaltă, pronunţînd următoarele cuvinte:

Sorocova
Vesela,
Peste vară,
Primăvară,
Să-nfloriţi,
Să mărgăriţi:
Ca un măr,
Ca un păr,
Ca un fir
De trandafir;
Tare ca piatra,
Iute ca săgeata;
Tare ca fierul,
Iute ca oţelul.
La anul
Şi la mulţi ani![8]

Sau:

Sorcova
Vesela,
Să trăiţi
Să-mbătrîniţi:
Ca un măr,
Ca un păr,
Ca un fir
De trandafir;
Tare ca fierul,
Iute ca oţelul;
Tare ca piatra,
Iute ca săgeata.
La mulţi ani cu sănătate
Şi la vară cu bucate.[9]

Unii nu numai că doresc celor cei sorcovăiesc să înflorească ca merii şi ca perii, să trăiască şi să îmbătrînească ca aceştia şi să fie totdeauna tari ca

fierul şi ca oţelul, sau cel puţin ca piatra, ci le mai doresc încă şi prisosinţă în toate, zicînd:

Sorcova
Vesela,
Să trăiţi,
Să-mbătrîniţi:
Ca merii,
Ca perii
În mijlocul verii.
Cîte paie pe casă,
Atîţia bani pe masă;
Cîte lemne în frunzar,
Atîţia bani în posunar.
La anul
Şi la mulţi ani![10]

Sau:

Sorcova
Vesela,
Să trăiţi,
Să-mbătrîniţi:
Ca un măr,
Ca un păr,
Ca un fir
De trandafir.
Cîte pietricele,
Atîtea mieluşele:
Cîţi bolovani,
Atîţi cîrlani;
Cîte cuie sînt pe casă,
Atîţi galbeni pe masă![11]

De multe ori însă copiii sorcovesc nu numai pe la case, ci şi pe strade, pe toţi cei ce le ies în cale, pe toţi cîţi îi întîlnesc, atingîndu-i şi pe aceştia cu sorcova şi zicînd:

Sorcova
Vesela,
Să-nfloreşti,
Să-mbătrîneşti:
Ca un măr,
Ca un păr,
Ca un fir
De trandafir;
Tare ca piatra,
Iute ca săgeata;
Tare ca fierul,
Iute ca oţelul.
La anul
Şi la mulţi ani![12]

Sau:

Sorcova
Morcova,
Să trăieşti,
Să-mbătrîneşti:
Ca un măr,
Ca un păr,
Ca un fir
De trandafir;
Ca fierul,
Ca oţelul,
Peste vară sănătos,
Peste iarnă bucuros.
La anul
Şi la mulţi ani![13]

Sau:

Sorcova
Vesela,
Peste vară,
Primăvară,
Să trăieşti,
Să-mbătrîneşti:

Ca un măr,
Ca un păr,
Ca un fir
De trandafir.[14]

Sau:
Sorcova
Vesela
Să trăiţi
Să-mbătrîniţi:
Ca un măr,
Ca un păr,
Peste vară,
Primăvară,
Să-nfloriţi,
Să rodiţi.
La anul
Şi la mulţi ani.[15]

Dacă frigul e prea mare şi din cauza aceasta sînt grăbiţi, atunci, ca să nu stea mult locului, ating cu sorcova pe cei ce-i întîlnesc mai repede şi-i sorcovesc cu mai puţine cuvinte, precum:

Sorcova
Vesela,
Să trăieşti
Să-mbătrîneşti:
Ca mărul,
Ca părul,
Ca un fir
De trandafir.
La anul
Şi la mulţi ani![16]

Sau:
Sorcova
Morcova,
Să trăiţi,
Să-mbătrîniţi:
Ca mărul,
Ca părul,
Peste vară ca oţelul![17]

Sau:
Sorcova
Morcova,
Să trăiţi,
Să-mbătrîniţi:
Ca fierul,
Ca oţelul,
Ca mărul,
Ca părul,
Ca un fir
De trandafir![18]

Nu o dată însă copiii mai mărişori şi mai isteţi văzînd că aceia pe cari i-au sorcovit ei nu prea sînt dispuşi sau nu se prea grăbesc a-i remunera cu ceva pentru osteneala lor, rostesc următoarele cuvinte, cari nu sînt alta decît o parodie a versurilor reproduse mai sus:

Sorcova
Morcova,
Dă-mi jupîne roşcova!
Iţele
Momiţele,
Treanca fideleaşele!
Sîc,
Fistîc,
Dă-mi paraua să mă duc![19]

Astfel umblă copiii cu sorcova de cum se zăreşte de ziuă şi pînă cam către amiază, cînd încetează apoi cu sorcovăitul.[20]

Darurile, ce le căpătau mai demult copiii pentru urările de Anul Nou cu sorcova, cari urări le adresau ei mai cu seamă celor mai în vîrstă din familie, rudelor şi cunoscuţilor mai de aproape, constau în fuioare, turte şi faguri de miere.

Astăzi însă recompensa lor constă în bani, şi copiii din timpul de faţă intră fără deosebire în orice casă unde sînt primiţi.[21]

NOTE

1. D. Ştefănescu, *op. cit.* p. 40; G. Dem. Teodorescu, *Poezii pop,* p. 158; *Idem, Încercări critice,* p. 65; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 14: „Copiii românilor umblă din casă în casă cu sorcova în mînă (care nu este altceva decît o nuia împodobită cu hîrtii de felurite culori, legate cu beteală, flori artificiale, poleială) purcezînd dis-de-dimineaţă, răzleţiţi unul cîte unul, ori chiar mai mulţi"; B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. II, p. 1223: „În dimineaţa Anului Nou copiii mici de la 2-6 ani merg pe la neamuri şi-i sorcovesc; sorcova e o nuia de măr împodobită cu lînă de diferite feţe sau cu hîrtie colorată"; I. G. Babeş, *Din plaiul Peleşului,* Bucureşti, 1893, p. 38: „În ziua de Anul Nou copiii în etate de 6-10 ani umblă cu sorcova, o rămurică de arbore îmbrăcată cu hîrtie de diferite colori."
2. G. Dem. Teodorescu, *Poezii pop.*, p. 158.
3. D. Ştefănescu, *op. cit.*, p. 40; G. Dem. Teodorescu, *Poezii pop.*, p. 158.
4. *Vatra,* an. I, p. 18.
5. D. Ştefănescu, *op. cit.*, p. 40; G. Dem. Teodorescu, *Încercări critice,* p. 65.
6. În loc de muguriţi sau înmuguriţi (să faceţi muguri). Înlocuirea s-a produs prin asemănarea de sunete a acestei expresiuni cu mărgăritul sau mărgăritarul.
7. D. Ştefănescu, *op. cit.*, p. 40.
8. G. Dem. Teodorescu, *Poezii pop.*, p. 158 şi 159; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 14.
9. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densuşianu, com. Vişani, jud. Rîmnicu-Sărat.
10. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densuşianu, com. Zănoaga, pl. Cîmpu, jud. Romanaţi.
11. I. G. Babeş, *Din plaiul Peleşului,* Bucureşti, 1893, p.38.
12. *Familia,* an. XIX, Oradea Mare, 1883, p. 21.
13. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densuşianu, com. Piatra, jud. Teleorman.
14. *Vatra,* an.I, p. 18.
15. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densuşianu, com. Ciurari, jud. Teleorman.
16. *Corespodenţa română,* an. I, Bucureşti, 1894, nr. 38, p. 5.
17. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densuşianu, com. Vădastra şi Brastavăţ, jud. Romanaţi.
18. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densuşianu, com. Crîngeni, jud. Teleorman.
19. G. Dem. Teodorescu, *Poezii pop.*, p. 160.
20. *Familia,* an.XIX, p. 21.
21. G. Dem. Teodorescu, *Poezii pop.*, p. 158.

BOBOTEAZA

I. AJUNUL BOBOTEZEI

Cea mai însemnată sărbătoare din cîşlegile de iarnă, după Sf.Vasile sau Anul Nou, este Boboteaza, numită în unele părţi şi mai ales în Transilvania şi Banat, Botează, Botez, Botezul Domnului şi Apă-botează.[1]

De aceea Boboteaza, după Anul Nou, e şi sărbătoarea cea mai bogată în datine şi credinţe.

Deci, precum am făcut la Anul Nou, aşa şi de astă dată vom descrie mai întîi datinele şi credinţele uzitate în Ajunul Bobotezei şi apoi pe cele din ziua de Bobotează.

Înainte însă de a începe cu descrierea datinelor şi a credinţelor din această zi, trebuie să amintesc că românii de pretutindenea îndătinează a numi ajun mai fiecare zi sau seară ce premerge unei sărbători mai însemnate.

Ajun în înţelesul adevărat al cuvîntului însă se numeşte fiecare zi de sec sau de post, dar mai cu seamă cele ce premerg Crăciunului şi Bobotezei, pentru că în aceste două zile se ajună, adecă nu se mănîncă de frupt sau de dulce, ci numai de sec. Ba foarte mulţi inşi şi mai cu seamă feciorii şi fetele cele mari nu mănîncă nimic pînă de către seară sau chiar pînă a doua zi dimineaţă, anume ca să aibă noroc, să se poată degrabă însura respective mărita şi să capete un soţ frumos şi harnic.[2]

Fiind aceste două ajunuri cele mai însemnate de peste an, pentru că premerg unor sărbători însemnate, de aceea şi poporul acuma din vechime a îndătinat a prepara pentru aceste două zile bucate mai într-ales decît în celelalte zile de ajun de peste an.

Vom începe deci mai întîi cu descrierea bucatelor uzitate în ajunul Bobotezei.

Fiecare romîncă, şi mai ales cele din Bucovina, caută să aibă în această zi următoarele bucate de post:

Grîu pisat, pe care-l fierb şi-l îndulcesc cu miere sau cu mac rîşnit, iar după ce l-au fiert şi îndulcit de ajuns, îl pun într-o strachină sau într-un talger şi după aceea îl împodobesc pe deasupra cu miez de nucă, pe care o înşiră în formă de cruce, sau şi cu zaharicale, însă cu de acestea mai ales numai pe la oraşe.

Vărzare, adecă plăcinte umplute cu curechi sau varză, plăcinte cu mac şi cu ceapă sau cu jufă şi unse cu ulei. Cînd frămîntă aluatul pentru vărzarele acestea, o seamă de femei îndătinează de a merge cu mîna plină de aluat în grădină şi a prinde pomii cu dînsa, în credinţă că aceştia rodesc apoi peste vară mai bine.[3]

Prune sau perje fierte.
Bob fiert.
Găluşte umplute cu crupe de păpuşoi sau şi cu orez.
Borş cu burechiuşe sau burechiţi, adecă cu un fel de aluat sucit cu sucitorul, care se taie în pătrate mititele şi, după aceea, prinzîndu-se două cornuri opuse ale fiecărui pătrat la un loc, i se dă prin aceasta forma unui burete mititel.
Borş de peşte şi peşte prăjit.
Şi în urmă:
Colaci, dintre cari unul e menit pentru preotul care umblă cu crucea.
Înainte însă de a se pregăti bucatele înşirate pînă aici, se strînge toată cenuşa şi vara se presară pe curechi, în credinţă că nu-l mănîncă apoi omizile.[4]
Tot aşa fac şi româncele din unele părţi ale Moldovei, precum bunăoară celea din comuna Găineşti, jud. Suceava. Femeile din această comună strîng în ajunul Bobotezei des-dimineaţă cenuşa din vatra focului, pînă a nu mînca nimic, şi gunoiul de prin casă şi, primăvara, cînd fac straturile, presură pe acestea cenuşa amestecată cu gunoi, zicînd:
„Cum n-am mîncat eu dimineţele ajunurilor (adecă al Crăciunului şi al Bobotezei), aşa să nu mănînce nici o lighioaie roadele!"[5]
Asemenea se zice că atunci cînd se pregăteşte grîul, nu e bine a gusta din el, crezîndu-se „că la din contra acela ar fi mîncat de purici prin întreg anul".[6]
După ce s-au pregătit bucatele în chipul cum s-a arătat, se aşază toate pe masă, de regulă în casa cea mare, care e menită pentru primirea oaspeţilor şi care e totdeauna foarte frumos grijită.
Înainte însă de a aşeza bucatele aceste pe masă, este datină mai pretutindenea în Bucovina de a pune mai întîi pe dînsa fîn sau otavă, apoi o bucăţică de sare şi vreo cîţiva pumni de tărîţe, şi abia după aceea a se acoperi cu o faţă curată de masă.[7]
În cele mai multe părţi însă tustrele obiectele acestea se pun pe masă în ajunul Crăciunului şi se lasă să stea acolo pînă în ajunul Bobotezei.
În ajunul Bobotezei, şi anume după ce a fost preotul cu crucea şi le-a stropit cu agheasmă, cum s-a dus preotul, îndată se iau tustrele obiectele acestea, şi cu deosebire fînul sau otava, care însemnează fînul din ieslea în care s-a născut Dumnul nostru Iisus Hristos, şi se dă fiecărei vite cîte oleacă dintr-însele, anume ca şi vitele să se îndulcească, sfinţească, precum s-au îndulcit şi sfinţit şi stăpînii lor, şi să le meargă peste tot anul bine, şi al doilea ca să nu se bolnăvească, iar de cumva sînt bolnave să se însănătoşeze.[8]
Pe lîngă bucatele înşirate mai sus, se mai pune în ajunul Bobotezei pe masă încă şi două pîni, sare şi un pahar cu apă, în credinţă că noaptea vin familianţii morţi şi mănîncă din acele bucate.[9]
Astfel stau apoi bucatele înşirate pe masă, fără ca să se atingă şi să guste cineva măcar ciş-ceva dintr-însele pînă ce nu vine preotul cu crucea ca să le binecuvînteze şi să le stropească cu agheasmă. Iar după ce preotul le-a stropit şi binecuvîntat, stăpîna de casă nu dă nimărui nimic de pe masă pînă n-a luat mai întîi ea singură un vărzar, o găluşcă, o perjă, în scurt din toate bucatele aflate pe masă cîte ceva, pe cari, ducîndu-le afară, le pune pe toate într-un par din gard, în credinţă că făcînd-o aceasta, pasările nu mănîncă vara grîul şi cînepa.[10]

Nemijlocit după aşezarea bucatelor, sau şi mai înainte de aceasta, toţi căsaşii, dar mai cu seamă gospodina de casă şi fetele cele mari, unde sînt de acestea, au datină de a întinde toate vestmintele cele mai bune şi mai nouă pe rude şi pe lăzi, anume ca, venind preotul cu crucea, să le poată stropi cu agheasmă, ca să nu le roadă moliile.[11]
Afară de datinele şi credinţele înşirate pînă aici, se mai observă încă şi următoarele:
Din bucatele puse pe masă nu se mănîncă nimic pînă ce nu umblă preotul cu crucea, pentru că dacă se mănîncă înainte de aceasta atunci şi pasările mănîncă vara pînea pe cîmp.
Tot spre acest scop se strîng în preseara ajunului toate cămăşile şi bulendrele de pe afară, ca să nu rămîie spre ajun afară, căci dacă le-ar lăsa şi ar rămînea, atunci se crede că pasările mănîncă vara grîul.[12]
După ce a umblat preotul cu crucea, se ia din tot felul de bucate puse pe masă cîte un pic şi se aruncă la rădăcinile pomilor, spre a rodi aceştia.[13]
Unii îndătinează în ajunul Crăciunului şi al Bobotezei de a lega pomii, crezînd că vor rodi peste an, şi tot atunci hrănesc toate gobăile, crezînd că tot anul se vor ţinea la un loc şi vor avea noroc din ele.[14]
Alţii, tot în aceste două ajunuri, ung şi stropesc copacii cu grîu şi cu agheasmă, ca să se facă roditori.[15]
În ajunul Bobotezei solomonarii nu mănîncă, nici nu beau nimic pînă ce nu înserează cumsecade. Iar după ce înserează, se pun după masă, pe care sînt diferite bucate înşirate în talgere, pe locul acela unde a stat preotul de cu zi, cînd a umblat cu crucea prin sat, cu o vărguţă de alun în mînă, şi, după ce rostesc mai multe versuri de vrajă, încep a gusta din toate bucatele înşirate pe masă, din cari a gustat şi preotul.[16]
Unii iarăşi postesc ajunurile sărbătorilor de iarnă, adecă al Crăciunului şi al Bobotezei, într-un fel anumit, crezînd că ar putea întoarce grindina şi ploaia.[17]
În ajunul Bobotezei nu se dă copiilor pîne ca să mănînce pe afară, fiindcă, dîndu-li-se şi mîncînd, aşa vor face tot anul, ceea ce nu e frumos.[18]
Nu se bat în această zi copiii, că apoi capătă bube peste an.[19]
Femeia, care se ceartă cu bărbatul ei în ziua de ajun, aceea se va certa şi peste an.[20]
În zilele ajunurilor Crăciunului şi Bobotezei nu se cerne făină, ca să nu se facă pureci în casă.
În aceste zile nu se dă nimic din casă, ca să nu se împrăştie gospodăria.[21]
Cine strănută în ziua de ajunul Bobotezei acela se zice că trăieşte bine peste an.[22]
Cine strănută mai întîi, aşa, şi cum se scoală în această zi, acela va muri mai întîi.[23]
Dimineaţa, în ziua de ajun, dacă va intra vreun străin în casă, adecă vreun cerşetor sau altul cineva, şi dacă respectivul e bărbat, atunci se crede că vacile, oile şi toate celelalte animale domestice, cari sînt a făta, vor făta în decursul anului pui de partea bărbătească; iar dacă străinul va fi femeie, se crede că vor făta de partea femeiască.[24]
În amîndouă ajunurile se scoală des-dimineaţă şi pe cine văd prima oară, de este respectivul un om harnic, atunci şi cei ce l-au văzut vor fi harnici.[25]

Dacă în ziua de ajunul Bobotezei e bură pe pomi, vor fi poame multe; iar dacă picură din streaşină, va fi vara ploaie.[26]

Pe la înserate, adecă cam pe atunci cînd li se dă vitelor de mîncare finul care a fost pus pe masă, se afumă vitele cu tămîie contra fărmecăturilor. Tot atunci se stropesc cu apă sfinţită spre curăţirea boalelor.[27]

Înainte de culcare, iau mai mulţi cărbuni aprinşi şi, însemnîndu- i cu numele fiecăruia din casă, îi pun undeva într-un ungher, unde-i lasă pînă ce se sting. Care cărbune se stinge mai iute, acela are să moară mai degrabă.

Tot atunci pun în tindă lemne după numărul căsaşilor şi le lasă pînă dimineaţă. Care lemn pică în decursul nopţii, acela are să moară în decursul anului.[28]

Precum în preseara Crăciunului, a Sfîntului Vasile şi a Paştilor, aşa şi în preseara Bobotezei vitele vorbesc între olaltă şi-şi destăinuiesc unde se află comori ascunse în pămînt, despre cari se zice că ard în preseara acestor zile.[29]

Precum spre Anul Nou, aşa şi spre Bobotează cerul e deschis.[30] Deci, cine stă în ziua aceasta de priveghi toată noaptea vede cerurile deschizîndu-se şi orice ar cere i se dă de Dumnezeu.[31]

In fine, există în popor credinţa că în noaptea Bobotezei ouăle de corb plesnesc sub puterea gerului şi puii de corb întind aripele şi zboară.[32]

NOTE

1. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: „Boboteaza în Valea Haţegului se numeşte Apă-boteazã."
2. Dat. rom. din Mahala, com. de Ionică al lui Iordachi Isac. Vezi şi G. S. Ionean, *op. cit.*, p. 49: „În ajunul Bobotezei, fetele mari şi flăcăii nu mănîncă nimic pînă a doua zi, ca să aibă noroc de soţ frumos şi harnic"; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 26: „ În toată ziua ajunului Bobotezei, flăcăii şi fetele nu mănîncă nimica, pentru ca să aibă noroc de soţ frumos şi harnic"; E.Patriciu, *Superstiţii din Bursucani*, jud. Covurlui, publ. în *Şezătoarea*, an.III, Fălticeni, p.149: „Cine posteşte (nu mănîncă nimic) în ziua de Ajunul Bobotezei are noroc".
3. Dat. rom. din Frătăuţul Nou, com. de Vesp. Reuţ.
4. *Ibidem.*
5. P.Herescu, *Superstiţii*, publ. în *Şezătoarea*, an. III, Fălticeni, p. 49.
6. Dim. Dan, *Credinţe poporale bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. IV, Cernăuţi, 1894, nr. 74.
7. Dim. Dan, *Comuna Straja şi locuitorii ei*, studiu istoric, topografic şi folcloric, Cernăuţi, 1897, p. 94-95: „La ajunul Bobotezei se pune pe masă sub faţă puţine tărîţe, cari apoi se dau vacilor de mîncat, ca ele să aibă mană. Tot atunci se pune pe masă grîu fiert şi fire crude de grîu, cari apoi se samănă primăvara şi rodesc foarte bine."
8. Datină foarte răspîndită în Bucovina şi îndeosebi în Bosanci, com. de Sim. Şuţu, şi în Ilişeşti, com. de dl. G. Forgaciu.
9. Dim. Dan, *Credinţe poporale bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. IV, nr. 67.
10. Dat. rom. din Ilişeşti, com. de Dl. G. Forgaciu.
11. Pretutindenea în Bucovina.
12. Dat. şi cred. rom. din Frătăuţul Nou, com. de Vesp. Reuţ.
13. Dat. rom. din mai multe părţi ale Bucovinei.
14. Dat. rom. din Frătăuţul Nou, com. de Iul. Sidor; şi a celor din Udeşti, dict. de Nic. Ciobanu: „Unii oameni dau găinilor de mîncare într-un cerc de poloboc sau de alt vas, crezînd că făcînd aceasta găinile tot anul se ţin la un loc."

15. Sevastos, *Sărbătorile poporului*, publ. în *Gazeta săteanului*, an. VIII, Rîmnicu Sărat, 1891, p. 149: „Cu agheasmă şi grîu din ajunul ista (al Bobotezei) şi de la celălalt (al Crăciunului) ung şi stropesc oamenii copacii, ca să se facă roditori."
16. Vezi datina aceasta mai pe larg descrisă de mine în *Aurora*, an. I, Cernăuţi, 1882, p. 7.
17. Dim. Dan, *Comuna Straja şi locuitorii ei*, Cernăuţi, 1897, p. 95.
18. Dat. şi cred. rom. din Mahala, com. de dl. Ionică al lui Iordachi Isac.
19. Datină lăţită în Bucovina.
20. Din Frătăuţul Vechi, dict. de Domnica al lui Toader Ionesi.
21. Dim. Dan, *Comuna Straja*, p. 95.
22. Cred. rom. din Frătăuţul Vechi, dict. de Domnica lui Const. Covaşă.
23. Cred. rom. din Frătăuţul Nou, com. de Iul. Sidor.
24. Cred. rom. din Ilişeşti, com. de Dl. G. Forgaciu. Vezi şi Dim. Dan, *Comuna Straja*, p. 95: „Mai departe se crede că, dacă intră în zilele ajunurilor mai întîi un bărbat în casa cuiva, apoi vacile aceluia vor făta bouţi; dacă intră însă mai întîi o femeie, atunci vacile vor făta viţele."
25. Cred. rom. din Frătăuţul Nou, com. de Iul. Sidor.
26. Dim. mss. d-lui Ion Pop-Reteganul.
27. În mai multe sate din Bucovina.
28. Dat. şi cred. rom. din Frătăuţul Vechi, dict. de Axenia Sofroni.
29. Dim.Dan, *Credinţe pop. bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. IV, nr. 30.
30. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882 şi 1883.*
31. M. Lupescu, *Superstiţii*, publ. în *Şezătoarea*, an. I, Fălticeni, p. 18; Const. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 26: „În noaptea ajunului fac privighere, pentru a li se arăta deschiderea cerurilor şi a vedea pogorîrea Sf. Duh (asemenea în seara Învierii), şi cine va vedea cerurile deschise va fi drept înaintea lui Dumnezeu."; E. Baican, *Obiceiuri la români*, Bucureşti, 1884, p. 14-15: „Spre Bobotează nu se poate să doarmă nimeni pînă la 12 ceasuri trecute noaptea, dacă vrea cineva să vadă cum se deschid cerurile şi să auză cum vorbesc toate vieţuitoarele de prin ocoale."
32. *Povestea vorbii*, revistă literară-săptămînală, an. I, Bucureşti, 1897, nr. 19, p. 2.

II. BOTEZUL

Preoţii din Moldova şi Muntenia îndătinează de a umbla la începutul fiecărei luni cu crucea pe la casele credincioşilor lor şi a le stropi cu apă sfinţită sau agheasmă, pe care o duce pălimarul într-o căldăruşă sau într-o cofiţă.

În ţările din Austro-Ungaria locuite de români datina aceasta e uzitată, după cît îmi este mie pînă acum cunoscut, numai în ajunul Bobotezei.[1] Din cauza aceasta apoi românii din unele părţi ale Transilvaniei şi ale Banatului îndătinează de a numi ajunul Bobotezei şi Ziua Crucii.[2]

Şi deoarece de astă dată fiecare preot este obligat ca să leturghisească şi abia după leturghie să cerceteze nu numai pe oamenii cei mai avuţi şi mai distinşi, ci pe fiecare parohian fără deosebire, de aceea începe şi sfirşeşte leturghia cu mult mai de dimineaţă ca în celelalte zile, respective duminici şi sărbători de peste an.

După leturghie, fiecare preot face sfinţirea apei în biserică şi apoi se porneşte cu crucea sau, după cum spun muntenii, cu botezul pe la casele

parohienilor săi, începînd de regulă de la casa parohială, adecă de la sine,[3] sau de la cel ce locuieşte mai aproape de casa parohială sau de biserică.

Şi dacă satul, respective parohia, e mare şi parohului local nu-i este cu putinţă a umbla pe la toate casele, atunci îşi mai ia un preot de ajutor; iar în lipsa acestuia îl pune pe cantorul bisericesc, precum şi pe alţi cărturari, ca să umble şi aceia.

În cazul din urmă preotul umblă de regulă numai pe la gospodarii cei mai însemnaţi, mai distinşi şi mai avuţi, iar cantorul şi ceilalţi inşi pe la cei mai sărmani şi mai depărtaţi de vatra satului.

Dimpreună cu preotul merg totdeauna şi doi oameni mai înaintaţi în vîrstă, dintre cari unul duce o cofiţă sau o căldăruşă cu apă sfinţită şi un struţ de busuioc, iar celălalt o păreche de desagi.

În foarte multe sate, atît din Bucovina cît şi din celelalte ţări locuite de români, este datină de a merge cu preotul nu numai cei doi inşi, ci şi o mulţime de băieţi, ba pe unele locuri chiar şi oameni bătrîni, cari strigă chiraleisa sau ciuralesia,[4] de clocoteşte satul, dînd prin aceasta de ştire că preotul s-a pornit deja cu crucea prin sat, şi mai cu seamă cînd ies dintr-o casă şi se pornesc spre alta, anume ca fiecare să fie pregătit spre a-l putea întîmpina şi primi în casa sa.

În unele părţi din Transilvania, precum bunăoară în Păuceneşti, cînd umblă preotul cu crucea, atunci umblă şi mai toţi oamenii din sat, fiecare cu cîte un pom în mînă, şi fac deosebite ceremonii şi în urmă se ospătează cu toţii.[5]

În alte părţi, tot din Transilvania, precum bunăoară în comuna Ciclani, copiii, cari umblă cu preotul din casă în casă în seara Botezului Domnului, au datină de a ura celor de casă cu următoarele versuri:

Ciura-leşa,
Marga-reşa,
Sită rară
Ieşi afară!
Sită deasă
Intră-n casă!
Oi lînoase,
Vaci lăptoase,
Spic de grîu
Pînă-n brîu,
Secara
Cît scara,
Spicul
Cît voinicul![6]

Şi deoarece fiecare ştie că preotul umblă cu crucea şi are să se abată şi pe la dînsul, de aceea nimeni nu mănîncă nimic pînă ce nu soseşte preotul ca să-i stropească casa cu agheasmă şi să-i binecuvînteze masa.

Din cauza aceasta şi mai cu seamă unii cari locuiesc departe de vatra satului sînt necesitaţi ca, vrînd-nevrînd, să nu mănînce mai toată ziua.

Alţii însă nu mănîncă anume nimica pînă ce înserează, crezînd că, dacă vor posti, va fi bine pentru casă, vor fi feriţi de vrăjmaşi şi de pagubă.[7]

Pentru fetele cele mari ajunarea aceasta este chiar foarte binevenită, pentru că se crede că cine posteşte în ajunul Bobotezei, acela îşi capătă consoartă frumoasă.[8]

Iară unii copii, „nu mănîncă nimic toată ziua", crezînd că dacă vor posti în ziua aceasta „vor avea noroc să prindă în laţ multe păsări".[9]

Gospodarul de casă, cum aude că preotul nu e departe, pune pe unul dintre căseni ca să-l pîndească cînd are să iasă din casa vecinului, iar cînd i se dă de

ştire c-a ieşit şi vine acuma la dînsul, aprinde degrabă o lumină de ceară curată şi cu lumina aprinsă iese apoi pînă-n pragul de la uşa tinzei spre întîmpinarea preotului.[10]

În acelaşi timp fetele, dacă sînt fete mari în casă, iau degrabă mărgelele de la gît sau panglica dintre mărgele, zgardele şi cerceii, precum şi şase boabe de cucuruz, şi le aşază sub pragul uşei, astfel ca, venind preotul cu crucea, să treacă atît el cît şi ceilalţi inşi peste dînsele, dar să nu le observe, căci făcînd aceasta se mărită.[11]

Iar gospodina de casă pune vreo cîteva grăunţe de păpuşoi sub aşternutul şi în locul unde are să şază preotul, anume ca să şază cloştile vara precum şi pentru aceea ca, dîndu-le mai pe urmă la cloşti, să nu înăduşe puii.[12]

Iar cînd vine acuma preotul, aruncă vreo cîteva grăunţe de cucuruz (porumb-păpuşoi) înaintea lui, crezînd că, făcînd aceasta, se vor oua găinele.[13]

Preotul, care merge de regulă în fruntea suitei sale, cu epitrahilul (patrahirul), după grumaz, cu crucea în mîna stîngă şi cu struţul de busuioc în mîna dreaptă, cum ajunge şi păşeşte peste pragul uşei de la tindă, începe a cînta troparul: „În Iordan botezîndu-te Tu Doamne!".... şi a stropi cu apă sfinţită casa cea mare, unde e de regulă aşezată masa cu bucatele, iară după aceea celelalte odăi, netrecînd cu vederea nici rudele şi lăzile pe cari sînt aşezate hainele.[14]

Ba în unele părţi, precum bunăoară în Moldova, se suie chiar şi în podul casei şi acolo stropeşte.[15]

După ce a sfîrşit de cîntat troparele şi de stropit toate odăile, se întoarce iarăşi în casa cea mare, unde se postează lîngă masă, întors cu faţa spre uşă, aşteptînd să vie cei din casă şi să sărute crucea.

Cum s-a postat acolo, vine mai întîi gospodarul de casă, care mai înainte de aceasta l-a condus cu lumina aprinsă prin toate odăile, îşi face cruce, sărută crucea, şi după aceasta lipeşte lumina aşa aprinsă cum este, de cornul mesei sau de un blid.

Nemijlocit după acesta vine gospodina de casă cu un fuior de cînepă sau şi de in, frumos răgilat şi periat şi, sărutînd şi ea crucea, aşază fuiorul peste aceasta, rugînd în acelaşi timp pe preot a-i permite ca să ia vreo cîteva viţe din fuiorul care se află deja pus pe cruce.[16]

Fuiorul acesta are mai multe însemnări.

Mai întîi se crede că, dîndu-i-se preotului fuiorul acesta în ajunul Bobotezei, în vara viitoare se va face şi va creşte cînepa.[17]

Al doilea, se crede că de aceea se dă preotului fuior, ca să se prindă de fuior toate relele.[18]

Al treilea, se crede că peste acest fuior are să treacă sufletul celui ce l-a dat, precum şi al celorlalţi răposaţi de casă, peste iad pînă la rai.[19]

În fine, al patrulea, se crede că din acest fuior Maica Domnului face un voloc,[20] pe care îl sloboade în iad şi, prinzînd sufletele ce se află într-însul, le scoate afară şi le bagă în rai.[21]

Tot aşa cred şi românii din Moldova.

Iată ce ne spune în privinţa aceasta El. Sevastos:

„ De cînd s-a făcut legea noastră şi pînă la a doua venire, femeile creştine au dat şi vor da un fuior la cruce, din care se lucrează în rai o mreajă, că la a doua venire, după ce Hristos va judeca noroadele şi va trimite pe păcătoşi la

muncile iadului, i-a învoit Maicei Sale să se ducă la iad şi să arunce o mreajă de trei ori, şi cîte suflete s-ar putea prinde în mreajă are să le dea într-un loc de odihnă, nu de mare fericire ca la rai, dar nici la vecinică muncă.

Şi pentru aceasta dau femeile fuior la cruce, că doar s-a milostivi Maica Domnului asupră-le, să se prindă şi ele în mreajă."[22]

În unele părţi s-a uitat adevărata însemnătate a acestui fuior.

Aşa românii din Reteag în Transilvania şi cei din Şomcuta Mare în Ungaria dau de astă dată cîte un fuior de cînepă sub firmă că trebuie de funie la clopote[23],ceea ce însă nu e adevărat, căci fiecare preot strînge fuioarele acestea şi le întrebuinţează numai pentru sine.

Ce se atinge de firele cele de fuior ce le ia gospodina de casă de la crucea preotului, se crede că sînt bune de pus în pînza voloculul sau a mrejei, ca să tragă peştele, cum trag băieţii la Bobotează după preot.[24]

Alţii însă, şi cu deosebire fetele cele mari, întrebuinţează firele acestea cu totul spre alt scop, şi anume: din caierul de fuior, care e legat la cruce, iau o şuviţă, pe care o împletesc în trei; fac o feştilă, pe care întinzîndu-o pe o pastă de ceară, o ciuciulesc în palme, făcînd o luminărică; după ce au postit toată ziulica, seara, înainte de culcare, aprind luminărica, se închină şi bat metanii, iar bucăţica de lumînare ce le-a mai rămas o sting, punîndu-o sub cap, pentru ca în somn să-şi vadă ursitul.[25]

După gospodina de casă vin toţi ceilalţi căseni, chiar şi servitorii, pe rînd, după etate, şi fiecare sărută crucea.[26]

Iar preotul pe fiecare, cum vine şi sărută crucea, îl stropeşte cu apă sfinţită pe frunte.

În multe case, unde sînt copii mici, se poate observa la această ocaziune cîte o scenă tragico-comică, şi anume: unii copii neastîmpăraţi, cum au văzut că a intrat preotul cu crucea în casă şi a prins a cînta, încep şi ei a plînge şi a striga, pare că i-ar fi pus cineva pe cărbuni. Şi asta din cauză că se tem de preot, fiindcă mamele lor nu o dată, cînd fac multe nebunii şi mai ales cînd rostesc cuvinte necuviincioase, îi ameninţă cu cuvintele:„ nu vorbi aşa, că taie popa limba!" Şi acum văzînd că a intrat popa cu crucea în casă şi neştiind care e adevărata cauză a venirii sale, cred că a venit să le taie limba. De aceea s-acăţară de mamele lor ca scaiul de oaie sau fug şi se ascund prin unghere, ca să nu dea popa cu crucea peste dînşii.

Iar mamele lor sau o soră mai mare multă osteneală trebuie să-şi dea pînă ce-i pot molcomi şi îndupleca ca să sărute şi ei crucea.

După ce-au sărutat toţi căsaşii crucea şi după ce s-a sfîrşit şi scena aceasta, preotul se întoarce spre masă, binecuvîntează bucatele de pe dînsa şi apoi gratulează celor de casă, dorindu-le tuturor sarbători fericite.

N-a apucat însă bine a rosti cuvintele acestea din urmă şi gospodarul de casă îl şi pofteşte ca să se aşeze la masă şi să guste şi el măcar ciş-ceva din bucatele puse pe dînsa, adecă din cît le-a dat şi lor bunul Dumnezeu.

Însă mai cu seamă gospodina de casă e aceea care îl pofteşte mai cu insistenţă ca să ocupe loc, să şază măcar vreo cîteva minute la masă şi să guste din bucatele de pe dînsa, anume ca să şază şi cloştile primăvara pe ouă şi ca econoama să poată avea mulţi pui[27], şi al doilea, dacă e vreuna sau mai multe fete mari în casă, ca să şadă şi peţitorii şi să se aşeze cînd vor veni la

dînsele în peţit, iar nu, cum vor intra în casă, îndată să şi iasă, ci să se mărite chiar în anul acela.

Şi preotul, deşi timpul poate că nu-i încuviinţează, totuşi nu se pune de pricină, ci cum e poftit, îndată se şi aşază măcar pe vreo cîteva minute la masă, prea bine ştiind că, dacă nu va şedea, cei de casă şi mai ales gospodina şi fetele cele mari se vor supăra pe dînsul; căci dacă nu va şedea măcar cît de puţin, atunci, amăsurat credinţei celei foarte răspîndite şi înrădăcinate în sînul poporului, cloştile nu vor şedea în decursul primăverei pe ouă, nici nu vor scoate pui, şi fetele nu se vor mărita, căci cei ce vor veni să le peţească, în loc să şadă şi să aşeze cu dînsele, cum vor intra aşa vor şi ieşi şi se vor duce mai departe la altă casă unde sînt fete de măritat.[28]

Întîmplîndu-se ca vreun preot, din neştiinţă, din prea mare grăbire, sau anume nu vrea să şadă, atunci, cînd iese din casă, gospodina îl petrece pe furiş cu cociorva pînă afară, şi după ce l-a petrecut, întorcîndu-se îndărăt în casă, se pune ea în locul acela unde avea să şadă preotul.[29]

Tot din cauză ca să şadă cloştile pe ouă şi peţitorii cînd vor veni în peţit, poftesc cei de casă şi pe ceilalţi inşi, cari au sosit cu preotul, ca să şadă.

Şi dacă preotul nu se pune de pricină, dacă el nu se prea grăbeşte, aceştia nici atîta, iar băieţii ce l-au petrecut şi mai puţin.

Din contră, în multe părţi unde există datina de a umbla cu preotul şi băieţi, aceştia, fiind mulţi dintre dînşii doriţi de mîncări mai alese şi mai bune, cît ai scăpăra dintr-un amnar suflă tot ce li se pune dinainte.[30]

În acelaşi timp cînd şade preotul la masă, iar purtătorul cofiţei cu apa sfinţită şi cu struţul de busuioc e ocupat cu cele ce i s- au dat de gustat, fetele cele mari, unde sînt fete mari în casă, se apropie de cofiţă cu un pahar de băut apă în mînă, anume ca să ia puţină apă sfinţită într-însul, în realitate însă mai mult ca să fure vreo cîteva fire de busuioc din cofiţă, pe cari le întrebuinţează apoi, după cum vom vedea mai pe urmă, la diferite vrăji şi farmece, dacă nu le-a dat cumva înainte de aceasta singur preotul vreo cîteva fire.[31]

După ce au furat cîteva fire de busuioc şi le-au ascuns, se întorc înapoi în casa unde e preotul şi se pun şi ele puţin să şază, iar mai pe urmă, cînd se ridică de pe scaunul pe care au şezut, îl clătesc anume ca să-şi clătească data.[32]

Preotul, puindu-se la masă, nu e de ajuns numai cu atîta ca să şadă, ci el trebuie să şi guste măcar ciş-ceva. Şi el gustă din toate bucatele măcar o fărmătură cît de mică, şi dacă gustă mai cu seamă din grîu, după ce a gustat, azvîrle puţin spre pod, şi cu cît mai bine se lipeşte grîul acesta de pod, cu atît mai bine se crede că vor lucra albinele în vara ce urmează şi cu atît mai mînoşi vor fi stupii.[33]

După ce a şezut preotul la masă, cînd voieşte să se scoale, gospodarul de casă îi dă pentru osteneală sa vreo cîţiva cruceri sau puişori, iar gospodina dă omului celui cu desagii un colac mare şi frumos, care e asemenea menit pentru preot, din care cauză se şi numeşte el colacul popii, iar celorlalţi, dacă nu sînt prea mulţi, le dă de regulă cîte o plăcintă.

Tot aşa fac şi românii din cele mai multe părţi ale Transilvaniei[34], Ungariei[35] şi Munteniei[36].

Cînd se ridică preotul de la masă şi se porneşte mai departe, gospodarul de casă ia lumina cu care l-a întîmpinat la venire şi care a stat pînă atunci

aprinsă, iese cu dînsa înaintea preotului, şi astfel îl petrece apoi cu lumina în mînă şi cu capul gol pînă la vecinul său, dacă casa acestuia nu e prea departe. Dacă însă vecinul locuieşte departe, atunci numai pînă la un loc sau pînă la poartă şi apoi iar se întoarce îndărăt.[37]

În acelaşi timp cînd îl petrece sau ceva mai înainte de aceasta, mai fiecare gospodar îl întreabă:

– De unde aţi început, părinte? Mai aveţi mult de umblat? Încotro aveţi de gînd acum să mergeţi?

Şi asta din cauză pentru că mai fiecare locuitor se fereşte şi roagă pe Dumnezeu ca preotul să nu sfîrşească la dînsul de umblat cu crucea, căci există credinţa că la cine sfîrşeşte preotul de umblat, acela va muri în decursul anului.[38]

Familia, „căreia îi merge rău şi voieşte a-şi întoarce, face astfel: una dintre femeile acelei familii păzeşte momentul cînd preotul cu botezul iese din casă, şi ia cu vătraiul de picior pe băiatul care duce căldăruşa de botez."[39]

Cum a ieşit preotul, precum şi ceilalţi cari l-au petrecut, din casă, stăpîna mătură casa după el, anume ca să nu aibă pureci peste vară[40],iar fata ce-a ascuns mărgelele sau panglica din mărgele precum şi celelalte obiecte sub pragul uşei, plină de bucurie că nu i-a observat nimeni semnele, se repede la dînsele şi le ridică de unde le-a pus.

Atît procedura punerii, cît şi a scoaterii acestor semne, a descris-o într-un mod cît se poate de bine şi de lămurit d-ra Lucreţia Suciu în următoarea poezie:

Vesel a trecut Crăciunul şi dorinţele de-atunci
Nimeni nu le mai simţeşte, numai cetele de prunci.
Dar s-apropie Iordanul, Boboteaza e pe prag!
Las'să ningă, gerul crepe toate crengile de fag,
Să se facă foc cu ele, va fi vatra arsă bine,
Ca şi inima de fată arsă-n doruri şi suspine...
Laviţa de la fereastră e curată ca oglinda,
Masa-ntinsă cu măsaiul, măturată e şi tinda,
După uşa ei e fata, două şire de mărgele
Ţine-n mînă, le dezleagă şi desface dintre ele
Pănglicuţa năsădită, – cum şti dînsa din auz,
Mai ia încă şase boabe galbine de cucuruz,
Şi se roagă lin, din suflet, roagă-se aşa cu drag,
Apoi ia panglica, bobii, le ascunde chiar sub prag...
Tropot vesel se aude, ager glas de clopoţele,
Melodia cu Iordanul se învăluie cu ele;
Popa trece pragul casei şi stropind cu apă sfîntă,
Cîntă pruncii pe-asurzite, chiar şi sfătul vesel cîntă...
Sfîrşind popa sfînta slujbă, groaznic zbier pruncii Iordanul.
Găzdăriţa dă colacul, gazda dă în cofă banul;
Năvălind pe uşa casei, toţi se duc cum au venit.
Iar'fetiţa, zîmbitoare, scoate semnul tăinuit,
Panglicuţa năsădită, bobii galbini, de sub prag,
Şi şopteşte după uşă: Doamne! dă-mi-l, că mi-i drag![41]

După ce s-a întors gospodarul de casă, care a petrecut pe preotul cu lumina, se aşază apoi cu toţii la masă şi mănîncă şi ei, căci înainte de a binecuvînta preotul masa, după cum am spus şi mai sus, rar care român se încumătă a mînca, şi mai cu seamă fetele cele mari despre cari se crede că, dacă nu mănîncă în ziua de ajun, se vor mărita mai degrabă.

Trecînd ziua şi sosind seara, fiecare fată care şi-a ascuns panglica din mărgele o ia cînd se culcă, atît pe aceasta cît şi celelalte semne, ce le-a mai pus dimpreună cu dînsa sub prag, şi le pune sub pernă, avînd ferma credinţă că, făcînd-o aceasta, peste noapte îşi visează iubitul.[42]

Alte fete mari, din contră, puind mărgelele de la gît pe pragul uşei, ca să păşească preotul peste ele cînd vine cu Botezul, şi, luîndu-le după aceea, le pun la gît, anume ca să se mărite.[43]

Ce se atinge de busuiocul ce l-au căpătat sau l-au furat din struţul preotului, e de observat că acesta se întrebuinţează spre mai multe scopuri şi anume:

Îl pun, cînd se culcă, sub căpătîi, crezînd că peste noapte îşi visează ursitul, data, orînda.

Îl pun în gard, şi al căreia va fi dimineaţa cu brumă, aceea va lua bărbat bogat; iar dacă nu va fi cu brumă, va lua sărac.[44]

Îl pun pe ghizdelele fîntînei şi apoi se gîndeşte fiecare la flăcăul cu care doreşte să se mărite. Şi dacă busuiocul va fi dimineaţa umed, sau mai bine zis plin de rouă, atunci flăcăul respectiv va lua-o, altmintrelea nu.[45]

Pun cîte un fir din busuiocul acesta prin florile cu cari îşi împodobesc capul cînd se duc la joc, anume ca să fie îndrăgite şi jucate de feciori.

În fine, tot acele fire de busuioc le mai întrebuinţează încă şi la diferite alte farmece, anume ca să atragă feciorii la dînsele, spre a se putea cît mai degrabă mărita.[46]

NOTE

1. Vezi şi dat. rom. din Ilva Mare, comună în distr. Năsăudului, publ. în *Gazeta Transilvaniei*, an. LV, Braşov, 1892, nr. 207: „În ajun umblă preotul cu Iordanul din casă în casă (atunci se sfinţesc casele credincioşilor şi în fiecare zi întîia a lunei ca în România)."
2. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: „Ajunul Bobotezei se numeşte în unele părţi, precum bunăoară pe la Păuceneşti, Ziua Crucii."; Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882 şi 1883.*
3. Tot aşa şi în Moldova. Vezi El. Sevastos, *Sărbătorile poporului*, publ. în ziar cit. p. 149: „Preoteasa iese înaintea preotului, sărută crucea şi mîna şi, luînd un fuior periat frumos îl leagă la cruce."
4. Dat. rom. din unele sate din Bucovina; Sim. Mangiuca, *Calend. pe an 1882 şi 1883;* Dim. Cantemir, *Descrierea Moldovei*, p. 155: „ Chiraleisa. Acest cuvînt se derivă din exclamaţiunea Κvριε ελεισον, care o întrebuinţează creştinii în rugăciunile lor. În 5 ianuarie, spre ziua de Botezul Domnului, fiecare părinte de familie face o cruce de lemn şi o îmbracă cît se poate mai elegant cu pînză albă de mătasă, ori sîrmă, precum îi ajung puterile, şi apoi, după vespere, o poartă ca în procesiune pe la toate casele, urmat de o mulţime de copii, cari repet cît se poate mai des cuvîntul Chiraleisa."; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 24: „După facerea agheasmei, mai înainte vreme era obiceiul (acuma a început cu încetul pe alocurea a se pierde), ca fiecare creştin să facă o cruce de lemn, pe care, după putinţă o împodobesc cu pînză albă, ori cu mătasă, şi după

vecernie o poartă ca o litanie prin toate casele, întovărăşită de o mulţime de copii, cari întruna strigă: Chiraleisa! Chiraleisa!"; com. de dl. El.Pop: „În unele locuri de prin părţile noastre (ale Şomcutei Mari în Ungaria) se mai susţine datina că flăcăii se string laolaltă şi merg şi ei în urma celor ce umblă cu crucea şi strigă în gura mare, cînd se apropie de vreo casă, «Chir Alexai Doamne!»
5. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.
6. *Rîndunica,* foaie literară-beletristică, an. II, Sibiu. 1895, p. 75.
7. Dumitru Stănescu, *Obiceiuri la Bobotează,* publ. în *Convorbiri literare,* an. XXI, Bucureşti, 1887, p. 350: „Biserica ordonă în ajunul Bobotezei, postul, ca un semn de respect pentru a doua zi. Poporul aproape nu ştie nimic de acel respect pentru sărbătoarea Bobotezei, ceea ce a avut în vedere legiuitorul, ci el crede că, dacă va posti, va fi bine pentru casă, va fi ferit de vrăjmaşi şi de pagubă."
8. Dat. şi cred. fetelor din Mahala, com. de dl. Ionică al lui Iordachi Isac; Avram Igna, *Credinţe pop. din comuna Sabolciu, în Biharia,* publ. în *Familia,* an. XXXII, Oradea Mare, 1896, p. 56.
9. D. Stănescu, *loc. cit.*
10. În cele mai multe sate din Bucovina.
11. *Familia,* an. XXVII, Oradea Mare, 1891, p. 1; Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: „Cînd umblă popa cu crucea, fetele pun zgarde şi cercei sub prag, ca astfel trecînd preotul cu crisnicii şi diecii peste ele şi dacă aceia nu le observează, ele se mărită."; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.,* p. 24.
12. P.Herescu, *Superstiţii din com. Găineşti, jud. Suceava,* publ. în *Şezătoarea,* an. III, Fălticeni, p. 50; S.Mihăilescu, *Superstiţii din jud. Suceava,* publ. în *Şezătoarea,* an. II, Fălticeni, p. 197.
13. Avram Igna, *Credinţe pop. din com. Sabolciu, în Biharia,* publ. în *Familia,* an. XXXII, p. 56.
14. Pretutindeni în Bucovina. – Din mss. d-lui I.Pop- Reteganul: „În ajun umblă preotul cu crucea şi stropeşte casele şi tot cuprinsul credincioşilor, cîntînd: În Iordan botezîndu-te Tu Doamne".
15. El. Sevastos, *Sărbătorile pop.,* publ. în *ziar. cit.,* p. 149: „În această zi preotul se duce în fiecare casă şi ţăranul îl suie în pod şi stropeşte cu agheasmă peste tot locul, ca să depărteze duhurile cele rele."
16. Pretutindenea în Bucovina; D. Stănescu, *Obiceiuri la Bobotează,* publ. în *ziar cit.,* p. 350: „În aceeaşi zi preotul, sfinţind apa, este dator a merge pe la casa fiecărui credincios spre a-l boteza, atît pe el cît şi familia, cît şi cuprinsul lui. Credinciosul, din parte-i, cinsteşte pe preot cu un fuior de cînepă, ori cu un caier de lînă, ceva carne şi mai rar bani!"
17. Dim. Dan, *Credinţe pop. bucovinene,* publ. în *Gazeta Bucovinei,* an. IV, nr. 63: „Poporul crede că, dacă va da preotului, la ocaziunea cînd umblă el la Bobotează cu crucea pe la casele creştinilor, un fuior, apoi se va face în vara viitoare cînepă."
18. *Ibidem.*
19. Com. de Petru Ursul, fost cantor bis. în Cândreni.
20. Voloc = sac mare de prins peşte.
21. Cred. rom. din Mahala, com. de dl. Ion al lui Iordachi Isac; a celor din Siret, precum şi a altor români din Bucovina.
22. *Sărbătorile pop.,* publ. în *ziar cit.,* p. 149; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.,* p. 23:" După slujbă, preoteasa iesă înaintea preotului, sărută crucea şi apoi mîna popii şi, luînd un fuior periet frumos şi într-adins lucrat pentru acest scop, îl leagă la cruce; pentru că ele au credinţă că din acest fuior se va lucra în rai un voloc (mrejă), cu care Maica Precista, la a doua înviere, va veni să le pescuiască din iad. (Există credinţa că Maica Domnului, cînd va veni la iad, va arunca volocul de trei ori şi cine se va prinde în el va fi scos de la munci şi dus într-un loc mai fericit, nu însă la rai.). Tot pentru acest scop fiecare

femeie apoi, cînd îi vine preotul în casă în acea zi, îi leagă la cruce o bucată dintr-un caier, sau, în lipsă, o jirghiuţă de aţă."
23. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul; com. de dl. El. Pop: „Unii pun la cruce şi fuioare de cînepă, din cari se fac apoi funii la clopote."
24. S. Mihăilescu, *Superstiţii din jud. Suceava,* publ. în *Şezătoarea,* an. II, p. 197: „ Fuiorul de la crucea popei la Bobotează îi bun de pus în pînza volocului sau a mrejei, ca să tragă peştele, cum trag băieţii după popă."
25. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.* p. 24-25.
26. „Poporul din unele părţi – îmi scrie dl. El. Pop – crede că dacă cel ce sărută crucea se apleacă şi poate sufla în gaura de dedesubt a acesteia, acela va afla stupi (roi) vara, însă aşa ca să nu fie observat cînd va sufla."
27. Dat şi cred. foarte lăţită în Bucovina. Vezi şi Dim. Dan, *Credinţe pop. bucovinene,* publ. în *Gazeta Bucovinei,* an. IV, nr. 63: „Venind preotul la Crăciun sau Bobotează în casele creştinilor, este rugat de gospodine să şadă puţin, crezîndu-se că apoi vor şedea cloştele în primăvară"; D. Stănescu, *Obiceiuri la Bobotează,* publ. în *ziar cit.* p. 351: „Preotul venind cu Botezul, trebuie să stea pe pat la fiecare, căci altfel, cred ei, e rău de pagubă; le mor vitele, chiar cloştile nu le stau pe ouă."
28. Credinţă foarte lăţită în Bucovina.
29. P. Herescu, *Superstiţii din Găineşti, jud. Suceava,* publ. în *Şezătoarea,* an. III, p. 50; dat. rom. din Ilişeşti, în Bucovina, com. de dl. G. Forgaciu: „Pe locul pe care a şezut preotul, îndată după ieşirea acestuia se pune gospodina de casă, crezînd că şed cloştile pe ouă aşa de liniştit cum a şezut popa pe laiţă."; a celor din Frătăuţul Vechi, dict. de Damian Cojocariu şi com. de I. Covaşă:„Cînd umblă preotul cu Iordanul (cu crucea) şi cu agheasma (apa sfinţită) şi cînd iese din casă, se aşază muierile iute acolo pe laiţă, unde a şezut preotul, cu scop ca să şadă cloştile bine pe ouă."
30. I. Creangă, *Amintiri din copilărie şi anecdote,* Iaşi, 1892, p. 10: „Şi cînd veneau cele două ajunuri, cîte treizeci-patruzeci de băieţi fugeam înaintea popei, de rupeam omătul, de la o casă la alta, şi la Crăciun nechezam ca mînzii, iar la Bobotează strigam Chiraleisa, de clocotea satul. Şi, cînd ajungea popa, noi ne aşezam în două rînduri şi deschideam calea, iară el îşi trăgea barba şi zicea cu mîndrie catră gazdă:
– Aiştia-s mînzii popei, fiule. Nişte zile mari ca aceste le aşteaptă şi ei, cu mare bucurie, tot anul. Gătitu-le-aţi ceva bob fert, găluşte, turte cu julfă şi vărzare?
– Gătit, cinstite părinte! Poftim de ne blagosloviţi casa şi masa, şi poftim de mai şedeţi, să ne şadă peţitorii!
Cînd auzeam noi de masă, tăbăram pe dînsa şi, apoi, aţine-te gură.
Vorba aceea: De plăcinte rîde gura, de vărzare şi mai tare.
Ce să faci, că doar numai de două ori pe an este ajunul!"
31. Mai pretutindenea în Bucovina. – D. Stănescu, *Obiceiuri la Bobotează,* publ. în *ziar cit.,* p. 351: „Fiecare fată are grijă să dobîndească un fir de busuioc din pomătuful preotului botezător, pe care să-l pună sub căpătîi cînd se culcă, spre a cunoaşte mai dinainte pe viitorul său soţ"; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.,* p.25: „Iau busuioc de la preot, cînd merge cu Iordanul, şi seara cînd se culcă, pun acel busuioc sub perna pe care dorm, ca să li se arate în vis flăcăii ce le vor lua în căsătorie"; Aug. R. Clavel, *De-ale vieţii,* publ. în *Revista literară,* an. VI, Bucureşti, 1885, p. 534:„Era în ajunul Bobotezei. Popa umblase mult prin sat, urmat de paracliser cu căldăruşa cu aiasmă. Toate casele i se deschiseseră pentru ca să fie binecuvintate. După «În Iordan botezîndu-te Tu Doamne», mic şi mare sărutase crucea şi mîna sfinţiei-sale. În urmă, popa, închinînd obicinuitul pahar de vin, îşi luase ziua bună prin «Sfîntul Botez să ne fie într-ajutor». Iar cel mai bătrîn din casă aruncînd gologanii în căldăruşă, îi răspunsese: «Să te audă Dumnezeu, părinte şi să umbli sănătos!» Dar popa, cînd ieşi din casă, împărţi la fete şi flăcăi busuioc, busuiocul care ne face să visăm bine. După cină, fetele şi flăcăii pun busuiocul sub perne ca să li se arate în vis scrisul dorinţelor ascunse în inimile lor."; com. de Dl. El. Pop:„Din busuiocul, cu care stropeşte preotul, fetele cred că e bun de a-şi face fetele de noroc."

32. Avram Igna, *Credinţe pop. din com. Sabolciu în Biharia*, publ. în *Familia*, an. XXXII, Oradea Mare, 1896, p. 56.
33. Cred. rom. din Mahala, com. de Ionică al lui Iordachi Isac.
34. Din mss. d-lui I.Pop-Reteganul: „În seara de ajun vine popa cu crucea şi sărută toţi crucea şi dau popii un colac şi un fuior şi într-o cană vinars şi bani cine vrea. Pe unele locuri, precum în Sîncel, dau preotului şi colaci, pogăci, poame uscate, brînză, coaste ori alte cărnuri de porc (în Valea Jiului)."
35. Com. de dl. El.Pop: „În ajunul Bobotezei, după amiază, în cele mai multe locuri, seara, cînd se întunecă, încep cantorul şi fătul (crîsnicul), în alte locuri şi preotul, a umbla cu crucea din casă în casă. Aceasta se zice că se face pentru oamenii morboşi, cari nu sînt în stare a merge la biserică şi totuşi şi ei să sărute sfînta cruce. Crîsnicul poartă cofa (bota) cu agheasmă, iar cantorul cîntă Iordanul, adecă troparul: «În Iordan botezîndu-te Tu Doamne»... Preotul dă crucea spre sărutare, iar cu stropitorul din busuioc stropeşte pe capul celui ce sărută crucea şi în fine prin casă peste tot. Muierile, şi mai ales unde sînt fete, îşi scot toate vestmintele pe rude şi prin cuie ca să se stropească. Gazda casei ţipă în cofă bani, cîţiva cruceri, după putinţă. În multe locuri se dă celor ce umblă cu crucea mere, nuci ş. a. şi-i şi ospătează."
36. D. Stănescu, *Obiceiuri la Bobotează*, publ. în *ziar. cit.*, p. 350-351.
37. Dat. rom. din unele părţi ale Bucovinei.
38. Com. de dl. El. Pop.
39. D. Stănescu, *Obiceiuri la Bobotează*, publ. în *ziar cit.*, p. 351.
40. Avram Igna, *Credinţe pop. din comuna Sabolciu în Biharia*, publ. în *Familia*, an. XXXII, p. 56.
41. *Familia*, an. XXVII, Oradea Mare, 1891, p. 1.
42. G. S. Ionean, *op. cit.*, p. 48; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 24: „În ajunul Bobotezei, fetele mari (de măritat) pun mărgelele ce port la gît pe pragul uşei, ca să păşească preotul peste ele cînd vine cu Iordanul, apoi le ia şi le pune la gît, ca să se mărite curînd."
43. *Călindarul poporului pe anul comun 1889*, Sibiu, p. 73: „Fetele, dacă pot fura vreo creangă din busuiocul popii de la Bobotează şi o ascund noaptea sub perină, îşi visează pe bărbatul ursit"; din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: „Se încearcă a fura pe neobservate busuiocul din găleata cu aiazmă şi seara îl pun la cap, şi astfel noaptea visează pe viitorul bărbat"; *Idem:* „Fetele fură oleacă de busuioc din mătăuzul popii şi peste noapte îl pun sub perină, că apoi îşi visează orînda"; Avram Igna, *Credinţe pop. din comuna Sabolciu în Biharia*, publ. în *Familia*, an. XXXII, p. 56: „Fetele de măritat să postească în ajunul Bobotezei (să ajune) şi din mătăuzul preotului să-şi rumpă un fir şi să-l pună noaptea sub perină, că-şi vor vedea data"; Art. Gorovei, *Vrăji de ursită*, publ. în *Şezătoarea*, an. I, p. 146: „Fetele şi flăcăii iau busuioc de la popa şi să culcă cu el la cap, şi cu cine să visează că mănîncă, pe acela îl va lua."; com. de dl. P. Herescu, învăţător în Găineşti, jud. Suceava: „Flăcăul sau fata ce doreşte să se mărite fură o bucăţică de busuioc din fiştocul preotului, pe care îl leagă la degetul cel mic de la mîna dreaptă şi peste noapte îşi visează ursitul."; G. S. Ionean, *op. cit.*, p. 48: „În ajunul Bobotezei, fetele mari iau busuioc de la preot cînd se duce cu Botezul şi seara cînd se culc pun acel busuioc sub perna pe care dorm, ca să li se arate în vis flăcăii ce vor lua în căsătorie."; B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. I, p. 504: „În ajunul zilei Sf. Ioan Botezătorul, cînd vine preotul pe la case cu botezul, fetele iau de la preot busuioc şi apoi noaptea se culcă pe locul unde a stropit preotul cu agheasmă, punînd busuioc sub perna pe care se culcă, şi peste noapte visează pe viitorul soţ."; D. Stănescu, *Obiceiuri la Bobotează*, publ. în *ziar cit.*, p. 351: „Cu această ocazie, dacă la acea casă este vreo fată mare, ea face tot posibilul să dobîndească un fir de busuioc din pomătuful cu care botează preotul. Acest fir e ţinut cu multă grijă; sara cînd se culcă e pus sub căpătîi; ea va vedea în vis pe acela ce va fi soţul său, este credinţa poporului."; dat. şi cred. fetelor din Bucovina: „În ajunul Bobotezei, seara şi în ziua de Bobotează, seara, au datină fetele, cînd se culcă, de a pune busuioc din struţul cu care stropeşte preotul cu agheasmă, anume ca să viseze pe viitorii lor soţi, să-şi viseze ursita, ursitul."

44. Art. Gorovei, *op. cit.*, p. 146; G. S. Ionean, *op. cit.*, p. 48: „Seara, în ajunul Bobotezei, mai multe fete unite pun busuioc prin gard, şi dimineaţa, al cui va fi cu brumă, aceea ia bărbat bogat, iar cel fără brumă îl va lua sărac."; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 26: „Seara, în ajunul Bobotezei, strîngîndu-se mai multe fete la un loc, pun busuioc prin gard şi dimineaţa cînd se scoală, al cui va fi cu brumă aceea va lua bărbat bogat, şi al căreia va fi fără brumă însemnează că va lua bărbat sărac."
45. Art. Gorovei, *op. cit.*, p. 146: „Fata pune busuioc pe ghizdelele fîntînei şi să gîndeşte la flăcăul cu care ar dori să se mărite. Dacă busuiocul va fi dimineaţă cu brumă, îl va lua."; G. S. Ionean, *op. cit.*, p. 49: „Seara, în ajunul Bobotezei, fetele mari pun o cracă de busuioc uscată pe ghizdurile puţului, apoi se gîndeşte la un flăcău pe care voieşte a-l lua în căsătorie, şi, dacă dimineaţa va găsi acel busuioc umed, îl va lua, iar altfel nu."; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 26: „Pun o cracă de busuioc uscată pe ghizdurile fîntînei, apoi se gîndeşte la un flăcău pe care doreşte a-l avea de bărbat, şi dacă dimineaţa va găsi acel busuioc umed (jilav de tot), îl va lua, iar altfel nu."; D.Stănescu, *Obiceiuri la Bobotează*, publ. în *ziar cit.*, p. 351: „Dacă voieşte să ştie de se mărită anul acela, ori nu, pune firul de busuioc afară undeva la streaşina casei, a pătulului, a coşarului etc. Dimineaţa, dacă firul de busuioc este plin de rouă, brumă, ori chidă, atunci fata se mărită chiar anul acela, iar de rămîne uscat precum l-a pus, nu i-a venit încă ceasul, trebuie să aibă răbdare."
46. Dat. şi cred. fetelor din Bucovina.

III. FARMECE ŞI VRĂJI

E mult puţin cunoscut că tineretul român de pretutindenea îndătinează a se căsători mai cu seamă în cîrnilegi sau cîşlegile de iarnă.

În aceste cîşlegi se fac de regulă cele mai multe şi mai însemnate nunţi şi asta din cauză că în cîşlegile acestea poporul nu are aşa mult şi greu de lucru şi pentru că în răstimpul acesta fiecare ins ce doreşte şi voieşte să se căsătorească e provăzut cu toate cele trebuincioase pentru încheiarea şi serbarea unei căsătorii.

Drept aceea, fiecare fată mare, care doreşte să se mărite, caută acuma de prin postul Crăciunului ca să-i fie zestrea aşezată în cea mai bună rînduială, ca, sosind cîşlegile, să n-o afle peţitorii nepregătită.

Iar cînd sosesc cîşlegile, fiecare fată, cînd mătură casa, începe totdeauna de la prag, crezînd că făcînd aşa, îi vor sosi mai curînd peţitorii.[1]

Cum au sosit cîşlegile, încep şi feciorii, cari vor să se însoare, a merge în peţit, aşa că pînă la Bobotează cei mai mulţi inşi sînt deja logodiţi şi timpul serbării nunţii lor hotărît, ceea ce se poate vedea şi din următoarea doină poporală din Transilvania:

Colea-n postul lui Crăciun,
Toate fetele-s de rînd,
Cîndu-i pe la Bobotează,
Se vede care-i vetează,
Că se uită pe fereastă
Şi din grai aşa grăieşte:
– O! amar, maică, de mine,
Că iară rămîn cu tine,
Bătrînă sînt ca şi tine,
Nici un peţitor nu vine.[2]

Precum şi dintr-o variantă a acestei doine, asemenea din Transilvania:

Cîtu-i Postul lui Crăciun,
Toate fetele se ţin;
Cîndu-i pe la Bobotează
Se tot uită pe fereastă:
– Vai de mine, vai de mine,
Că la noi nu vine nime![3]

Timpul peţirii aşadar e în cele mai multe părţi de la Crăciun şi pînă la Bobotează, iar cel al serbării nunţilor între Bobotează şi Săptămîna albă.
Cum a sosit însă Săptămîna albă, rar care fecior se mai gîndeşte la peţit! De aicea apoi şi următoarea chiuitură din Satmar în Ungaria:

Supărate-s fetele,
C-au trecut cîşlegile.
Vine Săptămîna albă,
Nime-n lume nu le-ntreabă.[4]

Drept aceea, fetele cele mari, cărora nu le-au sosit încă peţitorii, în răstimpul de la Crăciun şi pînă la Bobotează, şi mai cu seamă cele bătrîne, cari nu se pot mărita, îşi fac în ziua precum şi în ajunul acestei zile, pe dragoste şi pe ursită, anume ca să fie căutate, iubite şi jucate de feciori şi ca să se poată cît mai degrabă mărita.
Aşa fetele din Bucovina, cari voiesc să fie căutate, iubite şi jucate de feciori, se duc seara spre Bobotează şi aduc apă neîncepută de la fîntînă. După ce au adus-o, pun în ea vreo cîteva fire de busuioc şi apoi o aşază într-un loc unde să o bată soarele, cînd va răsări a doua zi dimineaţă.
A doua zi dimineaţă, adecă în ziua de Bobotează, cum se scoală încep a descînta apa aceasta în următorul mod:

Demineaţă m-am sculat,
Pe obraz că m-am spălat,
La bisercă m-am gătat,
La icoane m-am închinat,
Lui Dumnezeu m-am rugat;
Iar după ce m-am rugat,
La biseric-am plecat
Pîn' nu era popa-n altar
Nici paserea sculată din cuibar,
Pe bură nescuturată
Şi pe cale necălcată.
Cum am mers şi cum m-am dus,
La biseric-am ajuns,
În biseric-am întrat,
La icoane m-am închinat.
Bărbaţii, cum m-o zărit,
Unul l-altul o ochit,
Femeile s-o cotit,
Toţi de mine rău o grăit.
Eu tare că m-am scîrbit
Şi de-acolo am ieşit,
Jeluindu-mă
Şi văietîndu-mă.
Nime nu m-o auzit,
Nime nu m-o văzut,
Numai Maica Domnului
Sus din poarta cerului,
Numai ea m-o auzit
Numai ea m-o văzut,
Şi pe scară
De ceară
S-o scoborît
Şi la mine o venit
Şi pe mine m-o-ntrebat
Şi din gur-o cuvîntat:
– N., ce te vaieţi,
Ce te cînţi?
– Da cum nu m-oi văieta
Şi eu cum nu m-oi cînta,
Că dimineaţă m-am sculat,
Pe obraz că m-am spălat,
La icoane m-am închinat,
Lui Dumnezeu m-am rugat,
La bisercă m-am gătat.
Şi după ce m-am rugat,
La biseric-am plecat
Pîn' nu era popa-n altar,
Nici pasărea sculată-n cuibar,
Pe bură nescuturată
Şi pe cale necălcată.
Cum am mers şi cum m-am dus,
La biseric-am ajuns,
În biseric-am întrat,
La icoane m-am închinat.
Bărbaţii, cum m-o zărit,
Unul l-altul o ochit,
Femeile s-o cotit,
Toţi de mine rău o grăit.
Eu tare că m-am scîrbit
Şi de-acolo am ieşit,
Jeluindu-mă
Şi văietîndu-mă!
Maica Domnului i-a răspuns
Şi din gur-aşa i-a zis:
– Taci N. nu te cînta,
Nu te văieta,
Că eu cu mine te-oi lua,
În apa lui Iordan te-oi spăla,
Cu cămeşă de dragoste
Te-oi îmbrăca,
Cu brîu de dragoste
Te-oi încinge,
Coroană de aur în cap ţi-oi pune,
Mîndru mi te voi clăti,
Mîndru te voi limpezi,
Ca argintul strecurat,
Ca maica ce te-a dat,
Ca soarele cînd răsare,
Ca busuiocul cu floare...
Răsari soare frăţioare
Cu nouă răzişoare!
Nu ştiu soarele-o răsărit,
Ori un crai o ieşit?
Ba nici crai nu-i, nici crăiasă,
Ci-i N.N. cea frumoasă,
Dintre toate fetele mai aleasă!
Cînd la joc o ajuns,
Toţi flăcăii înainte i-o ieşit
Cu cuşmele-n mînă,
Cu păharele pline,
Toţi la dînsa au cinstit,
Toţi la joc o au poftit,
Toţi cu dînsa o vorbit.

După ce rostesc cuvintele aceste, se spală cu apa în care se află busuiocul şi care a fost astfel descîntată. Apoi se îmbracă frumos, se duc la biserică şi după amiază la joc.[5]
Fetele din unele părţi ale Transilvaniei se duc în ziua de Bobotează, des-dimineaţă, pînă a nu răsări soarele, la fîntînă şi zic:

– Bună dimineaţa,
Apă mîndră leuroasă!
– Sănătate bună,
Fată mîndră şi frumoasă!
– Eu am venit la tine,
Apă mîndră leuroasă,
Să mă faci mîndră şi frumoasă,
Că m-am aflat de ochi orbită,
De urechi asurzită,
De gură amuţită,
De mînuri legată,
De picioare-mpiedicată
Şi-n ură pînă-n grumaz băgată!
– Nu te teme,
Fată mîndră şi frumoasă,
De ochi dezorbi-te-oi,
De urechi dezasurzi-te-oi,
De gură dezamuţi-te-oi
De mînuri dezlega-te-oi,
De picioare despiedica-te-oi,
Cu apa Iordanului spăla-te-oi,
Mîndră şi frumoasă face-te-oi,
La toţi feciorii arăta-te-oi.[6]

Romîncele din unele părţi ale Banatului, „cari voiesc ca feciorii şi fetele lor să fie văzuţi", se duc în ziua de Botez, înainte de ce a pocnit piva (treascul) cea dintîi, des-dimineaţă, şi „pun acolo unde zace ca spre pocnire puţină unsoare şi la punere zic:
– Cum pocneşte piva şi s-aude de toţi şi vorbesc de ea, aşa să se pocnească şi să se vestească numele lui N. în tot locul!"

„După pocnirea pivei, se ia [unsoarea] şi se păstrează în casă, din care apoi fetele mari ori feciorii se ung mergînd la joc ori în alte locuri publice."[7]

Tot în Banat este datină ca, în ziua de Bobotează, mama care voieşte ca feciorul său, dar mai ales fiica sa, cînd vor ieşi în lume, să fie bine văzuţi, să fie iubiţi şi căutaţi de toată lumea, cu un cuvînt să fie tuturor dragi, luînd unsoare, se duce şi o pune sub piva (treasc) ce va pocni prima dată la începerea slujbei mari (leturghie), zicînd:

Cum se vesteşte,
Cum răsună şi pocneşte
Astă pivă,
Aşa să fie N. vestită,
Să se pocnească-n lume despre dînsa
În toate casele,
La toate mesele,
Prin oboare,[8]
Prin ogoare,
Pe la joc,
Peste apă, peste foc,
Peste ţări
Şi peste mări.

După ce piva a pocnit, se ia unsoarea şi se păstrează pînă la Paşti. Pe seara de Paşti, legîndu-se în cîrpşoară, se leagă sub aripa cocoşului din curte şi se zice:

Cum cocoşul din aripi o pălăpăi[9],
Lumii Paştile-o vesti,
Din somn toţi s-or pomeni,
La biseric-or veni
Şi cu toţi s-or veseli,
Aşa să fie N. vestită,
De toată lumea iubită.

Dimineaţa, luîndu-se de sub aripa cocoşului, se pune la brîu şi, mergînd, ocoleşte (încunjură) biserica la Înviere.

Această unsoare apoi se păstrează în casă peste întreg anul, ungîndu-se cel ce voieşte a fi iubit şi văzut cînd merge la joc ori locuri publice din ea pe sprîncene, pe dosul mînilor şi, dacă tocmai fata a pus pe cineva ochiul, de se poate respectivului să-i ungă din această unsoare o haină care nu se spală.[10]

Afară de farmecele şi vrăjile citate pînă aici, mai întrebuinţează fetele încă şi multe altele, atît în ajunul Bobotezei cît şi în dimineaţa acestei zile, nu numai spre a fi căutate, iubite şi jucate de feciori, şi pentru ca să se mărite mai degrabă, ci şi spre cunoaşterea timpului cînd se vor mărita, precum şi a feciorilor ce le vor lua.

Între farmecele şi vrăjile din urmă însă şi între cele din seara şi dimineaţa Sf. Vasile, înşirate în capitolul *Vergelul,* nu e mai nici o deosebire. A le înşira deci pe toate aici n-ar fi alta decît a le reproduce mai pe toate acelea ce le-am reprodus deja în capitolul citat.

Cu toate acestea, însă voi reproduce şi aici vreo cîteva, astfel după cum le-am aflat în opurile pe cari le-am consultat sau după cum mi s-au comunicat.

Aşa „flăcăii şi fete [din Muntenia], sau numai fata cu mama sa, ori şi singură, dînd [în seara spre Bobotează] într-o parte focul de pe vatră, aruncă pe vatra arsă cîte o sămînţă de cînepă, zicînd:

– Asta e... (numele persoanei ce voieşte); de m-o iubi, să sară înspre mine!

Sămînţa, încălzită de vatră, crapă şi sare într-o parte sau alta, după care fata deduce dacă este iubită ori nu.

Se iau două fire de păr şi, aruncîndu-le pe vatra arsă, zice:

«Asta sînt eu, asta e....» (numele unei persoane). Firele se zbîrcesc şi fug în diferite direcţiuni. Dacă firele s-au întîlnit, fata care le-a aruncat deduce că acea persoană o iubeşte, că ţine la dînsa, şi din contră nu o iubeşte dacă nu s-au întîlnit.

Ca şi în sara spre Sf. Vasile şi spre Paşti, flăcăii şi fetele mari îşi fac pe ursită sau pe scrisă.

Aceasta se face astfel:

Persoana care voieşte a şti, a cunoaşte mai dinainte pe viitorul soţ sau soţie şi chiar dacă se va mai căsători cîndva, se aşază în faţa unei oglinzi şi, cu ochii pironiţi asupra chipului său, cu mintea la diferite persoane pe care le iubeşte, stă ceasuri întregi. După cîtva timp, ea cade în amorţire. În aşa stare fiind, vede o mulţime de figuri cunoscute şi necunoscute, produs al imaginaţiunii personale, produs îmbucurător sau din contra întristător, însă, desigur, tot-deauna într-o strînsă legătură cu persoana sa însăşi. Dacă persoana ce şi-a făcut pe scrisă a văzut în acel moment o cîmpie verde, un peisaj frumos, etc., atunci se interpretează spre bine; vreun loc prăpăstios, vreo apă furtunoasă, vreun monstru, vreun mort etc., îi prevesteşte un viitor trist. Şi nu fără nici un temei de adevăr mi s-a părut faptul povestit, că o fată ce-şi făcea pe scrisă, văzînd în delirul ei pe un băiat ce-l iubea cu un coşciug în cap, – semn după credinţa poporului că va muri, – i-a venit aşa de rău încît abia putu îngîna cîteva cuvinte şi-şi dete sufletul."

„În mijlocul unei odăi dintr-o casă sau un bordei undeva, stă o masă încunjurată de flăcăi şi fete, iar pe masă 10 pînă la 15 căciuli, ori, în lipsa lor, 10 pînă la 15 farfurii şi sub fiecare cîte un obiect. Aşa de exemplu: sub cea dintîi ar fi un ban de argint, sub cea de a doua o bucată de pîne, sub a treia un pieptene, şi aşa mai departe sub fiecare cîte ceva. Un flăcău din cei de faţă voieşte a şti cum va fi soţia sa. El este legat la ochi sau ţinut să se uite în altă parte. Obiectele de sub căciuli sau farfurii sînt schimbate şi flăcăul, care acum îşi cearcă norocul, reîntors la masă ridică o căciulă sau farfurie.

Să presupunem că a găsit acolo un pieptene – soţia ce va lua va fi zimbată; el găseşte un ban de argint – soţia îi va fi bogată; găseşte un ardei – iute; o perie – bătrînă; oglindă – fudulă; busuioc – frumoasă, dar săracă; cărbune – brună; ce se apropie mai mult de brunul ţigănesc; pîne – bună; carne – molatică; inel – credincioasă; un fir de păr – soţie ce-l iubeşte; sare – soţie ce va trăi mult; sămînţă de cînepă ori de grîu – o soţie ce-i va face mulţi copii etc. Acel flăcău încearcă de trei ori, făcînd apoi loc altuia, aşa pînă cînd toţi, unul cîte unul, îşi cearcă destinele.

Ca o completare a acestei vrăji este ... numărarea parilor, căci după ce acest joc s-a terminat, fetele şi flăcăii ieşind afară, merg către vreun gard din apropiere şi întîmplător se opresc la un parmac pe care îl numerotează cu 1. De aci numără înspre stînga cum îi vine gardul în faţă pînă la al 10-lea părmac, pe care-l leagă cu o cordea ori un fir roşu şi la lumina zilei îl examinează. Dacă părmacul este cu coajă, viitorul soţ, sau soţie, e bogat; dacă e curat, fără noduri, va fi frumos şi sănătos; strîmb – cocoşat, etc."[11]

Se strîng mai multe fete la un loc şi fac chiroşte. După ce le-au făcut şi le-au fiert, pun fiecăreia chiroşcă cîte un nume de fată, astfel ca toate fetele adunate să aibe cîte o chiroşcă.

După ce le-a pus nume la toate, le aşază frumuşel pe sub părete afară, în rînd, apoi cheamă mîţa şi i le arată.

Mîţa mănîncă una sau şi mai multe chiroşte. Fetele stau şi se uită, şi pe a căreia chiroşcă a mîncat-o mai întîi mîţa, acea fată are să se mărite mai degrabă decît toate celelalte. Iar dacă mîţa nu mănîncă nici o chiroşcă, atunci nici o fată n-are să se mărite în decursul anului.[12]

Sosind timpul culcării, unele fete, fără a-şi face cruce, bat nouă metanii, în timpul cărora zic:

– Maica Domnului! fă să-mi visez ursitorul!

Şi apoi, fără a vorbi cu cineva vreun cuvînt, se culcă şi peste noapte li se împlineşte dorinţa, adecă îşi văd partea.

Iau tort de învăţătură, sau din fuiorul de la cruce, îl pun în trei pentru feştilă, pe care întind apoi o luminărică de ceară. Nu mănîncă nimic toată ziua, seara înainte de culcare aprind luminărica, se închină, bat metanii, bucăţica de luminare ce a mai rămas o pun sub cap, şi apoi, culcîndu-se, în somn îşi văd ursitul. De dimineaţă strîng cea întîi îmbucătură, o leagă în colţul batistei sau a testemelului, o poartă toată ziua în sîn; peste zi nu mănîncă nimic pînă seara; cînd dau să se culce, păturesc straiele, le aşază sub cap, mănîncă îmbucătura cea de dimineaţă, nu vorbesc nimărui un cuvînt şi peste noapte îşi văd ursitorul.[13]

Fetele din unele părţi ale Bucovinei, sculîndu-se în ziua de Ajunul Bobotezei, des-de-dimineaţă, se spală şi se roagă lui Dumnezeu. După aceasta, pregătind mama masa pentru preot, fata vine pe furiş şi luînd o plăcintă de pe masă, o bagă şi o ascunde sub faţa de masă. După ce vine şi merge preotul, ia plăcinta de sub faţa mesei şi o ţine ascunsă pînă seara. Seara, mănîncă plăcinta, însă fără să bea apă, şi apoi se culcă. Dormind ea însetată, vede pe un fecior care o îmbie cu apă ca să bea. Acela care îi dă apă de băut este viitorul ei bărbat.[14]

Iau un melesteu sau [un] sucitor şi cotrobăiesc prin foc, zicînd:

– Cum sar scînteile din jăratic, aşa să scînteie inima lui, şi nu înteţesc focul, ci înteţesc inima lui!

Cînd se culcă, pun sucitorul sub cap şi peste noapte aidoma îşi văd ursitul.

Iau din fuiorul preotului cîteva fire de cînepă şi o crenguţă de busuioc, apoi o bucăţică de năvalnic şi de iarbă mare, petrec firele de cînepă peste toate acestea, înfăşătucindu-le şi le pun apoi pe o şiră (gireadă) de paie, ori deasupra unui coşer (porumbar) sau într-un loc unde cred că nu va umbla nimeni. A doua zi, de vor găsi lucrurile acestea încărcate cu brumă sau cu fulgi de zăpadă, cu promoroacă ori ţurţuri de gheaţă, atunci cred că ursitorul le va fi bogat, iar de le iau precum le-au pus, e semn că ursitul va fi sărăcuţ şi gol ca napul.

Fac un omuşor de ceară, pe care îl menesc cu numele omului ce le este drag; îl pun lîngă foc, lăsîndu-l să se încălzească şi să se topească pe încetul, zicînd:

– Cum se topeşte omuşorul acesta de ceară la faţa focului, aşa să se topească şi inima lui N. după mine![15]

A doua zi, fetele, şi anume cele mai intime, „strînse ciopor pe lîngă vreun foc, spun fiecare ce au visat, ce s-a întîmplat cu firul de busuioc" dobîndit din pămătuful preotului cînd a umblat cu botezul, „ce rezultat au avut firele de păr pe vatra arsă, etc., tac însă ceea ce a văzut, dacă vreuna şi-a făcut pe

scrisă. Aceasta este considerată de operaţia cea mai grea şi cel mai mare secret al familiei. Arareori poate să transpire în public ceea ce a văzut o fată cînd şi-a făcut pe scrisă. Pe cînd fetele grămadite în vreo casă sau bordei îşi povestesc trecutul şi speranţele pentru viitor, flăcăii, încălţaţi în opinci ori cizme, cu căciuli cu creţuri puse cam pe o sprînceană, cu cojocul în umeri, cîrduri, cîrduri, străbat satul dintr-o parte în alta. Bărbat, femeie, orice întîlnesc e dus cu putere la fîntînă şi iordănit. Cîteva ciuturi de apă turnate în cap e o glumă pentru ei. O bună cinste numai te poate scăpa cu mai puţin."[16]

NOTE

1. Dim. Dan, *Credinţe pop. bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. IV, nr. 70.
2. Ioan Poruţ, *Doine din Ardeal*, publ. în Familia, an. XVIII, Oradea Mare, 1882, p. 602.
3. Dr. I. Urban Jarnik şi Andr.Bîrsan, *Doine şi strigături din Ardeal*, Bucureşti, 1885, p. 447.
4. Florian Danciu, *Poesii pop. de prin Satmar*, publ. în *Familia*, an. XXIII, p. 19.
5. Din Străieşti, com. de George Bîrtoiu, stud.gimn.
6. I. Pop-Reteganul, *Starostele sau datini de la nunţile românilor ardeleni*, Gherla, 1891, p. 10-11.
7. Aurel Iana, *Din credinţele pop. rom.*, publ. în *Luminătorul*, an. X, Timişoara, 1889, nr.65.
8. Obor = curte, ocol.
9. Mişcarea aripelor înainte de cîntat o numeşte poporul pălăpăit.
10. Aurel Iana, *Dragostea româncei în descîntece* (datine din Banat), publ. în *Familia*, an. XXVII, Oradea Mare, 1891, p. 256.
11. D. Stănescu, *Obiceiuri la Bobotează*, publ. în *ziar cit.*, p. 351-353.
12. Dat. fetelor din Stupca, com. de I. Luţa, stud. gimn.
13. El. Sevastos, *Nunta la români*, p. 9; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 25-26.
14. Datina fetelor din Stupca, com. de I. Luţa.
15. El. Sevastos, *Nunta la români*, p. 9-10; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 26-27 şi 29.
16. D. Stănescu, *Obiceiuri la Bobotează*, publ. în *ziar. cit.*, p. 353-354.

IV. BOBOTEAZA

Boboteaza sau Botezul Domnului este ziua pînă cînd durează datinele şi petrecerile cele mai însemnate, cari s-au început în ziua de Crăciun şi de Anul Nou, precum: colindatul, irozii, steaua, turca sau cerbuşorul, păpuşile, berea sau ospăţul feciorilor şi vergelul.

De aici vine apoi că feciorii din unele părţi ale Transilvaniei îndătinează de a umbla în ziua aceasta cu ceterea de-a lungul şi de-a curmezişul satului, în semn că datinele şi petrecerile începute în ziua de Crăciun şi Anul Nou s-au sfîrşit şi că de acum înainte încep iarăşi jocurile şi petrecerile uzitate şi în celelalte cîşlegi de peste an.[1]

Datina cea mai însemnată, care e pretutindenea uzitată în această zi, este sfinţirea cea mare a apei sau Iordanul, care se face de regulă la o fîntînă sau la o apă curgătoare şi despre care vom vorbi mai pe larg în capitolul următor.

Afară de această datină însă, mai sînt încă şi o mulţime de alte datine secundare, precum şi o mulţime de credinţe, cari asemenea merită a fi însemnate.

Iată vreo cîteva şi dintre acestea, pe cari am putut să le adun pînă acum.

La Bobotează se deschide cerul şi îngerul păzitor îi spune celui de însurat sau celei de măritat încotro îi va fi norocul.[2]

Cine va vedea cerurile deschise în noaptea de Bobotează va fi drept înaintea lui Dumnezeu.[3]

Cine moare în această zi sufletul aceluia merge de-a dreptul în cer, care stă toată ziua deschis spre aducerea-aminte despre prezenţa spiritului sfînt la Botezul Domnului.[4]

Dacă în ziua de Bobotează, dimineaţa înainte de sfinţirea apei, un flăcău sau o fată lunecă şi cade, se crede că respectivul sau respectiva se va însura sau mărita în acel an.[5]

Alţii, din contra, cred că cine cade în ziua de Bobotează, şi mai ales dintre bărbaţi şi muieri, pînă la anul moare.[6]

Cele mai multe fete mari merg în ziua de Bobotează la biserică, mai cu seamă de aceea ca să calce în urma preotului cînd iese acesta cu procesiunea spre a sfinţi apa, crezînd că, dacă vor călca în urma lui, atunci se vor mărita mai degrabă.[7]

Lupii dau asupra oamenilor numai pînă la Bobotează. Din ziua aceasta însă înainte să nu fie mai mult periculoşi pentru oameni.[8]

Din care parte abură[9] sau bate vîntul în ziua de Bobotează în acea parte se culcă (cade) grîul în anul curent.[10]

Dacă în ziua de Bobotează va bate crivăţul, vor fi roade la bucate.[11]

Încotro stropeşte preotul cu struţul de busuioc muiat în agheasmă prima dată, de acolo crede poporul că vin ploile peste an.[12]

În ziua de Bobotează nu e bine de dat pîne la ţigani, căci aruncă grîul tăciune.[13]

În ziua de Bobotează unii oameni iau grîu fiert şi-l aruncă în pod, zicînd ca să dea Dumnezeu să crească grîul aşa de mare ca pînă-n pod.[14]

Cît ţin sărbătorile Bobotezei nu e bine să se strige găinele la mîncare, căci, auzind altă femeie că s-au strigat şi voind a ne face rău, zice:

Ţie penele,
Mie ouăle!

Şi din acel moment apoi găinele fug şi se cuibăresc la femeia respectivă, iar la stăpîna lor cea adevărată nu se ouă, mai mult, ci numai vin de mănîncă.[15]

Nu e bine de-a striga găinele în ajunul şi ziua de Bobotează şi de aceea ca să nu le mănînce uliul peste an.[16]

Din contra, e datină în unele comune din Bucovina de a se pune în această zi o funie roată şi a li se da în mijlocul acesteia găinelor de mîncat, cu scop ca să se ouă în unul şi acelaşi cuibar.[17]

În multe sate din Bucovina femeile se duc în ziua de Bobotează la ţinterim cu tămîie şi cu cărbuni, de-şi afumă copiii şi bărbaţii morţi; iar după ce i-au afumat, dau cîte una alta de pomană pentru sufletul celor răposaţi.[18]

Femeile din unele părţi ale Moldovei, precum bunăoară cele din comuna Iepureni, jud. Tutova, fac în ziua de Bobotează „o turtă cu cenuşă frămîntată în agheasmă şi o păstrează pentru tot anul, spre a sfinţi cu dînsa vasele ce se spurcă din întîmplare."[19]

Dacă vreo femeie n-are prunci şi vrea să aibă, atunci, la Bobotează, cînd sfinţeşte preotul apa, ea ia mai întîi din apa sfinţită, iar după ce se întoarce acasă face o pogace cu apă de aceea şi o mănîncă cu bărbatul.[20]

La Bobotează, pruncii încunjură cu clopoţele casa, grajdurile şi alte edificii, pentru ca să nu se apropie şerpii.[21]

Pînă la Bobotează căldura-i pe văi şi frigul pe dealuri, iar de la Bobotează frigul se scoboară la văi şi căldura se urcă la dealuri.[22]

De la Sf. Vasile şi pînă la Bobotează în multe locuri este datină de a se strînge gunoiul din casă şi a se păstra undeva într-un ungheri, iar în ziua de Bobotează se aprinde între vite cu scop ca să nu păţească nimic peste an.[23]

În fine, în multe părţi şi mai ales în Transilvania, bucatele de căpetenie în ziua de Bobotează sînt răciturile sau cotoroagele.[24]

NOTE

1. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.
2. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul, cred. rom. din Transilvania, com. Şchiopi; D. Stănescu, *Obiceiuri la Bobotează*, publ. în *ziar. cit.*, p. 351: „În noaptea spre Bobotează, mare parte din ţărani nu dorm deloc, spre a vedea cerul deschizîndu-se, după o credinţă ce pare a se fi introdus prin biserică: «şi botezîndu-se Isus, îndată a ieşit din apă, şi iacă s-au deschis cerurile»" (Mat. c. III, v. 16.)
3. G. S. Ionean, *op. cit.*, p. 49.
4. W. Schmidt, *op. cit.*, p. 6.
5. Dim. Dan, *Credinţe pop. bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an.IV, nr. 30; M. Lupescu, *Superstiţii*, publ. în *Şezătoarea*, an.I, Fălticeni, p. 18: „Cînd cad fetele pe neştiute în ziua de Bobotează, semn este că se vor mărita"; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 56: „Dacă fata ori flăcăul, mergînd la locul unde popa face slujbă, ori plecînd de-acolo acasă, alunecă şi cade jos, atunci sigur că se gospodăreşte în iarna aceea."
6. Cred. rom. din Mahala, com. de dl.Ionică al lui Iordachi Isac.
7. Dat. şi cred. rom. din Bilca, dict. de Veronica Crăsnean şi com. de G.Tofan şi a celor din Frătăuţul Vechi, dict. de Toader Ionesi şi com. de I. Covaşă.
8. Dim. Dan, *Credinţe pop. bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. IV, nr. 74.
9. Abură = bate lin.
10. Aurel Iana, *Din credinţele pop. rom. din Maidan lîngă Oraviţa*, publ. în *Familia*, an. XXVI, Oradea Mare, 1890, p. 6; Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882 şi 1883;* cred. rom. din Putna, în Bucovina, com. de Nic. Goraş: „Din care parte bate vîntul la Bobotează, în acea parte se culcă grîul (grînele) în anul acela."
11. I. N. Constantinescu, *Superstiţii din Ciulniţa*, jud. Ialomiţa, publ. în *Şezătoarea*, an. III, Fălticeni p. 46.
12. Din mss. d-lui I.Pop-Reteganul.
13. Cred. rom. din Mahala, com. de Ionică al lui Iordachi Isac.
14. Dat. rom. din Mihoveni, com. de Nic. Popenciuc.
15. Cred. rom. din Mahala, com. de dl. Ionică al lui Iordachi Isac.
16. Cred.rom. din Frătăuţul Vechi, dict. de Damian Cojocaru şi com. de I. Covaşă.
17. Dat. rom. din Frătăuţul Vechi, dict. de Domnica a lui Toader Ionesi şi com. de I. Covaşă.
18. Dat. rom. din Bosanci, com. de Sim. Şuţu, şi a celor din Capu Cîmpului, com. de G. Banilevici, stud. gimn.

19. B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. I, p. 503.
20. Avram Igna, *Credinţe pop. din Sabolciu în Bihor*, publ. în *Familia*, an. XXXII, Oradea Mare, 1896, p. 260.
21. *Idem de eadem*, p. 296.
22. După spusa unui preot din Moldova.
23. Dat. rom. din Cireş-Opaiţ, com. de Const. Dugan.
24. W. Schmidt, *op. cit.*, p. 6.

V. IORDANUL

Una dintre datinele cele mai însemnate din ziua de Bobotează, care e uzitată nu numai la românii de pretutindenea, ci la toate popoarele ortodox-orientale, este Iordanul, numit altmintrelea şi sfinţirea agheasmei celei mari sau sfinţirea cea mare a apei, care se face în fiecare an cu cea mai mare solemnitate şi pompă întru aducerea-aminte de Botezul Domnului Nostru Iisus Hristos prin Sfîntul Ioan Botezătorul în rîul Iordanului.

Pe cînd sfinţirea cea mică a apei sau agheasma mică se face în biserică, în ţinterimul bisericei sau într-o casă privată, adecă unde şi spre ce scop e menită ca să se facă, pe atunci Iordanul sau sfinţirea agheasmei mari[1] se face de regulă într-un loc public, pe o piaţă mare, lîngă o fîntînă din centrul oraşului, respective a satului, sau la o apă curgătoare din apropierea acestuia.

Dacă sfinţirea aceasta se face pe o piaţă sau lîngă o fîntînă, atunci pălimarul, dimpreună cu epitropii bisericei, precum şi cu alţi oameni, se scoală des-dimineaţă şi, mergînd la starea locului, pregătesc terenul, duc adecă o masă şi o aşază la un loc potrivit, aştern pe dînsa puţin fîn şi apoi o acopăr cu o faţă frumoasă, pun de-a dreapta şi de-a stînga ei cîte o cadă mică, cîte un ciubăr sau alte vase de lemn, pe cari le umplu cu apă curată, aştern împrejurul ei pe jos paie iar în depărtare ca la vreo cîteva sute de paşi pun pe alţi oameni ca să facă un foc mare şi să aşeze mai multe sacaluşuri în rînd, anume ca să aibă din ce împuşca în decursul sfinţirii

Dacă sfinţirea are să se facă la un fluviu, rîu sau altă apă curgătoare din apropiere, atunci nu numai că fac un produh mare în gheaţa apei respective, din care scot apa trebuincioasă şi în apropierea căruia aşază masa dimpreună cu cele de trebuinţă pe dînsa şi lînga dînsa, ci în cele mai multe locuri, cu o zi sau două mai înainte de aceasta, fac şi o cruce mare de gheaţă, pe care o postează în apropierea produhului, şi înaintea acestei cruci aşază apoi masa cu cele trebuincioase pe dînsa.

Pe cînd se fac toate pregătirile acestea la locul de sfinţire, pe atunci în biserică preotul liturghiseşte.

Cum s-a sfîrşit însă sf. liturghie, mai mulţi feciori şi fete mari, toţi îmbrăcaţi sărbătoreşte, încep a scoate din biserică toate praporele, crucile, sfeşnicele, cheruvimii şi icoanele cele purtătoare afară şi aici le aşază apoi în două rînduri, adecă tot o cruce, un prapor, un sfeşnic şi o icoană de o parte, iar alta de cealaltă parte.

După aceasta, ieşind din biserică şi preotul, îmbrăcat în cele mai frumoase vestminte, cu o cruce în mînă, după dînsul cantorii bisericeşti, iar în urma acestora întreg poporul adunat, se porneşte spre locul de sfinţire, mergînd procesiunea înainte, preotul şi cantorii bisericeşti după dînsa, iar în urma

acestora ceilalţi inşi cîntînd troparele: „Glasul Domnului peste ape strigă grăind: Veniţi de luaţi toţi Duhul înţelepciunii..." „Astăzi se sfinţeşte firea apelor"... „Ca un om ai venit la rîu, Hristoase Împărate"... „Către glasul celui ce strigă în pustie: gătiţi calea Domnului"... şi „În Iordan botezîndu-te Tu Doamne"...

Pe lîngă aceste tropare însă, cari sînt prescrise de biserică, în multe părţi locuite de români, şi mai cu seamă în Banat, este datină de a se cînta încă şi nişte versuri cari tractează despre Botezul Domnului.

Iată unul şi dintre acele versuri:

Fraţi! veniţi să ne sculăm,
Vitleemul să-l lăsăm,
La Iordan s-alergăm,
Că minune-o să vedem!
Din deşert prorocul vine
La Iordan cu ape line,
E Ioan Botezătorul
Şi-nainte mergătorul.
Îndreptarea o vesteşte
Şi cu apă curăţeşte.
Acolo Iisus soseşte
Şi-a se boteza pofteşte.
Dar prorocul se înfrică,
Nu se dă de-a boteza,
Aplecat se jeluieşte
Şi către Iisus grăieşte:
– Eu botez vreau de la tine
Şi tu vini acum la mine!
Eu mă tare-nspăimîntez,
Că nu ştiu să te botez.
Eu sînt iarbă şi ţărînă,
Doamne! tremur-a mea mînă,
Tu eşti foc mistuitor,
Iar eu păcătuitor;
Eu nu-s demn ca să m-aplec
Călţămintea să-ţi dezleg,
Mai de mult eşti decît mine,
Nu te pot spăla pe tine!
Iar Iisus lui Ioan grăieşte:
– Vino, vino şi-ndrăzneşte,
Vino acum şi cutează
Şi cu apă mă botează!
Prorocul acum venind
Şi de frică tremurînd,
Tare inima îi plînge
De stăpînul a s-atinge,
Dar s-apleacă şi cutează
Şi pe Mesia botează.
Duhul sfînt din ceruri zboară,
Ca un porumb se pogoară,
Pe Iisus să ni-l vestească,
Apele să le sfinţească!
Peste Domnul au şezut,
S-au făcut de cunoscut,
Vers din cer s-a auzit:
– Tu eşti fiul meu iubit,
Întru tine am voit,
Pe acesta s-ascultaţi
Şi prea tare să-l lăudaţi!
Astăzi cu apă se spală
A strămoşului greşală,
Păcatul cel de demult,
Care Adam l-a făcut!
Veniţi toţi să-i mulţămim,
Cu apă să ne stropim,
Să spălăm a noastre rele,
Care-s multe şi sînt grele.
Apa ne va curăţi,
Duhul sfînt ne va sfinţi.
Apoi toţi să ne-adunăm
Şi pe Ioan să-l lăudăm!
Lîngă apă cînd vom sta,
Toţi să ne rugăm aşa:
– Oh! cerescule-mpărate,
Spală şi-a noastre păcate
Şi ne fă şi nouă parte
De-a ta sfîntă bunătate!
Apele ni le sfinţeşte
Şi de rele ne păzeşte,
Şi de-acum pînă-n vecie
Voia ta, Doamne, să fie![2]

O variantă a acestor versuri, întitulată *Colindă la Botezul Domnului*, sună precum urmează:

Aghios, aghios,
Trecînd naşterea lui Hristos,
Veniţi toţi să ne sculăm,
Vitleemul să-l lăsăm,
La Iordan să alergăm,
O minune să vedem;
Din deşert prorocul vine
La Iordan cu ape line,
Vine Ioan Botezătorul
Şi-nainte mergătorul,
Pocăinţa o vesteşte
Şi cu apă curăţeşte
Pe cei ce-şi mărturisea
Păcatele-naintea sa.
Acolo şi Iisus soseşte,
A se boteza pofteşte.
Dar prorocul se-nfrichează,
A-l boteza nu cutează,
Umilit se jeluieşte
Şi către Hristos grăieşte:
– Eu vreau botez de la tine,
Şi tu vii acum la mine,
Tare rău mă-nspăimîntez,
Nu cutez să te botez,
Că tu eşti, Doamne, lumină,
Iar eu-s iarbă şi ţărînă;
Tu eşti foc mistuitor,
Iară eu om muritor;
Eu nu-s vrednic să m-aplec
Curelele să-ţi dezleg.
Mai de mult eşti decît mine,
Nu te pot spăla pe Tine!
Atunci Iisus îi grăieşte:
– Vino, Ioane şi-ndrăzneşte,
Vino acum şi cutează,
Pe mine de mă botează,
Că aşa se cade nouă
A plini legea cea nouă!
Atunci prorocul venind
Şi de frică tremurînd,
De stăpîn se atingea,
Dar inima îi plîngea,
Şi ochii îi lăcrăma,
Din adînc el greu ofta,
Dar s-apleacă şi cutează
Şi pe Hristos îl botează;
Duhul sfînt din ceruri zboară,
Ca un porumb se pogoară,
Pe Iisus să ni-l vestească,
Apele să le sfinţească.
Peste Domnul a şezut
Şi s-au făcut cunoscut,
Glas din cer s-a auzit:
– Tu eşti fiul meu iubit,
Întru tine am voit
Şi din cer m-am pogorît,
Pe acesta ascultaţi
Şi cu toţi să-l lăudaţi!
Astăzi cu apă se spală
A strămoşului greşală,
Păcatul ce l-a făcut
Adam în rai de demult.
Veniţi toţi, creştini iubiţi,
Şi cu apă vă stropiţi
Lui Hristos îi mulţumiţi.
Să spălăm a noastre rele,
Păcate multe şi grele:
Duhul sfînt ne va sfinţi,
Apa ne va curăţi
Şi Hristos ne va primi
Unde drepţii lui vor fi.
Mai veniţi să ne-adunăm
Şi pe Ioan să-l lăudăm,
Şi aşa să ne rugăm:
– O cerescule-mpărate,
Spală şi-a noastre păcate
Şi ne fă şi nouă parte
De-a ta sfîntă bunătate!
Apele ni le sfinţeşte
Şi de rele ne păzeşte,
Să te lăudăm în vecie
Să cîntăm: mărire ţie![3]

O altă variantă din Bucovina sună aşa:

Aghios, aghios, ho teos!
Trecu naşterea lui Hristos!
Veniţi toţi să ne sculăm,
Vifliemul să-l lăsăm,
La Iordan să alergăm,
Minuni noauă să vedem!

La Iordanul, rîu frumos,
C-acolea vine Hristos!
Duhul sfînt de la ceri zboară,
Ca un porumb se coboară,
Apele să le sfinţească
Şi pre noi să ne spăsască.
Al pustiei locuitor,
Sînt-Ioan Botezător,
Mai-năinte se sileşte
Pocăinţa de-o vesteşte,
Şi pre toţi vrea să-i spăsască
Şi cu apă să-i stropească,
Să-i boteze în triinţă
Şi în dreapta cea credinţă.
Iară cînd sosi Hristos,
Iordanul că s-a întors,
Înapoi fugind cu pripă,
Iar prorocul sta cu frică.
Hristos îl cheamă la sine:
– Vină, Ioane, la mine!
Prorocul feleluia
Şi către Hristos zicea:
– Eu vreau botez de la tine,
Iar tu vii acum la mine?!
Eu tare mă spăimîntez
Cum pre tini să te botez,
Că eu-s iarbă şi ţărînă
Şi-mi tremură a mea mînă!
Tu eşti foc şi mistuieşti,
Chiar şi munţii îi topeşti!
De creştetu-ţi de m-oi atinge,
Eu m-oi şi arde m-oi frige!
Hristos lui Ioan grăi:
– Vină, nu te îndoi!
Atunci prorocul viind
Şi de frică tremurînd,
Inima îşi strîngea tare,
Asuda cumplit şi mare,
Asuda şi tot ofta
Şi cu frică boteza,
Cerurile se deschidea,
Glas din ele s-auzea,
Lui Hristos aşa grăia:
– Tu eşti fiul meu iubit,
În care bine-am voit!
Duhul sînt mărturiseşte
Şi cuvîntul întăreşte.
Mare-i praznicul trecut,
În care tu te-ai născut!
Acesta-i mai luminat
În care te-ai botezat
Şi pre noi că ne-ai spălat
De strămoşescul păcat![4]

E de observat încă şi aceea că icoanele, fiind mari, nu le duce numai cîte un singur ins, ci totdeauna cîte doi, respective cîte două, căci în acele locuri, unde este datina ca şi fetele să ia parte la procesiune, acestea nu duc alt nimic, fără numai icoane.

După ce au ajuns la starea locului, procesiunea se postează de o parte şi de alta împrejurul mesei şi a vaselor cu apă, formînd un semicerc mare, preotul şi cîntăreţii înaintea mesei pe care se află crucea ce a depus-o preotul, de-a dreapta şi de-a stînga acesteia cîte unul sau două sfeşnice cu lumini aprinse, apoi evanghelia, precum şi celelalte cărţi din cari au să se cetească rugăciunile prescrise, iar înapoia preotului şi împrejurul procesiunii întreg poporul adunat.

Imediat după ce au ajuns şi s-a aşezat fiecare la locul său, preotul începe a ceti rugăciunile sfinţirii, iar cînd ajunge la momentele cele mai însemnate, adecă cînd începe a ceti evanghelia, cînd pomeneşte pe capul bisericei şi al ţării, şi anume pe episcopul sau mitropolitul, pe regele sau împăratul, atunci, dîndu-se un semn, se slobod mai multe sacaluşuri sau se puşcă din pistoale ori din puşti, de se răsună toată împrejurimea.

Însă dacă se găseşte vreo femeie mehenche, care, cînd se împuşcă, să-şi strîngă mînile între genunchi, atunci crede poporul că puştile nu vuiesc tare sau chiar nu iau foc defel.[5]

După ce a sfîrşit preotul de sfinţit apa şi anume după ce a vîrît crucea de trei ori în apă şi tot de atîtea ori a cîntat troparul „În Iordan botezîndu-te Tu Doamne"... şi dă să pornească de lîngă vasele cu apa cea sfinţită, partea cea mai mare de popor năvăleşte cu o ne mai spusă grabă asupra vaselor, voind care de care să ia mai întîi dintr-însele apă sfinţită în cofe, cofiţe şi sticle, pe cari le-au adus anume spre acest scop de acasă şi în cari se află de regulă cîte mai multe rămurele de busuioc.

Şi năvala şi îndesuiala aceasta e de multe ori aşa de mare că dacă n-ar fi alţi oameni anume puşi ca să ţie ordine şi să mai oprească poporul, nu o dată s-ar putea întîmpla cine ştie ce nenorociri. Aşa însă, nu se întîmplă de regulă nimic alta fără numai că unii sînt ghiontiţi în dreapta şi în stînga, iar altora li se sparg şipurile şi în loc ca să se întoarcă cu apă sfinţită acasă, se întorc cu mînile goale.

Întrebînd mai de multe ori şi pe mai mulţi inşi, care e adevărata cauză că se îmbulzesc aşa de tare şi fiecare voieşte să ia mai întîi de această apă sfinţită, mi s-a răspuns că aşa au apucat din bătrîni şi că aşa e bine, căci cel ce apucă a lua mai întîi agheasmă de aceasta, acela e mai lumeţ, adecă mai de lume[6],iar agheasma ce se ia mai întîi e cu mult mai folositoare decît ceea ce se ia mai pe urmă.[7]

Din cauza acestei îmbulzeli şi ca să nu se întîmple oareşicare nenorocire, o seamă de preoţi din Bucovina au întrodus în timpul din urmă prin comunele lor datina că toţi cei ce vin cu vase ca să ia apă sfinţită se înşiră în două şire faţă în faţă unul de altul, în forma unei cruci, puind fiecare vasul său plin cu apă lîngă sine şi, după ce a sfîrşit preotul de sfinţit apa ia o cofă din apa cea sfinţită şi toarnă în vasul fiecăruia cam cîte un pătrar de litru, şi abia după ce a făcut-o şi aceasta se întoarce cu procesiunea spre biserică.

Iar întoarcerea se face în aceeaşi ordine ca şi cînd s-au dus spre locul de sfinţire, adecă procesiunea înainte, preotul şi cantorii după dînsa, iar toţi ceilalţi inşi în urmă.

Însă de astă dată preotul nu merge numai cu crucea în mîna dreaptă, cum a venit, ci crucea o ţine în mîna stîngă iar în mîna dreaptă ţine un struţ de busuioc pe care îl vîră din cînd în cînd într-o cofiţă cu apă sfinţită ce o duce un om în urma sa şi cu care stropeşte necontenit în dreapta şi în stînga precum şi pe toţi cei ce se apropie de dînsul ca să-i sărute crucea din mînă. Şi dacă se întîmplă să treacă pe lîngă vreun institut cultural sau pe lîngă un alt institut public, procesiunea se opreşte locului, preotul întră înăuntru şi abia după ce le-a stropit şi pe acestea pleacă mai departe, pînă ce ajunge la biserică.

După ce a ajuns la biserică şi-a stropit-o şi pe aceasta, întră în altar, face încheierea, şi apoi, împărţind nafură tuturor celor de faţă, se întoarce fiecare pe acasă.

Astfel se face sfinţirea cea mare a apei sau Iordanul!

Şi tot cam aşa se făcea ea şi în vechime. Căci iată ce scrie în privinţa aceasta arhidiaconul Paul de Alepo, care a însoţit pe Macarie, Arhiepiscopul său, Patriarhul de Antiohia, ce a călătorit prin Moldova şi Valahia între anii 1652-1660: „Mulţimea şi bucuria gloatelor în Ţara Românească la Bobotează întrece tot ce se petrece la curţile celor mai mari principi ai creştinătăţii, judecînd după tot ce am auzit şi am văzut.

Seara (acum la prînz ori pe la namiaz), după rugăciunea asupra apei, clericii îşi umplu ulcioarele şi căldăruşile dintr-însa şi, îmbrăcîndu-se în (φελονια), iau crucile în mîni şi merg mai întăi la palatul beiului, pe care îl stropesc fiecare la rîndul său şi deosebit, şi primesc de la el cîte un frumos present; apoi merg la mitropolitul local şi de acolo pe la casele tuturor miniştrilor şi ale cetăţenilor mai avuţi...

În sfîrşit noi ieşirăm afară din biserică, pentru ca Patriarhul să afunde crucea în rîu. Procesiunea o formau dintâi stegarii doi cîte doi, cu însemnele *(ensings)* şi steagurile lor cu cruci în vîrf, apoi cei cu torţe *(torch bearers),* apoi preoţii doi cîte doi, în sfîrşit Patriarhul cu Mitropolitul. Cînd Patriarhul cu crucea în mînă ajunse la malurile rîului, el găsi apa îngheţată, căci dimineaţa era rece de crăpau pietrele. Mai înainte se obicinuia de a face rugăciune asupra apii în mijlocul curţii; dar beiul, fiind bătrîn şi frigul prea riguros, astă dată rugăciunea se făcuse în interiorul palatului.

Acum oamenii sparseră gheaţa şi Patriarhul afundă crucea în apă de trei ori, în care timp se cîntă un imn. După aceea mulţimea îşi umplu ulcioarele din rîu, iar preoţii cufundară un mare număr de copii, dintre cari vreo cîţiva au îngheţat; pe noi ne durea la auzul ţipetelor copiilor, suferind din cauza gheţii şi a frigului... Cînd beiul sărută crucea, se dete semn trupelor şi ele descărcară toate muschetele lor, de bubuia prin aer şi noi ne temeam să nu cadă peste noi biserica; urechile noastre asurziseră de tot. De aci Patriarhul stropi pe boierii cei de faţă. Să-i fi văzut ca nişte flori de primăvară în strălucitele lor haine şi înveliţi în blane, ceea ce se consideră ca un indispensabil semn de bogăţie... Cată să observăm că toţi boierii munteni cei mari sînt peste măsură religioşi."[8]

„Iar logofătul Gheorgachi, care a scris pe la 1762 în Iaşi o condică, după cum îi zice însuşi, despre obiceiurile vechi şi nouă ale prea înălţaţilor domni, istoriseşte şi el cum mitropolitul, episcopii cu tot clirosul împreună cu domnul, doamna, domniţele şi toată boierimea mergeau la rîu unde se făcea ruga asupra apei; «ori se făcea Iordanul şi în divanul Curţii dinăuntru sau pentru împotrivirea vremii, sau pentru gingăşia gerului şi mai mult ca să privească doamna cu giupânesele pe ferestre, neputînd ca să iasă la divan pentru vreo pricină».“[9]

Cele mai multe din obiceiurile acestea, după cum am văzut mai sus, precum şi în capitolul intitulat *Botezul,* se păstrează şi astăzi, adecă „mergerea în ajunul Bobotezei a Mitropolitului ori a preoţilor cu botezul la domni, procesiunea la rîu, sfinţirea apei, botezarea credincioşilor, afară poate de zgomotul cel mare ce se făcea la curte şi «obiceiul ce avea domnul de a cinsti pe vizitatorii săi cu vutcă, cofeturi, cafea».[10]

Obiceiurile descrise pînă aici, practicându-se la oraş, pot fi mai cu înlesnire cunoscute, dar nimic n-am văzut scris despre obiceiurile ţăranului la această sărbătoare, şi cu atît mai mult acestea ar fi trebuit culese, date la lumină şi studiate, cu cît obiceiurile pe cari ţăranul le-a moştenit şi cari le practică au pentru el o însemnătate deosebită, o legătură mai intimă cu persoana sa. Pentru el credinţele, tradiţiile, datinele, sînt singurul izvor de trai sufletesc care-l înalţă, îl întăreşte, îi dă viaţă. Mintea lui se răsfaţă oprindu-se la ele, inima i se îndestulează împlinindu-le. Acesta e cel mai scump tezaur moştenit şi, la rîndul lui, îl lasă moştenire fiilor săi. Totuşi, timpul şi cultura sînt doi

factori cari mereu schimbă sau distrug aceste obiceiuri, şi un popor, fără să simtă, după multe generaţii, se trezeşte că a adoptat obiceiuri nouă şi a pierdut din cele ce a avut, şi aceasta e cu atît mai păgubitor cu cît cunoştinţa lor deplină e mai trebuincioasă oricărui istoric, antropolog, etnograf.

Trăind pe marginea Orientului, poporul nostru este cam fatalist, superstiţios. El practică, pe lîngă cîteva obiceiuri introduse prin biserică, o mulţime altele.

Se poate crede că obiceiurile introduse prin ritualul bisericesc au soarta de a fi mai stabile. Sfinţirea apei, botezarea credincioşilor, cufundarea crucilor în apă se vor continua cît timp va exista acelaşi ritual. Poporul însă schimbă mai totdeauna sensul unora din prescripţiunile rituale, şi de aici o mulţime de alte obiceiuri şi credinţe în legătură mai apropiată ori mai depărtată cu cele prescrise de biserică."[11]

Aşa, în multe părţi, şi mai ales în Moldova, este datină ca, atît cînd se duc cît şi cînd se întorc de la sfinţirea apei, mai mulţi feciori cu cordele la pălării şi gătiţi frumoşi, ca fetele, să alerge călări în sus şi în jos.

Deci, dacă o fată vede printre flăcăii aceştia mai întîi şi întîi pe unul călare pe un cal alb, e semn că se va mărita în cîşlegile acelea sau în anul acela; iar de nu vede cal alb, atunci numără flăcăii şi, de-s cu soţ, tot e bine, iar de nu-s cu soţ, trebuie să mai aştepte.[12]

Afară de aceasta, mai există încă alte datine şi credinţe, cari sînt strîns legate de sfinţirea apei de la Bobotează şi cari merită a fi înşirate aici.

Aşa, se crede că la Bobotează, cînd moaie preotul crucea în apă, toţi dracii ies din ape şi rătăcesc pe cîmp pînă ce trece sfinţirea apelor. Şi nimeni nu-i vede, afară de lupi, cari se iau după dînşii şi, unde-i ajung acolo le şi varsă maţele.[13]

Din cauza aceasta apoi, românii din unele părţi ale Bucovinei zic că nu e bine să se lase în ziua de Bobotează cămăşi şi mai ales rufe întinse pe gard, căci se crede că, atunci cînd se împuşcă în decursul sfinţirii din puşti precum şi cînd strigă oamenii după sfinţirea apei *chiralesam,* atunci Ucigă-l-Crucea fuge şi se ascunde sub dînsele.[14]

Din ziua de Bobotează, sau mai bine zis din momentul cînd au sfinţit preoţii apa, toate apele, atît cele curgătoare cît şi cele stătătoare, atît izvoarele cît şi fîntînele, rămîn sfinţite, după unii în decurs de două săptămîni, iar după alţii chiar şase săptămîni.[15]

Deci ori din ce apă curgătoare vei lua apă în ziua de Bobotează, o poţi folosi peste tot anul ca şi agheasma, căci în această zi toate apele sînt sfinţite.[16]

Din cauza aceasta, apoi româncele, în tot răstimpul acesta, nu spală rufe, cămăşi, torturi, precum şi alte obiecte, şi mai ales în apele curgătoare, crezînd şi susţinînd că e păcat de spălat, fiindcă toate apele-s sfinţite. Iar dacă trebuie numaidecît să se spele, atunci să nu se facă aceasta niciodată înainte de răsăritul soarelui.[17]

În unele părţi din Bucovina, Moldova, Muntenia şi Transilvania, cînd se face sfinţirea apei la fluvii, nemijlocit după ce s-a sfîrşit sfinţirea, o seamă de români au datină de a se arunca şi a se scălda în produh, crezînd că tot anul vor fi sănătoşi, şi în caz să aibă friguri, scapă de dînsele.[18]

Românii, sau mai bine zis armânii din Macedonia, precum şi cei din Albania de nord, îndătinează cu vreo cîteva zile înainte de Bobotează de a

săpa în sat o groapă mare, în care trebuie să se arunce crucea de la Bobotează. Sosind ajunul Bobotezei, mai mulţi tineri pîndesc lîngă groapă şi, spre a rezista frigului, beau mereu rachiu. Iar cînd crucea se azvîrle în groapa plină cu apă, sar şi ei de prind crucea şi după ce o apucă, strigă cu toţii: „En i Iordani" (=la Iordan) şi „ti mulţi ani!" În curgerea zilei de Bobotează, se duc apoi acei tineri cu crucea prinsă din groapă la familii cari după ce sărută crucea, dau tinerilor bacşişuri. Aceşti tineri în ziua de Bobotează se îmbracă ca în ziua de Sf. Vasile, dar cu ocaziunea aceasta se numesc liguciari, iar nu suruvari.[19]

Cine-şi vîră puşca la Bobotează în apă, cînd preotul a făcut agheasma, cînd va merge la vînătoare se crede că va trage mult vînat la dînsa.[20]

Mai departe crede poporul că, dacă-şi pîrleşte cineva părul capului cu triţă[21], apoi nu se va speria de lupi. Iar dacă s-a speriat cineva de vreun lup, atunci e bine să se afume cu putregai de richită.[22]

Dacă arde vreo casă şi e pericol ca să se lăţească focul, atunci e bine a se încunjura casele vecine cu triţă şi aşa vor fi ele scutite de foc.[23]

Atît în Bucovina cît şi în celelalte ţări locuite de români, mai ales însă în Transilvania şi Banat, este datină că, în decursul sfinţirii apei la Bobotează prin preoţi, se scot toate vitele afară din staule (grajduri, poeţi) spre a se aerisi şi împărtăşi şi ele prin aer de botez.[24]

Iar după ce s-a sfîrşit sfinţirea apei, fiecarele, cum se întoarce de la biserică, respective de pe locul unde s-a săvîrşit sfinţirea, cu apă sfinţită acasă, stropeşte cu puţină apă de aceasta toate vitele şi nutreţul lor, apoi bea fiecare căsaş cîte oleacă pe nemîncate (înainte de mîncare), anume ca să se curăţească şi să se sfinţească, iar restul îl păstrează peste tot anul într-un şipuşor, căci apa sfinţită în ziua de Bobotează nicicînd nu se strică şi, afară de aceasta, e lecuitoare şi tămăduitoare de orişice boală.[25]

Ba, ce este încă şi mai mult, apa aceasta nu numai că are o putere foarte mare, vindecătoare, ci printr-însa, după credinţa românilor din Bucovina, Moldova şi Muntenia, se pot boteza chiar şi moroii sau muronii, după cum îi numesc bănăţenii, adecă copiii cari au murit nebotezaţi.

Drept aceea, mamele, cari au avut nenorocirea să piardă vreun copil, să-l nască mort, sau cărora le-au murit copiii mai înainte de a fi fost încreştinaţi, acele mame, zic, pentru a încunjura ca după al şaptelea an să se facă copiii lor moroi, trebuie, după cum spun româncele din Moldova, să care cu gura şapte ani de-a rîndul în ziua de Bobotează agheasmă mare şi să stropească cu ea mormintele lor.[26]

Deci cine are copil pierdut sau mort nebotezat ia agheasmă de la şapte biserici, în şapte şipuşoare, şi le toarnă pe morminte şi le mai dă şi o bucăţică de pînză ca de trei coţi drept crişmă; şi astfel se socoteşte copilul botezat.[27]

Româncele din Bucovina, după cum mi s-a spus, tot în ziua de Bobotează iau agheasmă de cea mare, care se face la Iordan, şi ducînd-o într-un păhărel sau şi în alt vas, o toarnă în cruciş peste mormintele unde ştiu că se află copiii lor îngropaţi, sau toarnă agheasmă de aceasta pe sicriul moroiului prin o borticică anume făcută, şi de cîte ori toarnă, de atîtea ori rostesc formula botezului, adecă: „Botează-se robul lui Dumnezeu Ion (de este băiat), Maria (de este copilă), în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sf. Duh, amin!" Iar numele,

ce s-a dat copilului mort la cea dintîi turnare a agheasmei, trebuie să se repeţească în toţi şapte anii.

Prin această procedură, repeţită în fiecare an în ziua de Bobotează, după cum afirmă românii din Bucovina, moroiul e deplin botezat şi mai mult nu rămîne moroi, ci cutare copil, şi locul unde e îngropat nu căşunează nimărui nici o nenorocire, nici o daună.

Atît oamenii cît şi vitele cari trec pe acolo sînt lăsaţi în pace, căci moroiul, botezat fiind, nu se mai scoală din mormîntul său, nu mai iese afară, ci rămîne acolo pentru totdeauna, ca şi oricare alt mort de rînd.[28]

Am amintit mai sus cum că apa sfinţită la Bobotează sau agheasma mare nu se strică nicicînd şi e lecuitoare şi tămăduitoare.

Despre aceasta e convins nu numai poporul român de pretutindenea, ci şi preoţii şi învăţătorii săi.

Cum că apa de la Botez sau Bobotează e lecuitoare şi tămăduitoare, aceasta se află scris şi în cărţile bisericeşti, dar cum că ea nu se strică nu e nicăieri însemnat în aceste cărţi. Cel dintîi care vorbeşte despre cauza nestricării acestei ape este istoricul Sulzer. Iată ce scrie el în privinţa aceasta:

„Eu vreau să mă ocup numai cu întrebarea psihicală: de unde vine cum că apa sfinţită în ziua aceasta (la Botez) nu se strică la creştinii bisericei orientale? Despre fenomenele acestei cauze nu mă pot îndoi; despre aceasta sînt asigurat din partea medicului principelui din Ţara Românească, care, pe lîngă toată învăţătura sa fizicală, nu vede în apa aceasta altceva decît un ce supranatural, o deplină operă de minune. Eu l-am îndrumat la principiile fundamentale de învăţătură naturală ale englezului Benjamin Martin, unde poate afla însemnate cauzele acestui fenomen şi totodată poate vedea, cum că şi afară de biserica grecească, încă şi la ereticii englezi o apă luată pe timpul solstiţiului de iarnă, după care cade în scurt Botezul, şi bine scutită de intrarea aerului şi a găvătului (Ungeziefer), rămîne cu totul asigurată de stricăciune."[29]

„Din această spunere a lui Sulzer ne convingem cum că apa sfinţită la Botez sau Bobotează se crede pretutindenea, pînă chiar şi la românii din România, că nu se strică şi cum că această credinţă este foarte veche, fiindcă şi medicul principelui din România, pe la anul 1781, cînd a scris Sulzer, s-a fost convins despre aceasta."

Dar argumentul lui Sulzer în privinţa cauzei pentru ce nu se strică apa sfinţită la Botez nu poate fi adevărat.

Iată ce spune în privinţa aceasta Sim. Mangiuca:

„Argumentul lui Sulzer în privinţa cauzei pentru ce nu se strică apa de la botez sînţită nu poate fi adevărat, căci eu, de vreo 15 ani, de cînd am început a culege sărbătorile (necreştine), datinele şi credinţele poporului român, fiindcă m-am convins de însemnătatea lor mitologică, astronomică şi calendarică, şi am cunoscut adeverinţiele ce cuprinde în sine pentru istoria culturei în genere şi pentru originele noastre române în specie, din multe contraverse cu preoţii şi învăţătorii români, m-am convins cum că apa de la botez sînţită nu se păstrează de români în vase (olbe, iţie) ermetice închise, ca să nu poată intra aerul la apă, ci chiar cea mai mare parte din popor lapedă astupuşul de la flaşcă şi pune în gura flaschei un fir de bosuioc (lat. Basilicum occynum), alţii apoi neavînd astupuşe, pun flaschele cu apa sînţită de la botez pe un

orman (dolap), chiar şi neastupate, încît nu numai aerul, ci formal şi pulberele din casă intră în flaşcă şi în apă, şi totuşi apa de la botez sînţită nu se strică, despre care fenomen şi sub aceste împrejurări m-am convins şi eu. Nici obiecţiunea cum că la botez este gerul cel mai mare şi, prin ger nimicindu-se părţile putrezitoare ale apei, prin aceea devine apa ca şi destilată şi pentru aceea nu se strică, nu este adevărată, căci de multe ori este la botez aşa de cald, cît nu-şi poate ţinea omul căputul de iarnă îmbrăcat, şi totuşi s-a constatat că nici atunci nu se strică apa de la botez sînţită. Cauza pentru ce nu se strică apa la botez sînţită, – încheie Sim. Mangiuca, – este un proces metafizic şi fiziologic – psihologic."[30]

NOTE

1. Agheasma de la Bobotează se cheamă în specie *aghiasmos megas* = agheasmă mare – Vezi despre aceasta şi Du Cange, *Glos. graec.* ad. voc.; Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882*, p. 45: „Poporul român numeşte apa sfinţită de la botez agheasmă şi iasmă."
2. *Gazeta poporului*, an. III, Timişoara, 1887, nr. 2, p. 4.
3. *Lumina pentru toţi*, an. VII, Buc., 1892, p. 602-603.
4. I.G. Sbiera, *Colinde, cîntece*, etc., p. 78-79.
5. El. Sevastos, *Sărbătorile poporului*, publ. în *ziar. cit.*, p. 148-149; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 56: „Cînd preotul zice «În Iordan botezîndu-te Tu Doamne»... flăcăii slobod împuşcături de pistol; dacă însă se găseşte vreo mehenghe de femeie, ca în acel timp să-şi strîngă mînele între genunchi, atunci puştele nu huiesc deloc, ori chiar nici măcar nu iau foc defel."
6. Com. de dl. Ionică al lui Iordachi Isac, agricultor în Mahala.
7. Cred. rom. din Şomcuta Mare în Ungaria, com. de dl. Elia Pop, învăţător; Cred. rom. din Bogza, jud. Rîmnicul Sărat, în Muntenia, vezi B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. I, p. 504: „Între obiceiele de la Bobotează este şi luatul de la biserică a aiasmei, precum şi aiesmuitul vaselor. Cu cît apucă cineva aiasmă mai înainte, cu atîta este mai bine. De aci apoi să vezi înghesuială."
8. B. P. Hasdeu, *Arhiva ist. a României*, t. I, p. 92-93.
9. M. Kogălniceanu, *Letop.*, t. II.
10. *Ibidem*, t. II, p. 317.
11. Dumitru Stănescu, *Obiceiuri la Bobotează*, publ. în *ziar. cit.*, p.349-350.
12. El. Sevastos, *Sărbătorile pop.*, publ. în *ziar cit.*, p. 149; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 56.
13 P. Ispirescu, *Basme, snoave şi glume*, Craiova, 1893, p. 43.
14. Dat. şi cred. rom. din Mahala, com. de dl. Ionică al lui Iordachi Isac; a celor din Pătrăuţi pe Siret, com. de G. Piţul: „În ziua de Bobotează, cînd împuşcă cu sacaluşurile, oamenii nu lasă straie afară, zicînd că cu fumul acela vine diavolul şi se opreşte acolo unde sînt straie afară."; a celor din Udeşti, dict. de Nic. Cioban şi com. de Gavr. Rotariu: „În ziua de Bobotează au oamenii datină că nu lasă straie pe afară, crezînd că, cînd se împuşcă din sacaluşe la Iordan, fuge diavolul şi se ascunde pe la acele case unde sînt straie şi aşternuturi pe afară."
15. În Bucovina şi în Făgăraş, com. Copăcel. Vezi B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. II, p. 1274: „Din ziua de Bobotează şase săptămîni toate apele sînt curate şi sfinte, chiar şi în vîrful munţilor."
16. Cred. rom. din Şomcuta Mare, com. de dl. El. Pop.
17. Dim. Dan, *Credinţe pop. bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. IV, nr. 30.
18. B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. II, p. 1274, Făgăraş, com. Copăcel: „Poporul crede că cine s-o arunca în apă în ziua de Bobotează şi se va scălda, de-i hi beteag de orice boală, de

şoldină, friguri şi altele, te tămăduieşti... Se aruncă atunci în apă şi oamenii sănătoşi, crezînd că peste an nu vor hi betegi."; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 56: „Cînd preotul dă crucea de gheaţă pe apă, e bine ca cineva să se arunce în apă şi s-o scoată; asemenea cred că e bine de scăldat în locul de unde s-a tăiat gheaţa pentru cruce, pentru tămăduirea tuturor boalelor (asemenea în Vinerea mare dinaintea Paştilor)."

19. I. Neniţescu, *op. cit.*, p. 529.
20. M. Lupescu, *Superstiţii*, publ. în *Şezătoarea*, an. I, Fălticeni, p. 18; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 56.
21. Triţă = lumină de Iordan sau Bobotează.
22. Dim. Dan, *Credinţe pop. bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. IV, nr. 30.
23. *Ibidem*, nr. 67.
24. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882 şi 1883;* din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: „În decursul cît botează preoţii la rîu vitele stau pe afară."
25. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882 şi 1883;* cred. rom. din Şomcuta Mare, com. de dl. El. Pop: „Apa sfinţită în ziua de Bobotează, crede poporul că e cu mult mai sfîntă şi mai folositoare la boale decît ceea ce se face la Rosale"; din mss. d-lui I. Pop-Reteganul, dat. şi cred. rom. din Munţii Apuseni ai Transilvaniei: „În ziua de Bobotează iese preotul cu tot poporul adunat la biserică, de sfinţeşte apa la o vale. După sfinţire, fiecare îşi ia cîte un văsuţ de apă sfinţită şi o duce acasă, de stropeşte din ea vitele şi nutreţul lor, bea fiecare oleacă din ea pe nemîncate, iar cealaltă apă o păstrează de leac peste anul întreg, că apa de la Bobotează nu se strică."; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 55: „În ziua de Bobotează se face agheasmă mare, care e bună pentru tămăduit toate boalele; cu această apă sfinţită se împărtăşesc oamenii cari nu-s vrednici de a lua sf. taine."; El. Sevastos, *Sărbătorile pop.*, publ. în *ziar. cit.*, p. 149: „Agheasma din ziua de Bobotează se strînge numai în biserică şi se împărtăşesc cu ea oamenii, cari nu-s vrednici de sf. taină, că dă, omu-i păcătos şi în casa lui nu se cade să ţie agheasmă mare, că unde cade o picătură arde pămîntul. Cu toate acestea, este ştiut că celelalte praznice îs cîte opt zile, Crăciunul, Sînta Maria, Ovedenia, Ispasul, se odovoieşte praznicul, se face slujba din nou. La Bobotează însă praznicul îi de zece zile, încît numai în acest timp oamenii îs slobozi să ţie în casă agheasmă mare ca să bea şi să se spele, că orice boală şi durere are omul, spălîndu-se cu agheasmă mare, de toate se mîntuie şi se tămăduieşte, numai credinţă să aibă." – Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densuşianu, com. Zănoaga, pl. Cîmpu-Romanaţi: „Poporul are obiceiul de a boteza vitele la Bobotează cu apă sfinţită."; com. Cringeni, jud. Teleorman: „La noi este obiceiul ca să se stropească vitele din grajduri cu apă sfinţită numai la Bobotează."; com. Ciurari, jud. Teleorman: „Este obiceiul ca în ziua de Bobotează să se stropească vitele din curtea omului cu apă sfinţită."; D. Stănescu, *Obiceiuri la Bobotează*, publ. în *ziar cit.*, p. 354: „Apa sfinţită la Bobotează se numeşte iasmă mare (iasma = ἁγίασμα, biser. lucru sfinţit). Iasma se păstrează mult timp în vase şi se zice că are proprietatea a nu se strica cum se strică celelalte ape."; W. Schmidt, *op. cit.*, p. 5-6: „Apa de la Bobotează, adusă chiar din mai multe parohii, se păstrează cu îngrijire în şipuri, nu se împute niciodată şi se întrebuinţează ca un mijloc vindecător contra multor rane... Şi seara cînd vine preotul cu apă sfinţită spre stropirea animalelor însemnează a avea noroc la ele."
26. S. Fl. Marian, *Moroii*, publ. în *Albina Carpaţilor*, an. III, Sibiu, 1878 – 79, p. 87.
27. El. Sevastos, *Sărbătorile pop.*, publ. în *ziar cit.*, p. 149; B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. I, p. 503: „Femeile toarnă agheasmă pe mormintele răposaţilor, ba şi pe mormintele copiilor născuţi morţi, cu credinţă că prin aceasta îi botează şi le pun şi numele Ion (Tutova, com. Iepureni)."
28. S. Fl. Marian, *Moroii, op. cit.*, p. 87.
29. *Geschichte des transalpinischen Daciens*, Wien, 1781, t. II, p. 295.
30. *Calend. pe an. 1882*, p. 45 şi urm.

VI. ARDEASCA

În unele părţi ale Bucovinei, precum bunăoară în oraşul Siret, era mai înainte datină, după cum mi s-a spus, ca tineretul, feciori şi fete, să ia nemijlocit, după ce s-a sfinţit apa la Iordan, cîte un tăciune aprins din focul ce a fost făcut pentru aprinderea săcaluşelor şi să se întoarcă cu tăciunii aceştia în mînă de la sfinţirea apei, dimpreună cu procesiunea, pînă ce ajungea aceasta la biserică. De aici se duceau apoi cu toţii undeva într-un loc mai deschis, bunăoară pe un tăpşan, şi acolo, punînd iarăşi tăciunii la un loc şi mai punînd încă paie şi frunze uscate peste dînşii, făceau un foc mare. După aceasta, încunjurîndu-l din toate părţile, prindeau a juca în jurul lui. Iar cînd focul prindea a se potoli, atunci începea care dincotro a sări peste dînsul.

Facerea focului acestuia, precum şi jocul dimprejurul lui se numeau cu un termin tehnic poporal Ardească.

Datina aceasta de a face foc de paie şi frunze uscate în ziua de Bobotează şi a juca împrejurul lui, după cît ştiu eu, nu mai există în timpul de faţă nicăieri în Bucovina. Numele ei însă şi jocul s-au mai păstrat încă şi acuma în unele părţi.

Aşa românii din Liuzi sau Liuzi-Homora, districtul Gura Humorului, spun că Aredeasca este un joc, la care se prind flăcăii şi fetele de mîni şi se învîrtesc, iar după aceasta fiecare fecior ia cîte o fată şi o joacă.[1]

Însemnătatea acestei datine încă s-a uitat, căci unii români la cari s-a mai păstrat numirea ei o deduc de la verbul a arde şi subst. iască, adică ard'iască, ca şi cînd ar fi vorba despre arderea unei bucăţele de iască, şi nu a unui foc mare. Alţii, din contră, precum bunăoară cei din Fundu Moldovei, districtul Cîmpulungului o confundă cu jocul Ardeleneasca sau Ardeleanca.

În fine, trebuie să mai amintesc încă şi aceea că Ardeasca, deşi nu sub acest nume, să află şi la românii din Munţii Apuseni în Transilvania.

Iată ce scrie în privinţa aceasta dl. I. Pop-Reteganul:

„La Apă-botează mai toţi românii aprind paie sau frunze uscate şi fac pară mare şi, după ce se mai miceşte para, sar peste ea şi zic că nu-i mîrcă[2] purecii noaptea."[3]

Afară de focul, despre care am vorbit pînă aici, este datină în unele părţi ale Bucovinei de a se face cu tăciuni de la Iordan încă şi un alt foc, şi anume prin pomete. Iar acest foc din urmă se face de aceea ca, afumîndu-se pomii cu fumul ce iese dintr-însul să fie mai roditori.[4]

Ce se atinge de tăciunii rămaşi de la focul pentru săcăluşuri, trebuie să mai amintesc încă şi aceea, că ei nu se întrebuinţează numai spre facerea focurilor descrise mai sus, ci şi pentru alte scopuri.

Aşa, unii români din Bucovina, luîndu-i şi aducîndu-i acasă, afumă casele şi grajdurile cu dînşii; fac cruce în grindariul casei, pe la ferestre şi prin grajduri, zicînd că aceşti tăciuni sînt de tot sfinţiţi şi curaţi, şi ca atari apărători în contra tuturor răutăţilor şi mai ales în contra spiritelor celor necurate.[5]

Alţii afumă pînea cu dînşii, anume ca acesteia să-i meargă bine şi să nu facă tăciune.[6]

Şi iarăşi alţii îi întrebuinţează în contra frasului[7] sau a ceasului rău[8] şi în contra spaimei copiilor[9]. Cînd se înspăimîntă sau se sperie vreun copil, atunci se pun tăciuni de aceştia într-o sticlă cu apă şi, după ce stau oleacă, se dă copilului înspăimîntat apă de aceasta să bea, şi aşa îi trece spaima.[10]

Tot aşa se zice că este bine de afumat cei speriaţi şi cu bucăţelele cele de lemn, ce ies din dopurile cu cari au fost săcăluşurile încărcate. Din care cauză apoi femeile le strîng şi le păstrează peste tot anul.[11]

În fine, unii oameni iau dopurile ce ies din săcăluşuri, le păstrează peste tot anul şi, cînd le face cineva vreun rău, le ard şi cenuşa ce iese dintr-însele o aruncă apoi după cei ce le-au făcut rău, zicînd:

Să se ducă răul,
Cum se duce plumbul;
Să se frigă
Şi să fugă
De noi toţi duşmanii,
Cum a ars şi a zburat
Acest dop din sacaluş![12]

La Iordan se puşcă nu numai din săcăluşuri, ci adeseori şi din puşti. Deci cu hîrtia sau cîlţii, sau mai bine zis cu fuituiala cu care au fost puştile încărcate, şi cari ies mai totdeauna aprinse din puşti, se aprinde un fel de iască, care asemenea se întrebuinţează spre afumare cînd se sperie cineva.[13]

În fine, dacă încărcătura de puşcă de la Iordan Bobotează se aduce acasă aprinsă şi se încunjură casa cu dînsa, atunci casa e ferită de toate relele şi chiar de trăsnet.[14]

NOTE

1. Com. de Emilian Tăutul, stud. gimn.
2. Mîrcă, zic moţii în loc de mîncă sau mănîncă, după cum spun bucovinenii şi moldovenii.
3. Din mss. depus la Academia Română.
4. Dat. rom. din Ilişeşti, com. F. Doboş.
5. Dat. rom. din Carapciu pe Siret, com. de Toader Tovarniţchi, stud. gimn.
6. Dat. rom. din Buninţi, com. de Vesp. Corvin: „Cu tăciunii focului de la săcăluşul care se descarcă în ziua de Bobotează, afumă oamenii pînea, ca să-i meargă bine şi să nu facă tăciune."
7. Dat. rom. din Sînt-Ilie, com. de Eugeniu Cojocariu: „Românii strîng tăciunii de la sacaluşuri la Bobotează pentru boala de fras şi cred că-s de leac."
8. Dat. rom. din Stupca, com. de Onufr. Căilean.
9. Dat. rom. din Mihoveni, com. de Nic. Popenciuc: „Tăciunii pentru sacaluşul de la Bobotează sînt buni de spăriat, se aprind şi se afumă cel spăriat cu ei."; a celor din Ilişeşti, com. de Fil. Doboş: „Tăciunii de la sacalaşuri din ziua de Bobotează îi iau femeile, zicînd că sînt buni de spăriat. Cînd se sparie un băiat, îl afumă cu de aceşti tăciuni."
10. Dat. rom. din Frătăuţul Nou, com. de Vesp. Reuţ şi Iul. Sidor: „Oamenii întrebuinţează tăciunii rămaşi de la focul făcut pentru sacaluşuri contra spaimei copiilor, şi anume, îi sting în apă şi după aceea îi spală cu apă de aceasta."
11. Dat. rom. din Carapciu pe Siret, com. de T. Tovarniţchi.
12. Dat. rom. din Todireşti, com. de Nic. Rădăşan.
13. Dat. rom. din Stroieşti, com. de G. Bîrtoiu.
14. Cred. rom. din Mahala, com. de Ionică al lui Iordachi Isac.

IOAN BOTEZĂTORUL

I. IOAN BOTEZĂTORUL

Despre Sîntul Ioan Botezătorul, sau simplu Ioan Botezătorul şi Sîn-Ion, care se serbează totdeauna a doua zi după Bobotează, adecă la 7 ianuarie, există la românii din Bucovina următoarea legendă:

„Zice că Sf. Ioan Botezătorul a fost dintru început păstor de capre.

Şi de cum s-a născut şi pînă ce a crescut mare, el chip omenesc n-a văzut, pentru că n-a fost niciodată printre oameni, ci de cum s-a trezit a trăit numai cu caprele sale.

El se nutrea cu laptele ce-l mulgea de la capre şi se îmbrăca în straie pe cari şi le făcea din părul ce-l tundea de pe dînsele.

Şi deoarece el s-a trezit la capre şi n-a avut pe nimeni cine să-l înveţe, de aceea nici nu ştia a se ruga lui Dumnezeu ca alţi oameni.

În părţile acelea, unde-şi păştea el caprele, era un butuc, şi, cînd voia să se roage lui Dumnezeu, sărea o dată peste butuc şi zicea: «Asta ţie, Doamne!», apoi sărea a doua oară şi spunea: «Asta mie, Doamne!»

Şi tot aşa sărea el încolo şi încoace peste butucul acela, rostind cuvintele: «Asta ţie, Doamne!» şi «Asta mie, Doamne!», pînă ce ostenea.

Şi asta era toată rugăciunea lui. Atîta ştia, atîta făcea!

După ce a crescut mai mare, auzind nişte oameni de dînsul, au mers să-l vadă.

Şi oamenii aceia, după ce au sosit şi au stat mai mult timp de vorbă cu dînsul, îi spuse că creştinii au un locaş anumit şi fiecare creştin, care voieşte să se roage lui Dumnezeu, trebuie să cerceteze locaşul acela.

Auzind Ioan celea ce i le spuseră oamenii, s-a hotărît să călătorească şi el la locaşul acela, ca să ia şi el parte măcar o singură dată la slujba dumnezeiască şi să se închine şi el lui Dumnezeu, unde se închină, după cum i s-a spus, toţi ceilalţi creştini.

Pornindu-se la drum spre locaşul numit, a avut în calea sa să treacă peste un pârîu.

Ajungînd la pârîu, a trecut printr-însul ca pe uscat, fără ca să se ude la picioare.

Iar după ce a trecut pârîul acela, mai mergînd o bucată bună de loc, a ajuns într-un sat, unde se afla locaşul despre care i s-a spus.

Ajungînd şi apropiindu-se de uşa locaşului, vede, spre cea mai mare mirare a sa, o mulţime de oameni adunaţi, şi fiecare om cu cîte o legătură mare de paie în spate.

Însă legăturile sau sarcinele acelea, ce le-a văzut Ioan, nu erau sarcine de paie, după cum își închipuia și credea el, ci acelea erau păcatele fiecărui om.

Văzînd el aceasta și cugetînd că fiecare om, care vrea să între în locașul lui Dumnezeu, trebuie numaidecît să aibă o asemenea sarcină în spate, a mers la un om din sat și rugîndu-l să-i dea un braț de paie, și-a făcut și el o sarcină și a luat-o în spate. Dar ce a făcut n-a făcut bine, căci întorcîndu-se îndărăt și intrînd în biserică, preotul ce liturghisea, cum l-a văzut cu sarcina cea de paie în spate, a cugetat că vrea să-și bată joc de locașul lui Dumnezeu și de aceea l-a dat din biserică afară.

Sfîntul Ioan, după ce l-a dat preotul afară din biserică, s-a supărat pe dînsul, dar nu i-a zis nimic, ci s-a întors iarăși la caprele sale.

Ajungînd însă la pârîul peste care a trecut mai înainte ca pe uscat, acum n-a mai putut trece așa, ci s-a cufundat pînă în genuchi în apă și s-a udat pe picioare, și asta din pricină că a păcătuit.

Iar după ce a trecut acuma pârîul și a ajuns la caprele sale, cît a trăit nu s-a mai dus la biserică ca să se roage acolo, ci el s-a rugat și mai departe tot așa, cum s-a rugat și mai înainte și rugăciunea lui era și de astă dată cu mult mai plăcută și mai bine primită înaintea lui Dumnezeu decît a tuturor celorlalți oameni.

De aceea Dumnezeu l-a și ales pe dînsul ca să boteze pe fiul sau, adecă pe Domnul nostru Iisus Hristos.

Și cum a hotărît Dumnezeu, așa s-a și întîmplat.

Venind adecă Domnul nostru Iisus Hristos la Ioan și cerînd ca să fie botezat de dînsul, Ioan, dintru început, umilit și retras, cum era, n-a voit să-l boteze. Însă mai pe urmă, spuindu-i Iisus că așa e dorința și voința Tatălui ceresc, s-a supus și l-a botezat în rîul Iordanului. Și de atunci se numește el nu numai Ioan Botezătorul ci și nînașul Domnului, nînașul lui Iisus Hristos și nînașul lui Dumnezeu."[1]

După o legendă din Muntenia, comuna Dioști, plasa Cîmpu, județul Romanați, cînd a fost Sînt-Ioan băiețel mic, mama sa, de frica lui Irod împăratul, care voia să-l omoare, a fugit cu dînsul în pustietate și acolo, intrînd într-o peșteră, s-a deschis o piatră și l-a înghițit. Și din piatra aceea ieșea el pe furiș și se hrănea cu ierburi și cu miere sălbatică. Și așa a trăit el pînă ce a crescut mare. Iar după ce a crescut mare, el a fost acela care a adus botezul în lume și care a botezat pe Iisus Hristos.[2] Iar cînd a botezat Sf. Ioan pe Domnul nostru Is. Hristos, s-au întîmplat o mulțime de minuni.

Cea mai mare și mai însemnată minune însă e aceea, prin care s-a sfărîmat contractul ce l-a fost făcut Dracul cu Adam cînd a fost acesta alungat din rai și osîndit de Dumnezeu ca să lucre pămîntul și întru sudoarea feței sale să-și cîștige pînea de toate zilele.

Iată ce ne spune o legendă din Bucovina în privința acestui contract și a nimicirii sale:

„Zice că Adam, după ce a fost alungat din rai pentru călcarea poruncei ce i-a dat Dumnezeu, adecă ca să nu mănînce din pomul cunoștinței binelui și a răului, neavînd, ca mai înainte, cele trebuincioase pentru susținerea vieței sale, a căutat o bucățică de loc, care era mai frumoasă, și s-a pus dimpreună cu soția sa Eva ca s-o are și să samene puțină pîne pe dînsa. Mai pe scurt a voit să lucreze și să-și cîștige pînea de toate zilele, după cum îi spuse Dumnezeu.

Iată însă că nu mult după aceasta, umblînd Dracul, mînea-o-ar acolo unde a înserat, prin lume, ca să mai facă cîte o tonoasă de ale sale, și aflîndu-l pe Adam arînd, îi zice:

– Bun lucru, Adame!

– Mulțămesc d-tale, jupîne! – îi răspunse Adam, uitîndu- se lung la dînsul, neștiind cum și de unde a răsărit deodată ca din pămînt.

– Da ce!... te-ai apucat de arat! – zise Dracul mai departe.

– Apoi dă!... de ce să mă apuc și ce să fac?... trebuie să ar, că de n-oi ara, n-oi avea ce mînca...

– Așa-i!... ai dreptate!... de una numai mă mir: cum de te- ai apucat a lucra, fără ca să te interesezi mai întîi al cui e locul ce ai început a-l ara!... N-ai știut d-ta că locul acesta e al meu?

– Al d-tale?... Vezi, asta n-am știut-o, căci de-o știam nu mă apucam. Dar dacă-i așa treaba, apoi nu-i numaidecît să lucru aici, ci pot să-mi caut altă bucată de loc, căci, slavă Domnului, pămîntu-i destul de mare!

– Pămîntu-i mare, nu-i vorbă; dar ce folos, că nu numai bucățica aceasta e a mea, ci tot pămîntul, pentru că înainte de a fi cum este acum, eu l-am scos din fundul mării, și cine vrea să-l lucre acela trebuie să se înțeleagă mai întîi cu mine!... Altmintrelea nu se poate!

– Dacă-i așa, cum spui d-ta, atunci ce să fac eu?... încotro să mă duc și cu ce să mă hrănesc, ca să nu pier de foame?

– Asta-i treaba dumitale, nu e treaba mea!... fă ce știi!... Una însă ți-o spun verde și retezat, că de acum înainte să nu te mai văd nicăieri arînd, că de te vei mai încumeta a-mi strica pămîntul, cu mine vei avea de lucru, și atunci să nu te plîngi că nu ți-am spus!

Auzind Adam ceea ce îi spuse Ucigă-l-Bolohanii, a început a se tîngui, căci nu știa acum ce să înceapă și ce să facă... Încotro s-apuce și cu ce să se hrănească?... În rai, unde le avuse toate din gata, nu se mai putea întoarce, pentru că Dumnezeu pusese la poarta acestuia un înger cu sabie de foc și nu-l lăsa să intre înăuntru, iar Dracul, duce-s-ar pe pustii, nu-i da voie să lucre pămîntul.

Dracul, văzînd că Adam se află în cea mai mare încurcătură, că nu știe ce să facă și să direagă, îi zise că el îi va da voie să are o bucățică de loc, dacă în schimb pentru aceasta îi va da atît sufletul său cît și sufletele tuturor urmașilor săi.

Adam, la rîndul său, văzînd că nu e alt chip de scăpare și mîntuire, se învoi, numai să-l lase să lucre ca să aibă cu ce trăi.

Însă Dracul nu se mulțumi numai cu atît, ci voind ca să fie mai sigur, i-a spus să facă mai întîi contract cu dînsul și abia după aceea îl va lăsa să lucre.

Luă apoi vreo cîțiva pumni de țărînă, o frămîntă bine, făcu dintr-însa o cărămidă și cărămida aceea i-o dete apoi ca s-o iscălească.

Adam, ... ce era să facă?... își puse degetele pe cărămidă, și... contractul fu gata iscălit.

Dracul, cum a văzut că Adam a iscălit contractul, adecă că și-a pus degetele pe cărămidă, bucuria lui, deauna și luă cărămida, o arse bine în foc pînă ce se făcu tare ca piatra, se duse apoi cu dînsa pînă la apa Iordanului și, sosind acolo, o vîrî sub o stîncă din fundul apei, ca să n-o poată lua nimeni de-acolo, cugetînd că, dacă va ascunde astfel contractul, sufletul lui Adam e al său pe vecie.

Dar ce folos, că n-a fost să fie așa, după cum și-a închipuit Diavolul, căci cînd a botezat Sf. Ioan pe Is. Hristos în apa Iordanului, atunci s-a sfărîmat toată cărămida.

Dacă Domnul nostru Is. Hristos nu s-ar fi botezat de Ioan, atunci cărămida nu s-ar fi sfărîmat, adecă contractul cel iscălit de Adam nu s-ar fi stricat, și noi oamenii toți am fi acum ai Dracului. Însă Is. Hristos s-a botezat și contractul s-a stricat, și nu numai Adam, ci și noi cu toții am scăpat.

Și pe cînd se boteza Iisus zicea către Ioan să strige mai tare, căci cu cît striga el mai tare, cu atîta și cărămida se sfărma mai iute.

Însă Ioan se temea să strige prea tare, căci cu cît striga el mai tare, cu atîta mai multe bucăți de cărămidă ieșeau din apă și-l loveau, ca și cînd ar fi azvîrlit cineva anume cu niște pietre într-însul.

Iisus însă îi zicea să nu se teamă, ci să strige și mai tare.

Ioan l-a ascultat și a strigat, și cu cît mai vitejește striga și-l boteza pe Iisus, cu atîta și mai mult se sfărîma, astfel că, cînd a gătit de botezat, toată apa Iordanului s-a roșit de pulberea cărămizei care s-a sfărîmat.

Și așa s-a nimicit contractul prin care-și vînduse Adam sufletul său, precum și al urmașilor săi, Dracului!"[3]

Din cauza aceasta, că la Botezul lui Iisus Hristos prin Sf. Ioan Botezătorul s-a nimicit contractul prin care și-a fost vîndut Adam nu numai sufletul său, ci și al urmașilor săi, Dracului[4], precum și din cauză că Sf. Ioan Botezătorul a fost nînașul lui Dumnezeu, îndătinează românii de a-i serba ziua ca și oricare altă sărbătoare mare sau ca duminica, voind prin aceasta a-i cinsti numele.[5]

Unii români însă serbează ziua aceasta încă și pentru aceea ca Dumnezeu să le ferească gospodăriile de foc și animalele de fiarele cele sălbatice.[6]

Cine se încumetă și lucră în această zi, se crede că aceluia trebuie numaidecît să-i ardă în decursul anului gospodăria sau altceva de pe lîngă gospodărie, sau să-i mănînce lupii vitele.[7]

Românii din Fundu Sadovei, în Bucovina, mai cred încă și aceea că Sf. Ioan Botezătorul e patronul pruncilor și-l serbează ca și pe sf. duminică, zicînd că el i-ar apăra pe prunci și i-ar scuti de toate nenorocirile, și mai ales ca să nu moară nebotezați.[8]

Românii din Muntenia îl țin pe Sînt-Ioan de la 7 ianuarie ca o sărbătoare foarte mare[9], nu numai pentru că el a botezat pe Iisus Hristos și de atunci au primit și oamenii botezul[10], ci și pentru că el a făcut posturile cu o ceată de 318 sfinți părinți[11], precum și pentru aceea fiindcă el e de un mare ajutor lui Dumnezeu pentru buna sporire a rodurilor pămîntului.[12]

Românii, al căror patron este Sf. Ioan, adecă cari se numesc Ioan, serbează ziua lui nu numai din cauză că el a botezat pe Iisus Hristos ci totodată și pentru că el e patronul lor.

Unii dintre aceștia îndătinează a face în această zi praznic și a da celor sărmani diferite mîncări și băuturi de sufletul celor răposați, cari asemenea s-au chemat Ioan, anume ca Sf. Ioan Botezătorul să-i pomenească și să se roage finului său, Domnului nostru Iisus Hristos, ca să-i mîntuiască de păcate.

Alții iarăși serbează patronul lor prin aceea că fac puțină pregătire cu felurite mîncări și băuturi, la care invită apoi mai cu seamă pe neamuri și

vecini, pe amicii și cunoscuții cei mai de aproape, cu cari petrec apoi toată ziua mîncînd, bînd și veselindu-se.[13]

Tot așa se întîmplă și în cele mai multe sate din Banat, unde Sf. Ioan Botezătorul se numește, ca și în Bucovina, Sînt-Ion, că o mulțime de familii sîntuiesc pe Sînt-Ion ca patron al casei.[14]

După o a treia legendă, devenită deja colindă, și ca atare răspîndită nu numai în Bucovina, ci în toate țările locuite de români, Sînt-Ion a fost blăstămat de maica sa ca să se facă o fiară de pădure. Blăstămul maicei sale s-a prins. Ioan s-a prefăcut într-un cerb sau, după cum spun o seamă de variante ale legendei acesteia, într-un pui de căprioară, și ca atare a trăit el apoi nouă ani și nouă zile. După nouă ani iarăși s-a făcut om, cum a fost dintru început, s-a scoborît la țeară, aici a făcut o mănăstire, și abia după aceasta a botezat el pe Domnul nostru Iisus Hristos.

Iată și legenda, respective colinda, care ni le spune toate acestea:

Noi umblăm și colindăm
Florile dalbe!
Pe la curți de mari boieri
Florile dalbe!
Și boierii nu-s pe-acasă,
Că-s în codri la vînat.
Și-au vînat cît au vînat,
Și nimica n-au aflat.
Și vînară cît vînară,
Și vînar-o zi de vară,
Pînă colo către sară,
Și nimică nu aflară,
Numai cît un cerbușor,
Cerbușoru-i surișor.
Și pe dînsul mîn-au pus
Și acasă l-au adus,
După masă că l-au pus,
Și-a-ntins arcul să-l săgete.
Iară cerbul a oftat
Și din gură-a cuvîntat:
– Ho, ho, ho, nu săgetați,
Vieața nu mi-o luați!
Că eu nu-s cerb cum credeți
Și după cum mă vedeți,
Ci-s Ion
Sînt-Ion,
Nănașul lui Dumnezeu!
Maica mea m-a blăstămat,
Cînd eram mic ne-nțărcat,
Să fiu fiară de pădure
Nouă ani și nouă zile.
Dintr-aceasta de-oi scăpa,
Jos la țeară m-oi lăsa,
Mănăstire mi-oi dura
Cu nouă uși, cu nouă altare,
Către răsărit de soare!...
Nouă ani dac-a-mplinit,
Jos la țear-a coborît
Și-o mănăstire-a zidit
Către răsărit de soare
Cu nouă uși, cu nouă altare,
Cu fereștile spre soare.
Și-naintea mănăstirii
Sînt doi brazi îngemănați,
Mîndri, nalți și luminați.
La trupina brazilor,
Brazilor, gemenilor,
Este-un pat mîndru-ncheiat,
De nouă meșteri lucrat.
Da-ntr-însul ce-i așternut?
Iarbă verde de pe Prut.
Și-ntr-însul cine-i culcat?
Domnul sînt nebotezat.
Și cu ce-i acoperit?
Cu vestmînt pînă-n pămînt.
Da lîngă el cine șede?
Maica sfîntă, pana verde.
Cu mîneca vînt îi trage,
Cu năframa umbră-i face,
Și fiuțul nu mai tace.
Maica sa din gură-i zice:
– Taci, fiule, nu mai plînge,
Că eu de-aici mi te-oi duce
Pîn' la umbra mărului!...
Mărul umbră nu făcea,
Fiul maicei nu tăcea,

Ci totuna că plîngea.
Maica sa iarăşi zicea:
– Taci, fiule, nu mai plînge,
Că eu de-aici mi te-oi duce
Pin' la umbra bradului!...
Bradul umbră nu făcea,
Fiul maicei nu tăcea,
Ci totuna că plîngea.
Maica sa că mi-i zicea:
– Taci, fiule, nu mai plînge,
Nu vărsa lacrimi de sînge,
Că eu ţie că ti-oi da
Luna cu lumina sa,
Luna şi cu stelele,
Soarele cu razele...
Cheiţele raiului,
Scaunul judeţului
Şi vasul botezului!
De botez cum auzi,
Fiul se şi linişti.[15]

O variantă a acestei colinde din Transilvania, comuna Maladia, sună precum urmează:

Se luară, se duseră
Vînători d-ai lui Crăciun,
Corinde-mi, Doamne.
Tot umblară cît umblară,
Zi de vară pînă-n seară,
Şi nemică nu aflară,
Numa-un pui de căprioară
Sub tufă de cărpinoară.
Întins-a arcul să-l săgete.
Dar puiul din grai grăieşte:
– Ho, ho, ho, nu săgeta,
Trage-ţi arcul şi mîna,
Că eu nu-s ce-ţi pare ţie,
Că eu-s Ionul Sînt-Ion,
Nînaşul lui Dumnezeu,
Care-n lume m-a lăsat,
Iar maica m-a blăstămat
Fiară-n codru să trăiesc
Şi nouă ani să-mplinesc,
Nouă ani şi nouă zile
Şi pe-atîtea săptămîni.
Dacă-acelea împlini-le-oi,
Jos la ţeară duce-m-oi,
Chei în mînă prinde-voi,
Mănăstiri deschide-voi
Şi în ele intra-voi,
Slujbe sînte face-voi.
Slujba sîntă cine-ascultă?
Da o ascultă Maica Sîntă
C-un fiuţ micuţ în braţă,
Cu cosiţa despletită,
Peste fiul slobozită.
Să fii, gazdă, vesel bun,
C-ai ajuns sîntul Crăciun![16]

Mai departe, trebuie să amintesc încă şi aceea, că în ziua de Sînt-Ion, după credinţa românilor din Bucovina, se botează gerul, adecă să moaie şi începe a se face mai cald.[17]

După credinţa şi spusa românilor din Transilvania însă, precum şi a celor din Banat, la Sînt-Ion se duce neaua (se înfrînge iarna) dacă a adus-o Sî-Micoară cu cal alb[18], sau cu alte cuvinte, dacă a venit Sîn-Nicoară pe cal alb, Sînt-Ion va merge pe cal negru, adecă va duce iarna.[19]

În unele părţi din Muntenia, precum bunăoară în comuna Bogza, jud. Rîmnicu Sărat, este datină ca în ziua de Sînt-Ioan Botezătorul, des-diminea-ţă, fiecare om să-şi boteze la casa sa „toate dobitoacele şi clădirile cu aiasmă din ajun. Rămăşiţa de aiasmă o păstrează pentru întrebuinţarea peste an la tot felul de boale, şi mai cu seamă pentru friguri, precum şi pentru iesmuirea vaselor ce se spurcă."[20]

În alte părţi însă, tot din Muntenia, poporul are obiceiul de a boteza în ziua de Sf. Ioan Botezătorul nu numai vitele, viile, grădinile, coşarele, coteţele, ci chiar şi ogoarele cu agheasmă din ziua de Bobotează.[21]

În fine, în multe comune din Muntenia, Sf. Ioan se serbează mai mult de femei. Iar după ce înserează se adună mai multe dintre dînsele la un loc, unde

fac apoi chefuri şi jocuri, însă fără bărbaţi, zicînd că, peste tot anul, aceasta e ziua cînd femeia e tot aşa de mare ca şi bărbatul.[22]

NOTE

1. Din Stroieşti, dict. de Catrina Botnariu şi com. de Petru Străinul, stud. gimn.
2. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densuşianu.
3. Din Frătăuţul Nou, com. de Iul. Sidor şi Vesp. Reuţ. O variantă din Transilvania a acestei legende, intitulată *Zapisul lui Adam*, se află la dl. I. Pop-Reteganul, *Poveşti din popor*, Sibiu, 1895, p. 194. Singura deosebire mai esenţială între legenda bucovineană reprodusă de noi şi cea transilvăneană publicată de dl. Reteganul constă întru aceea că, pe cînd, după cea bucovineană, contractul a ţinut pînă la Botezul lui Iisus, pe atunci după cea transilvăneană zapisul a ţinut pînă la Învierea lui Hristos, care a surpat iadul, zăvoarele cele de fier le-a zdrobit, iar încuietoarele cele de aramă le-a sfărîmat şi zapisul l-a rupt şi rupt e pînă în ziua de astăzi.
4. După spusa rom. din Frătăuţul Nou, com. de dl. Iul. Sidor.
5. După spusa rom. din Stupca, com. de Onufr. Căilean; a celor din Bunința şi Mihoveni, dict. de Pavel Cioful, şi com. de Vesp. Corvin: „Românii serbează ziua Sf. Ioan Botezătorul de aceea pentru că el este nînaşul Domnului nostru Iisus Hristos şi de aceea urmează nemijlocit după Botezul Domnului, pentru că Domnul nostru Iisus Hristos a umblat pe la nouă mări ca să se boteze, şi nu l-au botezat, numai Iordanul."; a celor din Pătrăuţii de lîngă Suceava, com. de Leon Holca; din Bănceşti, com. de Dim. Băncescul; din Ilişeşti, com. de Fil. Doboş, şi a celor din Bălăceana, com. de G. Boca.
6. După spusa rom. din Fundu Sadovei, dict. de Const. Crăciunaş şi com. de T. Luncan: „Mai pe scurt, se crede că toate sărbătorile cari pică în timpul de la Vinerea Mare, adecă de la preacuvioasa Paraschiva şi pînă la Simion bătrînul, care pică a doua zi de Stretenie sau Întîmpinarea Domnului, se serbează pentru foc şi pentru dihănii."
7. Cred. rom. din Cireş-Opaiţ, com. de Const. Dugan, şi a celor din Fundu Sadovei, dict. de Gafiţa Crăciunaş şi com. de T. Luncan.
8. Com. de T. Luncan.
9. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densuşianu, com. Valea Popii, jud. Muscel; Zănoaga şi Dioşti, pl. Cîmpu, jud. Romanaţi: „Sf. Ioan, 7 ianuarie, se socoteşte ca o sărbătoare foarte mare."; Ciurari, jud. Teleorman: „Ţăranii de aici socotesc pe Sf. Ioan (7 ian.) ca o sărbătoare mare." şi com. Rîjleţu-Vieroşi, pl. Olt-Vedea, jud. Olt: „Poporul are mare credinţă religioasă despre Sf. Ioan Botezătorul şi-l ţine de mare sărbătoare, la 7 ianuarie."
10. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densuşianu, com. Piatra, jud. Teleorman: „Oamenii cred în Sf. Ioan pentru că el a botezat pe Iisus Hristos şi de atunci au primit şi ei botezul."
11. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densuşianu, com. Dioşti, pl. Cîmpu-Romanaţi: „Sf. Ioan a adus Botezul, el a botezat pe Iisus Hristos şi a făcut posturile cu o ceată de 318 sfinţi părinţi."
12. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densuşianu, com. Rîjleţu-Vieroşi, pl. Olt-Vedea, jud. Olt: „Poporul crede că Sf. Ioan este de un mare ajutor lui Dumnezeu pentru buna sporire a roadelor pămîntului."
13. Dat. rom. din cele mai multe părţi ale Bucovinei, precum: a celor din Todireşti, com. de Nic. Rădăşan, a celor din Mihoveni, com. de Nic. Popenciuc, şi a celor din Bălăceana, com. de dl. G. Boca.
14. S. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882 şi 1883.*
15. Din Liuzi, sat în Bucovina, distr. Gura Humorului, com. de E. Tăutul, stud. gimn.
16. Const. Man, *Colinde*, publ. în *Gazeta Transilvaniei*, an. LX, Braşov, 1897, nr. 277, p. 4.
17. Cred. rom. din Pîrteştii de Sus, dict. de Domnica Baranoiu.
18. Com. de dl. I. Pop-Reteganul. Vezi şi Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882 şi 1883.*

19. Com. de dl. I. Pop-Reteganul.
20. B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. I, p. 504.
21. *Idem de eadem*, p. 504, ; Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densuşianu, com. Rijleţu-Vieroşi, pl. Olt-Vedea, jud. Olt: „Este obiceiul de a se stropi cu agheasmă în ziua de Bobotează şi Sf. Ioan, vitele, stupii, sadurile (pomii şi via)"; com. Brastavăţu, jud. Romanaţi: „În dimineaţa zilei de 7 ianuarie, adecă în ziua de Sf. Ioan Botezătorul este obiceiul ca oamenii să stropească cu apă sfinţită de la Bobotează păsările şi dobitoacele."; com. Dioşti, pl. Cîmpu-Romanaţi: „În ziua de Sînt-Ion se botează vitele."
22. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densuşianu, com. Slobozia Mihalanii, pl. Marginea de Jos, jud. Rîmnicu Sărat.

II. IORDĂNITORII

În mai multe părţi din Muntenia este datină ca băieţii de la 15 ani începînd înainte sau mai bine zis băietanii şi flăcăii să umble a colinda la Sf. Ioan, în noaptea de 6 spre 7 ianuarie.

Aceşti tineri se numesc iordănitori şi zic că umblă cu Iordanul.

Încă din seara de 6 spre 7 ianuarie se strîng mai mulţi inşi la o cîrciumă şi acolo mănîncă şi petrec seara. De obicei, cheltuiesc tot ce provine din darea care au făcut-o noii veniţi, căci orice nou venit, ca să fie primit între iordănitori, zic ei, trebuie să plătească o taxă care se ridică pînă la suma de 5 lei, dar care întotdeauna se plăteşte după puterea celui ce vrea să intre în Iordan.

Unul dintre ei, şi anume capul, care pe unele locuri poartă numele de popă, duce căldăruşa cu agheasmă, adecă cu apă sfinţită, în care-şi strîng banii, iar ajutoarele căpeteniei poartă unul pămătuful sau motocolul de busuioc cu care iordănesc pe oameni şi un altul – mai mulţi chiar, dacă satul este mare, – poartă o ţepuşă de lemn, pe care au a strînge carne.

Astfel umblă ei apoi noaptea sau dimineaţa prin sate cîntînd Iordanul, adecă aceleaşi cuvinte pe cari le cîntă şi preotul în ajunul Bobotezei.

Intrînd în casă, iordănitorii iordănesc, adecă stropesc, mai întîi pe toţi membrii familiei cu apă sfinţită pe cap, iar după aceea, luîndu-i pe toţi de-a rîndul pe braţe, îi ridică în sus pînă de trei ori.

Pentru această faptă stăpînul casei trebuie să le dea cîte un bacşiş.

De multe ori sătenii buni de glumă ies afară şi se aşază pe ceva greu sau pe vreun buştean sau pe vreun car şi iordănitorii trebuie să-i ridice în sus pînă de trei ori cu buştean cu tot.

Pe unele locuri, stăpînul casei, dacă se simte puternic, cere la căpetenie să i se aducă un iordănitor a se lupta cu el, căci dacă îl va răzbi la trîntă, atunci el le va da ceva; de unde nu, să-şi caute de drum.

Lupta aceasta se repetă pînă de trei ori.

Credinţa poporului în privinţa aceasta este că luptîndu-te cu iordănitorii te întăreşti, dobîndeşti putere, căci luptătorul iordănitor în timpul luptei este ajutat de Sf. Ioan şi acesta dă în urmă putere şi celui care s-a luptat cu iordănitorii.

Pe Ioni şi Ioane, adecă pe cei ce se cheamă Ion şi Ioana, dacă-i prind iordănitorii, îi duc cu puterea la gîrlă sau la fîntînă ca să-i scalde, şi nu-i iartă decît în cazul cînd le dăruiesc ceva.[1]

Pe popa, mai cu seamă dacă-l cheamă Ion, îl pîndesc pînă ce iese din biserică şi atunci îl iau pe sus sau îl pun într-o căruţă şi dau cu el fuga spre

rîu sau puţ (fîntînă) : dacă le dăruieşte ceva, ceea ce se întîmplă de regulă, îl lasă, nu-l mai duc.

La uşa bisericei stau iordănitorii, cînd e să iasă oamenii de la biserică, ca să-i iordănească, mai cu seamă pe cei ce au scăpat din timpul nopţii.[2]

În unele părţi, precum bunăoară în comuna Valea Popii, jud. Muscel, există obiceiul ca în ziua de Sînt-Ion, cînd iese lumea din biserică, la care vine foarte multă, să se pună la uşă 6 flăcăi voinici, numiţi asemenea iordănitori, şi să ridice pe rînd pe toţi cei ce ies din biserică de cîte trei ori după olaltă, strigînd:

– Hăp, hăp, hăp, la mulţi ani!

Mai ales mamele merg în această zi la biserică cu copiii cei mici anume ca să-i ridice iordănitorii, avînd fermă credinţă că au să trăiască mult.

Şi cel ridicat trebuie numaidecît să dea pentru aceasta o taxă de 1 leu sau cel puţin de 10 bani.

În alte părţi, precum în comunele Piatra şi Ciurari din jud. Teleorman, se adună în această zi băieţii şi fetele anume la fîntîni, unde se udă apoi unii pe alţii cu apă, zicînd că se iordănesc, sau toarnă cu ciutura apă în cap celor ce vin la fîntînă după apă.[3]

La horă iordănitorii iordănesc mai cu seamă pe fete.[4]

În fine, în unele părţi tot din Muntenia, în ziua de Sînt-Ion, se adună mai mulţi flăcăi din sat sau şi din mai multe sate la un loc şi apoi, umblînd din casă în casă botează pe toţi cei ce se află înăuntru fără deosebire şi în acelaşi timp îi ridică în sus strigînd: Hăp! hăp! hăp!

Acest obicei se numeşte vălărit şi se zice că umblă cu vălăritul.[5]

NOTE

1. Vezi despre aceasta şi la Dum. Stănescu, *Obiceiuri la Bobotează*, publ. în *ziar cit.*, p. 354: „Pe cînd fetele, grămădite în vreo casă sau bordei, îşi povestesc trecutul şi speranţele pentru viitor, flăcăii încălţaţi în opinci ori cizme, cu căciuli cu creţuri puse cam pe o sprînceană, cu cojocul în umeri, cîrduri, cîrduri, străbat satul dintr-o parte în alta. Bărbat, femeie, orice întîlnesc e dus cu putere la fîntînă şi iordănit. Cîteva ciuturi de apă turnate în cap e o glumă pentru ei. O bună cinste numai te poate scăpa cu mai puţin."
2. Andrei Marinescu, *Iordanul şi iordănitorii din com. Prundu, jud. Argeş*, publ. în *Albina*, revistă populară, an. I, Bucureşti, 1898, nr. 14 şi 15, p. 466-467. – Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densuşianu, com. Piatra şi Ciurari, jud. Teleorman.
3. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densuşianu.
4. Andr. Marinescu, *ziar cit.*, p. 467.
5. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densuşianu, com. Valea Ratei, jud. Rîmnicu Sărat.

SÎN-PETRU DE IARNĂ

I. ANTANASIILE

Antanasiile cad totdeauna pe 16 şi 17 ianuarie şi sînt zile rele de boale mari şi ameţeli de cap şi de dat de rău al copiilor[1], sau, după cum se spune în Bucovina, de răul copiilor.

Ce se atinge de numirea Antanasii, care se aude mai ales în Banat şi în Oltenia, şi anume în Mehedinţi, dl. B.P. Hasdeu scrie următoarele:

„Cuvîntul Antanasii e compus din Anton şi Tănasă, doi sfinţi cari se serbează la 17 şi 18 ianuarie, amalgamaţi prin aceeaşi procedare poporană ca în Cosmadin = Cosma + Damian, Todorusale = Toader + Rusalii, Petrolie = Petru + Ilie."

Prima întrebare este: de ce oare Antanasiile se încep la 16 ianuarie, pe cînd în uzul general al bisericei Sf. Anton se ţine la 17?

Un singur calendar slavic pune pe acest sfînt la 16, şi anume cel cuprins în Evangelariul de la Reims, care, după cum a demonstrat- o academicul rus Biliarski[2], s-a scris de către un român în România pe la începutul secolului XIV.

Antanasiile din Banat şi din Oltenia au păstrat dar reminiscenţa unei particularităţi calendaristice curat româneşti tocmai din veacul de mijloc.

În acelaşi calendar[3], după Sf. Anton, urmează, peste o zi, la 18 ianuarie, sfinţii Atanasie şi Ciril, dar nu este nici un sfînt pentru ziua de 17. E probabil că fiecăruia din cei 3 sfinţi li se atribuia la noi cîte o zi deosebită, anume:

16 ianuarie, Anton,

17 ianuarie, Atanasie,

18 ianuarie, Ciril,

şi atunci se explică pe deplin serbarea Antanasiilor la 16 şi 17, fiind exclusă ziua de 18, care aparţinea în specie lui Ciril. De altmintrelea, învecinarea sfinţilor Anton şi Atanasie în calendarul greco-slavic, de unde apoi a urmat amalgamarea lor la români, se potriveşte foarte bine cu împrejurarea că Atanasie a fost nu numai contemporan, ci chiar ucenic şi apoi biograf al lui Anton.

Cît se atinge de rolul cel patologic al Antanasiilor, mai ales pentru ameţeli şi boale de copii, el se înlănţuieşte cu numele pojarului în limbile occidentale: *feu Saint-Antoine, Antons-feuer, Anthony's-fire,* care se întemeiază pe o legendă născută în Francia în secolul XI.[4]

Se ştie că pojarul e însoţit de ameţeli şi seceră mai ales pe copii.

După Cihac[5], s-ar zice şi româneşte: pojarul Sf. Anton, ceea ce însă noi n-am putut verifica în graiul poporal.

În orice caz, credinţa românilor despre Antănăsii ca „zile rele de boale mari şi ameţeli mari de cap şi de dat de rău al copiilor", fiind originară din apusul medieval, datează cam din epoca Cruciatelor.[6]

NOTE

1. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882 şi 1883.*
2. *O. Kirillovski časti Reimskago Evangeliia,* Petersburg, 1848.
3. Martinov, *Annus eccles,* p. 348.
4. Migne, *Dict. hagiogr.,* I, p. 215.
5. *Dict.,* II, p. 155.
6. *Etym. Magn.,* II, p. 1225-1227.

II. SÎN-PETRU DE IARNĂ

Despre Sîn-Petru-de-Iarnă, care pică totdeauna la 16 ianuarie, există la românii din Bucovina următoarea legendă:

„Zice că jidovii au încercat de repeţite ori să înduplice pe Sîn-Petru, care dintru început a fost asemenea jidov, ca să se lepede de credinţa creştinească şi să se întoarcă iarăşi la credinţa lor cea jidovească. Însă Sîn-Petru nu s-a dat înduplicat, ci el totdeauna zicea jidovilor că mai bine şi mai degrabă voieşte să moară decît să se lepede de credinţa sa cea nouă.

Văzînd jidovii de la un timp că numai degeaba îşi bat capul cu dînsul, că el nici într-un chip nu voieşte să se întoarcă îndărăpt la credinţa lor, se făcură foc şi pară de mînie pe dînsul, hotărîră să-l prindă şi să-i curme firul vieţii. Şi acum aşteptară numai pînă le va sosi un prilej bun.

Iată că nu mult după această hotărîre prilejul dorit sosi. Sîn-Petru, dîrz cum era, se apucă într-o zi şi începu a cuvînta mulţimii despre credinţa şi învăţătura cea mîntuitoare a Domnului Iisus Hristos mai cu mare foc decît altă dată. Jidovii, cum văzură aceasta, puseră mîna pe dînsul, îl legară în lanţuri şi-l aruncară într-o temniţă, unde-l lăsară vreo cîteva zile, cu scopul ca mai pe urmă să-l scoată afară şi să-l răstignească.

Sîn-Petru însă, văzînd că nu e şagă, cum a intrat şi a rămas singur ca cucul în temniţă, deauna a şi căzut în genunchi şi a început a se ruga din adîncul inimei lui Dumnezeu ca să-l scape din ghiarele prigonitorilor săi, şi s-a rugat trei zile şi trei nopţi după olaltă, şi apoi, ostenit fiind de atîta rugă şi neodihnă, s-a culcat şi a adormit dus.

Iată însă că, pe cînd dormea el mai tare, vine îngerul Domnului la dînsul şi-i zice:

– Scoală, Petre, nu dormi,
Nu dormi, nu odihni,
Că nu-i vreme de dormit,
Ci e vreme de fugit!

Sîn-Petru, deşteptîndu-se din somn, a început a-şi freca ochii şi a se uita spăriat în toate părţile ca să vadă cine l-a trezit, dar nu văzu pe nimeni. Dînd

însă mai pe urmă cu ochii de ușele temniței că sînt deschise, nu stete mult pe gînduri, ci cît ai bate în palmi se încălță, ieși afară și pe ici încolo ți-i drumul!

Și cum a pășit peste pragul ușelor, ușele iarăși se închiseră și se încuiară înapoi cum au fost și mai înainte de aceasta. Și abia după ce a ieșit pe poarta zidului, care încunjura temnița în care a fost închis, i se arătă îngerul Domnului.

După ce ieși din temniță, se duse de acolo unde erau ceilalți Apostoli adunați și bătu în poartă, ca să vie cineva să-i deschidă și să-i dea drumul înăuntru.

O argată, care din întîmplare era tocmai atunci afară, auzind că bate cineva în poartă și se roagă ca să fie slobozit înăuntru, se duse să vadă cine-i acolo. Cu toate însă că ea îl cunoștea foarte bine pe Petru și văzu că-i el, totuși nu-i dete drumul, ci se întoarse de la poartă, se duse tot într-o fugă pînă în casă și spuse celorlalți Apostoli că Petru a scăpat din prinsoare, că e la poartă și cere ca să fie slobozit înăuntru.

Însă Apostolii nu voiră să creadă și ziceau că nu poate să fie Petru, ci altul cineva, pentru că Petru e închis de jidovi, și pe cine-l închid jidovii nu-i dau cu una cu două drumul.

Argata, văzînd că Apostolii nu vor s-o creadă, a ieșit din casă afară, s-a dus drept la poartă și fără multă vorbă o deschise și-i dete drumul lui Petru.

Toate acestea, cîte le-am spus pînă aici, s-au întîmplat în noaptea spre ziua lui Sîn-Petru.

A doua zi, dis-demineață, veniră mai marii peste temniță ca să vadă ori de-s toți temnicerii înăuntru.

Toți temnicerii erau de față, numai Apostolul Petru nu era.

Atunci întrebară mai marii temniței pe străji: ce s-a întîmplat peste noapte că Petru nu-i în temniță?

Străjile răspunseră că Îngerul Domnului a venit, a descuiat ușele și i-a dat drumul, iar ele de spaimă și frică au căzut jos la pămînt și din pricina aceasta n-au putut să-l oprească ca să nu iasă din temniță și să fugă.

Diregătorii, auzind aceasta și cunoscînd că Dumnezeu ține cu Petru, deteră o mulțime de bani străjilor ca să nu spuie și altora ceea ce s-a întîmplat.

De-au mai spus străjile și altora ceea ce au văzut, nu se știe.

Atîta se știe însă că de atunci încoace serbează oamenii ziua aceasta întru cinstea și aducerea-aminte de scăparea cea minunată a lui Sîn-Petru din prinsoarea în care l-au fost aruncat neîmpăcații săi dușmani, ca să le ajute Dumnezeu să scape și ei din toate nevoile, cum a scăpat și Sîn-Petru din temniță."[1]

Unii serbează ziua aceasta, numită altmintrelea și Închinarea lanțului Sf. Petru sau simplu Lanțul Sf. Petru[2], ca Sf. Apostol să-i ferească de prigoniri și închisori[3], iar alții ca să nu capete junghiuri sau alte boale.[4]

O seamă însă cred și zic că, dacă vor serba ziua aceasta și vor posti-o, nu li se va strica fruptul peste an.[5]

Cei ce au albinării sau prisăci, adecă știubeie multe cu albine, serbează ziua aceasta ca și dumineca, crezînd că, dacă vor serba-o, atunci le va merge bine în albine, că albinele vor roi mulți roi și vor produce multă miere.[6]

În fine, cei mai mulți români, atît din Bucovina cît și din Transilvania și Muntenia, serbează ziua aceasta din cauza dihăniilor, și mai cu seamă pentru

lupi, ca aceștia să nu le mănînce vitele, pentru că Sîn-Petru-de-Iarnă e patronul lupilor[7] sau Sîn-Petru-lupilor.[8]

Și cum că Sîn-Petru-de-Iarnă e, după credința românilor, întru adevăr patronul lupilor rezultă și din următoarea legendă din Bucovina:

„Precum fiecare om are un sfînt ca patron, așa au și lupii patronul lor și acela e Sîn-Petru-de-Iarnă, care pică totdeauna pe la mijlocul iernii. Și precum fiecare sfînt se îngrijește de oamenii cari îi poartă numele, ca să le meargă bine și să aibă toate cele trebuincioase, așa și Sîn-Petru se îngrijește de toți lupii, împărțind în noaptea spre numele său fiecăruia hrana de peste an.

Auzind odată un om cum că Sîn-Petru-de-Iarnă e patronul lupilor și cum că în noaptea ce premerge Sf. Petru se strîng toți lupii la un loc, ce-i plesnește prin minte? A voit să vadă ce va face Sîn-Petru cu lupii după ce se vor aduna aceștia la un loc.

Și cum a voit așa a și făcut. Cum a înserat, s-a dus și el în pădure, unde presupunea că se vor aduna lupii. Și deoarece se temea că venind lupii l-or mînca, de aceea, cum a ajuns în pădure, s-a suit într-un copac înalt. În copacul acela stete el apoi, așteptînd cu cea mai mare nerăbdare ca să vadă unde se vor strînge și ce vor face lupii.

Iată însă că nu mult după aceasta încep a curge și lupii din toate părțile și a se așeza tocmai sub copacul acela, în care era omul nostru suit, și a aștepta acolo sosirea lui Sîn-Petru.

După ce s-au adunat acum toți lupii, cîți au avut să se adune, vine și Sîn-Petru și, cum ajunge, nici una nici două, începe a împărți fiecăruia prada și hrana de peste an, zicînd:

– Tu ai să te duci acolo și acolo și ai să mănînci aceea și aceea; tu ai să mergi dincolo și ai să mănînci aceea!

Și tot așa a făcut el cu fiecare lup îndeosebi pînă ce i-a sfîrșit pe toți, afară de unul, care, fiind șchiop, sosise mai pe urmă, după ce a fost împărțit acum tuturor ceea ce a avut să împărțească.

– Dar eu încotro să mă duc și cu ce să mă hrănesc? – întrebă lupul cel șchiop, abia răsuflîndu-se de vlăguit ce era. Dă-mi și mie ceva, că eu, după cum mă vezi, sînt șchiop și nu pot alerga ca ceilalți!

– Tu vei mînca pe cel ce s-a suit și se află în copacul acesta! – zise Sîn-Petru arătînd cu degetul spre copacul în care se afla omul. Și cum rosti cuvintele acestea se făcu nevăzut. Și după dînsul se depărtară și lupii, ducîndu-se care încotro îi era menit să se ducă.

Lupul cel șchiop însă rămase locului să vadă ce e în copac. Uitîndu-se în sus și văzînd că e un om, bucuria lui. Și fiindcă era foarte flămînd a căutat fel de fel de chipuri ca să se suie în copac, dar n-a putut. În urmă, văzînd că numai degeaba se muncește, că nu se poate sui, a început a săpa cu ghearele împrejurul copacului, cugetînd că-l va putea răsturna și așa va pune apoi laba pe omul ce se află într-însul.

Omul, văzînd aceasta, s-a băgat în toate răcorile și a început a striga cît îi lua gura după ajutor.

Niște oameni, cari, din întîmplare, tocmai atunci mergeau la pădure, auzind că strigă cineva ajutor, s-au dus într-acolo ca să vadă ce este, ce s-a întîmplat.

Lupul însă, cum a văzut că oamenii se apropie de copaciu, s-a retras şi s-a ascuns într-un tufiş din apropiere.

Ajungînd oamenii întrebară pe cel din copaciu de ce s-a suit acolo şi ce e pricina că a strigat aşa de tare.

Omul le istorisi din fir în păr toată întîmplarea de la început şi pînă la sfîrşit.

Atunci oamenii i-au spus să se scoboare jos, căci acum n-are de cine să se mai teamă, pentru că lupul care a voit să-l mănînce a fugit cine ştie unde prin pădure.

Omul s-a dat jos. Iar ceilalţi l-au luat între dînşii şi apoi s-au pus cu toţii jos pe nişte cetină de brad şi au început a prînzi. Iată însă că pe cînd stau ei fără de nici o grijă şi ospătau, sare deodată pe neaşteptate lupul cel şchiop din tufişul în care s-a fost ascuns, se repede ca o săgeată asupra lor, înhaţă pe omul cel scoborît din copac dintre dînşii şi, fugind cu el în pădure, se apucă şi-l mîncă.

Şi aşa ceea ce a fost menit de Sîn-Petru s-a împlinit.

De atunci ţin oamenii ziua aceasta ca şi dumineca, pentru că se tem de lupi şi pentru că Sîn-Petru e patronul lupilor."[9]

O variantă a acestei legende, tot din Bucovina, din care asemenea rezultă că Sîn-Petru de Iarnă e patronul lupilor, sună precum urmează:

„Zice că un om, voind să vadă şi să audă cum împărţeşte Sîn-Petru-de-Iarnă bunurile pămîntului fiarelor celor sălbatice, s-a dus noaptea spre ziua acestui sfînt în pădure şi acolo s-a suit apoi într-un copaciu şi a aşteptat pînă ce se vor aduna lupii la un loc, temîndu-se să stea jos, ca nu cumva, venind lupii, să-l mănînce.

Iată că nu mult după aceasta se adunară şi lupii din toate părţile şi, din întîmplare sau într-adins, destul atîta că se puseră tocmai sub copaciul acela pe care se afla omul.

Venind mai pe urmă şi Sîn-Petru, dete tuturor lupilor cîte ceva, numai unui lup şchiop nu i-a dat nimic, fiindcă nu era de faţă.

Sosind mai după aceea şi lupul cel şchiop, îl întrebă pe Sîn-Petru zicînd:

– Dar mie ce-mi dai?

– Ia pe omul cel ce se află în copaciu! – răspunse Sîn-Petru. Acela să fie al tău, pentru că ai venit mai tîrziu!

Omul, auzind aceasta, de groază şi frică nu s-a scoborît jos pînă ce n-a fugit lupul.

După ce a fugit lupul, venind feciorii săi cu carul cu boi şi băgîndu-l într-o bute, s-au pornit aşa cu dînsul ca să-l ducă acasă.

Iată însă că pe cînd mergeau ei pe drum spre casă, văd pe o femeie şchioapă venind după dînşii şi rugîndu-se s-o ia şi pe dînsa în car, că nu mai poate merge de ostenită ce-i.

Dar în zadar, căci feciorii nu voiră s-o ia, zicînd că nu e loc. Mai pe urmă însă stăruind şi rugîndu-se femeia neîncetat, li se făcu milă de dînsa, şi luînd-o o băgară şi pe dînsa în butea în care se afla părintele lor.

Ajungînd acasă şi dînd să scoată pe părintele lor din bute, văd spre cea mai mare mirare a lor pe un lup şchiop sărind din aceasta afară şi apucînd la fugă spre pădure, iar cît despre părintele lor şi de femeia cea şchioapă nici urmă.

Femeia cea şchioapă adecă nu era nimeni altul fără lupul acela care a fost aşteptat să mănînce pe părintele lor, după cum i-a zis Sîn-Petru.

De atunci ţin oamenii ziua aceasta şi zic că-i patronul lupilor."[10]

Acestea sînt legendele despre patronul lupilor!

Apostolul Andrei, a căruia zi onomastică se serbează în 30 novembre, era frate bun cu Apostolul Petru „şi-n credinţele poporane române ambii sînt puşi în legătură cu lupii. Dar pe cînd Andrei e duşmanul lor", pe atunci Petru, după cum am văzut şi din legendele citate, e „un fel de patron [al lor], care-i ocroteşte şi hrăneşte chiar în dauna oamenilor."[11]

Lui Sîn-Petru îi este încredinţată mai cu dinadinsul ocrotirea vitelor. Fără voia lui un lup n-ar putea să mănînce nici o singură oiţă.

Prin urmare, dacă lupii mănîncă vite, este că dînsul le dă voie.

De aci, printr-o firească asociaţiune de idei, poporul zice că Sîn-Petru în toate nopţile urseşte lupilor vite de mîncare.[12]

De aci apoi şi credinţa românilor de pretutindenea că cine nu ţine ziua lui, lupii îi mănîncă vitele.

Ba nu numai atît, cine lucrează în ziua aceasta, cine n-o serbează, aceluia nu numai că lupii îi sfîrtică şi mănîncă vitele, nu numai că e prigonit şi asuprit de duşmani, ci peste întreg anul are durere de cap, orbalţ, amorţituri şi junghiuri.[13]

Deci bărbaţii nu lucrează în ziua aceasta lucruri mai mari pe afară, iar femeile în casă, şi mai ales acestea nu torc, nu ţes şi nu cos.

Lucruri mai mici însă lucrează atît femeile cît şi bărbaţii.[14]

Pe lîngă cele înşirate pînă aici, trebuie să mai amintesc încă şi aceea că, atît după credinţa şi spusa tuturor românilor din Bucovina, cît şi a celor din Moldova şi Banat, în ziua de Sîn-Petru-de-Iarnă e miezul sau mijlocul iernei. Pînă în această zi a trecut jumătate de iarnă şi de aici înainte mai urmează încă jumătate.[15]

Tot în această zi se împlineşte jumătate de an de la Sîn-Petru-de-Vară.[16]

Deci, dacă pînă în ziua aceasta a ţinut necontenit frigul, din ziua aceasta înainte va mai lăsa frigul, se va mai muia.[17]

Şi fiindcă în această zi e miezul iernei, de aceea încep oamenii a răfui să vadă cît fîn au, de le va ajunge pînă în primăvară ori nu... au de unde să vîndă, ori trebuie să cumpere.[18]

Cine are un stog întreg de fîn, acela se suie pe dînsul şi-l sparge, zicînd:

– De acum nu-mi pasă, că jumătate de iarnă s-a dus![19]

În fine, spun o seamă de români din Bucovina că în această zi stă Găinuşa de pe cer drept la amiază.[20]

NOTE

1. Din Todireşti, com. de Nic. Rădăşan.
2. Numirea de Lăutul sf. Apostol Petru, care provine la El. Sevastos, *Sărbătorile poporului, ziar cit.*, p. 149., cred că nu e alta nimic decît o simplă eroare de tipar, care a reprodus-o apoi, fără de nici o controlă, şi Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 57.
3. Or. Dlujanschi, *Din viaţa poporului român*, publ. în *Albina Carpaţilor,* an. IV, Sibiu, 1879, p. 11.
4. Dat. rom. din Bălăceana, com. de Gavr. Boca.

5. Cred. rom. din Stupca, com. de Onufr. Căilean.
6. Dat. şi cred. rom. din Cireş-Opaiţ, com. de Const. Dugan şi Const. Popescu.
7. Dat. şi cred. rom. din Fundu Sadovei, dict. de C. Crăciunaş şi com. de T. Luncan; a celor din Bălăceana, com. de G. Boca şi Const. Ureche, stud. gimn.: „Ziua aceasta o serbează oamenii, din cauza dihăniilor. Ei nu lucrează nimic în ziua aceasta, fiindcă se tem de lupi. Dacă ar lucra în ziua de Sîn-Petru-de-Iarnă, ar veni lupul seara şi le-ar răpi mascurii din coteţ sau le-ar sfirtica oile. De aceea numesc ei ziua aceasta şi Patronul lupilor."; a celor din Reuseni, com. de V. Pop: „Despre Sîn-Petru-de-Iarnă cred oamenii că se strîng toţi lupii la Sîn-Petru ca să le poruncească încotro să meargă după pradă. Şi de aceea se numeşte el şi Patronul lupilor."; a celor din Transilvania, comuna Orlat, apud. Hasdeu, *Etym. Magn*, II, p. 1346-1347: „În 16 ianuarie, ziua Apost. Petru, să nu se lucreze, că e rău pentru lupi. Poporul zice: Sîn-Petru poartă lupii."; I.G. Babeş, *Din plaiul Peleşului*, p. 38: „Închinarea lanţului Sf. Petru (16 ianuarie) este rea pentru lupi."
8. Uzitat în Stupca, com. de Onufr. Căilean.
9. Din Frătăuţul Vechi, dict. de Catrina Dascal, şi din Frătăuţul Nou, com. de Vesp. Reuţ.
10. Din Frătăuţul Nou, com. de Iul. Sidor.
11. B.P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, II, p. 1185.
12. *Idem de eadem*, p. 1346.
13. Cred. rom. din Bălăceana, dict. de Ana Ureche, precum şi a altor rom. din Bucovina.
14. Dat. rom. din Bosanci, com. de Sim. Şuţu şi altor rom. din Bucovina.
15. Cred. rom. din cele mai multe părţi ale Bucovinei; El. Sevastos, *Sărbătorile poporului*, publ. *ziar cit.*, p. 149: „Lăutul sf. Apostol Petru, 16 ianuarie, femeile serbează atunci jumătate de iarnă."; Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882 şi 1883.*
16. Cred. rom. din Bosanci, com. de Sim. Şuţu.
17. Cred. rom. din Volovăţ, com. de Ilie Buliga şi Toader Vicol, stud. gimn.
18. Dict. de Ion Iliuţ, agricultor în Crasna, sat în distr. Storojineţului.
19. Dict. de Ana Ureche din Bălăceana.
20. Dict. de I. Iliuţ din Crasna.

III. CERCOVII DE IARNĂ

Într-a 16, 17 şi 18 ianuarie cad Cercovii de iarnă, cari după credinţa şi spusa românilor din Banat, sînt trei zile rele de fulgere, trăsnete şi vifore, din care cauză se şi numesc zilele acestea şi fulgerătoarele.[1]

În Bucovina, Moldova şi Transilvania, precum şi în unele părţi ale Munteniei, în loc de Cercovii de iarnă, cari sînt uzitaţi, după cît ştiu eu pînă acum, numai în Banat, şi în loc de Antanasii, adecă de Sf. Anton şi Atanasie, cari sînt uzitate în Banat şi Oltenia, se serbează Sîn-Petru de Iarnă, care, după cum am arătat în capitolul premergător, pică la 16 ianuarie, şi Sf. Atanasie şi Chiril, numiţi aceşti din urmă în genere de către popor Tănasă şi Chirică, cari pică la 18 ianuarie, şi anume cel dintîi pentru diferite boale ca: durere de cap, orbalţ, amorţituri şi junghiuri, precum şi pentru alte neajunsuri şi neplăceri, însă mai ales pentru lupi[2],iar cei doi din urmă numai pentru diferite boale.[3]

Deci sub Cercovii de iarnă, după părerea mea, nu e nimic alta de a se înţelege fără numai sfinţii Anton, Tănasă şi Chiril, sau Sîn-Petru de Iarnă, Tănasă şi Chiril, despre cari am vorbit deja şi în capitolele premergătoare, căci cuvîntul cercov, care vine de la cuvîntul slavon *ţercovnei* însemnează atîta cît bisericesc, *ţercovnia sviata* – sfinţi bisericeşti.

De însemnat e încă şi aceea că o seamă de români din Bucovina spun că în ziua de Sîn-Petru de Iarnă e miezul sau mijlocul iernei; alţii însă zic că jumătate de iarnă ar fi la Tănasă.[4]

În fine tot în Bucovina există şi următoarea zicală:

De Chirică
Nu mi-i frică,
De Tănasă
Nici nu-mi pasă,
De Nechita
Nici atîta!

În ce fel de legătură stau versurile acestea cu sfinţii Tănasă şi Chirică pînă acum nu mi-i cunoscut.

NOTE

1. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882 şi 1883.*
2. El. Sevastos, *Sărbatorile poporului*, publ. în *ziar cit.*, p. 149; Hasdeu, *Etym. Magn.*, II, p. 1346-1347; I.G. Babeş, *Din plaiul Peleşului*, p. 38.
3. Or. Dlujanschi, *Din viaţa poporului român*, publ. în *Albina Carpaţilor*, an. IV, Sibiu, 1879, p. 11: „Sfinţii Atanasie şi Chiril, cărora le zice Tănasă şi Chirică, pentru boale."; El. Sevastos, *Sărbatorile*, publ. în *ziar cit.*, p. 149: „Sf. Atanasie şi Chiril, 18 ianuarie, îl ţin femeile că e sărbătoare cu primejdie."; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 57; I. Creangă, *Scrieri*, I, Iaşi, 1890, p. 149: „Măi parpalecule, nu cumva eşti boteazat de Sf. Chirică şchiopu, care ţine dracii de păr."
4. Dim. Dan, *Com. Straja*, p.95: „La Tănasă (18 ianuarie) se zice că ar fi jumătate de iarnă."

ÎNTÎMPINAREA DOMNULUI

I. SFÎNTUL TRIFON

Sfîntul Trifon, numit altmintrelea şi Sfîntul Trif, Trif cel nebun sau Trif nebunul, cade totdeauna în ajunul Întîmpinării Domnului, adecă la 1 faur.

Atît despre acest sfînt cît şi despre ziua lui există la românii din Bucovina următoarea legendă:

„Zice că, mergînd Maica Domnului cu pruncul său Iisus, cînd avea acesta 40 de zile, la biserică ca să i se cetească rugăciunile de dezlegare, s-au adunat o mulţime de jidovi din toate părţile la un loc, în frunte cu Trif, unul dintre diregătorii cei mai mari ai Ierusalimului, anume ca să ţie Maicei Preacurate calea, să-i ia pruncul şi să-l piardă.

Văzînd îngerul Domnului că jidovii voiesc numaidecît să pună mîna pe Iisus Hristos cu scop ca să-l piardă şi că nu este alt chip de scăpare, dete lui Trif, conducătorul lor, un cuget ca de om nebun, anume ca să uite de Maica Domnului şi de fiul ei şi să se apuce de alte lucruri.

Şi întru adevăr că Trif, cum a fost cuprins de acest cuget, îndată a şi uitat ca pămîntul de Iisus şi a început a alerga încolo şi încoace prin oraş şi a face fel de fel de nebunii şi comedii, cari numai un nebun e în stare să le facă.

Jidovii, văzîndu-l că e nebun, căci ei credea cum că el întru adevăr şi-a sărit din minte, s-au băgat în toate răcorile şi, trecîndu-le toată pofta de a mai ţinea calea Maicii Domnului şi a-i lua fiul, începură a fugi care încotro îl duceau ochii şi picioarele, ca nu cumva să păţească una nemaipăţită.

Şi aşa a scăpat Maica Domnului şi fiul său Domnul nostru Iisus Hristos de jidovii ce-i urmăreau şi ajunseră amîndoi nevătămaţi şi neconturbaţi de nimeni la biserică.

Iar Trif, trecîndu-i mai pe urmă nebuneala, de care a fost cuprins, s-a făcut sfînt. Însă fiindcă el nebunise, cînd a mers Maica Domnului la Ierusalim, de aceea s-a numit mai pe urmă Sfîntul Trif cel nebun."[1]

O variantă a acestei legende, tot din Bucovina, sună precum urmează:

„Zice că avînd Maica Preacurată să meargă cu pruncul său Iisus Hristos la 40 de zile după naşterea acestuia la biserică ca să-şi ia molitfă sau slobozenie, adecă ca să i se cetească rugăciunile de curăţenie, s-a pornit cu o zi mai-nainte, pentru că locul petrecerii sale era cam departe de cel cu biserica.

Nu mult însă după că s-a pornit ea de acasă, s-a întîlnit cu un om anume Trif, care se ducea aşijderea într-acolo încotro mergea Maica Domnului, şi călătoriră mai departe împreună.

Iată însă că, mergînd ei aşa, cît loc vor fi mers, şi anume Maica Domnului cu Fiul său în braţe iar Trif cu sloboda, adecă numai cu ceea ce avea pe sine, acesta deodată se grăbeşte şi, voind să meargă înaintea Maicii Domnului o calcă pe rochie şi i-o sfîrtică.

Maica Domnului văzîndu-l cît e de apucat şi nebăgător de seamă, s-a supărat pe dînsul şi i-a zis:

– Du-te înainte, nebunule, du-te! că doar nu me-i călca pe haine!

Trif, una de ruşine pentru ceea ce a făcut şi al doilea pentru că a fost batjocorit, nu s-a mai oprit, ci s-a tot dus înainte după cum îi spuse Maica Preacurată.

Şi fiindcă s-a dus înainte, de aceea pică ziua lui totdeauna cu o zi înainte de Întîmpinarea Domnului, adecă de ziua în care a mers Maica Domnului la biserică de şi-a luat slobozenie, iar fiul său, Domnul Nostru Iisus Hristos a fost întîmpinat de cătră dreptul Simion, luat în braţe şi băgat în biserică.

Şi fiindcă Maica Preacurată l-a numit nebun, de aceea şi oamenii îi zic Sf. Trif cel nebun, sau pe scurt Trif cel nebun."[2]

Altă variantă a acestei legende sună aşa:

„Zice că, mergînd Maica Domnului cu fiul său Iisus cînd era acesta mic, la biserică, ca să i se cetească rugăciunile de dezlegare, s-a întîlnit pe drum cu un om anume Trif.

Trif, cum a văzut-o, ce i s-a prevăzut, ce nu i-a plăcut, destul atîta că a început a-şi bate joc atît de dînsa cît şi de fiul său, Domnul Nostru Iisus Hristos.

Maica Domnului, văzîndu-l că-şi bate joc de dînsa şi de fiul său, fără ca să fi avut oareşicare pricină, s-a supărat foarte tare pe dînsul şi i-a zis:

– Lasă să fie ziua de astăzi a ta şi cea de mîne a mea!

Şi cum a rostit ea cuvintele acestea, Trif deauna a şi nebunit.

Şi de atunci îl numesc oamenii Trif cel nebun. Şi tot de atunci se serbează ziua lui în ziua ce premerge Întîmpinării Domnului."[3]

În fine, a treia variantă e cea următoare:

„Zice că mergînd Maica Domnului cu fiul său Iisus, cînd era acesta mititel, la biserică ca să-şi ia molitfă, a trecut din întîmplare pe lîngă o arie, în care un om anume Trif îmblătea pîne albă.

Trif, cum a văzut-o că trece pe lîngă dînsul, a încetat de îmblătit şi a tuşit-o.

Maica Domnului, văzînd că o tuşeşte în batjocură, s-a supărat şi întorcîndu-se cu faţa spre dînsul, i-a zis:

– Trif nebun! fie ziua ta astăzi, că a mea va fi mîne!

Şi rostind cuvintele acestea, nu s-a dus mai departe, ci s-a întors înapoi de la molitfă.

Iar Trif, cum l-a numit Maica Domnului nebun, îndată a şi nebunit, şi de aceea îi zic oamenii Trif cel nebun. Şi tot de atunci a rămas că Întîmpinarea Domnului se serbează totdeauna a doua zi după Sfîntul Trif."[4]

Tot cam aşa cred şi istorisesc despre acest sfînt şi despre ziua lui şi românii din Moldova.

Iată ce spun aceştia:

„La 40 de zile, cînd se ducea Maica Domnului la biserică ca să-şi ia molitfă, Sf. Trif, care călătorea cu dînsa a tuşit-o şi Maica Domnului s-a întors şi a zis: «Fie ziua ta azi, că a mea va fi mîne!»

Şi rostind cuvintele acestea s-a întors îndărăt şi nu s-a dus în ziua aceea la molitfă, ci abia a doua zi.

De aceea e întîi Trif şi apoi Întîmpinarea Domnului."[5]

O altă legendă ne spune despre Sf. Trif următoarele:

„Zice că pe vremea păgînismului era un creştin anume Trif. Şi fiindcă creştinul acesta nu voia să se facă păgîn, păgînii l-au prins şi l-au închis într-o casă toată înfericată cu fier, unde se mai aflau şi alţi creştini prinşi şi puşi la muncă şi chinuri.

Trif, dintru început, a cercat toate chipurile şi mijloacele doar scapă din închisoare. Dar în zadar i-a fost toată munca, căci închisoarea era foarte bine păzită.

În urmă, văzînd că nu e alt chip de scăpare, s-a făcut nebun şi a prins a face fel de fel de tonoase şi alte blasgonii, crezînd că păgînii, văzînd ce face, îi vor da drumul.

Dar păgînii nici după aceasta n-au voit să-i dea drumul. Dimpotrivă, au poruncit străjilor să aibă mai mare grijă de dînsul, ca să nu scape şi să fugă.

Atunci Dumnezeu, fiindu-i milă de dînsul, a deschis într-o noapte un părete şi i-a dat drumul. Şi aşa a scăpat el din mînile păgînilor![6]

De atunci păgînii n-au voit să-l mai prindă, căci se temeau de dînsul.

Şi tot de atunci e Trif sfînt şi oamenii cred că, dacă ar lucra în ziua lui, îndată ar nebuni."[7]

Acestea sînt toate legendele despre Sf. Trif, cîte le-am putut eu pînă acum afla. Dintr-însele rezultă că Sf. Trif a înnebunit: una, pentru că a urmărit pe Maica Domnului cu scop ca să-i ia pruncul şi să i-l piardă, şi al doilea, pentru că a tuşit-o şi şi-a bătut joc de dînsa cît şi de Domnul nostru Iisus Hristos.

Şi deoarece Trif a înnebunit, de aceea unii români din Bucovina serbează ziua lui pentru înnebuneală, temîndu-se ca să nu înnebunească şi ei ca dînsul, căci, amăsurat credinţei lor, cel ce lucrează în această zi acela îndată înnebuneşte[8], apoi şi pentru alte primejdii, şi anume ca să nu calicească[9]; iar alţii zic că prin serbarea zilei sale jelesc patima lui.[10]

O seamă de români însă serbează ziua aceasta pentru scutirea de lupi, precum şi pentru alte fiare sălbatice, anume ca să nu le atace şi să le mănînce vitele şi mai cu seamă oile, fiindcă Sf. Trif, după cum ne spune o legendă din Bucovina, e patronul lupilor. Cine lucrează în ziua aceasta, cine nu o serbează, acela trebuie numaidecît să aibă daună din partea lupilor, în decursul anului, între vitele sale.[11]

Tot din cauza aceasta, ca să nu le atace şi mănînce lupii turmele, serbează ziua aceasta şi românii din Banat[12] şi cei din Muntenia.[13]

Iată şi legenda din care rezultă că Sf. Trif e patronul lupilor:

„Zice că a mers odată un om la vînat şi, cum a ajuns în pădure, s-a suit într-un copac.

Stînd el acolo, iată că veni la dînsul un lup, şi el l-a împuşcat. După aceasta veni alt lup, şi el l-a împuşcat şi pe acela. Şi tot aşa a făcut el şi cu alţi lupi, cari veniră în urma celor dintîi,pînă ce a împuşcat o mulţime de lupi. Şi lupii cei vii mînca pe cei împuşcaţi.

Omul a împuşcat pînă ce i s-a gătit împuşcătura, iar după aceea a stat să vadă ce vor face lupii.

Iată că, stînd el aşa, vine de la o vreme un om îmbrăcat în straie albe. Şi omul acela, care nu era altul fără Sf. Trif, cum a sosit, a şi început a hotărî fiecărui lup ce are să mănînce. Numai unui lup şchiop, care venise pe urmă, nu-i hotărî nimic.

Şchiopul, cum a ajuns, se apropie de Sf. Trif şi-l întreabă:

– Da eu ce să mănînc?

Atunci zise Sf. Trif:

– Ia pe omul cel din copac!

Auzind aceasta, omul s-a înspăimîntat foarte tare.

Lupul cel şchiop sta lîngă copac. Omul a prins a striga ca să-i vie cineva întru ajutor.

Iată că nu mult după aceasta vin nişte oameni, cari făcea la pădure, şi au fugărit lupul şi au dus pe om acasă.

Omul, după ce a sosit acasă, a poruncit feciorilor săi ca să-i facă o ladă şi să-l ţie acolo, după ce le-a spus ce i s-a întîmplat.

Feciorii au făcut aşa, şi unde mergeau ei, acolo luîndu-l, îl duceau şi pe tatăl lor.

Mergînd ei într-o zi în chirie la un tîrg, au ajuns la un pod.

La podul acela le ieşi un om în cale, care fugea cît îi luau picioarele, şi le zise:

– Dragii mei! luaţi-mă şi mă ascundeţi, că iată vine un lup în urma mea, şi de nu me-ţi ascunde are să mă mănînce!

Feciorii n-au stat mult pe gînduri, ci cugetînd cum că-i chiar aşa cum a spus omul, l-au luat şi l-au băgat în lada în care se afla tatăl lor.

Aşteptînd ei după aceasta să vie lupul, lupul nu mai vine.

În urmă, văzînd că nu mai vine lupul, deschid lada, să vadă ce face omul ce l-au ascuns. Dar cînd rădică capacul, ce să le vadă ochii? Văd un lup sărind din ladă şi să te cam mai duci băiete, iar cînd se uită mai de aproape, tatăl lor ca în palmă... L-a mîncat lupul.

Vasăzică numai degeaba au ascuns feciorii pe tatăl lor şi l-au purtat atîta vreme cu dînşii, că în urma urmelor lupul cel şchiop, căruia i l-a menit Sf. Trif, tot l-a mîncat".[14]

Mai departe cred şi spun românii din unele părţi ale Bucovinei că Trif cel nebun este stăpînul şi patronul nu numai al lupilor, ci şi al omizilor, gîndacilor şi al tuturor gujuliilor celor stricăcioase.

De aceea, cei mai mulţi dintre dînşii serbează ziua aceasta anume ca să nu se înmulţească gujuliile şi cu deosebire omizile şi să nu le strice pometurile şi semănăturile. Căci, cred ei, că dacă nu se ţine ziua aceasta, atunci gujuliile se înmulţesc aşa de tare că devin o adevărată calamitate.[15]

Tot spre scopul acesta îndătinează românii din unele părţi ale Bucovinei de a năimi în ziua aceasta sfinţirea apei, adecă de a plăti preotului local ca să le sfinţească apă şi să le stropească apoi pometurile cu dînsa, crezînd că apa care se sfinţeşte în această zi este bună în contra înmulţirii prea mari a insectelor, şi îndeosebi a omizilor, cari strică pomii şi curechiul.[16]

Tot aşa fac şi românii din Banat.

Aceştia încă pun în această zi, numită de dînşii şi ziua omizilor, să li se sfinţească apă, cu care, mestecînd-o cu unt, ung apoi pomii în contra omizilor.[17]

Unii români din Muntenia cred că Sf. Trifon e rău de lăcuste[18], iar alţii că el „stîrpeşte tot soiul de viermi, cari fac stricăciuni pometelor". De aici vine apoi că unii dintre dînşii cheamă în ziua acestui sfînt „pe preot de face aghiasmă, cu care stropesc pomii şi semănăturile precum grîile, oarzele şi altele".[19]

Iar podgorenii, tot din Muntenia, se duc în ziua de Sf. Trifon cu preotul la vii şi fac sfeştanie viilor, anume ca acestea să fie roditoare, pline de mană şi păzite de grindină.[20]

Românii din unele părţi ale Moldovei serbează pe Sf. Trifon de aceea, pentru că acesta, după credinţa lor, e mai mare peste gadine, că el le leagă acestora gura, ca să nu mănînce legumele.[21]

Din această cauză apoi unii dintre dînşii, precum bunăoară cei din comuna Liteni, jud. Suceava, au obiceiul „să stropească pomii şi curechiul cu agheasmă de la Sf. Trif, pentru a-i feri de omizi"[22]; iar alţii precum cei din comuna Madei, acelaşi judeţ, fac la Sf. Trif (1 februarie) agheasmă nu numai pentru stropirea pomilor şi pentru roade, ci şi pentru stropirea vitelor. Aceştia adecă, după ce au făcut agheasma, stropesc cu dînsa mai întîi pomii şi apoi vitele, dînd totodată celor din urmă şi sare, în care au turnat mai înainte de aceasta puţină agheasmă.[23]

În fine, românii din unele părţi ale Moldovei cred şi zic că în ziua de Trif se întîmpină iarna cu vara[24], iar cei din Bucovina cred şi spun că, dacă în ziua de Sf. Trifon (1 februarie), căruia îi zic şi Trif cel nebun, nu este omăt se va pune, iar dacă este omăt, apoi se va sparge.[25]

NOTE

1. Din Volovăţ, com. de T. Vicol.
2. Din Şcheia, com. de dl. Pancr. Prelipcean.
3. Din Poieni, com. de Dim. Furtună, stud. gimn.
4. Din Horodnicul de Sus, comună în distr. Rădăuţului, com. de Şt. Turtureanu, stud. gimn.; din Udeşti, com. de Em. Cimpoieş; din Bosanci, com. de Sim. Şuţu; şi din Costîna, com. de Vas. Huţan.
5. El. Sevastos, *Sărbătorile poporului*, publ. în *Gazeta săteanului*, an. VIII, p. 149.
6. Într-o variantă din Frătăuţul Vechi, dict. de Zenovia Rusu, se zice că atunci Dumnezeu l-a întărit de a sfărîmat acoperişul casei şi aşa a ieşit.
7. Din Frătăuţul Nou, com. de Vesp. Reuţ, şi din Frătăuţul Vechi, dict. de Zen. Rusu şi com. de Vas. Dascal.
8. Dat. şi cred. rom. din Sînt-Ilie, com. de Eug. Cojocariu: „Dacă lucrează cineva în ziua acestui sfînt, apoi nebuneşte; de aceea îl numesc Trif cel nebun."; a celor din Buninţi şi Mihoveni, com. de Vesp. Corvin; a celor din Mitocu Dragomirnei, com. de Alex. Romaş; a celor din Horodnicul de Jos, com. de G. Teleagă; a celor din Mănăstioara sau Sf. Onofrei, com. de Const. Georgian, stud. gimn.; a celor din Frătăuţul Vechi, com. de Vas. Dascal: „Oamenii ţin această sărbătoare, pentru că se tem să nu nebunească, căci s-a întîmplat mai de multe ori să nebunească oamenii cari au lucrat în această zi."; a celor din Poieni, com. de Dim. Furtună; şi a celor din Cireş-Opaiţ, com. de Const. Popescu, stud. gimn.
9. Dat. şi cred. rom. din Stroieşti, com. de Gheorghe Bîrtoiu.
10. Cred. rom. din Bănceşti, com. de Dim. Băncescul.
11. Cred. rom. din Frătăuţul Nou, com. de Iul. Sidor; a celor din Tereblecea, com. de P. Nimigean, stud. gimn.; şi a celor din Todireşti, com. de Nic. Rădăşan: „Oamenii îl serbează pe Sf. Trif ca şi pe fiecare altă sărbătoare, cu scop ca să-i ferească de fiarele cele sălbatice şi, cînd vin lupii la oile lor, ei se roagă de Sf. Trif ca să le mijlocească la Dumnezeu apărarea de dihănii."
12. Vezi mai jos *Martinii de iarnă*.
13. Din răsp. la Cest. d-lui Nic. Densuşianu, com. Frumoasa, jud. Teleorman: „*Sf.* cel mai mare peste păduri, codrii munţilor, turme de vite şi fiare sălbatice este Sf. Trifon... Sărbătoarea pentru sporirea turmelor şi apărarea lor de boale şi gadini este Sf. Trifon."; com. Şişeştii de Jos, pl. Motru de Sus, jud Mehedinţi: „Sărbătorile populare, ce se ţin pentru ca vitele să fie apărate de gadini (fiare sălbatice), sînt Trifon şi Stretenia."; şi com. Ghergani, jud. Dîmboviţa: „Sărbătoarea cea mai mare pentru sporirea turmelor şi apărarea lor de gadine (fiare sălbatice) poporul o serbează în ziua de Sf. Trifon."
14. Din Todireşti, com. de Nic. Rădăşan.
15. Cred. şi dat. rom. din Şcheia, com. de Pancr. Prelipcean, şi a celor din Soloneţ, com. de Ioan Tipa, stud. gimn.
16. Cred. şi dat. rom. din Şcheia, com. de dl. Pancr. Prelipcean.
17. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882 şi 1883*.
18. G. M. Jipescu, *Opincaru*, Bucureşti, 1881, p. 77; Din răsp. la Cest. d-lui Nic. Densuşianu, com. Raşi, jud. Ialomiţa: „Sf. Trif, care umblă cu lăcustele."
19. B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, I, p. 504, com. Ipatele, jud. Vaslui.
20. G. S. Ionean, *Mica colecţiune de superstiţii*, p. 53; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 58.
21. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densuşianu, com. Basaraba, jud. Suceava.
22. B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, I, p. 504.
23. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densuşianu.
24. El. Sevastos, *Sărbătorile pop.*, *loc. cit.*
25. Dim. Dan, *Comuna Straja*, p. 95.

II. ÎNTÎMPINAREA DOMNULUI

Întîmpinarea Domnului, numită în unele părţi cu un cuvînt slavon şi Stretenie, cade totdeauna într-a 2 faur.

În această zi, după credinţa şi spusa românilor din Moldova, se întîmpină iarna cu vara.[1]

Deci, dacă în ziua de Întîmpinarea Domnului este cald şi moloşag, atunci va fi vara călduroasă şi îmbelşugată; iar dacă în această zi e frig, ger sau viscol, atunci vara viitoare desigur că va fi friguroasă şi neroditoare.[2]

Prin urmare, dacă-i senin şi frumos în ziua aceasta, apoi va rodi grîul în vara următoare[3]; iar dacă-i posomorît, pîclă, apoi românii nu seamănă mult grîu, crezînd că nu se va face.[4]

Tot aşa se întîmplă şi cu hrişca. Dacă va fi în ziua de Întîmpinarea Domnului cald şi soare, atunci e bine să semeni hrişcă, că se va face; iar de nu va fi cald şi soare, atunci să nu semeni, căci nu se va face.[5]

Dacă picură în ziua aceasta din streaşină, nu le merge bine albinelor peste an, căci mierea li se înăcreşte şi ele se îngălbăgesc ca oile, capătă treapăd şi pier.[6] Iar dacă e senin, cald şi uscat, vara va fi mănoasă şi atunci le va merge stupilor bine.[7]

Unii români însă sînt de părere, că, tocmai atunci cînd e în această zi moloşag, cînd curge din streaşină, anul va fi mănos şi le va merge bine albinelor.[8]

Mai departe cred şi spun unii că, dacă trece Stretenia peste apă şi apa e dezgheţată, atunci se mînie şi-şi face pod peste dînsa ca să treacă, adecă dă un viscol şi un ger aşa de mare că îngheaţă toate apele. Iar dacă trece Stretenia şi pe apă se află gheaţă, atunci e semn că are să fie cald.[9]

Vrea să zică că, dacă este iarnă mare şi grea, apoi nu va fi mai mult; iar de nu-i mare şi grea, apoi va fi după aceea.[10]

Tot cam aşa cred şi alţii. Aceştia zic că, dacă ţine îngheţat pînă la Stretenie, apoi Stretenia ia gheaţa; iar dacă se topeşte gheaţa pînă atunci, Stretenia o pune.[11]

În fine, cred românii din unele părţi ale Bucovinei „că, dacă îşi strică ursul bîrlogul său, în ziua de Întîmpinarea Domnului, cu toate că afară e frig, primăvara este aproape; dacă iese el în această zi afară, însă intră din nou în bîrlog, cu toate că afară este frumos, va fi încă iarnă."[12]

Iar românii din Banat cred şi spun că ursul în această zi iese din peştera sa afară şi joacă ca în arie jur-împrejur şi dacă este soare şi-şi vede umbra, atunci iarăşi se bagă în peşteră şi nu iese, ci mai doarme încă şase săptămîni, căci chiar atîta mai ţine iarna; iar dacă nu-şi vede umbra, atunci rămîne afară şi iarna (frigul) se întrerupe.[13]

Afară de cele înşirate pînă aci, mai e de însemnat încă şi aceea că în ziua de Întîmpinarea Domnului se serbează şi Ziua ursului iar în ajunul, în ziua şi a doua zi de Întîmpinarea Domnului, Martinii de iarnă şi Filipii de iarnă în contra lupilor, ca aceştia să nu atace pe oameni şi mai cu seamă ca să nu le atace şi sfîrtice oile, precum şi celelalte animale domestice.

La armâni, adecă la românii din Turcia europeană, sărbătoarea Întîmpinării Domnului e foarte preţuită, mai cu seamă pe femei, din care cauză se şi numeşte Sărbătoarea mulierlor. În ziua aceasta toate femeile „trimit la biserică cîte o litie şi o colivă, dar mai ales cele însărcinate şi cele lehuze nu lipsesc a face aceasta: însărcinatele spre a cere Maicii Domnului naştere uşoară, iar lehuzele spre a-i mulţămi de ajutorul ce le-a dat la naştere."[14]

NOTE

1. El. Sevastos, *Sărbătorile pop.*, publ. *ziar. cit.*, p. 149.
2. Cred. rom. din Iordăneşti, sat. în distr. Storojineţului, com. de T. Tovarniţchi.
3. Cred. rom. din Şcheia, com. de dl. Pancr. Prelipcean. – O seamă de români din Bucovina şi Banat spun că pînă la Întîmpinarea Domnului sau ziua ursului e bine de semănat grîu. Vezi Sim. Mangiuca, *Călind. pe an. 1882 şi 1883*.
4. Cred. rom. din Şcheia, com. de dl. Pancr. Prelipcean.
5. Cred. rom. din Frătăuţul Nou, com. de Vesp. Reuţ, şi a celor din Sînt-Ilie, com. de Eug. Cojocariu.
6. Cred. rom. din Şcheia, dict. de Pintelei Maierean.
7. Cred. rom. din Bosanci, com. de Sim. Şuţu.
8. Cred. rom. din Capu Cîmpului, dict. Panteleimon Tatărău.
9. Cred. rom. din Frătăuţul Vechi, dict. de Zenovia Rusu, şi a celor din Sînt-Ilie, com. de Eug. Cojocariu: „Dacă găseşte Stretenia pod (iarnă), îl sparge; iar de nu găseşte, îl face."
10. Cred. rom. din Frătăuţul Nou, com. de Vesp. Reuţ.
11. Cred. rom. din Tereblecea, dict. de Irina Bulbuc şi com. de Pavel Scripcariu.
12. Dim. Dan, *Credinţe pop. bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. IV, nr. 79.
13. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882 şi 1883*. Vezi despre aceasta mai pe larg în *Ziua ursului*.
14. I. Neniţescu, *op. cit.*, p. 527.

III. ZIUA URSULUI

Ziua ursului, numită altmintrelea şi Sărbătoarea ursului, cade totdeauna în ziua de Întîmpinarea Domnului.

Ursul, după credinţa poporului de pretutindenea, cum începe a cădea neaua şi prinde a se face ger mare, îndată caută o peşteră sau o vizuină şi, vîrîndu-se într-însa, petrece acolo toată iarna, dormind somnul iernei sau mai bine zis zăcînd într-un fel de amorţeală, din care se deşteaptă numai din cînd în cînd, şi atunci numai ca să se nutrească, adecă ca să-şi sugă labele, căci nutreţul lui de peste iarnă nu constă din nimic alta fără numai din grăsimea labelor sale, pe cari le suge.

În ziua ursului însă, deşteptîndu-se din somnul său de peste iarnă, iese din vizuina sau vizunia sa, între nouă şi zece oare înainte de amiază, afară şi prinde a juca jur-împrejur, ca într-o arie, prin neaua dinaintea vizuinei sale şi a se desfăta.

Şi dacă în această zi, după cum cred şi spun românii din Banat, e senin şi soare şi ursul îşi vede umbra sa, atunci se bagă iarăşi în peştera sa şi mai doarme într-însa încă şase săptămîni, prevestind prin aceasta cum că atîtea săptămîni are să mai ţie iarna şi că în acest răstimp va fi tot aşa de mare ger ca şi mai înainte; iar dacă afară e înourat, e nourişte, şi din cauza aceasta nu-şi vede umbra, atunci nu se vîră mai mult în vizuină, ci rămîne afară, prevestind prin aceasta că iarna va înceta, gerul se va frînge şi se va întrerupe, că va fi timp frumos şi călduros, mai pe scurt că se va desprimăvăra.[1]

Românii din Valea Jiului, în Transilvania, din contră, cred şi spun că, ieşind ursul în această zi din culcuşul său de peste iarnă afară şi fiind soare, astfel că-şi poate vedea umbra sa, atunci de bucurie prinde a juca în jurul groapei sale şi, după ce s-a săturat de jucat nu intră mai mult într-însa, ci o părăseşte, în semn că iarna şi-a pierdut din putere şi că din ce în ce are să se moaie şi să fie mai frumos şi mai cald.

Dacă însă aceasta este posomorîtă, atunci intră iarăşi în groapa sa de unde a ieşit şi mai petrece încă şase săptămîni într-însa, pentru că chiar atîta are să mai ţie iarna.[2]

În fine, românii din Bucovina cred că, dacă-şi strică ursul bîrlogul său în ziua de Întîmpinarea Domnului, cu toate că afară e frig, atunci e un semn că primăvara e aproape. Însă dacă iese el în această zi afară şi intră din nou în bîrlog, cu toate că afară este frumos,atunci e un semn că va fi încă iarnă.[3]

Alţii însă cred şi zic că, văzînd ursul, după ce a ieşit în ziua de Întîmpinarea Domnului, că afară-i senin, atunci se bagă iarăşi la culcuş şi-şi astupă intrarea la bîrlog încă mai bine, ştiind că va fi iarnă grea. Din contră, dacă vede că afară-i frig, atunci începe a umbla prin pădure, ştiind că în scurtă vreme se va face cald.[4]

Şi iarăşi alţii spun că ursul abia la Stretenie se mişcă în bîrlogul sau cobîrlăul său şi, scoţîndu-şi capul din vizunie, se uită să vadă cum e afară. Şi dacă vede că-i înourat, iese şi bea apă din pârîu; iar dacă vede că-i senin, mornăieşte şi se bagă iarăşi înapoi în vizunie, că nu mai trage nădejde de vară.[5]

Iar cînd iese din bîrlog, dacă n-apucă încă a bea apă, atunci poate orişicine să-l prindă şi să facă orişice voieşte cu dînsul; dar dacă bea apă, atunci capătă putere şi nimeni nu se mai poate apoi apropia de dînsul.[6]

Din cele înşirate pînă aici rezultă că ursul,după credinţa poporului, este un prevestitor de timp şi că Întîmpinarea Domnului se numeşte în unele părţi după numele său ziua sau Sărbătoarea ursului, de aceea, pentru că el în fiecare an iese numai în această zi, pentru prima oară de cum a intrat în iarnă, din vizuina sa afară.

NOTE

1. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1883,* partea calendaristică şi p. 100-101; Aurel Iana, *Din cred. pop. rom. din Maidan de lîngă Oraviţa,* publ. în *Familia,* an. XXVI, Oradea Mare, 1890, p. 6.
2. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.
3. Dim. Dan, *Credinţe pop. bucovinene,* publ. în *Gazeta Bucovinei,* an. IV, nr. 79.
4. Cred. rom. din Şcheia, com. de dl. Pancr. Prelipcean; a celor din Sîn-Ilie, com. de Eug. Cojocariu: „Ursul cînd iese din bortă, de-şi vede umbra, se bagă cu atîta mai afund cu cît a ieşit."; a celor din Todireşti, com. de Nic. Rădăşan: „Oamenii zic că, dacă-i frig în ziua de Stretenie, atunci ursul îşi strică bîrlogul şi putem trage nădejde că n-are să fie mai mult frig. Iar de va fi cald, ursul nu-şi părăseşte bîrlogul, pentru că ştie că are să fie frig de acum înainte."; şi a celor din Frătăuţul Nou, com. de Vesp. Reuţ: „Românii din Frătăuţul Nou cred şi spun că, dacă va fi cald în ziua de Stretenie, atunci va ieşi ursul afară din bîrlogul lui şi, dacă-şi va vedea umbra sa, atunci se va băga în pămînt sau în bîrlogul lui cu atîta mai afund cu cît a fost mai înainte."
5. Cred. rom. din Tereblecea, dict. de Paraschiva Scripcariu şi com. de P. Scripcariu.
6. Cred. rom. din Horodnicul de Jos, com. de dl. Petru Prelipcean.

IV. MARTINII DE IARNĂ

Martinii de iarnă, numiţi în unele părţi şi Sî-Martini, sînt trei la număr şi cad totdeauna la patruzeci de zile după Crăciun, astfel că cel de mijloc, numit şi Martinul cel mare, cade totdeauna în ziua de Întîmpinarea Domnului.

Martinii de iarnă se serbează trei zile după olaltă şi anume: cel dintîi în ajunul Întîmpinării Domnului sau în ziua de Sf. Trifon, cel din mijloc în ziua de Întîmpinarea Domnului, iar al treilea a doua zi după Întîmpinarea Domnului, adecă în ziua de Simion bătrînul, care a întîmpinat pe Domnul nostru Iisus Hristos.[1]

Toţi trei Martinii aceştia se serbează în contra lupilor, anume ca aceştia să nu atace şi să strice turmele, precum şi celelalte vite, şi ca să nu se apuce şi de oameni.

În decursul serbării Martinilor, păcurarii români din Banat nu scot defel oile în cîmp la păşune. În ziua primă a Martinilor postesc şi tot în această zi fac mai multe ceremonii asupra oilor, spre a le feri de lupi.[2]

Deşi n-am aflat pînă acum, totuşi e mai mult decît probabil că românii serbează Martinii de iarnă nu numai în contra lupilor, ci şi în contra urşilor, şi asta din cauză că în ziua în care cade Martinul de mijloc, cade şi ziua ursului[3], iar aceasta cade totdeauna în ziua de Întîmpinarea Domnului, cînd cade şi Martinul cel mare. Şi cum că românii întru adevăr trebuie să serbeze Martinii aceştia şi în contra urşilor se poate deduce şi de acolo că ursul pretutindenea, în toate ţările locuite de români, se numeşte Martin.[4]

Aşa mai toate poveştile, cari tractează despre vreun urs, îl numesc pe acesta Martin.[5] Şi tot aşa îl numesc şi ursarii de pretutindenea, cari umblă cu dînsul dintr-un sat în altul şi, punîndu-l să joace, îi cîntă:

Joacă bine,
Mă Martine,
Că-ţi dau pîne
Cu masline,
Şi inele,
Şi mărgele,
Să te-mpodobeşti cu ele![6]

Sau:

Din călcîi încetişor,
Şi din talpă binişor!
Sus Martine!
Şi mai bine,
Că-ţi dau pîne
Cu masline.[7]

Şi ursul, cum aude cuvintele acestea ale ursarului, se ridică în două labe şi prinde a juca de se cutremură pămîntul sub dînsul.

NOTE

1. Sub Simion bătrînul se înţelege aici sfîntul şi dreptul Simion, care a întîmpinat pe Domnul nostru Iisus Hristos. Românii din Fundu Sadovei, în Bucovina, cred şi spun că dreptul Simion, nu mult după ce a văzut pe Iisus Hristos Mîntuitorul lumii, a murit în biserică lîngă tetrapod.
2. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1883, Calend. pop.* şi p. 97-102.
3. Vezi despre aceasta mai pe larg în capitolul următor.
4. L. Şăineanu, *Încercări asupra semasiologiei limbei române,* Bucureşti, 1887, p. 176: „Martin e numele popular al ursului, numit şi Gavrilă sau Vasilică."; P. Oltean, apud. B. P. Hasdeu, Etym. Magn., II., p. 1149: „Ursului poporul îi zice Martin, ursoanei-Ancuţa."
5. I. Creangă, *Scrieri,* I, p. 31: „Oare nu cumva nenea Martin a dat raita pe la d-ta pe-acasă? că mi-aduc aminte că l-am întîlnit odată prin smeuriş."
6. N. A. Bogdan, *Colindătorii,* publ. în *Familia,* an. XXVII, p. 606; Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1883,* p. 100.
7. G. I. Ionescu-Gion, *Doftoricescul meşteşug în trecutul ţărilor române,* publ. în *Revista nouă,* an. IV, Bucureşti, 1892, p. 497.

V. FILIPII DE IARNĂ

Românii din unele părţi ale Munteniei, precum bunăoară cei din plaiul Prahova, în loc de Martinii de iarnă, despre cari am vorbit mai sus în capitolul premergător, ţin şapte Filipi, începînd de la 25 ianuarie şi pînă la 2 februarie, crezînd, ca şi românii din Banat, că ar fi răi de lupi şi păgubitori de dobitoace.[1]

Alţi români, tot din Muntenia, ţin spre acelaşi scop numai trei Filipi sau Pilipi, după cum îi mai numesc ei, şi anume: unul la 30 ianuarie, iar ceilalţi doi la 1 şi 2 februarie, sau unul la 2 februarie şi ceilalţi doi la o săptămînă după aceasta.[2]

Filipul, care cade la 30 ianuarie, se numeşte pe unele locuri şi Ticlele.[3]

În răstimpul acestor zile, considerate ca sărbători, atît bărbaţii cît şi femeile din Muntenia nu lucrează nimic.[4]

În fine, românii din unele părţi ale Bucovinei, şi mai ales cei din satele în cari nu e datină a se serba Sf. Trif, despre care am vorbit deja mai sus în cap. I ca patron al lupilor, ţin asemenea trei Filipi sau Cilipi şi Cilichi, numiţi în genere Filipi de iarnă, atît în contra lupilor, cît şi în contra feluritelor prilejuri de boale şi primejdii, şi anume: unul în ajun, al doilea în ziua, iar al treilea a doua zi de Întîmpinarea Domnului.[5]

Afară de Filipii despre cari am vorbit pînă aici, mai ţin atît românii din Bucovina cît şi cei din Muntenia încă şi alţi Filipi, asemenea pentru lupi, precum şi pentru alte dihănii, însă despre aceia voi vorbi mai pe larg la timpul său.

NOTE

1. Gr. G. Tocilescu, *Revista pentru istorie, arheologie şi filologie*, an. II, vol. III, Bucureşti, 1884, p. 388: „De la 10 noiembre ţin Filipii şapte: trei înainte de lăsatul de sec şi patru în post. La 21 noiembre, în ziua Intrării în biserică, zic că-i Filipul cel şchiop. Alţi şapte Filipi de la 25 ianuarie pînă la 2 februarie. Alţi trei Filipi, ce se zic Berbecari, toamna de la 26 septembre. În aceşti Filipi nu se coase, nu împunge în piele, nu dau împrumut, nu duc la moară, nu dau foc la vecini, nu mătură în casă, în sfîrşit nu lucrează nimic, zicînd că-i rău de lupi şi păgubitori de dobitoace."; Const. D. Gheorghiu, op. cit., p. 57: „Filipii, 25 ianuarie. Din această zi pînă la 2 februarie femeile ţin (serbează) pe cei şapte Filipi. În aceste zile nu se lă (spală pe cap), nu se lipeşte vatra etc., pentru că-i rău de lupi."
2. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densuşianu, com. Rijleţu- Vieroşi, jud. Olt: „Filipii sau Pilipii se serbează pe fiecare an de la 15-21 novembre, 30 ianuarie, 1 şi 2 februarie."; com. Bilciureşti, pl. Ialomiţa, jud. Dîmboviţa: „Ca sfinţi mai mari peste fiarele sălbatice socoteşte poporul pe Filipi sau Pilipi, cari sînt mai mari peste lupi. Zilele în cari se întîmplă sînt: unul la 2 februarie, alţii doi la săptămîna şi unul la lăsatul secului de Crăciun."
3. Din răsp. la Cest. d-lui Nic. Densuşianu, com. Crovu, jud. Dîmboviţa: „Ticlele sau Pilipii (30 ianuarie), astfel se numesc pe aici."
4. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densuşianu, com. Rijleţu- Vieroşi, jud. Olt.
5. Dat. rom. din Buninţi, com. de Vesp. Corvin: „În ziua de Stretenie pică şi Filipii sau Cilichii, cari se ţin pentru primejdie de lupi."; precum şi a altor români din Bucovina.

JOIA NEPOMENITĂ

Românii din Banat numesc joia din săptămîna albă Joia nepomenită sau Joia necurată.

De asemenea caracter este şi joia întîia după Paşti şi cea după Rusalii.

Tustrele joile acestea formează o treime nefastă, nenorocoasă.

În joia din săptămîna albă cad totdeauna vracii, numiţi altmintrelea şi vălaşi.

Tot în această joie cad şi gadinele, cari durează trei zile după olaltă, adecă joi, vineri şi sîmbătă.[1]

Cuv. gadină pl. gadine şi gadini, după dicţionarul de Buda din anul 1825, are şase semnificaţiuni şi anume:

1. Orice vită sau jivină;
2. În specie: fiară sălbatică, răpitoare;
3. Zburătoare, d. e. pasări, hoară;
4. În specie: pasări de casă (hoară);
5. Zburătoare răpitoare;
6. Alte jivini aripate, d. e. lăcuste, viermi, omizi, gîndaci etc.

După glosarul lui A. T. Laurian şi I. C. Massim însă are numai trei şi anume:

1. Pasăre, pasăre de curte;
2. Pasăre sălbatică, rapace;
3. Fiară, bestie rapace, cu instincte de ucis alte fiinţe vii.

În graiul bănăţean cuvîntul acesta se aude numai în plural, gadini, şi însemnează mai cu seamă: lăcuste, omizi, viermi, goange şi alt găvăt,[2] cari se arată în unii ani într-o mulţime aşa de mare, că devastează cîmpurile.

Din cauza aceasta apoi românii din Banat îndătinează a serba cele trei zile din urmă ale săptămînii albe în contra gadinilor, anume ca acestea să nu le devasteze cîmpiile şi pometele.[3]

În unele părţi din Muntenia, precum bunăoară în comuna Rîjleţu, plasa Olt-Vedea, judeţul Olt, joia din săptămîna brînzei se numeşte joia tuturor juvinelor (vietăţilor), în special însă joia furnicilor.

Românii din aceste părţi serbează joia aceasta, ca şi fraţii lor din Banat, în contra tuturor juvinelor şi cu deosebire în contra furnicilor.

Fiecare om are grijă de a se scula în această zi foarte de dimineaţă şi a face o turtă de mălai sau de făină, cu cîte ceva brînză sau unt pe ea, şi a o duce apoi pe cîmp, unde o pune pe un muşuroi de furnici, sau în pădure pe un arbore.[4]

Pe lîngă aceasta, mai e de însemnat încă şi aceea că românii din cele mai multe părţi ale Munteniei numesc săptămîna albă nu numai săptămîna brînzei, după cum s-a amintit mai sus, ci totodată şi săptămîna nebunilor, din

cauză că, după cum spun ei, în această săptămînă numai nebunii pornesc a se însura, numai proştii şi urîţii satelor abia acum dau zor ca să se căsătorească, pe cînd toţi cei cuminţi, cîţi au avut de gînd să se însoare în decursul Cîrnilegilor, s-au însurat deja cu mult mai înainte.[5]

În unele părţi ale Transilvaniei, precum bunăoară pe la Rodna, districtul Năsăudului, se numeşte săptămîna aceasta, pe lîngă săptămîna albă, încă şi săptămîna bondrişilor, iar în alte părţi, ca şi în Muntenia, săptămîna nebunilor.[6]

Tot săptămîna nebunilor se numeşte săptămîna aceasta şi în Banat.[7]

Săptămîna bondrişilor se numeşte de aceea, pentru că în această săptămînă numai bondrişii umblă de-a însuratului, şi cu toate acestea mulţi dintre dînşii sînt şi de astă dată rămaşi, adecă nu se pot însura.

Iar săptămîna nebunilor să se numească de aceea, pentru că o seamă de feciori, luîndu-se după unii unguri, cari umblă în săptămîna aceasta a colinda, umblă şi ei mascaţi, făcînd nebunii pe drumuri şi pe la casele oamenilor, unde capătă apoi băutură.

În Munţii Apuseni ai Transilvaniei, şi anume pe la Abrud, aceşti oameni mascaţi se cheamă fărşangari, iar pe la Reteag măscuraşi.[8]

Feciorii din Bucovina, cari s-au întîrziat cu peţitul, cari n-au apucat încă a se încredinţa şi cununa înainte de săptămîna albă, îndătinează de regulă a se cununa în joia acestei săptămîni.

În dumineca de pe urmă a Cîrnilegilor, adecă în ziua de Lăsatul secului, se cunună mai mult numai văduvele şi văduvoii.

Feciorii şi fetele cari, deşi le-a fost timpul de căsătorit, cu toate acestea însă au rămas necăsătoriţi, sînt, în ziua de Lăsatul secului seara, de către ceilalţi feciori mai tineri, prin diferite chiuituri, luaţi în rîs şi batjocură.

Tot aşa se întîmplă, după cum vom vedea mai jos, şi cu feciorii şi cu fetele din Transilvania.

În unele părţi din Muntenia însă, feciorii de însurat, se înţelege că cei cuminţi, cari n-au apucat a se căsători cînd le-a fost timpul de căsătorit, precum şi aceia cari s-au lăsat pe de altă dată sau au ales prea mult şi din cauza aceasta s-au trezit deodată că au rămas necăsătoriţi, se bat în prima zi a săptămînii nebunilor cu burduful.[9]

Iar în alte părţi, tot din Muntenia, este din contra datină ca la sfîrşitul acestei săptămîni, numită asemenea săptămîna nebunilor, toţi flăcăii de însurat şi fetele cele mari de măritat, cari nu s-au căsătorit în decursul Cîrnilegilor, să se strige pe nume, adresîndu-li-se fel de fel de cuvinte batjocoritoare, şi aceasta dintr-un deal şi într-un ton schimbat, spre a nu-i înţelege, anume ca nimeni să nu poată pune mîna pe ei.[10]

În fine, românii din unele părţi ale Transilvaniei cred şi spun că, „dacă voieşti să fii scutit de şoareci, trebuie să ţii şi să ajunezi lunea din săptămîna albă."[11]

Iar cei din Muntenia spun că în săptămîna albă nu e bine să „te speli la cap, căci se scutură bordufurile cu brînză în cap (adecă faci mătreaţă) şi-ţi albeşte părul curînd."[12]

NOTE

1. S. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882 şi 1883*, luna februar.
2. Găvăt = germ. Ungeziefer.
3. Sim. Mangiuca, *Studii limbistice*, publ. în *Familia*, an. XIX, Oradea Mare, 1883, p. 483-484.
4. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densuşianu.
5. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densuşianu, com. Zănoaga, plasa Cîmpu, jud. Romanaţi: „Ultima săptămînă a carnevalului se numeşte săptămîna nebunilor."; com. Crovu, jud. Dîmboviţa: „Săptămîna nebunilor este cea din urmă a carnevalului. Flăcăii necăsătoriţi pînă în acest timp umblă după fete tocmai acuma, dar rămîn tot necăsătoriţi, căci n-au timp."; com. Albeni, jud. Gorj: „Săptămîna nebunilor este la sfîrşitul cîrnelegilor, zisă şi săptămîna brînzei, numită aşa fiindcă în această săptămînă pornesc toţi nebunii a se însura."; com. Roşia, jud. Gorj: „Săptămîna nebunilor – săptămîna brînzei, numită aşa din pricină că în această săptămînă dau zor să se însoare numai proştii şi urîţii satelor."
6. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul; W. Schmidt, *op. cit.*, p. 7.
7. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882 şi 1883*, luna februar: „Săptămîna nebunilor începe totdeauna în dumineca de brînză şi cuprinde în sine întreaga săptămînă albă (de brînză)."
8. Din mss. d-lui Pop-Reteganul.
9. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densuşianu, com. Frumoasa, pl. Dunărea, jud. Teleorman.
10. Din. Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densuşianu, com. Socetu, jud. Teleorman.
11. *Credinţe deşerte din Boiereni*, publ. în *Gazeta Transilvaniei*, an. LVIII, Braşov, 1895, nr. 102.
12. I. C. Constantinescu, *Superstiţii din Ciulniţa (Ialomiţa)*, publ. în *Şezătoarea*, Fălticeni, an. III, p. 123.

SFINŢII HARALAMPIE ŞI VLASIE

I. SFÎNTUL HARALAMPIE

Sf. Haralampie, numit altmintrelea şi Aralampie sau Aralambie, Haralam şi Aralam, cade totdeauna în 10 februarie.

Despre acest sfînt există la românii din Bucovina următoarea legendă:

„Zice că Sf. Haralampie umbla către sfîrşitul vieţei sale prin lume şi vindeca pe oamenii cei bolnavi.

Umblînd el aşa încolo şi încoace, cît timp va fi umblat, a ajuns în urmă şi în ţeara păgînilor.

Împăratul păgînilor, cum a prins de veste că a întrat în ţeara sa, îndată a şi trimis pe un încrezut al său să-i zică ca să vie la dînsul.

Încrezutul s-a dus şi nu mult după aceea s-a şi întors dimpreună cu Sf. Haralampie la împăratul.

Împăratul, cum l-a văzut pe Sf. Haralampie, îndată l-a şi întrebat cum se cheamă, de unde-i şi cu a cui putere vindecă el pe cei bolnavi.

Sf. Haralampie i-a răspuns că se cheamă Haralampie, că e trimisul lui Dumnezeu şi că cu puterea acestuia vindecă el pe oameni.

Însă împăratul n-a voit să-i creadă că e trimis de Dumnezeu ca să însănătoşeze pe bolnavi, şi de aceea l-a făcut fărmăcător şi apoi i-a poruncit ca să se lese de treaba aceasta şi să se dea în legea păgînească, ori de nu are să-l pedepsească cu moartea. Dar Sf. Haralampie n-a voit o dată cu capul să se dea în legea păgînească, ci a spus că el mai degrabă voieşte să moară decît să-şi părăsească legea.

Împăratul, văzînd că Sf. Haralampie nu vrea să-l asculte, a poruncit ostaşilor săi să-l lege în lanţuri groase şi să-l chinuiască pînă ce-şi va da sufletul.

Ostaşii, cum li s-a poruncit aşa au şi făcut: l-au legat mai întîi în lanţuri, iar după aceea au luat cîrlige de fier şi înfigîndu-i-le în piele, au prins o păreche de boi la dînsele şi cu ajutorul acestora l-au despoiat mai tot de piele şi apoi l-au aruncat în închisoare.

Fata împăratului, căci împăratul avea o fată mare, văzînd cum se poartă şi ce face tatăl său cu Sf. Haralampie, îi zise:

– Nu ţi-i milă, tată, de popa ăsta, de-l munceşti mai rău de cum au muncit jidovii pe Hristos!

Împăratul, auzind cele ce i le spuse fiica sa, se făcu foc şi pară de mînie pe dînsa şi o mustră, zicîndu-i:

– Dacă tu ţii cu fărmăcătorul acesta, atunci nu eşti vrednică să te numeşti mai mult fiica mea! De aceea du-te de la mine, ca să nu te mai văd de azi înainte cîte zile voi mai avea!

– Dacă a ajuns treaba pînă la atîta – zise mai departe fata, – apoi văd şi eu că nici nu-mi mai rămîne alta de făcut!

Şi cum a rostit cuvintele acestea, a prins a plînge de se cutremura cămaşa pe dînsa, şi apoi luîndu-şi ce va fi luat cu sine, a plecat chiar în acea zi de la tatăl său şi s-a dus pe muntele Stavorului şi acolo a trăit mai departe şi s-a făcut sfîntă.

Nu mult însă după ce s-a depărtat fata împăratului, tatăl ei, mîniindu-se şi mai tare, a trimis zece mii de ostaşi ca să-l scoată pe Sf. Haralampie din închisoare şi să-l taie aşa de mărunţel ca să nu se aleagă nimică dintr-însul.

Ce era să facă ostaşii?... Trebuiră să-l asculte!... Se porniră fără întîrziere şi, ajungînd unde era Sf. Haralampie închis, îl scoaseră afară din închisoare şi îl mai întrebară încă o dată: ori de nu voieşte să se lese de legea creştinească şi să se dea în legea cea păgînească.

Însă Sf. Haralampie, deşi era mai mult mort decît viu, din pricina chinurilor ce le suferise, şi măcar că numai de abia se ţinea pe picioare de durere, nici de astă dată n-a voit ca să se lepede de legea sa.

Atunci ostaşii, văzînd că numai degeaba îşi bat capul, că Sf. Haralampie nu voieşte nici într-un chip să-şi părăsească legea, l-au făcut tot fărîmi şi apoi, puindu-i carnea grămadă, s-au întors îndărăpt şi şi-au dat seamă împăratului despre isprava ce au făcut-o.

Peste noapte, împăratul a trimis iarăşi o sută de ostaşi la grămada cea de carne, anume ca să vadă ce s-a întîmplat cu dînsa, de nu e cumva Haralampie sfînt şi ori de n-a înviat.

Şi s-au dus şi aceşti ostaşi, şi cînd au ajuns la starea locului, ce să le vadă ochii?... În jurul grămezii celei de carne era o luminaţie ca aceea, cum nu mai văzură alta în vieaţa lor, şi o ceată de îngeri lua carnea lui Haralampie şi o punea bucăţică după bucăţică, ciolănel după ciolănel şi vinişoară după vinişoară la loc. Iar după ce i-au pus toată carnea la loc şi au făcut dintr-însa iarăşi om, cum a fost dintru început, l-au luat şi l-au dus la Dumnezeu în cer.

Iar Dumnezeu cum l-a văzut pe Sf. Haralampie, îndată i-a şi zis:

– Noa! da ştiu că ai tras o sfîntă de muncă pentru legea mea!

Deci spune-mi: ce doreşti să-ţi dau pentru cele ce le-ai suferit cu atîta bărbăţie?

– Nu doresc alta nimic, – răspunse Sf. Haralampie, – fără numai atîta, că cel ce va ţinea ziua mea şi va posti-o, adecă nu va mînca nimic în decursul ei, de acela să nu se apropie nici o boală!

Şi Dumnezeu i-a împlinit dorinţa.

Şi de atunci, care om ţine ziua Sf. Haralampie şi posteşte, adecă nu lucrează şi nu mănîncă nimic în ziua lui, de acela nu se apropie nici o boală în decursul anului.[1]

A doua legendă a Sfîntului Haralampie, asemenea din Bucovina, sună precum urmează:

„Zice că Sf. Haralampie mai toată viaţa lui pămîntească a petrecut-o în munci şi chinuri grele. Şi mai ales la bătrîneţe a avut el foarte multe şi grele munci de suferit.

De aceea şi Dumnezeu, văzînd că e aşa de tare muncit, l-a chemat înaintea morţii sale la sine şi i-a spus să ceară ceva de la dînsul ca răsplată pentru cele ce le-a suferit în numele lui, şi el orice va cere îi va da.

Sf. Haralampie însă i-a spus că el se va duce să întrebe mai întîi pe oameni, şi ce vor spune aceştia să ceară, aceea va cere.

Şi s-a dus apoi la oameni şi i-a întrebat pe aceştia ce să ceară. Şi oamenii l-au rugat să ceară ca Ciuma, care îi potopea pe vremea aceea, să fie sub mîna şi stăpînirea lui.

După aceasta s-a întors Sf. Haralampie iarăşi la Dumnezeu şi, împărtăşindu-i cele ce i le-au spus oamenii, a cerut ca să-i dea Ciuma pe mînă.

Dumnezeu nu s-a împotrivit ci, împlinindu-i dorinţa, îi dete Ciuma pe mînă.

Sf. Haralampie, bucuria lui; cum a văzut că Dumnezeu i-a dat putere asupra Ciumei, îndată a şi pus mîna pe dînsa, a legat-o de grumaz cu un lanţ de fier, şi astfel legată în lanţ o ţine el pînă în ziua de astăzi. Şi numai atunci cînd oamenii nu serbează ziua lui o sloboade pe pămînt.

Şi Ciuma, care are aripi şi o sabie lată în mînă, cum se vede scăpată din lanţul în care e înferecată, îndată aleargă la oamenii cei ce nu ţin ziua Sf. Haralampie şi pe toţi îi omoară.[2]

O variantă a acestei legende, aşijderea din Bucovina, sună aşa:

„Zice că pe timpul acela, cînd conducea Arhanghelul Mihail pe Maica Domnului pe la rai şi pe la iad, ca să-i arate şi să vadă chinurile cele mari şi grele ale oamenilor celor răi, pe atunci s-a întîlnit şi Sf. Haralampie cu Ciuma, care umbla pe pămînt şi aducea foarte multă stricăciune în omenime.

Şi Ciuma, care are un chip îngrozitor, adecă cap ca de om, coarne ca de bou şi coadă ca de şarpe, în al căreia vîrf se află un ghimpe mare cu care înghimpă pe oameni şi îi umple de boală, cum a văzut pe Sf. Haralampie, îndată s-a şi repezit asupra lui, voind numaidecît să-l înghimpe şi să-l omoare şi pe dînsul.

Însă Sf. Haralampie nu s-a lăsat a fi înghimpat şi omorît de Ciumă, ci el, prinzînd-o şi legînd-o cu un lanţ greu de fier, a început a o bate şi a o chinui pînă ce s-a săturat. Şi tot aşa legată o ţine el pînă şi în ziua de astăzi, anume ca ea să nu poată nicicînd urma voinţei sale, a înghimpa şi a umplea pe oameni de boală, ci a-l umplea de boală numai pe acela care îi porunceşte sau îl lasă Sf. Haralampie.

De aceea apoi şi oamenii ţin ziua acestui sfînt, ca el să nu încuviinţeze Ciumei a se atinge de dînşii."[3]

A doua variantă a legendei de mai sus e aceasta:

„Dumnezeu a dat fiecărui sfînt cîte o putere oareşicare. Şi precum a dat el tuturor sfinţilor, aşa şi Sf. Haralampie, care era dintru început sihastru, încă i-a dat putere, şi anume peste Ciumă, zicîndu-i că îndată ce va vedea că aceasta îşi face de cap, adecă că omoară prea mulţi oameni, să n-o lase a-i omorî degeaba.

Şi Sf. Haralampie, din ziua în care a căpătat puterea aceasta de la Dumnezeu, cum simţeşte că Ciuma voieşte să meargă la vreun om, care nu e cu nimic vinovat, ca să-i ia zilele, îndată aleargă la dînsa, o prinde, o leagă cu lanţul de grumaz, şi apoi începe a o bate pînă ce se satură. După aceea, zicîndu-i să părăsească omul pe care voia ea să-l omoare degeaba, îi dă drumul.

Şi fiindcă Sf. Haralampie are o putere atît de mare asupra Ciumei, de aceea numai cel ce păcătuieşte şi supără prea mult pe acest sfînt moare de Ciumă. Toţi ceilalţi oameni însă, cari păzesc poruncile lui Dumnezeu şi cinstesc ziua acestui sfînt, sînt scutiţi de această boală primejdioasă şi urîtă, căci Sf. Haralampie nicicînd n-o lasă să se apropie de dînşii."[4]

A treia legendă a Sf. Haralampie, tot din Bucovina, e următoarea:

„Zice că pe timpul acela, cînd trăia Sf. Haralampie, era mînia lui Dumnezeu ce făcea Moartea... cosea cu coasa ei cea ascuţită şi veninoasă mai pe toţi oamenii din lume.

Văzînd de la un timp Dumnezeu că Moartea îşi face de cap, că ea ia cu mult mai multe suflete de om decît i-a fost de la început poruncit să ia, a mînat pe Sf. Haralampie s-o prindă şi să n-o lase mai mult a face ceea ce-i place.

Sf. Haralampie, supus şi ascultător ca totdeauna, s-a dus şi, făcînd ce va fi făcut, a pus mîna pe Moarte, a legat-o bine cu un lanţ de fier şi astfel legată o ţine şi o poartă el pînă în ziua de azi, neslobozind-o nicicînd din mînă, căci cum ar slobozi-o, îndată ar cosi cu coasa sa, pe care o poartă totdeauna la sine, pe toţi oamenii, ci el o sloboade numai atunci cînd îi spune Dumnezeu, şi numai la acei oameni pe cari îi voieşte Dumnezeu sau cari, prin purtarea lor cea rea, îl supără din cale afară atît pe Dumnezeu, cît şi pe dînsul.

Omul acela însă care nu-l supără prea tare pe Dumnezeu precum şi pe Sf. Haralampie, trăieşte cu mult mai mult decît ceilalţi oameni, pentru că Sf. Haralampie îl încunjură cu Moartea."[5]

A patra şi totodată şi cea din urmă legendă despre Sf. Haralampie sună astfel:

„Cînd a împărţit Dumnezeu pravila (slujba) fiecărui sfînt, atunci a voit el să-i dea şi Sf. Haralampie o slujbă.

Însă Sf. Haralampie, ce a făcut, ce a dres, destul atîta că, întîrziindu-se, nu s-a înfăţişat la timpul hotărît înaintea lui Dumnezeu, iar cînd a sosit el, Dumnezeu împărţise acuma slujbele ce avuse de gînd să le împărţească. Deci ce era acuma să facă cu Sf. Haralampie? Să-l lase aşa, nu-i da mîna!... Mai cugetă ce mai cugetă, şi la urmă îi dete şi lui o căţeluşă legată de grumaz cu un lanţ de aur şi putere asupra boalelor.

De atunci e Sf. Haralampie stăpînul boalelor, de atunci poartă el boalele!"[6]

Acestea sînt toate legendele despre Sf. Haralampie cîte le-am putut eu afla pînă acuma.

Deci, atît după legendele reproduse, cît şi după credinţa românilor din alte părţi ale Bucovinei, unde poate că nu sînt cunoscute legendele acestea, sf. Haralampie are o deosebită înrîurire şi putere asupra Morţii, Holerei, Samcei sau Sancei, Lungoarei, şi mai cu seamă asupra Ciumei[7], precum şi asupra altor boale grele. El e stăpînul şi purtătorul tuturor boalelor.[8]

Din cauza aceasta apoi, fiindcă Sf. Haralampie e stăpînul şi purtătorul fiinţelor sus-amintite, precum şi al tuturor boalelor, şi mai ales al celor mai grele şi mai rele, românii şi mai cu seamă româncele din cele mai multe părţi ale Bucovinei îl ţin, adecă cei mai mulţi dintre dînşii nu lucrează nimic în ziua lui, ci o serbează ca şi duminica sau ca şi una dintre sărbătorile cele mari[9], atît pentru sănătatea lor cît şi pentru sănătatea vitelor, ca să nu se bolnăvească şi să moară, respective să piară în decursul anului ce urmează, ci să fie cu toţii sănătoşi.[10]

Cel ce serbează ziua acestui sfînt, acela e ferit și scutit de toate boalele pentru că Sf. Haralampie îl păzește și îl apără atît pe dînsul cît și vitele sale de orișice boală.[11]

Din contră, cel ce nu serbează ziua acestui sfînt, cel ce lucrează, acela se bolnăvește peste an.[12]

Iar asupra acelora ce nu numai că nu-i serbează ziua, ci încă îl și supără prin purtarea lor cea rea și necuviincioasă, trimite Ciuma să le ia zilele, ca să nu-l mai supere.[13]

Tot din cauza Ciumei îl serbează pe Sf. Haralampie și românii din unele părți ale Moldovei.[14]

Ba în unele comune din Bucovina, precum bunăoară în Reuseni, nu numai că Sf. Haralampie se serbează ca și duminica, ci care om poate, acela și postește, adecă nu mănîncă nimic în această zi, și aceasta o face el asemenea pentru boale.[15]

În unele comune, atît din Bucovina cît și din Moldova și Muntenia, nu numai că se serbează ziua Sf. Haralampie, ci unii dintre români, mergînd în această zi la biserică, duc ca jertfă colaci, mere și colivă pentru sufletele morților[16], sau grîu nefiert, adecă numai grăunțe[17], iar alții plătesc cîte o liturghie și se roagă anume ca să fie sănătoși în decursul anului viitor[18], ca Sf. Haralampie și prea bunul Dumnezeu să-i ferească de toate boalele.[19]

După ce s-a sfîrșit liturghia, unii dintre dînșii, și anume atît din Bucovina cît și din Moldova, fac praznice, sau la biserică sau acasă, pentru pomenirea morților, și mai ales cei ce se cheamă Haralampie[20], la care ocaziune pomenesc numele Sf. Haralampie, ca să-i ferească de orișice primejdie[21], și dau de pomană mai cu seamă pentru cei ce au murit de moarte năprasnică.[22]

Alții fac agheasmă, adecă plătesc preotului ca să le sfințească apă, care e, după credința lor, bună pentru felurite boale, pentru că, bînd-o și spălîndu-se cu dînsa, spun ei că se vindecă.[23]

După sfințirea apei sau după facerea agheasmei, luîndu-și fiecare apă de aceasta și întorcîndu-se acasă, o parte dintr-însa o beau, cu o parte se spală, o parte o dau vitelor de băut sau stropesc cu dînsa vitele, grajdurile, șurile, pivnițele, precum și alte acareturi de pe lîngă casă, iar restul îl aruncă prin fîntîni.[24]

În unele comune, tot din Bucovina, se stropesc cu apă de aceasta nu numai oamenii și vitele, precum și acareturile mai sus arătate, ci și prin grădini, anume ca să nu facă pomii viermi și omizile să nu mănînce curechiul.[25]

În unele părți din Muntenia, precum bunăoară în comuna Poiana de Sus, plasa Ghergani, jud. Dîmbovița, Sf. Haralampie se crede a fi sărbătoarea cea mai mare pentru pomii din grădini. De aceea, în ziua acestui sfînt, se unge tot pometul cu colivă sfințită, ce se aduce în această zi de la biserică.[26]

În alte comune, tot din Muntenia, în ziua de Sf. Haralampie se face colivă, din care se păstrează spre a se da pasărilor, cînd au boală și mor, anume ca să nu mai moară.[27]

Și iarăși în altele, așijderea din Muntenia, precum bunăoară în comuna Spineni, plasa Vedea de Jos, jud. Olt, se duc la biserică în ziua de Sf. Haralampie grăunțe de grîu nefiert, spre a se sfinți de preot, și după ce s-au sfințit și s-au adus acasă, se dau pasărilor de casă și vitelor de mîncat, anume ca să nu le fie rău de vărsat (bubat).[28]

Tot în ziua de Sf. Haralampie unele romînce din Bucovina, precum bunăoară cele din comuna Mihoveni, fac un colăcel și-l coc înainte de răsăritul soarelui singur în cuptor. După ce s-a copt, îl scot afară și-l rup în patru bucăți și apoi îl azvîrlu tot cîte o bucată în toate părțile lumii.

Aceasta înseamnă că dau de mîncare la toate gujuliile din lume.[29] Alte romînce iarăși se dezbracă în pielea goală și încunjură casa de trei ori, și anume întîia oară dimineața, a doua oară la amiază, și a treia oară seara, cu scop ca să nu se apropie diavolul de casă, crezîndu-se că de casa aceea care se încunjură în chipul acesta, diavolul nu se poate apropia.[30]

Mai departe cred o seamă, că dacă plouă în ziua de Sf. Haralampie, plouă apoi după aceea patruzeci de zile după olaltă.[31]

În fine, trebuie să mai amintim încă și accea că, după credința și spusa românilor din Moldova, precum a celor din comuna Mileanca, jud. Dorohoi, și a celor din Muntenia, comuna Ruptura, jud Mehedinți, Sf. Haralampie sau Haralambie este pus de Dumnezeu peste vite, pentru sporirea turmelor și apărarea acestora de boale.[32]

Iar românii din unele părți ale Bucovinei, precum bunăoară cei din Fundu Sadovei, spun în privința acestei credințe numai atîta că Sf. Haralampie a fost dintru început păstor și ca atare trebuia să-i fie aminte de sporirea turmelor.[33]

Deci, fiindcă Sf. Haralampie a fost dintru început păstor și fiindcă el este și acuma peste vite și sporirea lor, de aci se vede că vine și datina românilor din cele mai multe părți ale Bucovinei de a stropi vitele și grajdurile sau poețile în cari petrec acestea cu apă sfințită.

Și tot de aci se vede că vine și credința unora, că în ziua de Sf. Haralampie nu e nicidecum bine de a înjuga boii. Și dacă femeile totuși nu vreau ca să petreacă toată ziua acestui sfînt în nelucrare, apoi se ocupă numai cu scărmănatul lînei sau al penelor, de cusut și de tors însă nu se apucă defel, susținînd că nu-i bine.[34]

NOTE

1. Din Reuseni, sat în distr. Sucevei, com. de Vasile Pop, stud. gimn.
2. Din Bălăceana, dict. de Ioan Grosariu și Ana Ureche.
3. Din Frătăuțul Vechi, dict. de Axenia Sofroni.
4. Din Șcheia, dict. de Magdalena Cîmpan.
5. Din Pîrteștii de Sus, sat în distr. Gurei Humorului, com. de G. Baranaiu, stud. gimn. Vezi și *Moartea*, publ. de dl. M. Lupescu în *Șezătoarea*, an. III, Fălticeni, 1895, p. 114: „De nimeni n-are frică Moartea ca de Sf. Haralamp; el e mai marele ei, și acolo unde sfîntul îi poruncește să nu se ducă, ea îl ascultă, căci vai și amar de ea, de nu face pe voia sfîntului! Cînd Moartea nu ascultă de el, sfîntul o pune la pedeapsă și o calcă în picioare."
6. Din Mihoveni, dict. de Paraschiva Cojoc și com. de Vesp. Corvin, stud. gimn.
7. Cred. rom. din Bălăceana, com. de G. Jemna, stud. gimn.: „Despre Sf. Haralampie se crede că este stăpîn peste boala ciumei și, dacă lucrează cineva în ziua lui, se îmbolnăvește de ciumă. Pe dînsul a voit Ciuma să-l taie cu coasa, însă el a pus-o în lanțuri și o stăpînește și acuma sub picioarele sale."; a celor din Volovăț, sat în distr. Rădăuțului, com. de Ilie Buliga, stud. gimn.: „Oamenii din satul nostru cred că Sf. Haralampie, cu porunca lui Dumnezeu, poartă Moartea și o boală numită Ciumă."; cred. rom. din

Şcheia, com. de C. Lucaciu, stud. gimn.: „Sf. Haralampie este stăpînul Ciumei. Ea stă sub picioarele lui. Iar dacă s-ar întîmpla s-o scape, apoi ar ucide întreaga omenime."
8. Din Pătrăuţi, distr. Sucevei, com. de Vict. Morariu, stud. gimn.: „Sf. Haralampie e stăpîn peste toate boalele, pe cari le ţine legate în lanţ, iar pe Ciuma o ţine sub picioarele sale."; din Stupca, sat în distr. Gurei Humorului, com. de Onufr. Căileanu, stud. gimn.: „Oamenii ţin pe Sf. Haralampie, crezînd că Dumnezeu l-ar fi pus asupra boalelor cari se pot apropia atît de oameni cît şi de animalele de casă."
9. Dat. rom. din Bălăceana, dict. de Ioan Grosariu şi Ana Ureche şi com. de Const. Ureche, stud. gimn.; a celor din Crasna, sat în distr. Storojineţului, com. de Em. Iliuţ, stud. gimn.; a celor din Fundu Sadovei, sat în distr. Cîmpulungului, com. de T. Luncan; a celor din Securiceni, sat în distr. Sucevei, com. de Gavr. Guşeţ, stud. gimn.: „Bărbaţii tot mai lucrează în această zi, femeile însă nicidecum."; a celor din Pîrteştii de Sus, com. de G. Baraniu: „Pe Sf. Haralampie îl serbează mai ales femeile şi oamenii care au durere de măsele."
10. Dat. rom. din Băişeşti, sat în distr. Gurei Humorului, com. de Oct. Seretean, stud. gimn.; a celor din Costîna, sat în distr. Sucevei, com. de V. Huţan, stud. gimn.; a celor din Mitocul Dragomirnei, sat în distr. Sucevei, com. de Stef. Hostiuc, stud. gimn.: „Sf. Haralampie se ţine pentru sănătatea vitelor şi a oamenilor, dar mai ales femeile nu lucrează nimic în această zi."; a celor din Pătrăuţi, com. de Vict. Morariu: „Sf. Haralampie se ţine contra boalelor, atît de oameni cît şi de vite."; a celor din Mihoveni, dict. de Paraschiva Cojoc şi com. de Vesp. Corvin: „Sf. Haralampie îl serbează pentru toate boalele şi pentru sănătatea atît a oamenilor cît şi a vitelor."; a celor din Stroieşti, sat în distr. Sucevei, com. de Petru Străinul, stud. gimn.: „Sf. Haralampie se serbează pentru apărarea vitelor de diferite boale. În această zi se sfinţeşte apă în biserică, care se întrebuiţează apoi la diferite boale."; a celor din Frătăuţul Vechi, com. de I. Covaşă: „Sf. Haralampie se serbează pentru vite, ca să nu piară de boale."; a celor din Broscăuţul Vechi, sat din distr. Storojineţului, dict. de Ilinca Bahriu: „Sf. Haralampie se serbează pentru ca să fie vitele, precum boii, vacile, oile şi familia din casă sănătoase."
11. Cred. rom. din Pîrteştii de Sus, com. de G. Baranaiu: „Sf. Haralampie, care se serbează la 10 februarie, se ţine pentru boale, pentru că el opreşte boalele şi le depărtează de acel om care serbează pe acest sfînt."; a celor din Şcheia, com. de Const. Lucaciu: „Sf. Haralampie se serbează pentru depărtarea boalelor."; a celor din Mihoveni, com. de Vas. Strachină: „Sf. Haralampie se serbează de către oameni şi cu deosebire de către femei, ca să-i păzească pe ei şi vitele lor de boale, fiindcă ei cred că Sf. Haralampie e purtător de boale."; a celor din Ilişeşti, sat în distr. Gura Humorului, com. de V. Botezat, stud. gimn.; a celor din oraşul Siret, com. de Dim. Popovici, stud. gimn.: „Acest sfînt îl serbează mai ales femeile, îl ţin pentru boale, zicînd că el poartă boalele, şi dacă îl ţin, zic că n-ar fi bolnavi peste an."; a celor din Tereblecea, sat în distr. Siretului, dict. de Irina Bulbuc: „Dacă cinsteşte cineva această zi, atunci îl fereşte Dumnezeu de toate relele şi de toate boalele."
12. Cred. rom. din Udeşti, com. de Darie Cosmiuc, stud. gimn.; a celor din Bosanci, sat în distr. Sucevei, com. de Trof. Crupă, stud. gimn.; şi a celor din Lucăceşti, sat în distr. Gura Humorului, com. de Iacob Paicu, stud. gimn.: „Ei cred că, dacă lucrează cineva în această zi, atunci vin pe capul aceluia felurite boale."
13. Cred. rom. din Volovăţ, com. de Ilie Buliga: „Oamenii de la noi serbează ziua Sf. Haralampie, ca să nu dea Ciuma între dînşii. Şi se zice că acel om ce moare în ziua de Sf. Haralampie, acela ar fi miniat pe Sf. Haralampie prin purtarea lui, şi de aceea spre pedeapsă ar fi murit."
14. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 58: „În această zi nu se lucrează, pentru că-i rău de Ciumă. Pe toate icoanele sfîntul e înfăţişat ţinînd ciuma în lanţ şi călcînd-o sub picioare."
15. Com. de Vas. Pop.
16. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 58: „Oamenii trebuie să ducă la biserică colaci, mere, colivă etc. pentru sufletul morţilor."

17. Din răsp. la Cest. d-lui Nic. Densuşianu, com. Dioşti, pl. Cîmpu, jud. Romanaţi şi com. Spineni, pl. Vedea de Jos, jud. Olt.
18. Dat. Rom. din Bălăceana, com. de Mod. Buliga, stud. gimn. – şi a celor din Lucăceşti, com. de Iacob Paicu.
19. Dat. rom. din Mitocu Dragomirnei, com. de Ştef. Hostiuc.
20. Dat. rom. din Bălăceana, dict. de I. Grosariu; a celor din Costîna, com. de V. Huţan, şi a celor din Măzănăieşti, sat în distr. Gurei Humorului, com. de I. Butnariu, stud. gimn.
21. Dat. rom. din Stupca, com. de Onufr. Căilean.
22. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 58.
23. Cred. rom. din Bosanci, com.de Trofin Crupă, şi a celor din Securiceni, com. de G. Guşet.
24. Dat. rom. din Pătrăuţi, com. de Vict. Morariu; a celor din Băişeşti, com. de Oct. Seretean; a celor din Bălăceana, com. de Mod. Buliga; a celor din Mitocu Dragomirnei, com. de Alex. Romaş, stud. gimn.
25. Dat. rom. din Măzănăeşti, com. de I. Butnariu şi a celor din Udeşti, com. de Dar. Cosmiuc: „Mai departe se crede că dacă se stropeşte curechiul cu agheasmă sfinţită în ziua Sf. Haralampie, nu-l mănîncă omizile."
26. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densuşianu.
27. G. S. Ioneanu, *Mica colecţiune de superstiţiile poporului român*, Buzău, 1888, p. 53; Gheorghiu, *op. cit.*, p. 58.
28. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densuşianu.
29. Dict. de Paraschiva Cojoc, com. de Vesp. Corvin.
30. Cred. rom. din Băişeşti, com. de Oct. Seretean, şi a celor din Mitocul Dragomirnei, dict. de Maria Romaş.
31. Cred. rom. din Horodnicul de Jos, sat în distr. Rădăuţului, com. de G. Teleagă, stud. gimn.
32. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densuşianu.
33. Com. de Toader Luncan.
34. Dat. şi cred. rom. din Bălăceana, com. de G. Jemna.

II. SFÎNTUL VLASIE

Sf. Vlasie cade totdeauna în 11 februarie.

Românii şi mai ales romăncele din unele părţi ale Bucovinei cred şi spun că în ziua acestui sfînt se întorc copiii la pîne, iar pasările ce petrec peste iarnă la noi pe la cuiburile lor.[1]

Românii din Moldova însă cred că în această zi se deschide gura pasărilor.[2]

Deci romăncele din Bucovina nu lasă pe copiii lor ca să umble în această zi mîncînd prin casă, căci dacă umblă în această zi mîncînd prin casă, atunci, cred ele, că pasările le mănîncă semănăturile.[3]

Tot pentru ca pasările să nu strice semănăturile şi holdele, mulţi inşi nu lucrează în această zi nimic.

Cine lucrează în această zi, acela, nu numai că pasările îi strică semănăturile şi holdele, ci poate încă să cadă în mare primejdie, pentru că ziua aceasta este foarte primejdioasă.[4]

De mare primejdie este ziua aceasta şi după credinţa românilor din Moldova. De aceea femeile însărcinate din această ţeară serbează ziua aceasta, pentru ca nu cumva, ferească Dumnezeu, să facă copii schimonosiţi, hîzi, şoldiţi, şovîrnogi. Chiar şi femeile cari nu fac copii şi acelea pe cari Dumnezeu

le-a iertat de a mai face tot trebuie să prăznuiască această zi, pentru nepoţi, fraţi, surori, nurori, ca nu cumva să li se întîmple lor ceva. Chiar şi cînd omul e singur singurel pe lume, încă se cuvine să sărbătorească pe Sf. Vlasie, pentru vite, căci, ducă-se pe pustii, viţelul se poate naşte cu mai multe picioare, pasărea cu un ochi ori două capate, ori cine ştie ce fel de minunăţie.[5]

În fine, trebuie să mai amintim încă şi aceea că tot după credinţa şi spusa românilor din Moldova, cine se roagă de Sf. Vlasie, acela niciodată nu rămîne fără para în pungă.[6]

NOTE

1. Cred. rom. din Mitocu Dragomirnei, com. de Alex. Romaş; a celor din Bălăceana, com. de Mod. Buliga; a celor din Tereblecea, com. de P. Scripcariu, stud. gimn.
2. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 58.
3. Cred. rom. din Crasna, com. de Ioan Iliuţ, stud. gimn.
4. Cred. rom. din Tereblecea, dict. de Irina Bulbuc şi com. de P. Scripcariu.
5. El. Sevastos, *Sărbătorile poporului*, publ. în *Gazeta săteanului*, an. VIII, R. Sărat, 1891, p. 150; C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 58-59.
6. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 58.

LĂSATUL SECULUI

I. SÎMBĂTA PĂRINŢILOR

Sîmbăta părinţilor cade totdeauna în sîmbăta cea de pe urmă a cîşlegilor de iarnă sau, altmintrelea zis, sîmbătă înainte de lăsatul secului.

În sîmbăta aceasta se pomenesc toţi cei ce au strălucit întru sihăstria cuvioşilor şi de Dumnezeu purtătorilor părinţilor noştri.

Oamenii, şi cu deosebire cei din Moldova, pomenesc în această zi toţi morţii cari nu se mai pomenesc decît acum şi în o altă sîmbătă din Postul mare. Adecă morţii cei ce au murit de vreo moarte năprasnică, şi anume: poate că s-a dus omul la pădure şi a căzut un lemn peste dînsul şi l-a omorît, ori l-a mîncat o fiară sălbatică, ori un bou sumeţ l-a luat în coarne şi l-a străpuns, ori lutăria a picat pe el, ori a căzut din vreun copac mort, s-a spînzurat, sau a căzut de pe casă sau din alt loc, ori a murit de fulger sau de altă moarte năprasnică, sau pe altul cineva l-a bătut şi a căzut jos mort sau, într-un cuvînt, orice fel de moarte fără de ştiinţă.

Că de altfel, omul, cînd zace şi se simte slab, îşi caută singur de sfîrşitul său.

Şi de aceea oamenii în ziua aceasta duc la biserică colivă, colaci, ori fac praznic, ori dau de pomană viţel, vacă sau ce-i lasă inima.[1]

NOTE

1. El. Sevastos, *Sărbătorile poporului*, publ. în *ziar cit.*, p. 150.

II. MOŞII DE IARNĂ

Pe lîngă pomenirile şi jertfele, ce se fac şi se aduc pentru cei de curînd repauzaţi, mai există la români încă şi un altfel de pomenire şi jertfă, care se face şi se aduce în unele zile anumite de peste an, şi nu numai pentru cei de curînd repauzaţi, ci fără deosebire pentru toţi morţii familiei.

Această pomenire şi jertfă, care constă mai cu seamă întru trimiterea de bucate şi băuturi, precum şi a unor obiecte menite pentru mîncare şi de băut apă, pe la vecini, pe la neamuri şi mai ales copiilor sărmani de sufletul morţilor se numeşte pretutindenea, în toate ţările locuite de români, Moşi. Iar Moşii aceştia sînt de mai multe feluri.

În şirele ce urmează însă noi vom vorbi mai pe larg numai despre Moşii de iarnă.

Moşii de iarnă, numiţi altmintrelea şi Moşii de cîrnelegi, cad în unele părţi sîmbătă înainte de săptămîna albă[1] iar în altele sîmbătă înainte de Lăsatul secului[2].

În unele părţi din Muntenia, precum bunăoară în comuna Urdarii de Sus, jud. Gorj, Moşii aceştia se numesc Moşii de piftii[3] iar în unele părţi din Banat, precum bunăoară în Ciclova-Română, se numesc Sacrilegi şi Sacrilegiu mic.[4] Însă terminaţiunea *legi* din cuvîntul sacrilegiu seamănă a avea acelaşi înţeles ca şi legi, fiind cuvîntul cărnilegi şi cîşlegi şi nicidecum înţelesul de legi din cuvîntul lat. *sacrilegium*.

Moşii de iarnă, împreună cu Moşii de toamnă, cari cad asemenea sîmbăta şi anume înainte de Sî-Medru, se numesc şi Moşii cei mari.[5]

La Moşii de iarnă se sacrifică moşilor, adecă se dă de-pomană de sufletul morţilor, după cum am spus şi mai sus, diferite bucate şi băuturi, şi anume în acele părţi unde este datină de a serba moşii aceştia sîmbăta înainte de săptămîna albă: tot felul de frupt, şi mai ales răcituri, aituri reci, piftii, iar în acele părţi, unde este datină de a se serba sîmbăta înainte de lăsatul secului, numai frupt alb.

Aşa romăncele din Banat dau vecinilor de pomană de sufletul morţilor grîu fiert pregătit cu unt sau unsoare şi cu brînză, alăturînd şi carne de porc sau cotoroage.[6]

Romăncele din Muntenia dau de pomană asemenea cotoroage sau piftii, după cum le numesc ele, ca şi surorile lor din Banat[7], iar romăncele din Transilvania fac şi dau în această zi de pomană un fel de copturi, cari se numesc pupi.[8]

Romăncele din Bucovina însă, unde este datină de a serba Moşii de iarnă de comun sîmbăta înainte de lăsatul secului, şi anume cele mai avute, îndătinează a trimite în această zi pe la cele mai sărmane, şi mai ales acolo unde ştiu că sînt copii mici, fel de fel de mîncări de sufletul morţilor, cu deosebire însă frupt alb, adecă: brînză, lapte dulce cu togmagi, şi mai cu seamă plăcinte umplute cu brînză, ca să aibă şi cei sărmani pe a doua zi, adecă în ziua de lăsatul secului, de ajuns ce mînca şi cu ce se sătura, să se bucure şi să-şi aducă şi ei aminte că au avut măcar o zi bună.

Toate bucatele sau mîncările acestea le trimit de regulă în străchini sau talgere şi în ulcele, cari rămîn asemenea de sufletul morţilor celora ce s-au dus bucatele.

Iar cei ce le duc spun celor ce le înmînuează cam următoarele cuvinte:

– Primeşte plăcintele, laptele acesta, sau ce este, de sufletul tatei, mamei, surorei N., fratelui N. sau a copilului meu N., ori al altui N. al meu!

Iar cel ce primeşte răspunde:

– Dumnezeu să primească!

Unele romănce, tot din Bucovina, îndătinează de a trimite mîncările, respective băuturile acestea, orişicînd în decursul zilei, iar altele după amiază, şi anume plăcintele mai totdeauna nemijlocit după ce le-au scos din cuptor, adecă călduţe pînă nu apucă a se răci.[9]

Datina aceasta de a trimite plăcinte e uzitată şi la romănii din Transilvania, precum şi la cei din Banat. De aici vine apoi că sîmbăta înainte de lăsatul

secului se numeşte de către romănii din aceste două ţări şi sîmbăta plăcintelor.[10]

Romăncele din aceste două ţări fac asemenea în această sîmbătă plăcinte, pe cari le împart apoi pe la vecini de pomană, ca cei ce au dat sau pentru cari s-au dat să aibă ce mînca în cealaltă lume[11], prea bine ştiind că:

Cine face Lui-şi face;	şi	Cine dă Lui-şi dă.[12]

Tot în această zi, adecă sîmbătă înainte de lăsatul secului, fetele din unele părţi ale Transilvaniei aduc cîte un ulcior de apă de la izvorul cel mai rece şi-l dau de pomană, ca să aibă izvor în cealaltă lume.

Iar izvorul acesta este de o zi, de două, de trei şi de o săptămînă.[13]

NOTE

1. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densuşianu, com. Mădei, jud. Suceava: „Moşii de iarnă cad sîmbăta înainte de lăsatul secului de carne."; Sim. Mangiuca, *Calend. pe an.1882*, p. 136. În unele comune din Bucovina, precum bunăoară în Todireşti, după cum mi-a împărtăşit Nic. Rădăşan, „Moşii de iarnă se ţin în o săptămînă pînă în săptămîna albă şi se face tocmai aşa ca şi pe la Moşii de vară."
2. În unele părţi din Bucovina, Moldova şi Banat. Vezi Elena Sevastos, *Sărbătorile poporului*, publ. în *ziar cit.*, p. 150: „În sîmbăta lăsatului secului de brînză se face pomenire tutulor celor ce au strălucit întru suhăstria cuvioşilor şi de Dumnezeu purtătorilor părinţilor noştri şi se cheamă Sîmbăta Moşilor de iarnă."; At. M. Marienescu, în *Familia*, an. X, Budapesta, 1874, p. 565: „Moşii de cărnelegi sau de iarnă sînt în Banat în sîmbăta Lăsatului de brînză, adecă înainte (?) de Săptămîna albă (9 faur în 1874, 23 faur 1875)."
3. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densuşianu: „Poporul din aceste localităţi socoteşte ca sărbători ale Moşilor sîmbăta înainte de lăsatul postului de carne, numiţi atunci Moşii de piftii, deoarece atunci fiecare face piftii (răcituri) şi le dă de pomană."
4. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882*, p.137, *Calend. pop. rom.*, 30 ianuar.
5. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882*, p. 136- 137.
6. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an.1882*, p. 137; A. T. Marienescu, *loc. cit.*: „Femeile fac colaci sau grîu fiert cu unsoare şi brînză, în alte locuri cotoroage (reci, aite) şi dau vecinilor de pomană pentru moşi."
7. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densuşianu, com. Urdarii de Sus, jud. Gorj.
8. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.
9. Dat. rom. din Ilişeşti şi Şcheia.
10. Sim. Mangiuca, *Calend. pe 1882 şi 1883*.
11. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.
12. Zicală pop. din Bucovina.
13. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.

III. LĂSATUL SECULUI

Sub Lăsatul secului se înţelege în genere ziua cea de pe urmă de frupt sau de dulce a Cîşlegilor, cînd se dă într-un post.

Sub Lăsatul secului însă, despre care mi-am propus să vorbesc în şirele ce urmează, se înţelege ziua cea de pe urmă a Cîrnilegilor sau a Cîşlegilor de iarnă, adecă ziua nemijlocit înainte de începerea Paresimilor sau a Postului mare.

Lăsatul secului acesta, numit de un timp încoace de către unii cărturari, şi mai ales de către calendarişti, contra uzului poporal, prin urmare fals, şi Lăsatul secului de brînză[1], cade totdeauna într-o duminică, din cauză că şi Paştile, după cari se orientează, cad asemenea totdeauna duminica.

Şi deoarece Postul paresimilor e cel mai lung post de peste an, din care cauză s-a şi numit el apoi de către popor Postul mare, de aceea şi românii au în această zi cu mult mai multe datine şi credinţe decît în toate celelalte lăsaturi de sec de peste an.

Lăsatul secului acesta e, cum s-ar zice, încheierea sau epilogul datinelor şi a credinţelor, şi mai cu seamă a petrecerilor şi a veseliei din Cîşlegile de iarnă.

După legea bisericei noastre ort.-orient., precum în celelalte posturi de peste an, aşa şi în Postul mare nu e iertat membrilor săi să mănînce de frupt sau de dulce, ci numai bucate de sec; mai departe, nu le e iertat să facă jocuri sau alte petreceri cu muzică, ci numai să postească şi să se pocăiască, căci postul acesta e considerat de către popor ca o pădure mare care n-are capăt. Şi dacă nu va posti şi nu se va pocăi, mai pe scurt, dacă nu se va purta bine în decursul lui, atunci va rătăci şi nu-i va mai da de capăt.

Drept aceea, poporul, şi anume atît tineretul cît şi cei înaintaţi în vîrstă, văzînd că s-a apropiat Postul mare, în decursul căruia trebuie să se abţie de la orişice petrecere şi desfătare, căci la din contră ar fi considerat şi ţinut mai rău decît un păgîn sau căpcîn, cum a sosit Lăsatul secului caută ca să facă joc, să mănînce tot felul de bucate şi să petreacă cît se poate de bine, căci nimeni nu poate să ştie ori de va mai ajunge pînă la capătul pădurii acesteia, adecă pînă la sfîrşitul postului.[2]

Iar femeile, atît cele din Bucovina cît şi cele din Transilvania, încep acum de sîmbătă după amiază a fierbe şi a coace fel de fel de mîncări şi copturi, ca să aibă pe a doua zi într-ales şi în prisosinţă nu numai pentru cei de casă, ci şi pentru neamurile, amicii şi cunoscuţii cei mai de aproape, cari s-ar întîmpla să-i cerceteze şi să petreacă vreo două-trei oare împreună.

Cele mai uzitate mîncări de Lăsatul secului sînt: tot felul de plăcinte, plăcinte în tavale, învîrtite, lapte dulce cu togmagi sau tăieţei şi brînză cu smîntînă.[3]

Sosind lăsatul secului, fiecare căsaş trebuie nu numai să guste din toate bucatele acestea, ci să mănînce bine şi să se sature cumsecade, anume ca nimăruia să nu-i vie şi să-i fie dor de frupt în decursul postului ce urmează pînă la Paşti.

După amiază se strîng mai mulţi inşi, vecini şi cunoscuţi, la o casă anumită, şi cu deosebire neamurile cele mai de aproape, unde petrec apoi împreună mîncînd, bînd şi veselindu-se pînă într-un tîrziu de noapte.[4]

În urmă, după ce au mîncat, s-au veselit şi s-au petrecut de ajuns, adecă după ce au făcut Lăsatul secului, toţi cei de casă îndătinează a mînca cîte un ou de găină, fiert sau copt, anume ca să le pară postul ce urmează scurt, mic şi uşor ca un ou, apoi să fie tari şi sănătoşi ca oul în tot decursul postului, şi cum mănîncă oul de iute, aşa să treacă şi postul de iute.[5]

Iar cînd îl mănîncă zic:

Ouşor, ouşor, Să-mi pară postul uşor![6]

În unele sate însă e datină ca toţi cei de casă să mănînce din unul şi acelaşi ou.[7]

Tot aşa fac şi românii din Moldova. Aceştia încă îndătinează în ziua de Lăsatul secului să mănînce la urmă un ou, ca să le pară postul uşor.[8]

În Muntenia însă e datină ca în ziua de Lăsatul secului vecinii şi rudele să-şi ceară iertare unii de la alţii, ca să intre curaţi în post.[9]

În fine, trebuie să mai amintesc încă şi aceea că, pe lîngă datinele şi credinţele înşirate pînă aci, mai există încă şi multe alte datine şi credinţe, cari asemenea sînt uzitate în ziua de Lăsatul secului, precum: Refenelele sau Vergelul, Alimori sau Priveghiul, Postul negru, Baterea alviţei, Cucii şi legarea grînelor.

Deoarece însă datinele şi credinţele acestea au cîte o numire specială, de aceea se vor tracta în cîte un capitol deosebit.

NOTE

1. Tot aşa de incorectă sau mai bine zis un nonsens e şi numirea de Lăsatul secului de carne, pentru că sub cuvîntul Lăsatul secului nu e de a se înţelege: lăsarea sau părăsirea, nemîncarea cărnii ori a brînzei, ci e de a se înţelege: venirea sau începerea secului, adecă a postului.
2. Cred. rom. din Volovăţ, com. de Dim. Vicol şi Ioan Buliga.
3. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: „Mare bucurie era la noi în casă în ziua Lăsatului de brînză. Mama făcea plăcinte cu brînză, ne fierbea tăieţei în lapte şi chiar şi ouă."
4. În cele mai multe părţi din Bucovina.
5. Dat. şi cred. rom. din cele mai multe părţi ale Bucovinei, precum din Bălăceana, dict. de Irina Ureche; Ilişeşti, com. de Fil. Doboş; Bănceşti, com. de Dim. Băncescul; Todireşti, com. de Nic. Rădăşan; Frătăuţul-Vechi, dict. de Damian Cojocariu: „Cine mănîncă ouă în ziua sau în seara de Lăsatul secului, aceluia îi pare că postu-i mic, adecă că trece degrabă, iute."; din Bilca, dict. de Domnica Ungurean; şi din Mahala, com. de dl. Ionică al lui Iordachi Isac.
6. Din Mihoveni, com. de V. Strachină.
7. Dat. rom. din Bilca, dict. de Zamfira Tofan.
8. S. Mihăilescu, *Superstiţii*, publ. în *Şezătoarea*, an. I, Fălticeni, p.152; Const. D. Gheorghiu, *op.cit.* p. 64; „În ziua de Lăsatul de sec de brînză, după ospăţ, mănîncă fiecare cîte un ou copt în spuză, pentru ca să le pară postul uşor."
9. G. S. Ionean, *op. cit.*, p.49; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 64: „...apoi vecinii şi rudele îşi cer iertare unii de la alţii, pentru ca să nu intre încărcaţi de păcate în post."

IV. REFENELELE

Nu e mai nici o singură duminică sau sărbătoare din Cîşlegile de peste an, în care feciorii să nu se adune într-un loc anumit, să nu facă joc, să nu joace, şi să nu petreacă cu fetele pînă la apusul soarelui.

Şi dacă o fac ei aceasta mai în toate duminicele de rînd, e peste putinţă ca să nu o facă şi în duminica Lăsatului de sec, după ce aceasta e cea de pe urmă duminică din Cîşlegile de iarnă, şi fiecăruia îi e prea bine cunoscut că în decurs de şapte săptămîni, cît durează Paresimile sau Postul mare, nu-i este nimărui iertat ca să joace.

În ziua de Lăsatul secului însă fiecare trebuie să joace pînă ce se va sătura de jucat, ca să aibă de ajuns peste tot postul ce urmează pînă la Paşti.

Afară de aceasta, în ziua de Lăsatul secului trebuie de jucat mult şi bine încă şi de aceea ca să crească cînepa înaltă.[1]

Locul unde îndătinează tineretul a se aduna de astă dată nu e public, ca în cele mai multe sărbători şi dumineci de peste an, ci mai mult privat, adecă la o casă anumită, iar adunarea sa din această seară se numeşte în unele părţi ale Bucovinei Rafinea[2], sau Refenea, plural Refenele, pentru că nu e numai o singură adunare în tot satul, ca în alte duminici şi sărbători, ci mai multe[3], în altele însă se numeşte Vergel[4].

Jocurile ce le joacă tineretul la această petrecere sînt aceleaşi ce le joacă el şi de altă dată în decursul anului. În privinţa aceasta nu e nimic nou de amintit.

Ce se atinge însă de chiuiturile sau strigăturile ce îndătinează feciorii a le striga în joc, e de însemnat că, pe lîngă cele îndătinate în decursul anului, mai sînt încă unele cari îndătinează a le striga numai în această zi.

Trecînd Cîşlegile de iarnă şi sosind Postul mare, toţi cei ce au avut de gînd să se căsătorească şi nu s-au căsătorit, şi cu deosebire fetele cele bătrîne şi feciorii cei tomnatici, sînt de către ceilalţi feciori mai tineri, cărora nu le-a sosit încă timpul însuratului, luaţi în ziua de Lăsatul secului în rîs şi batjocură.

Iar locul cel mai potrivit spre scopul acesta sînt Refenelele, la cari se află mai tot tineretul satului adunat.

La deschiderea jocului, care se întîmplă de regulă după amiază, şi anume după ce au sfîrşit preoţii rugăciunea de seară şi au ieşit de prin biserici, toate merg în cea mai bună rînduială. Mai pe urmă însă, şi anume după ce s-au mai înfierbîntat puţin, văzînd feciorii cei tineri că unele fete sînt supărate, fiindcă au trecut prea degrabă Cîşlegile şi din cauza aceasta nu s-au putut mărita, încep cam în rîs, cam într-adins a chiui şi a zice:

Lucră, mamă, ce-i lucra
Şi-mi porneşte ursita,
Doară mă pot mărita,
Că-s bătrînă ca şi tine
Şi rîd oamenii de mine.
Vinde, mamă, gîştele,
Răsipeşte-mi gîţele,
Ca să trec cîşlegile!
După ce-oi trece pe prag,
Mi-a ieşi grija din cap,
Oi pune furca-n cărare,
Mai mult nu te-oi supărare![5]

Tot cam în chipul acesta sînt mîngîiate fetele cele stătute şi de către feciorii din Transilvania şi cei din Ungaria.

Iată cum le chiuie cei din Transilvania:

Supărate-s mîndrele
Că-s scurte cîşlegile;
Supărate-s dar nu toate
Că mai sînt cîşlegi bogate.[6]

Sau:

Supărate-s fetele,
Că se trec cîşlegile.
Nu vă, fete, supărare,
C-o veni el Postul mare
Şi veţi da la sărindare,
Doară vă veţi măritare![7]

Iar cei din Ungaria chiuie:

Supărate-s fetele,
C-au trecut cîşlegile.
Nu fiţi, fete, supărate,
C-or veni şi celelalte![8]

După ce-au sfîrşit de chiuit chiuiturile reproduse, precum şi multe altele asemenea acestora, încep altele, prin cari dau de cunoscut că fetele ce-au rămas nemăritate, şi mai cu seamă cele bătrîne, cărora le-a trecut de mult timpul măritişului, sînt atît de supărate şi de amărîte că nu le-a mai rămas alta de făcut decît ca să se înece.

Cea mai răspîndită şi mai uzitată chiuitură în Bucovina, prin care se iau fetele cele bătrîne în rîs la această ocaziune, e cea următoare:

Astăzi îi lăsat de sec,
Mă duc, mamă, să mă-nec
Unde-a fi balta mai lată,
C-am rămas nemăritată;
Unde-a fi balta mai lină,
C-am rămas fată bătrînă![9]

Apoi aceasta, care e mai tot atît de răspîndită:

Astăzi îi lăsat de sec,
Mă duc, mamă, să mă-nec
Într-o baltă stătătoare
Unde gîşte sprintinioare
Înoată stînd în picioare,
Unde-a fi balta mai lată,
C-am rămas nemăritată,
De urîtul fetelor,
De rîsul feciorilor![10]

Tot cam aşa sînt luate fetele cele bătrîne în rîs şi batjocură şi de către feciorii din unele părţi ale Transilvaniei.

Iată cum chiuie şi aceştia:

Deseară se lasă sec,
Mă duc, maică, să mă-nec!
Draga maicăi, nu te duce,
Că mai sînt zile de dulce.[11]

Dar, după cum am amintit şi mai sus, nu numai fetele cele bătrîne sînt la ocaziunea aceasta luate în rîs, ci şi feciorii cei tomnatici sau burlacii.

Aşa feciorii cei de pe malurile Prutului din Bucovina sînt luaţi în rîs prin următoarea strigătură:

Astăzi îi lăsat de sec,
Mă duc, maică, să mă-nec
Unde-a fi Prutul mai lat,
C-am rămas neînsurat![12]

Iar ceilalţi feciori de prin celelalte ţinuturi ale Bucovinei prin aceasta:

Astăzi îi lăsat de sec,
Mă duc, maică, să mă-nec
Unde-a fi rîul mai lat,
C-am rămas neînsurat,
De ce merg îmbătrînesc
Şi la păr încărunţesc.[13]

Fetele, auzind chiuiturile prin cari sînt luate în rîs şi batjocură, înghit noduri, rabdă şi tac, căci ce pot alta să înceapă şi să facă?

Nu tot aşa însă fac şi feciorii cei tomnatici.

Aceştia, cum văd că sînt luaţi în batjocură, nu se prea supără. Din contră, ştiind prea bine că vina e a lor, încep a se dezvinovăţi şi a spune care e cauza de ce nu s-au însurat, chiuind:

Socotit-am să mă-nsor,
S-aduc maicii ajutor;
Socotit-am să mă las,
Să nu-i fac maicii necaz.[14]

Sau:

Însura-m-aş, însura,
Nu ştiu pe cine-aş lua,
Cea frumoasă nu-i de mine,
Cu cea hîdă mi-e ruşine,
Cea frumoasă mă munceşte,
Cea hîdă mă sărăceşte!
Nevasta care-i frumoasă
Aduce-ţi pretini la casă;
Iar nevasta cea hîduţă
Se face şi ea drăguţă,
Dînd ce are prin căsuţă![15]

Iar dacă li se spune că sînt bătrîni, ei răspund:

Bătrînit-am, bătrînit,
Dar de zile nu-s de mult,
Numai de cînd m-a făcut
Măicuţa mea pe pămînt!

Sau:

Bătrînit-am, bătrînit,
Dar n-am bătrînit lucrînd,
Nici la corn de plug ţinînd,
Ci eu, Doamne-am bătrînit
Pe marginea tufelor,
Ţinînd calea mîndrelor![16]

Astfel îşi petrece tineretul din cele mai multe părţi ale Bucovinei de cum înserează şi pînă către miezul nopţii. Iar cum au început a cînta cocoşii întîia oară, fiecare, luîndu-şi rămas bun de la cîşlegile de iarnă, se porneşte spre casă, în bună speranţă că, trecînd Postul mare şi sosind sărbătorile Paştilor, îi va merge mai bine.

A lua în rîs şi batjocură pe cei ce nu s-au căsătorit în cîşlegile de iarnă, sau a le trage o refenea, după cum se mai exprimă bucovinenii, e o datină uzitată nu numai la românii din Bucovina ci, după cît ne-am putut încredinţa din chiuiturile mai sus înşirate şi după cum ne vom încredinţa şi din capitolul ce urmează, şi la românii din Transilvania, Banat şi Ungaria. Pretutindenea o întîlnim, numai în altă formă şi nu în una şi aceeaşi zi.

NOTE

1. Cred. rom. din Mahala, com. de Ionică al lui Iordachi Isac; vezi şi Dim. Dan, *Credinţe pop. bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. IV, nr. 30.
2. Dat. rom. din Frătăuţul Vechi, dict. de Catrina Dascăl: „În seara de Lăsatul secului face tineretul un joc numit Rafinea, şi anume flăcăii aduc la o casă mai mulţi scripcari, iar fetele fac de-ale mîncării. După ce au mîncat încep a juca Arcanul, Rusasca, numită altmintrelea şi Mănînţica, Chiperiul, Hora-nouă, Ungurencuţa şi altele. După ce au jucat, încep iarăşi a mînca şi a bea, şi tot aşa petrec ei toată noaptea, căci, în această noapte mai fiecare om, fie cît de sărac, are ceva mai bun de mîncat."
3. Dat. rom. din Frătăuţul Vechi, dict. de Domnica a lui Toader Ionesi şi com. de I. Covaşă: „În seara de Lăsatul secului înainte de Postul mare se fac refenele, cari constau în aceea că în unele case se adună un număr însemnat de flăcăi şi fete, cari petrec apoi, acompaniată fiindu-le petrecerea şi de scripcari."
4. Vezi cap. *Vergelul*.
5. Din Ilişeşti.
6. *Poezii pop. din Transilvania*, publ. în Tribuna, an. IX, Sibiu, 1892, nr. 241.
7. Dr. I. U. Jarnik şi A. Bîrsan, *Doine şi strigături din Ardeal*, p. 450.
8. I. C. Someşan, *Cîntece pop. din Chioar*, publ. în *Familia*, an. XXII, p. 431.
9. Din Securiceni, sat în distr. Sucevei.
10. Din Ilişeşti.
11. V. Alexiu, *Poezii pop.* publ. în *Convorbiri literare*, an. XXIV, Bucureşti, 1890, p. 814.
12. Din Mahala, com. de dl. Ionică al lui Iordachi Isac.
13. Din Rus, com. de Vas. Zapraţan, stud. gimn.
14. Din Transilvania, ţinutul Săliştii, com. de B. B. Iosof.
15. Ştef. Utulea, *Doine pop.*, publ. în *Gazeta poporului*, an. III, Timişoara, 1887, nr. 13, p. 6.
16. Din Transilvania, ţinutul Săliştii, com. de dl. B.B. Iosof.

V. ALIMORI

Sub cuvîntul Alimori se înţelege o datină care e uzitată, după cît îmi este mie pînă acum cunoscut, numai la românii din Banat şi Transilvania.

Datina aceasta, numită altmintrelea şi Priveghi[1], Hodăiţe[2], Hodaize, Hopaize şi Opaiţ[3], se serbează de către unii români sîmbătă seara înainte de Lăsatul secului de carne[4], sau sîmbătă seara înainte de Lăsatul secului de brînză[5], iar de către alţii duminică seara, în care se începe Săptămîna albă[6], sau în seara duminicei următoare, adecă în ziua de Lăsatul secului[7].

Cei mai mulţi inşi însă o serbează totdeauna în ziua cea de pe urmă a Cîşlegilor de iarnă, adecă în ziua de Lăsatul secului. Iar modul serbării sale e mult puţin la toţi românii acelaşi.

Aşa românii din Banat o serbează astfel:

„La zăpostiul de Paşti sau la lăsatul de brînză se face în unul sau mai multe locuri foc, fiecare părtaş aducînd partea sa de lemne, paie, etc. Acolo cîntă, strigă, joacă şi urează sau chiuie poporul adunat din tineri şi bătrîni.

Acest foc se numeşte Priveghi.

În intervalul petrecerii, iau tinerii din focul priveghiului tăciuni aprinşi în mîni şi-i întorc pre lîngă sau în jurul corpului, formîndu-se din tăciune sau paiele legate şi aprinse pe tăciune un cerc de foc.

La întoarcerea cercului, în Lugoş, se strigă: Alimori! Alimori! pînă cît îl întoarce.

În alte locuri fac din nuiele o roată, sau chiar iau o roată de car ori de plug, o învăluie cu paie legate, paiele le aprind şi aşa lasă roata de pe un deal pe coastă la vale, strigînd: Alimori!

La priveghiurile acestea povestesc bătrînii despre timpurile bune din trecut, iar tinerii în unele locuri se adună la astfel de priveghiuri pentru de a rîde de fetele mari ce au rămas nemăritate."[8]

Românii din comuna Maidan de lîngă Oraviţa, după cum îmi scrie dl. Iosif Olariu, îndătinează de a serba Priveghiul astfel: „În duminica Lăsatului de brînză, numit zapostitul mare, se face seara Priveghi, la care petrec tinerii şi bătrînii mai întreagă noaptea cu muzică şi jucînd la lumina priveghiului.

Priveghiul acesta, în copilăria mea, adecă înainte de anul 1850, se serba în tot anul la zapostitul de Paşti, astăzi însă numai copiii de 8-15 ani mai amintesc cîte într-o seară din Cîrnilegi despre Priveghiul părinţilor şi strămoşilor noştri.

Copiii noştri cu etatea numită adună vreascuri sau tulei de cucuruz şi cîte într-o seară înainte de zapostit fac cîte un priveghi copilăresc.

Copiii sar pe lîngă priveghiul lor şi cîntă bucurîndu-se:

Hai la bobotoni
Şi la voi pîsoni,
Pîs, pîs, pîs, pîs, pîs, pîs,
Că la voi s-a stins,
La noi s-a aprins:
Moara noastră macină,
Dar a voastră gracină![9]

Priveghiul cel mare de la zapostit se serba ca un reliquiu de mare însemnătate, încît luni dimineaţa întreba cel ce a fost la priveghi pe cel ce nu l-a văzut acolo că din ce cauză n-a fost aseară la priveghi, că Dumnezeu ştie mai trăi-vom pînă la alt an.

La Priveghiul cel mare se petreceau următoarele: feciorii adunau materialul, lemnele trebuincioase, îngrijeau de muzică şi cum să ardă focul ca să lumineze mai bine pînă cît vor petrece la priveghi.

Muzicanţii cei mai preţuiţi pentru priveghi erau Petru Nistor cu fluieroniul său cel lung ca de un metru şi Pau Marian-Mersiavila cu carabelele, după cari jucau la lumina Priveghiului pînă cătră revărsatul zorilor, cînd apoi se ducea fieştecare familie la casa sa, sărutîndu-se cei bătrîni şi rugîndu-se pentru cele ce vor fi greşit unul altuia, iar cei tineri gratulîndu-şi ca să ajungă sîntele Paşti vii şi sănătoşi.

Priveghiul copiilor l-am văzut de două-trei ori şi în Cîrnilegile din anul curgător şi mi-a fost ca o reminiscenţă de recreare."

În alte părţi, tot din Banat, priveghiul acesta se serbează în noaptea spre duminica Lăsatului de brînză, cu petrecere de muzică şi joc la focuri piramidale, făcute în mai multe locuri prin sat, şi se încheie în faptul zilei cu iertăciune de păcate între cei credincioşi.[10]

Românii din munţii şi de pe sub poalele Munţilor Apuseni din Transilvania serbează Alimorii sau Hodăiţele, Hodanţele şi Citiritele, după cum le mai numesc ei[11], aşa:

„Duminică seara, în care se începe Săptămîna albă, şi în cea următoare, în care se începe postul, copiii de la 12 ani în sus şi feciorii, după ce s-a înserat, ies cu Hodăiţele pe cîte un deal deasupra satului.

Hodăiţele se fac din nuiele cu cîte două clenge, între cari se îndeasă bine paie şi tulei (paie de porumb), pe cari le aprind în deal, purtîndu-le în mînă şi făcînd cu ele tot felul de figuri, încît din sat apar ca focuri artificiale.

După ce au ars, se înşiră în rînd în frunte cu un vătav şi încep a striga, batjocorind mai cu seamă fetele rămase nemăritate sau feciorii rămaşi neînsuraţi în cîşlegi.

Strigările se încep de obicei cu formula sacramentală arătată în cele două rînduri subliniate, de exemplu:

Alo more! more!
Silito, silito more!
Fata lui popa Vasile
S-a uitat în fîntînă
Şi de ciudă şi bănat
Că nu s-a măritat,
I-o ieşit pe piele vărsat.
Alo more, more!
Silito, silito more!
Uiuiu pe deal în sus
Prind fetele mîţe-n jug,
Şi anume cin-le mînă,
Fata lui N. N. cea bătrînă.
Bate-o, Doamne, şi-o trăsneşte,
Că ea cum le mai plesneşte;
Bate-o, Doamne, şi-o detună,
Că ea tare le mai mînă!
Alo, more, more!
Silito, silito, more!
Asta-i fata popii nost,
Ţese pînză făr-de rost;
Pintre iţe, pintre spată
Paşte-o iapă-mpiedicată,
Pe sulul cel dinapoi
Şaptezeci de lăturoi,
Iar pe sulul dinainte
Dracul le mai ţine minte!"[12]

În alte părţi, tot din Transilvania, la Lăsarea de sec merg sătenii, şi anume bărbaţi şi muieri, tineri şi bătrîni, pe un deal din apropierea satului, unde duc mese, scaune, mîncări şi băuturi şi acolo apoi cei bătrîni se ospătează şi ţin toaste, iar cei tineri slobod roate aprinse de pe deal în jos.

Pe unele locuri însă, tot în această zi, fac un om de paie şi-i dau foc în cîmpul liber.[13]

În fine, Dr. Heinrich v. Wlislocki scrie:

„Sărbătoarea principală a tineretului român de prin sate este fără îndoială focul de bucurie (Freudenfeuer), care se aprinde în aşa-numita Duminica albă, adecă duminica ultimă a cîşlegilor de iarnă.

Această sărbătoare umple şi pe cei slabi şi săraci de o adevărată bucurie nevinovată şi plăcută, fiindcă tineretul sătean este atunci cuprins, ca de o puternică legătură, de spiritul de iubire, de frăţietate, de libertate şi de simţ naţional.

Acuma, cu săptămîni înainte, cerşesc şi adună unii copii paie şi vreascuri, pe cari le duc pe un dîmb, unde are să se aprindă focul de bucurie, pe cînd alţi copii se silesc a aduna zdrenţe şi ciolane, bucăţi de sticlă şi de fier ruginit; aceste le vînd ei culegătorului de zdrenţe care trece prin sat, şi cumpără din

banii cîştigaţi astfel cordele şi flori artificiale pentru prăjina care se înfige în mijlocul movilei de paie şi de vreascuri.

La apropierea zilei mult dorite are şi gospodina de casă o mulţime de lucru: cu pregătirea ospăţului festiv, cu curăţirea hainelor de sărbători şi a locuinţei, cu coptul şi cu friptul pentru această sărbătoare, este tot timpul ei ocupat.

Abia s-au ridicat umbrele amurgului de seară peste codri şi poieni, departe în sus pînă la stîncile goale, ai căror păreţi şi prăpăstii strălucesc încă în focul întunecat roşu al apusului de soare, iar vîrfurile colţuroase şi sălbatice ale stîncilor se desemnează pe cerul albastru închis ca para uriaşă a unui foc neclintit, peste care şi-a ţesut acuma noaptea propăşitoare întîiul său văl, atunci deodată se naşte viaţă în tot locul, pe vale şi pe dîmburi se ivesc o mulţime de privitori nerăbdători şi de confăptuitori iritaţi. De mult acuma se înalţă sus către cer vîrful prăjinei împodobit cu cordele şi cu flori, iar prăjina însăşi este jur împrejur încunjurată cu paie şi cu vreascuri, pe cari le aprind acuma flăcăii; băieţii însă tot aruncă necontenit braţe de paie în foc, spre a-l întreţinea pe cît se poate de lung, pentru că un foc de bucurie mare şi lung întreţinut face deosebit onor tineretului sătean. Cîntînd, se învîrteşte în cerc în acel timp tineretul vîrstnic al satului în jurul focului şi se tot uită cu nerăbdare la prăjina cuprinsă de flăcări. Iar cînd cade prăjina jos şi se preface în cărbuni, atunci toţi aleargă la acel loc încotro a căzut ea şi felicită pe copila care a stat tocmai atunci în acel loc, căci se ţine de un presemn bun dacă prăjina cade în direcţiunea unde stă o copilă, care doreşte să se mărite, ea îşi va vedea apoi împlinite toate dorinţele sale cele mai intime în decursul acelui an.

Lung răsună încă păreţii văii de strigătele, chiotele, rîsetele şi ţipetele tinerelor glasuri. După ce s-a stins apoi în sfîrşit jăraticul şi după ce şi-a întins noaptea vălul său negru peste dealuri şi văi, se duc oamenii, trudiţi de iritaţiunea serii şi învoioşaţi prin aşteptarea cinei festive, pe la casele lor; abia zorile zilei următoare admoniază la plecare pe oaspeţii cei din urmă."[14]

NOTE

1. B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, I. p. 875.
2. T. Frîncu şi G. Candrea, *op. cit.*, p. 124.
3. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882-1883*. În Bucovina se înţelege sub cuvîntul opaiţ un hîrb, sau mai bine zis fundul unei ulcele stricate, în care se punea înainte de vreo cîţiva ani, pînă nu era încă cunoscută nafta, oloi sau unsoare şi un muc, care se aprindea şi ardea cum ard mucurile în candele, cu acea deosebire numai că, pe cînd mucurile din candele stau de regulă îndreptate în sus, pe atunci cele din opaiţe atîrnă pe marginea acestora. Opaiţ şi Opăiţeni se numeşte în Bucovina şi o comună românească din districtul Storojineţului.
4. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882-1883: „Alimori,* pe alocurea sîmbăta înaintea Lăsatului de carne."
5. *Idem de eadem.*
6. T. Frîncu şi G. Candrea, *op. cit.*, p. 124.
7. Sim. Mangiuca, *Calend. cit: „Alimori* (roata de foc) pe alocurea cade duminică la începutul Paresimilor." T. Frîncu şi G. Candrea, *op. cit.*, p. 124.
8. B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, I, p. 875.

9. Alţii, după cum aflăm la dl. Hasdeu, *Etym. Magn.*, I, p. 875, în locul acestor versuri, sau în loc de Alimori, după cum strigă în alte părţi, zic: hai la Moară!
Gracină = nu merge.
10. Sim. Mangiuca, *Calend. cit.*
11. Gr. Sima al lui Ioan, *Credinţele şi obiceiele noastre poporale*, publ. în *Foişoara pentru răspîndirea cunoştinţelor folositoare şi a iubirii de carte*, an. I, Sibiu, 1886, p. 77: „În 28 faur cădea la români sărbătoarea zeiţei Fornax, care însemnează căldură, cuptori. Atunci, pe lîngă alte jertfe, se aprindeau paie neîmblătite (netreierate). Oare Hodanţele sau Citiritele, aprinderea de paie pe colinele din apropierea satului la prinderea postului de Paşti, aşadar tot pe acelaşi timp ca şi la romani (obiceiul se mai păstrează şi în ziua de azi pe la poalele Munţilor Apuseni), să nu fie oare asemenea o scumpă amintire din trecutul îndepărtat?"
12. T. Frîncu şi G. Candrea, *op. cit.*, p. 124-126.
13. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul. Ce se atinge de originea cuv. Alimori, vezi B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. I, p. 874-879, şi Ar. Densuşianu, *Alimori*, publ. în *Revista critică-literară*, an.II, Iaşi, 1894, p. 348-356.
14. *Aus dem Leben der Siebenbürger Rumänen*, Hamburg, 1889, p. 15-16.

VI. POSTUL NEGRU

Pe cînd în ziua de Lăsatul secului toată lumea se veseleşte şi se desfătează bînd şi mîncînd tot felul de mîncări de frupt alb, pe atunci o seamă dintre fetele cele stătute sau bătrîne, cari au rămas în decursul cîşlegilor de iarnă nemăritate, postesc toată ziua aceasta aşa-numitul Post negru, adecă nu mănîncă nici nu beau absolut nimic pînă tîrziu seara, crezînd că, dacă vor posti, îndată după sărbătorile Paştilor se vor mărita.[1]

Nemijlocit însă după ce a înserat cumsecade şi după ce au răsărit stelele pe cer, se adună mai multe fete de acestea la un loc, mănîncă acuma şi ele ce mănîncă şi apoi încep a cînta fel de fel de cîntece de jale, şi mai cu seamă de acelea prin cari îşi deplîng soartea cea vitregă şi starea în care au rămas.

Unul dintre cele mai uzitate cîntece, cari se cîntă de către fetele din Bucovina la această ocaziune, e cel următor:

Iată seara înserează,
Urîtul mă negurează.
Iată seara c-a-nserat,
Urîtul m-a negurat.
Astăzi e lăsat de sec,
Mă duc, mamă, să mă-nec
Unde-a fi balta mai lată,
C-am rămas nemăritată,
La toate de rîs lăsată![2]

Apoi acesta:

Decît aş fi, mamă, fată,
Mai bine-o stîncă de piatră,
Lîngă stînca cea de piatră
Un izvor cu apă rece;
Cîţi drumeţi pe drum or trece
Toţi să beie apă rece![3]

Iar dacă una sau alta dintre dînsele a avut vreun adorator, care i-a promis că va lua-o de soţie, însă mai pe urmă a lăsat-o şi a dat mîna alteia, atunci în amărăciunea şi durerea ei cea mare nu se poate de a nu-l blăstema, cîntînd:

Tu eşti, bădiţă, acela,
Care ai luat icoana
Şi te-ai jurat pe dînsa:
Pe mine nu me-i lăsa
Pînă soare s-a găta,
Pe mine nu me-i urî
Pînă soare s-a găti.
Soarele nu s-a gătit,
Tu pe mine m-ai urît;
Soarele nu s-a gătat,
Tu pe mine m-ai lăsat
Şi cu alta mîn-ai dat.
Daţi-ar, bade, Dumnezeu,
După jurămîntul tău:
Nouă boli,
Nouă lungori,
Trei părechi de friguri rele,
Să-ţi fie de schimburele.
Dar nici lung să nu te ţie,
Ca nu cumva rău să-ţi fie:
Din arat
Pîn-la cărat,
Din căratul grîielor
Pînă-n dusul buţilor.
Cînd ţi-a fi, bade, mai bine,
Să treacă vîntul prin tine.
Cînd îi fi mai sănătos,
Să nu iei un pai de jos.
Cînd îi fi mai în putere,
Să nu iei două surcele,
Să te rumpă de prin şele![4]

Tot cam în chipul acesta îşi destoaie inima asupra feciorilor celor necredincioşi în ziua de Lăsatul secului şi fetele din Banat.

Iată cum cîntă în ziua aceasta cele din comitatul Aradului:

Grînele vara se coc,
Zis-a badea să nu joc
Pîn-la storsul vinului,
Că voi fi mireasa lui.
Storsul vinului trecu,
Badea conci nu-mi mai făcu,
Cişlegile încă trec,
N-am cu cine să-mi petrec.
Vine şi Postul cel mare,
Port cosiţa pe spinare.
Cîţi sînt juni şi feciori,
Ei toţi sînt înşelători![5]

Iar fetele din Transilvania îşi iau rămas bun de la cîşlegile de iarnă în următorul chip:

Răms bun, cîşlegilor,
Ziua bună fetelor!
Cînd aveam mai tare-n gînd
C-a fi fărşangu mai lung
Ca să mă pot mărita,
Dar am rămas şi-acuma.
Rămas bun, cîşlegilor,
Ziua bună, fetelor!
Rămas bun cu Dumnezeu,
C-a sosi el şi al meu,
A sosi-n zile cu zori,
În cîşlegile cu flori,
Feciorii-or fi mai voioşi,
Nu c-acuma friguroşi;
Fetele n-or sta în casă,
Ci s-or duce în cîmp la sapă;
Feciorii le-or îndrăgi,
Popa-a face cununii,
Mama mi s-a odihni,
C-a şti că m-am măritat,
Nu mă mai vorbesc în sat.
Rămas bun, cîşlegilor,
Ziua bună, fetelor,
Că de-ar fi fost sute-n ladă,
De mult aş fi măritată.
Dar de n-oi fi nici la vară,
Cişlegilor, veniţi iară![6]

După ce şi-au destoiat inima de ajuns, după ce s-au mai răcorit puţin, încep a deveni din ce în ce tot mai vesele, a glumi şi a cînta alte cîntece, prin cari îi iau pe feciori în rîs, precum:

Negri-s, negri, feciorii,
Negri ca călugării,
Negri-s, negri de-apă rea,
Că n-au după ce o bea,
Cînd se-nsoară
N-au de moară
Şi mănîncă ceapa goală![7]

Şi tot cam aşa cîntă şi-şi petrec ele pînă cam spre miezul nopţii.

Sosind miezul nopţii, îşi iau noapte bună şi se porneşte fiecare spre casă, avînd bună speranţă în Dumnezeu că, dacă nu s-au măritat în cîşlegile de iarnă, se vor mărita în cîşlegile cu flori, adecă după Paşti, sau cel mult în iarna viitoare.

NOTE

1. Dat. fetelor din cele mai multe părţi ale Bucovinei, şi cu deosebire a celor din Bălăceana, dict. de Irina Ureche.
2. Din Ilişeşti, com. de Fil. Doboş.
3. Din Ilişeşti.
4. *Ibidem.*
5. *Culegere de doine, strigături şi chiuituri ce se obicinuiesc la jocurile şi petrecerile noastre poporale,* Braşov, 1891, p. 43.
6. *Gazeta Transilvaniei,* an. LIV, Braşov, 1891, nr. 44, p. 6.
7. Din Ilişeşti.

VII. BATEREA ALVIŢEI

Sub cuvîntul alviţă se înţelege un „amestec din nuci, scrobeală albă şi zahăr sau miere. Cînd nu e zi de post, se pune albuş de ou în loc de scrobeală".

Sub Baterea alviţei însă se înţelege o datină, care se face totdeauna în ziua de Lăsatul secului şi care e uzitată mai cu seamă între copiii din Muntenia.

În Bucureşti datina aceasta se face seara, după cină, în următorul chip:

Se leagă de un cui bătut în tavan, „o aţă lungă pînă să vie în dreptul pieptului copiilor. La capătul de jos al aţei se leagă o bucată de alviţă cît o portocală de mare.

Doi copii, pînă la vîrsta de 15 ani cel mult, se pun faţă în faţă, avînd la mijloc alviţa, adecă între ei. Se depărtează cu un pas unul de altul.

Un al treilea face vînt alviţei către unul din copii.

Acesta este dator, fără a pune mîna, să o apuce cu gura. Dacă nu poate, trebuie să o atingă cel puţin cu buzele, trimiţînd-o către tovaroşul său, care şi el se aţine cu gura, ca s-o prinză.

Sînt unii copii dibaci de prind alviţa de mai multe ori. Sînt alţii cari nu pot să o prindă niciodată.

Cel care o prinde mai de multe ori este lăudat de toată adunarea.

Astfel se trimite de la unul la altul, pînă ce ori apucă alviţa şi o mănîncă, ori n-o prinde şi se lasă de a o mai bate, ca să facă rînd şi altor copii, cari aşteaptă cu nerăbdare.

Şi rîd mari şi mici, şi fac chef, petrecere şi chiloman mare.

Să se mai știe că la asemenea zi se adună cîte două sau mai multe gazde la un loc, ca să fie mai mulți copii.
După ce se isprăvește jocul, se cearcă norocul fiecăruia.
Aceasta se face astfel:
Cu luminarea se dă foc aței, așa unsă de alviță cum este, în norocul cutăruia și sorocind-o pînă unde are să arză.
Dacă se stinge și n-ajunge pînă unde este sorocită ața, se zice că n-are noroc în anul acela.
Apoi, dîndu-i din nou foc, o sorocesc pînă unde are să arză pentru altul.
Dacă arde pînă unde ața e sorocită, zic că în anul acela va avea noroc, și o sorocesc pentru alt copil."[1]
În satele precum și prin mahalalele de pe lîngă Dunăre, din județul Vlașca, se bate alvița astfel:
În seara zilei de Lăsatul secului se adună copiii, adecă băieții, cîrduri la un loc „și se duc pe unde-i cheamă, căci femeile, ieșind în această seară la poartă cu cîte un bocal de vin și cîte o bucată bună de alviță, cheamă pe băieți și le dau la fiecare cîte un pahar de vin și cîte o bucățică de alviță."
Băieții „încep a se juca mai întîi binișor". Iar după ce se chefuiesc bine și se cam îngroașă gluma, „adecă cînd s-au amețit", încep a se trînti și a se da de-a rostogolul pe pămînt.
După ce „s-a înserat bine și după ce s-au pregătit toate bucatele, stau la masă, adunîndu-se mai mulți la un loc, neamurile, prietenii etc., de lasă săc împreună.
După ce au mîncat și au băut bine toți, de s-au săturat și s-au chefuit, atunci bat alvița copiii.
Leagă o sfoară de o grindă, în dreptul mesei sau în alt loc undeva; de capătul sforii leagă un cocoloș bun de alviță, și apoi toți copiii stau roată de jur împrejurul mesei cu gurile căscate ca să poată prinde de cocoloșul de alviță.
Unul poartă sfoara de jur împrejur pe la toți și, cînd se apropie boțul de alviță pe la gurile lor, ei se răpăd asupra lui ca să-l prindă, căci care-l prinde a lui este toată alvița aceea.
Pe urmă, dacă s-a prins cocoloșul acela, mai pune altul și tot așa pînă se gătește toată alvița, pe care o cumpărase în scopul acestei petreceri.
După ce gătesc cu alvița, aduc o strachină mare adîncă sau un castron, îl pun pe masă plin cu apă, în care mai toarnă și un pumn de tărîțe, și în castron dă drumul unei piese de 50 bani sau [un] franc. Și toți băieții cari sînt de față pe rînd se cearcă a scoate paraua din fundul castronului, cu gura.
Acela care o scoate în dinți, a lui este.
Dar lucrul nu e așa de ușor, căci trebuie ca să vîre capul pînă pe la urechi, pentru ca să poată ajunge pînă la para pe fundul castronului. Și chiar dacă o găsește, pînă ce o poate apuca cu dinții, munca e și mai mare, le mai intră tărîțe pe nările nasului.
Dar care o poate scoate în dinți, a lui rămîne paraua.
Și petrecerile se urmează așa pînă la miezul nopții.
Mesenii mănîncă, beau, spun, rîd și se veselesc."[2]

În Brăila, în Galați, precum și în alte orașe de pe malul Dunării, alvița, care e făcută din zahăr, miez de nucă și făină și care e dulce și cleioasă, se joacă sau se bate astfel:
Se bate în tavan un cui, de cui se prinde o ață, iar la capătul aței se leagă o bucată de alviță în care se pune un franc sau un galben.
Tatăl balanțează ața și toți cei din casă stau cu gura căscată ca să prindă alvița.
Cine-o prinde cu gura o mănîncă și ia banul. Ceilalți îl invidiază. Copiii cari n-o pot prinde plîng.
Iar cînd se prinde alvița de părul vreunuia și nu se poate desface, atunci se nasc rîsete.
Astfel petrec cu toții pînă după miezul nopții, anume ca să fie străji, pentru că după credința lor în ziua aceasta va sta Domnul nostru Iisus Hristos la judecată.[3]
În fine, trebuie amintit și aceea că acest joc copilăresc „se află și la macedo-români, unde se cheamă ască, adecă: cască să prinzi alvița."[4]

NOTE

1. B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. I, p. 965 și 966.
2. *Șezătoarea*, an. I, Fălticeni, p. 91-92; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.* p. 64-65.
3. Com. de dl. Orest Dlujanschi.
4. B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. I, p. 966.

VIII. CUCII

Cucii se numește o datină, care e uzitată mai cu seamă la românii din Dobrogea și la cei de prin comunele de pe malul stîng al Dunării, jud. Ialomița, cari sînt locuite în cea mai mare parte de bulgari.
Cucii se serbează în unele părți în ziua de Lăsatul secului, iar în altele a doua zi, adecă luni în săptămîna cea dintîi a Postului mare.
În Dobrogea, Cucii se fac astfel:
Se adună în ziua de Lăsatul secului 20 de flăcăi, dintre cari unul se îmbracă ca diavolul, cu coarne și cu haine împestrițate, și se zugrăvește cu negru pe obraz, numindu-se Împărat; apoi merg pe la case și joacă, după care apoi li se dă cîte un bacșiș.[1]
În comunele de pe malul stîng al Dunării însă se fac așa:
În ziua de Lăsatul secului de Postul Paștelui, după ce a înserat bine, flăcăii încep să facă iluminațiune prin sat, leagă adecă de cumpăna puțului cîte o dihoniță de păcură, îi dau foc și apoi lasă găleata în puț, ca astfel dihonița aprinsă să rămîie suspendată în aer, unde se consumă.
Această iluminațiune este numită de locuitori Uralie.
După aceasta, toți aceia cari vor să se facă a doua zi Cuci umblă prin sat, în toate părțile, pînă cam către miezul nopții, purtînd la spate cîte un clopot mare.

A doua zi, des-dimineață, adecă luni, se arată apoi Cucii. Aceştia sînt flăcăi şi oameni căsătoriți de curînd, cari se îmbracă astfel: în loc de flanelă, cu un brîu roşu, bine cusut şi strîns peste corp şi brațe, în jos cu o fustă albă împrumutată de la vreo fată, în picioare cu opinci, la spate poartă un clopot mare şi în mînă o măciucă sau un instrument de lemn în forma unui unghi obtuz, a cărui coadă, tot de lemn, este ca de un metru de lungă. Aceasta este ceea ce numesc ei chiulichiu. Iar în cap poartă o glugă lucrată cu multă iscusință şi făcută dintr-o bucată de sarică cusută în forma şi de mărimea unei traiste de cal, fiind acoperită pe deasupra cu hîrtie albă sau colorată, peste care se fac ceva brodături cu diferite feluri de lînuri. În dreptul nasului se pune un gît de tigvă găurită ici şi colea, iar în dreptul gurei şi al ochilor se lasă cîte o mică răsuflătoare. De ambele părți din dreptul urechilor se fixează în sus două lemne lungi ca de un metru, peste cari se pun alte trei-patru orizontal, formînd astfel un fel de scară. Toate acestea iau numirea de coarnele glugii şi sînt acoperite peste tot cu fulgi şi pene, iar în vîrf se pun 3-4 fulgi de cocoşi sau vîrf (puf) de trestie.

În acest costum se înfățişează Cucii dimineața, cînd este imposibil oricui de a cunoaşte cine se ascunde acolo, decît numai atunci cînd îşi ia gluga din cap.

Cu cît timpul înaintează, cu atîta numărul lor sporeşte, căci la mulți le vine dorința să se facă Cuci, şi, ca să tragă atențiunea privitorilor îşi pun în cap cîte o glugă fără coarne sau chiar o traistă de cal; alții fără clopot.

Acela care are costumul mai frumos, clopotul mai mare şi brîul mai roşu, este mai admirat.

Prin sat aleargă în toate părțile după oameni, copii, fete, etc. şi vai de acela care cade prins, căci nu poate scăpa decît dînd ceva bani sau altceva şi se alege cu ceva trînteală.

Aşa este obiceiul şi toți se supun lui.

Grupe de copii şi oameni fug prin noroi, sar peste garduri, fără să le atingă cînd îi iau Cucii la fugă.

Unii aleargă după copii şi oameni şi alții le ies înainte.

Cei sfioşi nu părăsesc casa în această zi.

Dacă cineva este prins de cuci, ceea ce se întîmplă mai adeseori, cu cît stă mai mult pe gînduri şi nu caută să scape mai lesne, cu atîta se vede încunjurat de mai mulți, fiind atraşi de zgomotul clopotelor.

Pe la jumătatea zilei, Cucii lasă din mînă instrumentele cu cari se arată dimineața şi iau pămătuful, care este făcut dintr-o nuia lungă, în vîrful căreia se leagă cu un ştreang o opincă, pe care o înmoaie în noroi şi sigilează pe aceia pe cari îi ajung şi păreții caselor pe unde se află fete, ca să le mai dea de lucru în zilele următoare.

Spre seară, Cucii se grupează cîte 30-40 şi merg de la o casă la alta, fac horă în curte, iar stăpînul trebuie să le dea 10-20 bani.

Aceştia le dau băutură în zilele următoare.

Cînd soarele apune, totul se termină.

O linişte completă domneşte în toate părțile.

În fine, ca credințe ale poporului local despre Cuci, se aud următoarele:

„Cel ce se face Cuc trebuie să se facă sau de trei ori sau de nouă ori în nouă ani, căci altfel se crede că, murind, se va face diavol.

Fulgii luați de la gluga Cucului îi întrebuințează femeile ca să afume pe cei ce sufăr de frică.

Dacă omul sau alt oricine nu primeşte vreo lovitură de la Cuci în această zi, se zice că acela nu va fi sănătos peste an."[2]

NOTE

1. T. T. Burada, *O călătorie în Dobrogea*, Iaşi, 1880, p. 26.
2. *Şezătoarea*, an. I, Fălticeni, p. 40-43; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 65-69.

IX. LEGAREA GRÎNELOR

Cui nu-i este cunoscut cîtă daună fac uneori pasările în pînele cele albe şi mai cu seamă în holdele de grîu?

După ce se învață o dată la holdă, mai numai pe ea stau şi o dijmuiesc cumsecade.

Şi dacă proprietarul holdei respective nu caută din cu bună vreme toate chipurile şi mijloacele spre a le dezbăra de la holda sa, atunci pasările nu numai că o dijmuiesc, ci, cărîndu-i toate grăunțele, o tupilesc la pămînt, astfel că de multe ori nici din paie nu se alege nimic.

Însă proprietarii, şi mai ales cei români, nu se lasă cu una cu două ca să li se irosească munca, ci ei caută toate chipurile de a se dezbăra cît mai de grabă de aceşti oaspeți neaşteptați şi nechemați.

Între multe alte mijloace, pe cari le întrebuințează românii contra pasărilor, e şi legarea grînelor, care se face de către românii din unele părți ale Transilvaniei, precum bunăoară de către cei din Păuceneşti, aşa:

În ziua de Lăsarea Postului de Paşti se feresc toată ziua ca să nu umble cu nici un fel de boambe, adecă grăunțe de grîu, secară, orz, ovăz, cucuruz; nu dau dintr-însele galițelor de mîncare, nici de pomană, şi nici nu duc la moară. Mai pe scurt se feresc să nu umble în această zi cu nici un fel de boambe.

Iar după ce a înserat, iau tot felul de bucate în gură, închid ochii, şi apoi, cu ochii închişi şi cu gura plină de tot felul de boabe ies de trei ori după olaltă afară şi, aruncîndu-le din gură, ca să le mănînce pasările, zic:

– „Cum nu văd eu acuma nimic, aşa să nu vadă nici pasările holda mea! sau holdele ori grînele mele".[1]

Românii din comuna Ciobăncuța, tot din Transilvania, cred şi spun că e bine de a aduna în ziua de Lăsatul secului toate sfărmăturile, toate oasele şi celelalte rămăşițe de la masă într-o față de masă şi a doua zi, adecă în ziua întîia din Postul mare, a le duce afară şi, aruncîndu-le spre răsărit, a zice:

– Pasările cerului! eu vă dau vouă hrană din' masa mea, cu care să fiți îndestulate şi de la holdele mele oprite![2]

Tot cam aşa fac şi românii din comuna Grozeşti, județul Mehedinți, în Muntenia.

Pentru ca pasările stricătoare să nu vatăme semănăturile, românii din comuna amintită obicinuiesc a lua la Lăsatul de post resturi de pe masă şi,

ieşind afară, a le arunca cîte puţin în diferite părţi, chemînd o dată cu aruncatul pe rînd fiecare neam de pasăre să mănînce.

Tot în acest scop se mai face la Lăsatul de post şi o aţă de cînepă, care se înnoadă cu mînile la spate şi cu ochii închişi. Se fac apoi nouă noduri şi în timpul lucrării se rostesc unele cuvinte de descîntec.[3]

Românul ţăran seamănă în genere foarte puţină pîne albă. Deci dijmuirea şi pătulirea acesteia de către pasări, şi mai ales a grîului, care e cinstea mesei, după cum se exprimă poporul român din Bucovina, este una dintre pedepsele cele mai mari şi mai simţitoare ce pot să-l ajungă.

De aici apoi căutarea şi întrebuinţarea diferitelor mijloace spre scutirea pînii albe de pasări şi tot de aci şi blăstemul:

Cine strică dragostile,
Mînce-i grîul pasările.
Să n-aibă pîne pe masă,
Nici sănătate-n oase![4]

Sau:

Cine strică dragostile,
Mînce-i grîul paserile,
Şadă-n sînge pînă-n brîu
Şi-l mînce viermii de viu!
Fie-i grajdul fără boi
Şi staulul fără oi,
N-aibă pită caldă-n masă,
Nici sănătate în oase![5]

NOTE

1. Din mss. D-lui I.Pop-Reteganul.
2. S. Fl. Marian, *Ornitologia pop. rom.*, t. I, Cernăuţi 1883, p. 401.
3. *Şezătoarea*, an. III, Fălticeni, p. 120.
4. Din Transilvania, com. de dl. T. Oltean.
5. Laura Veturia Mureşan, *Poezii poporale din comitatul Solnoc-Dobîca*, publ. în *Familia*, an. XXIV, Oradea Mare, 1888, p. 230.

X. BOBII

Noaptea ultimă a cîşlegilor de iarnă este şi timpul farmecelor şi al vrăjilor de dragoste.

Fetele cari doresc să vadă pe viitorul lor soţ, se duc în această noapte cu lumînări aprinse la o apă curgătoare şi, pe cînd aruncă tăcînd usturoi şi bob în apă, se pleacă ele adînc cu lumînarea peste faţa apei şi văd atunci chipul aceluia care le va fi odinioară soţ.

În această noapte îşi taie şi vrăjitoarele nuielele de alun, cu cari pot aduce apoi prin farmece şi vrăji pe cei amorezaţi. O nuia de alun serveşte celui fărmecat drept cal, care-l duce prin aer la iubita sa.

Tineretul se ocupă în această noapte şi cu aşa-numitul oracul de bob sau cu bobii, la care este procedura cea mai simplă următoarea:

Se trage cu un cărbune de pămînt un cerc mic şi se aruncă în cerc de către o fată, dintr-o depărtare anumită, zece bobi şi, după cum cad mai mulţi sau

mai puţini bobi în cerc sau afară de cerc, se hotărăşte apoi de este amorul norocit sau nenorocit[1], precum zice şi cîntecul:

Trage, mîndro, cu bobii,
Nu-ţi mai lăcrima ochii.
De-a cădea bobii în zece,
Să ştii că dorul nu-mi trece.
De-or cădea bobii în opt,
Să ştii că-mi e dor de tot.
De-or cădea bobii în cinci,
Să ştii că eu sînt pe-aici.
De-or cădea bobii în doi,
Să ştii că sosesc la voi,
Să ne iubim amîndoi.
Iar de-a mai rămînea un,
Să ştii că eu vin nebun
Pe-o prăjină de alun.[2]

Cu Dumineca albă se sfîrşeşte şi timpul voios de cîşlegi şi de amor al tineretului român de prin sate.

NOTE

1. Dr. H. V. Wlislocki, *op. cit.*, p. 17.
2. V. Alecsandri, *Poezii pop. ale românilor*, p. 234.

I. LUNEA CURATĂ

Lunea curată cade totdeauna luni după Lăsatul secului, adecă în lunea cea dintîi a Păresimilor sau a Postului mare.

Ziua aceasta nu se serbează prin reţinere de la lucru. Sînt însă în decursul ei uzitate mai multe datine şi credinţe, atît în Bucovina cît şi în celelalte ţări locuite de români, cari nici într-un singur an nu se trec cu vederea.

Cele mai însemnate datine uzitate în această zi sînt Spolocania, Înăcrirea borşului şi Jujeul.

Tot în această luni cade şi ziua forfecarilor şi a burghiaşilor.[1]

În unele părţi locuite de români, precum bunăoară în Banat, este datină ca în această luni să se dea oamenii în scrînciob sau, după cum spun bănăţenii, să se care în legănuş (ţuţuluş) şi vîrtej, pentru cîştigare de sănătate peste tot anul.

Pe alocurea însă se cară poporul în legănuş şi vîrtej nu numai în lunea primă a Postului mare, ci de la începutul Păresimilor şi pînă la Paşti.[2]

Romîncele din unele părţi ale Bucovinei nu fierb în această zi nimic, ci se nutresc numai cu mîncări reci, precum: pîne, malai, verze, curechi murat şi pepeni (castraveţi) muraţi, anume ca să nu capete copiii bube, precum şi alte boale.[3]

În unele părţi din Moldova, din contră, este datină ca să nu se mănînce nimic în această zi, nici să nu se facă altceva, decît să se spele blidele şi să se împărţească lumînări de pomană.[4]

O seamă de romînce din Bucovina dau în decursul acestei zile copiilor celor mici să mănînce brînză, anume ca să nu-i doară grumazul în decursul postului.

Şi tot în această zi cheamă găinile şi cocoşul în casă de le hrănesc şi apoi le dau drumul afară. Cocoşului însă nu-i dau drumul pînă ce nu cîntă în casă. Iar după ce a cîntat, zic:

– Aşa să fim de sănătoase ca cocoşul!

Apoi îi dau şi lui drumul afară.[5]

În fine, trebuie să mai amintim încă şi aceea că cu începerea Păresimilor se începe, mai ales în Banat, şi ţeserea sau ţesutul pînzei pentru cămăşi. Prin urmare, pînă la începutul Păresimilor fiecare femeie trebuie să fie gata cu tortul pentru cămăşi.[6]

Nevasta, respective fata, care nu e gata cu torsul tortului, a cărui toarcere se începe de regulă la începutul Postului Crăciunului[7], nu numai că e ţinută

de o leneşă, ci ea este totodată luată foarte adeseori în rîs şi batjocură prin o mulţime de chiuituri şi cîntece satirice.

Şi precum nu e lăsată în pace femeia care nu şi-a sfîrşit de tors cînepa pînă la începutul Păresimilor, aşa nu e trecută cu vederea nici aceea care nu-şi sfîrşeşte tortul de ţesut în decursul celor şapte săptămîni, cît durează Postul mare.

NOTE

1. Sim. Mangiuca, *Calendar pe anul 1882 şi 1883.* Sub cuvîntul *forfecar,* pl. *forfecari,* se înţelege un fel de insectă, însă ce fel şi cum arată pînă acuma n-am putut afla. Sub cuvîntul *burghiaş,* pl. *burghiaşi,* care vine de la verb. *burghià* = a împunge, după cum îmi scrie dl. Iosif Olariu, învăţător în pensiune în Maidan, se înţelege un fel de gringoaşă sau gringoaşă-gărgoaşie-goangă, adecă o insectă care împunge primăvara prunele şi cireşele, pentru că muierile din casa la care se întîmplă aceasta au împuns – au lucrat cu acul – în Ajunul Naşterii şi a Botezului, în joia din Săptămîna albă şi în ziua de Joimarele = Joia mare.
2. Sim. Mangiuca, *Calend. cit.*
3. Dict. de Marghioala Donuţ, romăncă din comuna Şcheia, distr. Sucevei.
4. Const. D. Gheorghiu, *Calendarul femeilor superstiţioase,* Piatra N., 1892, p. 69. Tot dl. Gheorghiu, *op. cit.,* p.63, ne spune că fetele, cînd „dau în Postul mare, postesc în întiia săptămînă: luni; în a doua: marţi; în a treia: miercuri; în a patra: joi; şi tot aşa înainte pînă în săptămîna din urmă, pentru ursit."
5. Dat. rom. din Volovăţ, distr. Rădăuţului, com. de Dim. Vicol, stud. gimn.
6. Sim. Mangiuca, *Calend. cit.*
7. *Ibidem.*

II. SPOLOCANIA

Spolocania este o datină uzitată în Bucovina şi Moldova, care se face totdeauna a doua zi după Lăsatul secului, adecă în ziua cea dintîi a Postului mare.

Spolocania se făcea mai înainte în Bucovina astfel: Se adunau mai multe neamuri şi vecini la un loc, şi cu deosebire femeile, şi mîncau numai borş holtei, adecă borş fără oareşicari legume, numai cu pîne sau mălai, anume ca să-şi spele şi să-şi curăţească gura şi gîtul de rămăşiţele mîncărilor celor de frupt, cari le-au mîncat în ziua premergătoare.[1]

De la această procedură se vede că vine şi numirea de Spolocanie (=spălare-curăţire) a acestei datine.[2]

În timpul din urmă însă datina aceasta a degenerat în cele mai multe părţi într-un fel de beţie, căci pe cînd mai înainte femeile se adunau la o casă particulară, unde nu numai că îşi spălau gura şi gîtul cu borş, ci totodată şi torceau, în timpul de faţă cele mai multe dintre dînsele se adună, nu numai la o casă anumită, ci şi la crîşmă, unde fac Spolocania cu rachiu sau cu alte băuturi spirtoase. Iar dacă una sau alta dintre dînsele nu are parale de ajuns ca să aibă pe ce bea, atunci se însoţesc mai multe la un loc, pune fiecare câte

2-3 cr. şi, cumpărînd rachiu pe dânşii, beau şi se veselesc împreună mai toată ziua, adecă pînă ce se îmbată cum se cuvine şi nu-i mai rămâne nici uneia nici un crucer la suflet. Apoi, după ce s-au ameţit de cap şi au pierdut nu numai o zi de lucru, ci şi toţi banii căţi i-au avut, se întorc acasă şi postesc apoi tot postul.

Întrebîndu-le unul şi altul de ce se adună în această zi atîtea femei la un loc şi care e adevărul scop al Spolocaniei acesteia, unele îţi răspund că aşa au apucat din moşi-strămoşi şi aşa fac şi ele, ceea ce nu e adevărat; iar altele, mai isteţe şi mai hître, îţi răspund că strînsura şi spolocania aceasta se face anume ca să crească cînepa, pentru că dacă nu s-ar strînge la un loc şi n-ar bea în această zi, atunci nici cînepa n-ar creşte.[3]

Şi ca strînsura să nu fie prea bătătoare la ochi, mai fiecare femeie ia şi în timpul de faţă furca cu sine, ca să arate lumii că ea n-a venit să bea, ci din contră ca să toarcă în societatea celorlalte. Dar vai de torsul acela, unde paharul de rachiu se învîrte cu mult mai repede pe sub nas decît fusul sub caier!

Ba, după credinţa şi spusa unor romănce din Bucovina, în Lunea curată nici nu e bine de tors, din cauză ca să nu se necurăţească vasele în casă şi să nu roadă moliile, precum şi alte gujulii, straiele.

Lucrul de căpetenie al femeilor în ziua aceasta, după părerea şi spusa celor mai multe romănce din Bucovina, e curat numai spălatul vaselor şi deretica-rea casei[4], adecă tocmai aşa după cum cred şi spun romăncele din unele părţi ale Moldovei.[5]

NOTE

1. Dat. rom. din Buninţi şi Mihoveni, sate în distr. Sucevei, dict. de Pavel Cioful, precum şi în alte comune din Bucovina.
2. C.D. Gheorghiu, *op. cit.,* p. 69, scrie în privinţa Spolocaniei următoarele : „A doua zi după Lăsatul secului de brînză e Spolocania; în această zi nu se mănîncă nimic, precum nici să se facă altceva, decît a spăla blidele." Deci Spolocania, după cele ce ni le spune dl. Gheorghiu, ar veni de la spălarea blidelor.
3. După spusa romănilor din Bălăceana, sat în distr. Sucevei, com. de Alexandru Piţul, şi a celor din Mihoveni, dict. de Pavel Cioful.
4. Cred. rom. din Frătăuţul Vechi, com. în distr. Rădăuţului, com. de Ioan Covaşă, stud. gimn.
5. C. D. Gheorghiu, *op. cit.,* p. 69.

III. ÎNĂCRIREA BORŞULUI

Poporul român e foarte scrupulos în privinţa ţinerii postului. Mai degrabă va comite o faptă rea decît se va înfrupta în post. Cel ce se înfruptă, acela se spurcă, se pîngăreşte, şi numai în scaunul mărturisirii se poate curăţi de păcatul ce l-a comis prin înfruptare. Iar cel ce mănîncă anume de frupt sau de dulce în post, nu numai că e considerat de un călcător şi prihănitor al

aşezămintelor bisericeşti şi al legii strămoşeşti, ci e totodată privit şi ţinut mai rău decît un păgîn sau căpcîn, care n-are lege.

Asemenea şi cei ce fac petreceri şi joacă în post încă comit, după credinţa generală a poporului, un mare păcat, care nu li se poate lesne uita şi ierta.

Ba, ce este şi mai mult, în decursul unui post nici măcar a glumi şi a săruta pe cel ce ţi-e drag nu e bine, căci încă e păcat.

Dovadă despre această credinţă foarte lăţită şi adînc înrădăcinată în sînul poporului avem şi următoarea poezie poporală din Banat:

Pînă nu se lăsa post
Pare că mai gras am fost,
Mai iute mă îngrăşam,
Că fetele sărutam.
Iar de cînd s-a lăsat post
Umblu prin sat ca un prost
Şi nu mă sărută nime,
Zice că-i post şi nu-i bine.
Ce făcui şi ce lucrai,
Că guriţă căpătai,
Cu mîndruţa mă-ntîlnii
Şi guriţa celuii.[1]

Iar drept pedeapsă:

Cine joacă-n postul mare
Face rîie pe spinare.[2]

Şi dacă această boală uricioasă nu-i este de ajuns spre a se reţinea de la petreceri şi joc, atunci lesne poate să-l ajungă blăstemul exprimat prin următoarea chiuitură:

Cine joacă-n postul mare,
Pice-i pielea de pe nare
Şi rămîie-i ciontu gol
Ca şi muchea la topor![3]

Spre a ţinea însă un post, şi mai ales Postul cel mare, care e cel mai lung, cum se cuvine, spre a nu se înfrupta defel în decursul lui, e de neapărată trebuinţă nu numai de a se spăla toate vasele menite pentru fierberea şi ţinerea bucatelor de sec cumsecade, ci totodată de a avea şi cele necesare de rîndul postului.

Aşa, între multe altele, fără de care poporul de la ţeară nu e în stare să postească, e şi borşul.

Drept aceea, partea cea mai mare a romîncelor de la ţeară au datină chiar în ziua cea dintîi a Postului mare, adecă luni, de a înăcri sau a umplea borş. Iar înăcrirea aceasta se face în următorul chip: moaie tărîţe de secară cu apă rece într-un vas de lemn făcut anume pentru acest scop şi numit borşeică[4], borşeriţă[5], borciuşcă[6], putinică de borş[7], budîi de borş[8], şi budăiaş de borş[9], toarnă după aceea uncrop clocotit peste dînsele, le amestecă bine şi le lasă puţin ca să se răcorească; pe urmă pun huşte[10] în borşeică, anume ca borşul umplut să dospească şi să se înăcrească mai repede.

O seamă de romînce, pe lîngă cele arătate, mai pun încă şi vreo cîteva frunze curate de vişin, anume ca borşul să aibă gust mai bun; iar altele pun şi vreo cîteva felioare de sfeclă roşie, ca să fie roşu ca sfecla.

Iar după ce au făcut-o şi aceasta, pun borşeica în cotruţă.[11]

Se feresc însă foarte tare ca nu cumva borşeica să stea în cotruţă, unde s-a pus, pînă sîmbătă.

Dacă din nepăsare sau din nebăgare de seamă ar sta borşeica pînă sîmbătă, adecă pînă în ziua de Sîn-Toader, în cotruţă, atunci e rău, căci în cazul acesta, vineri seara, spre ziua de Sîn-Toader, după ce au cîntat cocoşii o dată, vine Ucigă-l-Crucea, şi cine gustă apoi din borşul acesta,acela capătă plescaiţă.[12]

Dar nu e nici o faptă fără răsplată. Foarte lesne i se poate întîmpla şi lui Ucigă-l-Crucea una cît zece din cauza aceasta. Căci de voieşte cineva să-l prindă şi-l prinde scăldîndu-se, atunci îi trece dorul de scăldat.

Iar cine voieşte să-l prindă, nu trebuie nimic alta să facă, fără numai un juvăţ din brăcinariul de mire, care pînă la cununie a fost adevărat curat, să-l ţină asupra putinelei cu borşul, şi atunci nu mai scapă. Cînd iese Ucigă-l-Crucea din borş, îl prinde de grumaz şi, avîndu-l odată în mînă, poate să facă cu dînsul ce doreşte şi voieşte. De vrea să-i aducă bani, sau să-i facă alt serviciu, i-l face fără cea mai mică împotrivire.

Şi Necuratul se roagă şi-i promite celui ce l-a prins că-i va servi oricum va voi şi-i va face orişice va dori, numai să-i dea drumul, să nu-l ţie legat în juvăţ.[13]

Cele mai multe romînce însă, nemijlocit după ce au umplut borşul, descîntă cărbuni, iau apoi trei dintre cărbunii descîntaţi şi, făcînd mai întîi cruce cu dînşii în gura borşeicei, îi aruncă înăuntru. Făcînd aceasta, nu numai că borşul e cu mult mai bun, mai curat şi mai limpede, ci în acelaşi timp sînt sigure că şi Ucigă-l-Crucea nu se poate apoi apropia de putinica cu borş.

În fine, merită a fi amintit încă şi aceea că, atît de astă dată, cît şi de alte dăţi, mai fiecare romîncă din Bucovina, după ce a umplut acuma borşul în chipul cum s-a arătat, se face că e mînioasă, apucă pe o copilă sau pe un băiat, care-i pică în mînă, de păr ori de urechi şi, trăgîndu-l, zice: acru borşul! Iar o seamă zic:

Două rusce se bătea,
Borşul meu se oţetea,
Cîte vinuri
Şi oţeturi
Sînt în ţeara cea de jos
Toate le-au adus
Şi le-au pus
În budîiul meu cu borş,
Şi-au pus
S-aibă grijă de-oţetit
Ca fetele de măritat.

Şi abia după rostirea acestor cuvinte trag pe cei ce se află în casă de păr sau urechi şi spun: acruu borşu![14]

Iar această tragere de cap sau de urechi se face în credinţă că, precum omului îi este acru cînd îl tragi de cap sau de urechi, aşa şi borşul are să se înăcrească. Romîncele din Transilvania, „cînd pun borş, ies în curte ori în stradă şi trag de ureche ori de cap pe cel dintîi creştin, ca să se înăcrească borşul, cum s-a înăcrit omul de supărat că-l tragi de păr.

– Acru borşu! – zic ele.

– Acru să-ţi fie! – zice rîzînd cel tras de ureche, dacă e om al casei sau un prietin.

– Ba fie-ţi al dracului borşul! – zice supărat altul.

Acesta, tocmai fiindcă înjură, e omul borşului, căci romînca l-a înăcrit, aşa cum ar vrea să-i fie borşul.

Dacă cel tras de cap e om de-al casei sau o vecină, ori o cumătră, începe să fugă spre casă, romînca după el, şi dau năvală în odaie pe întrecute.

Vorba e: cine ajunge mai întîi să sufle în borş.

Dacă suflă stăpîna casei mai întîi, o să mănînce borşul în pace; dacă nu, are să i se întîmple cine ştie ce supărare pe vremea cît va ţinea borşul. Şi de obicei îi vine vreo supărare, căci ele vin multe, dar nu din pricina suflării-n borş. Ţăranul crede aşa: «Şi cumătra asta a noastră vine pe la noi numai ca să ne sufle în borş», adecă să ne prevestească rele."[15]

NOTE

1. Ioan Roşu al lui Marcu, *Poezii pop. din Ciacova*, publ. în *Foaia de duminecă* a ziarului *Dreptatea*, an. I, Timişoara, 1895, nr. 53, p. 3.
2. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul, aflător la Academia Română.
3. Avram Igna, *Chiuituri din comuna Sabolciu în Bihor*, publ. în *Familia*, an. XXXIII, Oradea Mare, 1897, p. 81.
4. În distr. Sucevei, com. Şcheia, şi în distr. Rădăuţului.
5. În distr. Sucevei, com. Bălăceana.
6. În distr. Storojineţului.
7. În cele mai multe părţi din Bucovina.
8. *Idem.*
9. *Idem.*
10. Sub huşte se înţeleg tărîţele ce au rămas de la un borş de mai înainte înăcrit.
11. În cele mai multe părţi din Bucovina se umple borşul numai luni, miercuri şi joi. Marţi nu se umple, pentru că în această zi s-a început lumea; iar vineri, sîmbătă şi duminică nu se umple de aceea pentru că aceste trei sînt surori. Şi deoarece vinerea e cea mai mare între dînsele, de aceea şi păcatul e mai mare dacă se umple în această zi borş.
12. Sub cuv. plescaiţă se înţeleg nişte bubuţe, care se fac mai ales pe fluierele picioarelor şi pe mîni şi cari dintru început sînt albe şi de mărimea băşicelor produse prin urzicare, iar mai pe urmă capătă coajă, se usucă şi se trec.Dar după ce s-a uscat şi s-a trecut un rînd, urmează altul la loc, aşa că pînă ce se vindecă cu totul mult timp trebuie să treacă. Plescaiţa se cunoaşte pe aceea că, atunci cînd începe a se face, te mănîncă foarte tare şi, cînd începi a te scărpina, ies bubuţele amintite mai sus şi se lăţesc astfel, că se face adeseori o rană întreagă dintr-însele.
13. După credinţa şi spusa româncelor din Scheia, com. de dl. Pancr. Prelipcean, învăţător.
14. Dat. rom. din Udeşti,sat în distr. Sucevei, com. de Gavr. Rotariu, stud. gimn. Dim. Dan, *Credinţe poporale bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei* an. IV, Cernăuţi, 1894, no. 74, p. 1: „Se crede că, umplînd cineva borşul, trebuie să fie atunci mînios, şi apoi va fi borşul acru." *Idem*, *Comuna Straja şi locuitorii ei*, studiu istoric, topografic şi folcloric, Cernăuţi, 1897, p. 60: „De regulă se umple borşul marţea, joia şi sîmbăta. Atunci trage gospodina de urechi sau de cap pe un băiat, dacă îl capătă, căci ei fug în acea zi din casă, ca borşul să fie iute ca şi mînia celui tras de urechi."
15. G. Coşbuc, *Versuri şi proză*, Caransebeş, p. 64-65.

IV. JUJEUL

În mai multe părţi din Muntenia, şi mai ales în comunele Boldu şi Slobozia – Mihalani, din jud. Rîmnicu Sărat şi Tonea din jud. Ialomiţa, apoi în mai multe comune din Dobrogea, şi mai cu seamă în Seimenii Mari şi Seimenii Mici, este datină în cea dintîi luni a Postului mare de a da pe cîni în tărbacă,

adecă a-i hicăi, a-i bate şi a-i chinui grozav, pe cînd de gîşte caută cu deosebită luare-aminte şi îngrijire ca nu cumva să le lipsească ceva în acea zi, să aibă toate celea din belşug.[1]

Această datină se numeşte în comuna Boldu – Goana cînilor,[2] în Slobozia-Mihalanii – Valărit,[3] în celelalte părţi ale Munteniei Jujeu sau Jujău,[4] iar în Dobrogea Jijeu.[5]

Această bătaie sau goană tradiţională a cînilor se face în com. Boldu din jud. Rîmnicu Sărat în următorul chip:

„Se fac cete de cîte 10-20 oameni, întră prin ogrăzi, scot cînii la drum sau îi înfundează prin strîmtori, unde cu o îndemînare de admirat pun mîna pe ei, îi apucă şi le încleştează fălcile, aşa ca să nu mai poată muşca." După aceasta, şi anume, „după ce le mai taie pofta de muşcat cu cîteva lovituri, încep a-i freca la anus cu nişte răvasuri de lemn, făcute anume spre acest scop, în formă cilindrică şi crestate cu cuţitul, pînă ce cei mai mulţi din cauza aceasta şi mor.

Pe cînii ai căror stăpîni dau ceva de băut îi lasă, iar pe cei mai mulţi îi răvăruiesc sau răvăresc.

Ziua aceasta „este destinată mai mult pentru goana cînilor, în aşa chip că, dacă ieşi la marginea satului, sînt tot cete de cîni şi, cum văd vreun om încep a urla; ei au o presimţire pentru această zi, şi mai cu seamă cînii cei mai bătrîni", şi din cauza aceasta în zorile acestei zile ies neprigoniţi de nimeni la tărcăviş,[6] adecă se retrag la cîmp sau se ascund prin locuri anevoie de găsit.[7]

În comuna Slobozia-Mihalani, pl. Marginea de Jos, jud. Rîmnicu Sărat, datina aceasta, după cum am amintit mai sus, se numeşte Valărit, iar sub cuv. jujeu se înţelege un aparat care constă dintr-o frînghie şi două lemne.

Deci cînele prins se pune în frînghie şi se învîrteşte atîta cît permite frînghia. După aceea trag doi inşi de lemne şi frînghia desucindu-se zvîrle cînele ameţit.[8]

În comuna Tonea, jud. Ialomiţa, jujeul se face întocmai ca un leagăn mare, iar în mijloc se fixează o funie îndoită, unde se pune cînele, şi-l învîrteşte atîta timp pînă cade singur ameţit şi de multe ori chiar mort.[9]

Unii români, precum bunăoară cei din comuna Slobozia-Mihalani, freacă cînii în partea dinapoi cu un lemn răvălit, iar alţii ţin ascunsă o oală cu mălai muiat, din care dau cu un şomoiog privitorilor pe la gură.[10]

Astfel durează această goană şi chinuire a cînilor de cum se zăreşte de ziuă şi pînă ce înserează.

Iar cînd soarele apune, atunci totul se termină şi o linişte completă domneşte în toate părţile.

Cînii însă nu-şi mai îndeplinesc datoria lor decît peste 2-3 zile, cînd mai uită frica ce le-a inspirat-o Jujeul.[11]

Dacă întrebi pe oameni ce noimă mai are şi datina aceasta de a prinde cînii şi a-i da sau a-i trage în Jujeu, partea cea mai mare dintre dînşii îţi răspunde: „ca să se facă mult mălai sau mei la vară!"[12]

Un bătrîn din comuna Boldu însă, întrebat fiind din întîmplare de dl. Al. Dimitrescu, autorul articolului *Goana cînilor*, despre originea acestui obicei, îi răspunse:

– „Apoi, gura moşului, de aceea pentru că cînii nu au fost simţitori cînd au intrat păgînii la o împărăţie, ci mai simţitoare au fost gîştele.

– Ce spui, moşule, fă-mă să înţeleg mai bine!
– Apoi dă, uite aşa s-a întîmplat: se vede că cînii au fost pe la culcuşuri şi gîştele fiind din întîmplare deştepte s-au speriat şi, prin gărăgaia[12] lor, au deşteptat pe cel din casă!"

În urma acestui răspuns dl. Al. Dimitrescu exclamă zicînd:

„Iată cum cred că se explică cazul acesta, care este păstrat prin tradiţie şi de un interes istoric şi care, după cum se vede, începe să degenereze.

Galii, după ce au bătut pe cei din Clusiu (?) şi supăraţi pe un deputat din gintea Fabilor, care se dusese spre a mijloci împăcarea între beligeranţi, acel deputat supărat trage sabia şi omoară un duce gal. Aceştia trimiseră la Roma a cere satisfacţie, pe care necăpătînd-o, plecă cu războiu în contra Romei, bat armata romană şi o iau la fugă. Iar locuitorii Romei se retrag parte cu armata, parte la Vei şi parte în Capitoliu.

Galii prădînd Roma, se încearcă să ia şi Capitoliul.

Camil, care trăia în exil la Vei, fu proclamat dictator, dar el nu primi, sub motiv că exilaţii nu pot a ocupa nici o funcţie fără votul Senatului.

Un tînăr plebeu, ducîndu-se la Roma şi intrînd prin o poartă secretă în Capitoliu, rugă Senatul să cheme pe Camil şi să-l numească dictator.

Însă galii, descoperind urmele romanului şi luîndu-se după dînsele într-o noapte furtunoasă, erau să cuprindă Capitoliul, dacă romanii n-ar fi fost deşteptaţi prin gărăitul gîştelor sacre.

Iacă cum se explică cazul că gîştele au fost mai simţitoare decît cînii, pe cari îi căzneşte în mod neomenos!"[13]

Tot de această părere e şi dl. Burada.

Iată ce scrie d-sa în privinţa aceasta:

„Acest obicei foarte curios poate că este o rămăşiţă romană, ca amintire despre scăparea Capitoliului de invaziunea galilor prin gîştele sacre, pe cînd cînii au dormit[14]: tanto silentio in summum evasere est non custodes solum fallerent, sed ne canes quidem sollicitum animal ad nocturnos strepitus excitarent, anseres non fefellere, quibus sacris Iunonis in summa inopia cibi tamen abstinebatur, quae res saluti fuit."[15]

În fine, Laurian şi Massim, scriind despre cuvîntul Jujeu, ne spun următoarele: „Jujeu s. m. Canum jugum ; specie de jug mic; în speciale jug la care se supun cînii a doua zi după Lăsatul secului de Paşte; cum se vede, în loc de jugeu din jug; – darea în jugeu, trecerea prin jugeu a cînilor e, de cert, reminiscenţă de puniţiune cînilor romani din arcea Capitoliului, cînd se arătară de neglijenţi şi invigilanţi încît nu anunţară prin lătrate suirea galilor pe montele Capitoliu."[16]

NOTE

1. T. T. Burada, *O călătorie în Dobrogea*, Iaşi, 1880, p. 22-23; Al. Dimitrescu, *Goana cînilor*, o tradiţiune poporală, publ. în *Românul*, an. XXXIV, Bucureşti, 5/17 martie 1890; G. Popescu-Ciocănel, *Basme, snoave, ghicitori* etc., Ploieşti, 1898, p. 118; *Şezătoarea*, an. I, Fălticeni, 1892, p. 42; C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 69; din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu.
2. Al. Dimitrescu, *loc. cit.;* G. Popescu-Ciocănel, *op. cit.*
3. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu.

4. C. D. Gheorghiu, *op. cit.; Şezătoarea*, cit.
5. T. T. Burada, O călătorie, p. 22-23.
6. Al. Dimitrescu, *Goana cînilor*, în *Românul* cit.; G. Popescu-Ciocănel, *op. cit.*, p. 119-120.
7. S. Popescu, *Cucii*, publ. în *Şezătoarea*, an. I., p. 42: „Tot cam în acest timp se formează şi Jujeul pentru cîni, cari conduşi de instinctul natural se retrag la cîmp în această zi sau se ascund prin locuri anevoie de găsit."
8. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densuşian.
9. S. Popescu, în *Şezătoarea, loc. cit.*
10. Din Resp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu.
11. S. Popescu, *loc. cit.*
12. Al. Dimitrescu, în *Românul* cit. şi din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu.
13. Gărăgae = gîgăit.
14. Al. Dimitrescu, *Goana cînilor*, publ. în *Românul* cit.; G. Popescu-Ciocănel, *op. cit.*, p. 120-121.
15. *O călătorie în Dobrogea*, p. 23.
16. Titu Liviu, lib. V, 47.
17. Glosariu, p. 337.

V. LUNEA PĂSTORILOR

Lunea după zapostitul de Paşti, adecă Lunea primă din Păresimi, se numeşte de către românii din Banat, pe lîngă Lunea curată, încă şi Lunea păstorilor.[1]

Iar numirea aceasta se vede că a căpătat-o de la următoarea datină, uzitată, după cît ştiu eu, pînă acuma numai în Banat.

Mama adecă, care are unul ori şi mai mulţi copii păstori, se scoală în dimineaţa acestei zile, face o turtă din făină de grîu sau şi de cucuruz[2], o coace şi o numeşte apoi pentru Sînta Maică Luni, ca aceasta să-i păzească atît copilul, ori copiii săi, dacă sînt mai mulţi, cît şi turmele acestora de spurcăciune, adecă de lupi, precum şi de alte fiare sălbatice.[3]

În tot decursul acestei zile, muierea cu copilul păstor nu lucrează nimic şi grijeşte totodată ca şi alte femei din casă, – dacă mai sînt şi altele, – asemenea să nu lucreze nimic, şi mai ales la vreo cămaşă, să nu coasă sau să-i încheie gura, căci, lucrînd aşa ceva, lupii sau alte fiare sălbatece pot să-i atace copilul păstor sau turma, iar şoarecii îi mănîncă semănăturile din cîmp în primăvara ce urmează.[4]

NOTE

1. După Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882 şi 1883:* „Lunea păstorilor cade totdeauna după dumineca lăsatului de carne..."
2. Cucuruz = porumb, păpuşoi.
3. Comunicat de dl. Ios. Olariu; Sim. Mangiuca, *Calend. cit:* „În Lunea păstorilor se dăruieşte o turtă menită păstorilor din partea gazdei oilor."
4. Com. de dl. Ios Olariu.

VI. ZILELE NEBUNILOR

Sub *Zilele nebunilor* se înţeleg în unele părţi din Banat zilele săptămînei prime din Păresimi, îndeosebi însă ziua întîia şi a doua, adecă luni şi marţi.

Cauza, de ce se numesc aceste zile astfel, e următoarea :

Cu vreo cîteva zile înainte de Lăsatul secului, unii dintre oamenii cei mai glumeţi şi mai buni de gură din sat se îngrijesc de mai multe părechi de haine urîte şi zdrenţoase, cu deosebire însă femeieşti, ca, îmbrăcîndu-se într-însele, să se facă comedianţi şi ca atari să producă apoi, prin diferitele lor nebunii, comedii şi glume, rîsete şi veselie în adunările tineretului şi mai ales pe la şezătorile şi clăcile cari se ţin în decursul primei săptămîni din Păresimi.

Cum au dat în post, şi anume chiar în seara zilei prime, toţi cei ce vor să se facă comedianţi se adună la o casă anumită, unde stau pînă cam către miezul nopţii.

Sosind miezul nopţii, fiecare se îmbracă în hainele cele zdrenţoase ce şi le-a procurat mai înainte, căutînd în acelaşi timp care de care să arate mai pogan, şi apoi se pornesc pe la casele unde ştiu că se află atare adunare, şezătoare sau clacă de scărmănat lînă şi pene, şi acolo, schimbîndu-şi glasul ca să nu fie cunoscuţi, prind apoi a face felurite nebunii, comedii şi glume.

De comun unul dintre dînşii ia cu sine şi un fluier, din care prinde a cînta, iar ceilalţi a juca cu fetele şi nevestele tinere, cari se află de faţă, felurite jocuri improvizate la starea locului, prin cari produc asemenea o mulţime de rîsete şi voie bună între cei ce se află de faţă.

A doua zi dimineaţă, adecă marţi, se adună iarăşi cu toţii la aceeaşi casă de unde au plecat în ziua premergătoare, şi de aici apoi, luînd satul de-a lungul şi de-a curmezişul, fac din nou o mulţime de nerozii, nebunii şi glume, ca publicul care aleargă după ei să aibă de ce rîde.

Atît la această ocaziune, cînd parcurg satul de-a lungul şi de-a curmezişul, cît şi la şezători şi călci, pe lîngă diferitele glume şi ghiduşii ce le fac, cîntă sau strigă şi unele cîntece sau strigături de conţinut umortistic, prin cari persiflează şi combat atari apucături sau datine nouă străine, ori lucruri ce nu corespund firii poporului românesc, şi pe cari datine, cei ce sînt în coatingere cu alte naţiuni vreau să le introducă în sat, fie în port, fie în casă, fie în ori şi ce altă privinţă ar fi[1].

Zilele nebunilor, despre cari ne-a fost vorba în acest capitol şi care durează de marţi în întîia săptămînă şi pînă marţi din a doua săptămînă a Păresimilor, nu sînt nimic alta, după părerea mea, decît un soi de cuci, despre cari am vorbit mai pe larg în vol. I din *Sărbătorile la români*, p. 215 – 217.

NOTE

1. Com de dl. Aurel Iana, preot în Maidan.

VII. MARŢEA VASELOR

Sub Marţea Vaselor se înţelege marţea cea dintîi din Postul mare.[1]

Ea se numeşte astfel de aceea pentru că în decursul ei este datină, mai ales în Banat, de a se spăla toate vasele în cari s-a pregătit în decursul Cîrnilegilor de dulce[2]. Iar vasele de dulce se numesc vase slăstuite.

Obiceiul acesta este răspândit pretutindenea în Banat.

Spălătoarele[3] vaselor slăstuite se păstrează şi se folosesc ca să afume pe cei deocheaţi, ori să afume vitele şi stupii, ori ca să se dea vacilor în sare.

Ştiind mai toate româncele noastre cum că la zapostitul mare de Paşti se pune luna lui mărţişor, şi că atunci e lună nouă, de aceea marţi, în prima săptămînă din Păresimi, cînd, după cum vom vedea mai pe urmă, se pun Caii lui Sîn-Toader, se scoate spînzul pentru ierbatul vitelor bolnave.

Spînzul sterp, lat. *Helleborus viridis*, se scoate pe nemîncate şi, în cît e cu putinţă, în pielea goală sau de jumătate, adecă de la brîu în sus, ori şi numai mîna dreaptă goală.

Cu rădăcina de spînz se ierbează apoi vitele bolnave.

Şi spînzul sterp, scos de unde a răsărit numai un fir în acea primăvară, se crede că e cel mai bun.

Pe unele locuri se scoate spînzul şi sîmbătă, adecă la Sîn-Toaderul cel mare.[4]

Tot în această marţi e bine să se pună şi găinile să clocească, pentru că puii scoşi în luna lui martie sînt căutaţi pentru multe farmece.[5]

Tot acum marţi cumpără femeile de la trei ori de la nouă neguţători cîte de trei ori de nouă cruceri civit (piatră vînătă) şi tămîie, pe cari, amestecîndu-le o vreme fără a le descînta, le păstrează în decursul anului în casă pentru bolnavi şi mai ales pentru cei ce pătimesc de izdat.[6]

Dacă se bolnăveşte cineva de izdat peste an, atunci se unge cu amestecătura aceasta în formă de cruce în frunte la capul pieptului, la ceafă, la mîni şi la genunchi, iar cu tămîia se afumă.[7]

O seamă de femei, tot din Banat, au datină ca marţi seară, la ieşirea Sîn-Toaderilor, să ia „din boltă civit şi tămîie, pre care o păstrează apoi în casă preste tot anul, ca bolnăvindu-se cineva în casă, cu tămîia se afumă iar cu civitul se unge pre la frunte şi capul pieptului, apoi o bucăţică mică, punîndu-se într-o lingură de apă", să i se dea de băut, zicîndu-se:

– „Cum s-au dus Sîn-Toaderii, aşa să se ducă şi răul care este la N!"[8]

Tot pe Caii lui Sîn-Toader, adecă marţi în ziua întîia cînd pică Caii lui Sîn-Toader, muierea casei ia apă de pe nea, dacă mai este, de unde nu, se duc prin codru şi aduc de pe omeţii de nea de prin vîrtoape şi, stropind casa şi sobele de-a rîndul, le mătură în pielea goală, ca să se depărteze puricii şi toate gîngăliile.[9]

Şarpele încă e bine să se omoare cu degetul, cu care apoi se sparg – aşază – gîlcele la laturonii din grumaz la copii numai din marţea asta.[10]

NOTE

1. Comunicat de dl. E. Hodoş, profesor în Caransebeş; vezi şi Sim. Mangiuca, *Calendarul pe an. 1882 şi 1883*.

2. Com. de dl. E. Hodoş şi dl. Aurel Iana : „Tot atunci, adecă în marţea primă din Păresimi, se face şi leşie şi se spală vasele şi toate de prin casă".
3. Sub cuvîntul spălător plural spălătoare, se înţelege aci o bucăţică de pînză, cu ajutorul căreia se spală vasele în cari se face demîncare şi în cari se mănîncă.
4. Com. de dl. Ios. Olariu şi Aurel Iana : „Tot în această lună, adecă în luna lui martie, se scoate spînzul (sterp), pentru ca cu el să se înierbeze marva bolnavă peste an."; Sim. Mangiuca, *Calendarul pe an 1882 şi 1883:* „Culegerea (scoaterea) rădăcinii spînzului sterp *(Helleborus viridis)* la Sîn-Toaderul cel mare."
5. Com. de dl. Ios. Olariu.
6. Izdat = strînsori la foale.
7. Com. de dl. Ios. Olariu şi Aurel Iana.
8. Aurel Iana, *Din credinţele pop. rom.* publ. în *Luminătoriul,* an. X, Timişoara, 1889, no. 27; vezi şi S. Liuba şi Aurel Iana, *Medicina populară,* credinţe, datini, doftorii şi descîntece populare, publ. în *Familia,* an. XXVIII, Oradea Mare, 1892, p. 6.
9. Com. de dl. Aurel Iana; Sim. Mangiuca, *Calend. pe anul 1882 şi 1883: Curăţirea puricilor din casă.*
10. Com. de dl. Ios. Olariu şi Aurel Iana : „În decursul lunii lui martie cine a aflat un şarpe şi omorîndu-l cu un deget, peste întreg anul e sănătos şi cu acel deget poate aşeza lăturonii (mandulele ori scrofule) la copii în grumaz."

DRAGOBETELE

În mai multe comune din Muntenia, şi mai cu seamă în cele din judeţul Gorj şi Olt, Aflarea capului Sf. Ioan, care cade totdeauna în 24 februarie, se numeşte *Dragobete.*[1]

Dragobetele în aceste părţi este o zi frumoasă de sărbătoare pentru băieţi şi fetele mari, ba chiar şi pentru bărbaţi şi femeile tinere.

În această zi, dimineaţa, toate fetele şi băieţii se piaptănă, se premenesc şi, dacă este vreme frumoasă, pornesc după ghiocei la luncă sau după lemne în pădure, mai întîi fetele, apoi băieţii în cete. Dacă este vreme urîtă, fetele se strîng prin case pe la prietine şi rude, unde vin şi băieţii de primprejur.

După credinţa poporului, 24 februarie, adecă Dragobetele, este ziua în care se împărecheează toate pasările şi animalele.

Băieţii şi fetele au deci credinţă nestrămutată că în această zi trebuie ca şi ei să glumească, să facă Dragobetele, după cum zic ei, ca să fie îndrăgostiţi în tot timpul anului. Iar dacă în această zi nu se va fi întîlnit fata cu vreun băiat, se crede că tot anul nu va fi iubită de nici un băiat, şi viceversa.[2]

Dacă în aparenţă acest obicei nu are nici o însemnătate, în fapt însă poporul ţine atît de mult la el, că nu-l lasă să treacă fără să nu-l sărbătorească.

Apoi, între fetele de la ţeară este atîta întrecere de a fi îndrăgostite şi între mamele lor atîta bucurie cînd văd că fetele lor sînt încunjurate de dragoste nevinovată, că de multe ori se invidiază şi chiar se naşte gîlceavă pentru aceasta, în care cea căzută din dragoste strigă celeilalte că ea a umblat după farmece de şi-a făcut de dragoste, iar ei i-a făcut, tot prin farmece, de urăciune, ca să nu o îndrăgostească băieţii.[3]

În comuna Roşia din jud. Gorj aveau mai demult feciorii şi fetele datină în ziua de Dragobete de a se însoţi, adecă de a se înfărtăţi şi a se însurăţi.

Legătura aceasta se făcea pe temeiul armoniei frăţeşti de mai înainte, şi anume în ziua aceasta se îmbrăţoşau şi, sărutîndu-se, se încredinţau că nu vor căuta a se supăra prin nesinceritate unul pe altul, ci din contră se vor ajuta reciproc în orice timp şi la orişice nevoie.

În timpul de faţă însă acest obicei a dispărut mai cu totul.[4]

În fine, trebuie să mai amintesc încă şi aceea că, în unele comune, tot din Muntenia, precum bunăoară în comuna Buzeşti din jud. Olt, poporul serbează Dragobetele anume ca să fie ferit de boale.[5]

NOTE

1. *Românul literar,* Bucureşti, 1891, no. 12, p. 94; *Ortodoxul,* an. IV, Bucureşti, 1885, p. 131: „*Dragobete,* cap de primăvară = Aflarea capului Sf. Ioan, la 24 februarie"; din Răsp.

la Cest. d-lui Nic. Densusianu. După o legendă din com. Albeni, pl. Amaradia – Novaci, jud. Gorj, Dragobete Iovan era fiul Babei Dochia.
2. În *Românul literar* cit.; din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, şi anume din com. Cîrligei, pl. Amaradia – Novaci, jud. Gorj: „În ziua de Dragobete, 24 februarie, mai cu seamă tinerii şi tinerele ţin să schimbe între dînşii vorbe de dragoste, crezînd că le va merge bine şi vor fi îndrăgiţi şi iubiţi de toată lumea în cursul acelui an."
3. *Românul literar*, cit.
4. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu.
5. *Ibidem.*

SÎN-TOADER

I. SÎN-TOADER

Sîn-Toader, numit altmintrelea şi Sîm-Toader[1], Sîn-Todor[2] şi Sîn-Toaderul cel mare[3], cade, după spusa românilor de pretutindenea, totdeauna în sîmbăta cea dintîi a Păresimilor sau a Postului mare.[4]

Şi deoarece Păresimile se încep în unii ani cu vreo cîteva săptămîni iar în alţii numai cu vreo cîteva zile înainte de Baba Dochia, care pică totdeauna, adecă în fiecare an, la prima martie, de aceea şi Sîn-Toader cade în unii ani înainte de Baba Dochia, adecă înainte de prima martie, iar în alţi ani după Baba Dochia.[5]

De aci apoi şi următoarea legendă din Transilvania:

„Sînt două babe, cari umblă totdeauna cîte cu un Făt-Frumos alăturea, şi anume Baba Dochie şi Baba Paraschiva. Baba Dochie cu Sîn-Toader iar Baba Paraschiva cu Sî-Medru.

Amîndoi feţi-frumoşii aceştia au, după unii cîte şapte, după alţii cîte nouă, şi iarăşi după alţii cîte doisprezece cai.

Lumea e cuprinsă şi ferecată cu două lanţuri: lanţul lui Sîn-Petru şi lanţul lui Sînt-Ion.

Deci cînd vine Sîn-Toader cu caii săi, sparge lanţul lui Sîn-Petru, îşi face drum şi intră în primăvară, şi nemijlocit după dînsul vine apoi şi Baba Dochie cu zile urîte şi ploioase.

Cînd vine Sî-Medru cu caii săi sparge lanţul lui Sînt-Ion şi intră în iarnă, şi nemijlocit după dînsul vine apoi şi Baba Paraschivă.

Sîn-Toader vine totdeauna înfocat şi călduros ca un Făt-Frumos, iar Baba Dochie plouată şi morocănoasă ca o babă. Asemenea şi Sî-Medru cu Baba Paraschivă.[6]

O altă legendă despre Sîn-Toader, tot din Transilvania, sună precum urmează:

„Soarele e pus de Dumnezeu să lumineze pămîntul, dar el, îngrozit de răutăţile cîte le vede pe pămînt şi sătul de acelaşi drum vecinic, întruna vrea să fugă şi să scape de vederea pămîntului. Aşa cum umblă el de-a curmezişul peste pămînt, de la răsărit spre sfinţit, îşi tot schimbă drumul şi fuge cu răsărirea cînd spre miazăzi şi cînd spre miazănoapte, că doară-doară va putea ajunge odată să facă sfîrşit pămîntului, şi el să stea să se odihnească pe cer şi să nu mai aibă de încunjurat pămîntul. Iar sfîrşitul pămîntului va fi atunci cînd Soarele va ajunge să răsară de la sfinţit şi să sfinţească la răsărit, adică tocmai întors de cum e astăzi.

Dar Dumnezeu nu voieşte lucrul acesta, şi de-aceea a pus străjer la miazănoapte pe sfîntul Nicoară, şi la miazăzi pe sfîntul Toader, ca să ţie calea Soarelui şi să-l abată din cale. Şi cică primăvara ajunge soarele în fuga lui pe la Sîn-Toader şi atunci ia cu el nouă babe rele şi aduce ploi şi ninsori şi prăpădenie de vreme rea, că doară-doară va scăpa nevăzut de Sîn-Toader pe-o vreme ca aceea. Şi mai-mai să-l scape Sîn-Toader, căci soarele apucă să fugă înainte; dar atunci Sîn-Toader cu nouă cai ai săi se ia după Soare şi-l fugăreşte şi aleargă să-l prindă. Şi fuge după soare treisprezece săptămîni, şi abia-l ajunge colo departe-departe spre miazăzi. Şi cum îl ajunge, îl şi întoarce de la miazăzi spre răsărit.

Şi se întoarce soarele şi merge-merge spre răsărit, dar cînd ajunge la locul lui cel orînduit de Dumnezeu nu se astîmpără, ci fuge înainte spre miazănoapte, ca doară va putea fugi pe de ceealaltă parte. Şi atunci îi iese în cale Sîn-Nicoară şi-l prinde şi-l trimite îndărăt. Şi Soarele iarăşi face ce a făcut, şi tot aşa o pate întruna cu Sîn-Toader şi cu Sîn-Nicoară.

Dar odată şi odată tot o să scape el de păzitorii lui; dacă nu de Sîn-Toader, dar de Sîn-Nicoară tot o să scape, că Sîn-Toader e tînăr şi are cai, dar Sîn-Nicoară n-are cai şi e bătrîn."[7]

În fine, a treia legendă, în care e vorba despre Sîn-Toader, sună precum urmează: „Cînd e cap de primăvară, Soarele dă să fugă spre miazăzi, şi din pricină că el s-abate din drumul lui, se clăteşte temeiul lumii şi încep ploile cu viscol şi cu ninsoare îngheţată.

Şi are Soarele nouă cai la teleaga lui, şi atunci ia nouă babe rele şi încalecă pe fiecare cal cîte o babă, ca să bată caii şi să-i gonească pînă să le iasă sufletul, ca astfel să scape cu fuga de poarta cerului unde stă Sîn-Toader păzitor. Şi scapă Soarele şi iese pe poartă, dar Sîn-Toader aleargă după Soare şi, ca să-l prindă, îşi ia şi el nouă cai şi încalecă pe fiecare cal cîte un moş, care a îmbătrînit mînînd caii şi ştie rînduiala frînelor.

Şi tot pămîntul şi toată firea stă amorţită opt zile de la plecarea lui Sîn-Toader, că opt cai cu opt moşi nu pot da de veste încotro a apucat Soarele. Dar Alexă, moşul cel de-al nouălea, apucă tocmai pe drumul pe care a apucat Soarele, şi-l zăreşte. Şi acum toţi moşii fug împreună după Soare.

Şi în ziua asta se dezmorţeşte firea şi ies toate gîngăniile pămîntului la iveală, şi şerpii, şi broaştele, şi tot ce-a dormit peste iarnă. Dar dacă n-ar zări moşul Alexe pe sfîntul Soare, gîngăniile ar trebui să mai doarmă pînă în ziua cînd Alexe ar găsi drumul Soarelui.

Şi fug nouă zile Babele, pînă să deie Sîn-Toader de veste că i-a scăpat Soarele; şi fug nouă zile moşii după Soare, pînă să-l zărească; şi trec nouă zile pînă se apucă să iasă toate vietăţile din pămînt, ca semn de bună veste că n-are să piară pămîntul.

Şi de aceea de la Baba Dochie, cea mai straşnică dintre babe, sînt nouă zile pînă la Sîn-Toader, şi de la Sîn-Toader sînt nouă zile pînă la Alexe, omul lui Dumnezeu, şi de la Alexie nouă zile pînă la Buna-Vestire."[8]

Atît din legenda aceasta, cît şi din celelalte două cari s-au reprodus mai sus, rezultă că Sîn-Toader, despre care ne-a fost pînă aci vorba, nu e un sfînt în înţelesul bisericesc, adecă un bărbat care ar fi trăit cîndva şi în urma faptelor sale ar fi fost declarat de către biserică ca sfînt, ci pur şi simplu o fiinţă mitologică.

Au existat însă, după cum prea lesne ne putem încredinţa din cărţile bisericeşti, mai multe persoane, mai mulţi bărbaţi cari s-au chemat Teodor, pe româneşte Toader, Todor şi Tudor, şi pe cari biserica creştină i-a declarat ca sfinţi.

Pe unul dintre aceşti sfinţi, şi anume pe Teodor Tiron, care cade la 17 februarie, biserica încă îl serbează în fiecare an în sîmbăta cea dintîi a Păresimilor.

Însă pe cînd biserica serbează amintirea numai a unui singur Sîn- Toader, şi anume a celui bisericesc, pe atunci poporul de rînd sub una şi aceeaşi numire de Sîn-Toader îi serbează pe amîndoi. Ba, după cum ne vom convinge din cele ce se vor expune mai la vale, poporul îl serbeză pe cel dintîi, adecă pe cel neadevărat, pe cel mitic, cu mai mare sfinţenie decît pe cel adevărat, pe cel recunoscut ca atare de biserică.

Iar serbarea acestui îndoit sfînt se întîmplă, şi mai cu seamă de către femei[9], parte prin abţinere de la lucrul de casă, şi mai ales de la tors şi cusut, apoi prin neprepararea leşiei pentru spălatul cămăşilor[10], prin participarea la serviciul dumnezeiesc[11], care se săvîrşeşte în această zi pretutindenea în toate bisericele[12], precum şi prin aducerea de sacrificii şi pomenirea celor răposaţi.[13]

Cine se încumetă şi lucrează în ziua acestui sfînt, acela nu numai că e blăstămat de Sîn-Toader[14] nu numai că-i amorţesc mînile[15], ci foarte lesne i se poate întîmpla ca să fie lovit şi omorît de caii lui Sîn-Toader[16], cari sînt foarte răi la lovituri.[17]

Şi mai ales dacă vreo fată mare necinsteşte prin vreun lucru femeiesc nepotrivit ziua aceasta, atunci Sîn-Toader trimite pe caii săi, cari, prefăcuţi în cei mai voinici şi frumoşi feciori, o pîndesc şi, sub pretext că vor s-o petreacă la joc, o răpesc. Şi nici o fată nu poate scăpa de dînşii, doară numai în cazul acela cînd, prigonită fiind, ajunge acasă la sine şi răstoarnă toate vasele cu gura în jos. Din cauza aceasta apoi nici o fată mare nu părăseşte bucuroasă casa în ziua de Sîn-Toader.[18]

Şi deoarece Sîn-Toader e considerat ca o zi de sărbătoare, de aceea atît în ajunul cît şi în decursul zilei sale există o mulţime de datine şi credinţe.

Aşa, după credinţa unor români din Bucovina, Sîn-Toader e dezlegătorul fierturii, căci pînă la Sîn-Toader unii dintre dînşii postesc fără fiertură, adecă numai cu malai, pîne, pepeni, curechi, etc., după Sîn-Toader are fiecare drept de a fierbe mîncare.[19]

În ziua de Sîn-Toader se slobod în unele părţi caii la păscut.[20]

În ajunul, precum şi în ziua de Sîn-Toader, este în cele mai multe părţi locuite de români datina de a se culege iarbă mare, numită altmintrelea şi oman sau homan, lat. *Inula Helenium L.*, pentru spălarea capului[21] spînz, lat. *Helleborus viridis,* pentru înerbarea sau spînzirea vitelor,[22] apoi şi alte plante, precum bunăoară iarba lui Tatin, latin. *Symphytum officinale L.,* care e bună pentru vătămătură.[23]

Toate sîmbetele din Păresimi, afară de sîmbăta Paştilor, sînt menite pentru pomenirea morţilor, din care cauză se şi numesc ele şi *sîmbetele morţilor.*

Deci în sîmbăta cea dintîi, în care pică Sîn-Toader şi care se numeşte, pe lîngă Sîmbăta lui Sîn-Toader, şi Sîmbăta morţilor, se încep sau se pornesc pomenirile sau parastasele pentru cei răposaţi.[24]

Afară de legendele, datinele şi credinţele înşirate pînă aci, mai sînt încă şi multe altele, care asemenea sînt uzitate în ajunul şi în ziua de Sîn-Toader, precum: caii lui Sîn-Toader, spălarea capului, tunderea vitelor, coliva lui Sîn-Toader, încurarea cailor, înfrăţirea şi însurăţirea, vrăji şi farmece şi bulciul Sîn-Toaderului. Însă despre toate aceste se va vorbi mai pe larg la locul său în capitolele ce urmează mai la vale.

NOTE

1. Uzitat în Banat, com. de E. Hodoş.
2. Uzitat de asemenea în Banat, com. de dl. At. Marienescu.
3. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882 şi 1883;* Aurel Iana, *Din credinţele pop. rom. din Maidan de lîngă Oraviţa,* publ. în *Familia,* Oradea Mare, an. XXVI, 1890, p. 6: „Sîn-Toaderul cel mare, sîmbăta întîia din postul cel mare".
4. După spusa românilor din Bucovina, şi anume: a celor din Pătrăuţi, distr. Suceava, com. de Vict. Morariu; a celor din Udeşti, com. de Darie Cosmiuc; a celor din Siret, com. de Orest Dlujanschi, preot; a celor din Tereblecea, dict. de Natalia Nimigean: „Sîn-Toader pică totdeauna în sîmbăta întîia din Postul mare"; a celor din Frătăuţul Vechi, com. de I. Covaşă: „Sîn-Toader se serbează în sîmbăta din săptămîna întîia a Postului mare."; a celor din Iordăneşti, sat din distr. Storojineţului, com. de Toader Tovarniţchi, stud. gimn.: „Sîn-Toader îl ţin oamenii pe la noi în sîmbăta întîia a Postului mare"; a celor din Fundu Sadovei, com. de Toader Luncan: „Sîn-Toader pică totdeauna sîmbătă în săptămîna întîia a Postului mare."; a celor din Reuseni, com. de Vas. Pop: „Sîn-Toader pică sîmbătă în săptămîna mare". Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, Muntenia, com. Brastavăţ, jud. Romanaţi: „Sîn-Toaderul se serbează de popor în sîmbăta primei săptămîni a Păresimilor."; com. Dioşti, pl. Cîmpu, jud. Romanaţi: „Sîn-Toader se ţine în întîia sîmbătă din postul Paştelui."; com. Albeni, jud. Gorj: „Sîn-Toader se serbează în prima sîmbătă din Postul Paştilor."; com. Lăunele de Jos, jud. Argeş: „Sîn-Toader se serbează în sîmbăta întîia din Postul mare."; com. Rijleţu – Vieroşi, jud. Olt: „Sîn-Toader se serbează în fiecare an în sîmbăta din săptămîna întîia a Postului Paştilor."
   Idem de eadem: Moldova, com. Valea Glodului, jud. Suceava: „Sîn-Toader se ţine în sîmbăta întîia a Postului mare".
   Din mss.d-lui I. Pop – Reteganul, Transilvania, com. Păuceneşti: „Sîmbăta cea dintîi din Postul Paştilor e sîmbăta lui Sîn-Toader".
5. După spusa românilor din Mitocu Dragomirnei, dict. de Maria Romaş, com. de Alex. Romaş: „Sîn-Toader se serbează în întîia sîmbătă a Postului mare, înainte de Baba Dochia."; a celor din Mihoveni, com. de Vesp. Corvin: „Sîn-Toader se serbează la sfîrşitul Babei Dochie, sîmbătă în săptămîna întîia din Postul mare".
6. Com. de d-l G. Coşbuc.
7. G. Coşbuc, *Tradiţii şi legende din popor,* publ. în *Albina,* revistă enciclopedică poporală, an. I, Bucureşti, 1898, p. 641-642.
8. G. Coşbuc, *Tradiţii şi legende din popor,* publ. în *ziar cit.,* p. 643.
9. Dat. rom. din Bălăceana, com. de G. Jemna: „În ziua de Sîn-Toader nu se prea lucrează, ca şi în ziua de Filipi"; a celor din Vicovul de Sus, sat în ţinutul Rădăuţului, com. de Const. Vasilovici, stud. gimn.: „Ziua de Sîn-Toader o serbează atît femeile, cît şi bărbaţii"; a celor din Ilişeşti, com. de V. Botezat: „Ziua lui Sîn-Toader o serbează mai cu seamă femeile"; a celor din Gura Humorului, com. de Emilian Netea, stud. gimn.: „Sîn-Toader îl serbează femeile pentru diferite pericole".

10. Dat. rom. din Măzănăeşti, com. de I. Butnariu: „În ziua de Sîn-Toader nu torc femeile, nici nu fac leşie pentru a spăla cămăşile."
11. Dat. rom. din mai toate com. din Bucovina, aşa din Pătrăuţi, com. de Sim. Holca, stud. gimn.: „Oamenii şi femeile se duc în ziua de Sîn-Toader la biserică"; a celor din Măzănăeşti, com. de Victor Moldovan: „Pe Sîn-Toader îl serbează oamenii prin aceea că se duc la biserică."
12. În Bucovina, com. Stupca, com. de On. Căilean: „În ziua de Sîn-Toader unii oameni lucrează, iar alţii nu, şi la biserică se face slujbă." În Banat, com. de Ios. Olariu: „Sîmbătă serbează toate româncele noastre pe Sîn-Toader, care se crede cel mai mare între Sîn-Toaderi... Şi Sîn-Toader se serbează tocmai în acea zi şi de biserică cu slujbă prescrisă în Triod."
13. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882 şi 1883:* „Sacrificarea şi mîncarea pogacei cu miere de stup la Sîn-Toaderul cel mare întru sănătate."
14. Cred. rom. din Tereblecea, dict. de Irina Bulbuc şi com. de Pavel Scripcariu: „În săptămîna cea dintîi a Postului mare nu torc femeile seara, fiindcă moşneagul Sîn-Toader şade în cotruţă şi, văzîndu-le torcînd, le blestemă"; a celor din Costîna, com. de V. Huţan: „Femeile cred că în săptămîna, în care pică Sîn-Toader, nu e bine a se toarce seara pentru că Sîn-Toader ar şedea în vatră şi, văzîndu-le, le-ar blestema."
15. Cred. rom. din Securiceni, com. de Gavr. Guşet: „În ziua de Sîn-Toader nu se prea lucrează. Femeile cari lucrează le amorţesc mînile."
16. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul. – Dat. rom. din Banat: „În ziua de Sîn-Toader femeile şi fetele nu lucrează nimic lucru de casă, căci se tem de caii lui Sîn-Toader."; din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Ruptura, jud. Mehedinţi: „Sîmbătă de la începutul Postului Paştelui se ţine în credinţă că-i omoară Caii lui Sîn-Toader, dacă lucrează sau dacă ies afară noaptea şi nu se spală pe cap cu homan." Vezi mai pe larg în *Caii lui Sîn-Toader.*
17. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Dioşti, pl. Cîmpu, jud. Romanaţi: „Sîn-Toader e rău de lovitură."
18. W.Schimdt, *Das Jahr und seine Tage in Meinung und Brauch der Romänen Siebenbürgens,* Hermanstadt, 1866, p. 6.
19. Cred. rom. din Broscăuţul Vechi, dict. de Palagia Onciul şi com. de G. Palamarciuc, stud. gimn.
20. Dat. rom. din Straja, sat în distr. Rădăuţului, com. de I. Dan, stud. gimn.; Dim. Dan, *Com. Straja,* p. 95: „În ziua de Sîn-Toader (1 martie) fetele trebuie să se laie pînă în ziuă, ca să le crească părul ca cozile cailor, că dacă n-ar face-o aceasta, atunci caii, pe cari îi mînă Sîn-Toader la păscut, le-ar paşte cozile. În acea zi se slobod caii la păscut."
21. Dat. rom. din Muntenia şi Banat. – Avr. Igna, *Credinţe pop. din com. Sabolciu în Biharia,* publ. în *Familia,* an. XXXII, Oradea Mare, 1896, p. 92.
22. Dat. rom. din Banat, com. de dl. Ios. Olariu.
23. Dat. rom. din Securiceni, com. de Gavr. Guşet.
24. Dat. rom. din Securiceni, com. de Gavr. Guşet: „În ziua de Sîn-Toader se pornesc parastasele"; a celor din Cupca, sat în distr. Storojineţului, dict. de Casandra Ţugui: „În ziua de Sîn-Toader se încep pomenile"; a celor din Lucăceşti, com. de Iacob Paicu: „Din ziua Sîntului-Toader se începe a se face la biserică pomenire pentru cei morţi. Ziua aceasta nu este o sărbătoare legată, ci numai zi însemnată pentru prăznuire"; a celor din Iordăneşti, com. de T. Tovarniţchi: „Sîn-Toader îl ţin oamenii pe la noi în sîmbăta întîia a Postului mare, cînd totodată se încep şi slujbele pentru cei răposaţi, şi care se cheamă Toader îşi serbează şi numele."

II. CAII LUI SÎN-TOADER

Românii din unele părţi ale Bucovinei cred şi spun că Sîn-Toader are un cal, pe care umblă el mai cu seamă în ziua sa, adecă în ziua de Sîn-Toader, călare, şi calul acela e cu un corn în frunte şi năzdrăvan[1], şi nu bea, nici nu mănîncă un an de zile nimic. În ziua de Sîn-Toader însă are voie să bea şi să pască. Dar el nu paşte iarbă, ca alţi cai, ci numai păr de fată mare.[2]

Românii din unele părţi ale Munteniei cred asemenea că Sîn-Toader are numai un singur cal şi acela e alb.[3]

Românii din cele mai multe părţi ale Bucovinei însă cred şi spun că Sîn-Toader are mai mulţi cai, pe cari îi scoate în ziua sa la păscut[4] şi la adăpat.[5]

Tot aşa crede şi partea cea mai mare a românilor din celelalte ţări.

Aşa românii din cele mai multe părţi ale Munteniei spun că Sîn-Toader are mai mulţi cai[6], cari, după unii, sînt ca nişte mînzi de mari[7]; după alţii însă, foarte mari şi albi[8] şi iarăşi după alţii – galbeni.[9]

Românii din Transilvania spun că Sîn-Toader are şapte cai, cari sînt şapte feciori voinici şi frumoşi, dar cari au cozi şi copite ca caii.[10]

În fine, românii din Banat cred şi spun că Sîn-Toader are şapte pînă la doisprezece cai[11], cari asemenea sînt feciori frumoşi, făcuţi din feciorii ce şi-au părăsit drăguţele, dar că au cozi şi copite ca caii[12] şi fiecare din ei este încins cu lanţuri.[13]

Mai departe cred şi spun românii din Banat că caii lui Sîn-Toader sînt de două feluri, şi anume albi şi negri. Şi caii cei albi prigonesc neîncetat pe cei negri şi, ajungîndu-i, încep a-i muşca cu gurile şi a-i bate cu copitele, şi de regulă nu se lasă pînă ce nu-i înving.[14]

Caii lui Sîn-Toader, numiţi altmintrelea simplu şi Sîn-Toaderi sau Sîm-Toaderi, au şi zilele lor anumite. Ei se pun, adecă cad sau se încep totdeauna în prima marţi la amiază din Păresimi şi ţin şapte, respective opt[15] sau nouă zile[16], adecă pînă miercuri la amiază din săptămîna viitoare.[17]

Cel mai mare dintre dînşii, numit Sîn-Toaderul cel mare, cade totdeauna sîmbătă după începerea lor, adecă în ziua de Sîn-Toader.[18]

A opta zi, adecă înainte de ieşirea lor, se numeşte ziua mare a Sîn-Toaderilor[19], iar cea de pe urmă ziua celor şchiopi, pentru că între caii lui Sîn-Toader se află unii şi şchiopi, cari nu se pot ţinea de ceilalţi.[20]

Caii lui Sîn-Toader sau Sîn-Toaderii sînt foarte răi. Ei nu cruţă pe nimeni, şi mai ales pe fetele şi muierile cari nu le ţin şi cinstesc zilele, şi cu deosebire cari nu ţin şi cinstesc ziua stăpînului lor, adecă a Sîn-Toaderului celui mare[21], ci pe toţi îi bat şi îi calcă cu picioarele pînă ce-i lasă morţi.[22]

Aşa femeia care cutează a lucra în ziua cea dintîi a Sîn-Toaderilor păţeşte foarte rău, căci seara vin Caii lui Sîn-Toader şi o răpesc.[23]

Iar femeia care lucrează vineri seara, spre ziua de Sîn-Toader, trebuie numaidecît să se bolnăvească, căci, pe cînd doarme ea, vin Caii lui Sîn-Toader şi prind a sări şi a juca pe dînsa şi peste dînsa.[24]

Însă femeile şi cu deosebire nevestele cele tinere şi fetele cele mari se feresc nu numai în aceste două zile, ci şi în toate celelalte zile cît ţin Sîn-Toaderii, de a lucra şi mai ales de a face vreo împunsătură cu acul, iar bărbaţii de a

lucra cu securea ori cu cuţitul. Şi dacă totuşi se lucrează undeva, apoi la casa aceea de bună seamă că vine Sîn-Toader, pe vreme de noapte, cu lanţurile lărmuind, şi leagă pe cel ce a lucrat. Iar legarea respectivului se manifestă prin dureri reumatice în mîni, picioare şi la încheieturile oaselor.[25]

Mai departe nu e bine să împungă, şi cu deosebire marţi, cînd se pun caii; sîmbătă, cînd e Calul cel mare; apoi marţi din săptămîna viitoare, cînd ies, şi miercuri şi joi, cînd mai ţin cei şchiopi, ce nu s-au putut ţinea de cei sănătoşi.[26]

Nu e bine de a toarce, a urzi şi a ţese cît ţin Caii lui Sîn-Toader.

Care femeie toarce în răstimpul acesta, aceleia i se înşiră maţele după cum se înşiră firul din furcă după fus.[27]

Aceleia care urzeşte i se încurcă Caii lui Sîn-Toader în urzeală[28], iar aceleia care ţese în decursul întregului an i se rup firele în război (stative).[29]

Şi dacă, cu toate acestea, unele femei totuşi se încumetă a toarce, atunci torc cu furca aplecată, ca să nu se împăreze caii.[30] Asemenea se pitulează şi fusele şi caierele ce le au în casă.[31]

Ba, ce este încă şi mai mult, în decursul Sîn-Toaderilor, şi mai ales în ziua de Sîn-Toaderul cel mare, seara, nu numai că nu e bine de a coase şi de a toarce, dar nici măcar a-şi petrece ori a merge în şezătoare nu este iertat, căci vin Caii lui Sîn-Toader şi taie capul tuturor celor ce s-ar afla în şezătoare ori la altă petrecere.[32]

În fine, în întreaga săptămînă cît ţin Caii lui Sîn-Toader, nu e bine a spăla cămăşi, pentru ca să nu se bolnăvească, căci le calcă caii.[33]

Nu-i bine a pune cloţe (cloşte), pentru că din ouăle puse pe Caii lui Sîn-Toader ies pui slabi, schilavi.

Nu este bine a da la vite sare, pentru ca în decursul anului să nu se bolnăvească. Vitelor ce lucrează se poate da sare descîntată.[34]

Nu este bine a se lăsa plămădeala pînei peste noapte, căci Toader noaptea se mîzgăleşte în plămădeală şi pînea nu se gîceşte.[35]

Şi cu deosebire nu e iertat a descînta.[36]

Dar nu numai pentru cei ce lucrează în decursul săptămînei cît ţin Sîn-Toaderii, ci chiar pentru cei ce ies noaptea pe afară şi umblă pe drumuri în această săptămînă nu e bine, căci, întîlnindu-i sau dînd peste dînşii Caii lui Sîn-Toader, îi bat şi-i calcă cu picioarele pînă ce îi lasă morţi.[37]

Casa, unde vreau ei să facă rău, se crede că e o casă necinstită, că într-însa e încuibată o patimă ori un rău oareşicare, şi de aceea vin ei la acea casă noaptea şi umblă prin pod, pivniţă, cămară, şi fac, pe lîngă larmă, şi rău. Şi de cumva unul din casnici ar îndrăzni să-i zogoană (izgonească) se bolnăveşte, ori, suindu-se pe scară, cade şi-şi frînge vreo mînă sau picior, pentru că ei nu vin decît numai trimişi pentru cutare păcat ce l-a făcut vreun membru din casă.[38]

Dacă Caii lui Sîn-Toader vin şi dau numaidecît să intre într-o casă ca să facă rău, atunci numai aşa te poţi feri şi scăpa de dînşii, dacă întorci toate lucrurile din casă cu gura în jos şi închizînd uşa, căci ei, venind, se roagă de lucrurile din casă să le deschidă uşa, iar acelea răspund: nu pot, că-s cu fundu-n sus. Şi atunci, neavînd putere să intre, se întorc şi se duc înapoi de unde au venit.[39]

Drept dovadă despre această credinţă foarte lăţită ne poate servi şi următoarea poveste din Banat:

„A fost odată o vrăjitoare şi după nume au chemat-o baba Mada. Ea a descîntat aşa de minunat, că unde a pus ea leacul, ca foc viu a rămas.

Doi bălauri mari şi lungi au adus pe baba Mada dintr-o ţeară, unde ea pe toţi i-a prăpădit, şi apoi la noi a fugit.

Baba a avut trei nepoate de tot frumoase, pe cari ea bine le-a păzit, căci ea bine a ştiut că hala în multe chipuri prefăcute umblă după ele ca să le apuce. Pe seara de Sîn-Todor a zis baba Mada către nepoate:

– Duceţi-vă, fetelor, la moară, numai să nu vă luaţi furcile, că se pune Sînt-Todor. Dacă vă luaţi furcile, fug toate zilele cele bune.

Fetele n-au ascultat-o, ci au luat furcile cu ele şi, cînd au ajuns la moară şi n-au aflat pe nime în moară, au intrat. Atunci cea mare a început să toarcă, dar cea mai mică aşa-i spunea:

– Lasă, dodo, nu mi-ţi toarce, că s-a pus Sîn-Todor!

Atunci pămîntul s-a cutremurat, căci Caii lui Sîn-Todor au plecat, au ajuns la moară şi au bătut la uşă. Dar cea mică aşa a grăit:

– Nu ieşi, dodo, afară că afară e Taurul cel mare, capul lui e chip de om, dar trupul lui e chip de cal. Cînd tu la el vei ieşi, el pe tine te-a prăpădi! Au nu auzi tu cum bat caii pămîntul cu copitele!

Atunci Taurul se ivi în fereastră, dar în chip de voinic frumos, cu ochii luminoşi, şi aşa el grăia:

– Vino, fată, la mine afară, că te fac stăpînă peste o mare ţeară!

Şi ea pe cea mică nu o asculta, ci la el că a ieşit şi Taurul pe ea a prăpădit-o.

Şi Taurul s-a ivit iar la fereastră şi către cea mijlocie a grăit:

– Vino, fată, tu la mine, că te fac stăpînă peste o lume, te port în papuci de aur, să fii nevasta lui Taur!

Atunci cea mai mică aşa zicea:

– Nu te duce, sora mea, că pe cea mare a prăpădit-o, şi ea n- a mai venit îndărăt!

Fata cea mijlocie nu asculta şi la el ieşea, dar cea mică uşa iute închidea.

Atunci Taurul a venit iar la fereastră şi către cea mică aşa grăia:

– Vino, fată, tu afară să te fac zîna zînelor şi stăpîna florilor!

Dar ea aşa grăia:

– Eu la tine n-oi ieşi, că stăpîna mea e Sînta Maică Vinerea, că eu la ea m-oi ruga şi de tine mă va scăpa!

Atunci Taurul se mînia şi pămîntul cutremura şi pe fat-o blăstăma. Zorile se revărsau, şi cocoşii îmi cîntau, şi Caii lui Sîn-Todor de loc plecau, iar pe Taur l-au luat şi în fundul iadului l-au înfundat, că fata tînără a fost dată în paza Sîntei Maice Vinere."[40]

O altă poveste, tot din Banat, care asemenea ne spune cum se răzbună Caii lui Sîn-Toader asupra fetelor ce torc în decursul zilelor lor, sună precum urmează:

„Se zice că nouă fete mari dintr-un sat s-au dus miercuri seara, cînd credeau ele c-au ieşit Caii lui Sîn-Toader, la o moară din apropiere, ca să toarcă acolo de şezătoare.

Ajungînd la moară, începură a toarce, a povesti şi a glumi una despre una şi alta despre alta.

Iată însă că pe la miezul nopţii se trezesc cu nouă feciori frumoşi, dar mari în dinţi, despre cari pe unde vor fi intrat nici una din ele nu ştia.

Fata cea mai mică, fiindcă era şi mai curată, a văzut că feciorii ce au intrat la dînsele n-au numai cît dinţi mari, ci şi cozi între picioare.

Văzînd fata cozile s-a speriat, dar n-a spus nici un cuvînt, pentru că Dumnezeu i-a dat un gînd bun să zică către feciori şi către celelalte fete, că ea se duce acasă după un fus gol pentru tors, dar vine iar îndărăt cît mai degrabă.

Şi cum spuse ea cuvintele acestea, ieşi degrabă pe uşă afară şi se porni spre casă.

Ajungînd acasă, începu a povesti mamei sale toate cele ce le-a văzut la moară.

Mama sa, cum auzi cele ce i le-a povestit fata, nu se socoti mult, ci începu a întoarce toate vasele – şi uneltele – din casă cu gura în jos.

Văzînd de la un timp feciorii că fata cea curată nu mai vine îndărăt, după cum le-a zis, se mîniară, se prefăcură în cai şi călcară apoi pe toate fetele cele ce au rămas în moară cum trieră caii în arie. După aceea le luară şi le aruncară pe roţile morii, înşirîndu-le maţele pe fusul acesteia.

După aceasta plecară la fata cea curată, ca să o omoare şi pe aceea. Însă cînd ajunseră la casa acesteia, o aflară încuiată, iar cînd strigară să le dea drumul ca să intre înăuntru, nu li se răspunse nici un cuvînt de om.

Văzînd caii că s-au înşelat de au lăsat fata curată necălcată de ei, au început a striga căldarea, ca aceasta să vină să le deschidă uşa.

Dar căldarea le-a răspuns că nu poate veni, pentru că e întoarsă cu gura în jos.

Strigară apoi şofeiul şi altele, dar toate le deteră răspunsul de mai sus.

Un hîrb de oală însă, pe care mama fetei degrabă nu-l luase în socotinţă, începu a troncăni prin casă şi a merge către uşă ca să o deschidă. Dar degeaba, căci tocmai cînd era aproape de uşă, mama fetei îl văzu şi... zup cu piciorul într-însul!... de-l sfărîmă mici bucăţele.

Tocmai acuma începură şi cocoşii a cînta întîia oară.

Caii lui Sîn-Toader, auzind că cocoşii cîntă, nu încercară mai mult a intra în casă, ci plecară de la uşa fetei tot forăind şi nechezînd. Şi aşa fata cea curată rămase sănătoasă şi nevătămată."[41]

A treia poveste, aşijderea din Banat, e aceasta:

„S-au dus odată două fete la moară să macine. Moara era plină de oameni şi, pînă ce le-a venit rîndul fetelor la măcinat, se făcuse noapte d-a binele.

În sfîrşit, cînd măcinase şi ele, rămaseră singure, şi haid să pornească împreună cătră casă. Dar iacă, în pragul morii, doi oameni se opresc şi se uită la ele. Ei cam semănau la faţă cu doi feciori din sat. Şi cum priveau aşa la fete, se apropiară binişor de ele şi începu să între în vorbă, ba despre una, ba despre alta, ca oamenii la moară.

Nu ştiu cum se făcu, că una din fete se plecă odată, ca şi cînd ar ridica ceva de jos, şi atunci văzu sub cămaşa unuia din feciori o coadă de cal. El n-a băgat de seamă, pentru că tocmai rîdea; iar fata s-a uitat bine în faţa feciorului şi i-a zărit dinţii lui laţi, ca şi dinţii calului.

Acum nu mai rămîne nici o îndoială că feciorul era unul din Sîmtoaderi, cari dacă vreau se schimbă din cai în oameni. Ce să facă fata ?

S-a prefăcut ea că mai are te miri ce lucru pe afară şi a ieşit din moară. Cînd s-a văzut în largul ei, a alergat cătră casă tot într-un suflet, şi la moară n-a mai venit pînă a doua zi dimineaţă.

Iar pe fata ceealaltă Sîmtoaderii au omorît-o noaptea şi măruntaiele ei le-au aruncat pe coperişul morii."[42]

În fine, a patra şi cea din urmă poveste, asemenea din Banat, sună aşa:

„Într-o seară din Postul Paştilor se adunaseră cîteva fete din sat la o şezătoare, şi torceau, şi glumeau, şi rîdeau, ştiţi ca la şezători.

Cînd îşi petreceau mai bine, numai ce bate cineva la uşă. Fetele strigară să între.

– Bună sara! – deteră nişte feciori, pe cari fetele pînă acum pare că nu-i mai văzuseră.

– Să ne primiţi şi pe noi! – ziseră tot ei.

Începură feciorii să povestească şi să se joace cu fetele, că unele mai ales tare erau frumoase.

Una dintre fete, mai ruşinoasă de fire, şedea pe scaun şi nu se juca, ci se uita cînd şi cînd pe furiş la feciori; deodată i s-a părut că unul din ei are o coadă de cal vîrîtă pe tureacul cizmei. Şi s-a înspăimîntat fata, şi-a adus aminte că era sărbătoare, Sîmtoaderii, şi a zis atunci soră-si, care era cu ea în şezătoare, să plece acasă că-i tîrziu. Dar soru-sa nu se grăbea, că nu pricepea.

Fata acum a început să zică întruna:

– Folomoc în foc! Guşă după uşă! Hai, soro, acasă! Folomoc în foc! Guşă după uşă! Hai, soro, acasă!

Şi tot aşa, tot aşa, şi mereu arunca în foc din caierul ei pînă ce abia de-a mai rămas ceva în furcă. Surorile erau gata să plece acasă, celelalte fete se rugau să mai stea, iar feciorii nu vreau să le lase. Ele atunci ziceau:

– Că iarăşi venim!

– Că nu mai veniţi! – răspundeau feciorii.

– Ba zău, venim!

– Apoi bine, noi vă lăsăm acasă! – ziseră feciorii cu viclenie, dacă voi vă înnodaţi capetele brăcirilor[43] unul de altul şi un capăt al brăcirii îl ţinem noi, capătul celălalt îl ţineţi voi, pînă ce sosiţi acasă.

– Vrem şi aşa! – zise fata.

Gîndeau adecă feciorii în capul lor să le poată găsi urma, de cumva fetele n-or mai întoarce la şezătoare.

Şi au sosit cele două surori acasă, şi iute au spus către mamă ce-i şi cum.

Iar mama, mai ispitită decît ele, cînd a prins veste de una ca asta, degrabă a încuiat uşile şi a poruncit fetelor să întoarcă cu gura în jos toate vasele cîte le aveau în casă.

Pe urmă au stins lumînarea şi s-au culcat.

Nu prea puteau să adoarmă nici mama, nici fetele, şi iacă aud prin curte lanţurile Sîmtoaderilor zurăind. Şi vrea ei să între în casă şi bat la uşă, dar nu puteau intra, că uşa era încuiată.

Sîmtoaderii strigă atunci:

– Vină, oală, şi deschide!

– Nu pot, că-s cu gura în jos! – răspunde oala.

Şi au strigat Sîmtoaderii la celelalte vase şi blide din casă; dar toate răspundeau pe rînd: Nu pot, că-s cu gura în jos!

Nu se lasă Sîmtoaderii cu una, cu două, şi iarăşi bat la uşă şi strigă:

– Tu, ciobule, de sub pat, haid şi deschide uşa!

Iar ciobul, care nu era cu gura-n jos, a ascultat de sub pat şi a pornit hîrcă-hîrcă prin casă, şi era acum p-aci să deschidă uşa, cînd mama fetelor a strigat către pila din grindă:

– Sari, pilă din grindă, şi sparge ciobul, că-i nemernic!

Pila repede a sărit şi a spart ciobul fărîme...

Sîmtoaderii n-au putut intra la casa celor două surori.

Iar fetele celelalte, cari mai rămaseră în noaptea aceea la şezătoare, au fost găsite a doua zi omorîte şi cu maţele înşirate pe garduri.

Aşa se răzbună Sîmtoaderii."[44]

Cel mai bun şi mai potrivit mijloc însă spre a scăpa nelegaţi şi nevătămaţi de Caii lui Sîn-Toader e în tot cazul serbarea zilelor lor.

Drept aceea, atît bărbaţii cît şi femeile de pretutindenea, însă mai cu seamă cele din Banat, serbează prin nelucrare toate zilele cît durează Caii lui Sîn-Toader. Dar sărbătorile acestea nu se serbează în toate comunele române într-o formă şi într-o credinţă, ci unele romînce serbează cu nelucrare numai trei zile, şi şi acelea nu deplin, ci numai de dimineaţă pînă la amiază, ori de după amiază pînă seara, pe cînd unele le serbează de marţi dimineaţa din prima săptămînă, şi către acestea şi pe cei şchiopi de miercuri din a doua săptămînă din Păresimi.[45]

Un alt mijloc în contra legării şi vătămării din partea Cailor lui Sîn-Toader e următorul:

În preseara punerii Cailor lui Sîn-Toader, şi anume înainte de a însera, dau romîncele cîte 1-2 pumni de cucuruz în ştirea cailor, ca să le păzească pe ele şi familia lor nevătămate.

Această cinste, dată pentru Caii lui Sînt-Toader, se presupune mai bine primită dacă se duce din casă la un om ce are cai.[46]

În alte părţi din Banat, nu numai luni, cînd apune soarele, ci în decursul întregei săptămîni, muierile duc şi dăruiesc caii de prin sat cu cucuruz, ovăz şi fîn, zicînd ca să fie cinstiţi, zobiţi, ceea ce înseamnă că puterea supranaturală atribuită semenilor lor să nu execute în mod mînios, adecă să nu se năpăstuiască asupra cuiva să-l chilăvească, să-l betegească, ori să-i facă alt rău, ci să treacă lin şi cinstiţi.[47]

În fine, tot în Banat, este datină ca femeile să ducă în ziua de Sîn-Toaderul mare cailor de la vecini zob, adecă cucuruz, ovăz şi sare, ca nu cumva venind Caii lui Sîn-Toader în răstimpul celor şapte zile, în cari stăpînesc ei, să facă rău oamenilor casnici, precum şi vitelor şi hoarelor aparţinătoare casei, cu care ocaziune zic:

– Dau cailor, ca să fie zobiţi, cinstiţi şi săraţi.[48]

NOTE

1. După cred. şi spusa românilor din Costîna, com. de N. Nahorneac, stud. gimn.: „Românii din Costîna cred că Sîn-Toader are un cal năzdrăvan şi cu un corn în frunte, şi umblă călare pe dînsul în ziua de Sîn-Toader"; – a celor din Lucăceşti, com. de Iacob Paicu: „La noi în sat am auzit că Sîn-Toader are numai un cal, care e năzdrăvan şi cu un corn în frunte."
2. După cred. şi spusa românilor din Ilişeşti, com. de G. Berinţan, stud. gimn.
3. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Brastavăţu, jud. Romanaţi.

4. După cred. şi spusa românilor din Volovăţ, com. de Ilie Buliga: „Se zice că Sîn-Toader are nişte cai şi-i scoate în ziua de Sîn-Toader la păscut."
5. Din Bosanci, com. de Trofin Crupă: „În ziua lui Sîn-Toader, duce el caii la apă dimineaţa, pînă nu a răsări soarele."
6. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic Densusianu, com. Secu şi Ialovăţul, pl. Cerna, jud. Mehedinţi, şi com. Ciineni şi Albeni, jud. Gorj.
7. *Idem de eadem*, com. Slobozia, pl. Ocolu, jud. Gorj: „Caii lui Sîn-Toader sînt ca mînzii. Ei se serbează sîmbătă în săptămîna întîia din Postul mare."
8. *Idem de eadem*, com. Birca, pl. Balta, jud. Dolj.
9. *Idem de eadem*, com. Cringeni, jud. Teleorman.
10. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul, com. Păuceneşti; com. de dl. G. Coşbuc din distr. Năsăudului; vezi şi W. Schimdt, *op. cit.*, p. 6.
11. Com. de dl. G. Coşbuc.
12. Com. de dl. Ios. Olariu; din mss. d-lui I. Pop-Reteganul, com. Cuvin, comitatul Aradului: „Ştiţi ce sînt caii lui Sîn-Toader ? Ei sînt făcuţi din feciorii cari şi-au părăsit drăguţele."
13. Com. de dl. E. Hodoş: „Sîm-Toaderii umblă atunci nouă zile şi fiecare din ei este încins cu lanţuri."
14. Com. de dl. dr. At. M. Marienescu.
15. Sim. Mangiuca, *Calen. pe an. 1883*: „Sîn-Toaderii sau caii lui Sîn-Toader cad, adecă se încep totdeauna în prima marţi, la amiazi, din Păresimi (întîia marţi după duminica lăsatului de brînză), şi ţin şapte respective opt zile."; com. de dl. Aurel Iana: „Marţi, în întiia săptămînă din Păresimi, dar încă de luni, de la apunerea soarelui, se pun caii lui Sîn-Toader sau Sîn-Toaderii."; S. Liuba şi Aur. Iana, *Medicina poporală*, credinţe, datini şi descîntece poporale, publ. în *Familia*, an. XXVIII, Oradea Mare, 1892, p. 6: „Sîn-Toaderii sau caii lui Sîn-Toader cad, adecă se încep totdeauna în prima marţi (la amiază) din Păresimi (în prima marţi după duminica lăsatului de brînză) şi ţin 7, respective 8 zile,"; Aurel Iana, *Din credinţele pop. rom. din Maidan de lîngă Oraviţa*, publ. în *Familia*, an. XXVI, Oradea Mare, 1890, p. 6: „Caii lui Sîn-Toader se încep marţi în prima săptămînă din post şi se finesc iarăşi marţi a doua săptămînă."
16. Com. de dl. E. Hodoş: „Sîm-Toaderii umblă atunci nouă zile."
17. Com. de dl. Ios. Olariu.
18. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1883*: „Sîn-Toaderul cel mare cade totdeauna sîmbăta după începerea lor."
19. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1883*.
20. Com. de dl. Ios. Olariu.
21. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul; din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Secu, jud. Mehedinţi: „Caii lui Sîn-Toader nu se ştiu ce sînt, dar se ţin aici după lăsarea Postului de Paşti şi pot să aducă rău acelora cari nu voiesc să-i ţină şi să se laie cu homan, pot să aducă rău mai cu seamă femeilor însărcinate."
22. Din Răsp. la Cest. D-lui Nic. Densusianu, com. Ilovăţul, pl. Cerna, jud. Mehedinţi: „Caii lui Sîn-Toader se crede că calcă pe toţi cari nu ţin sărbătoarea aceea, care este în prima sîmbătă după lăsatul secului de sf. Paşti"; – *Ibidem*, com. Albeni, jud. Gorj: „Se crede că Sîn-Toader are mai mulţi cai, cari dau cu copitele în toate femeile ce lucrează în ziua lui."
23. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: „Ziua primă de Sîn-Toader nu se lucrează, cu deosebire muierile o serbează. Iar dacă careva cutează a lucra în aceea zi, apoi seara vin Caii lui Sîn-Toader şi o răpesc."
24. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Cringeni, jud. Teleorman: „Caii lui Sîn-Toader se ţine sărbătoare vineri seara pentru femei ca să nu lucreze. Această sărbătoare este în săptămîna mare la începutul Postului celui mare. Ca rău ce poate face la oameni e că, noaptea, pe cînd dorm acei care lucrează în acea seară, se zice că vin nişte cai galbeni, sar şi joacă peste ei şi atunci se bolnăvesc."
25. Com. de dl. E. Hodoş.

26. Com. de dl. Aurel Iana.
27. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Slobozia, pl. Olt, jud. Gorj: „Răul, ce aduc Caii lui Sîn-Toader, mai cu seamă femeilor, este că cine toarce în acea zi (sîmbătă din întiia săptămînă a Postului mare) i se vor înşira maţele după cum firul din furcă se înşiră după fus."
28. *Idem de eadem*, com. Ciineni, jud. Gorj: „De urzit nu se urzeşte, spre a nu se încurca Caii lui Sîn-Toader în urzeală."
29. Com. de dl. Aurel Iana. Vezi şi Dim. Dan: *Credinţe pop. bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. IV, Cernăuţi, 1894, no. 74, p. 2, „În prima săptămînă a Postului mare nu se ţese, căci se crede că peste noapte ar veni Toader şi ar încîlci iţele."
30. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Ciineni, jud. Gorj: „Caii lui Sîn-Toader se ţin în întiia săptămînă a Postului Mare. Femeile dacă torc în aceste zile, torc cu furca aplecată, ca să nu se împăreze caii."
31. *Idem de eadem*, com. Slobozia, pl. Ocolu, jud. Gorj: „În seara aceea, (adecă sîmbătă în săptămîna întiia din Postul mare) se pitulă furca, fusele şi caierele ce le au în casă."
32. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul, după spusa românilor din com. Păuceneşti.
33. Com. de dl. Aurel Iana.
34. *Idem*.
35. Dim. Dan, *Credinţe pop. bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. IV, Cernăuţi, 1894, no. 74, p. 2: „În prima săptămînă a Postului mare nu se lasă plămădeala pînii peste noapte, căci se crede că Toader noaptea s-ar mîzgăli în plămădeală şi nu ar găci pînea."
36. Com. de dl. Aurel Iana.
37. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Brastavăţu, jud. Romanaţi: „Sîn-Toaderul se serbează de popor în sîmbăta primei săptămîni a Păresimilor. În acea săptămînă oamenii zic că nu este bine a umbla noaptea, că-i întîmpină Sîn-Toader cu cal alb şi-i calcă." *Ibidem*, com. Ruptura, jud. Mehedinţi: „Sîmbăta de la începutul postului Paştelui se ţin Caii lui Sîn-Toader, căci cred că-i omoară dacă ies afară noaptea şi nu se spală pe cap cu homan." *Idem de eadem*, com. Bîrca, pl. Balta, jud. Dolj: „Caii lui Sîn-Toader se spune că sînt nişte cai albi foarte mari şi că ei, cînd omul umblă în această săptămînă a lui Sîn-Toader, de se va întîlni cu dînsul, îl calcă cu picioarele pînă îl lasă mort, şi se ţine după lăsatul secului de brînză." Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: „În această zi, adecă în marţea întiia a Postului mare, nu prea ies fetele de-acasă."
38. Com. de dl. Aurel Iana.
39. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul, com. Păuceneşti.
40. Com. de dl. dr. At. M. Marienescu.
41. Com. de dl. Iosif Olariu, din Maidan.
42. E. Hodoş, *D-ale Sîmtoaderilor*, publ. în *Tribuna poporului*, an. II, Arad, 1898, no. 135.
43. Cingătorilor, brînelor.
44. E. Hodoş, *D-ale Sîmtoaderilor*, publ. *ziar cit.*
45. Com. de dl. Ios. Olariu.
46. *Idem*.
47. Com. de dl. Aurel Iana.
48. Aur. Iana, *Din credinţele pop. rom. din Maidan de lîngă Oraviţa*, publ. în *Familia*, an. XXVI, p. 6.

III. SPĂLAREA CAPULUI

Atît bărbații cît și femeile, însă mai cu seamă copilele și fetele cele mari din cele mai multe părți ale Bucovinei, îndătinează de a se scula, în fiecare an, în ziua de Sîn-Toader, des-dimineață, pînă a nu răsări soarele, și anume înainte de a-și scoate Sîn-Toader caii săi la pășune, precum și înainte de a da oamenii cailor de mîncare, și, după ce s-au sculat, a se spăla și a se la pe cap, anume ca să nu li se pască părul peste an, ci să crească iute și să fie cît se poate de lung și de frumos,[1] crezînd că lîndu-se în dimineața acestei zile:

Cresc cozile fetelor
Ca cozile iepelor,

și

Pletele flăcăilor
Ca coamele cailor.[2]

Cine nu se scoală și nu se lă în această zi, des-dimineață, pînă a nu răsări soarele, cine se scoală abia după ce și-a scos Sîn-Toader caii săi la pășune sau după ce au dat oamenii cailor de mîncare, aceluia, se crede și se zice că i se paște[3] părul peste tot anul[4], sau că apucîndu-l ziua nelăut, Caii lui Sîn-Toader ar veni și i-ar paște sau roade părul[5] sau că Sîn-Toader ar împiedeca copitele cailor săi în gîțele fetelor și le-ar încurca părul, și din cauza aceasta apoi părul n-ar crește[6], ci tot anul ar avea numai niște ciupi zburliți pe cap.[7]

Lăutoarea, în care obicinuiesc a se la în această zi, nu o fac ca de altă dată în decursul anului, din apă și cenușă, din cauză că sîmbăta aceasta, după cum am amintit și mai sus, e totodată și Sîmbăta morților, și lîndu-se cu lăutoare, respective cu leșie de aceasta, morții s-ar adăpa cu dînsa[8], ci o fac de regulă din diferite buruiene și flori mirositoare[9], și anume: din stroh, adecă sfărămături de fîn[10], busuioc, lat. *Ocynum Basilicum L.*, mintă, lat. *Mentha piperita L.*, cimbrișor, lat. *Thymus serpyllum L.*, toaie, lat. *Aconitum Napellus*, calapăr, lat. *Balsamita vulgaris*[11], căprusnic, lat. *Cirsium oleraceum Scop*[12], smeurică, lat. *Reseda odorata L.*[13], fapnic[14], leuștean, lat. *Levisticum oficinale Koch*[15] și hemei, lat. *Humulus Lupulus* L.[16], și aceasta nu numai ca să le crească părul, ci totodată ca să fie totdeauna înflorite și îmbujorate[17], adecă drăgălașe ca florile, să fie luate în joc și jucate[18].

Însă ele nu întrebuințează toate buruienele cîte s-au amintit, ci unele întrebuințează un fel de buruiene sau flori, iar altele alt fel, adecă fiecare ce poate mai degrabă și mai lesne afla.

Pe lîngă buruienele și florile amintite în șirele de mai sus, o seamă de fete mai pun în lăutoare încă și monete de argint, anume ca să fie albe ca argintul[19], iar altele chiar și lapte de iapă[20].

Femeile, și cu deosebire fetele, cari îndătinează a se la cu lăutoare de stroh, se scoală des-dimineață pînă ce nu apucă a da oamenii cailor de mîncare, se duc în grajd, în care se află cai, respective iepe și, apropiindu-se de cozile acestora zic:

Toadere
Sîn-Toadere!
Dă codiță fetelor
Cît cozile iepelor![21]

sau

Toadere
Sîn-Toadere
Dă fetelor
Codița iepelor.[22]

sau

Toadere
Sîn-Toadere
Dă-mi coada iepei
Că ți-oi da coada fetei.[23]

sau:

Coada-n sus
Coada-n jos
Coada fetei
Cît a iepei.[24]

sau:

Toadere
Sîn-Toadere
Fă să crească
Și să se lungească
Cosița fetei
Cît coada iepei.[25]

După aceasta, se duc la iesle, iau stroh dintr-însa cît socot ele că le va fi de ajuns, se întorc cu dînsul în casă, îl pun într-o oală cu apă la foc ca să fiarbă, și după ce a fiert de ajuns se lau cu lăutoare de aceasta.[26]

Fetele, ai căror părinți n-au cai, se duc la ieslea boilor și dintr-aceasta iau stroh.[27]

Fetele cari îndătinează a se la cu lăutoare de fapnic se scoală în ziua de Sîn-Toader dimineață tare, se duc pe imaș și sosite acolo caută fapnic și cimbrișor. După aceea, întorcîndu-se acasă, iau floare de corn și, punînd-o dimpreună cu fapnicul și cimbrișorul într-un vas, o lasă să fiarbă. Iar după ce a fiert de ajuns, iau lăutoarea din vas și turnînd-o într-o strachină, fac cruce asupra ei și, descîntînd-o, zic:

Ca floarea de corn să fie
Scumpa noastră veselie.
Cum stă faptnica pe punte
Să stau și eu așa în frunte,
Dar și acest cimbrișor
S-atragă voinici cu dor,
Cari îi aștept după ușor!

După ce au rostit cuvintele acestea, se lau pe cap, parte ca să le crească părul frumos și parte ca să fie căutate și iubite de feciori.[28]

O seamă de fete, din contră, se duc în seara spre Sîn-Toader și caută năvalnic, lat. Scolopendrium officinale, și clăpusnic,[29] frunze de nuc și rădăcini de urzică, luîndu-și de acasă pîne și sare. După ce au ajuns la starea locului, înainte de a lua plantele acestea, pun pînea și sarea jos, însă nu toată, și bătînd mătanii zic:

Eu te sorocesc
Cu pîne și cu sare
Și cu sfintele mătane,
Iar tu sorocește-mă
Cu cinste și dragoste
Și cu curățenie!

Acestea le zic fetele dacă voiesc să întrebuințeze plantele numite, și mai ales năvalnicul și clăpusnicul, spre a-și spăla părul ca să crească frumos. Iar dacă voiesc a vindeca atari bube de pe față, atunci zic:

Eu te sorocesc
Cu pîne şi cu sare
Şi cu sfintele mătane,
Iar tu soroceşte-mă
Cu leac
Şi veac,
Cu curăţenie
Şi cu sănătate!

Aducînd plantele acasă, le pun într-un loc anumit şi apoi se culcă, iar a doua zi, des-dimineaţă, cum se scoală, se duc şi aduc apă neîncepută, adecă din fîntîna din care n-a luat în ziua aceea încă nimeni apă, şi pe care o duc astfel că nu vorbesc cu nimeni.

După ce au adus apa neîncepută, pun în ea pînea şi sarea, pe care au păstrat-o încă de cu seară, şi plantele culese, şi aşa o pun la foc ca să se încălzească; iar după ce s-a încălzit, se spală cu apă de aceea.[30]

Cele mai multe fete, cînd se spală şi se lau, se roagă lui Sîn-Toader ca acesta să le dea păr mare şi frumos, zicînd:

Toadere,
Sîn-Toadere!
Crească părul fetelor
Ca cozile iepelor![31]

sau

Toadere,
Sîn-Toadere!
Dă cosiţă fetelor
Cît cozile iepelor![32]

sau

Toadere,
Sîn-Toadere!
Fă să crească gîţa fetei
Cît coada iepei![33]

După ce s-au spălat, unele se piaptănă în casă, iar altele ies afară şi aci, pieptănîndu-se, zic:

Toadere,
Sîn-Toadere,
Dă cosiţe fetelor
Cît coamele iepelor.[34]

Sau, ieşind afară şi aşteptînd anume pînă ce văd vreun cal şi apoi începînd a se pieptăna, spun:

Toadere,
Sîn-Toadere!
Dă codiţă fetei
Cît coada iepei,
Să fie părul meu
În folosul lui Dumnezeu.[35]

Fetele se lau de regulă singure.

Copilele însă se lau în genere de către mamele lor.

Deci, mai fiecare mamă, după ce şi-a lăut copila, respectiv copilele şi începe a le pieptăna, zice ca şi fetele cele mari:

Toadere,
Sîn-Toadere
Dă cosiţă fetelor
Cum e coada iepelor!

sau

Toadere,
Sîn-Toadere,
Dă cosiţă fetei
Cum e coada iepei![36]

Iar cînd le împleteşte coada, le trage de păr, zicînd:

Coada fetei
Cît coada iepei![37]

sau

Toadere,
Sîn-Toadere!
Dă coadă fetelor
Ca coada iepelor,
Fetei un diac,
Iar babei un colac![38]

După ce şi-au împletit acuma cosiţele şi cozile, le leagă pe aceste din urmă cu păr de cal şi, trăgîndu-le în jos, anume ca să crească lungi, rostesc cuvintele:

Toadere,
Sîn-Toadere,
Dă cosiţă fetelor
Cît cozile iepelor![39]

În unele părţi, şi mai ales din Ungaria, este datină ca, în locul mamelor, fetele singure, cari vreau să aibă păr lung, să-şi tragă la Sîn-Toader coadele prin fereastră. Iar lucrul acesta se întîmplă astfel: una stă înăuntru, alta afară, şi cea din afară trage coada celei dinăuntru.[40]

În alte părţi este iarăşi datină că pruncii trag de părul fetelor pe fereastră, anume ca:

Să crească coada fetelor
Cît coada iepelor.[41]

Orişicînd în decursul anului, atît bărbaţii cît şi femeile, după ce s-au lăut, au datină de a se unge pe cap cu unsoare sau cu unt şi abia după aceea a se pieptăna. De astă dată însă nimeni nu se unge cu nimic pe cap, crezînd că, dacă se va unge, îi va pica părul.[42]

După ce s-au lăut şi s-au pieptănat, bărbaţii îşi rătează pletele şi taie păr din frunte, iar femeile şi mai ales fetele îşi rătează puţin vîrful cozilor şi apoi, luînd părul rătezat, îl duc şi îl pun într-o bortă sau scorbură de răchită, zicînd:

Toadere,
Sîn-Toadere,
Na-ţi părul meu
Şi dă-mi coama calului tău![43]

Aceasta o fac anume ca să le crească părul ca răchita de repede[44], şi să nu-i doară capul peste an[45].

Tot atunci scot ele şi lăutoarea şi o toarnă în ieslea cailor[46] sau pe flori, şi mai ales pe un trandafir, asemenea cu scop ca să le crească părul[47], sau şi pe proprelele unui gard. Iar cînd o toarnă pe proprele zic:

Cîte proprele-s la gard,
Atîţia peţitori să-mi vie.
Cum ţine propreaua gardul
Aşa să ţie
Şi cel ce mă va lua cu mine![48]

Acestea sînt toate datinele şi credinţele românilor din Bucovina cu privire la spălarea capului în ziua de Sîn-Toader, cîte le-am putut aduna pînă acuma.
Însă datina aceasta e uzitată nu numai la românii din Bucovina, ci şi la românii din celelalte ţări locuite de dînşii.
Aşa feciorii şi fetele de pe sub podgoria Aradului din Banat îndătinează de a merge, în Ajunul Sîn-Toaderului, înainte de răsăritul soarelui, pe deal, după un fel de rădăcină numită iarba-vîntului, lat. *Agrostis stolonifera L.*, apoi după iederă, lat. *Hedera Helix L.*, şi popîlnic, lat. *Asarum europaeum L.* Iar după ce au ajuns la starea locului, le sapă cu un cuţit şi pun în locul lor pîne şi sare, ca să aibă leac.
În ziua de Sîn-Toader, înaintea zorilor, se spală fiecare cu apă de pe iederă, de pe popîlnic şi de pe rădăcină de iarba-vîntului, în credinţă că peste an vor fi feriţi de vînturi precum şi de orice soi de bube.
Rădăcina de iarba-vîntului se păstrează şi, de este cineva bolnav peste an, se afumă cu ea.[49]
În alte părţi, tot din Banat, fetele se duc „în noaptea de Sîn-Toader, la miezul nopţii, în pădure, la locurile cunoscute unde creşte omanul [lat. *Inula Helenium L.*], ducînd cu sine pîne şi sare. Apropiindu-se de locul cu oman, îi dăruiesc [acestuia] pînea şi sarea, punîndu-le la rădăcina lui, descîntînd astfel:

Oman mare,
Domn mare!
Eu îţi dau ţie pîne şi sare,
Iar tu dă-mi o coadă de păr mare!

După aceasta, săpînd şi luînd rădăcini de oman, [le aduc] acasă, le fierb şi în crăpat de ziuă îşi spală capul cu omanul fiert; apoi, cu ochii închişi, într-aceea căutînd scurt la pămînt (spre a nu vedea vreun animal cu coada de păr scurt, mîţă), astfel îşi şterg capul şi despletite se duc în grajd, unde trag calul (boul, vaca) de coadă, poftindu-şi să le crească şi lor asemenea de lungă coada."[50]
În alte părţi, aşijderea din Banat, se culege în zilele cît ţin Caii lui Sîn-Toader, şi mai cu seamă în cele ce premerg Sîn-Toaderului celui mare, oman, creangă de măr dulce, rug întîmpinat, adecă care e prins cu ambele capete în pămînt, floare de fîn, şi cu toate acestea fierte la un loc şi făcută leşie dintr-însele fetele mari se spală pe cap.
În troaca corită, unde dimineaţa au de gînd să se spele, pun sapa, furca de tors, acul de cusut, cu un cuvînt toate lucrurile lor cu cari lucră peste an, în credinţă ca toate acestea în decursul anului să se învîrtă uşor în mînile lor, adecă să fie bărbate.
După ce s-au spălat, se duc cu ochii închişi în grajd şi prinzînd pe un cal sau şi pe un bou de coadă, zic:

Toadere,
Sîn-Toadere!
Dă-mi chica capului
Cît coada calului!

Se feresc însă foarte de a se uita la coada unui mîţ, cîne ori unei găini, în credinţă că nu numai că le pică părul, dar capătă şi beteşug de cap.[51]
Fetele mari, cari se lau cu fărmăcăturile sus arătate, neavînd vitele recerute, merg în vecinătate, ori vreunul din familie se îngrijeşte pînă ce trece vreo atare vită pe drum, ca să-şi poată ele descînta cum doresc.
Iar după ce s-au lăut şi au rostit cuvintele citate, se întorc în casă, iau leşia rămasă şi, scoţîndu-o afară, o aruncă la un oltoniu sănătos.[52]
Fetele din comuna Maidan au datină, „în ziua de Sîn-Todor, des-dimineaţă, încă la lumină, a se spăla pre cap, punînd în apa cu care se spală muguri de pomi, în credinţa că, precum cresc din muguri crengi mari, aşa să crească şi părul lor de mare."[53]
Mai departe, după credinţa românilor bănăţeni, spălarea capului cu leşie de omag, lat. *Aconitum Napellus Cz.*, la Sîn-Toader, nu numai că este bună, ci „se crede că prin această spălare părul se conservă şi creşte mai bine şi mai mare."
În fine, „este datină [în Banat] că tot în această zi îşi spală fetele capul cu apa fiartă de floare de corn, tot pentru creşterea părului."[54]
În Munţii Apuseni ai Transilvaniei fetele de la 14 ani în sus se spală în seara de Sîn-Toader „pe cap cu leşie făcută din propivnic sau părlangină[55] şi iederă"; iar după ce s-au spălat „îşi desfac chica dinainte, care era trasă peste frunte, şi împreunînd-o cu chica dindărăt, se piaptănă cu cărare, în semn că de aici înainte e fată mare de măritat.
Tot cu aceeaşi leşie şi în acelaşi timp se mai spală şi membrii familiei, ca Sîn-Toaderul să-i găsească pe toţi lăuţi; iar mamele, spălînd pe cap fetele, acestea trebuie să rostească de trei ori următoarele cuvinte:

Sîn-Toadere,
Sîn-Toadere!
Creşti cosiţa fetelor
Cît coadele iepelor."[56]

Fetele din Muntenia, jud. Covurlui, com. Bursucani, se lau în ziua de Sîn-Toader cu fîn, ca să le crească părul, pronunţînd cuvintele:

Toadere,
Sîn-Toadere!
Dă cosiţele fetelor
Cît cozile iepelor![57]

În jud. Gorj, din Muntenia, încă de vineri dimineaţa, foarte de noapte (pe nemîncate), mai din fiecare casă se duc prin lunci şi prin cîmpii oameni, băieţi şi fete, să sape homan (zis şi iarbă mare). A doua zi, sîmbătă, adecă în ziua de Sîn-Toader, foarte de noapte (pe negură), toată lumea, dar mai cu seamă fetele mari, se scoală, fac leşie, în care fierb homan, cu care se lau apoi pe cap, şi după ce împletesc, pun la cozi viţe de fuior de cînepă şi rădăcină de homan, pe care le poartă toată ziua.
După ce se împletesc, ies afară, tot pe negură, şi zic din gură:

Toadere,
Sîn-Toadere!
Dă-mi cosiţe capului
Ca pe coada calului!

Dacă băieţii din apropiere voiesc să le facă în necaz, cînd fetele pronunţă versurile de mai sus, iau cîte-o troacă (tivdă) şi o bat în răspuns la ruga lor.

Negreşit că fetele atunci se supără şi-i blastămă, fiindcă cred că le cade părul tot şi rămîne capul ca troaca pelgaţi.

Cînepa ce o pun la coadă înseamnă, după ele, să le crească părul ca fuiorul de lung, iar iarba mare (homanul), ce se fierbe în leşie, zic că aşa este obiceiul, fiindcă ajută să le crească părul frumos.

Poate că homanul să aibă vreo putere de a face să crească părul, sau pentru că este o plantă mirositoare s-a întrebuinţat din vechime la spălat pe cap, dar numai în această zi; ori că,fiind o plantă care creşte înaltă pînă la 2 m. s-a întrebuinţat tot pentru naivitatea de a creşte părul lung şi repede tot ca şi acea plantă.

Dar rădăcina acestei plante nu se întrebuinţează numai la spălatul pe cap în această zi, ci şi la vite şi orătenii. La vitele mari se dă cu porumb şi la orătenii în făină muiată sau în tărîţe. Apoi parte din rădăcini se păstrează în casă peste tot anul şi se aprinde din cînd în cînd, ca să miroasă frumos şi să prigonească pe necurata din casă, care nu rezistă la mirosul de homan.[58]

În alte părţi, asemenea din Muntenia, tot poporul mic şi mare se spală, în ziua de Sîn-Toader, pe cap şi trup cu apă în care se toacă rădăcină de iarbă-mare sau homan, care se scoate atunci din pămînt, în credinţa că, făcînd aceasta, le creşte părul ca coada Cailor lui Sîn-Toader şi că vor fi sănătoşi în decursul anului, iar în caz contrariu, adecă dacă nu se vor spăla astfel, că se încurcă Caii lui Sîn-Toader în părul lor şi pe unii chiar îi şi omoară.

Tot în această zi şi spre acelaşi scop unii dintre bărbaţi se tund şi se rad.[59]

În unele părţi din Moldova fetele se scoală cu noaptea în cap şi, înainte de a răsări soarele, strîng turişti de fîn, fac lăutoare şi, spălîndu-se pe cap, zic:

Toadere,
Sîn-Toadere!
Ia cosiţa fetelor,
Dă codiţa iepelor.[60]

sau

Toadere, Sîn-Toadere!
Ia codiţa fetelor,
Dă codiţa iepelor[61].

sau

Toadere,
Sîn-Toadere
Dă cosiţa iepelor,
Ca s-o poarte fetele,
Să crească lungă ca aţa,
Moale ca mătasa,
Şi cosiţa fetelor
Dă s-o poarte iepele!

În alte părţi, tot din Moldova, iau rută cu apă şi, răcindu-se, se spală pe cap de cîte ori voiesc, în credinţă nu numai că le creşte părul, dar că se vor mîntui de orice răutate şi boală de cap.

După ce s-au lăut, fac o unsoare de coajă de plop cu untdelemn, cenuşă de nuci şi de alune, o amestecă cu untură de urs, şi apoi cu unsoare de aceasta se ung pe cap. Asemenea iau untură de găină, untdelemn, miere de roi, pe cari amestecîndu-le şi fierbîndu-le la un loc, se face unsoare, cu care ung apoi capul în opt zile de-a rîndul.

În fine, mamele, cari au copii mici, pun în această zi în scăldătoare pietricele şi flori de fîn (stroh): ca să fie copiii lor sănătoşi ca piatra şi drăgălaşi ca florile.[62]

NOTE

1. Dat. rom., din Frătăuţul Vechi, com. de I. Covaşă: „Fetele se lau des-dimineaţă în ziua de Sîn-Toader, încă pînă ce nu mănîncă caii, ca să nu le pască Caii lui Sîn-Toader părul, ci să le crească frumos."; a celor din Stroieşti, com. de George Bîrtoiu, stud. gimn.: „În ziua de Sîn-Toader se scoală fetele des-dimineaţă, pînă ce nu a tuns nimeni cozile la cai şi viţeii în frunte, şi se spală, căci dacă se spală înainte de tăierea cozilor şi a cornelor, le creşte părul, iar dacă se spală după aceea, apoi le pică părul."; a celor din Ilişeşti: „În ziua de Sîn-Toader se scoală fetele des-dimineaţă pînă a nu necheza calul ca să le trezească, ci ele să-l trezească pe dînsul, şi se lau cu stroh de la cai, ca să le crească părul."; a celor din Tereblecea, dict. de Irina Buluc şi com. de Pavel Scripcariu: „Fetele se scoală de cu noapte, pînă nu mănîncă caii, şi se lau (se spală pe cap), ca să nu li se pască părul."; şi a celor din Cupca, com. de Them. Prelici, stud. gimn.: „În zorul zilei de Sîn-Toader scoală maicele pe fiicele lor, spre a le spăla pe cap"...
2. Cred. rom. din Calafindeşti, sat în distr. Siretului, dict. de M. Molociu; a celor din Straja, com. de I. Dan: „În ziua de Sîn-Toader se lau femeile şi fetele în zori de zi, pînă nu răsare soarele, ca să le crească părul ca cozile iepelor."; din Şerbăuţi, sat în distr. Siretului, com. de d-şoara Marghioliţa Cernescu: „În dimineaţa lui Sîn-Toader se scoală fetele pînă ce nu răsare soarele şi se lau pînă nu încep a ruguma vitele, anume ca să nu se rugume părul, adecă să nu se scurteze, să nu pice, ci să le crească."
3. Se mănîncă, pică.
4. Cred. rom. din Volovăţ, com. de Ilie Buliga: „În ziua de Sîn-Toader se lau fetele des-dimineaţă, înainte de a scoate Sîn-Toader caii la păşune, căci se zice că dacă îşi scoate Sîn-Toader caii mai înainte de a se spăla ele, atunci li se paşte părul peste tot anul"; a celor din Securiceni, com. de G. Guşet: „Fetele se lau în ziua de Sîn-Toader tare dimineaţă, şi anume înainte de a se da mîncare la cai, cu scop ca să le crească părul pînă la brîu. Dacă se lau însă după darea mîncării la cai, atunci li se paşte părul"; a celor din Tereblecea, dict. de Natalia Nimigean, com. de P. Nimigean, stud. gimn.: „Fetele se lau în ziua de Sîn-Toader dimineaţă, înainte de ce se dă mîncare la vite, pentru ca să nu le pice părul, căci dacă mănîncă vitele înainte de ce se lau, atunci li se mănîncă (pică) şi părul."
5. Cred. rom. din Udeşti, com. de Darie Cosmiuc: „Fetele în această zi se lau înainte de răsăritul soarelui şi înainte de ce mănîncă caii, ca să nu le pască caii părul"; a celor din Ilişeşti, com. de V. Botezat: „În ziua de Sîn-Toader, se scoală toţi dimineaţă, pînă a nu se face ziuă, şi se lau şi-şi retează părul, ca să crească, căci dacă-i apucă ziua nelăuţi, zic că le pasc părul Caii lui Sîn-Toader"; a celor din Mitocu Dragomirnei, com. de Ştef. Hostiuc: „În ziua de Sîn-Toader se scoală fetele dimineaţă şi aduc stroh de fîn şi se lau înainte de ce dau oamenii fîn la cai, că dacă vor da oamenii înainte de ce se vor la fetele, atunci le vor mînca caii cozile"; tot de acolo, dict. de Maria Romaş şi com. de Alex. Romaş: „În ziua de Sîn-Toader iau fetele stroh de fîn şi-l fierb şi apoi se spală şi se lau cu dînsul, însă tare dimineaţă, înainte de a se da la cai de mîncare, şi dacă nu se face aceasta, atunci Caii lui Sîn-Toader rod părul fetelor"; a celor din Pătrăuţi, com. de Sim.

Holca: „Dacă nu se lau fetele în ziua de Sîn-Toader, se zice că Caii lui Sîn-Toader le-ar roade cozile"; a celor din Lucăceşti, com. de Iac. Paicu: „Fetele se scoală în ziua de Sîn-Toader, des-dimineaţă, şi se lau înainte de a răsări soarele, pentru ca nu cumva să le pască părul caii lui Sîn-Toader"; a celor din Pîrteştii de Sus, com. de G. Baranai: „Ei se lau (bărbaţii şi femeile) de dimineaţă, pentru că se tem să nu le pască Caii lui Sîn-Toader părul, căci dacă se va scula Sîn-Toader mai degrabă decît dînşii şi-şi va adăpa caii, atunci caii lui vor paşte tot părul"; a celor din Liuzi, sat în distr. Sucevei, dict. de Maria Ştefănescul, com. de Dim. Bondariul, stud. gimn.: „În ziua aceasta (de Sîn-Toader), cred că trebuie să se scoale des-dimineaţă, pînă ce nu apucă a mînca caii, fiindcă, cum se scoală mai tîrziu, caii le mănîncă părul"; tot de acolo, com. de Em. Tăutul, stud. gimn.: „În ziua de Sîn-Toader se scoală fetele foarte de dimineaţă, pînă a nu se scula caii şi a mînca, iar după ce s-au sculat, se spală pe cap cu apă în care au fost fierte strohurile de la cai. Nefăcînd aceasta, cred ele că Caii lui Sîn-Toader le-ar paşte părul."

6. Cred. rom. din Broscăuţul Vechi, dict. de Palaghia Onciul şi com. de George Palamarciuc: „Fetele se scoală în ziua de Sîn-Toader în zori de zi ca să se laie, căci dacă se vor scula tîrziu, apoi cred ele că Sîn-Toader împiedecă copitele cailor în gîţele lor şi le încurcă părul şi nu creşte."; a celor din Stupca, dict. de Maria a lui Costan Botuşan: „Fetele se lau dimineaţă, ca să nu apuce a rîncheza calul lui Sîn-Toader, că apoi nu le creşte părul."; a celor din Calafindeşti, dict. de M. Molociu: „În ziua de Sîn-Toader, des-dimineaţă, pînă ce nu răsare soarele şi pînă a nu se scula caii, se scoală românce le, însă mai cu seamă fetele, şi se lau cu borş, crezînd că dacă se lau aşa de dimineaţă le creşte părul cît cozile iepelor. Iar dacă se scoală în urma cailor, nu e bine, căci atunci caii le pasc părul şi nu creşte."
7. Cred. rom. din Udeşti, com. de G.Rotariu: „Fetele au obiceiul în dimineaţa Sfîntului Toader, înainte de răsăritul soarelui, de a se la şi pieptăna, crezînd că dacă nu s-ar la şi pieptăna atunci le-ar mînca caii părul şi n-ar avea păr, ci numai nişte ciupi zburliţi tot anul."
8. Din Calafindeşti, dict. de M. Molociu: „Tot din cauza aceasta nu fac ele lăutoare (leşie) şi în sîmbetele următoare din Postul mare, pentru că şi aceastea încă sînt sîmbetele morţilor, şi cine ar face-o ar comite un foarte mare păcat."
9. Din Lucăceşti, com. de Iac. Paicu: „Fetele se scoală des-dimineaţă şi se spală bine şi se lau cu diferite buruiene şi mai ales buruiene amirositoare, pe cari le strîng peste întreg anul, anume pentru această zi."
10. Dat. rom. din Bălăceana, com. de Modest Buliga: „În ziua de Sîn-Toader, dimineaţă, fetele se scoală în zori de zi şi merg în şuri şi strîng stroh, adecă fîn de tot mărunţel, şi-l pun în apă să fiarbă, şi după aceea se lau, ca să le crească cozile"; a celor din Buninţi, com. de V. Strachină: „În ziua de Sîn-Toader se scoală fetele des-dimineaţă şi-şi fac lăutoare cu stroh de fîn rămas de la cai."; a celor din Pătrăuţi, com. de Sim. Holca: „Fetele se duc, în ziua de Sîn-Toader, tare dimineaţă, în grajd şi aduc ogrinji de la cai şi se lau cu dînşii, ca să le crească părul ca cozile la cai"; a celor din Măzănăeşti, com. de I. Butnariu: „Fetele aduc stroh de fîn de la cai şi se lau cu el, ca să le crească părul."; a celor din Şcheia, com. de Sim. Pop, stud. gimn.: „În ziua de Sîn-Toader, înainte de răsăritul soarelui şi pînă nu se dă la vite nutreţ, se ia strohul din iesle şi se fierbe, iar în apa aceea se lau fetele."; a celor din Costîna, com. de V. Huţan: „Fetele se scoală foarte de dimineaţă şi se duc în grajd, iau strohuri de la vite, şi anume de la cai, şi le pun în apă, le lasă să fiarbă şi după aceea se spală şi se lau cu strohurile acelea, ca să le crească părul mare."; a celor din Crasna, com. de Em. Iliuţ: „În dimineaţa de Sîn-Toader se duc fetele la ieslele vitelor şi iau stroh şi se spală, şi zic că apoi nu le-ar mînca părul Caii lui Sîn-Toader."; a celor din Bosanci, com. de Trofin Crupă: „În ziua de Sîn-Toader se lau fetele cu stroh de fîn, adecă cu ceea ce rămîne de la cai nemîncat, şi zic la această ocaziune să le crească părul capului ca cozile Cailor lui Sîn-Toader."; a celor din Corlata, sat în distr. Gurei Humorului, com. de G. Piersec, stud. gimn.: „Oamenii şi femeile se scoală de noapte înspre ziua de Sîn-Toader, şi pun o oală cu apă la foc, şi în oala aceea pun fîn de acela care s-a sfărîmat cînd au dat fîn la cai, sau la boi, oi şi altele. Apoi, lăsînd oala să se încălzească apa dintr-însa, o iau de pe foc şi se spală pe cap, pe mîini, pe grumaz, crezînd că dacă s-au spălat cu apă de aceasta nu pot caii să le roadă părul în dimineaţa lui Sîn-Toader, cînd vor merge să le dea de mîncare."
11. Dat. rom. din Pîrteştii de Sus, com. de G. Baranaiu: „În ziua de Sîn-Toader se lau oamenii de dimineaţă, atît bărbaţii cît şi femeile, şi anume pun în lăutoare mai multe feluri de buruiene şi flori, precum: busuioc, mintă, cimbrişor, toaie, calapăr ş. a."
12. Dat. rom. din Udeşti, com. de G. Rotariu: „În lăutoare pun fel de fel de buruieni,precum: stroh de fîn, busuioc, căprusnic ş. a."
13. Dat. rom. din Ilişeşti, com. de V. Botezat: „Femeile se spală în ziua aceasta cu busuioc şi smeurică şi spun cu ocaziunea aceasta să fie drăgăstoase la lume."
14. Dat. rom. din Securiceni, com. de G. Guşet: „În lăutoare se pun stroh de fîn, flori, fapnic şi altele."
15. Dat. rom. din Stroieşti, com. de D. Gemeniuc: „Femeile şi cu deosebire fetele se lau în ziua de Sîn-Toader cu zeamă de leuştean şi de mintă."
16. Dat. rom. din Băişeşti, com. de Oct. Seretean: „Fetele se scoală pe la miezul nopţii şi se lau cu lăutoare de hemei, iar după ce s-au lăut aruncă lăutoarea pe popciile gardurilor."
17. Dat. rom. din Udeşti, com. de Darie Cosmiuc: „În lăutoarea aceasta pun ele flori şi stroh de fîn, ca să fie totdeauna înflorite şi îmbujorate ca florile, pentru ca să le crească părul mare."
18. Cred. rom. din Securiceni, com. de G. Guşet.
19. Dat. rom. din Buninţi, com. de V. Strachină: „Înainte de ce dau fîn cailor se lau şi se spală, punînd încă şi monete de argint în lăutoare, ca să fie albe ca argintul."; şi a celor din Liuzi, dict. de Maria Ştefănescul, com. de Dim. Bondariu: „Fetele fac asemenea ca şi femeile, se lau cu troscot (rămăşiţa fînului ce rămîne de la cai) şi se ating pe faţă cu puişori de argint."
20. Dat. rom. din Udeşti, com. de D. Cosmiuc; a celor din Tereblecea, dict. de Irina Bulbuc, com. de P. Scripcariu: „Unele se spală şi cu lapte de iapă, ca să le crească părul frumos."
21. Dat. rom. din Crasna, dict. de Casandra Hurjui, com. de V. Iliuţ, stud. gimn.
22. Din Mihoveni, com. de Vesp. Corvin.
23. Din Măzănăeşti, com. de Vict. Moldovan.
24. Din Bosanci, com. de Trofin Crupă.
25. Com. de d-şoara Marghioliţa Cernescu din Şerbăuţi.
26. Dat. rom. din Crasna, dict. de Casandra Hurjui şi com. de V. Iliuţ; şi din Mihoveni, com. de Vesp. Corvin.
27. Dat. rom. din Crasna, dict. de Cas. Hurjui şi com. de Vas. Iliuţ.
28. Dat. rom. din Reuseni, com. de V. Pop.
29. Clăpusnic = crăpusnic.
30. Dat. fetelor din Tereblecea, dict. de Irina Bulbuc şi com. de P. Scripcariu.
31. Dat. fetelor din Frătăuţul Vechi, dict. de Zenovia Rusu.
32. Dat. fetelor din Vicovul de Sus, com. de Const. Vasilovici, stud. gimn.
33. Dat. fetelor din Broscăuţul Vechi, dict. de Palaghia Onciul şi com. de G. Palamarciuc.
34. Din Cupca, dict. de Casandra Ţugui şi com. de Them. Prelici.
35. Din Costîna, com. de N. Nahorneac.
36. Din Cupca, com. de Them. Prelici.
37. Din Tereblecea, dict. de Natalia Nimigean şi com. de P. Nimigean.
38. Din Şcheia, com. de Sim. Pop.
39. Din Stroieşti, com. de D. Gemeniuc: „Oamenii cred că Sîn-Toader are nu numai cai, ci şi iepe, cari au cozi foarte lungi, şi de aceea zic fetele, cînd se lau, ca să le dea păr lung ca cozile iepelor."
40. Kövari, *Credinţe poporale din Farnaş*, publ. în *Gazeta Transilvaniei*, an. LIX, Braşov, 1896, nr. 282, p. 6.

41. Avram Igna, *Credințe poporale*, publ. în *Familia*, an. XXXII, Oradea Mare, 1896, p. 201.
42. Cred. rom. din Pîrteștii de Jos, sat. în distr. Gurei Humorului, com. de Const. Andronic, stud. gimn.
43. Dat. rom. din Ilișești: „Și oamenii își rătează părul ca să crească mai frumos."; a celor din Stupca, dict. de Maria a lui Costan Botușan: „Fetele se scoală cînd se face ziuă, string stroh de fîn, își fac lăutoare, se lau pe cap, își rătează părul și-l pun în răchiți."; tot de acolo, com. de Onufr. Căilean: „În ziua de Sîn-Toader string fetele, dimineață, stroh de fîn, îl fierb și se lau apoi cu apă de aceea. După ce se lau, își taie cozile la cap și părul tăiat îl pun în răchiți, crezînd că făcînd aceasta le-ar crește părul capului."
44. Dat. rom. din Buninți, com. de V. Strachină: „După aceea se piaptănă și-și taie păr din frunte și din cozi și-l pun în o bortă de răchită, ca să le crească părul ca răchita."; a celor din Bălăceana, com. de G. Jemna: „Fetele se lau în această zi înainte de răsăritul soarelui, își taie din păr și-l pun în răchită, ca să le crească părul ca răchita."; a celor din Liuzi, com de Em. Tăutul: „Fetele, după ce s-au gătit de spălat, taie cu foarfecele puțin păr din cap și-l pun într-o răchită, zicînd ca părul lor să crească ca crengile răchiții de des și iute."; tot de acolo, dict. de Maria Ștefănescul, com. de Dim. Bondariu: „După aceea iau foarfecele, își taie părul din frunte și coadă și-l duc într-o răchită găunoasă și-l descîntă, ca să crească ca crengile răchitei de iute."
45. Dat. rom. din Corlata, com. de George Piersec: „De asemenea se tund și oamenii și, dacă s-au tuns, pun părul într-o răchită sau în alt pom, crezînd că făcînd aceasta, crește cu mult mai degrabă. Și încă mai zic oamenii că dacă se tund sau se rătează în ziua de Sîn-Toader, nu-i doare capul peste an. Și de asemenea fac și femeile."
46. Dat. rom. din Costîna, com. de Nic. Nahorneac: „În ziua de Sîn-Toader ies fetele din casă, des-dimineață, și iau stroh de la cai și fac lăutoare dintr-însul și se lau; iar după ce s-au lăut toarnă lăutoarea în ieslele cailor."
47. Dat. rom. din Crasna, com. de Ion Iliuț: „În ziua de Sîn-Toader se scoală fetele pînă ce nu răsare soarele, se duc și iau stroh din ieslele vitelor și-l pun într-o oală și fac lăutoare. După ce s-au lăut, varsă lăutoarea pe flori; făcînd aceasta, cred că le va crește părul."
48. Dat rom. din Ilișești, com. de George Berințan.
49. Din mss. d-lui I. Pop. Reteganul; vezi și I. Maior, *Credințe poporale din Mureș-Sîncrai*, publ. în *Foaia pentru toți*, an. II, București, 1898, p. 182: „În dimineața de Sîn-Toader aduc fetele din pădure potîlnic, lat. *Asarum europaeum L.*, și iederă, și se leșie cu apă în care s-au fiert acestea, înainte de răsăritul soarelui; căci dacă nu, le rîncheazá calul lui Sîn-Toader."
50. Sim. Mangiuca, *De însemnătatea botanicei românești*, publ. în *Familia*, Budapesta, an. X, 1874, p. 562.
51. Com. de Aur. Iana, preot în Maidan, și de dl. Ios. Olariu, învăț. în pensiune, tot de acolo: „Tot sîmbătă în ziua de Sîn-Toader fete mari se spală pe cap – se lau – cu leșie preparată și descîntată cu busuioc, omag, rug întîmpinat etc., pentru ca să fie frumoase, văzute și sănătoase; iar în vasul din care se lau pe cap mai pun și acul de cusut, furca de tors și alte unelte cu cari lucră, sorocind ca să fie bărbate și îndemnate la lucru peste tot anul. După ce s-au lăut, cu ochii închiși ca să nu vadă mergînd vreo găină sau atare animal cu coada scurtă, merg la grajdul cu vitele; acolo prind calul de coadă și zic:

Toadere,
Sîn-Toadere,
Dă-mi chica capului
Cît coada calului!

În lipsă de cal, se servesc și de un bou.
52. Com. de dl. Ios. Olariu.
53. Aurel Iana, *Din credințele pop. rom.*, publ. în *Luminătoriul*, an. X, Timișoara, 1889, no. 25.
54. *Idem, Din credințele pop. rom. din Maidan de lîngă Oravița*, publ. în *Familia*, an. XXVI, Oradea Mare, 1890, p. 6; Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882 și 1883:* "Spălarea capului

cu leșie de oman (iarbă mare, lat. *Inula Helenium*) la Sîn-Toaderul cel mare, pentru ca să se conserveze și ca să crească părul. Pe alocurea se spală capul cu apă fiartă de floare de corn."
55. Propivnic sau pârlangină e o iarbă cu un miros minunat, pe care o poartă nevestele și fetele în sîn și care miroase numai primăvara, pînă începe cucul a cînta.
56. T. Frîncu și G. Candrea, *Românii din Munții Apuseni (moții)*, București, 1888, p. 128.
57. E. Patriciu, *Superstiții*, publ. în *Șezătoarea*, an. III, Fălticeni, 1895, p. 149.
58. *Românul literar*, București, 1891, nr. 12.
59. I. A. Zanne, *Proverbele românilor*, București, 1895, vol.I, p. 72: „La Sîn-Toader, care cade în prima sîmbătă din post, copiii se tund, oamenii mari se spală pe cap, caii se taie la copite, fetele se lau cu stroh de la vite, ca să le crească părul mare și frumos."; din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Rijlețu, jud. Olt; com. Ilovăț, pl. Cerna, jud. Mehedinți: „Femeile au obiceiul, în ziua de Sîn-Toader, a culege un fel de rădăcini mirositoare, homan... se spală pe cap în acea zi și au credință că crește părul capului ca coada Cailor lui Sîn-Toader."; com.Secu și Ruptura, jud. Mehedinți: „Sîmbăta, de la începutul postului Paștelui se ține, că cred că-i omoară Caii lui Sîn-Toader, dacă ies afară noaptea și nu se spală pe cap cu homan."; com. Lăunele de Jos, jud. Argeș: „La Sîn-Toader, care se serbează în sîmbăta întîia din Postul mare, tot poporul se spală cu iarbă-mare, căci în caz contrariu se încurcă Caii lui Sîn-Toader în părul lor. Bărbații se tund și se rad."
60. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 61; G.S. Ioneanu, *Mica colecțiune*, p. 54: „În ziua de Sîn-Toader (2 martie) fetele mari se spală la cap cu iarbă mare, zicînd: «Sfinte Teodore! fă ca coadele noastre să crească ca coamele cailor»"; M. Lupescu, *Superstiții*, publ. în *Șezătoarea*, an. I, Fălticeni, 1892, p. 128: „În ziua de Sîn-Toader fetele se lau cu stroh de la vite, ca să le crească părul mare și frumos."
61. El. Sevastos, *Sărbătorile pop.*, publ. *ziar cit.* p. 150.
62. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 62; Dim. S. Lupașcu, *Medicina babelor*, București, 1890, p. 40.

IV. TUNDEREA VITELOR

Nu mult după spălarea capului, partea cea mai mare a românilor din Bucovina îndătinează de a tunde vitele cele cornute, și mai cu seamă viței, între coarne, precum și împrejurul acestora, și a le răteza vîrful cozilor și ale coarnelor[1] iar pe cai și mai ales pe mînji a-i costruji, adecă a le tunde, respective a le răteza toată coama și coada, precum și părul cel lung din frunte și de la picioare.[2]

Tunderea și rătezarea aceasta a părului se face cu scop ca acesta să crească mai mare, mai frumos și mai iute,[3] iar rătezarea coarnelor anume ca, devenind vreun vițel sau vițică cu timpul împungători, să nu poată așa de lesne împunge și străpunge pe celelalte vite și mai ales pe oameni.

După ce au tuns acuma toate vitele cîte au avut să le tundă, strîng tot părul tuns și-l pun sau sub tăietorul lemnelor, sau îl îngroapă într-un moșinoi de furnici, anume ca vitele să se îngrașe și să fie iuți ca furnicile[4] și aibă preț bun la vînzare.[5]

Tunderea și rătezarea părului însă e uzitată nu numai în Bucovina, ci și în celelalte țări locuite de români, și mai ales în Moldova[6], Muntenia[7], Ungaria[8], Transilvania și în Banat, cu acea deosebire numai că în unele locuri

din cele două țări de pe urmă se efectuează sîmbătă înainte de săptămîna albă, iar în altele în seara lui Sîn-Toader.[9]

„În ajunul Sîn-Toaderului – scrie dl. T. Frîncu cu privire la românii din Munții Apuseni ai Transilvaniei – este obiceiul de a tunde vițeii în frunte și coama mînzilor ca să le meargă bine în cursul anului. Prin tundere se mai crede că li s-ar întări coarnele, iar mînzilor le-ar crește coamele stufoase."[10]

În fine, în Banat mai e în seara spre Sîn-Toader încă și acea datină ca să se dea sare descîntată la vitele cu cari se lucră sub decursul Sîn-Toaderilor, anume ca să nu le facă Sîn-Toaderii vreun rău.[11]

În Moldova, din contră, este datină să se dea la vite sare descîntată, ca să nu le facă Sîn-Toader vreun rău, în cea dintîi vineri după Sîn-Toader, precum și în cea din urmă marți din luna lui martie.[12]

NOTE

1. Dat. rom. din Corlata, com. de G. Piersec: „După ce s-au lăut, tund pe boi, vaci și viței în frunte și la coarne, și le rătează coada"; a celor din Bălăceana, com. de G. Jemna: „În ziua de Sîn-Toader se rătează cozile la vite"; a celor din Siret, com. de dl. Or. Dlujanschi: „În această zi se tund vițeii între coarne"; a celor din Ilișești: „În ziua de Sîn-Toader tund părul de pe lîngă coarnele vițeilor, din frunte și din coadă, anume ca să le crească coarnele și părul și să fie mai frumoși."
2. Dat. rom. din Corlata, com. de G. Piersec: „După ce s-au lăut, tund caii la frunte, la coamă, la picioare și le rătează coada"; a celor din Șcheia, com.de Sim. Pop: „În ziua de Sîn-Toader se costrușează mînjii la coamă și la coadă, iar vițeii se tund între coarne"; a celor din Stroiești, com. de G. Bărtoiu: „În ziua de Sîn-Toader rătează oamenii cozile și coamele cailor"; a celor din Tereblecea, dict. de Irina Bulbuc, com. de P. Scripcariu: „În ziua de Sîn-Toader tund oamenii vitele tinere cornute pe la coarne, ca să le crească coarnele frumos, iar mînzilor le tund coama și coada, ca să crească acestea mai bine. De aceea se cheamă vițeii și mînjii, cît sînt tineri, costruși."
3. Dat. rom. din Stroești, com. de Gemeniuc: „Pe la Sîn-Toader bărbații rătează cozile la vite, crezînd că acestea cresc apoi mai iute"; a celor din Udești, com. de D. Cosmiuc: „La vite li se taie părul de la vîrful cozii, ca să crească mai bine"; a celor din Stupca, dict. de Maria a lui Costan Botoșan: „Mai demult răteza boii și vițeii în frunte, ca să le crească păr frumos"; a celor din Ilișești, com. de dl. G. Forgaciu, învățător: „Taie la vite părul de pe frunte și le rătează cozile, ca să crească părul cozii mult mai frumos"; a celor din Tereblecea, dict. de Maranda Strugariu: „De Sîn-Toader se taie la vite părul dintre coarne, și la cai se rătează coada și coama, ca să le crească mai mare și mai frumos."
4. Dat. și cred. rom. din Ilișești, com. de dl. Forgaciu: „Taie la vite părul de pe frunte și le rătează cozile, punînd părul acela sub tăietorul de lemne sau îngropîndu-l într-un moșinoi, crezînd că vitele se fac mai grase"; a celor din Măzănăești, com. de I. Butnariu: „Oamenii tund vițeii pe la coarne și le pun părul în mușinoaie, ca să se îngrașe."; a celor din Pătrăuțul de lîngă Suceava, com. de Sim. Holca: „Oamenii în ziua de Sîn-Toader tund de la vitele cornute părul de la coarne și-l pun în mușinoaie de furnici, ca să fie vitele iuți ca furnicile și să se îngrașe."
5. Dat. și cred. rom. din Putna, com. de Nic. Goraș: „La Sîn-Toader rătează coarnele la viței, tot părul împrejurul coarnelor și taie părul din vîrful cozii, anume ca să crească mai frumos și să aibă preț la vînzare."
6. Din Răsp. la Cest d-lui Nic. Densusianu, com. Basaraba, jud. Suceava: „În ziua de Sîn-Toader tund cozile la vite și la cai, coama și coada pentru a le crește mai frumoase." *Idem*, com. Valea Glodului, jud. Suceava: „Este obiceiul ca în ziua de Sîn-Toader să se tundă vitele între coarne și caii la cozi și coame." *Idem*, com. Scorțaru Nou, pl. Vlădeni,

jud. Brăila: „La Sîn-Toader se tund noatini."; C.D. Gheorghiu, *op. cit.* p. 62: „În această zi se tund vitele în frunte, ca să se facă frumoase; iar strohul (finul scuturat din iesle) se strînge și se păstrează pentru scăldători."; M. Lupescu, *Superstiții*, publ. în *Șezătoarea*, an. I, Fălticeni, 1892, p. 128. „În ziua de Sîn-Toader se tund vitele în frunte, să se facă frumoase."
7. Gr. M. Jipescu, *Opincaru*, București, 1881, p. 77: „Sîn-Toader, cînd se tund ghitili între coarne, la coadă și la copită, și păru se pune bine să nu se prăpădească ghita, or s-o mănînce lupu; oilor, să nu le fure din sare ori din lînă, că nu le merge bine; vacilor,să nu le ia din lapte, că le piere țîța."
8. Kövari, *Credințe pop. din Farnaș*, publ. în *Gazeta Transilvaniei*, an. LIX, nr. 282, p. 6: „La Sîn-Toader vitele cornute mai tinerele și mai mărunte trebuie tunse în frunte între coarne, să nu le umple peste vară gadul."
9. Sim. Mangiuca, *Calendarul pe an. 1882 și 1883:* „Retezarea coarnelor vițeilor, tunderea părului lor pe lîngă coarne și tăierea părului din vîrful cozilor, spre a crește toate acestea mai iute și mai frumos. Toate acestea se fac pe alocurea în seara lui Sîn-Toader."
10. *Op. cit.* p. 128.
11. Sim. Mangiuca, *Calend. cit.*
12. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 63; G. S. Ioneanu, *op. cit.*, p. 54: „Vinerea după Sf. Teodor și în cea din urmă marți din luna martie să se dea la vite sare descîntată, ca să nu le facă Sf. Teodor vreun rău."

V. COLIVA LUI SÎN-TOADER

Românii din cele mai multe părți, atît din Bucovina cît și din celelalte țări locuite de dînșii, au datină de a duce în fiecare an, în ziua de Sîn-Toader, grîu fiert, numit colivă la biserică.[1]

Datina aceasta, după cum ne spune o legendă din Bucovina, datează tocmai de pe timpul lui Sîn-Toader.

Iată și legenda respectivă:

„Cică la începutul creștinismului era un împărat păgîn, care ura foarte tare pe creștini și nu o dată îi chinuia și-i pedepsea foarte crîncen, cugetînd că prin aceasta îi va stîrpi de pe fața pămîntului. De la o vreme însă, văzînd că creștinii din zi în zi tot mai tare se înmulțesc și că el nu-i poate de ajuns pedepsi și stîrpi, și-a pus într-o zi în gînd ca să-i spurce pe toți. Și cum și-a pus în gînd așa a și făcut. A poruncit ostașilor săi pe la începutul postului mare, cînd toți creștinii posteau și se curățeau de păcate, să facă mai multe cuptoare de pîne spurcată, adecă amestecată cu sînge, precum și alte mîncări și băuturi asemenea spurcate. Iar după ce au sfîrșit ostașii de copt pînea cea spurcată, a poruncit tuturor neguțitorilor de pîne să strîngă pînea lor și să se vîndă numai pîne împărătească, prea bine știind că creștinii, neavînd ce mînca, vor fi nevoiți să cumpere și să mănînce pîne de a lui, și mîncînd se vor spurca, și atunci se vor face păgîni ca și dînsul!

Și într-adevăr că, oprind el neguțitorilor să vîndă pîne și alte mîncări și băuturi de sec și curate, și întinzînd numai marfă de a sa spre vînzare, creștinii fură de la o vreme nevoiți să cumpere și să mănînce pîne de cea spurcată de-a împăratului. Însă Dumnezeu, văzînd această apucătură neomenească a împăratului, nu-i veni nicidecum la socoteală, și de aceea n-a lăsat

pe creştini ca să se spurce, ci se arătă într-o noapte unui creştin, anume Toader, în vis, şi-i zise să meargă pînă la vlădica, să-i spuie ca să puie să tragă clopotele, să se adune toţi creştinii la un loc şi, după ce s-or aduna, să le zică ca să nu mai cumpere şi să mănînce pîne de-a împăratului, că toată e spurcată.

Toader, fiind un creştin foarte evlavios şi cu frica lui Dumnezeu, cum s-a făcut ziuă, îndată s-a şi dus la vlădica şi-i spuse din fir în păr toate ce avu să i le spuie.

Vlădica ascultă cu luare-aminte pînă la sfîrşit toate cele ce i le spuse Toader, iar la urmă, după ce a sfîrşit, îl întrebă: cine este el, că poartă grijă de turma lui Hristos.

Toader îi răspunde, zicînd:

– Eu sînt ales şi trimis de Dumnezeu spre ajutorul creştinilor, să-i feresc pe dînşii şi pe sfinţia voastră ca să nu vă spurcaţi şi necinstiţi, mîncînd pîne de-a împăratului!

– D-apoi bine, – zise vlădica mai departe, – cu ce să hrănesc eu pe toţi creştinii, şi mai ales pe nevoieşii şi săracii cari numai cu cumpăratul se nutresc?

– Cu ce? ... cu peşte şi cu grîu fiert şi amestecat cu miere! – răspunse Toader. Dacă le vei da grîu fiert şi peşte, nu se vor spurca şi nici de foame nu vor muri, şi atunci mare le va fi mîngăierea că i-ai ferit ca să nu-şi pîngărească sufletul!

Şi cum a spus Sîn-Toader, căci creştinul acela era Sîn-Toader, aşa a şi făcut vlădica, şi creştinii nu avură lipsă să cumpere şi mai departe pîne de-a împăratului.

Şi aşa şezură bucatele împărăteşti o săptămînă întreagă, fără ca să se uite cineva la dînsele şi să le cumpere.

Văzînd ostaşii de la o vreme că numai degeaba stau cu pînea de vînzare, că nimeni nu vine s-o cumpere, au mers la împăratul şi i-au spus că nimeni nu voieşte să cumpere pîne de-a lui.

Împăratul, auzind aceasta, s-a făcut foc şi pară de mînie, dar nu zise nimic, fără numai atîta ca să mai stea încă o săptămînă şi apoi va vedea ce-a face.

Ostaşii mai stătură o săptămînă, dar tot degeaba, căci nu numai că nu venea nimeni să cumpere, dar nici chiar nu se uita la pîne.

După ce a trecut acuma şi a doua săptămînă şi a văzut împăratul că nimeni nu vine să-i cumpere pînea, fiindcă creştinii se nutreau cu peşte şi cu grîu fiert, a poruncit să încarce toată pînea în harabale şi să o ducă să o arunce în apă, ca să o mănînce peştii şi să se spurce aceştia.

Astfel a spurcat el tot peştele.

Sîn-Toader, văzînd aceasta, i-a făcut pe creştini iarăşi luători de seamă ca să nu mănînce mai mult peşte, că acuma şi acesta e spurcat.

Şi creştinii, ascultîndu-l pe Sîn-Toader, s-au hotărît să nu mănînce nici peşte, ci numai grîu fiert.

De atunci apoi şi pînă în ziua de astăzi nu obicinuiesc oamenii a mînca peşte în decursul postului mare, afară de Florii şi de Buna-Vestire, crezînd că numai în aceste două zile e bine de mîncat, iar în celelalte e spurcat.

Şi tot de atunci se trage şi obiceiul, că duc oamenii în fiecare an în ziua de Sîn-Toader colivă, adecă grîu fiert şi îndulcit cu miere, la biserică."[2]

Grîul, respective coliva, despre care ni-i vorba, se pregăteşte în cele mai multe părţi astfel: se pisează bine în piuă, se cerne şi se pune apoi la foc să fiarbă. După ce a fiert de ajuns, se frămîntă puţin şi se pune şi puţină sare în el. Astfel pregătit, se pune într-o strachină, se netezeşte bine pe deasupra şi apoi se duce cu strachină cu tot la biserică.[3]

Unele femei mai cunoscătoare şi mai pricepătoare în ale pregătirii bucatelor, prin urmare şi a colivei, după ce au fiert grîul cumsecade şi după ce l-au frămîntat de ajuns, îl amestică cu puţină miere, ca să fie mai dulce şi mai gustos la mîncare, iar după ce l-au pus în strachină sau într-un talger şi l-au netezit, îl împodobesc pe deasupra cu miez de nucă, pe care-l aşază în formă de cruce. Şi aşa îl duc apoi la biserică.[4]

În cele mai multe părţi din Bucovina însă este datină de a duce în ziua de Sîn-Toader la biserică nu numai grîu fiert, adecă colivă, ci şi pomeniri sau sorocouste, adecă cîte un păhărel de miere, deasupra căruia se află un toiag de ceară galbenă, în unele locuri însă o lumină mare albă, apoi un şipuşor de vin sau mied ori mursă şi un blid cu pîne sau vreo cîţiva colăcei ori franzele.

Păhărelul cu miere şi toiagul de pe dînsul rămîn în biserică pînă în Joia Mare, iar blidul cu pînea şi şipuşorul cu vin, cari le ia preotul liturghisitor dimpreună cu ceilalţi servitori bisericeşti, se aduc în fiecare sîmbătă ce urmează.

Toiagul, respective lumina, se aprinde în fiecare sîmbătă la sfîrşitul liturghiei, cînd se face pomenirea celor morţi, pentru cari s-au şi adus.[5]

În unele părţi din Bucovina, în loc de aşa-numitele pomeniri, sorocouste sau parastase, despre cari am vorbit pînă aci, este datină de a se duce la biserică ciur, adecă un ciur sau sită în care se află puse mai multe pomeni.[6]

În alte părţi, atît din Bucovina cît şi Transilvania, districtul Năsăudului, pomenirile acestea se fac în decurs de şapte sîmbete, începînd cu sîmbăta din săptămîna albă, adecă cu cea dinaintea postului mare, şi ţinîndu-se în fiecare sîmbătă următoare pînă înainte de Florii sau Dumineca Floriilor.[7]

Tot cam aşa se duc sau se poartă colivele, pomenile sau parastasele acestea şi în unele părţi din Moldova şi Muntenia.[8] Româncele din Turcia europeană fac în ajunul onomasticei unui cap de familie, prin urmare şi în ajunul lui Sîn-Toader, pendertu, adecă „cinci litii sau pîni (pendi arton), care, împreună cu o sticluţă de vin şi cu o colivă, se trimit la biserică, spre a fi binecuvîntate. Una din litii rămîne preotului, iar celelate patru se fac bucăţele şi se împart, în biserică şi acasă. În ziua numelui se mai binecuvîntează încă o litie şi încă o colivă acasă la acela a căruia e ziua numelui."[9]

În fine, foarte mulţi români din Bucovina îndătinează nu numai de a duce colivă şi pomeniri la biserică, ci totodată de a face şi praznice acasă asemenea pentru aducerea-aminte şi pomenirea celor răposaţi, şi mai cu seamă acelora cari s-au chemat Toader[10], precum şi cei ce se cheamă Toader[11] şi a da la ocaziunea aceasta celor sărmani nu numai mîncări şi băuturi, ci şi alte obiecte de pomană.[12]

În fine e de observat încă şi aceea că toţi cei ce se cheamă Toader îşi prăznuiesc onomastica nu la ziua aniversară a vreunuia din sfinţii cu acest nume, ci în sîmbăta lui Sîn-Toader, despre care ne-a fost pînă aci vorba.[13]

NOTE

1. Dat. rom. din Bucovina, com. Costîna, distr. Sucevei, dict. de Ioan Cocîrlă, com. de Nic. Ciocîrlă, stud. gimn. – Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Sasca, jud. Suceava: „Grîu fiert, numit colivă, se duce la biserică mai cu seamă la Sîn-Toader, care se serbează în sîmbăta din săptămîna întîia a Postului mare."; El. Sevastos, *Sărbătorile pop.*, publ. în *ziar cit.*, p. 150: „Sîn-Toader cade totdeauna în cea dintîi sîmbătă din post, cînd se fierbe grîu şi se duce la biserică."; – dat. rom. din Banat, com. de dl. Ios Olariu: „În ziua de Sîn-Toader se duce colivă la biserică." – Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882 şi 1883:* „Ducerea colivei Sîn-Toaderilor la biserică totdeauna vineri după începerea Păresimilor."
2. Din Costîna, dict. de Ioan Cocîrla şi com. de N. Cocîrla. Vezi şi E. Baican, *Obiceiuri la români*, Bucureşti, 1884, p. 16: „În ziua de Sîn-Toader(care se prăznuieşte în sîmbăta întîia a postului mare), fiecare gospodar face colivă (grîu fiert cu miere de faguri şi cu miez de nucă pisaţi), spre aducere-aminte că Sîn-Toader trăind între păgîni a sfătuit pe creştinii cari erau cu el să nu mănînce nimic de la păgîni, că erau toate lucrurile de mîncare otrăvite şi necurate şi, deci, pentru a nu suferi de foame, să mănînce grîu fiert."
3. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Sasca, jud. Suceava.
4. Dat. rom. din mai multe părţi ale Bucovinei.
5. S. Fl. Marian, *Înmormîntarea la români*, p. 378.
6. Dat. rom. din Frătăuţul Vechi, dict. de Zenovia Rusu.
7. S. Fl. Marian, *Înmormîntarea la români*, p. 378; Dim. Dan, *Comuna Straja*, p. 92: „În sîmbetele Postului celui mare se poartă slujbele consîngenilor mai de aproape, cari au răposat în decursul anului expirat începînd de la Postul mare. În sîmbetele morţilor, femeile nu ung cu lut în casă, ca să nu se ungă gurile morţilor cu lut. Şi acei cari n-au avut nici un caz de moarte în anul trecut pomenesc pe toţi morţii lor în acele sîmbete."
8. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Sasca, jud. Suceava: „În toate sîmbetele din Postul mare se duc la biserică parastase, adecă cîte doi sau trei colăcei rotunzi pentru fiecare mort, dacă se poartă pentru doi sau trei morţi."; C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 63-64; I. S. Negoescu, *Credinţe populare*, publ. în *Gazeta poporului*, an. IV, Timişoara, 1888, nr. 17, p.5: „Asemenea, Păresimile, în toată sîmbăta se duc colivi la biserică de aşteptarea sufletelor pînă la Joi mari."
9. I. Neniţescu, *De la românii din Turcia europeană*, Bucureşti, 1895, p. 527, nota 1.
10. Dat. rom. din Stupca, com. de Onufr. Căilean: „De la Sîn-Toader încep toate praznicele dumnezeieşti. Unii oameni fac în această zi şi oleacă de praznic"; a celor din Volovăţ, com. de I. Buliga: „Sîn-Toader pică la popor totdeauna în săptămîna cea dintîi a Postului mare, şi anume sîmbăta, şi acuma fac ei cele mai multe praznice."; a celor din Liuzi, dict. de Maria Ştefănescul şi com. de Dim. Bondariu: „La Sîn-Toader se pornesc praznicele."; a celor din Broscăuţul Vechi, dict. de Palaghia Onciul, com. de G. Palamarciuc: „În ziua de Sîn-Toader fac unii praznice, pomenind pe cei răposaţi."
11. Dat. rom. din Pătrăuţi, distr. Sucevei, com. de Sim. Holca: „Oamenii cari se cheamă Toader fac în această zi prăznuire."; a celor din Lucăceşti, com. de Iac. Paicu: „În ziua de Sîn-Toader fac praznice aceia cari se cheamă Toader."
12. Dat. rom. din Cupca, dict. de Casandra Ţugui, com. de Th. Prelici: „În ziua de Sîn-Toader se dă sărmanilor de pomană."
13. G. Dem. Teodorescu, *Datine vechi*, publ. în *Gazeta săteanului*, an. XV, R. Sărat, 1898, p. 176; Sim. Mangiuca, *Calendar pe anul 1882 şi 1883:* „În multe comune (sate) numeroase familii sîntuiesc pe Sîn-Toaderi de patroni ai casei."

VI. ÎNCURAREA CAILOR

Încurarea cailor, numită şi alergarea cailor, este o datină care se ţine de regulă în sîmbăta lui Toader, sau mai bine zis în ziua de Sîn-Toader, şi care e uzitată mai cu seamă în Muntenia.[1]

„Nu e însă [aci] vorba despre zilele onomastice ale celor vreo şapte-opt sfinţi Teodori, cari se citesc în calendar, răspîndite peste toate lunile anului, ci despre întîia sîmbătă ce urmează după lăsata secului de postul Paştilor; nu este cutare zi din lună, ci invariabil prima sîmbătă din post, şi mai adese în luna care ne aduce primăvara, căci martie din post nu lipseşte niciodată.

Fiindcă se lasă sec de două ori, o dată de carne, altă dată de brînză, de aceea încurarea cailor se practică după localităţi, cînd în sîmbăta din săptămînă brînzei, cînd în sîmbăta primei săptămîni din post. Cea dintîi prevalează în unele localităţi pentru încurarea cailor, cea de a doua pentru obiceiul domestic al spălării capului cu iarbă-mare."[2]

În unele părţi, tot din Muntenia, încurarea cailor e uzitată în ziua martirului Teodor Tiron (17 februarie)[3] iar în altele în ziua de patruzeci de mucenici (9 martie).[4]

În unele părţi din Transilvania, precum bunăoară în Sîncel, lîngă Blaj, precum şi în Banat, încurarea sau alergarea cailor e uzitată în lunea primă din postul mare.[5]

Încurarea cailor, după cum rezultă din cele înşirate mai sus, cade în răstimpul celor nouă zile cît durează Caii lui Sîn-Toader.[6]

Totuşi, ziua cea mai uzitată pentru încurarea cailor e ziua de Sîn-Toader, care, după cum am văzut în cap. I, cade totdeauna în sîmbăta cea dintîia a Postului mare, cînd cade şi Toaderul cel mare.

În această zi toţi sătenii din localităţile amintite mai sus, şi mai ales cei din jud. Romanaţi, cari au cai, ies cu dînşii la un loc deschis şi acolo încep apoi a se întrece în fugă. Cine ajunge mai degrabă la ţintă, acela e cinstit şi sărbătorit de toţi, acela cîştigă premiul, care constă mai ales în laudă.

Unii se apucă chiar şi în rămăşag. Aceasta însă atîrnă de regulă de la voinţa şi starea celor ce se apucă în rămăşag.[7]

Încurarea cailor, care dă ansă poporului de la ţară de a ţinea şi a griji cît se poate de bine de caii săi peste iarnă, ca să fie cît se poate de zdraveni, voinici, tari şi totodată cît se poate de sprinteni, şi ca să nu-l dea nicicînd, la nici o întîmplare, de ruşine, e o datină foarte veche, moştenită de la străbunii noştri.

Dovadă despre aceasta avem mai cu seamă mai multe colinde.

Aşa, într-o colindă din Muntenia găsim, pe lîngă faptul nepotcovirii cailor, încă şi încurarea lor pe gerul cel cumplit al iernei şi pe căldura cea înecătoare a verii.

Iată şi colinda respectivă:

La stîlpul din grajd
Stă murgul legat,
Legat şi-nfrînat.
Mult nu stă legat,
Că pe el mi-l scoate
Şi frumos mi-l bate,
Frumuşel pe spate,
Şi pe el mi-l ţin

Patru aprozei,
Doi de dîrlogei,
Doi de dalbe scări,
Iar al cincilea,
Ce stăpîn i-erea,
Tînărul N.
Pe sapă mi-l bate
Şi mi-l netezeşte,
Din gură-i grăieşte:
– Paşti, murgule, paşti,
Paşti să mi te îngraşi,
Că am să te vînz
În tîrg la Buzău
Pe chile de grîu,
Valuri de postav,
Nunta ca să-mi fac,
Oastea să-mi îmbrac!
Murgul, d-auzea,
Din gură-i grăia:
– Drag stăpîne-al meu,
Dat de Dumnezeu,
De ce să mă vinzi?
Mai adu-ţi aminţi
C-an la Bobotează,[8]
Cînd preoţi botează,
Lumea creştinează,
Io m-am întrecut
Cu cinzeci de cai,
Tot cai nemeşeşti,
Tot misiri turceşti,
Tot cai potcoviţi,
Bine închingiuiţi,
Io nepotcovit
Şi nechingiuit;
La-ntrecăt te-ai luat
Pe ghiaţă lucioasă,
Sticlă lunecoasă,
Ei s-au resghinat,
Jos că mi-au picat;
Io, nepotcovit,
Nainte-am ieşit;
La toţi am plăcut,
Fală ţi-am făcut
Şi ţie
Şi mie,
Ţie de viteaz,
Mie de cal bun!
Tînărul N.
La murgul priveşte,
Din gură-i grăieşte:
– Paşti, murgule, paşti,
Paşti să mi te-ngraşi,
Că eu nu te vînz,
Ci te ispitesc
Şi glume glumesc!
Murgu-i răspundea,
Din gură-i zicea:
– Stăpîne, stăpîne,
Drag stăpîn al meu,
Dat de Dumnezeu,
M-ai mai ispitit
La un mare zor
'n luna lui coptor,
Cu cinzeci de cai,
Cinzeci fără cinci,
Patruzeci şi cinci,
Să trecem înot
Apa Mării Negre.
Toţi s-au înecat,
La afund s-au dat.
Ce sînt vinovat?
Că eu te-am scăpat
Cînd m-am piedicat
D-o peană
De mreană
Şi m-am poticnit,
Caftan ţi-am stropit,
Caftan şi cioltar,
Galbăn buzdugan.
Afar' d-am ieşit,
La mal pe uscat,
C-o nar-am suflat,
Toate le-am zvîntat;
C-o nară de foc
Le-am zvîntat pe loc,
C-o nară de vînt
Le-am uscat curînd,
Şi, cum am putut,
Fală ţi-am făcut
Şi ţie
Şi mie:
Ţie de viteaz,
Mie de cal bun![9]

O altă colindă ne prezintă încurarea eterogenă: rămăşagul calului cu şoimul de vînătoare. În sfada lor, amîndoi se laudă că unul va întrece pe altul la fugă. Voinicul le satisface dorinţa şi promite că va aduce la îndeplinire condiţiunile între ei stabilite, de a pedepsi cu asprime pe cel ce se va arăta codaci:

Sîmbăta trecea
Şi ziua-mi sosea,
La cîmp îi scotea
Şi mi-i potrivea
Şi drumul le da.
Murgul că-şi lua
Drumul cu fuga,
De parcă zbura;
Ş-apoi se-ntorcea,
Ca un cal cuminte,
C-un ceas mai nainte.
Şoimul îşi lua
Cerul cu ducu
Şi pe vînt zbura;
Însă rămînea
Şi întîrzia
C-un ceas mai tîrziu,
Tot prin crîgurele,
După păsărele,
Paseri gălbioare,
Paseri de pe mare.
Acas' de-mi venea,
Pe stîlp se lăsa,
Cîntînd,
Ciripind,
Din gură grăind:
– Stăpîne, stăpîne,
Drag stăpîne-al meu
Dat de Dumnezeu,
Vin' de mă sluţeşte
Şi mă pedepseşte,
Că io am venit
C-un ceas mai tîrziu!

Atunci calul, emblema bunătăţii generoase, mulţumit cu recompensa morală a victoriei, ca unul care pentru fală, iar nu pentru interes se luptase, intervine cu mărinimie şi-l roagă astfel:

Stăpîne, stăpîne,
Drag, stăpîn al meu,
Dat de Dumnezeu,
Şoimul nu-ţi sluţi,
Că ţi-o trebui
Rar, la zile mari,
Ca a de Crăciun
Şi de Bobotează.
La curte de-i merge
Călare pe murgul,
Pe umeri cu şoimul,
Domnul te-o vedea,
Bine i-o părea
Şi ţi-o mulţămi
Şi te-o dărui
C-un dar,
C-un cioltar,
C-un caftan de domn,
Taie cap de om![10]

În fine, o a treia colindă, din Banat, care descrie nu numai alergarea cu caii, ci ne arată totodată şi premiul ce-l va cîştiga junele care va sosi mai întîi la locul hotărît pentru alergare, sună precum urmează:

La livada, sub cetate,
Mire tinerel!
June mîndru calu-şi bate,
Şi-l înfrînă, şi-l întoarce,
Roată mare ca să joace.
– Alelei, murguţul meu,
Dar ce-i azi pe capul tău?
Vreau să-mi joci şi tu nu joci,
Stai ca dealul, nu te-ntorci!
– Alelei, stăpînul meu,

Bine ştii tu că mi-i rău,
M-ai mînat şi m-am stricat
Cînd cu mine ai săltat
Trei pâriie-alăturate
Şi trei zîduri de cetate,
Pentru fata frumuşoară,
Să o iei de soţioară!
– Murgule, căluţul meu,
Ian arată pasul tău,
Lasă-te ca şi pe vînt,
Să n-ajungi nici de pămînt,
Umbra ta să nu te-ntreacă,
Tu să-ntreci junimea-ntreagă...
Nu mă face de ruşine,
Astăzi aş juca mai bine,
Sari, te-ntoarce cît mai poţi,
Ca să-ntrecem noi pe toţi.
Cine-n frunte-a alerga,
Fată mîndră-o căpăta.
Dacă ea ar fi a mea,
Eu în staul te-aş băga
Şi ţi-aş da grîu vînturat
Şi vin roşu strecurat!
– De-i aşa pe cum grăieşti,
Mînă-mă-ncotro voieşti!
Murgul şoim se prefăcea,
Pe toţi junii-i întrecea,
Alerga ca şi pe vînt,
Ajungea după cuvînt,
Şi uşor se întindea,
Nici de iarbă atingea!
Mirele ca-n zbor se duce
Pe fătuţă s-o apuce,
Şi de ea s-apropia
Şi de mînă o ţinea,
Şi pe juni ei îi vedea
Nori din pulber prefăcînd
Şi acasă re-ntorcînd.
Fata-atuncea cuvînta:
– Mîna mea acu-e-a ta,
Că ai cal de poţi grăbi,
Cînd duşmanii vor bui,
Ca să-mi rupă florile,
Să-ntunece zorile,
Ca cunune să nu fac,
Că ar vrea să nu-ţi mai plac,
La-ntunerec să nu vezi,
Că ar vrea să mă şi pierzi![11]

Datina încurării – totdeauna favorizată de cîteva împrejurări, între cari agerimea cailor, încorcirea lor, apoi desimea războaielor, marea căutare ce aveau în comerţ, ca bucurîndu-se de necontestată reputaţiune – datina încurării a străbătut veacurile pînă în suta XVIII, cînd, după Dimitrie Cantemir şi Constantin Brâncoveanu, beii fanarioţi, neputînd-o desfiinţa, îi dau un fel de lustru.

În Bucureşti, Oborul a fost continuu un tîrg însemnat de cai. Aproape de acel punct urma să se facă şi încurarea de la Sîmbăta lui Toader: „Sub Ipsilanţi, s-a preferit cîmpia Colentinei din josul mînăstirii Plumbuita spre satul Ştefăneşti. Sub Ghici, s-au făcut mai multe alergări de vară la 27 iulie, ziua Sf. Pantelimon, pe cîmpia de lîngă ospiciul şi biserica comunei Pantelimon spre Cernica. Cantacuzenii au întreprins încercări pe cîmpul Cotrocenilor, în direcţiunea comunei Domneşti. Din toate aceste localităţi uzul a consacrat cîmpia de la Tei, proprietate tot a familiei Ghica, din cauza apropierii, a bisericii, a pădurii şi a lacului (...), cum şi pentru cuvîntul că tot acolo se mai ţinea un bîlci anual, zis bîlciul Drăgaica, în ziua de Sînt-Ilie (20 iulie).

În Capitală, încurarea a înflorit pînă acum vro douăzeci şi cinci ani", cînd măcelarii se întreceau „cu orzarii pe căluşeii lor în buiestru, geambaşii cu foştii militari în fuga mare şi cu zurbagii pe deşelate".

Şi era demnă de admirat „acea aglomerare învălmăşită, unde totul se petrecea în libertate, sub arşiţa soarelui sau la bătaia vîntului, fără plată de intrare, fără «premiuri» în bani sau în obiecte, fără «pariuri» şi fără poliţie. Ca la o adevărată instituţiune democratică, lăsată numai pe seama claselor

de jos şi de mijloc, participa bătrîn şi tînăr, mai îmbrăcat şi mai trenţăros, familii întregi şi individe izolate, toţi voioşi şi zîmbitori de păţeniile unora, de triumfurile altora.

Şi toţi se întorceau acasă cu nespusă poftă de mîncare, fiindcă petrecuseră ziua în aer liber şi curat, fără grijă şi numai cu emoţiuni nevinovate.

Datina străveche, care atîta timp îmbunătăţise rasa cailor româneşti, degenerase cu totul şi ajunsese slabă petrecere de mahala, cînd imitaţiunea străină veni să o reorganizeze, s-o rădice, să-i dea alt «ifos» şi s-o prefacă în aşa-numitele «curse».

Curse?

La auzul acestui cuvînt poporul pufni de rîs, căci el întrebuinţa cursele numai pentru prinderea şoaricilor, chiscanilor şi şobolanilor. Aşa s-a întîmplat cu multe neologisme, care aveau omonime în limbă.

– Nu mai e, vere Năstasă, nu mai e încurare de cai! cică se fac «alergări» lîngă pădurea Bănesei şi unul m-a păcălit spuindu-mi că le zice «curse»!

– Da, vere Dinule, aşa am auzit şi eu!

– Şi cum or fi, nenişorule? ce-or fi prinzînd cu ele?

– Cică prind bani, în loc de şoarici: bani de la cine aleargă cu caii, bani de la cine intră să privească, bani unii de la alţii pe rămăşaguri că pintenogul lui Stan o să întreacă pe bidiviul lui Neacşu, ori că roibul cutăruia o să sară peste şanţ mai abitir decît surul cutăruia.

Încet, încet, tranziţiunea s-a făcut şi lumea s-a deprins cu noua organizare, căci nu era ceva nou, ci continuarea, sub altă formă, a vechei datine.

Alergările de cai, ca necesitate economică şi ca instituţiune utilitară, urmau să fie chiar dezvoltate. De aceea s-au şi admis două epoce: în locul sîmbetei lui Toader, alergările de primăvară şi cele de toamnă, cu tendinţa de a fi introduse în cît mai multe localităţi, şi nu de a le scobori la nivelul poporului, ci de a rădica poporul pînă la nivelul lor, prin cultura şi îngrijirea cailor. Şi e un bine, căci obiceiul încurării, pe care-l avuseserăm înainte de alte ţări, nu trebuia să dispară, ci să se premenească şi să progreseze, ca multe din manifestările activităţii în societatea modernă."[12]

NOTE

1. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Zănoaga, pl. Cîmpu-Romanaţi: „Flăcăii pe-aici au obiceiul, în ziua de Sîn-Toader, de a încura caii în onoarea lui Sîn-Toader, căci el umbla călare cînd era pe pămînt." *Idem*, com. Dioşti: „Sîn- Toader a fost un bun călăreţ. El a tăiat un şarpe mare, care mînca lumea. De aceea băieţii, în ziua lui, se împlimbă pe cai."; *Idem*, com. Piatra, jud. Teleorman: „Oamenii în ziua de Sîn-Toader încură caii, şi se ţine ca sărbătoare numai pentru aceea."; *Idem*, com. Scorţaru Nou, pl. Vlădeni, jud Brăila : „La Sîn-Toader se cea[illegible]ii, cari sînt sănătoşi, încălecînd pe ei şi repezindu-i cîte o bucată de loc, ca să fie sănăt[illegible]şi peste an."; com. de dl. dr. C. Istrati: „În Muntenia şi mai ales în judeţul Romanaţi există încă şi acuma încurarea cailor, numită şi alergarea de cai, în ziua de Sîn-Toader la începutul postului mare."
2. G. Dem. Teodorescu, *Datine vechi*, publ. în *Gazeta săteanului*, an. XV, R. Sărat, 1898, p. 174.

3. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Ciurari, jud. Teleorman: „Caii lui Sîn-Toader se serbează la 17 februarie, cînd se fac alergări cu caii, fără a şti ce însemnătate au aceşti cai."
4. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Socetu, jud. Teleorman: „La Mucenici ies băieţii pe cai şi fac alergări prin comună. Fetele atunci trebuie să se spele pe cap des-dimineaţă, căci altfel, dacă caii s-ar vedea alergînd şi ele ar fi nepieptănate, li se încurcă părul toată vara."
5. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: „Lunea primă din postul Paştilor sau Postul mare aleargă caii şi mînjii. Tot atunci aleargă şi vitele pe uliţă, ca să fie iuţi peste an. Ba chiar şi viţeii de un an îi prind la jug şi-i aleargă pe uliţă." Sim. Mangiuca, *Calendarul pe an. 1883*: „Tot în această luni (adecă cea dintîi din Postul mare) aleargă oamenii cu caii."
6. Com. de dl. E. Hodoş: „Alergarea cailor în Păresimi nu-i altceva decît imitarea alergării Sîn-Toaderilor pe cai în Postul mare."
7. Com. de dl. dr. C. Istrati.
8. Anacronism:[1]Alergările cu cai se fac, după cum s-a arătat, la Sîn-Toader, iar nu la Bobotează.
9. G. Dem. Teodorescu, *Poezii pop. rom.*, Bucureşti, 1885, p. 56.
10. G. Dem. Teodorescu, *op. cit.*, p. 63.
11. Dr. At. M. Marienescu, *Colinde*, Pesta, 1859, p. 113.
12. G. Dem. Teodorescu, *Datine vechi*, publ. în *ziar. cit.*

VII. ÎNFĂRTĂŢIREA ŞI ÎNSURĂŢIREA

O seamă de români şi romănce din unele părţi ale Transilvaniei, Banatului şi Ungariei, pe lîngă datinele uzitate în ziua de Sîn-Toader, cari s-au înşirat în capitolele premergătoare, mai au încă şi aceea de a se prinde fraţi de cruce, cărora le mai zic şi fărtaţi, precum şi surori de cruce, cari se mai numesc şi surate.

Fraţi de cruce sînt doi prietini foarte intimi, gata să sară în foc şi în apă unul pentru altul.

Se mai numesc fraţi de cruce şi fărtaţi din dragoste[1] iar acţiunea acestei frăţii sau fărtăţii se numeşte înfrăţire[2] sau înfărtăţire şi însurăţire.[3]

„Deviza fărtaţilor este iubirea extremă pînă la moarte. Nu se ceartă şi nu se trădează, fie chiar moarte de om. Un frate de cruce valorează mai mult decît un frate de sînge. Secretele lor nimănui nu se spun.

Dacă moare unul din ei, atunci cel rămas în viaţă umblă cu capul gol, ca şi ceilalţi consîngeni ai mortului, pînă îl îngroapă, ia parte la înmormîntare, duce sicriul cu alţii şi-i păstrează amintirea toată viaţa sa, zicînd: avui şi eu un fărtat şi n-am avut parte de el.

Pruncii fraţilor de cruce nu se căsătoresc împreună, zicînd că-i păcat. De aceea sînt rari oamenii cari se prind fraţi de cruce, şi numai multă simpatie, convieţuire, afaceri comune, motive psihice pot să determine pe doi inşi sau pe două inse să se prindă fărtaţi sau surate.

1 Nu este anacronism: alergări de cai au loc – cum corect menţionează textul popular – şi la Bobotează.(N. ed.)

Fraţii de cruce se prind sau cînd sînt prunci de la 10-16 ani, ori în juneţe, înainte de a se fi căsătorit, şi după ce s-au prins numai moartea îi mai poate despărţi.

Prinderea se face pe pîne şi pe sare şi formula de jurămînt este aceasta:

Eu ţi-oi fi frate
Pînă la moarte.
M-oi lăsa de pîne
Şi de sare mai bine,
Decît să mă las de tine!

După rostirea jurămîntului, dau mîna şi frăţia este încheiată.

În comunele Tomnatec, Grohot, de pe Crişul Alb, fraţii de cruce, cînd se prind, îşi împung cu un spine vîrful degetului mic, sîngele îl amestecă unul cu altul şi astfel, dînd mîna, se sigilează frăţia.

Tot în modul arătat se prind şi surorile de cruce cînd sînt mici şi înainte de a se mărita. Ele se intitulează: tu soră sau surată, pe cînd fraţii de cruce îşi zic: măi frate sau măi fărtate.

În ţinutul Tîrnavelor, pe la Lodroman, Lunca, etc. fraţii de cruce îşi zic şi veri şi surorile de cruce se mai numesc şi verişoare.

Pe la Sibiu, în comuna Săcel, mai mulţi copii în ziua de Sîn-Toader se adună la un loc şi ţinîndu-se de mîni se învîrt pe lîngă un pom, şi cei care se prind fraţi de cruce îşi adresează următoarele cuvinte:

– Frate, frate
Pînă cînd mi fi tu frate?
– Ţi-oi fi frate
Pîn'la moarte!

După aceste întrebări şi răspunsuri, schimbă unul cu altul nişte colăcei anume făcuţi de mame şi astfel este încheiată frăţia."[4]

În comuna Orlat, tot din Transilvania, copiii, după ce cresc mai mărişori, se prind veri prin mijlocirea unor colăcei, cari se numesc brăduleţi şi cari se acaţă în pruni sau în alţi arbori, cîte unul pentru fiecare copil ce se prinde văr. Apoi se apucă toţi de trunchiul pomului şi scutură. Acela al cărui brădulete cade mai întîi este vărul cel mai mare. Şi după ce s-au prins veri, trebuie să ţină unul cu altul toată viaţa în bine şi în rău.[5]

În fine, trebuie să mai amintim încă şi aceea că frăţia, fărtăţia şi surăţia e uzitată nu numai la românii din ţările sus-numite, ci şi la cei din Bucovina, Moldova şi Muntenia, cu acea deosebire numai că la aceşti din urmă nu ni se spune în ce zi anume se face.

„A se prinde fraţi de cruce – scrie Vasile Alecsandri – e o datină antică, ce impune datorinţa de a-şi da viaţa unul pentru altul. Legătura acestei frăţii se făcea prin amestecarea sîngelui. Cînd doi bărbaţi se decideau a se înfrăţi, trebuia să-şi facă ei pe braţul drept cîte o tăietură în formă de cruce şi să unească sîngele lor. Acest obicei mistic, carele în epoca de astăzi e mai de tot căzut, se ţine negreşit de oarecari tradiţiuni de pe timpul Cruciadelor, sau poate chiar de tainele introducerii cristianismului la români."[6]

Şi cum că întru adevăr datina aceasta trebuie să fie foarte veche la români, ne poate servi ca dovadă nu numai tradiţiunea, ci şi unele cîntece bătrîneşti precum şi unele basme sau poveşti.

Aşa un cîntec bătrînesc din Moldova, întitulat *Balaurul*, după ce ne descrie mai întîi cum un teribil şarpe

Înghiţise jumătate
Trup cu arme ferecate,
Trupuşor de voinicel,

încheie prin arătarea neaşteptată a unui viteaz, care:

... Cu pala lui cea nouă
Pe balaur taie-n două,
Apoi trupul înghiţit,
Plin de rane, otrăvit,
El în cîrcă-l rădica,
Sus la stînă se urca
Şi în lapte mi-l scălda,
De venin îl curăţea
Şi cu viaţă-l dăruia;
Apoi, mări, cît trăia
Fraţi de cruce se prindea
Şi-mpreună voinicea,
Pe balauri de stîrpea.[7]

Un alt cîntec bătrînesc, din Muntenia, întitulat asemenea *Balaurul*, ne spune că un voinic, care a fost aşijderea înghiţit pînă la jumătate de un şarpe, se tînguia şi se ruga zicînd:

Tinere huşean,
Viteaz moldovean,
Ia lasă drumul
Ş-apucă cîmpul;
La mine te-abate
Şi vin' de mă scoate
Din gură de şarpe,
Că te-oi lua frate
Şi ţi-oi ţinea parte
D-acum pîn'la moarte.
Procletul spurcat
Trupul mi-a-mbucat
Pîn'la jumătate,
Mai mult nu mai poate,
De arme bogate
La brîu înţesate,
De paloşul lat,
Lat şi ferecat.
Ia taie pe şarpe
Şi vin de mă scoate,
Ca să scap de moarte,
Că te-oi prinde frate.[8]

Şi în urmă, într-un basm, asemenea din Muntenia, întitulat *Bogdan Viteazul*, cetim:

„Zmeul sări înapoi cu groază, apoi îi zise:

– Nea Bogdane, aici e moşia noastră şi dacă te-a adus Dumnezeu la noi, apoi aide să ne prindem fraţi pînă la moarte; vino să trăieşti cu noi, şi ştiu bine că şi fraţilor mei o să le placă prietenia ce legăm."[9]

NOTE

1. Frîncu şi Candrea, *op. cit.* p. 126.
2. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: „La această zi se face în ţara Haţegului înfrăţire, adecă feciorii se fac fraţi de cruce iar fetele surori de cruce."

3. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1883*: „Înfărtăţirea feciorilor şi însurăţirea fetelor (pe alocurea după Paşti la Matcalău)."
4. Frîncu şi Candrea, *op. cit.*, p. 126-127.
5. Com. de dl. Romul Simu, învăţător.
6. *Poezii populare ale românilor*, p. 13.
7. V. Alecsandri, *op. cit.*, p. 10-11.
8. G. Dem. Teodorescu, *Poezii pop.*, p. 449.
9. P. Ispirescu, *Legende şi basmele românilor*, partea I, Bucureşti, 1872, p. 134. Ce se atinge de originea acestei datine vezi B. P. Hasdeu, *Olteneştele*, Craiova, 1884, p. 79-91 şi L. Şăineanu, *Încercare asupra semasiologiei limbei române*, Bucureşti, 1887, p. 57-58.

VIII. VRĂJI ŞI FARMECE

Românii din unele părţi ale Banatului, pe lîngă datinele şi credinţele uzitate în ziua de Sîn-Toader, cari s-au înşirat în capitolele premergătoare, mai au încă şi aceea de a răteza stupii, anume ca să producă în acel an multă miere şi ceară.[1]

Deci stăpîna casei, făcînd în ziua de Sîn-Toader sau Sîn-Toaderul cel mare, fiecăruia din familie, după cum îi este vîrsta şi mărimea, cîte o pogace, o unge cu miere de aceasta sau şi cu altă miere şi o dă apoi fiecăruia s-o mănînce dimineaţă pe nemîncate[2], anume ca să fie sănătoşi în decursul anului.[3]

În alte părţi, tot din Banat, dacă cineva e legat sau vătămat de Sîn-Toaderi, descîntătoarea, care e chemată a descînta celor legaţi, face nouă turte de făină de cucuruz, pe toată turta face, apăsînd cu lingura, forma unei potcoave şi zice vorbele următoare:

– Dau pentru sănătatea lui N...Sîm-Toaderului de luni turta asta, Sîm-Toaderului de marţi turta asta!... şi tot aşa pînă la a noua turtă.

Pe urmă ia turtele, le duce la hotarul dintre două sate şi, acolo ajungînd, le înfige pe toate în cîte un spin.

Unele femei însă, aşijderea din Banat, gătesc în cinstea Sîn-Toaderilor colaci, cari poartă deasupra urma unei potcoave.[4]

După Sîn-Toader, muierile (mamele), lăsînd puţină miere din care au uns pogacele membrilor familiei, sîmbătă, la Calul cel mare, ung fetele în frunte, pe piept, pe mîni, pe genuchi, atunci cînd se duc la o atare petrecere.

Tot în miere de aceasta pun puţină făină de la două case ce caută una către alta şi, mestecate cu o bucată de sare ce s-a purtat la poale de marţi pînă în alta marţi, fac o turtă şi din asta mănîncă fetele şi zic:

– Precum turta asta-i dulce şi o mănîncă toată lumea cu drag, aşa şi eu să fiu dulce şi văzută la cine mă vede, cu cine vorbesc, unde şed şi lucrez!

Din aceasta pun apoi bucăţele mici şi soacrei şi bărbatului în mîncare.[5]

Fetele din unele părţi ale Bucovinei fac în această zi nouă turte umplute cu miere şi le dau la mîţă ca să le mănînce.

Dacă mîţa le mănîncă pe toate nouă, se crede că în cîşlegile ce urmează au de bună seamă să se mărite.[6]

Fetele din Moldova vrăjesc asemenea spre Sîn-Toader fel de fel de vrăji. Aşa, între multe altele, pun într-o strachină apă curată ori descîntată de o femeie, apoi busuioc, păr din cap şi pieptenele cu care s-au pieptănat, şi după aceasta pun strachina cu obiectele dintr-însa sub pat, în partea unde dorm cu capul, ca să le crească părul frumos şi totodată să-şi viseze şi peţitorii.[7]

La aromânii din Epir este datină ca în ajunul Sîntului Toader să se facă un trisaliu de către acei cari se numesc Teodor.

Trisaliul constă din grîu fiert, ce se aduce spre sfinţire, cînd se dă preotului şi pomelnicul, ca să pomenească pe toţi cei morţi din acea familie.

Grîul, după ce se împărţeşte puţin pe la publicul din biserică, restul se aruncă pe pardoseala bisericei şi se adună de către tineri, fete sau băieţi flăcăi.

Grîul acesta serveşte pentru scopul următor.

Cine voieşte să ştie cine va fi viitoarea-i consoartă sau viitorul său soţ, să fure cîte puţină făină din trei case unde au serbare de numele Teodor şi din această făină să facă un colac. Fiecare dintre acei cari au adunat grîu din ajunul Sîntului Toader să puie cîte o bucăţică din acest colac în sîn. Seara, cînd se culcă, restul colacului, împreună cu grîul cules în acea zi şi cu un ulcior plin cu apă, se pun sub pernă.

Se crede după aceasta că în somn i se va arăta fata sau flăcăul, după cum persoana care doarme este flăcău sau fată – pe care îi rezervă soartea de tovarăş al vieţii.

Flăcăul sau fata, cînd se culcă, gîndeşte de obicei cu gîndul la cine doreşte şi iubeşte mai mult, ca prin modul acesta doară se îndură şi soarta spre a-i acorda dorinţa.

Ulciorul plin cu apă, grîul şi colacul sînt simbolul îmbelşugării, prin care fata sau flăcăul caută să momească pe iubitul sau iubita sa.[8]

În fine, tot la aromânii din Turcia europeană este datină ca fetele aromâne să se adune în ajunul Sîntului Toader „împrejurul unei vetre cu foc şi, după ce focul se face jăratec, aruncă fiecare pe cărbunii roşii cîte un grăunte de grîu. Stau apoi cu luare-aminte să vază al cărei fete este grăuntele care plesneşte mai întîi, căci aceea se va mărita mai curînd.

Tot în ajunul Sîntului Toader, fetele pun în buzunar sau în sîn cîteva grăunţe de grîu din *pendertu*[9], pentru ca după ce se vor culca cu grăunţele acestea asupra lor, peste noapte să viseze fiecare pe ursitul ei.[10]

Fetele cele mari şi nevestele cele tinere din Banat, din contră, luînd cîte nouă grăunţe de grîu din coliva care se duce în această zi la biserică, pregătesc cu dînsele mai multe fermecături pentru ca să fie sănătoase şi bine văzute.[11]

O seamă de români însă, tot din Banat, cred şi spun că grîul din această colivă e bun de gustat contra frigurilor peste tot anul.[12]

NOTE

1. Com. de dl. Iosif Olariu.
2. Com. de dl. Aurel Iana.
3. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882 şi 1883:* „Sacrificarea şi mîncarea pogacei cu miere de stup la Sîn-Toaderul cel mare întru sănătate."
4. Com. de dl. E. Hodoş.

5. Com. de dl. Aurel Iana.
6. Din Mihoveni, com. de Vesp. Corvin.
7. El. Sevastos, *Sărbătorile pop.*, publ. în *ziar cit.* p. 150; C. D. Gheorghiu, *op. cit.* p. 62-63.
8. P. Papahagi, *Din literatura populară aromână*, Bucureşti, 1898, p. 297-298.
9. Cinci litii sau pîni = pendi arton.
10. I. Neniţescu, *De la românii din Turcia europeană*, Bucureşti, 1895, p. 527.
11. Com. de dl. Ios. Olariu.
12. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882 şi 1883.*

IX. BULCIUL SÎN-TOADERULUI

Pe ţărmul drept al Crişului Alb, din ţinutul Zarandului, în Transilvania, se află o localitate însemnată, anume Hălmagiu.

În localitatea aceasta se ţin în decursul anului mai multe tîrguri sau bîlciuri, la cari se adună locuitorii din 60-80 de sate aflătoare primprejur.

Cel mai renumit dintre toate tîrgurile acestea însă este bulciul Sîn-Toaderului, pentru că la acest bulci există o datină, care nu se află nicăieri în alt loc la români.

E adecă datină, că la bulciul Sîn-Toaderului nevestele nouă de primprejur, venite la tîrg, sărută pe rudenii, cunoscuţi şi străini, pe uliţe sau oriunde îi întîlnesc, iar aceştia le cinstesc cu bani.

De aci vine apoi că bulciul Sîn-Toaderului de la Hălmagiu se mai numeşte altmintrelea şi bulciul sărutatului, tîrgul sărutatului, tîrgul de sărutat şi tîrgul nevestelor.

Iată cum ne descriu această datină curioasă dnii T. Frîncu şi G. Candrea în preţioasa d-lor carte despre românii din Munţii Apuseni sau despre moţi:

„Cît ţine fruptul, – aşa numesc crişenii dulcele, cărnelegile şi cîşlegile, adică timpul de la Bobotează şi pînă în prima duminică a Păresimilor (Postul mare), se contractează o mulţime de căsătorii, ca pretutindenea la români, vorba ceea, un june e om ca oamenii numai după ce se însoară.

Muntenii ţin mult la căsătorii şi e o mare fală pentru un socru dacă are o noră frumoasă sau un ginere harnic şi de neam, mergînd d-a dragul cu noii căsătoriţi la tîrg, unde cunoscuţii şoptesc: Cutare e nora cutăruia şi i-au adus avere patru boi! Oare numai pe ea o are tată-său?

Dacă în ziua de Sîn-Toader e timp frumos, bulciul de la Hălmagiu geme de neveste tinere, care fiind fecioare s-au măritat în timpul fruptului. La acest tîrg merg nevestele nouă din comunele Ţărmure, Ociu, Ocişor, Poenari, Ţuheşti, Băneşti, Hălmăgel etc. şi la care se asociază şi nevestele nouă din Hălmagiu.

Trebuie să însemnăm că numai nevestele cari au fost fete mari merg la tîrg, iar nu şi văduvele căsătorite din nou.

Nevestele cari au soacre pleacă împreună, iar cari n-au se însoţesc cîte două şi cîte trei, foarte frumos gătite şi cu cununele de mirese pe cap. De multe ori le duc socrii sau chiar bărbaţii lor cu carul şi cu căruţele pînă la Hălmagiu, unde nu se preumblă deloc singure prin tîrg. Fiecare are în mînă cîte un ulcioruţ frumos împestriţat şi umplut cu vinars.

Ajungînd nevestele la Hălmagiu, tîrgul are o înfăţişare interesantă. Voia bună, rîsul şi gluma e caracteristica acestui tîrg. Des-de-dimineaţă, nevestele încep a umbla prin tîrg însoţite de soacre sau cîte două şi cîte trei, cari întîlnind consîngeni şi cunoscuţi, sau văzîndu-i din depărtare, aleargă la ei şi îi sărută; iar aceştia le cinstesc cu bani, începînd de la crăiţari şi pînă la fiorini. Cu străinii sînt în mare rezervă, căci a rămînea nesărutată e cea mai mare ocară. Numai cînd nevasta e pozitiv informată că nu va fi refuzată, sărută şi pe străini. Sărutatul se întîmplă pe strade, prin birturi şi prin case pe la cunoscuţi. După sărutat, nevasta, primind cinstea, ea mulţumeşte închinînd din ulcior. A nu bea înseamnă a batjocori nevasta şi pe ai săi. A fi sărutat de o nevastă în Hălmagiu, la Sîn-Toader, însemnează a fi un om de frunte şi de omenie. Oamenii prăpădiţi, ticăloşiţi sau rău îmbrăcaţi sînt ocoliţi."[1]

„Mulţi scriitori, mai cu seamă străini, au scris despre acest obicei şi unii, duşmănoşi nouă românilor, şi-au bătut joc de el zicînd că tîrgul de sărutat s-ar fi născut în urma poftei de cîştig a nevestelor, cari sărută pe cunoscuţi ca să capete cinste; alţii iarăşi susţin că decadenţa morală i-ar fi dat naştere.

Nici una din aceste păreri însă nu este întemeiată, pentru că la tîrg iau parte şi nevestele tinere cu stare, în rînd cu cele sărace, iar de altă parte nu s-a pomenit nicicînd ca să se petreacă lucruri ruşinoase cu prilejul tîrgului.

Cum şi în care timp şi-a luat începutul acest tîrg nu se ştie. Chiar şi cei mai bătrîni oameni nu ştiu să deie altă deslușire, decît că aşa s-au pomenit cu el. Această împrejurare ne arată că originea lui este veche."[2]

În privinţa aceasta iată ce ne împărtăşesc d-nii Frîncu şi Candrea, în cartea d-lor sale amintită mai sus:

„Sînt unii cari cred că tîrgul datează din timpul în care Valea Crişului Alb ar fi fost colonizată cu moţii. Colonii întîlnind pe consîngenii lor în tîrgul de la Hălmagiu, îi sărută; iar aceştia cinsteau cu bani pe cei cari se depărtase de ţeara lor şi astfel cu timpul datina s-ar fi generalizat.

Alţii iarăşi susţin că crişenii, fiind păstori, cînd ieşeau primăvara cu oile, la munte, soţiile lor îi însoţeau pînă la Hălmagiu, unde prin sărutat îşi luau rămas bun de la ai lor, cari în schimb le cinstea (dăruia) cîte cu ceva.

O altă versiune susţine că această datină ar fi din timpul invaziunii turcilor, cari străbătînd pînă pe la Crişul Alb, la Ribiţa, Baia de Criş etc. ar fi răpit o mulţime de femei crişene, dintre cari unele, scăpînd din robie şi întorcîndu-se acasă, la Hălmagiu, s-au întîlnit cu cunoscuţii lor, pe cari i-au sărutat de bucurie, şi aceştia le-au cinstit pentru vrednicia lor că-şi iubesc limba şi vatra strămoşească mai mult decît orice bogăţie păginească."[3]

Dl. Ioan Slavici, scriind asemenea despre acest tîrg, e de părerea a doua, că adecă începutul lui ar sta în legătură cu viaţa păstorească a crişenilor.[4]

NOTE

1. *Op. cit.*, p. 54-55.
2. Silvestru Moldovan, *Zarandul şi Munţii Apuseni ai Transilvaniei*, Sibiu, 1898, p. 37-38.
3. *Op. cit.*, p. 56.
4. *Die Rumänen in Ungarn Sieberbürgen und der Bukowina*, Wien und Teschen, 1881, p. 126-128.

BABA DOCHIA

I. BABA DOCHIA

Baba Dochia, numită în Basarabia precum şi în unele părţi din Muntenia Baba Marta[1], cade totdeauna la 1 martie sau mărţişor.

Atît în Bucovina cît şi în toate celelalte ţări locuite de români, există despre această babă mai multe legende, sau mai bine zis o legendă în mai multe variante.

În şirele ce urmează reproducem pe rînd toate legendele cîte ni-s nouă pînă acuma cunoscute, şi anume începînd mai întîi cu cele bucovinene şi continuînd cu celelalte.

Prima legendă din Bucovina sună aşa:

„Zice că în timpurile de demult era un împărat, şi împăratul acela avea o fată foarte frumoasă şi voinică, anume Dochia.

Şi fiindcă Dochia era nu numai foarte frumoasă şi voinică, ci totodată şi isteaţă şi cuminte, de aceea nu un fecior de împărat dorea s-o aibă de soţie.

Dar tată-său nici unui fecior, din cîţi au peţit-o, n-a voit să i-o dea soţie, zicînd că e prea tînără şi că nu i-a sosit încă timpul de măritat.

Nu mult însă după ce a fost Dochia cea de pe urmă oară peţită, avînd tatăl său război cu un alt împărat, nu ştiu cum şi în ce fel s-a întîmplat, destul atîta că a fost învins.

Şi acuma împăratul învingător nu s-a mulţămit numai cu atîta, ci ştiind că potrivnicul său are o fată foarte frumoasă şi voinică, şi isteaţă, şi cuminte, a voit numaidecît să i-o ia.

Dochia însă, prinzînd de veste că învingătorul tătîne-său voieşte s-o ia cu nepusa-n masă şi că nu e alt chip de scăpare, s-a îmbrăcat în douăsprezece cojoace, a luat o furcă de tors în brîu şi turma de oi a tătîne-său şi, astfel schimbată ca nimeni să n-o cunoască că e fată de împărat, s-a pornit cu oile la munte.

Şi pe cînd s-a pornit ea, precum şi mai pe urmă, pe cînd se suia cu oile la munte, era timp frumos şi cald, de aceea aruncă ea în fiecare zi cîte un cojoc, pînă cînd le-a aruncat pe toate.

Dar iată că după ce a aruncat ea acuma toate cojoacele şi rămase numai în cămaşă de cald ce era, şi pe cînd ajunse pe culmea unui munte înalt, se porneşte o furtună amestecată cu ploaie şi cu omăt, şi furtuna aceea, în loc să ţie vreo cîteva minute, şi apoi să înceteze, ţinu douăsprezece zile de-a rîndul, şi în fiecare zi se făcea tot mai aspră, mai urîtă şi mai nesuferită.

Dochia, fiind pe de o parte numai în cămaşă iar pe de altă parte nedeprinsă cu asemenea furtuni şi văzînd că o răzbeşte frigul, voi să se întoarcă cu oile

îndărăt, însă uitîndu-se de pe culmea muntelui în jos şi văzînd cît e de sus, nu se încumetă a se scobori, temîndu-se ca să nu cadă în vreo prăpastie şi să se facă toată zdrele.

Şi acuma neştiind ce să înceapă şi să facă, începu a plînge de se cutremura cămaşa pe dînsa şi a răpşti împotriva lui Dumnezeu, de ce a dat un frig aşa de mare şi nesuferit.

Dumnezeu, la rîndul său, văzînd că răpteşte împotriva lui, în loc să i se roage ca s-o scape, cum a scăpat-o din mînile împăratului care voia s-o ia cu de-a sila de la părinţii săi, o încremeni, spre pedeapsă pentru nesocotinţa ei, şi astfel încremenită stă ea şi astăzi pe culmea muntelui aceluia, dimpreună cu oile sale, pe cari Dumnezeu asemenea le prefăcu în pietre.

Şi de cînd s-a întîmplat aceasta cu Dochia cea foarte frumoasă şi voinică, de atunci sînt şi cele douăsprezece zile ale ei ploioase şi furtunoase."[2]

O variantă a acestei legende, tot din Bucovina, sună precum urmează:

„Zice că Dochia a fost o fată foarte frumoasă şi arătoasă.

Murindu-i părinţii pe cînd era mică, o luă şi o ţinea moşul său de suflet.

Iar moşul său era un om foarte bogat; avea de toate cîte le căutai şi pe deasupra mai avea încă şi o turmă de oi.

Şi Dochia n-avea alta de lucru, ci de-a căuta de turma cea de oi a moşului său. De aceea şi păştea ea oile şi le păzea ca şi ochii din cap. Iar mieluţii îi erau aşa de dragi, că le punea canafi roşi în vîrful urechilor şi cununi de flori la gît, şi cît era ziulica de mare se juca cu dînşii şi căuta ca să nu li se întîmple nici un rău cît e negru sub unghie.

Într-un an, cum se apropie luna lui mart, îşi luă Dochia, ca în toţi anii, oile şi se duse cu dînsele la munte, ca să le pască.

Dar, fiind de astă dată încă foarte frig, se îmbrăcă mai întîi în douăsprezece cojoace, şi apoi se porni cu oile la păscătoare.

Iată însă că, mergînd ea cale mai îndelungată, a început de la 1 marte a se face vreme frumoasă şi a se încălzi.

Văzînd Dochia că se încălzeşte, şi făcîndu-i-se din zi în zi ce mergea tot mai cald şi prea cald, şi neputînd duce toate cojoacele în spate, a început a le lepăda şi aşa lepădă ea în fiecare zi cîte un cojoc, pînă ce rămase dezbrăcată.

Dar n-a apucat ea bine a lepăda pe al doisprezecelea cojoc, şi începu iarăşi a se face frig, şi din ce în ce tot mai frig.

Dochia, fiindcă apucase a merge o bucată bună de loc şi a se depărta hăt binişor de cojoacele aruncate, nu avu acuma cu ce se îmbrăca.

Şi neavînd ea acuma cu ce se îmbrăca, iar gerul devenind din ce în ce tot mai cumplit şi mai nesuferit, de aceea îngheţă dimpreună cu toată turma.

Şi se zice că, după ce a îngheţat Dochia de frig, s-a făcut dintr-însa o fîntînă cu ghizdele de aur şi cu apă puţină, însă foarte limpede şi răcoritoare. Iar din oi şi din miei se făcură împrejurul fîntînei aceleia felurite flori şi floricele, unele mai frumoase decît altele, şi miroseau florile ca-n rai de plăcut.

Şi mai pe urmă, cînd trecea vreun călător ostenit de cale şi însetat prin părţile acelea, îndată se răcorea din această fîntînă. Şi tot aşa se răcoresc şi astăzi călătorii din această fîntînă, care s-a numit de-atunci încoace şi se mai numeşte încă şi acuma fîntîna Dochiei."[3]

A doua legendă din Bucovina e aceasta:

„A fost odată o babă şi baba aceea se chema Dochia.

Ea era o femeie foarte sîrguincioasă, dar totodată şi foarte rea şi aspră, fiindcă era născută în zodia scorpiei.

Asprimea şi răutatea ei însă şi-o arăta ea mai cu seamă faţă de noră-sa, căci Baba Dochia avea şi o noră, pe care o asuprea foarte tare.

Într-un an, cum a venit întîi mart, ce-i plesneşte babei prin minte?...Trimite pe noră-sa în pădure, ca să pască oile, să toarcă şi să strîngă fragi, zicînd că e primăvară. Nora n-a avut ce face, a luat furca în brîu şi oile înainte şi s-a dus cu dînsele în pădure ca să le pască, să toarcă şi să culeagă fragi, după cum îi poruncise soacră-sa.

Însă afară era un ger aşa de mare că şi oile îngheţa de frig, de aceea ea nici fusul în mînă nu-l putea ţinea, da încă să mai toarcă. Iar cît despre fragi nici vorbă nu putea să fie, pentru că nici frunză pe pomi nu se vedea.

Văzînd ea că nu poate toarce, nici afla fragi, a început a plînge, temîndu-se că, dacă se va întoarce acasă cu caierul netors şi fără de fragi, bătrîna va ucide-o în bătaie.

Iată însă că, pe cînd plîngea şi se tînguia ea mai tare, se scoboară un înger din cer şi-o întreabă: de ce plînge şi se tînguieşte aşa de tare. Nevasta-i povesti toate din fir în păr: cum o asupreşte soacră-sa şi cum a trimis-o aceasta pe o vreme aşa de rece şi împotrivnică ca să pască oile, să toarcă şi să culeagă fragi.

– Poate că soacra ta nu ştie ce vreme e afară, – zise mai departe îngerul, – şi de aceea te-a trimis. Deci întoarce-te cu oile înapoi acasă şi spune-i că afară e încă frig, fiindcă numai unde şi unde s-a luat omătul, şi atunci de bună seamă că nu te-a mai trimite.

Nevasta făcu aşa cum îi spuse îngerul. Se întoarse acasă, însă supărată şi cu frica în spate, că soacră-sa va frige-o în bătaie pentru că nu i-a adus fragi.

Baba Dochie, cum a văzut-o că vine, a şi întrebat-o de i-a adus fragi ori ba.

– Da de unde să-ţi aduc? – răspunse nevasta, – dacă afară e un ger aşa de mare că şi oile îngheaţă de frig, fiindcă toţi munţii sînt acoperiţi cu omăt. Eu am umblat în toate părţile şi am căutat toată ziua, dar nicăiri n-am putut afla!

Însă Baba Dochie n-a voit s-o crează, şi de aceea a început a o batjocori şi a o probozi, zicînd că numai de leneşă şi de mangosită ce-i n-a putut afla. Şi a doua zi iarăşi a mînat-o, ca numaidecît să-i aducă fragi.

Noră-sa se duse şi a doua zi, dar seara iarăşi se întoarse fără fragi ca şi în ziua trecută.

Baba Dochie o trimise şi a treia zi şi-i zise că, dacă şi de astă dată nu-i aduce fragi, n-are ce se mai întoarce înapoi, că o omoară.

Nora, ştiind ce poamă bună-i şi ce poate soacră-sa cînd e în duşi răi, cum a ieşit cu oile din ogradă a şi început iarăşi a plînge şi a se tîngui, prea bine ştiind că, de ar căuta ea orişicît ar căuta, pe aşa vreme fragi nu va putea afla.

Şi pe cînd plîngea şi se tînguia ea mai tare, iată că îngerul, care i s-a fost arătat înainte de două zile, iarăşi se scoboară din cer şi iarăşi o întreabă de ce plînge.

Nevasta îi spuse şi de astă dată toate celea ce i s-au întîmplat, adăogînd că, dacă nici acuma nu-i aduce fragi, n-are ce mai căuta acasă, că soacră-sa, cît de bună-i, o ucide în bătaie.

Îngerul, ascultînd-o şi facîndu-i-se milă de dînsa, îi zise să nu mai plîngă, ci să strîngă lemne, să facă foc şi să se încălzească, că apoi toate vor fi bune.

Nevasta, supusă şi ascultătoare cum era, nu se puse de pricină; se duse şi, culegînd lemne, făcu foc dintr-însele şi apoi se puse să se încălzească, căci îi dîrdăiau dinţii în gură de frig.
Îngerul însă, pe cînd culegea nevasta lemne pentru foc, făcu ce făcu, că i se toarse tot caierul de pe furcă.
Iar după ce a făcut acuma nevasta foc şi focul a început a arde cumsecade, zise îngerul către dînsa să ia şi să puie cărbuni în garniţă.
Nevasta făcu şi aceasta: umplu garniţa de cărbuni.
– Ia acuma năframa de pe cap şi leag-o la gură! – zise mai departe îngerul.
Nevasta, cu toate că nu-i prea venea la socoteală, luă năframa şi o legă.
– Acuma, – urmă îngerul, – ia oile şi garniţa, aşa cum este legată, întoarce-te acasă şi, cum vei ajunge, dă-o soacrei tale! Caută însă nu cumva s-o descoperi pînă acasă, c-apoi nu va fi bine.
Nevasta mulţămi îngerului, luă garniţa şi, întorcîndu-se cu dînsa voioasă acasă, i-o dete soacrei sale.
Baba Dochie, descoperind cofa şi văzînd fragi într-însa, zise:
– Vezi! dacă caută omul, găseşte!
Însă ea nu se bucură că noră-sa i-a adus fragi, dimpotrivă se înfurie şi mai tare pe dînsa, căci ei nu-i era atîta de fragi, cum îi era să o piardă şi să se mîntuiască de dînsa.
Deci mîncînd ea fragile, luă furca în brîu, cofa în mînă şi ca să n-o mai vadă pe noră-sa, se porni acuma ea cu oile să le pască, să toarcă şi să culeagă fragi, cugetînd că acuma dacă noră-sa i-a adus fragi, e primăvară.
Dar afară era un ger ca acela, că şi oile înţepeneau de frig.
Baba Dochie se punea împotriva lui Dumnezeu, zicînd că este primăvară, fiindcă noră-sa i-a adus fragi şi, fiind fragi, trebuie să fie numaidecît şi cald.
Şi, ca nu cumva să îngheţe de frig, întîmplîndu-se să ningă, se îmbrăcă în douăsprezece cojoace, şi apoi se porni cu oile.
N-a apucat însă bine a ajunge în pădurea, unde cugeta ea că va afla fragi, şi iată că a şi început a ninge şi a plouă, şi ningăul acela a ţinut 12 zile neîncetat. Şi în ziua întîia atîta ce a nins şi a plouat, că tot cojocul de asupra i s-a udat şi stricat.
Baba Dochie, văzînd că i s-a udat cojocul şi că nu-l poate mai mult duce de ud şi stricat ce-i, l-a aruncat jos; şi a doua zi ningînd şi plouînd, a aruncat pe al doilea cojoc, şi a treia zi iară, şi tot aşa a făcut ea în fiecare zi, pînă ce-a aruncat toate cojoacele şi a rămas dezbrăcată. Şi la urmă, nemaiputînd suferi frigul, a picat şi ea la pămînt şi, dînd peste noapte un îngheţ groaznic, a îngheţat şi ea dimpreună cu toată turma sa.
Şi atunci Dumnezeu, pentru că i s-a pus împotrivă şi pentru că a voit să omoare pe noră-sa, a prefăcut-o, spre pedeapsă, într-o stîncă de piatră, care se vede şi astăzi pe vîrful unui munte şi de sub care izvorăşte şi curge un izvor limpede de apă, din care beau oamenii.
Şi dimpreună cu dînsa a prefăcut şi oile sale în stînci, cari stau împrejurul ei şi cari, privite din depărtare, se par ca nişte oi albe şi negre, adecă tocmai aşa cum arătau ele cînd erau vii."[4]
O variantă a acestei legende, tot din Bucovina, sună aşa:
„Baba Dochie era o babă foarte rea.

Într-o primăvară, şi anume cam pe la începutul lunii lui mart, cînd abia apucase a se topi şi a se lua pe ici-colea omătul, ce-i trăzneşte babei acesteia prin cap?... că ar mînca fragi. Deci trimise ea pe noră-sa în pădure, ca numaidecît să-i aducă fragi, că de nu-i aduce, n-are ce mai căuta acasă.
Biata noră nu se puse de pricină, ci se duse îndată în pădure după fragi şi, cum ajunse, începu a căuta încolo şi încoace; dar unde să afle ea fragi, după ce mai tot pămîntul era acoperit cu omăt, iar cît despre fragi nici urmă!
Văzînd ea de la o vreme că toată alergătura şi truda ei e în zadar, începu a plînge de se cutremura cămaşa pe dînsa de supărare că nu află nimic, căci acasă nu se putea întoarce fără fragi.
Şi pe cînd umbla ea aşa încolo şi încoace plîngînd şi tînguindu-se, iacă dă peste doi moşnegi, cari şedeau şi se încălzeau lîngă un foc zdravăn.
Era Dumnezeu şi cu Sîn-Petru.
Dumnezeu, cum o vede că se apropie plîngînd de dînşii, o întreabă: ce caută şi de ce plînge.
Nevasta le istorisi tot năcazul şi pricina venirii sale în pădure şi-i rugă totodată ca să-i dea un sfat, cum ar putea ea să scape cu obraz curat de soacră-sa, de Baba Dochie.
Dumnezeu, auzind pătărania ei, i se facu milă de dînsa, îi zise să se puie la foc să se încălzească, că apoi va învăţa-o ce să facă.
Nevasta nu aşteptă s-o mai îmbie încă o dată, ci fiindu-i frig, se puse şi se încălzi. Iar după ce s-a încălzit de ajuns, îi zise Dumnezeu:
– Ţine poalele catrinţei, căci am să pun ceva într-însele, dar nu te uita ce voi să-ţi pun, şi nici pînă acasă să nu te uiţi ce ai în poale!
Şi cum rosti cuvintele acestea, vîrî amîndouă mînile în foc şi, luînd o mînă plină de jăratic, îl turnă în poalele catrinţei. Apoi zise iarăşi:
– Acum întoarce-te acasă şi, ce vei afla în poale, aceea să dai soacrei tale!
Nevasta mulţămi din toată inima moşnegilor pentru binele ce i l-au făcut şi apoi se întoarse acasă.
Ajunsă acasă, desface poalele ca să vadă ce se află într-însele, şi cînd colo... ce să-i vadă ochii?... Erau o mulţime de fragi copţi bine şi frumoşi, de ţi se duceau ochii cînd te uitai la dînşii.
Jăraticul ce-l turnă Dumnezeu în poalele catrinţei se prefăcu pînă acasă în fragi.
– Iacă aci ai fragi! – zise ea după aceasta soacrei sale, dîndu-i fragii.
Baba Dochie, dîndu-i noră-sa fragii şi neştiind nimic despre toată întîmplarea cu aflarea şi adusul fragilor, crezu cum că acuma a sosit într-adevăr primăvara şi cum că ar fi prea cald ca să mai ningă. De aceea se hotărî ea să iasă cu caprele la păşune.
Dar spre o mai bună pază împotriva unui frig venit din întîmplare, se îmbrăcă în douăsprezece cojoace, luă apoi caprele şi se porni cu dînsele la păşune.
Ajungînd la locul cu păşunea, se puse binişor lîngă capre ca să le pască, mai petrecîndu-şi vremea şi cu torsul, căci uitasem a spune că ea îşi luă de urît şi furca de tors de acasă.
Nu apucă însă bine a se aşeza la tors şi caprele a se da la păscut, şi iată că se porneşte o furtună mare, amestecată cu ploaie, cu omăt şi cu vînt, care ţinu

douăsprezece zile după olaltă, şi în ziua întîia îi udă tot cojocul de asupra, că se făcu numai o apă.

Baba Dochie, văzînd că i s-a udat cojocul de asupra şi că e prea greu de purtat, l-a azvîrlit din spate şi a plecat mai departe.

Şi tot aşa fu ea constrînsă să facă şi în zilele următoare, să lepede cîte un cojoc, căci ploaia şi ningăul nu mai înceta, şi cojoacele i se udară unul după altul aşa de tare că trebui numaidecît să le lepede.

Aşa lepădă ea toate cojoacele pînă ce rămase numai în cămaşă.

Iată însă că, după ce a lepădat ea şi cojocul al doisprezecelea, dă Dumnezeu un ger şi un vînt subţire şi rece care o pătrunse pînă la maţe.

Şi aşa degeră baba Dochie de frig şi rămase însleită (împietrită) cu furcă şi cu capre cu tot.

Şi mai zic oamenii că ea ar sta şi acuma aşa împietrită, precum a rămas atunci, în formă de stîncă şi cu furca în brîu, la Izvoare, adecă acolo unde izvorăşte unul din cele trei izvoare din cari se formează apa Sucevei."[5]

A doua variantă a legendei de mai sus, aşijderea din Bucovina, sună precum urmează:

„Baba Dochie a fost o femeie măritată şi a avut un fecior pe care l-a însurat. Însă ea, după ce şi-a însurat feciorul, nu trăia bine cu noră-sa, ci a început a o mustra şi a o batjocori în tot felul, zicînd că- i leneşă, că nu lucrează nimic, şi cîte de toate.

Într-o zi de iarnă, pe cînd era feciorul său dus de acasă, sfădindu-se ea iarăşi cu noră-sa, îi zise:

– Du-te şi-mi adă fragi, căci se apropie primăvara, şi eu trebuie să ies cu oile şi cu caprele la păscut!

Venind nu mult după aceasta feciorul, adecă bărbatul nevestei, acasă, îi spuse aceasta toate cele ce i le porunci mă-sa.

Bărbatul însă, fiind un gură-cască şi un lasă-mă să te las, îi răspunse că, dacă mama lui i-a zis aşa, apoi n-are încotro, ci trebuie să facă aşa cum i-a spus.

Nevasta, văzînd că bărbatul său n-o ia în apărare, ce era să facă... luă o cofiţă şi merse după fragi.

Văzînd-o nişte oameni că merge cu cofiţa, o întrebară unde se duce.

Nevasta le răspunse că soacră-sa a trimis-o să-i aducă fragi, şi ea după fragi se duce.

– Nu fi proastă! – ziseră oamenii mai departe, – că doară de-abia începe a se topi omătul!... unde vrei tu să afli fragi?

– Soacra mea mi-a spus că, dacă nu-i aduc fragi, îmi taie capul!

Şi cum rosti ea cuvintele acestea, plecă mai departe plîngînd şi oftînd, pînă ce ajunse într-o pădure. Iar după ce a intrat în pădurea aceea, mai merse cît mai merse, pînă ce zări deodată un foc. Iar cînd văzu ea focul acela, a zis:

– Mă duc într-acolo, că poate vor fi nişte hoţi să mă omoare sau nişte lupi să mă mănînce, că şi aşa n-am a trăi, dacă nu-i duc soacrei mele fragi!

Şi merse mai departe.

Şi ajungînd ea acuma acolo, ce să vadă? În loc de hoţi sau lupi, vede stînd împrejurul focului doi oameni bătrîni.

Era Dumnezeu şi cu Sîn-Petru.

Ea le dete bună seara.

Dumnezeu şi Sîn-Petru îi mulţămiră şi văzînd-o aşa de supărată şi plînsă, o întrebară de ce a plîns.

Ea le-a răspuns că soacră-sa a trimis-o să-i aducă fragi, şi nu ştie de unde să-i afle şi să-i aducă pe o vreme ca aceasta fragi, şi de aceea a plîns şi e aşa de supărată.

Dumnezeu, auzind aceasta, i se făcu milă de dînsa, îi luă cofiţa din mînă, o umplu cu jăratic, şi apoi acoperind-o i-o dete îndărăt, zicînd:

– Na, întoarce-te cu dînsa acasă, dar să n-o dezlegi, nici să nu te uiţi într-însa pînă ce vei ajunge acasă şi vei da-o soacrei tale în mînă!

Nevasta, luînd cofiţa şi mulţămind moşnegilor, se întoarse acasă şi, cum ajunse acasă, o dete soacrei sale.

Baba Dochie se uită înlăuntru şi, mare minune, din cărbunii cei aprinşi se făcură fragi. Apoi luînd ea fragii şi mîncîndu-i, zise către noră-sa:

– Dacă ai găsit tu fragi, apoi mă duc acuma şi eu cu oile şi cu caprele la păscut, căci n-am grijă că va mai fi frig.

Şi cum a spus, aşa a şi făcut. Îşi luă furca în brîu şi turma dinapoi şi se duse cu dînsa pe cîmpii s-o pască.

Însă, fiindcă era încă omăt, de aceea se îmbrăcă ea mai întîi cu 12 cojoace şi apoi se porni.

Nu mult însă după ce a ieşit ea cu oile şi cu caprele la păşune, s-a pornit o furtună mare, a început a ninge şi oile şi caprele fugeau în dreapta şi în stînga pentru că n-aveau defel ce paşte. Iar ea, fiind grele cojoacele cu cari era îmbrăcată, nici nu se putea ţinea de dînsele.

Udîndu-i-se cojocul cel de asupra şi nemaiputîndu-l duce mai departe de ud şi greu ce era, îl lepădă jos.

Şi aşa a dat, în unsprezece zile după olaltă, cîte o furtună cu omăt, şi toate cojoacele i s-au udat, şi ea, care cojoc cum se uda, seara îl şi arunca.

Şi tot aşa a făcut ea pînă ce a aruncat toate cojoacele.Iar după ce le-a aruncat pe toate şi n-a avut cu ce se mai îmbrăca, a îngheţat de frig dimpreună cu toată turma sa."[6]

A treia variantă, asemenea din Bucovina, sună aşa:

„Baba Dochie a avut un fecior şi l-a însurat. Însă ea nu trăia bine cu noră-sa, ci fiind o femeie foarte rea, o chinuia în tot chipul.

În urma urmelor, nemaiavînd şi nemaiştiind cum s-o chinuiască, o trimise într-un an, pe la sfîrşitul lunii lui faur, cînd era aşa de frig de crăpau lemnele şi ouăle sub corb, ca să meargă în pădure şi să-i aducă fragi.

Noră-sa ce era să facă? Luă o cofiţă şi se porni plîngînd după fragi. Dar de unde să afle ea fragi? după ce aceştia nu erau nici măcar înfloriţi?

Ajungînd în pădure şi umblînd încolo şi încoace degeaba, dete în urmă de o casă, în care locuiau doi moşnegi.

Unul dintre moşnegii aceia era Dumnezeu, iar celalalt Sîn-Petru.

Dumnezeu, care era din întîmplare afară, cum o vede că se apropie plîngînd de casă, o întreabă cine-i, unde merge cu cofiţa şi de ce plînge.

Nevasta îi povesti toată păţania ei cu soacră-sa şi apoi întrebă de nu ştie el undeva vreun loc unde ar putea găsi fragi.

– D-apoi bine, – zise Dumnezeu, – unde crezi dumneata că vei găsi pe vremea asta fragi? Nu vezi că mai tot pămîntul e acoperit cu omăt?

– Cum păcatele mele să nu văd, gîngăvi mai departe nevasta, dar ce să mă fac?... dacă nu mă voi întoarce acasă cu fragi, soacra mea mă va omorî!

Dumnezeu, auzindu-i păţania şi văzînd-o în ce stare deznădăjduită se află, o pofti în casă, îi dete de mîncare, şi apoi, fiindcă înoptase, îi zise să se culce şi să se odihnească, căci a doua zi fragii doriţi se vor găsi.

Nevasta, trudită de alergătură, cum era, nu aşteptă mult îmbiată şi rugată, ci se culcă şi adormi dusă.

Şi pe cînd nora ascultătoare dormea dusă, pe atunci Dumnezeu îi luă cofiţa, o umplu cu jăratic, o legă la gură cu o basma şi apoi o puse iarăşi la loc de unde a luat-o.

A doua zi de dimineaţă, sculîndu-se nevasta, luînd iarăşi cofiţa şi dîndu-i-o în mînă, zise să se întoarcă cu dînsa acasă, dar să n-o descopere defel pînă acasă. Nevasta mulţumi din toată inima moşnegilor pentru primire, le sărută mîna, şi apoi, luînd cofiţa se întoarse bucuroasă acasă la soacră-sa.

Soacră-sa, cum o văzu că vine, o şi întrebă cu un glas ascuţit: unde a stat atîta, şi adusu-i-a fragi ori nu.

Nora nu-i răspunse la aceasta nimică, ci-i dete numai cofiţa legată la gură, cum i-a dat-o şi ei Dumnezeu.

Baba Dochie îi smunci cofiţa din mînă, o descoperi repede şi cînd colo ce să-i vadă ochii?... cofiţa era plină de fragi rumeni şi frumoşi, de-ţi fugeau ochii pe dînşii, iar ici-colea printre ei erau şi frunze verzi.

Jăraticul ce l-a pus Dumnezeu în cofiţă s-a prefăcut pînă acasă în fragi.

Văzînd Baba Dochie fragii, n-a avut ce să mai zică, îi luă din cofiţă,îi mîncă şi apoi, crezînd că, dacă sînt fragi, de bună seamă trebuie să fie şi păşune pentru capre, de aceea luă ea furca în brîu şi caprele de-napoi şi se porni cu dînsele la păşune.

Dar fiind încă foarte frig, de aceea se îmbrăcă ea mai întîi cu 12 cojoace şi apoi se porni cu caprele la păşune.

Însă cum s-a pornit ea cu caprele, a dat Dumnezeu un ningău şi o furtună ca aceea, de să nu scoţi nici cînele afară. Şi ningînd, îi udă cojocul deasupra astfel că i s-a făcut tot ferfeniţă.

Baba Dochie văzînd că i s-a udat şi stricat tot cojocul, şi de ud şi ferfeniţit ce e nu-l mai poate purta în spate, îl lepădă jos şi plecă mai departe.

Dar deoarece ningăul nu mai înceta, ci dimpotrivă venea tot mai mare, de aceea în fiecare zi pe la înserate lepăda ea cîte un cojoc, pînă ce nu rămase nici unul.

Şi cum a rămas fără nici un cojoc, baba îndată a început a tremura şi a dîrdăi din dinţi de frig.

Văzînd că îngheaţă de frig şi nu-i alt chip de scăpare, a picat în ghenuchi, a început a plînge şi a se ruga lui Dumnezeu să-şi facă milă de dînsa şi să-i dea un foc, ca să aibă la ce se încălzi.

Dumnezeu îi ascultă ruga şi-i împlini dorinţa, făcu să înceteze ningăul, să se facă vreme frumoasă, şi pe deasupra îi dete şi un foc ca să aibă la ce se încălzi şi usca.

Baba Dochie, după ce s-a încălzit şi uscat cumsecade, fiindu-i foame, rugă pe Dumnezeu să-i dea şi de mîncare: pîne şi vin.

Dumnezeu îi împlini ruga şi-i dete şi de mîncare.

După ce a mîncat şi s-a săturat, se rugă acuma să-i dea şi un pat ca să se odihnească, fiindcă era foarte trudită.

Dumnezeu îi împlini şi această dorinţă, îi dete şi un pat.

Baba Dochie însă ce face?... văzîndu-se acuma:

Încălzită
Şi-odihnită,
Săturată,
Adăpată,
Şi scăpată
De frig, ploaie şi ningău,
Zise către Dumnezeu:
– Acum, Doamne, toate-s bune,
De-ncălzit
M-am încălzit,
De-odihnit
M-am odihnit,
De mîncat
Am mîncat,
Şi de băut
Am băut,
Dar acuma mi-i urît
Să fiu aici singură!
Mai dă-mi, Doamne, şi-un bărbat.[7]

Dumnezeu, auzindu-i această dorinţă şi cerere atît de nesocotită şi necuviincioasă, se supără aşa de tare pe dînsa, că deauna o prefăcu, pentru răutatea şi obrăznicia ei, într-un stan[8] de piatră, care şi astăzi se vede pe vîrful Rarăului şi de sub care curge o apă atît de limpede şi de răcoritoare, precum nu se mai află nicăiri în alt loc.

Iar caprele i le-a prefăcut asemenea în pietre."[9]

În fine, a patra variantă, din Muntenia, sună aşa:

„Zice că Baba Dochie era o babă bătrînă şi avea un fiu, care îl chema Dragobete Iovan.

Crescînd Dragobete Iovan mare, mamă-sa îl însură şi-i dete nevastă.

Însă Baba Dochie trăia foarte rău cu noră-sa şi de aceea o punea să facă lucruri peste puterea ei.

Aşa într-o zi o puse ea să păzească două oale cu urzici ca să nu dea în foc. Dar oalele nu erau în una şi aceeaşi odaie, ci în două odăi deosebite.

Noră-sa, ajutată de Dumnezeu, le-a păzit, că nici una n-a dat în foc.

Altă dată, şi anume pe la sfîrşitul lunii lui făurar, a trimis-o să-i aducă fragi coapte.

Dumnezeu i-a dat şi fragi, de i-a adus soacrei sale.

Baba Dochie, cînd a văzut fragile coapte, a chemat pe fiul său Iovan Dragobete şi i-a zis:

– Uită-te, Iovane, mamă, fragile-s coapte!... Aide cu oile şi cu caprele la munte!...

Şi sosind întîia zi a lunii lui martie, Baba Dochie se îmbrăcă cu nouă cojoace, îşi luă furca în brîu şi pe fiul său Iovan şi, părăsind pe noră-sa, plecă cu oile şi cu caprele la munte.

Abia ajunse însă Baba Dochie cu fiul său la munte şi un viscol geros se puse pe ei, şi-i udă toate cojoacele.

Răbdă baba o zi şi lepădă un cojoc. Răbdă două şi lepădă al doilea cojoc. Şi tot aşa în fiecare zi, pînă cînd a noua zi lepădă şi cojocul al nouălea.

Atunci, cuprinsă de ger, nemaiputîndu-se mişca din loc, se uită la fiul său Iovan să vadă ce face.

Însă Iovan Dragobete, fiindcă fusese mai rău îmbrăcat decît mama sa, înghețase acum de mult și din gură îi atîrna un sloi de gheață.

Văzîndu-l astfel, zise Baba Dochie:

– Iovane, mamă! Iovane, mamă! eu nu mai pot de ger și tu cînți cu cavalul!

Însă Iovan, fiind sloi de gheață, nu i-a răspuns nimic.

Oile și caprele, asemenea înghețase de mult.

Iar în noaptea a noua a înghețat și baba Dochie, sleindu-se (lipindu-se) pe o piatră, din care curge și astăzi apă."[10]

A treia legendă, din Bucovina, e aceasta:

„Zice că era odată o babă foarte rînzoasă, și baba aceea se chema Dochia.

Ea avea douăsprezece capre, cu cari umbla vara la păscut, iar iarna le ținea cu ce avea și cum putea.

Și deoarece toată averea ei erau cele douăsprezece capre, de aceea le păzea ea ca și ochii din cap, ca nu cumva să le piardă.

Într-un an, și-a iernat ea caprele cum și le-a iernat, pînă către sfîrșitul lunii lui faur, iar atunci sfîrșindu-i-se iernaticul și ne mai avînd ce le da de mîncare, era în cea mai mare nedumerire ce să facă.

De aceea așteptă ea cu cea mai mare nerăbdare să treacă faur și să sosească mărțișor, ca să poată merge cu caprele la munte.

Trecînd faur și sosind mărțișor, bucuria ei... se îmbrăcă în 12 cojoace, luă un fus și o furcă de tors sub brîu, precum și cele 12 capre, și se porni cu dînsele la munte, ca să le pască.

Iată însă că, pe cînd mergea ea în urma caprelor torcînd lînă din furcă, se întîlnește cu niște oameni.

Oamenii, cum o văd că merge pe o vreme atît de friguroasă cu caprele și încă torcînd, o întrebară:

– Dincotro și unde te duci, mătușă, cu caprele pe o vreme ca aceasta?

Baba le răspunse scurt și apăsat că merge cu dînsele la păscut.

– D-apoi bine, mătușă, – ziseră oamenii mai departe, – nu știi dumneata că și martie are putere?... Mai bine ai face să te întorci înapoi, căci e încă frig și poți să îngheți cu capre cu tot!

– Nu mă tem că voi îngheța, – răspunse baba dîrz, – pentru că sînt cu 12 cojoace îmbrăcată!

Și rostind cuvintele acestea, fiind din firea ei foarte rea și nespălată la gură, în loc să tacă și să-și caute de drum, începu a-și bate joc de mărțișor și a zice:

Eu pe Mărțișor
Mi l-oi face ghemușor
Și l-oi băga în curișor,
Și după ce l-oi băga
Mai departe voi pleca,
Și m-oi duce, lui în but,
Cu caprele la păscut.
Ca să-mi facă
Fiecare capră
Cîte doi
Varzavoi,[11]
Unul de cheag
Și unul de prăsilă!

Și abia după ce rosti cuvintele acestea plecă mai departe spre munte.

Mărțișor, la rîndul său, auzind că baba Dochie și-a bătut joc de dînsul, s-a făcut foc și pară de mînie și a trimis asupra ei un ningău amestecat în două cu ploaie și-i udă toate cojoacele cu cari era îmbrăcată.

Dar Baba Dochie nu se da, ci cum i se udă cojocul de asupra, îndată îl și lepăda.

Astfel merse ea cu caprele sale douăsprezece zile de-a rîndul, și în fiecare zi lepăda cîte un cojoc.

În ziua a 13-a însă trebui ea să lepede chiar și cămașa de pe dînsa, căci și aceea era acum bleașcă.

Dar cum a lepădat ea cămașa, îndată a și înghețat cu capre cu tot.

Și cum a înghețat Baba Dochie, s-a prefăcut într-un stîlp de piatră, nu departe de satul Cîrlibaba sau Gîrla Babei, și de sub gleznele stîlpului aceluia a început apoi a izvorî un izvor cu apă foarte rece.

Iar din furca ei se făcu un copaci foarte înalt și din cele 12 capre se făcură 12 stînci mai mici, cari stau și se pot vedea și azi împrejurul stăpînei lor."[12]

O variantă a acestei legende, tot din Bucovina, sună precum urmează:

„Zice că Baba Dochie era o vădană bătrînă, însă foarte bogată. Ea avea adecă o mulțime nenumărată de oi, pe cari, fiindcă era singură, le păștea și ierna singură.

Într-o iarnă, neavînd nutreț de ajuns, așteptă ea cu mare nerăbdare apropierea primăverei, temîndu-se că dacă va fi iarna prea lungă nu va avea cu ce-și nutri oile.

Pînă la 1 mart și-a iernat ea oile cum și le-a iernat, iar cînd a sosit 1 mart a zis plină de bucurie:

– De acuma înainte nu mai am nici o frică, căci a sosit primăvara!

Și fiindcă omătul s-a fost cam topit, s-a hotărît să scoată oile la pășune. Și cum s-a hotărît s-a îmbrăcat în 12 cojoace, și-a pus furca în brîu, și-a luat oile și s-a pornit cu dînsele la munte, la o păscătoare depărtată, de unde avea să se întoarcă abia spre toamnă la iernatic.

Niște oameni însă, cari o întîlniră din întîmplare mergînd cu oile spre munte și torcînd lînă, o întrebară încotro se duce cu oile pe o vreme așa de schimbăcioasă și de friguroasă.

Baba Dochie le răspunse că se duce cu dînsele la munte la păscătoare.

– D-apoi bine, ziseră mai departe oamenii, nu te temi că vei îngheța de frig, căci doară e luna lui mart și mart încă are putere!

Baba Dochia zise:

Eu pe Mărțișor
Îl pun la curișor,
căci sînt îmbrăcată în 12 cojoace, și de dînsul nici nu-mi pasă!

Și cum rosti ea cuvintele acestea, se porni mai departe.

Mărțișor, auzind aceasta, s-a mîniat pe dînsa și a dat o ploaie cu omăt, și plouînd și ningînd necontenit, îi udă cojocul de asupra, astfel că a trebuit să-l arunce jos.

A doua zi iarăși a plouat și a nins, și a treia zi iarăși, și tot așa 12 zile după olaltă.

Însă Baba Dochie în fiecare zi lepăda cîte un cojoc, care se uda, și mergea cu turma sa mai departe, torcînd din furcă, ca și cînd nu s-ar fi întîmplat nimic.

Şi aşa a făcut ea 12 zile de-a rîndul, pînă a lepădat toate cojoacele şi a rămas numai în cămăşă, şi tot nimic nu i s-a întîmplat.

Văzînd Mărţişor că au trecut acuma 12 zile, că Baba Dochie a lepădat toate cojoacele cu cari a fost îmbrăcată şi că tot nu i se întîmplă nimic, s-a dus şi a împrumutat 2 zile[13] frigurоase de la Faur, apoi s-a dus la Vîntoase, cari erau nişte zîne rele şi asemenea mînioase pe Baba Dochie, şi le-a rugat şi pe acestea să-i vie întru ajutor spre a se răzbuna asupra Babei Dochie, pentru că şi-a bătut joc de dînsul.

Şi tocmai cînd Baba Dochie lepădă cel din urmă cojoc, în loc să-l întoarcă pe dos, şi rămase numai în cămaşă, crezîndu-se că acuma e scăpată, s-a pornit un ningău şi un vînt ca acela, de gîndeai că se prăpădeşte lumea, nu alta.

Erau Vîntoasele, cari veniră lui Mărţişor întru ajutor.

Şi n-a durat mult şi Baba Dochie, care se afla pe timpul acela pe un munte din sus de mănăstirea Suceviţa şi care se udase pînă la piele, s-a făcut sloi de gheaţă dimpreună cu toate oile sale.

Şi astfel a rămas ea şi pînă în ziua de astăzi, şi dintr-însa izvorăşte şi curge Suceviţa, care se răvarsă în rîul Suceava."[14]

A doua variantă a legendei de mai sus, şi anume din Macedonia, sună aşa:

„Să-aspuni că ĕará nă mŏaşi ţe pişteá ĭedĭ şi ma viḑu, că ĕasi Marţul, – hăraŭă mari; că ascîpă di ĕarnă, – se-arîsi şi ḑisi

Pîrţĭ-Marţŭ!

Cu alti zbŏari: nu nĭ-u zorĕa di arăŭlu Marţu, că intrăĭ cu iedlĭi tu April.

Atumţĕa Marţul s-tŏarnă şi si-mprumută dŏaŭă ḑili di la Flivár (Şcurtu) şi u nglĭaţă mŏaşa ţĕa cu ĭeḑi cu tut.

Ea zbŏárili ţe ḑisi mŏaşa a Márţuluĭ şi Marţul a Şcúrtului.

Moaşa:

Marţu
Carţu
Ieḑlĭi lĭi scoşu
Cu perlu aroşu,
Pîrţĭ-Marţŭ!

Marţul: Şcurtu, Şcurtu cad la tini
Tră dŏaŭă virvirŏasi ḑili!

După ţe si mprumută cu dŏaŭă ḑili, s-tŏarnă şi-lĭ ḑiţi ali mŏaşi:

Mŏaşe, mŏaşe, aştĕaptă tini,
Stumbu, stumbu valahĭi-nĭeĭ[15]
Tu cunachĭi-nĭe!

Româneşte:

„Se spune că era odată o bătrînă, care păştea iezi şi care, cum văzu că martie a trecut, plină de bucurie că scapă de iarnă, s-a înşelat şi a zis:

Pîrţi-Marţu!

adică: nu-mi pasă de martie cel rău, deoarece am intrat cu iezii în aprilie.

Atunci martie se întoarce şi se împrumută cu două zile de la februarie şi îngheaţă pe bătrîna aceea cu iezi cu tot.

Iată vorbele pe care bătrîna le zise lui martie şi martie lui februarie:

Bătrîna:

Martie
Carţu,
Pe iezi i-am scos[16]
(i-am scăpat)
Cu părul roşu,
Pîrţi-Marţu.

Martie:
Februarie, februarie,
te rog pentru două zile viforoase.

După ce se împrumută cu două zile, se întoarce şi-i zice bătrînei:

Bătrîno, bătrîno, aşteaptă tu
Stumbu, stumbu valahea mea
În conacul meu![17]

A treia variantă, asemenea din Macedonia, sună aşa:

– Ascîpă'm di ĕarna grĕaŭă,
Dĕadi bunlu Dumniḑăŭ,
Di furtunĭ amár di nĕauă
Şi di Şcurtul aţél arăŭ.
Cişĭ, cíşĭ ĭedlĭi a nĭeĭ!...
Vine Marţul, nŏ avém frică,
– Ḑise mŏaşa cîtră ĭedĭ -
Că putĕarĕa lĭ-ĕaste nĭică,
Cît di laiŭ ş-arăŭ să-l veḑi,
Cîş, cîş, ĭeḑlĭi a nĭéĭ!...
Avdî Marţul di s-niiri,
Şi pri Şcurtul el clĭimă:
– O, laĭ frate, avḑî şĭ ţe-nĭ gri,
Mŏaşa cum ni blîstimă?
Ah, tĭ gĭur şi ti sprigĭur,
Dŏaŭă ḑili s-nĭi mprumúţĭ,
Z-daŭ nă nĕaŭă cît un mur,
Ca s-u nglĭeţ cu ĭeḑlĭi tuţĭ.
Niurară munţĭ ş-vălĭurĭ,
Lăĭ Cudrughĭonlu tot!
Di furtună pritu călĭurĭ,
Sindililĭe braḑlĭi scot.
Şi turbatlu trapsi vimtu
Di nglĭiţă mŏaşa cu ĭeḑĭ,
Că pîn ş-astăḑi La Murmintu
Chĭatra n-Cudrughĭon u veḑi!

Scăparăm de iarna grea,
A dat bunul D-zeu
De furtuni, amar de nea
Şi de făurar cel rău.
Cişi, cişi, iezii mei!...
Vine martie, nu avem frică,
– Zise baba către iezi –
Căci puterea îi este mică,
Oricît de negru şi rău să-l vezi,
Cişi, cişi, iezii mei!...
Auzi martie de se necăji,
Şi pe făurar chemă:
– Ei, măi frate, auzişi ce-mi grăi
Baba cum mă blestemă?
Ah, te jur şi te conjur,
Două zile să-mi împrumuţi,
Să dau o nea (să ning) cît un zid,
Ca s-o îngheţ cu iezii toţi.
Înnorară munţi şi văi,
Înnegri (se întunecă)
Codrughionul tot
De furtuni de prin căi (drumuri)
Sindiliile[18] (vînt straşnic) brazi scot.
Şi turbatul vînt suflă
De îngheţă baba cu iezii,
Că şi pînă azi La Mormînt
Piatră în Cudrughion o vezi.[19]

A patra legendă, din Bucovina, sună precum urmează:

„Baba Dochie era o babă cumplit de rea şi de hărţăgoasă. Însă ea cu nimeni nu se hărţuia aşa de tare cum se hărţuia cu noră-sa, care era o femeie blîndă

şi răbdătoare şi care nu mai avea pace şi zile bune din pricina soacrei sale. Într-un an, cam pe la sfîrşitul lunii lui faur, fiind o zi senină, frumoasă, şi călduroasă, tînăra nevastă s-a scăpat cu cuvîntul şi a zis către soacră-sa că e primăvară.

Auzind acesta, Baba Dochie a aşteptat pînă ce a sosit luna lui mart şi atunci trimise pe noră-sa cu o cofiţă, ca să culeagă şi să-i aducă fragi, zicîndu-i:

Mergi iutişor
Că-i mărţisor
Şi-i călduşor
Şi-ad-o cofiţă
Plină, plinuţă
De fragi, frăguţe!

Noră-sa, fiind, cum am zis, ascultătoare, nu se puse de pricină, ci, luînd cofiţa, se duse cu dînsa pe imaşuri şi prin păduri şi prinse a căuta fragi, dar nu găsi nicăiri nimic; trecu multe văi şi văgăuni, multe dealuri şi munţi, şi de fragi nici vorbă, căci unde era să găsească ea fragi în luna lui mărţişor?

În urmă, văzînd că nu poate nicăiri afla fragi, începu a plînge. Şi mergînd ea astfel plîngînd încotro o duceau ochii şi picioarele, ajunse într-o pădure unde dete peste o vatră cu foc, la care sta şi se încălzea un moşneag bătrîn. Moşneagul acela era Dumnezeu.[20] Moşneagul, adecă Dumnezeu, cum a văzut-o, i-a zis:

Unde mergi, drăguţă,
Cu acea cofiţă
Plîngînd şi oftînd
Şi din ochi lacrimi vărsînd?

Nevasta îi răspunse:

– M-a trimis soacră-mea cu cofiţa aceasta, să-i strîng fragi,
Că de nu i-oi strînge
Capul mi l-a frînge,
Viaţa îmi va stînge!

Şi-i istorisi apoi din fir în păr toate întîmplările, neajunsurile, neplăcerile şi suferinţele, cîte e nevoită să le îndure din partea soacrei sale.

Dumnezeu, ascultîndu-i tînguirea, i s-a făcut milă de dînsa şi i- a zis să se puie lîngă foc, ca să se încălzească, că toate vor fi bune. Apoi i-a luat cofiţa din mînă, i-a umplut-o cu jăratic, a legat-o la gură cu o năframă şi, după aceea, dîndu-i-o înapoi, îi zise:

– Ţine, aice ţi-i cofiţa, dar pînă acasă să nu cauţi defel într-însa, iar după ce-i sosi acasă să i-o dai soacrei tale aşa cum ţi-o dau şi eu acuma!

Nevasta, mulţămind lui Dumnezeu, luă cofiţa şi întorcîndu-se acasă, fără a căuta într-însa, i-o dete soacrei sale.

Baba Dochie, apucîndu-i cofiţa din mînă şi descoperindu-o, vede, spre cea mai mare mirare a ei, fragi într-însa.

Jăraticul, ce-l puse Dumnezeu în cofiţă, se prefăcu pînă acasă în fragi.

Văzînd ea fragii şi gustînd dintr-înşii zise către noră-sa:

– De-acuma înainte
N-a mai fi ninsoare,
Ci tot cald şi soare,
Zile călduroase,

Plăcute, frumoase.
Deci rămîi tu acasă,
Că eu merg cu oile
Şi cu caprele
La păşune.
Şi-oi culege fragi şi căpşune!

Şi cum rosti ea cuvintele acestea, fiind o femeie foarte rea şi împotrivitoare lui Dumnezeu, se îmbrăcă în douăsprezece cojoace, luă furca în brîu şi un ulcior în mînă, ca să aibă în ce strînge fragi, se porni cu oile şi cu caprele la păşune.

N-a apucat însă bine a se porni de acasă şi iată că Mărţişor îi iese înainte şi-i zice:

– Unde te duci, babă
Scîrnavă şi slabă?
Mult mai bine-ai face
Cînd mi te-ai întoarce.
Şi te-ai stîmpăra
În căsuţa ta,
Că de nu te-ai stîmpăra
Tu de frig vei îngheţa!

Baba Dochie îi răspunse:

– Taci, Mărţişor,
Că de-acuma n-are
Să fie ninsoare,
Ci tot numai soare,
Zile săninoase,
Calde şi frumoase,
Că eu am mîncat
În luna lui mart
Fragi şi căpşune,
Nu mă tem de tine!...
Ci mă duc cu oile,
Şi cu caprele,
Ca să le pasc,
Şi de-i da tu frig
Nu-mi va fi nimic,
Căci eu sînt îmbrăcată cu 12 cojoace
Şi nicidecum mie
N-are frig să-mi fie!

Şi rostind cuvintele acestea, se porni mai departe.

Mărţişor însă, cum văzu că nu-i bagă cuvintele în seamă, că în loc să se întoarcă înapoi ea merge fără de grijă cu oile şi cu caprele mai departe, s-a mîniat pe dînsa, a trimis asupra ei un viscol mare, o ploaie amestecată cu omăt şi cu vînt şi i-a udat toate cojoacele cu cari era îmbrăcată.

Baba Dochie, văzînd că i se udă un cojoc şi că e prea greu să-l poarte în spate, îl aruncă deoparte şi tot aşa făcu ea şi cu celelalte, pînă ce în urmă, după 12 zile, rămase fără de nici un cojoc.

După ce i-a udat toate cojoacele, că le puteai scurge de ude ce erau, a dat iar o zi mai senină, mai frumoasă şi mai călduroasă.

Baba Dochie, văzînd că s-a răzbunat şi s-a mai încălzit, şi cugetînd că de acuma a scăpat cu obrazul curat, că n-are mai mult să ploaie, să ningă şi s-o moaie, ca în zilele trecute, a lăsat toate cojoacele ca să se usuce, şi a mers mai departe numai cu un singur cojoc.

Însă mergînd ea mai departe, Mărţişor iarăşi a dat ploaie şi ninsoare, vînt şi frig şi iarăşi a udat-o, astfel că Baba Dochie a fost nevoită să arunce şi cel din urmă cojoc de pe dînsa.

Şi acuma, după ce a aruncat şi cojocul cel de pe urmă, ca să nu îngheţe de frig, se puse şi adună mai multe bucăţi de lemne, făcu foc dintr-însele şi se

puse ca să se încălzească şi să se usuce. Iar după ce s-a încălzit şi s-a uscat cumsecade, zise:

Focuşor,
Focuşor,
Călduros
Şi fălos
De-ar fi şi-un moşneag frumos,
Tare mi-ar fi de folos!

Însă, cum a rostit ea cuvintele acestea, focul îndată s-a stins. Şi-apoi s-a pornit iarăşi un ningău şi un frig, că a îngheţat baba şi s-a împietrit cu oi şi cu capre cu tot. Şi caprele cum păşteau acăţate prin tufişuri aşa s-au împietrit şi aşa au rămas pînă în ziua de astăzi."[21]

A cincea legendă, din Banat:

„Baba Dochia a avut un fecior, carele s-a însurat, şi Baba Dochia a trăit rău cu noră-sa şi feciorul nu-şi putea apăra muierea de ea. Baba Dochia a dat odată norei sale lînă neagră (laie) şi a mînat-o la rîu, ca s-o spele şi s-o aducă albă, căci altcum nu va fi bine de ea.

Baba Dochia în tot modul necăjea pe nora.

Nora s-a dus la rîu, şi a spălat lîna, pînă i s-au belit degetele şi a curs sînge din ele, de a roşit apa, şi lîna totuşi a rămas neagră, şi nora a început atunci a plînge.

Hristos s-a făcut atunci om şi cu Sîn-Petru s-a scoborît la rîu şi a întrebat-o: De ce plîngi? Iar ea i-a spus tot necazul ei cu soacra. Hristos i-a zis ca să spele lîna, a mîngîiat-o şi a binecuvîntat-o şi i-a dat o chită (chituş) de flori de micşe şi de cocoşei[22], pritindu-i că, dacă ajunge acasă, să deie flori şi soacrei.

Nora şi-a pus florile la ureche, a mai spălat pînă a înmurgit, şi- a încărcat lîna pe cap şi a pornit acasă cu voie bună, şi cînd a descărcat lîna, a fost albă, şi s-a bucurat.

Baba Dochia, cînd a văzut că lîna e albă, s-a mirat şi iar s-a mîniat, pentru că nu poate să bage de vină, şi cînd a văzut că nora are flori la ureche, a ocărît-o şi i-a zis că le-a căpătat de la drăguţ.

Nora i-a răspuns că le-a căpătat de la Mărţişor şi i-a dat şi ei flori. Iar Baba Dochia a început a-şi bate joc de Mărţişor.

Baba Dochia, văzînd florile, s-a socotit ca să meargă cu oile şi caprele la munte la păşune, crezînd că e primăvară, şi a poruncit feciorului său ca să pregătească badaniele şi găletele, şi i-a zis:

– Haidaţi la munte, că a înflorit păşunea! tu-ţi iai fluierul şi zici, iar eu voi juca!

Feciorul îi răspunse că abia a trecut făurariu, apoi mai este şi mărţişor şi o parte din prier, şi să nu grăbească.

Baba Dochie atunci din nou a început a batjocori, zicînd:

Pe făurari
Îl trag prin găunari,
Pe mărţişor
Pin ciurişor!

Şi a luat cu sine 12 cojoace şi a plecat cu feciorul la munte. Au plecat cu soare şi, după ce au ajuns la munte, a început a ploia şi ninge, şi acuş iară a fi soare, acuş a îngheţa, şi udîndu-se cojocul de asupra a îngheţat şi s-a îngreunat, şi Baba Dochia l-a aruncat pe tufe şi s-a dus tot mai sus pe munte după capre şi după oi, pentru că căuta iarbă, şi Baba Dochia a aruncat în toată ziua cîte un cojoc, pînă le-a aruncat toate.

Feciorul Babei Dochiei a îngheţat pe munte şi i s-a făcut sloi pe gură şi barbă, dar Baba Dochia nu a băgat de seamă şi a strigat:

– Eu nu mai pot de frig şi tu tot zici în fluieraş!

Atunci i s-a arătat Mărţişor şi a întrebat-o în batjocură:

– Cum îţi place primăvara, şi de ce nu joci la fluierul feciorului, că nici norei nu i-a fost frig să spele toată ziua lîna la rîu.

Mărţişorul a pierit, iară Baba Dochia şi feciorul ei au îngheţat cu toate oile şi caprele sus pe munte, şi pe urmă s-au împietrit.

Baba Dochia cu feciorul, oile şi caprele şi azi se văd împietriţi pe muntele Semenic.[23] Şi la picioarele Babei Dochiei s-a făcut un izvor, din care curge apă.

Mărţişorul a omorît pe baba Dochia pentru că l-a batjocorit, dar nu putea s-o omoare dacă nu avea zile destule, însă a luat şi împrumutate."[24]

O variantă a acestei legende, auzită de dl. Vasile Budescu, în proză, de la popor, în mai multe locuri ale comitatului Bihor, şi apoi prelucrată de d-sa în versuri, sună astfel:

În timpul mai de demult
Baba Dochie-a avut
Un fecior ce-l însurase,
De nevastă îi luase
O fetiţă ca un crin,
Din al verei mai senin.
Dar fireteca de babă
Şi-ncepu la ceartă-n grabă,
Căci ura pe noră-sa
Şi în veci o tot mustra
Cît în viaţa ei custa.
Într-o zi soacra i-a dat
Lînă neagră de spălat
Şi-astfel ei a cuvîntat:
– Mergi la rîu lîngă fîntînă
Şi tot spal-această lînă,
Pîn'va fi din neagră albă,
Cum e floarea cea de nalbă,
C-albă de n-o vei spăla
Bine n-ai ce aştepta!
Nor-atunci la rîu s-a dus,
Haine dalbe a supus
Şi spăla mai ziua-ntreagă,
Dar lîn-a rămas tot neagră;
Degetele-i s-au belit,
Sîngele-o-a năpădit,
Cît şi apa a roşit,
Şi scăpînd suspine-adînce
Ea-ncepu atunci a plînge.
Cum spăla şi cum plîngea,
Lîngă dînsa se ivea
Sîntul Petru cu Hristos.
– Floare dalbă, crin frumos,
De ce plîngi, de ce suspini?
– Oameni buni, oameni străini,
Oare cum n-oi lăcrima,
Oare cum n-oi suspina,
C-am o soacră foarte rea
Şi nu pot trăi cu ea!
Azi mi-a dat această lînă,
Ca s-o tot spăl la fîntînă,
Pîn'va fi din neagră albă
Cum e floarea cea de nalbă,
C-albă de n-o voi spăla
Bine n-am ce aştepta!
– Floare dalbă, crin frumos!
Zise ei atunci Hristos,
Dacă lucrul stă aşa,
N-ai de ce te întrista,
Ci mai spală lîna iară,

Căci va fi albă pe seară.
Iată-ţi dau şi nişte flori,
Ce găsirăm călători,
Micşune şi cocoşei,
Să te molcomeşti cu ei.
Re-ntorcînd tu de la vale,
Dă din flori şi soacrei tale!
Nora florile lua,
La urechi şi le-anina
Şi-apoi iară mai spăla
Pîn'l-al soarelui sfinţit,
Iar cînd fu pe la-nmurgit
Ea-ncărcă lîna pe cap
Şi porni cu voia-n grab,
Şi cînd lîn-a descărcat
Tare s-a îmbucurat:
Căci acea lucea de albă
Ca şi floarea cea de nalbă,
Şi privind Baba Dochie
Iar s-aprinse de mînie,
Căci acum n-avea ce-i face:
Vină nu putea să-i bage;
Dar văzînd că ea are flori,
Precum n-avea de-alte ori,
Ocărîndu-o i-a zis:
– Nora mea, te faci de rîs
Şi-ţi aduci pe cap ruşine,
C-ai drăguţ pe oarecine,
El ţi-a dat flori la fîntînă!
– Nu crede, soacră bătrînă,
Nu-s de la ceva fecior,
Ci de la făt Mărţişor,
El îmi dede-o chită-n vale,
Ca să-ţi dau şi dumitale!
– Vai de el ce Mărţişor,
Eu îl trag prin ciurişor!
Zise baba şi-l hului,
Iar cînd florile privi
Întru sine socoti:
Că la munte-i primăvară,
Deci va scoate mîne-afară,
Deodată cu zorile,
Caprele şi oile.
Cînd de ziuă a albit,
Cătră fiu-şi a grăit:
– Hai la munte, Dragomire,
Că afară e-nflorire;
Timpul este de ieşit,
Căci păşunea a-nverzit;
Tu din fluier vei cînta,
Eu la doine-ţi voi juca!
– Nu se poate încă, mamă,
Căci bagă numai de seamă:
Numai Faur a trecut,
Mărţişor mai este mult!
– Ce-mi pasă de Făurari,
Eu îl trag prin găunari,
Şi pe Mărţişor
Prin cel ciurişor!
Ea de el nu asculta,
Ci cu sine îşi lua:
Douăsprezece cojoace,
Neavînd cuget de-a re-ntoarce,
Şi plecă cu-al său fecior,
Ocărînd pe Mărţişor.
De-acasă porni cu soare,
Cînd sosi fuse ninsoare.
Altă zi-ncepu cu ploaie,
Mai fu soare, acuşi porhoaie,
Şi-acuşi iară îngheţa,
Timpul tot se strămuta.
Pe babă-o lăsa norocul,
Căci udîndu-se cojocul
Cel de-asupra a-ngheţat,
Ea pe tufe l-a aruncat,
Că-i era greu de purtat;
Şi-apoi iară s-a mai dus,
Tot pe culme mai în sus,
După capre, după oi,
Cu feciorul, amîndoi,
Pentru că cătau păşune
Unde-ar fi ierburi mai bune.
Toată ziua ce urmă
Alt cojoc mai îngheţă,
Şi Dochia, vrînd-nevrînd,
Le-arunca toate pe rînd.
Dragomir a degerat
Şi pe gură-i s-a format
Sloi cum este-un fluieraş.
– Dragomire, al meu doinaş!
Strigă baba, a lui mamă,
Nebăgînd bine de seamă,
Cum! eu nu mai pot de frig,
Tu mai zici pe cel colnic!
Şi-atunci babei s-arăta
Mărţişor şi-o întreba:

Cum îţi place primăvara?
Ţi-ai uitat doară tocmeala,
Ca să poţi să salţi în zbor,
Cînd îţi zice-al tău fecior
Doine mîndre pe colnic,
Că nici norei nu-i fu frig
Ca să spele pe o lînă
Toată ziua la fîntînă!
Mărţişorul dispăru,
Frigul iarăşi începu
Cu viscole tot mai crunte,
Şi baba-ngheţă pe munte,
Dimpreună cu-a ei turmă.
Ea cu Dragomir în urmă
Şi cu turma ce-a avut
Stani de piatră s-au făcut.
Spun că stanul babei crunte,
Cu-a ei capre şi oi multe,
Pînă azi se văd pe munte,
Iar de lîng-a ei picioare
Iese-o apă curgătoare.
Călătorii de-o privesc
Îşi fac cruce şi-o feresc.[25]

A şasea legendă, din Banat:

„În Almaş[26], era odată un om şi o muiere. Ei ar fi trăit altfel bine, dacă mama bărbatului, soacră rea, nu poruncea în casă după plac, şi ei trebuiau s-o asculte. Ea adeseori da norii-săi atîtea de lucru, cît n-ar fi fost în stare să le facă nimenea în lume; dar biata noră cu sîrguinţă şi ajutorul lui Dumnezeu le îndeplinea pe toate.

Aşa s-a întîmplat odată că soacra i-a dat lînă de oaie neagră şi i-a poruncit să se ducă la apă s-o spele ca neaua albă. Măcar că tînăra muiere ştia bine că aceasta este un lucru cu neputinţă, totuşi, ca să asculte de soacră, s-a dus la apa ce curgea pe lîngă sat şi a început să scarmene şi să spele lîna cea neagră. Dar oricît s-a chinuit ea, cînd o scotea din apă lîna era tot neagră.

Biata femeie nu s-a lăsat de lucru, ci a frecat necontenit, pînă a apucat-o seara. Atunci i se sîngeraseră şi mînile, şi a început să plîngă de necaz şi de durere.

Domnul Hristos, care umbla pe pămînt cu Sîn-Petru, a trecut pe drum şi văzînd pe muiere plîngînd, a întrebat-o:

– Ce faci tu aici şi pentru ce plîngi?

Muierea nu ştia cine este, ci a răspuns:

– Soacră-mea mi-a poruncit să fac lîna aceasta neagră să fie albă ca neaua, şi eu o tot spăl şi o scarmăn toată ziua, de mi s-au făcut mînile numai răni, de aceea plîng.

Mîntuitorul, care ştia bine necazul ei, iar i-a zis:

– Ascultă numai pe soacra ta şi lucră mai departe, că Dumnezeu îţi va ajuta.

După ce s-a dus Domnul Hristos şi cu Sîn-Petru, ea a început iară să spele cu bărbăţie, şi cînd a scos lîna din apă, bagă de seamă că se mai deschisese. Veselă, s-a pus iar la lucru pînă a înnoptat, cînd mai pe urmă lîna cea neagră era albă ca neaua. Plină de bucurie, a plecat fuga acasă şi găsind pe cîmp flori cari răsărise cele dintîi, că abia începuse primăvara, şi le-a pus în păr.

Cînd a văzut soacră-sa că lîna era spălată albă, şi-a ascuns mînia, că nu putea s-o ocărască, numai a întrebat-o în batjocură:

– Dar oare cine ţi-a pus flori în păr? Poate vreun drăguţ?

– Eu le-am aflat singură în livadă şi m-am împănat cu ele.

Baba, cum a auzit aceasta, strigă pe fii-său şi-i zise:

– Vezi, fătul meu, că a venit primăvara, trebuie să plecăm la munte cu caprele şi cu oile noastre. Cît de frumos va fi în munţi! Tu o să-ţi iai fluiera şi o să-mi cînţi, iar eu o să joc de plăcere.

Aşa mîne zi de dimineaţă a şi plecat împreună cu fiul său, mînînd oile şi caprele la munte. Dar fiindcă abia trecuse iarna şi se temea de frig, de aceea baba luase şi nouă cojoace cu dînsa şi au plecat; şi au lăsat pe tînăra singură acasă. După ce au ajuns pe dealurile cele dintîi, cerul se făcea tot mai senin şi abia sufla cîte un vînt pe cîmpie. Dar tot nu răsărise încă iarba, şi caprele şi oile nu stau în loc liniştite, că n-avea ce să pască.

Baba însă nu băga de seamă, şi era veselă, şi fiind timp frumos, ea a aruncat un cojoc, ca să nu ducă atîtea.

Cu cît se suiau mai departe în munţi, cu atît se făcea vremea mai bună şi mai cald, aşa că în fiecare zi lepăda cîte un cojoc, pînă ce a aruncat şi pe cel din urmă, într-a noua zi, că-i era greu să-l mai poarte. Însă turma flămîndă, care nu găsea încă iarbă, se facea tot mai sălbatică şi nepăciuită de foame, şi fugea-ncoace şi-ncolo.

Baba, cînd le vedea că aleargă şi zbiară, zicea că vitele se bucură de venirea primăverii.

După ce baba şi-a lepădat cojocul cel de pe urmă, deodată s-a schimbat timpul. Vîntul a început să sufle aspru şi rece şi ploua şi ningea. Atunci bietele vite s-au grămădit speriate una lîngă alta, mestecate caprele cu oile, şi tremurau de ger; iar baba şi cu fiu-său au stat în loc, că le clănţănea dinţii, şi nici nu s-au mai putut mişca de frig. Fiului său îi curgea apa din gură de ger şi i-a îngheţat, prefăcută într-un sloi de gheaţă, lipit de la buze pînă pe piept. Iar baba, care de frig nici nu vedea bine, nici n-auzea, a zis către dînsul:

– Fătul meu! Cum mai poţi tu cînta în fluier, că eu am îngheţat de ger?

Ea gîndea că sloiul cel lung din gura fiului ei este fluieră şi că fluieratul vîntului este sunetul fluierei.

Cum sta ei aşa aci, iacă că a venit Primăvara şi a vorbit către babă în batjocură:

– No, bătrînă, cum îţi place primăvara? De ce nu joci, că fiul tău îţi cîntă? Nici nurorii tale nu i-a fost prea frig cînd a spălat toată ziua în apă rece lîna cea neagră! Ea apoi tot a aflat flori în cîmp!

După aceasta Primăvara iar a pierit.

Atunci baba s-a uitat la fiul său, care şi îngheţase şi amorţit murise cu toată turma lui. Aşa şi baba tot mai tare se înţepenea, pînă şi-a dat sufletul. Trupul ei şi al fiu-său se pot şi astăzi vedea în Almaş, împietrite, împreună cu turma în jurul lor, tot de piatră, aşa precum au stat cînd erau în viaţă. La picioarele babei curge un izvor şi fiul tot ţine în gură fluiera cea de gheaţă."[27]

O variantă a acestei legende, auzită asemenea în Banat, sună precum urmează:

„Se zice că a fost odată o babă foarte spurcată, anume Dochia, care, de rea şi a dracului ce era, nu mai ştia ce să facă şi cum să necăjească pe biată noră-sa.

Odată trimise baba Dochie pe noră-sa cu nişte lîni de oaie, la rîu, dar nu ca să le spele, ci ca să-i facă din lîni lăi (negre) lîni albe.

Biata noră merse cu lînile la rîu, dar unde e vorba ca din lîni lăi să se poată preface în albe. A frecat ea cît a frecat lînile cele lăi, dar de la o vreme, văzînd că nu-i mai albesc, a început a plînge şi a se tîngui.

În plînsul ei văzu un copilaş drăgălaş cu o chită de flori frumoase, apropiindu-se de ea.

Copilul, care era un înger, o întreabă că de ce plînge, iar nevasta îi povesteşte tot necazul său.

Copilul, adecă îngerul, după ce-i ascultă toate necazurile, îi zice:

– Nu mai plînge, draga mea, că acuşi vei scăpa de necazul tău. Dar pînă atunci ia chita asta de flori şi o du la soacră-ta, ca să vadă că a sosit primăvara dorită!

Nevasta, luînd chita de flori în mînă, alergă într-un suflet la spurcata de soacră, care căuta pe o fereastră cum spală noră-sa lînă laie şi cum îi dete copilaşul chita cea de flori.

Baba Dochie, văzînd că breabenul, micşunele, oglicea, precum şi celelalte flori, din cari era făcută chita, sînt atît de frumoase, porunci ca numaidecît să i se aducă bucatele[28] şi cele 12 cojoace mari, că ea va pleca îndată la munţi cu caprele şi cu cînii, zicînd:

Dacă nu m-am temut eu de Făurari,
Care e cu frînghiile tari,
Apoi pe Mărţişor
L-oi lega binişor
Cu un teişor
Şi l-oi trage prin ciurişor!

După ce a rostit cuvintele acestea, se porni Baba Dochie către munţi cu caprele, cu cînii şi cu cele 12 cojoace mari.

Dar nu merse ea mai mult de jumătate cale, cînd iată, pe lîngă toate că la plecarea ei de acasă era cerul limpede, senin şi soarele de primăvară cald, se ridică un nor negru de către miază-noapte, încărcat cu ploaie şi cu neauă viscoloasă, şi, începînd a curge dintr-însul, muie cojocul de asupra de pe babă, ca şi cum l-ai fi scos dintr-o cadă cu apă ori din sapie.

Puţintele minute numai şi cerul iar se înseninează şi soarele străluceşte de-ţi e mai mare dragul să cauţi la el, cînd iată se rădică alt nor cu ploaie şi neauă, care moaie şi al doilea cojoc al babei.

Înseninîndu-se cerul din nou şi soarele strălucind frumos, baba lepădă şi al doilea cojoc de pe ea.

Apoi tot aşa s-a jucat cu dînsa norul şi soarele pînă ce a dezbrăcat-o de toate cojoacele.

Ajungînd Baba Dochie la vîrful munţilor, dar toată udă, îngheţată de frig şi fără de nici un cojoc, ca vai de ea, Crivăţul de la miezul nopţii a început a sufla cu atîta putere, încît a îngheţat-o şi a împietrit-o acolo cu cîni şi cu capre cu tot.

Şi se zice că urmele ei se văd şi în ziua de azi de către cei ce călătoresc la munţi."[29]

A doua variantă a legendei de mai sus, din Muntenia, sună aşa:

„Era odată o babă... Ea se numea Dochia şi era o zgripţoroaie cu cerul gurei negru şi rea ca moartea.

Şi avea baba un băiet, pe care l-a însurat cu o fată blîndă şi bună la Dumnezeu.

Nu trecu mult după însurătoare şi băietul plecă la drum lung de tot; atunci soacra, ca toate soacrele, a început un trai rău în casă cu noră-sa; o ocărea, o schingiuia şi o amăra mai rău decît o strigoaică.

Într-o zi, către sfîrşitul iernei, baba dracului dete nurorei sale un braţ de lînă neagră ca funinginea, zicîndu-i: – Du-te de spală lîna asta şi vezi să mi-o aduci ca laptele de albă; altmintrelea să nu te mai întorci acasă, că îţi răsucesc gîtul ca la un pui de vrabie!

Biata femeie luă lîna în braţe, se duse la izvor şi o spălă trei zile întruna; dar lîna nici că se albea deloc. A patra, zi şedea lîngă izvor nemîngîiată, ca vai de ea, că nu i se albea lîna, şi acasă ştia ce o aşteaptă. Plîngea cu lacrimi de foc şi se ruga la Dumnezeu să facă vreo minune şi s-o scape de urgia soacrei.

Cum tot plîngea şi mi se văieta, deodată vede un voinic, tînăr şi frumos ca un brad care, venind la ea o întrebă de ce plînge.

Ea îi spuse tot necazul. Atunci voinicul, arătîndu-i nu departe de izvor un fel de piatră în roşeaţa cărămizii, care se măcina ca săpunul, îi zise:

– Ia piatră de aceea roşie şi spală lîna cu ea, pînă s-o albi!

Şi cum zise, se şi făcu nevăzut. Femeia luă din acea piatră, care însă nu era piatră, şi, frecînd lîna cu ea, îndată se făcu o spumă roşie ca sîngele, iar apa începu să fiarbă în clocot, şi cînd scoase lîna era albă ca zăpada.

Atunci se întoarse îndată la soacră-sa.

Zgripţoroaica de babă se miră mult de frumoasa albeaţă a lînei; dar tot nu-şi lăsă nora în pace, ci o trimise să-i aducă, de unde o şti şi-o găsi, iarbă verde şi fragi coapte, ori de unde nu, să nu se mai întoarcă acasă.

Altă năpaste pe capul bietei femei: de unde era ea să găsească iarbă verde şi fragi coapte! Dar ce era să facă! Ieşi la cîmp şi îşi aruncă ochii departe: în toate părţile numai pustiu şi ger. Încă de abia se luase pe ici pe colea zăpada. Aşa mergea biata rătăcind şi plîngînd, din cîmpie în cîmpie, cînd iată iar voinicul de la izvor apropiindu-se de dînsa şi întrebînd-o: de ce plînge şi ce rătăceşte pe aici.

Ea îi spuşe iarăşi păsul.

Atunci voinicul o luă de mînă şi o duse într-o poiană plină de o iarbă verde însmălţată cu fragi coapte, ca în luna lui cireşer. Ea îşi umplu braţele de iarbă verde şi poala pestelcii de fragi, şi aşa se întoarse la soacră-sa acasă.

Iar baba Cloanţa, cum văzu iarba şi fragile coapte, zise:

– Ei acu văd şi eu c-o vinit primăvara! Să mă sui cu oile la munte!

Ea avea multe oi, mulţi ciobani şi mulţi cîni. Se găti dar de plecare şi, luîndu-şi turma, ciobanii, cînii şi de-ale mîncării, iar pentru sine nouă cojoace mari pînă în pămînt, la întîi de martie a ajuns cu oile sus la munte.

Dumnezeu atunci hotărî s-o pedepsească pentru răutatea ei, şi iată că deodată începu să ploaie cu spicuri de zăpadă.

Baba, cum văzu, îşi strînse turma şi îmbrăcă cîteşinouă cojoacele. În ziua dintîi se udă cojocul deasupra, de se înmuie de tot, şi trebui să-l lepede; apoi tot aşa în fiecare zi cîte un cojoc, pînă ce îşi lepădă toate cojoacele.

Nouă zile plouă mereu, iar noaptea cea de-a noua, cînd baba nu mai avea nici un cojoc uscat, dete Dumnezeu un ger cumplit, aşa că a zecea zi şi baba şi ciobanii, şi cînii, şi turma întreagă, se găsiră îngheţaţi şi prefăcuţi în stani şi bolovani de piatră.

De atunci şi pînă astăzi, la începutul lui martie, se aude prin acele locuri un plîns ca de femeie, un urlet de cîni şi un zbieret de oi multe, şi atunci îndată cerul de posomorăşte, viscole se pornesc, cu ploi şi cu zăpadă, ţiind întruna nouă zile, cîte cojoace avea baba Dochie."[30]

A treia variantă a legendei de mai sus, tot din Muntenia, comuna Vîrciorova, jud. Mehedinţi, e cea următoare:

„A fost odată o babă bătrînă, bătrînă, baba Dochia, care era nemaipomenit de rea. Din toţi copiii ce Dumnezeu îi dăruise, nu mai avea decît unul singur, însă bun, vrednic, ascultător, care făcea bucurie babei. Cînd veni timpul să se însoare, se însură şi luă o femeie, care era tocmai ca el de vrednică şi ascultătoare.

Dragomir îşi petrecea timpul mai mult pe deal la oi, şi baba rămînea acasă cu noră-sa, să vadă de-ale casei.

Baba, din fire prea rea, chema pe noră-sa în toate chipurile, iar biată noră, prea mult răbdătoare, nu zicea nimic şi suferea totul, crezînd că doar se va schimba firea babei cea rea vreodată.

Într-o zi, din pizmă, pe cînd Dragomir nu era acasă, trimise pe noră-sa la rîu cu o lînă albă, zicîndu-i:

– Vezi astă lînă, du-te, spal-o pînă cînd se va înnegri. Dacă nu, să nu-mi mai calci bătătura!

Zise şi-şi văzu de treabă, iar femeia plecă cu lîna să facă ce-i zisese baba. Spălă ea timp de trei zile lîna, dar zadarnică îi era munca, căci, s-o înnegreasсă nu era cu putinţă. Dar, cînd era aproape să plece femeia de la rîu fără nici o ispravă, iată că doi oameni, cari nu erau alţii decît Dumnezeu şi cu Sf.Petru, care atunci umblau pe pămînt, se apropiară de ea şi-i ziseră:

– Ce faci aci, femeie?

Ea le răspunse plîngînd:

– Am o soacră foarte rea şi uite m-a trimis cu lîna asta, s- o spăl pînă ce se va înnegri. De trei zile spăl, şi nu pot să fac ceea ce mi-a poruncit. Numai Dumnezeu ştie ce mă aşteaptă acum!

Auzind Dumnezeu şi Sf.Petru despre asta şi făcîndu-li-se milă de ea, îi ziseră:

– Mergi acasă la soacră-ta şi nu te teme. Şi-apoi se făcură nevăzuţi.

Cînd dete femeia să plece şi se uită la lînă, văzu lîna neagră şi, dîndu-i în gînd că a fost Dumnezeu, plecă veselă, mulţumind lui Dumnezeu.

Nepotolindu-şi baba necazul nici prin asta, o trimise iarăşi la rîu, însă cu o lînă neagră, zicîndu-i:

– Cum vei şti să faci, să speli lîna pînă se va înălbi! Să nu te întorci la mine cu lîna neagră!

Plecă plîngînd femeia, că ştia ea că nu poate îndeplini lucrul ăsta aşa de ciudat; însă, cum e omul făcut să nu piardă credinţa nici cînd vede bine că nu e chip de scăpare, astfel făcu şi ea, se duse cu lîna la rîu şi începu s-o spele. După vreo două-trei zile de spălătură zadarnică, se dete la o parte şi începu să plîngă, de plîngeau şi pietrele de mila ei.

În acest timp, iarăşi se arătă Dumnezeu şi Sf.Petru şi, văzînd-o plîngînd, o întrebară de ce plînge. Ea răspunse:

– Soacră-mea m-a trimes cu lîna asta neagră să o spăl ca să se înălbească. De două zile mă ostenesc, amărîtă şi nemîncată, să fac ceea ce era cu neputinţă.

Atunci Dumnezeu şi Sf.Petru deteră femeii o chită de flori de fragi, să o ducă babei, spuindu-i că le-a cules de pe coastă, şi o încurajară să nu se teamă, şi-apoi se făcură nevăzuţi.

Femeia luă lîna tot neagră, cum o adusese, şi se duse acasă de dete soacrei sale chita de flori de fragi, spuindu-i că le-a găsit pe coastă.

Baba, văzînd florile, uită de lînă şi chemă pe fiu-său Dragomir şi-i zise:

– Dragomire, maică! Fragile au înflorit şi noi n-am măsurat încă oile! Să plecăm cu oile la munte, să le măsurăm.

– Să plecăm, zise şi Dragomir.

Plecară, şi Baba Dochia luă cu sine nouă cojoace, îmbrăcîndu-le pe toate, cum ieşi din casă. Merseră multă vreme şi, cînd ajunseră la locul unde era să măsoare oile, se puse o zloată (ploaie amestecată cu zăpadă), încît baba fu silită să lepede pe rînd unul cîte unul toate cojoacele şi începu a tremura, de ziceai Doamne! Căutînd împrejur, văzu pe Dragomir îngheţat şi cu sloi la gură şi, crezînd că cînta în fluier, îi zise:

– Dragomire! Dragomire! Eu am îngheţat de frig, şi tu cînţi din fluier!

Astfel şi Baba Dochia şi fiul său Dragomir, împreună cu oile lor, au îngheţat şi s-au prefăcut în stînci de piatră, ce se află între comuna Vîrciorova şi Turnu Severin, Mehedinţi, numit Dragomir."[31]

A şaptea legendă, auzită de dl. I. C. Măldărescu din gura unui tînăr român din Basarabia şi scrisă apoi în versuri, sună aşa:

I

Sub poalele munţilor,
În locaşul sluţilor,
Se arată un bordei:
Ca să-l vezi nici să nu vrei.
În el de mult locuieşte
Baba Marta, ce vrăjeşte
Cînd la stele, cînd la lună
Şi rînjind ca o nebună
Cît e noaptea Domnului
Şi dulceaţa somnului,
Lîngă foc şi lîngă vatră,
Farmecă, iar cîni o latră!
Mult îi rea şi prăpădită,
Cu cojoace învelită,
Cu nouă cojoace-n spate,
Şi toiagul al ei frate
De-alergări pe munţi şi văi,
Cînd e timpii cei mai răi,
Ea e a pădurii mumă,
Babă rea, soră de ciumă,
Şi se plimbă tot pe munţi,
Trece ape fără punţi,
Sare după dealuri jos
Şi se-aşază pe-un lemn gros,
Ca să-şi pască caprele,
Să le sugă laptele.
N-are teamă de vreun ger,
Nici că-i frică chiar de cer,
Deşi iarna n-a trecut.
Baba Marta toarce, toarce,
În cojoace se întoarce.
Are-n spate blană nouă:
Ningă, viscolească, plouă,
Ea habar n-are măcar,
Nici gîndeşte la amar.

II

Toarce baba lînă, toarce,
Însă norii se tot stoarce
Şi deodată-n munte-apare
Un copil micuţ, ce are
Aripi mîndre la privit,
Şi deodată a grăit:
– Marto, babă vrăjitoare,
Dup-acum eşti la pripoare:
Primăvara n-a venit,
Florile n-au răsărit?!
Mai stăi încă în bordei,
Lîna toarce-o, dacă vrei
Să-ţi mai faci un strai din ea;
Iarna încă tot e grea!
Astfel zise copilaşul,
Şi zburînd ca îngeraşul.
Baba Marta stă şi zice:
– Surda, surda, măi voinice,
Am încă nouă cojoace
Şi fuiorul tot a toarce,
Am şi fete de-ndrăgit,
Am flăcăi de zăpăcit,
Şi numai noaptea pe lună
Pot lucra cu voie bună!
Iarna de mult a trecut,
Caprile iarbă-au păscut,
Surda, surda, n-am habar
De-al tău grai sau ger măcar!

III

Îngeraşul mîniat
Către cer s-a îndreptat:
Norii vineţi adunînd,
Bolboraţi mereu tunînd,
Şi deodată frigul vine,
Vîntul bate, bate bine,
Plopii urlă, cerul tună,
Norii vin de se adună,
Fulgii cad albi de zăpadă
Peste munţi şi pomi, grămadă.
Marta însă toarce-ntruna,
Rîzînd tare ca nebuna,
De cojoace dezvălită,
De zăpadă 'nemeţită,
Tremurînd la cer priveşte,
Dar iertare nu găseşte.
Urlă vîntul vijelind,
Ploaia rece azvîrlind
Peste Marta, baba rea,
Care pizma n-o lăsa
De la cer să ia iertare.
Ploaia curge şi mai tare,
Munţii gem, pădurea geme,
Marta însă nu se teme.

IV

Vîntul suflă cu turbare,
Jos trîntea coliba mare,
Dar pe Marta, babă rea,
S-o doboare nu putea.
Ea la cer cătînd zbiera,
Hulea rău şi blăstăma.
Norii vineţi se-aduna,
Lemnele de ger trosnea,
Munţii încă că gemea,
Pietrile se despica,
Şi din nouri, licărind,
Trăsnete ieşeau trăsnind;
Vremea se tot turbura,
Fulgerile lungi zbura,
Dar pe Marta, baba rea,
S-o-nspăimînte nu putea...
Atunci norii se crăpa,
O lumină se vedea
Şi un glas se auzea.
Blestămînd, babei zicea:

V

– În veci să fii o stană
De piatră amorţită,
De caprele-ţi iubite
Să fii împrejmuită,
Din ochi să-ţi izvorască
Tot lacrăme amare,
Iar pe pămînt să facă
Un rîu de-unde oricare
Să nu poată să bea!
Şi dracii toţi rîdea.

VI

Glasul cum se isprăveşte,
Norii negri se lăţeşte,
Vîntul s-a mai potolit,
Iară soarele-a ieşit.
Numai Marta-i neclintită
Şi...deodată e lovită
De un trăsnet din senin,
Curmînd traiul cel de chin:
Curg din ochii ei şiroaie,
Lacrămi mari ca şi o ploaie,
Ieşind gemăt din cea stană,
Şi plînsoare din fîntînă...
Fiarele vine în cete
Să-şi adape a lor sete,
Vin şi iele despletite,

Duhuri rele și cumplite...
Toate umbrele s-adapă,
Lîngă stană găuri sapă,
Saltă, țipă și hulește,
Morții-n iaduri se trezește,
Joacă, cîntă-n horă prinse
Lîngă focurile-aprinse.
Dar cînd este despre zori...
Cînt cocoșii de trei ori,
Și se duce orice duh
Și e pace în văzduh!

Așa a fost atuncea precum am povestit;
Am spus-o cum se spune și ce am auzit:
Chiar astăzi se mai vede o babă împietrită.
În juru-i stînd, culcată, e turma ei iubită."[32]

A opta și totodată cea de pe urmă legendă, auzită în Muntenia, e aceasta:

Pe la-ntîi de marte
Cînd se luptă-n parte
Cei doi luptători
Neînvingători,
Noapte și lumină,
Pe bolta senină,
Soare și cu nori,
Ploi și cu ninsori,
Și cînd iarna toată
Pare-ngenuchiată
D-un soare arzător
Și amăgitor,
Dochia înrăită,
De iarn'obosită,
Vru să suie-n plai
Ca-n luna lui mai.
Turma își adună,
Caprele din stînă,
Ce mereu cîrteau
Că nutreț n-aveau
Și o ia spre culme
Pe-unde nu sînt urme,
De mîndrii Carpați,
De vînturi uscați.
Caprele-o urmează
Și ea le-ndemnează:
– Hăi, căprițe, hăi,
Să ieșim din văi,
S-ajungem pe munte
Pe-a Jepilor frunte,
Să vă văd pășcînd,
Vrînd Domnul, nevrînd.
Baba sumețită,
De soare-amăgită,
Se tot suie-n sus
Unde-i Dorul[33] pus,
Și prin nori se perde,
Cătînd iarbă verde
Colo-n Jepii mari,
Dragi la miorari.
Și-n creasta rîpoasă,
Naltă, fioroasă[34],
Unde-n veci e ger,
Capu-ți dă de cer!
Opt zile trecuse,
Baba mi se duse,
Prin vîrtej de nori
Și spic de ninsori,
Sus pe Omul rece,
Care nori întrece,
Dacic, vechi altar,
Cu cerul hotar,
Unde se uimește
Ochiul , cînd privește
Peste două țări
Născute surori.
Dochia-nășpriță
Și de vînt răzbită
– Vînt îngrozitor
De te ia fior, –
Aruncă blăsteme,
De cer nu se teme,
Și-n cugetul său
Uită Dumnezeu.
Ea se întărește
Și gura-i sporește:
– Hăi, căpriţe, hăi,
Mai în jos spre văi,

La Ialomicioară
Cu dulce apșioară,
Să vă văd pășcînd,
Vrînd Domnul, nevrînd!
...Cînd și-aste cuvinte
Zise fără minte,
Bab'aci pe loc
Se făcu un bloc,
Ea și turma toată
Stane tot de piatră,
Ce și-azi se văd stînd,
Plaiul înălbind,
Plai ce Babe[35]-l cheamă
Ca să ne dăm seamă
Că-n a noua zi
Se-mpetri aci
Cea Babă Dochie,
A cui istorie
Seculi o șoptesc,
Munți o povestesc.[36]

Acestea sînt toate legendele despre Baba Dochie, cari mi-s mie pînă acum cunoscute.[37]

NOTE

1. I.C. Măldărescu, *Baba Marta*, legendă, publ. în revista societății *Santinela românismului*, foaie literară-științifică, an. I, București, 1884, p.24 și 26; din Răsp. la Cest. d-lui N. Densusianu, com. Cringeni, jud. Teleorman:„Zilei de 1 martie i se zice Baba Marta".
2. Din Lucăcești, dict. de Malina Paicu și com. de fiul său P. Paicu.
3. Din Costîna, dict. de Ioan Cocîrla și com. de fratele său Nic. Cocîrla.
4. Din Siret, dict. de Gheorghe Botezat, și din Tereblecea, dict. de Paraschiva Scripcariu și com. de P. Scripcariu.
5. Din Frătăuțul Vechi, com. de I. Covașă.
6. Din Bosanci, com. de Trofin Crupă. O altă variantă a legendei de mai sus se află publicată de răposatul exarh și paroh din Stroiești, Ioan Berariu, în *Familia*, an. XII, Budapesta, 1876, p. 459-461 și 472-473. Am fi reprodus-o și pe aceea aci, dacă n-ar fi prea lungă și scrisă într-un stil prea literar și dacă culegatorul ei n-ar fi adaos multe și de la sine.
7. O seamă spun că a cerut să-i dea un moșneag.
8. O seamă spun stană, iar alții stîncă.
9. Din Stroiești, com. de George Birtoiu. Mai tot așa se istorisește legenda aceasta și în satele învecinate, precum în Ilișești, com. de G. Berințan; în Stupca, com. de Onufr. Căilean; în Bălăceana, com. de G. Boca și C. Ureche, și în Liuzi, dict. de Maria Ștefănescul și com. de Dim. Bondariu. Vezi și L. A. Staufe-Simiginovicz, *Volkssagen aus der Bucowina*, Czernowitz, 1885, p. 136.
10. Din Răsp. la Cest. D-lui. Nic. Densusianu, dict. de Dumitru Stăncioiu, moșneag în vîrstă de 90 de ani din com. Albeni, pl. Amaradia-Novaci, jud. Gorj.
11. Varzavoi – iezi.
12. Din Mihoveni, dict. de Mihai Cojoc și com. de Vesp. Corvin. O variantă a acestei legende vezi-o la L. Șăineanu, *Studii folclorice, cercetări în domeniul literaturii populare*, Buc., 1896, p. 5–6.
13. Într-o variantă din Cireș-Opaiț, com. de Const. Dugan, se zice că a împrumutat 12 zile.
14. Din Securiceni, com. de Gavr. Gușet.
15. Stumbu-Stumbu, pe lîngă pisălog (=pilug), mai înseamnă și acțiunea de a pisa. Ex.: A prins cutare pe cineva și l-a bătut: Stumbu-stumbu – pînă l-a pisat de bătaie. Vlahii-me este femininul cuvîntului grecesc vlahos-aromân, devenit aci valahii-aromână în loc de vlaha, cum spun grecii astăzi.
16. Adecă: pe iezi i-am scăpat.
17. P. Papahagi, *Din literatura poporană a aromânilor*, București, 1900, p. 773-774.
18. Un fel de vînt strașnic.

19. P. Papahagi, *op. cit.*, p. 774-775.
20. Într-o variantă din Ciudei, distr. Storojineţului, com. de E. Braha, provine Iisus Hristos în loc de Dumnezeu.
21. Din Iordăneşti, dict. de Paraschiva Rojescul şi com. de T. Tovarniţchi şi din Broscăuţul Vechi, dict. de Ilinca Bahriu.
22. Micşa înfloreşte în martie şi ţine pînă către capătul lui aprilie; se află pe dealuri şi în păduri, e mică, de coloare vînătă şi are miros. Cocoşeii ţin mai puţin, sînt mici ca micşele, de două feluri: albi şi roşii închis, fără miros. O seamă pun în loc de micşe şi cocoşei, brebenei (Schneeglöckchen) şi flori de semenic, şi explică: aceste sînt semne că economii pot pleca cu oile la munţi, dar pentru Baba Dochie sînt un semn de înşelare ca să se ducă la munte şi să se prăpădească acolo.
23. Semenic e un munte în comitatul Caraşului, lîngă Reşiţa spre graniţa militară.
24. At. M. Marienescu, *Baba Dochie şi Babele*, publ. în *Familia*, an. VIII, Pesta, 1872, p. 366-367.
25. *Amicul familiei*, ziar beletristic, an. X, Gherla, 1886, p. 121-122.
26. Un creştet de munte la marginea Banatului despre Ardeal.
27. Dionisiu Miron, *Zilele Babelor*, publ. în *Columna lui Traian*, an. I, Bucureşti, 1870, nr. 4, p. 4. O variantă a acestei legende tot din Banat, se află publicată de Artur şi Albert Schott în *Walachische Märchen*, Stuttgart und Thübingen, 1845, p. 113-115.
28. Aci se înţelege sub bucate atîta cît vite.
29. Com. de dl. Ios. Olariu.
30. *Familia*, an. XXII, Oradea Mare, 1886, p. 227.
31. *Albina*, an. I, 1898, p. 1399-1400.
32. Revista societăţii *Santinela Românismului*, foaie literară-ştiinţifică, an I, Bucureşti, 1884, p. 24-26.
33. Vîrful cu Dor, Jepii, ca şi Caraimanul şi Omul, sînt piscuri mari pe culmea Bucegilor din Carpaţi.
34. Caraimanul.
35. Babele sînt un platou înalt, din poalele căruia izvorăşte Ialomiţa, mai sus de peştera cu Schitul de lemn.
36. S. N. Şoimescu, *Poezii lirice*, Bucureşti, 1883, p. 72-76.
37. Atît despre legenda Babei Dochie cît şi despre numele acestei babe s-au scris pînă acum mai multe studii şi anume:
a) At. M. Marienescu, *Baba Dochie şi Babele* (Din sărbătorile păgîne române de azi), publ. în *Familia*, an. VIII, Pesta, 1872, p. 366-367, 378;
b) Sim. Mangiuca, *Baba Dochie*, studiu mitologic, publicat în *Familia*, an. X, Budapesta, 1874, p. 159-164;
c) Gr. C. Buţureanu, *Încă o dovadă la stăruinţa românilor în Dacia Traiana*, publ. în *Arhiva Societăţii ştiinţifice şi literare*, an. II, Iaşi, 1891, nr. 8, p. 470, în care autorul se încearcă a dovedi stăruinţa românilor în Dacia pe temeiul legendei *Dochia şi Traian sub muntele Pion în Moldova*, fabricată de G. Asachi, *Culegere de poezii*, ed. III, Iaşi, 1863, p. 195; vezi de acelaşi şi *Culegere de poezii germane şi franceze din limba română*, ed. III, Iaşi, 1863, p. 88,90;
d) I. N., *Legenda Dochiei*, publ. în *Gazeta săteanului*, an. VIII, Rîmnicu Sărat, 1891, p. 183-192, prin care se combat toată afirmările d-lui Buţureanu;
e) L. Şăineanu, *Zilele Babei şi legenda Dochiei*, publ. întîia oară în *Convorbiri literare*, an. XXII, Bucureşti, 1888, p. 193, 220 şi reprodus apoi în ale sale *Studii folclorice, cercetări în domeniul literaturii poporane*, Bucureşti, 1896, p. 1-45.
Dintre toate studiile acestea, cel mai extins şi mai aproape de adevăr e cel al d-lui L. Şăineanu. Dar nici studiul d-sale nu se poate considera de cel mai complet şi mai perfect: una, pentru că nu i-au fost cunoscute toate legendele Dochiei, al doilea, pentru că d-sa confundă legenda babei cu zilele acesteia, şi al treilea, pentru că trece prea repede peste studiile scrise mai înainte de d-sa, iar pe unele dintre acestea nici nu le aminteşte.

II. ZILELE BABEI

Baba Dochie sau Baba Marta, ale cărei legende le-am reprodus în capitolul premergător, ţine de regulă nouă[1] sau douăsprezece zile[2].

De aci vine apoi că românii de pretutindenea numesc cele dintîi nouă sau douăsprezece zile ale lunii lui martie Babele, Zilele Babelor, sau Zilele Babei[3], adecă Zilele Babei Dochie sau ale Babei Marta.

Zilele Babei se încep de comun la 1 martie sau mărţişor şi durează, după cum am amintit mai sus, nouă[4] sau douăsprezece zile de-a rîndul[5], adecă pînă cînd Baba Dochie şi-a lepădat, respective şi-a scuturat cele nouă sau douăsprezece cojoace.[6]

În unii ani însă Zilele Babei nu se încep la 1 martie, ci cu nouă sau douăsprezece zile mai înainte de această zi[7], iar în alţi ani, deşi se încep la 1 martie nu durează numai 12 zile, ci ele trec peste acest număr, ba adeseori trec chiar şi în luna lui Prier[8], sau Priil[9], de unde se vede că vine apoi şi zicala românilor din Bucovina că

Prier prieşte,
Dar şi jupeşte,

sau a celor din Moldova:

Priil prieşte
Şi jupeşte[10],

şi anume, cînd e frumos, cald şi plouă ploaie călduroasă, atunci prieşte, iar cînd ninge şi e frig, atunci jupeşte sau, după cum spune un proverb bănăţean:

Prier fără ploaie
Cheful românului moaie.[11]

Dacă cele 12 zile ale Babei Dochiei cad înainte de ziua ei, atunci se zice că primăvara e bună, oamenii pot ara şi sămăna devreme, iar dacă pică după ziua ei, atunci primăvara e urîtă şi oamenii se întîrzie cu aratul.[12]

Zilele cari trec peste numărul 12 se numesc în genere Zilele împrumutate sau Împrumutări[13]; în special însă prima zi împrumutată se numeşte: ziua sturzului, a doua: ziua mierlei, a treia: a cocostîrcului, a patra: a ciocîrliei, a cincea: a cucului, a şasea: a rîndunelelor etc., iar cea de pe urmă omătul, ţurţurii sau ziua mieilor, şi aceasta din cauză că aceste zile prevestesc reîntoarcerea în ţară a pasărilor pribegite de cu toamnă şi epoca naşterii mieilor.[14]

În decursul celor nouă sau douăsprezece zile, precum şi a celor împrumutate, timpul e în genere foarte schimbăcios, acuş ninge, acuş plouă şi acuş e soare.[15]

Baba Dochie nicicînd nu-şi schimbă năravul. Ea trebuie în fiecare an să-şi lepede sau să-şi scuture cojoacele.[16] Şi dacă se întîmplă uneori că nu-şi

scutură cojoacele, după cum îi este datina, în decurs de 12 zile, atunci şi le scutură într-o singură zi de 12 ori după olaltă.[17]

Cum încetează Baba Dochie sau mai bine zis Babele, numite în Transilvania şi Vîntoase[18], îndată se încep Moşii, numiţi altmintrelea şi Sfinţi sau Sîmţi.[19]

Babele sînt de regulă rele, iar Moşii buni. Drept aceea, femeile bătrîne din popor, şi cu deosebire din Muntenia, îşi aleg dinainte cîte una din Babele despre cari ne-a fost pînă aci vorba, cari personifică apoi, după cum vremea e frumoasă sau urîtă, caracterul moral ale aceleia ce a ales-o.[20]

Dacă au parte ca ziua aceea ce şi-au ales-o să fie mai blîndă, atunci se zice că nu e babă rea. La din contră toţi cei din casă o acuză că e babă rea şi o fac oarecum responsabilă de timpul cel rău.[21]

Întiia babă, care cade la 1 martie şi care poartă numele special de Baba Dochie sau Baba Marta, se mai numeşte altmintrelea şi Cap de primăvară, pentru că ea este ziua cea dintîi a primăverei.[22]

Deci, dacă în această zi este frumos, atunci cred oamenii că şi toată primăvara şi vara va fi frumoasă; iar de nu, apoi zic că şi primăvara şi vara va fi urîtă şi posomorîtă.[23]

O seamă de romînce, atît din Bucovina cît şi din celelalte ţări, serbează ziua cea dintîi din martie, în care cade Baba Dochie, prin nelucrare în casă[24], şi anume: pentru purtarea timpului[25], pentru ca să se domolească mînia Babei Dochie şi frigul de primăvară să nu facă pagube în cîmpuri[26], apoi pentru ca să nu zacă nimeni în casă de vărsat[27], precum şi pentru înecat.[28]

Unicul lucru femeiesc care se poate face, după părerea celor mai multe romînce, în această zi, este claca de tors[29], pentru că şi Baba Dochie cînd a mers cu oile şi cu caprele ca să le pască, încă şi-a luat furca şi a tors lînă dintr-însa.[30]

Drept aceea, cele mai multe romînce nici nu lucrează nimic alta în această zi, decît doară că fac clacă de tors.

În fine, mai e de observat încă şi aceea că femeile, cari se cheamă Eudochia, pop. Dochia şi Dochiţa, îşi serbează în această zi numele, iar o seamă dintre dînsele fac şi praznic.[31]

NOTE

1. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Crîngeni, jud. Teleorman: „Pe ziua de 1 martie cade Baba Marta, cea cu nouă cojoace, şi pînă la nouă zile leapădă cîte un cojoc. De la 9 martie însă, lepădînd baba cojoacele, începe şi timpul a se încălzi."
2. După spusa romînilor din Stupca, com. de Onufr. Căilean: „Baba Dochie durează 12 zile."; a celor din Crasna, com. de Ioan Iliuţ: „Baba Dochie ţine 12 zile."; a celor din Stroieşti, com. de G. Străinul: „Baba Dochie are 12 zile."; a celor din Ilişeşti, com. de V. Botezat: „Cele 12 zile din martie poartă numele de Baba Dochie."; a celor din Reuseni, com. de V. Pop; a celor din Mihoveni, dict. de Mih. Cojoc şi com. de Vesp. Corvin: „Baba Dochie ţine 12 zile."; a celor din Tereblecea, com. de P. Scripcariu: „Cînd, înspre primăvară, începe a se topi omătul şi a înverzi, se pornesc în vreo cîteva zile mai multe furtuni cu omăt; timpul acela se numeşte Baba Dochie."
3. După spusa rom. din Cireş-Opaiţ, com. de Const. Popescul: „Baba Dochie ţine 12 zile, cari se numesc Zilele Babei."; a celor din Crasna, com. de Em. Iliuţ: „Zilele Dochiei se numesc Zilele Babei."; At. M. Marienescu, *Baba Dochie şi Babele*, publ. în *Familia*, cit., p. 366; L. Şăineanu, *Studii folclorice*, p. 3: „Cele dintîi nouă sau douăsprezece zile din martie romînul le porecleşte Babele sau Zilele Babei."; I. C. Măldărescu, *Baba Marta*, publ. *ziar cit., p. 26*: „Poporul romîn, după cum fiecare ştie, primele nouă zile ale lunii lui martie le numeşte Babele sau Baba Marta, de unde pretinde că de la acest nume luna martie şi-a luat numele său."
4. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Saran, jud. Constanţa: „La 1 martie intră Babele, care ţin nouă zile."; din mss d-lui I. Pop-Reteganul: „Babele ţin nouă zile."; S. N. Şoimescu, *op. cit.*, p. 69: „Mulţi se întreabă ce sînt Babele, de care tradiţiunea vorbeşte îndată ce vine 1 martie. De unde acest număr de 9 zile, pe care oamenii de la noi le observă şi le numără cu atîta îngrijire ca pe nişte zile nefaste şi periculoase pentru sănătate? Oamenii de ştiinţă ştiu că aceste zile corespund cu echinocţiul, cînd timpul este foarte variabil, pînă ce începe a fi ziua mai mare decît noaptea, sau, după cum zic ţăranii noştri, pînă ce iese căldura din pămînt, pe care ei îl bat cu maiele în a noua zi de marte, făcînd şi focuri prin bătătură. Cei ce se rapoartă la legenda cu Baba Dochia observă că aceste 9 zile din martie corespund cu cele 9 zile în care această babă rea şi încăpăţînată a umblat pe vîrful Carpaţilor cu cele 9 capre ale sale, căutînd iarbă şi mugur verde ca să le pască, «vrînd Dumnezeu, nevrînd»."
5. După spusa rom. din Volovăţ, com. de Ilie Buliga: „Zilele Dochiei durează 12 zile, după 1 martie."; Or. Dlujanschi, *Călindarul romînului*, publ. în *Albina Carpaţilor*, an. IV, Sibiu, 1879, p. 11: „Luna lui martie: Baba Dochie, ce-şi ţine năravul 12 zile."
6. După spusa romînilor din Volovăţ, com. de Ilie Buliga: „Baba Dochie durează 12 zile, pînă îşi leapădă cele 12 cojoace."; a celor din Mitocu Dragomirnei, com. de Alex. Romaş: „Baba Dochie vine de la munte cu 12 cojoace şi ţine 12 zile, scuturînd în fiecare zi cîte un cojoc."; a celor din Frătăuţul Vechi, dict. de Zenovia Rusu: „Zilele Babei Dochie sînt la număr 12, după numărul cojoacelor sale, căci ea leapădă în fiecare zi cîte un cojoc."; a celor din Costina, com. de V. Huţan: „Cînd îi vine Babei Dochie timpul, atunci se îmbracă cu 12 cojoace, îşi ia furca de tors şi mai multe fuse şi merge cu oile la păscut. Ea ţine 12 zile şi în fiecare zi leapădă cîte un cojoc, şi cînd le-a lepădat pe toate, atunci se zice că a trecut Dochia."
7. După spusa rom. din Crasna, com. de Em. Iliuţ: „Zilele Dochiei pot să meargă înainte sau şi în urma ei"; a celor din Tereblecea, dict. de Paraschiva Scripcariu şi com. de P. Scripcariu: „Baba Dochie cade la 1 martie. Zilele ei sînt 12 la număr şi cad sau înainte sau după 1 martie. Chiar şi mai tîrziu după ce sînt zilele ei trecute, dacă mai ninge, se zice că au mai rămas zile de-ale Dochiei sau că acestea-s tot zilele Babei."
8. At. M. Marienescu, *Baba Dochie şi Babele*, publ. *ziar cit.*, p. 366; vezi şi Schott, *op. cit.*, p. 115.
9. I. A. Zanne, *Proverbele romînilor*, vol. I, p. 64. În judeţul Iaşi acestei luni i se dă numele de: Luna lui Traistă-n băţ.
10. *Idem de eadem*, p. 64.
11. *Ibidem*.
12. După spusa mai multor romîni din Bucovina şi îndeosebi a celor din Frătăuţul Vechi, com. de I. Covaşă.
13. At. M. Marienescu, *Baba Dochia şi Babele, loc. cit.*
14. După spusa rom. din Fundu Sadovei, com. de Toader Luncan: „Se zice că Baba Dochie a fost o păstoriţă de capre, care, pe cînd păştea ea caprele într-o primăvară pe timpul furtunilor acestui anotimp, ca femeie friguroasă, precum era, îmbrăcă 12 cojoace, şi îndată ce trecea o furtună, lepăda un cojoc, pînă ce a lepădat toate cojoacele. Ea a aflat că sînt 12 furtuni, şi aceste furtuni ar fi primit apoi numele ei. Afară de cele 12 zile ale Babei Dochiei se mai ţin trei zile furtunatice de ale Dochiei şi anume: a sturzului, a mierlei, şi a mieilor, şi prin urmare sînt 15 zile furtunatice şi, dacă aceste trei din urmă nu află loc primăvara, ca să aducă omăt, se arată vara sau tîrziu toamna."; V. Alecsandri, *Opere complete*, vol.III, *Pasteluri şi legende*, Bucureşti, 1875, p.190: „Romînul caracterizează sub forme poetice sau glumeţe toate variaţiunile timpului. Astfel, îi

place a numi Zilele Babei zilele cele dintîi ale lui martie *(giboulées de Mars)*, pretinzînd că ele sînt nesuferite, ca o babă care se ceartă necontenit și plînge, se bocește și nu lasă pe nimeni în pace. Însă adevărata denumire de Zilele Babei e bazată pe sărbătoarea Dochiei (Baba Dochia), ce cade la începutul lui martie. Acele zile sînt urmate de zilele cocostîrcului, a mieilor, a ciocîrliei, a rîndunelelor, etc., cari prevestesc reîntoarcerea în țară a păsărilor pribegite de cu toamnă și epoca nașterii mieilor."

15. At. M. Marienescu, *Baba Dochie și Babele*, publ. *ziar. cit.*, p. 366.
16. Pretutindenea în Bucovina și Moldova. Vezi *Gazeta săteanului*, an. VIII, p. 185: „Zilele cele dintîi din martie se numesc Zilele Babei, și cînd ninge atunci oamenii zic că Baba își scutură cojoacele."
17. După spuse rom. din Crasna, com. de Em. Iliuț: „Dochia are 12 zile sau și numai 12 furtuni într-o zi."
18. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.
19. *Idem de eadem*: „Zice că Baba Dochie vine de la munte cu nouă cojoace, și tot țipă cîte un cojoc, pînă ce le țipă pe toate, apoi încep Moșii, cari pe Someș se numesc și Sfinți."
20. L. Șăineanu, *Studii folclorice*, p. 3.
21. S. N. Șoimescu, *op. cit.*, p. 69-76.
22. După spusa rom. din Bălăceana, com. de Const. Ureche: „Baba Dochie e cea dintîi zi de primăvară."; a celor din Liuzi, dict. de Maria Ștefănescul, com. de Dim. Bondariu: „Dochia se numește și Cap de primăvară."
23. După spusa rom. din Frătăuțul Vechi, com. de I. Covașă.
24. Com. de d-l Ios. Olariu: „Baba Dochie se serbează de către romîncele noastre cu nelucrare în casă în tot anul la prima Mărțișor, cînd se începe și primăvara."; din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Albeni, pl. Amaradia-Novaci, jud.Gorj: „Sărbătorile ce cad în luna lui martie sînt Baba Dochie și Dragobetele."
25. Dat rom. din Gura Humorului, com. de Em. Netea: „Femeile serbează pe Baba Dochie pentru purtarea timpului."
26. At. M. Marienescu, *Baba Dochie și Babele*, publ. *ziar cit.*, p. 366.
27. Dat. rom. din Tereblecea, dict. de Toma Nimigean: „În ziua de Baba Dochie nu lucrează femeile nimic, pentru ca să nu le zacă în casă nimeni de vărsat."
28. Dat. și cred. rom. din Cupca, dict. de Casandra Țugui, com. de Th. Prelici:„Baba Dochie se ține ca sărbătoare de înecat, pentru că dacă lucrează cineva în ziua aceasta, vara să nu se mai scalde, că se îneacă."
29. Dat. și cred. rom. din Ilișești, com. de G. Berințan: „Cît ține Dochia nu este bine să se lucreze, mai ales muierile. În acest timp însă fac clăci de tors, căci se crede că aceasta nu este păcat."; a celor din Băișești, com. de Oct. Seretean: „În această zi se fac clăci de tors."
30. Din Bălăceana, dict. de Anisia Rusul: „Femeile fac în ziua de Baba Dochie clăci de tors, fiindcă și ea a mers cu furca ca să pască oile."
31. Dat. rom. din Lucăcești, dict. de Malina Paicu, com. de P. Paicu: „Femeile nu lucrează în ziua de Baba Dochie, ci mai mult o serbează și fac în această zi praznic."

III. MĂRȚIȘORUL

În cele mai multe părți din Bucovina, și mai cu seamă din Moldova, Muntenia și Dobrogea, este datină ca părinții să lege la 1 martie copiilor săi cîte o monetă de argint ori de aur la gît sau la mînă.

Moneda aceasta, care e de regulă atîrnată de o cordea roșie ori de un găitan compus din două fire răsucite de mătasă roșie și albă, sau dintr-un fir de arnici roșu și unul de bumbac alb, sau și din mai multe fire de argint și de aur, se numește mărțișor[1], mărțiguș[2] și marț[3].

Scopul legării sau punerii mărțișorului la gîtul sau mînile copiilor este ca copiii cărora li s-a pus și-l poartă să aibă noroc în decursul anului[4], să fie deplin sănătoși și curați ca argintul cu venirea primăverii[5], și peste vară să nu-i apuce și scuture frigurile.[6] Punerea sau legarea mărțișorului se întîmplă de regulă la 1 martie des-dimineață, pînă nu răsare soarele.[7]

Totodată e de observat că părinții, cînd îl pun, se feresc ca să nu-i vadă vreo femeie însărcinată, căci atunci zic ei că se pătează copiii pe ochi.[8]

Unii copii poartă mărțișorul 12 zile la gît, iar după aceea îl leagă de ramura unui pom tînăr. Și dacă în acel an pomului îi merge bine, se crede că și copilului încă îi va merge bine în viață.[9]

Alții îl țin la gît pînă ce văd primul pom înflorit, și atunci îl lasă pe rămurelele acelui pom, anume ca să fie sănătoși și frumoși ca florile pomului respectiv.[10]

Alții îl poartă pînă înfloare porumbarul sau porumbrelul lat. *Prunus spinosa L.*, și păducelul, lat. *Crataegus Oxyacantha L.*, și atunci, luîndu-l, îl pun pe un porumbar, respective pe un păducel, zicînd ca copilul să fie alb ca floarea acestor ciritei.[11]

Și iarăși alții îl poartă pînă cînd sosesc berzele (cocostîrcii), iar atunci îl aruncă după aceștia, zicînd:

Na-ți negrețele,
Și dă-mi albețele![12]

Datina punerii mărțișorului la gîtul copiilor e uzitată și la romănii din Macedonia, cu acea deosebire numai că acolo nu se pune în ziua de 1 martie dimineața, ci în ajunul acestei zile.

Iată ce ne spune în privința aceasta d-l I. Nenițescu:

„În ajunul lui martie mamele pun la brațul copiilor mărțișor, ce se poartă pînă în ziua de Patruzeci de Mucenici, cînd se scoate și se leagă de ramurele vreunui pom. Mamele cred că pomii vor rodi abundent iar copiii cred că rîndunelele le-ar aduce haine nouă de Paști."[13]

În multe părți, și mai cu seamă în Muntenia, este datină ca să poarte mărțișor la gît sau la mînă nu numai copiii cei mici, adecă băieții și fetițele, ci și fetele cele mari, ba pînă chiar și o seamă de neveste tinere. Și aceasta o fac ele cu scop ca să nu le ardă și pîrlească soarele, căci:

Cine poartă mărțișoare
Nu mai e pîrlit de soare,[14]

ci ca să li se conserve coloarea pielei pe față în timpul verei, ca și în timpul iernei[15].

Pe la finea lunii lui martie însă unele dintre dînsele iau legătura marțului și o pun pe trandafiri[16], iar moneta o dau pe vin, pîne albă și caș, crezînd că fata care a purtat marțul, făcînd aceasta, îi va fi fața albă ca cașul și rumenă ca trandafirul și vinul.[17]

Altele, din contra, îl poartă pînă ce începe cucul a cînta[18], sau pînă ce înflorește porumbarul[19] ori vișinul[20], și atunci îl aruncă ca și copiii, pe rămurelele acestor pomi[21] sau pînă cînd sosesc berzele, și atunci, cum le văd, le aruncă după acestea.[22]

Însă cele mai multe dintre dînsele caută ca atunci cînd îl scot și și-l aruncă, să nu le vadă soarele, căci văzîndu-le, se înnegresc.[23]

Acestea sînt toate datinele și credințele românilor, cîte le-am putut eu pînă acuma aduna în privința mărțișorului.

Din toate cele înșirate rezultă că mărțișorul sau mărțigușul servește celor ce-l poartă ca un fel de amulet.

Însă cine voiește ca mărțișorul să aibă efectul dorit, acela trebuie să-l poarte cu demnitate.

Celor ce nu o fac aceasta, și cu deosebire fetelor cari uită că poartă mărțișor, nu le ajută nimic.

Dovadă despre aceasta avem următoarea poezie poporală de pe valea Prutului din Moldova:

Lelița cu mărțișor
Fuge la badea într-un zbor,
Și-i dă gură de trei ori,
Și se-ntoarce-apoi în zori!
Azi e una, mîni îs două,
Poimîini douăzeci și nouă...
Iar cînd lelea a cătat,
Nu era de sărutat,
Ci de gătit feșele,
Feșele, pelincile[24].

Totodată, trebuie să amintim încă și aceea că mărțișorul era mai demult un dar ce-l dau nu numai părinții fiilor lor, ca în ziua de zi, ci un dar care și-l trimiteau românii unul altuia la 1 martie.

Acuma însă această datină strămoșească a început în cele mai multe părți, și cu deosebire în Moldova, a se pierde, iar în Bucovina, care s-a ținut odinioară de Moldova, numai rar unde se mai aude de dînsa. Un semn că aici s-a pierdut mai cu desăvîrșire.

Iată ce ne pune în privința aceasta dl. N. Gane:

„Astăzi, cînd societatea noastră, din română ce era, s-a streinizat în toate obiceiurile ei, încît a ajuns a nu mai scrie, nici vorbi, nici gîndi românește, cînd înșiși copiii din fașă nu mai învață a zice tată și mamă, ci *papa, maman,* cînd și chiar slugile de prin case se *monsuiesc* și *mădămesc* în disprețul vechii frăției românești, în această grozavă babilonie de limbi și moravuri, am uitat toate tradițiunile vechi care împodobesc trecutul nostru. Așa, dacă am întreba astăzi pe oricine ce este un mărțișor, desigur ar da din umere, zicîndu-ne: nu știu!, căci nu numai obiceiul, dacă însăși amintirea lui, însuși înțelesul cuvîntului s-a șters din memoria noastră.

Romăncele din vremea trecută nu știau să-și facă părul din negru alb și din alb negru, spre derîderea vîrstelor, nu cunoșteau crinolinele și turnurele, puful și cocul, spre derîderea formelor omenești; ele se îmbrăcau cu altițe, își spălau fața cu apă de izvor și urmau datinilor și obiceiurilor strămoșești; ele ciocneau ouă roșii la Paști, ascultau cîntecele de stea la Crăciun, colindele la Anul Nou și trimiteau mărțișori la întîi martie.

Astăzi gingașele degete a damelor noastre nu mai îndrăznesc să atingă ouăle roșii, ușele noastre se închid cu îngrijire înaintea colindătorilor ce cutează să ne calce pragul, iar mărțișorul nici se mai știe ce este.

Să scuturăm dar noi pulberea uitărei de pe acest vechi și frumos obicei strămoșesc.

Mărțișorul era un dar ce-și trimiteau românii unul altuia în ziua de 1 martie. El consta într-un bănuț de aur spînzurat de un găitan de mătasă împletit cu fire albe și roșii, pe care persoana ce-l primea în dar îl purta la gît pînă cînd întîlnea cea întîi roză înflorită, pe crengile căreia depunea apoi darul primit.

Bănuțul însemna îmbelșugarea, firele albe și roșii ale găitanului însemnau față albă ca crinul și rumenă ca roza, iar ofranda făcută reginei florilor era o salutare poetică adresată primăverii.

Așa aveau vechii români obiceiul de a se ura în ziua de 1 martie!

Ei erau naivi în sufletul lor; trăiau în simplicitate și împrumutau vorbele și obiceiurile lor de la mama natură, care împodobea fruntea fiicelor lor cu flori din cîmp și vorbele bătrînești cu alegorii poetice.

Toate însă s-au șters de buretele așa-numitei civilizațiuni moderne, care, în locul comorilor de înțelepciuni și tradițiuni strămoșești, n-a găsit altăceva mai bun de pus în loc decît minciunile de la 1 aprilie, care și acestea, din cauza necontenitei îndulciri a moravurilor noastre, au ajuns a se practica în toate zilele anului."[25]

În fine, trebuie să mai amintesc încă și aceea că în unele părți din Banat este datina ca la 1 martie să se facă și să se poarte în loc de mărțișor, legături de mărgele.[26]

NOTE

1. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Trifești, jud. Roman: „Pe la unii locuitori este obiceiul ca la 1 martie să se lege copiilor la gît cîte o monetă de argint (în genere veche), numită mărțișor."; *Idem*, com. Pădureți-Ciești, jud. Argeș: „La 1 martie pun la gîtul copiilor o baieră împestrițată cu roșu și alb, de care este atîrnată o monetă de argint, numită mărțișor."; Laurian și Massim, *Dicț.*, II, p. 215: „Mărțișor – laț împletit din fir roșu și alb ce se pune la mîni sau la gît în prima zi a lunii mărțișor."
2. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Saran, jud. Constanța.
3. *Idem*, com. Brebu, jud. Prahova: „Părinții dau la 1 martie copiilor bani de argint, pe cari îi pun la gît, numindu-se marț... Legătura marțului este făcută dintr-un fir de bumbac roșu și unul de mătasă albă, amîndouă sucite într-un fir și la capete cu doi ciucuri, unul roșu și altul alb."
4. *Idem*, com. Bilciurești, pl.Ialomița, jud. Dîmbovița: „Este obiceiul să se puie la gîtul fetelor și fetițelor cîteva monete de argint sau chiar de aur, înșirate pe mătasă, însemnînd noroc."
5. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Pădureți-Ciești, jud. Argeș; *Idem*, com. Ciurari, jud. Teleorman: „La 1 martie este obiceiul pe aici ca părinții să lege copiilor cîte o monetă de argint la gît, zicînd ca copiii să fie sănătoși ca argintul." *Idem* com. Frumoasa, jud. Teleorman: „La 1 martie este obiceiul ca părinții să dea copiilor (fetelor) cîte o monetă de argint, ca s-o poarte la gît sau la mînă, însemnînd ca copilul să fie curat ca argintul cu venirea primăverii."; *Idem*, com. Secu, jud. Mehedinți: „Se pune la gîtul copiilor în ziua de 1 martie un ban de argint, ca să fie sănătoși ca argintul."

6. *Idem*, com. Peri, jud. Mehedinţi: „La 1 martie părinţii pun la gîtul copiilor cîte o para de argint legată cu un fir roşu, ca să nu-i prindă frigurile vara."
7. *Idem*, com. Brebu, jud. Prahova; dat. rom. din Suceava: „În ziua cea dintîi a Babei Dochie, pun femeile, sau mai bine zis partea femeiască, dimineaţa, pînă a nu se scula din pat, mărţişor."
8. *Idem*, com. Secu, jud. Mehedinţi.
9. *Idem*, com. Trifeşti, jud. Roman.
10. *Idem*, com. Săuleşti, pl. Gilort, jud. Gorj: „La 1 martie se pune la fete cîte o para de argint la gît şi o ţine pînă ce vede primul pom înflorit şi atunci o lasă pe rămurelele acelui pom, ca să fie sănătoasă şi frumoasă ca florile."; dat. rom. din oraşul Suceava, com. de Dim. Vasilovici, stud. gimn.: „Mărţişorul se ţine la grumaz pînă ce înfloresc pomii. Înflorind pomii, se ia de la grumaz şi se leagă de un pom înflorit. Şi de aceea se leagă de pom, deoarece se gîndeşte că omul acela, care l-a pus, va fi aşa de frumos ca floarea pomului."
11. Din Răsp. la Cest. d-lui N. Densusianu, com. Secu, jud. Mehedinţi: „Acest ban de argint îl ţin la gît pînă cînd înfloreşte porumbarul, şi atunci îl ia şi îl pune pe porumbar, zicînd ca copilul să fie alb ca floarea porumbarului."; *Idem*, com. Clineni, jud. Gorj: „La 1 martie se pune la gîtul fetelor un fir roşu împletit, iar cînd înfloresc pomii, se rupe. Mărţişorul rupt se pune pe un păducel."
12. B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. III, p. 2523, Dobrogea, com. Ciobanu, jud. Constanţa: „La 1 martie sau mărţişor oamenii leagă copiilor la gît aţe roşii cu alb şi cu bani: copiii le păstrează pînă ce vin berzele şi atunci zic: Na-ţi negreţele/ Şi dă-mi albeţele!"
13. *Op. cit.*, p. 225.
14. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Saran, jud. Constanţa: „La 1 martie se atîrnă la gîtul fetelor cîte o monetă numită mărţiguş, pentru ca să nu le ardă soarele." *Idem*, com. Creţeşti, jud. Fălciu: „La 1 martie e obiceiul de a pune la gît femeile o cordea roşie şi un ban de argint, numit mărţişor, spre a nu se pîrli de soare."; *Tribuna poporului*, an.III, Arad, 1899, nr. 35, p. 2: „Fetele în luna martie pun mărţişor, pentru ca să nu se înnegrească."
15. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Roşia, jud. Gorj: „La 1 martie iau fetele două fire, unul de arnici roşu iar altul de bumbac şi, răsucindu-le împreună, le pun la gît şi le poartă pînă cînd înfloreşte porumbarul, iar atunci le aruncă pe florile acestuia. Aceasta se face cu scopul ca să li se conserve culoarea pielii pe faţă în timpul verei, ca şi în timpul iernei." G. S. Ionean, *Op. cit.*, p. 53: „La zi întîi de martie fetele pun mărţişor la gît sau mînă, pe care-l ţin pînă la finele lunii, ca să fie curate şi rumene la faţă toată vara."
16. N. A. Caranfil, *Cîntece populare de pe valea Prutului*, Huşi, 1872, p.17, nota 1: „Mărţişorul este o aţă răsucită din mai multe fire roşii şi albe, ce-şi leagă româncele la gît şi la mîini pentru ziua de 1 martie şi care apoi se leapădă pe trandafirii înfloriţi." *Tribuna poporului*, an. III, p. 2: „Cînd scoţi mărţişorul şi-l pui pe trandafir, te faci roşie şi frumoasă ca trandafirul."
17. Din Răsp. la cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Brebu, jud. Prahova.
18. Dat. rom. din Mihoveni, dict. de Paraschiva Cimpoieş şi com. de Vesp. Corvin: „În întîia zi de Baba Dochie, pun copilele şi fetele o zgardă (betiţă) făcută din strămătură roşă şi albă, răsucită, la gît sau la mînă, unde o ţin pînă ce aud cucul cîntînd. Atunci o dezleagă de la gît şi o leagă de un trandafir roşu, zicînd: Să fiu roşă ca trandafirul acesta."; a celor de la Mitocu Dragomirnei, com. de Alex. Romaş: „La 1 martie sau în ziua de Baba Dochie, fac fetele nişte strune roşi şi albe şi le poartă la gît pînă ce aud cucul întîia oară cîntînd. Atunci le aprind, afumă cu ele gîtul, încunjurîndu-l de trei ori, şi apoi le aruncă jos."
19. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Roşia, jud. Gorj.
20. *Idem*, com. Socetu, jud. Teleorman: „La 1 martie se pune o monetă la gîtul fetelor, numită mărţişor, şi care se ia cînd a înflorit vişinul."

21. *Idem*, com. Roşia, jud. Gorj.
22. *Idem*, com. Saran, jud. Constanţa: „La 1 martie se atîrnă la gîtul fetelor cîte o monetă care se numeşte mărţiguş şi pe care o aruncă după berze, cînd le văd întîi."
23. *Tribuna poporului*, an. III, p. 2: „Cînd scoţi mărţişorul şi te vede soarele, te faci neagră."
24. N. A. Caranfil, *op. cit.*, p. 17.
25. *Încercări literare*, Iaşi, 1873, p. 151-153.
26. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1883*.

IV. DRAGOBETELE

În prima zi a lunii lui mărţişor, numită pe alocurea şi Dragobete[1], Dragobete cap de primăvară[2], şi Dragobete cap de vară[3], este datină în cele mai multe părţi locuite de români ca fetele cele mari să strîngă apă de neauă (omăt, zăpadă) şi cu apă de aceasta să se spele apoi peste tot anul, anume ca să se facă frumoase şi drăgăstoase[4].

Tot în această zi este datină de a se face şi dragobete de dragoste.[5]

Iar dragobetele de dragoste se face, şi anume nu numai în prima zi a lunii lui mărţişor, ci şi mai pe urmă în decursul întregei acestei luni, în următorul chip:

Se caută prin pădure floare de fragi şi, cu apă de pe ea, se spală fetele mari, anume ca să fie plăcute şi văzute cînd merg peste an la joc ori la altă petrecere, zicînd:

Floare de fragă
Din luna lui Marţ
La toată lumea să fiu dragă,
Urîciunile să le desparţi![6]

Pe lîngă apa de neauă şi cea de pe floarea de fragă din luna lui mărţişor, unele românce mai întrebuinţează încă şi apa de ploaie, precum şi cea de izvor din aceeaşi lună, parte spre conservarea sănătăţii şi parte spre învîrtoşarea pepenilor (crastaveţilor) muraţi şi a curechiului (verzei) murat, care începe în decursul acestei luni a se muia şi a se strica. Aşa românii din Bihor, în Ungaria, spun că dacă în luna lui mărţişor te speli cu apă de ploaie eşti sănătos[7], iar cei din Bucovina spun că, dacă se ia apă în Zilele Babei din fîntînă sau din pîrău şi se toarnă în poloboacele cu curechi sau cu pepeni, aceştia nu se moaie, ci se fac vîrtoşi.[8]

NOTE

1. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Saran, jud. Constanţa: „Sărbătoarea de la 1 martie se numeşte Dragobete."
2. B.P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. II, p. 1181: „Întîiul decembre se cheamă: Andrei cap de iarnă, precum întîiul mărţişor se zice Dragobete cap de primăvară." (A. Crişan, Făgăraş, com. Mărgineni.)
3. *Idem de eadem*, p. 1122.

4. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882*: „Cu apă de nea (zăpadă) de prima mărţişor se spală fetele peste tot anul spre a se face frumoase şi drăgăstoase." Iosif Vulcan, *Neaua de mărţişor*, publ. în *Familia*, an. XI, Budapesta, 1875, p. 90: „Dar cum să nu fie aşteptată cu drag neaua de mărţişor? Născută din surîsul zînelor, ea aduce pe pămînt frumuseţea lor, şi cine se spală cu ea devine şi dînsa aşa de frumoasă ca zînele, cari încîntă şi pe Făt-Frumos.
Aşa mi-a povestit odată această legendă o zveltă copiliţă, cu farmec pe guriţă şi cu foc în ochii ei.
Atunci şi ea credea aceasta. De aceea aduna cu atîta plăcere neaua în mărţişor. Să se spele cu ea. Să aibă şi dînsa ceva din surîsul zînelor. Să fie şi dînsa aşa de frumoasă ca zînele.
Atunci credea şi ea, căci era numai de 15 anişori.
Astăzi însă... sînt sigur că dînsa nu face multă deosebire între neaua de cutare şi cutare lună. Cu toate acestea însă aş putea să mă rămăşesc cu orişicine, că – deşi n-o mai crede venită din surîsul zînelor – totuşi adună şi neaua de mărţişor.
Pentru ce? Pentru că dorinţa cea fără fine a femeilor este de a rămînea pururea frumoase."
5. Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882 şi 1883*: „Facerea apei de dragoste; Dragobete de dragoste."; com. de dl. Em. Hodoş: „Despre Dragobetele de dragoste deocamdată nu vă pot spune altceva decît că în unele locuri ar însemna o zi de primăvară. În alte locuri însă ar însemna dragobete un gîndac alergător, ce-l folosesc descîntătoarele la descîntecele de dragoste. Vorba, după cît am aflat pînă acum, nu prea e răspîndită."
6. Com. de dl. Aurel Iana. Vezi de acelaşi, *Din credinţele pop. rom.*, publ. în *Luminătoriul*, an. X, Timişoara, 1889, nr. 65.
7. Avram Igna, *Credinţe pop. din Ineu*, în Bihor, publ. în *Familia*, an. XXXIV, Oradea Mare, 1898, p. 452.
8. După spusa rom. din Crasna, distr. Storojineţului, com. de Em. şi I. Iliuţ.